

**UNIVERSITATEA DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU”
DIN CAHUL**

Conferința științifico-practică internațională

***„Perspectivele și problemele
integrării în Spațiul European
al Învățământului superior”***

Volumul II

5 IUNIE 2014

CAHUL

Comitetul științific:

1. Acad. Ioan-Aurel Pop, rector, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
2. Prof., dr. ing., Iulian Gabriel Bîrsan, rector, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
3. Prof., dr., Andi Pușcă, rector, Universitatea „Danubius” din Galați
4. Prof., dr., Daniel Valer Breaz, rector, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia
5. Prof., dr., Tudorel Toader, decan, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași
6. Prof., dr. hab., Elena Bulatova, prorector, Universitatea de Stat din Mariupol
7. Conf. univ., dr. hab., Lilia Pogolșa, director, Institutul de Științe ale Educației
8. Prof. univ., dr. hab., Vladimir Guțu, decan, Universitatea de Stat din Moldova
9. Prof.univ., dr. hab., Ion Șișcanu, vicedirector, Institutul de Istorie al AȘM
10. Prof. univ., dr. hab., Dmitrii Parmacli
11. Conf. univ., dr. hab., Andrei Popa
12. Conf. univ., dr., Victor Axentii
13. Conf. univ., dr., Ioana Aurelia Axentii
14. Conf. univ., dr., Ludmila Balțatu
15. Conf. univ., dr., Ion Certan
16. Conf. univ., dr., Svetlana Bîrlea
17. Conf. univ., dr., Valentina Cornea
18. Conf. univ., dr., Irina Todos
19. Conf. univ., dr., Oxana Miron
20. Lector superior, dr., Oleg Bercu

Descrierea CIP

"Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Învățământului superior", conferința științifico-practică internațională (2014 ; Cahul). Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Învățământului superior : Conf. șt.-practică intern., 5 iun. 2014 : [în vol.] / comitet șt.: Ioan-Aurel Pop [et al.]. – Cahul : Universitatea de Stat "B. P. Hasdeu", 2014 (Tipogr. "Centrografic"). – ISBN 978-9975-914-90-1.

Vol. 2. – 2014. – 395 p. – Antetit.: Univ. de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. – Texte: lb. rom., rusă. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-914-92-5.

378:[3+62](082)=135.1=161.1

P 52

CUPRINS

Secția Drept și Politologie

Balțatu Ludmila, <i>În Europa – cu conștientizarea valorilor spirituale ale neamului</i>	6
Blașcu Olesea, <i>Proprietatea intelectuală – obiect al ocrotirii juridico-penale</i>	11
Chironachi Vladimir, <i>Practica judecătorească în dreptul civil succesoral. Problemele aplicării acesteia în cadrul învățământului juridic</i>	18
Ciudin Oxana, Șavga Magda, <i>Probleme și soluții în vederea creării centrelor de practică pentru studenții specialității Drept</i>	24
Cornea Sergiu, Cornea Valentina, <i>Pregătirea specialiștilor în domeniul administrației publice la Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: realizări, probleme, perspective</i>	28
Dandiș Nicolae, <i>Euroregiunea „Nistru” și impactul ei asupra cooperării transfrontaliere a Republicii Moldova</i>	32
Pădureac Lidia, <i>Identitatea europeană în contextul proceselor educaționale integraționiste</i>	42
Savva Silvia, <i>Recunoașterea studiilor în învățământul superior în regiunea europeană. Aspecte legale</i>	48
Șevenco Igor, <i>Utilizarea TIC (tehnologiilor informaționale și de comunicare) în procesul de instruire a studenților de la specialitatea Drept</i>	54
Todorov Maxim, Ostapenco Olga, <i>Problematica finanțării cercetării în învățământul superior din Republica Moldova</i>	62
Țicu Lucia, <i>Societatea contemporană și fenomenul globalizării</i>	66
Трофименко Николай, <i>Роль публичной дипломатии в международных отношениях</i>	74
Штефырцэ Наталья, Бацалай Игорь, <i>Феномен коррупции в сфере экономической деятельности Молдовы, понятие, сущность, формы и методы её преодоления</i>	81

Secția Economie

Bejenari Leonid, <i>Gestiunea riscului valutar în sistemul bancar din Republica Moldova la etapa actuală</i>	87
Berghe Nadejda, <i>Managementul serviciilor publice locale în contextul asigurării eficienței acestora</i>	93
Brașco Natalia, <i>Beneficiile migrației circulatorii și de revenire în contextul globalizării</i>	98
Bulgac Corina, <i>Politica fiscală a Republicii Moldova și măsuri de optimizare a acesteia</i>	104
Cernit Rodica, <i>Rolul și locul trezoreriei publice în organizarea procesului bugetar</i>	111
Chironachi Corina, <i>Surse de finanțare a învățământului universitar. Oportunități și riscuri în contextul integrării în Spațiul European al Învățământului superior</i>	114
Cobzari Ludmila, Noroc Dorel, <i>Implicațiile taxei pe valoarea adăugată asupra agriculturii în Republica Moldova</i>	123
Dumbravanu Lilia, <i>Aspecte teoretice privind politica de personal și analiza salarizării personalului la întreprinderi</i>	127
Focșa Marcela, <i>Realizări și bariere economice în procesul integrării europene a Republicii Moldova</i>	135

Gherjavca Svetlana, <i>Particularitățile finanțării entităților economice la diferite etape de dezvoltare</i>	138
Gorcea Diana, <i>Sustenabilitatea datoriei publice în Republica Moldova</i>	143
Gudima Galina, Lungu Rita, <i>Particularități privind evaluarea creanțelor conform noilor SNC</i>	147
Luca Liviu, <i>Tendențe în managementul proiectelor de construcții</i>	151
Luca Sabina, <i>Concepte și modele de dezvoltare economică locală</i>	156
Lungu Rita, Gudima Galina, <i>Aspecte contabile și fiscale privind determinarea valorii producției în curs de execuție la entitățile editorial-tipografice</i>	160
Lungu Rita, <i>Particularitățile specifice de calculare a costului produselor editorial-tipografice și contabilitatea costurilor legate de fabricarea acestora în contextul noilor reglementări</i>	168
Mișov Alexandr, <i>Comportamentul consumatorilor de credit bancar în timpul crizei financiare globale</i>	176
Mocanu Anastasia, <i>Implementarea tehnologiilor de predare avansată în predarea temei „Migrațiile ilegale și starea demografică a Republicii Moldova în spațiul european”</i>	180
Moroii (Cebotari) Tatiana, <i>Sistemul financiar interpretat prin prisma instituțiilor medico-sanitare la nivel spitalicesc în Republica Moldova</i>	188
Nechita Daniela, Lungu Polina, <i>Competitivitatea economică și avantajul competitiv</i>	192
Nedelcu Ana, <i>Impactul rotației capitalului asupra rentabilității întreprinderii industriale</i>	199
Postolache Victoria, <i>Gestiunea cunoștințelor – fundament pentru sporirea competitivității instituțiilor financiar-bancare</i>	205
Șchiopu Irina, <i>Rolul managementului financiar în activitatea de management general al firmei și în activitatea de tot întreg al unei întreprinderii</i>	210
Suslenco Alina, <i>Competitivitatea regională- abordări metodologice și perspective</i>	214
Todos Irina, Antohi Ludmila, <i>Aspecte comparative ale pregătirii managerilor din Republica Moldova-Uniunea Europeană</i>	219
Verdeș Diana, <i>Metodologia evaluării eficacității produselor bancare inovatoare</i>	227
Vornices – Boiarschi Doina, <i>Caracteristica competitivității capitalului uman și a competitivității economiei naționale</i>	233
Zarișneac Natalia, Roșca - Sadurschi Liudmila, <i>Perspectivile învățământului economic din Republica Moldova prin prisma strategiei 2020</i>	238
Булатова Елена, <i>Регионализация мировой экономики в контексте глобальной интеграции</i>	248
Герман Екатерина, <i>Инвестиции как фактор экономического роста: теоретический аспект анализа</i>	254
Левитская Алла, <i>«Верная» модель как наиболее оптимальный вариант развития регионального инновационного инкубатора</i>	260
Марена Татьяна, <i>Роль финансовых центров ЕС в формировании международной финансовой конкурентоспособности региона</i>	266

Мирон Оксана, Кобзарь Людмила, <i>Краткий анализ прибыльности сельскохозяйственных предприятий Республики Молдова в региональном разрезе</i>	271
Николенко Тамара, <i>Особенности реализации инновационной стратегии в странах с различным типом социально-экономических систем</i>	279
Кураксина Светлана, <i>Основные аспекты выработки антикризисной политики на предприятиях аграрного сектора</i>	287

Secția Inginerie

Abramciuc Valeriu, <i>Transfigurarea electrică prin reprezentarea în complex</i>	294
Badicu Galina, <i>Aria indicatorilor în măsurarea performanței în telecomunicații</i>	301
Beșliu Vitalie, Topala Pavel, Hîrbu Arefa, Ojegov Alexandr, <i>Durificarea suprafețelor metalice cu aplicarea descărcărilor electrice în impuls în regim de contact electric</i>	306
Bîclea Diana, <i>Unele aspecte privind studierea limbajelor de programare în învățământul superior</i>	310
Bîrlea Svetlana, Boboc Ana, Buga Oleg, <i>Considerații privind impactul utilizării TIC în procesul de instruire în inginerie</i>	315
Chilat Sergiu, <i>Aplicarea Fuzzy logic în automatizarea analizei volumelor mari de date statistice</i>	321
Frunze Rodica, <i>Insuficiența și pericolele presupuse în cazul utilizării modelului de evaluare la valoarea justă</i>	326
Macrițchi Natalia, <i>Rezolvarea ecuațiilor și sistemelor de ecuații prin metoda grafică</i>	329
Pelin Nicolae, <i>Date, informații și cunoștințe în sisteme informaționale</i>	332
Pelin Nicolae, <i>Logica întrebărilor în sisteme informaționale bazate pe dialoguri</i>	338
Plohotniuc Eugeniu, <i>Detectarea neomogenităților ionosferice pe traseul Cipru-Bălți</i>	346
Popovici Ilona, Bîclea Diana, <i>Implementarea TIC în modelele inovatoare de instruire universitară</i>	351
Sharagov Vasile, Burcovschi Ion, <i>Intensitatea dezalcalinizării sticlei de geam cu reagenți gazoși</i>	359
Sharagov Vasile, Curicheru Galina, <i>Cercetarea interacțiunii sticlelor silicaticice cu reagenți, ce conțin fluorură</i>	363
Sharagov Vasile, Raifura Svetlana, <i>Cercetarea structurii sticlelor industriale prin metoda HF-secționării</i>	367
Scutelnic Oxana, <i>Utilizarea TIC în învățământul liceal la orele de informatică pentru studierea structurilor dinamice de date</i>	372
Topala Pavel, Beșliu Vitalie, <i>Difuzia și grosimea stratului superficial după aplicarea descărcărilor electrice în impuls</i>	375
Захарова Ольга, <i>Оценка уровня конкурентоспособности транспортной системы</i>	380
Митюшкина Кристина, <i>Роль энергетического фактора в повышении конкурентоспособности Европейского региона</i>	386
Шарагов Василий, <i>Характеристика вещества на основе системного подхода</i>	391

SECȚIA DREPT ȘI POLITOLOGIE

ÎN EUROPA - CU CONȘTIENTIZAREA VALORILOR SPIRITUALE ALE NEAMULUI

*dr., conf.univ. Ludmila BALȚATU,
Catedra Filologie Română a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

The spiritual life of a nation, its daily routine care are described in its own literary writings: customs and traditions, songs and dances, legends and incantations, myths and anecdotes, ballades and elegiac folksongs (doinas).

The study of the oral literature, of customs and religions have become the central preoccupations of the scientists of all times.

An active interest about the folklore is manifested on the behalf of our contemporaries, who are totally aware of the special educational value of the folklore.

We have a sacred duty to pass the folkloric treasure that we have inherited from our ancestries, to younger generations in order to survive as a nation and to preserve the personality's dignity.

După cum se știe, noua construcție – Uniunea Europeană – se dorește a fi o armonie în diversitate, în care cultura să constituie una dintre valorile principale.

În această ordine de idei vom porni de la afirmațiile vestitului filosof C.Noica că în cultură nimic nu trebuie pierdut, totul trebuie transmis și reînnoit. Or, neamul nostru e posesorul unui bogat tezaur spiritual, care e necesar să-l păstrăm cu sfințenie, să-l propagăm și permanent să-l valorificăm, fapt ce ne va permite să intrăm cu demnitate în marea familie europeană, să fim apreciați ca popor la justa valoare.

Prin spiritualitate, bineînțeles, subînțelegem limba, istoria și, nu în ultimul rând, literatura noastră cea scrisă sau transmisă pe cale orală din generație în generație.

În contextul dat, despre importanța integrării literaturii noastre în marea familie europeană ne vorbește, cu cunoștință de cauză, savantul A. Dima: „Integrarea literaturii române într-un cadru universal reprezintă unul din fenomenele sociologice și estetice încă puțin și pe nedrept cercetate cu toată atenția. Numeroase bunuri materiale și spirituale, făurite de noi astăzi, dar și în trecut, au putut să aibă un răsunet peste hotare atât de intens, încât au făcut astfel dovada capacității creatoare a poporului român. Din punct de vedere sistematic, problema universalității literaturii, și nu numai a literaturii, ci și a altor valori spirituale, are două fețe distinctive: pe de o parte, receptarea valorilor de dincolo de hotare în conștiința noastră, pe de alta, valorile create de aceasta și care au fost difuzate în străinătate, altfel spus, o latură de receptare și o latură de creație și difuzare”¹

În continuare, savantul ține îndeosebi să sublinieze necesitatea receptării valorilor străine în literatura noastră, în calitatea lor de stimulente ale valorilor naționale, după cum unele dintre valorile noastre naționale îmbogățesc tezaurul de valori universale.

Din perspectiva celor relatate, vom rezerva un spațiu aparte elucidării ecoului pe care îl au creațiile noastre populare în întreg spațiul european.

Așadar, studiind în context mai larg perlele noastre folclorice, unul dintre bunii cunoscători ale lor afirmă următoarele: „Dăinuirea și continuitatea unui popor în istorie datorează mult acestei

¹Dima A. *Literatura română în cadru universal*. În: *Sinteze de literatură română*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p.269

creații populare, care păstrează nota străvechimei noastre și specificul unei spiritualități, în deplina lor autenticitate”¹

Merită să susținem, bazându-ne pe aceeași sursă, că multe generații conlucrează la edificarea tezaurului creației populare, adunând și selectând, după norme sufletești de viață, ceea ce e distinct în felul de a gândi și a simți al poporului. Un adevărat cod al vieții este transfigurat în limpezimea gândului ce descinde din legendă, din unduirea cuceritoare a doinei sau din înțelepciunea neclătinată a proverbului, din regiunile ascunse ale mitului și ale cântecului, care amintește de strămoșii geto-dace în planurile unei spiritualități, în fine, aceleași norme lăuntrice iradiază din colindul străvechi, venind cu motive și simboluri ce țin de preistorie, din bocetele ce învăluiesc lin și măsurat durerea omenească sau prin cântecele de lume, purtând doruri și gânduri fără seamăn.

Dacă ne permitem să generalizăm, vom constata următoarele: pentru a înțelege mai bine trecutul, prezentul și pentru a întrevădea mai deslușit viitorul nostru e necesar să înțelegem spiritul strămoșilor noștri, care este redat cu precizie și profunzime în literatura noastră populară a cărei vechime este greu de determinat cu precizie, dar care în mod sigur va fi luat naștere încă de la începuturile poporului român. În paranteză vom consemna faptul că o înaltă apreciere îi dă acestei literaturi Al. Piru: „Fără să mai vorbim de basme, în care se păstrează urme de ritualuri și credințe străvechi, din perioada romanizării, un cântec românesc ca *Miorița*, cunoscut în circa 900 de variante, aduce o mărturie milenară despre una dintre ocupațiile de căpetenie ale poporului român la începuturile sale, păstoritul, după cum orația *Plugușorului* evocă agricultura”²

Într-adevăr, viața spirituală a unui popor, grijile lui cotidiene sunt redată în creațiile sale: datini și obiceiuri, cântece și dansuri, legende și descântece, basme și snoave, cimilituri, bocete, balade și doine.

De exemplu, balada: „Un cântec epic, narativ, de mari dimensiuni, exprimă atitudinea poporului în diferite perioade față de natură și societate, lupta sa în fața naturii și a asupririlor.”³

În funcție de conținutul lor, baladele pot fi păstorești (*Miorița*), istorice (*Constantin Brâncoveanu*), haiducești (*Toma Alimoș*), eroice (*Gruia lui Novac*) etc.

După cum constată și exegeții Ion Popa, Marinela Popa, diversitatea tipologică a baladelor dovedește multitudinea aspectelor înfățișate de acestea, largă lor arie tematică, dar și receptivitatea deosebită a autorului anonim la toate aspectele lumii care îl înconjoară.

Iar în privința doinei putem afirma că nu există date certe despre originea acesteia. Unii dintre marii savanți – D. Cantemir, B.P.Hasdeu – consideră că ar fi existat în apariția lor o anumită rădăcină dacică.

Cert e că în doine sentimentele exprimate se caracterizează prin profunzime, diversitate, de aceea ele se clasifică în: *doine de dor, de jale, de dragoste, de înstrăinare, de cătănie, de haiducie* etc. „Doina noastră, numai a noastră a înflorit bogat mai ales în Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Asupritorii străini au înțeles cât de sigură este această formă de rezistență pentru păstrarea ființei naționale. Coșbuc „suflet în sufletul neamului”, avea temeuri să spună, despre doină: „Străinii te-ar pierde de-ar putea.”

În ceea ce privește cântecul popular, îndeosebi de revoltă împotriva nedreptăților sociale și asupririi naționale, nu numai că se constituie într-un document de mare valoare pentru cunoașterea unor realități istorice, dar și într-unul de atitudine, de viziune populară a stărilor de lucruri.”⁴ Aceste sugestii ale lui A.I.Popescu vin să ne completeze opiniile noastre despre valoarea incontestabilă a creațiilor populare create pe parcursul secolelor de predecesorii noștri.

Vom preciza, spicuiind date din aceeași sursă, că și cântecele populare au dus în spațiu și au păstrat în timp gândurile și sentimentele mulțimii asuprite, expresie a unei permanente

¹ Hodosiu M. *Poezia populară românească din zona Blajului*. Blaj: Editura ASTRA, 2003, p. 12.

² Piru Al. *Istoria literaturii române de la început până azi*. București: Univers, 1981, p. 7.

³ Barbu-Iurașcu V. *Studiu de cultură tradițională românească*. București: Editura Fundației „România de mâine”, 2008, p. 34.

⁴ Popescu A.I. *Ideea de unitate națională în viziunea populară*. Craiova: Scrisul românesc, 1980, p. 10.

conștiințe ca neam și, în același timp, de stăpâni ai acestor locuri. Multe creații orale dezvăluie ideea că *român* înseamnă nu numai urmaș al Daciei și Romei, ci și un om al acestui pământ, om născut și crescut în armonie cu întreaga natură a țării, fără putință de despărțire. Patriotismul, păstrarea ființei naționale au plecat și de la identice cu ideea de neam și individ.

Cu bună dreptate, termenul de *proverb* „este unul cărturăresc pentru că poporul nu are un termen specializat, ci folosește expresii ca: „vorba ăluia”, „vorba lui tata mare”, „vorbe din bătrâni” sau „zicală.”¹ Exegeții evidențiază faptul că proverbul e o frază scurtă, de obicei ritmică, prin care se exprimă metaforic, concis și sugestiv rezultatul unei îndelungate experiențe de viață, constituind o învățătură sau o morală. Mai mult ca atât: el este considerat o înțelepciune a poporului, un fragment de filozofie, o rămășiță a primelor încercări de analiză și sinteză a adevărilor.

O altă perlă folclorică – *colindele* – prezintă interes prin ceea ce sunt, ca regulă, specializate pe vârstă, sexul sau profesia celor colindați. Există colinde: *de copil, de fată, de fecior, de bătrân, de păstor, de vânător, de preot, de primar* etc. În ele este lăudat omul harnic și este criticat leneșul, lipsa de omenie, este ironizată fata nemăritată sau cea care pune un preț prea mare pe lux.

Lista creațiilor folclorice vom completa-o și cu obiceiurile din ciclul familial, care-s legate de ceremonialurile de naștere, nuntă, înmormântare, incluzând în scenariile lor texte de o mare frumusețe și bogăție a informațiilor legate de credințele țaranului.

Am apelat doar la câteva specii ale folclorului românesc ca să ne convingem în caracterul lui profund și divers, fapt ce l-au conștientizat și mulți dintre scriitorii noștri.

Adevărul e că preocupările folclorice constituie, de exemplu, un element esențial al concepției estetice eminesciene. Savantul L. Curuci, în studiul său despre marele Luceafăr al poeziei noastre, a ținut să sublinieze și faptul că, fără un contact atât de strâns cu tezaurul folcloric poezia lui Eminescu n-ar fi atins asemenea culmi. Viața poporului, arta poporului au fost acel sol fertil, care au alimentat opera eminesciană.

„Operele scriitorilor, dacă vor să fie populare, trebuie să se potrivească cu gândul poporului, adevărata literatură populară alcătuind-o cugetarea și produsele fanteziei poporului însuși.”²

Vin să consolideze aceste afirmații și studiile de ultimă oră. De exemplu, D. Micu, în urma cercetărilor întreprinse, ajunge la următoarea concluzie: „Modul specific românesc de percepere a existenței, coordonatele adânci ale firii românești, ale caracterului național le exprimă cultura anonimă, produs al imaginației și sensibilității poporului... Creația cultă a fost, pretutindeni în lume, precedată de folclor... Interesul pentru folclor a fost impulsionat, în toate culturile europene, de mișcările romantice.”³

În urma lecturării acestui studiu am reținut și următoarele: prima colecție de folclor literar românesc, editată - „Poezii populare. Balade” (Cântece bătrânești), adunată și cizelată de V.Aleksandri (2 volume, 1852, 1853) constituie actul de naștere al folcloristicii românești.

Studierea literaturii orale, a datinilor și credințelor a devenit o preocupare centrală a unora dintre învățații de frunte ai timpului. B.P. Hasdeu, la personalitatea căruia am apelat ceva mai înainte, declanșează un adevărat avânt al folcloristicii, elaborează principiile metodologiei științifice de culegere și cercetare a folclorului. Meritul lui B.P.Hasdeu constă în faptul că a reușit să pună pe baze științifice folcloristica românească în acord cu ideile confrăților săi europeni, dar și cu specificul românesc propriu al acestei culturi. Opera sa *Cuvente den bătrâni* reprezintă lucrări fundamentale în evoluția folcloristicii ca știință, datorită profunzimii analizelor, bogăției de informații dovedită și de bibliografia folosită (atât națională cât și internațională) și, nu în ultimul rând, datorită direcțiilor noi pe care le deschide în cercetarea

¹ Șerban Vl., Scorbete A., Ralmar I. etc. *Folclor și artă tradițională*. Timișoara: Centrul de Cultură și Artă, 2004, p. 35.

² Curuci L. *Eminescu și creația populară*. În: *M.Eminescu. Poezie populară*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1970, p. 8.

³ Micu D. *Istoria literaturii române*. București: SAECULUM I.O., 2000, p. 8.

creației tradiționale orale, prin care merită de menționat studiul comparativ al folclorului românesc cu folclorul altor popoare.

În acest context suntem pe deplin de acord cu opiniile cercetătorilor V.Șerban, A.Scobete, I.Ralmar ș.a., inserate în studiul *Folclor și artă tradițională*, că această perioadă a constituit o epocă în care culegerea materialelor și a informațiilor folclorice atinge un volum extraordinar de mare prin implicarea nu doar a oamenilor de știință, ci și a altor categorii de intelectuali, ca aceea a învățătorilor, profesorilor, medicilor și chiar a unor avocați. Această mare bogăție documentară permite apariția unor lucrări de analiză și sinteză devenite clasice astăzi și care au deschis orizontul dezvoltării ulterioare a acestei științe.

Un interes sporit față de folclor manifestă și contemporanii, care sunt pe deplin conștienți de următorul fapt: folclorul, având o deosebită valoare educativă, trebuie popularizat fiindcă din el spicim tradițiile noastre istorice, modul de a fi al moșilor și al strămoșilor noștri. Anume din folclor putem desprinde date despre întemeieri de sate, construcții de poduri și fântâni, despre relațiile sociale, despre grijile cotidiene ale oamenilor etc.

Să revenim la constatările că „Pentru psihologia creației populare rămâne un adevăr; creația populară se desăvârșește numai în funcție de comunitatea competentă, deci în funcție de un colectiv-selectat, care poate îndeplini și parveni la standardele expresive ale unui act folcloric global.”¹

În continuare Ion Căliman, la opiniile căruia am apelat, alocă un spațiu aparte elucidării sensului profund al baladei *Miorița*, care, ține să sublinieze cercetătorul, e una dintre capodoperele geniului românesc, ce a atras atenția multor savanți, B.P.Hasdeu, D.Caracostea, O.Densușianu, C.Brăiloiu, M.Eliade etc., rezultând faptul că această capodoperă populară a luat naștere în mediul păstorilor, într-un trecut îndepărtat, și s-a cristalizat în mai multe genuri: colind, baladă, cântec bătrânesc, urătură la plug.

Am extras opinii din acest studiu nu întâmplător, ci cu scopul de a demonstra, în baza unor argumente concrete, interesul sporit față de folclorică manifestat și de contemporanii noștri.

Drept confirmare a acestui adevăr incontestabil e și un alt studiu, apărut recent de sub tipar, în care sunt redată următoarele adevăruri incontestabile: „Literatura română s-a format de la începuturile limbii române și s-a dezvoltat cristalizându-se de-a lungul timpului și spațiului românesc în numeroase capodopere. Fiind o creație colectivă, orală, anonimă, tradițională și sincretică, aceasta ilustrează conținuturi și forme literare care sintetizează bogăția și forța spiritualității românești.”²

Din aceeași sursă putem spicui ideea că interesul pentru folclor, influența acestuia asupra literaturii culte sunt dimensiuni permanente ale spiritualității românești. Este elucidat, în acest context, și faptul că un interes sporit față de creațiile folclorice au manifestat reprezentanții generației pașoptiștilor M.Kogălniceanu, V.Alecsandri, N.Bălcescu, Al.Russo, C.Negruzzi care au contribuit substanțial la apariția culturii moderne românești.

Dar să revenim la contemporanitate. Și în opera scriitorilor de azi este utilizată înțelepciunea populară, exprimată în proverbe, zicători, legende, ghicitori etc. Ne vor convinge în aceasta concepțiile apărute de sub pana lui I.Druță, D.Matcovschi, S.Vangheli, Gr. Vieru și mulți alții.

„Este interesant să observăm că cele mai multe cuvinte românești, care exprimă lucruri esențiale sunt compuse din 5 litere: *Iisus, Crist, Maria, Paști, cruce, preot, altar, Purta, soare, stele, pâine, izvor, lapte, iarbă, copac, codru, munte, Mureș, maică, limbă, doină, nuntă, copil, botez, frate, vatră, moșie, hotar, român...*”

Să fie oare la mijloc o simplă coincidență numerică?! Nu stă oare această cifră a sunetelor românești sub semnul unei taine?!³, se întreabă marele martir al neamului Grigore Vieru.

¹ Căliman I. *Creație și tradiție în folclor*. Lugoj: Editura *Dacia Europa Nova*, 2004, p. 102.

² Luchescu Gh. *Literatura pentru copiii de pretutindeni*. București: Editura *V.I.S Print*, 2001, p. 21.

³ Vieru Gh. *Taina care mă apără*. Iași: *Princeps Edit*, 2008, p. 415.

Din aceste idei profunde se desprinde concluzia că valorile de neprețuit, inclusiv și cele folclorice, nu sunt pe deplin descoperite, ele constituind o taină, pe care vor trebui s-o descifreze generațiile în creștere.

Fiecare popor este învrednicit prin destin cu momente și personalități de excepție. Am găsit de cuviință să apelăm la următoarele considerații: „Conștiente de evoluția lor culturală, afirmă Miorița Got, țările lumii revendică respectarea identității lor culturale, condiție a demnității naționale, element fundamental care asigură dezvoltarea. Iar modelele, stilurile de dezvoltare sunt tot atâtea câte societăți există – toate bazate pe trăsăturile culturii, pe structurile de gândire și de acțiune care îi sunt proprii acesteia.”¹

Ne alăturăm și la opiniile că în acest moment, când se pune problema respectului pentru *valori*, pentru *educația valorilor* în chip democratic, tolerat, de pe poziția omului creștin, este motivat, firesc, să ne exprimăm în mod echilibrat valorile spiritual istorice, filosofice, literare, religioase, politice. La cele enunțate vom adăuga și importanța valorilor folclorice care, după cum afirmă unul dintre exegeți, Gh. Vrabie, sunt plătuite de o conștiință a unei colectivități, de un spirit popular și ele se încheagă după anumite legi psihice.

Folclorul a fost și va rămâne pârghia ce leagă generație de generație. El e averea spirituală a neamului nostru, de aceea e necesar și în continuare de a explora și de a promova originalitatea tezaurului nostru folcloric.

Vom reveni, în acest context, iarăși la afirmațiile lui C.Noica că în cultură nimic nu trebuie pierdut, totul trebuie transmis și reînnoit.

Cu alte cuvinte, generațiile actuale, intrând în componența Uniunii Europene, vor trebui nu numai să păstreze cu pietate tradițiile seculare ce le-a dat naștere pământul unde au văzut lumina zilei, ci și să le valorifice în continuare, să le înnoiască și îmbogățească, promovându-le pe scară largă.

Un lucru e limpede: „Generată de paradigmele ethosului comunitar, cultura tradițională se impune ca un sistem de valori recunoscute și perpetuate de mediile care le-au produs ca expresie vie a trebuințelor, dorințelor și aspirațiilor individuale și colective. În devenire culturală, fenomenele tradiționale se motivează ca existență și ca valoare, având viabilitate numai dacă satisfac mentalitatea comunitară și dacă răspund cerințelor colective. Acceptarea sau respingerea unor fapte cultural-orale, impunerea altora prin elementul novator în modelele constitutive și conservate prin forța tradiției, caracterizează modul logic de a fi al valorilor etnoculturale prin autodeterminarea și autoreglarea de tip sistemic.”²

O precizie de final. Noi avem o datorie sacră ca tezaurul folcloric, pe care l-am moștenit de la strămoșii noștri, să-l transmitem celor ce ne vor urma, pentru a supraviețui ca neam și pentru a ne păstra demnitatea de om.

E binevenit să facem mai îndeaproape cunoștință cu cultura popoarelor europene, în familia cărora ne încadrăm, dar tot atât de important e să ne păstrăm autenticitatea, fiindcă o mai mare frumusețe n-ai putea găsi decât în cultura neamului tău.

¹ Got M. *Itinerar lingvistic*. București: SIGMA, 2006, p. 177.

² Coatu N. *Introducere*. În: Burghel C. „Descântece”. Zălău: S.C. Coror Print, 1999, p. 5.

PROPRIETATEA INTELECTUALĂ – OBIECT AL OCROTIRII JURIDICO-PENALE

*Olesea BLAȘCU,
Catedra Drept a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

Intellectual Property (IP) results from the expression of an idea. IP exists in a brand, an invention, a design, a song or other intellectual creation. IP is a private right which is infringed when a product, creation or invention protected by IP laws are exploited, copied or otherwise used without having the authorisation or permission from the person who owns those rights or their representative. All IP infringement – where there has been a breach of those rights - is actionable in the civil courts or through the various methods of dispute resolution by the person who owns the right. In the case of copyright and trade marks an infringement may be a criminal offence – also known as IP crime.

Produsele intelectuale, informația și cunoștințele, potențialul spiritual, științific și cultural al societății contemporane sînt forța motrice a dezvoltării durabile și determină competitivitatea economică. Toate acestea demonstrează creșterea rolului Proprietății Intelectuale în societatea modernă, iar eforturile guvernelor de a investi în consolidarea regimurilor de Proprietate Intelectuală nu sînt considerate cheltuieli, ci mai degrabă – investiții generatoare de valoare adăugată și creștere economică.

Principali generatori ai cunoștințelor și inovațiilor în Republica Moldova sînt: instituțiile de cercetare academice și de ramură; centrele universitare cu profil tehnic, în domeniul științelor exacte și științelor naturii; mediul de afaceri; inventatorii și oamenii de creație artistică și tehnică, în calitate de persoane fizice.

Obiectivul protecției drepturilor de Proprietate Intelectuală pentru universități trebuie să fie orientat spre încurajarea aplicării economice a rezultatelor activității de cercetare și a cunoștințelor generate, în beneficiul publicului și pentru a crea valoare, pentru a face funcția de cercetare mai atractivă și mai bine promovată.¹

Universitățile reprezintă surse unice de creații intelectuale originale și de semnificație uneori majoră pe plan național și eventual internațional. Acest fapt decurge pe de-o parte din calitatea înaltă a pregătirii și specializărilor cadrelor didactice și cercetătorilor antrenați în actul de predare și cercetare fundamentală și aplicativă, iar pe de altă parte din posibilitatea antrenării și selectării unui mediu tânăr și inevitabil creativ și dornic de a depăși tiparele și limitele realității imediate.

În plus, esența profesiei de bază exercitate în mediul universitar conduce inevitabil la o tendință a unei abordări limitate a valențelor proprietății intelectuale, și anume aceea de competiție asupra dreptului moral de a fi recunoscut drept autorul unui articol, carte, curs, comunicare, idee, descoperie, etc. Mult mai puțin se pune problema de a exploata și valorifica administrativ, comercial și în ultima instanță material drepturile de proprietate intelectuală ce decurg din creație și care în particular trebuie să dovedească viabilitatea pe piața aplicațiilor și utilizărilor concrete în societate.²

Comparativ cu țările dezvoltate din Uniunea Europeană, universitățile din Republica Moldova se confruntă cu multe probleme, în ceea ce privește transformarea acestora în universități antreprenoriale.

Legăturile dintre universități și industrie sunt slabe, ceea ce determină existența unor venituri mici provenite din consultanță, contracte de cercetare și comercializarea invențiilor.³

¹ Hotărîrea Guvernului nr.880 din 22.11.2012 cu privire la Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale pînă în anul 2020, M.Of. nr. 245-247/951 din 30.11.2012

² Alexadru Cristian Ștrenc, Mircea Popescu, Valorificarea rezultatelor cercetării din universități. Proprietatea intelectuală și planul de afaceri, Editura Universității "Lucian Blaga" din Sibiu, 2011

³ http://www.cviu.ro/documents/01_CVIU_Curs_VDPIU_revizuit_nov_2012.pdf

Potrivit art. 9 alin. 1-2 al Constituției Republicii Moldova, proprietatea este publică și privată, fiind constituită din bunuri materiale și intelectuale. Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului. Art. 33 alin. 2-3 al Constituției determină că dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sunt apărute de lege.¹

Încălcarea drepturilor de autor și a drepturilor conexe, precum și drepturile ce revin din valorificarea obiectelor proprietății industriale sunt sancționate civil, contravențional și penal.

Plagiatul reprezintă însușirea integrală sau parțială a ideilor, expresiilor, invențiilor, metodelor, procedurilor, tehnologiilor, operelor literare, muzicale, artistice etc., sau a oricărei forme de creație intelectuală și prezentarea lor drept creație personală. Preluarea unei forme de creație intelectuală, fără specificarea corectă a sursei de proveniență, constituie un plagiat. Noțiunea de plagiat include nu numai însușirea textului, dar și a ideilor altui autor, fără a-l cita, și prezentarea lor drept creații proprii.²

Preocupările legate de plagiat îi vizează cu precădere pe cei care lucrează în educație și cercetare.

Plagiatul este o formă de fraudă academică, prin atribuirea lucrărilor altuia, drept lucrări personale.

În prezent, plagiatul este accentuat de Internet, de unde pot fi preluate și copiate informații, cercetări, articole, idei, imagini etc.. Ca răspuns la aceste forme de fraudă au fost produse o serie de software-uri ce pot detecta dacă un material a fost copiat de pe Internet sau din alte surse. Cu toate acestea, respectivele programe nu pot detecta încălcarea drepturilor de autor sau plagiatul, deoarece nu se poate decide dacă este vorba de o copiere legitimă, ilegală sau lipsită de etică. Doar se poate alerta un utilizator pentru posibila încălcare a drepturilor de autor sau pentru plagiat.

Astfel, Universitatea de Vest din Timișoara a adoptat o Procedură operațională privind fraudă și/sau plagiatul academic în rândul studenților, masteranzilor, doctoranzilor, ce prevede definirea încălcării și sancțiunile disciplinare.³ O asemenea prevedere este reflectată în Codul de etică al Universității din București.⁴ În Republica Moldova în ultimul an s-a pus un accent tot mai mare pe eliminarea fenomenului plagierii în sistemul de învățământ, ca fiind un viciu.

Contrafacerea și pirateria indiscutabil sunt fenomenele negative care au devenit unul din subiectele abordate intens la diverse nivele internațional și regional, inclusiv în cadrul Organizației Mondiale de Proprietate Intelectuală, Organizației Mondiale a Comerțului, Organizației Mondiale a Sănătății, Uniunea Europeană, precum și de către diverse Asociații internaționale ale titularilor de drepturi de proprietate intelectuală, dar și în cadrul negocierilor acordurilor bilaterale privind liber schimb.⁵

Acordul TRIPS cere statelor membre să prevadă în legislația națională sancțiuni penale pentru încălcarea drepturilor de Proprietate Intelectuală. Astfel, Articolul 62 din TRIPs spune că „Membrii vor prevedea proceduri penale și sancțiuni aplicabile cel puțin pentru actele deliberate de contrafacere a mărcilor de fabrica sau de comerț sau de piraterie care aduc atingere unui drept de autor, comise la scară comercială. Sancțiunile vor include închisoare și/sau amenzi suficiente pentru a fi descurajatoare și vor fi la un nivel comparativ cu cele aplicate unor delikte grave similare. În cazurile adecvate, sancțiunile posibile vor include și sechestrarea, confiscarea și

¹ Constituția RM, adoptată la 29 iulie 1994. În: MO, 12 august 1994, nr. 1

² Maria-Elena Osiceanu,

http://api.ning.com/files/uPa7BpseSwF6lqvQmgiaPdiUqzZEL9nHLQzkOJht94wzdjfkubWxs5cGMbkITg3agVjj0s2dOhxhjn88Hy*72*M4OH2MIVb/Osiceanu_MEConsideraiiprivinddrepturiledeproprietateinteleuala_final.pdf

³ <http://www.psihologietm.ro/download/studenti/plagiat.pdf>

⁴ http://www.unibuc.ro/n/despre/docs/2012/mai/02_22_00_30Respectarea_proprietatii_intelectuale_a_drepturilor_de_autor_a_standardelor_de_integritate_academica.pdf

⁵ Liviu Sibov,

http://www.agepi.md/pdf/noutati/2012/lecturi_2012/sesiunea_6/Sibov_Liviu_Articol%20asigurarea%20DPI%20Lecturi%202011.pdf

distrugerea mărfurilor în cauză, precum și a tuturor materialelor și instrumentelor care au servit direct la comiterea delictului.¹

Legea penală a Republicii Moldova se înfățișează ca un mijloc de intervenție în materia proprietății intelectuale în anumite condiții prevăzute expres de Codul penal al Republicii Moldova:

- **art. 185¹** - încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe ;
- **185²** - încălcarea dreptului asupra obiectelor de proprietate industrială ;
- **185³** - Declarațiile intenționat false în documentele de înregistrare ce țin de protecția proprietății intelectuale.²

*Conținutul legal al infracțiunii prevăzute în art. 185¹ Cod Penal - **Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe.***

(1) Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe, dacă este în proporții mari, săvârșită prin:

a) reproducerea operelor sau a obiectelor drepturilor conexe în cadrul desfășurării activității de întreprinzător tangențiale activității intelectuale în domeniul dreptului de autor și al drepturilor conexe, în special în domeniul literaturii, artei și științei, în scopul comercializării sau oferirii spre comercializare, importului, exportului, precum și stocarea, transportul exemplarelor de opere sau de fonograme în scopurile menționate, sau orice altă formă de valorificare a obiectelor dreptului de autor sau ale drepturilor conexe în scopul obținerii profitului, fără acordul titularului de drepturi;

b) închirierea, schimbul sau altă formă de punere la dispoziția terților cu titlu gratuit sau oneros, precum și depozitarea în scopurile menționate sau altă valorificare a exemplarelor de opere sau de fonograme, în orice mod și sub orice formă, fără marcaj de control și fără a deține, în momentul controlului, contractele de autor încheiate cu titularii de drepturi;

c) comercializarea sau oferirea spre comercializare, închirierea, importul sau depozitarea de echipamente tehnice sau de componente ale acestora destinate pentru facilitarea accesului la emisiunile organizațiilor de difuziune ce comunică condiționat prin eter, cablu, satelit în regim interactiv, inclusiv prin Internet;

d) indicarea pe exemplarele de opere sau de fonograme a unei informații false despre apartenența și limitele exercitării dreptului de autor și a drepturilor conexe, precum și a unei alte informații care-l poate induce în eroare pe beneficiar;

e) aplicarea necorespunzătoare a marcajelor de control, altele decât cele pentru suporturile materiale specificate în anexele la cererea de eliberare a marcajelor de control, pe exemplarele de operă ori de fonograme valorificate fără consimțământul titularului de drepturi;

f) modificarea, înlăturarea de pe exemplarele de opere sau de fonograme a simbolurilor și semnelor de protecție a dreptului de autor și a drepturilor conexe, indicate de titularul drepturilor respective; înlăturarea de pe exemplarele de opere sau de fonograme a informației privind administrarea dreptului de autor și a drepturilor conexe; înlăturarea de pe exemplarele de opere sau de fonograme a mijloacelor tehnice de protecție a dreptului de autor și a drepturilor conexe;

g) însușirea paternității ori constrângerea la copaternitate

se pedepsește cu amendă în mărime de la 800 la 1000 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani.

(2) Marcarea, comercializarea, importarea, exportarea, transportarea sau depozitarea ilegală a marcajelor de control, falsificarea acestora, care au cauzat daune în proporții mari,

se pedepesc cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, iar persoana juridică se

¹ Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPs), semnat 15.04.1994, intrat în vigoare în Republica Moldova la 26.07.2001 prin HG. nr.218 din 01.06.2000

² Codul penal al RM, 18 aprilie 2002, nr.985-XV. În: MO, 14 aprilie 2009, nr. 72-74/195

pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 6000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani.

(3) Acțiunile prevăzute la alin. (1) și (2), săvârșite:

- a) de două sau de mai multe persoane;
- b) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;
- c) prin constrângere fizică sau psihică;
- d) în proporții deosebit de mari,

se pedepsesc cu amendă în mărime de la 4000 la 5000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 5 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 8000 la 10 000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani sau cu lichidarea persoanei juridice.

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.185¹ din CP al RM este constituit din relațiile sociale referitoare la realizarea, în conformitate cu art.33 al Constituției, a dreptului la libertatea creației.¹

Obiectul material al infracțiunii date este prevăzut de Legea RM privind dreptul de autor și drepturile conexe, astfel obiecte ale dreptului de autor sunt:

- operele literare (povestiri, eseuri, romane, poezii etc.);
- programele pentru calculator care se protejează ca și operele literare;
- operele științifice;
- operele dramatice și dramatico-muzicale, scenariile și proiectele de scenarii, libreturile, sinopsisul filmului;
- operele muzicale cu sau fără text;
- operele coregrafice și pantomimele;
- operele audiovizuale;
- operele de pictură, sculptură, grafică și alte opere de artă plastică;
- operele de arhitectură, urbanistică și de artă hortică;
- operele de artă aplicată;
- operele fotografice și operele obținute printr-un procedeu analog fotografiei; l) hărțile, planșele, schițele și lucrările tridimensionale din domeniul geografiei,
- topografiei, arhitecturii și din alte domenii ale științei;
- bazele de date.²

Latura obiectivă a infracțiunii în cauză include fapta prejudiciabilă exprimată prin acțiunea de însușire a dreptului la paternitate(plagiere) sau prin celelalte modalități alternative prevăzute expres de legiuitor.

Săvârșirea infracțiunii în proporții mari – condiție normativă de incriminare. Deci, infracțiunea capătă un caracter formal, fiind considerată consumată la momentul comiterii faptei prejudiciabile, legea penală lăsând în afara cadrului normativ necesitatea identificării unor urmări prejudiciabile la calificarea infracțiunii, deși acestea sunt deosebit de mari.³

Latura subiectivă. Potrivit opiniei autorilor S. Brânză și V. Stati art. 185¹ CP se caracterizează prin intenție directă. Motivele de cele mai multe ori constau în interesul material.⁴

Subiect activ al infracțiunii analizate este persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. De asemenea subiect al infracțiunii date poate fi persoana juridică ce practică activitate de întreprinzător.

Subiect pasiv este titularul dreptului de autor și/sau al drepturilor conexe.

¹ Sergiu Brînză, Xenofon Ulianovschi, Vitalie Stati, Ion Țurcanu, Vladimir Grosu, Drept Penal, Partea specială, Volumul II, Chișinău, 2005

² Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 02.07.2010, Monitorul Oficial nr.191-193/630 din 01.10.2010

³ Spataru M. Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe: aspecte juridico-penale. Teză de doctorat la specialitatea 12.00.08 – Drept penal. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2012. 221 p. http://www.cnaa.md/files/theses/2012/21883/mariana_spatari_the_sis.pdf 24.04.2012

⁴ Brânză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: USM, 2011

Conținutul legal al infracțiunii prevăzute în art. 185² Cod Penal - Încălcarea dreptului asupra obiectelor de proprietate industrială.

Obiectul juridic special al infracțiunii este constituit din relațiile sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art. 33 din Constituție, a dreptului la libertatea creației, sub aspectul protejării dreptului asupra obiectelor de proprietate industrială.

Reieșind din rezultatele cercetărilor științifice ale unor autori din Republica Moldova (S. Brânză, V. Iustin, A. Păduraru), infracțiunea analizată nu are un **obiect material**, întrucât elementul material este orientat și exercită acțiune asupra datelor cuprinse în cererea de brevet sau de înregistrare care nu au o existență corporală.¹

Latura obiectivă este reprezentată prin următoarele modalități :

(1) Răspîndirea informațiilor privind invenția, modelul de utilitate, desenul sau modelul industrial, soiul de plantă, topografia circuitului integrat fără consimțămîntul autorului (creatorului) sau al succesorului său în drepturi, pînă la publicarea oficială a datelor din cererea de înregistrare, de către o persoană căreia aceste informații i-au fost încredințate sau i-au devenit cunoscute în alt mod, precum și însușirea frauduloasă de către un terț a calității de autor al invenției, al modelului de utilitate, al desenului sau al modelului industrial, al soiului de plantă, al topografiei circuitului integrat sau constrîngerea la coautorat, care au cauzat daune în proporții mari,

(2) Utilizarea fără consimțămîntul titularului a mărcii protejate sau a unui semn care, din cauza identității ori similitudinii cu marca înregistrată și a identității ori similitudinii produselor sau serviciilor acoperite de semn și de marcă, generează riscul de confuzie în percepția consumatorului, aplicarea semnelor pe produse sau pe ambalaje, precum și utilizarea lui în calitate de ambalaj în cazul mărcilor tridimensionale, oferirea produselor sub acest semn spre comercializare sau comercializarea ori stocarea lor în acest scop, sau, după caz, oferirea ori prestarea serviciilor sub acest semn, importul sau exportul produselor sub acest semn, utilizarea semnelor în publicitate, multiplicarea, stocarea sau comercializarea semnelor în scopurile menționate, precum și îndemnarea terților la efectuarea acestor acțiuni, care au cauzat daune în proporții mari,

(3) Fabricarea, importul, exportul, transportarea, oferirea spre vînzare, vînzarea, alt mod de punere în circulație economică sau stocarea în aceste scopuri a produsului, folosirea de procedee, ceea ce constituie invenții sau modele de utilitate ori include obiectul invenției sau al modelului de utilitate protejate, pentru care, în conformitate cu legislația, este necesară autorizare din partea titularului, efectuate fără această autorizare, precum și îndemnarea terților la efectuarea acestor acțiuni, care au cauzat daune în proporții mari

(4) Fabricarea, importul, exportul, oferirea spre vînzare, vînzarea, alt mod de punere în circulație economică sau stocarea în aceste scopuri a produsului obținut prin aplicarea desenului sau modelului industrial protejate, dacă acest produs, integral sau într-o măsură substanțială, este o copie a desenului sau a modelului industrial protejate, pentru care, în conformitate cu legislația, este necesară autorizare din partea titularului, efectuate fără această autorizare, precum și îndemnarea terților la efectuarea acestor acțiuni, care au cauzat daune în proporții mari,

(5) Producerea, reproducerea, condiționarea în scop de înmulțire, oferirea spre vînzare, vînzarea sau alte forme de comercializare, importul, exportul sau stocarea în aceste scopuri a materialului soiului de plantă pentru care, în conformitate cu legislația, este necesară autorizare din partea titularului, efectuate fără această autorizare, precum și îndemnarea terților la efectuarea acestor acțiuni, care au cauzat daune în proporții mari,

(6) Reproducerea topografiei circuitului integrat sau a unei părți a acesteia, importul, exportul, oferirea spre vînzare, vînzarea sau distribuția în orice alt mod în scopuri comerciale a topografiei circuitului integrat pentru care, în conformitate cu legislația, este necesară autorizare

¹ Dincă Mihai, Analiza juridico – penală a infracțiunilor privind dreptul de proprietate intelectuală. Teză de doctorat. Specialitatea 12.00.08 – Drept penal (drept penal)

din partea titularului, efectuate fără această autorizare, precum și îndemnarea terților la efectuarea acestor acțiuni, care au cauzat daune în proporții mari,

Circumstanțele agravante :

- de două sau mai multe persoane;
- de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;
- prin constrângere fizică sau psihică;
- în proporții deosebit de mari¹

Latura subiectivă. Vinovăția, în cazul infracțiunii de încălcare a dreptului asupra obiectelor de proprietate industrială, poate obține forma intenției directe sau indirecte, iar latura subiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 185³ C. pen. este caracterizată doar de intenția directă.²

Subiectul activ poate fi orice persoană fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani.

Subiectul pasiv al infracțiunilor prevăzute de art. 185² și 185³ poate fi:

- autorul invenției, al modelului de utilitate, al desenului sau modelului industrial, al soiului de plantă, al topografiei circuitului integrat sau succesorul în drepturi al acestuia;
- titularul mărcii protejate;
- titularul dreptului asupra denumirii de origine/indicației geografice protejate pentru produsele neacoperite de înregistrare;
- titularul dreptului asupra specialității tradiționale garantate, a unei denumiri înregistrate și rezervate conform legislației cu privire la protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate, a unei denumiri a specialității tradiționale garantate înregistrate cu rezervarea denumirii conform legislației cu privire la protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate, a mențiunii „Specialitate tradițională garantată” ori a simbolului național asociat acesteia;
- titularul dreptului asupra denumirii de origine/indicației geografice neînregistrate, protejate în baza acordurilor bilaterale la care Republica Moldova este parte;
- titularul dreptului asupra invenției protejate sau asupra modelului de utilitate protejat;
- titularul dreptului asupra desenului sau modelului industrial protejate;
- titularul dreptului asupra soiului de plantă protejat;
- titularul dreptului asupra topografiei circuitului integrat protejate;
- solicitantul de protecție a obiectului de proprietate intelectuală.³

Încălcarea frauduloasă a drepturilor de proprietate intelectuală reprezintă “o bucățică apetisantă” pentru infractori, datorită avantajului economic pe care îl oferă. Astfel, organele de stat au obligația de a întreprinde măsuri de sistematizare mai riguroase a legislației penale a Republicii Moldova, prin stabilirea unui cadru mai complex din punct de vedere structural în domeniul infracțiunilor contra proprietății intelectuale; de cercetare criminalistică a infracțiunilor privind dreptul de autor și drepturile conexe; de cercetare criminalistică a infracțiunilor care afectează dreptul asupra obiectelor de proprietate industrială; analiza mijloacelor de probă în cazul infracțiunilor privind proprietatea intelectuală; și nu în ultimul rând promovarea proprietății intelectuale în rândul populației.

Referințe:

1. Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPs), semnat 15.04.1994, intrat în vigoare în Republica Moldova la 26.07.2001 prin HG. nr.218 din 01.06.2000
2. Codul penal al RM, 18 aprilie 2002, nr.985-XV. În: MO, 14 aprilie 2009, nr. 72-74/195

¹ Codul penal al RM, 18 aprilie 2002, nr.985-XV. În: MO, 14 aprilie 2009, nr. 72-74/195

² Dincă Mihai, Analiza juridico – penală a infracțiunilor privind dreptul de proprietate intelectuală. Teză de doctorat. Specialitatea 12.00.08 – Drept penal (drept penal)

³ Brânză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: USM, 2011

3. Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 02.07.2010, Monitorul Oficial nr.191-193/630 din 01.10.2010
4. Brânză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: USM, 2011
5. Sergiu Brînză, Xenofon Ulianovschi, Vitalie Stati, Ion Țurcanu, Vladimir Grosu, Drept Penal, Partea specială, Volumul II, Chișinău, 2005
6. Dincă Mihai, Analiza juridico – penală a infracțiunilor privind dreptul de proprietate intelectuală. Teză de doctorat. Specialitatea 12.00.08 – Drept penal (drept penal)
7. Spatari M. Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe: aspecte juridico-penale. Teză de doctorat la specialitatea 12.00.08 – Drept penal. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2012. 221 p.
http://www.cnaa.md/files/theses/2012/21883/mariana_spatari_the_sis.pdf
24.04.2012

PRACTICA JUDECĂTOREASCĂ ÎN DREPTUL CIVIL SUCCESORAL. PROBLEMA ACESTEIA ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI JURIDIC

*Vladimir CHIRONACHI,
Catedra Drept a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

In this article the author intended to show the importance and highlight the particularities of this Institution in the system of Civil Law. Also, he intended to cover the lacks that he had identified in the law by offering answers to some delicate questions theoretical and practice.

Prin succesiune se înțelege, în spiritul Codului nostru civil și al dreptului în general, transmiterea patrimoniului unei persoane, cu ocazia morții, la una sau mai multe alte persoane, determinate de voința defunctului sau chemate de lege. Articolul 1432 Codul Civil al RM stipulează că *Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate (cel ce a lăsat moștenirea) către succesorii săi*. Dacă plasăm noțiunea succesiunilor în cadrul teoriei generale a dreptului, succesiunile fac parte din teoria transmisiunii drepturilor. A concepe ordinea juridică ca pe un ansamblu de raporturi, de la persoană la persoană și de la patrimoniu la patrimoniu, re-a dovedit a fi preocuparea noastră inițială. Relațiile sau raporturile dintre titularii drepturilor constituind ansamblul fenomenelor de care se ocupă știința noastră ne reamintește că deosebind drepturile în drepturi reale și drepturi de creanță, au făcut din noțiunea clasică a obligațiilor mai degrabă un instrument tehnic pus în serviciul realizării drepturilor, decât o noțiune de sine stătătoare. Ansamblul drepturilor privite în mod individual, este nevoie și de o teorie a transmisiunii lor în ansamblu, ca formând noțiunea patrimoniu, în afară de teoria transmisiunii drepturilor privite în mod individual, este nevoie și de teorie a transmisiunii lor în ansamblu, ca formând noțiunea patrimoniului. *Aceasta este teoria succesiunilor*. Astfel, după cum actele juridice reprezintă mijlocul de creație, modificare și transmisiune a drepturilor privite în mod individual, cu titlu particular, noțiunea succesiunilor reprezintă un mijloc de transmisiune al drepturilor, privite în mod colectiv, în ansamblul lor, ca patrimoniu.

Actualitatea succesiunii este determinată de procesul transformărilor pozitive din toate domeniile vieții sociale și economice ale țării, de insuficiența reglementare a raporturilor sociale care au existat în curs de decenii fără a dobândi relevanță juridică, de amploarea noilor raporturi de proprietate privată și de alți factori specifici relațiilor sociale de ordin patrimonial.

Bineînțeles că mulți juriști, atât teoreticieni, cât și practicieni, consideră că dreptul succesoral este una din cele mai stabile instituții care nu necesită modificări. Această opinie comportă totuși o analiză mai minuțioasă, deoarece normele de drept sunt relative la evoluția relațiilor economico-sociale. Din acest motiv nu putem pleda pentru un drept succesoral fără modificări atunci când are loc schimbarea principiilor fundamentale ale dreptului de proprietate de la un drept unic al proprietății publice la recunoașterea cu aceleași efecte a dreptului de proprietate privată¹.

Sigur că una dintre cele mai drastice și actuale modificări ale instituției moștenirii a avut loc în iunie 2003 odată cu intrarea în vigoare a Codului civil al RM. Din momentul intrării în vigoare a Codului Civil și până în prezent am constatat o serie de lacune care par ca în cadrul procesului de transmitere a patrimoniului succesoral ca efect al deschiderii succesiunii. În continuare voi încerca să abordez anumite probleme prin prisma aspectului teoretic și practic al instituției „Opțiunii Succesorale”.

Ua dintre regulile dreptului Civil Succesoral este aceea conform căreia nimeni nu este obligat să lase moștenire precum și nimeni nu este obligat să accepte moștenirea lăsată de defunct. În acest sens articolul 1516 reglementează:

¹ Franciuc Deak, *Tratat de drept succesoral*, ediția a II-a, București 2002

- (1) Succesiunea trece la moștenitorul chemat la succesiune, sub rezerva dreptului de a renunța la ea.
- (2) Succesiunea este acceptată de succesor indiferent de faptul dacă este testamentar sau succesor legal.
- (3) Succesiunea se consideră acceptată când moștenitorul depune la notarul de la locul deschiderii succesiunii o declarație de acceptare a succesiunii sau intră în posesiunea patrimoniului succesoral.
- (4) Dacă succesorul a intrat în posesiunea unei părți din patrimoniu, se consideră că a acceptat întregul patrimoniu, oriunde s-ar afla și din ce ar consta.

În cazul atribuirii succesiunii unui moștenitor, fie pe cale testamentară, fie în temeiul legii, el are de ales între două soluții: să accepte succesiunea sau s-o refuze.

Facultatea de a accepta sau de a refuza succesiunea este comună tuturor moștenitorilor. Exercițiul acestei opțiuni are drept efect a fixa în mod definitiv asupra lor drepturile ce le aveau de la lege, sau de a-i îndepărta în mod irevocabil de la succesiunea la care au renunțat¹.

La moartea unei persoane, proprietatea bunurilor sale trece de drept asupra moștenitorilor chemați a succede. Așadar, calitatea de moștenitor și vocația ereditară n-au nici o legătură cu acceptarea sau renunțarea la succesiune, care nu intervin decât ulterior, pentru lămurirea situației. Dar, dacă este adevărat că proprietatea bunurilor succesoriale trece de drept și în virtutea legii asupra moștenitorilor, trebuie observat totodată că nici un succesibil nu poate fi silit să accepte succesiunea, după sistemul dreptului nostru civil, din dreptul roman. Manifestarea de voință a succesibilului, când acceptă, este o tarificare a transmisiunii patrimoniului ereditar, transmisiune deja operată în virtutea legii sau a voinței defunctului. Ca să aleagă între ambele soluții, el trebuie să fie în deplină cunoștință a situației; în acest scop, succesibilul va încerca să obțină lămuriri prealabile asupra activului și pasivului succesoral, pentru a-și da seama dacă are interes să accepte succesiunea.

Toate aceste investigații necesită însă timp. Legea, ținând seama de această situație, acordă moștenitorului prin art. 1517 CC un termen de șase luni (Dreptul de opțiune trebuie exercitat în termen de 6 luni de la deschiderea succesiunii.)

La data deschiderii succesiunii, moștenirea se transmite către toți moștenitorii celui care a decedat, pentru fiecare dintre aceștia născându-se un drept **subiectiv** de opțiune succesorală, acest drept de opțiune succesorală poate fi exercitat de către toți moștenitorii legali, testamentari, de moștenitorii subsecvenți, de creditorii personali ai moștenitorilor legali sau testamentari (art., art. 598 - 599 C.C).

Dezvăluind conținutul dreptului nominalizat, urmează să avem în vedere că opțiunea succesorală acordă moștenitorilor alternativa de a accepta sau a renunța la succesiune.

Pentru obținerea succesiunii, moștenitorul trebuie să o accepte. Efectuând alegerea în favoarea acceptării succesiunii, moștenitorul urmează să-și manifeste voința de acceptare a succesiunii într-un mod ori altul, deoarece legiuitorul dă posibilitatea acceptării moștenirii în două modalități: acceptarea expresă și acceptarea tacită. *Acceptarea este expresă atunci când un succesibil își însușește titlul sau calitatea de erede într-un act autentic sau privat*". Legea cere deci, pentru ca să existe acceptarea expresă, întocmirea unor cereri sau declarații exprese în prezența notarului sau secretarului primăriei satului sau comunei unde se află locul deschiderii succesiunii, sau săvârșirea unor acte².

Cît despre natura unui asemenea act, jurisprudența socotește că nu este nevoie de o declarație categorică de acceptare a succesiunii; este destul ca din textul și înțelesul actului, să rezulte în mod neîndoelnic că succesibilul acceptă moștenirea. Elementele din care reiese voința succesibilului de a accepta moștenirea sînt lăsate la aprecierea instanțelor judecătorești însă, care

¹ Andrei Bloșenco, *Drept Civil, Partea Specială, Note de Curs*, Ed. Cardidact, Chișinău 2003.

² Dan Chirică, *Drept civil succesiuni*, Ed. Lumina Lex, București 2004.

vor statua, în caz de litigiu, asupra chestiunii dacă un act poate fi socotit, după enunțările ce le conține, drept acceptare a moștenirii.

Acceptarea este tacită atunci când succesibilul face un act, pe care n-ar putea să-l facă decât în calitate de moștenitor și care lasă a se presupune neapărat și fără echivoc intențiunea sa de a accepta (art. 689 CC RM), săvârșirea anumitor acte de către succesibil implică în mod logic că el acceptă moștenirea, prin faptul că el se comportă ca stăpîn și proprietar al averii succesoriale. Spre deosebire de cazul acceptării exprese, legea înțelege aici prin cuvîntul „act” orice act juridic, iar nu numai un înscris.

Din principiul universalității succesoriale urmează că actul de acceptare a succesiunii cuprinde întreaga succesiune ce i se cuvine moștenitorului care a acceptat-o, unde nu s-ar afla și din ce nu ar consta, dacă moștenitorul a acceptat masa succesorală.

Astfel de manifestare de voință, după cum am menționat, se poate exprima de succesori și prin declarația, semnătura pe care este autentificată de secretarul primăriei satului/comunei, în termenul de 6 luni, prin care se indică compunerea masei succesoriale și calitatea de moștenitor.

Problema acceptării moștenirii prin intrarea în posesie presupune o examinare atentă a actelor săvârșite de succesibil în stabilirea intenției lui reale cu privire la voința de a păstra sau nu calitatea de moștenitor. Problema acceptării moștenirii prin intrarea în posesie presupune o examinare atentă a actelor săvârșite de succesibil în stabilirea intenției lui reale cu privire la voința de a păstra sau nu calitatea de moștenitor.

Actele de conservare și cele asimilate lor, nu sunt acte de intrarea în posesiune a moștenirii, dacă cel care le-a făcut nu a luat titlul sau calitatea de moștenitor. Aceste acte au un caracter urgent, nu atacă fondul moștenirii și folosesc tuturor celor îndreptății a o primi. (probabil, e necesar de scos acest aliniat).

Actele de dispoziție, presupun intenția neechivocă de a accepta tacit moștenirea. Orice act de dispoziție, indiferent de valoarea bunului succesoral asupra căruia se exercită actul, constituie o acceptare a succesiunii prin intrare în posesie. Ca acte de dispoziție, care constituie acceptarea succesiunii prin intrare în posesie se pot considera înstrăinarea bunurilor succesoriale și constituirea de drepturi reale asupra lor (servitute), dărîmarea și reparațiile care nu au un caracter urgent, făcute la imobilele succesoriale, plata impozitelor asupra masei succesoriale, solicitarea inventarierii bunurilor, contractul de valorificare a dreptului de autor încheiat de succesibil în termen de opțiune succesorală, etc.

Acceptarea succesiunii poate fi efectuată după cum am menționat mai sus prin una din cele două modalități:

- formal, adică depunerea declarației de acceptare a succesiunii la notar;
- de fapt, adică prin intrarea în posesia patrimoniului succesoral, care este însoțită de acțiunile legate de administrarea și utilizarea acesteia.

Acceptarea succesiunii prin intermediul modalităților enumerate, indiferent de modalitatea aleasă de moștenitor, trebuie efectuată în termen de 6 luni după deschiderea succesiunii. Semnătura moștenitorului pe cererea de acceptare a succesiunii, trebuie efectuată notarial, cu excepția cazurilor de adresare și prezentare personală la notar.

Pentru copiii pînă la 14 ani cererea de acceptare a succesiunii se depune de către părinții lor, înfietori sau tutori; pentru cetățenii, recunoscuți de către instanța de judecată fără de capacitate de exercițiu, cererea de acceptare a succesiunii de către tutorii lor. Minorii în vîrstă de la 14 pînă la 18 ani depun și semnează cererea personal, însă cu acordul reprezentanților legali (art 21 CC).

Cererea de acceptare a succesiunii poate fi înaintată și de către reprezentantul moștenitorului, care acționează în baza procurii.

Toate cererile de acceptare a succesiunii înaintate notarului se înregistrează în registru de evidență a dosarelor succesoriale.

În cererea de acceptare a succesiunii legale urmează a fi enumerați toți moștenitorii din clasa chemată la succesiune (la succesiunea legală), iar în cererea de acceptare a succesiunii

testamentare – toți moștenitorii, care au dreptul la cota obligatorie la moștenire, cu indicarea domiciliului. Notarul este obligat să informeze despre deschiderea succesiunii doar a moștenitorilor, domiciliul cărora le este cunoscut. În același timp expirarea termenului stabilit de lege pentru acceptarea succesiunii nu eliberează notarul de obligația de a informa moștenitorii despre succesiunea deschisă, ținând cont că ei pot dovedi faptul a.s. în termen sau prelungirea termenului de acceptare a succesiunii prin judecată.

Necomunicarea intenționată de careva din moștenitori despre faptul existenței celorlalți moștenitori sau pe cineva din ei, poate atrage după sine nulitatea certificatului de moștenitor, însă responsabilitatea în asemenea caz revine nu notarului ci moștenitorului, care nu a comunicat despre existența altor moștenitori. Mai mult ca atât asemenea acțiuni ale moștenitorului pot servi ca temei de reuoaștere a nedemnității acestui moștenitor în conformitate cu art. 1434 al Codului Civil.

În caz că voința nu este manifestată în nici un mod, trebuie de înțeles că moștenitorul a renunțat la moștenire, ce deasemenea atrage după sine un șir întreg de consecințe juridice, ca spre exemplu eliberarea certificatului de moștenire vacant. Nu poate fi considerat că a acceptat succesiunea moștenitorul care a contribuit la cheltuielile de înmormântare, luarea din patrimoniul moștenirii a unei amintiri de familie, bibelouri, preluarea de către unii din moștenitorii legali, imediat după deces a unui singur bun de valoare redusă, avându-se în vedere obiceiul local.

În practică sunt des întâlnite ambele forme a acceptării succesoriale. Probleme majore pot apărea însă în momentul în care moștenitorul nu a depus în cadrul biroului notarial, sau în cadrul primăriei o declarație de acceptare a moștenirii în termen de 6 luni, de la data deschiderii succesiunii, ci a acceptat moștenirea tacit, prin intrarea în posesie a patrimoniului succesoral. Asemenea situații sunt foarte des întâlnite în practică, unde una din probe este certificatul forma 39 emise de secretarii primăriilor satelor sau comunelor.

Competent de deschiderea dosarului succesoral, în lipsa unui conflict de drept între moștenitori, este de regulă notarul, care are sediul în raza teritorială a locului deschiderii succesiunii. Dacă însă, notarul va constata că a fost omis termenul de 6 luni, iar moștenitorul a acceptat tacit moștenirea, acesta totuși în marea majoritate a cazurilor, va refuza deschiderea dosarului succesoral. Notarul va recomanda petiționarilor să se adreseze cu o cerere în cadrul instanțelor judecătorești competente, pentru ca acestea, prin intermediul procedurii speciale, să verifice și să constate în urma cercetării și analizei multiaspectuale a probelor anexate la cerere, dacă petiționarul a acceptat sau nu tacit moștenirea, lăsată de defunct la data deschiderii succesiunii¹.

Prin aceste acțiuni, practic notarii se eschivează de la îndeplinirea unor formalități, pe care legea le permite să le efectueze, fără să menționeze necesitatea unei proceduri judiciare, însă pentru a evita situații controversate în acest mod, notarii practic pun doar pe umerii instanțelor judecătorești sarcina constatării faptului acceptării tacite a succesiunii, iar în acest mod tergiversează în cele mai multe cazuri transmiterea patrimoniului succesoral de la defunct către succesori.

Ultima tendință a instanțelor judecătorești, pentru a evita asemenea situații, este solicitarea petiționarului de a parcurge anterior sesizării, a unei proceduri prealabile nejudiciare (ciar dacă legea nu prevede expres asemenea procedură), iar în caz contrar prin intermediul unei încheieri judecătorești nu dau curs cererii². Această procedură presupune înaintarea unei cereri, în cadrul

¹ A se vedea Hotărârea judecătorească Cahul din data de 12 decembrie 2013, în dosarul civil nr. 2+1737/13

² Prin încheierea judecătorească Cahul din data de 01 aprilie 2014 instanța de judecată studiind cererea depusă de Bogdan Aurelian privind constatarea faptului acceptării succesiunii a CONSTATAT: La 28 martie 2014 Bogdan Aurelian a depus în Judecătoria Cahul cerere de chemare în judecată privind constatarea faptului acceptării succesiunii.

În motivarea cererii petiționarul a invocat că, la 28.09.2002 a decedat tatăl său Bogdan Nicolae.

Susține petiționarul că după decesul tatălui său a rămas patrimoniu succesoral format din casă individuală de locuit și teren agricol amplasate în r. Cahul s. Vadul lui Isac.

Adaugă petiționarul că, a intrat în posesia masei succesoriale prin administrarea lui, achitarea impozitelor și taxelor locale.

biroului notarial, anexînd toate probele care ar demonstra acceptarea tacită a succesiunii, și doar dacă în asemenea caz ar refuza notariul, printr-un act prevăzut de lege, petiționarul ar putea sesiza instanța judecătorească cu o cerere privind constatarea faptului juridic de acceptare a succesiunii.

Nu excludem faptul ca într-un caz menționat mai sus, chiar dacă există acel act de refuz emis de notar, în viitor, instanțele judecătorești să refuze emiterea unei hotărîri în procedură special, motivînd prin faptul că acel act poate fi atacat în procedura contenciosului administrativ, pentru a anula și impune notarului să deschidă acel dosar succesoral, fără ca instanța să pronunțe o hotărîre de acceptare a constatării faptului juridic de acceptare a succesiunii înaintată de petiționar.

Ca efect al acestor lacune dintre norma legală și modalitatea de aplicare a ei în practică, deseori se ajunge la faptul că un dosar succesoral destul de simplu să fie soluționat într-un termen nerezonabil, iar petiționarul să suporte o interpunere inutilă a două proceduri și anume cea notarială și cea judecătorească, fără a posibilitatea de a opta doar pentru una din acestea. Ca efect al interpunerii acestor proceduri, este firesc că petiționarul ca regulă va suporta cheltuieli aferente acceptării moștenirii, într-un quantum dublu, deoarece nu există o reglementare expresă care ar face o claritate între modalitatea de aplicare a acestor două tipuri de proceduri. Dacă legiuitorul ar reglementa expres, cu stabilirea clară a competențelor notarului și cele ale instanței judecătorești în timpul soluționării unei cereri de acceptare tacită, atunci sigur că majoritatea

Invocă petiționarul că, el este unicul moștenitor după defunct, fapt confirmat prin certificatul forma 39, eliberat de către primăria s. Vadul lui Isac r. Cahul.

Cere petiționarul să fie constatat faptul acceptării moștenirii de către Bogdan Aurelian în urma decesului tatălui său Bogdan Nicolae, decedat la 28.09.2002.

Studiind cererea și înscrisurile anexate, judecătorul consideră că, este necesar de a nu da curs acesteia din următoarele considerente.

În conformitate cu art. 171 alin.(1) CPC, după ce constată că cererea a fost depusă în judecată fără a se respecta condițiile art. 166 și 167 alin.(1) lit. a), b), c) și e), judecătorul emite, în cel mult 5 zile de la repartizarea cererii, o încheiere pentru a nu se da curs cererii, comunicînd persoanei care a depus cererea acest fapt de încălcare și acordîndu-i un termen rezonabil pentru lichidarea neajunsurilor.

Alin. (2) al normei sus citate dacă persoana care a depus cererea îndeplinește în termen toate cerințele enumerate în încheierea judecătorului, cererea se consideră depusă la data prezentării inițiale în judecată. În caz contrar, ea nu se consideră depusă și, împreună cu actele anexate, se restituie reclamantului printr-o încheiere judecătorească ce poate fi atacată cu recurs.

Din materialele cauzei s-a stabilit, că cererea a fost depusă contrar prevederilor art. 166 alin. (2) lit. h), art. 167 alin.(1) lit. d), CPC, și anume cererea nu conține date despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților, nu este confirmare că a fost înregistrat dosar succesoral, certificatul privind calitatea de moștenitor legal, acte ce confirmă lipsa unor testamente.

Pentru considerentele enunțate, judecătorul consideră necesar de a nu da curs cererii și a comunica petiționarului Bogdan Aurelian despre necesitatea înlăturării neajunsurilor menționate prin indicarea respectării procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților, nu este confirmare că* a fost înregistrat dosar succesoral, certificatul privind calitatea de moștenitor legal, acte ce confirmă lipsa unor testamente și prezentarea copiilor de pe înscrisuri pentru persoana interesată certificate în modul stabilit de lege.

Potrivit Avizului consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la modul de aplicare a art. 171, art. 423 și art. 428 CPC din 04.03.2013 „Emiterea unei încheieri judecătorești de a nu da curs cererii de chemare în judecată nu poate fi privită ca un impediment în examinarea de mai departe a procesului și, prin urmare, ca o încălcare a dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenție.

Respectiv, această încheiere nu face imposibilă desfășurarea de mai departe a procesului, ci numai îl întrerupe pe o perioadă determinată de timp întru lichidarea neajunsurilor, această măsură fiind și în interesul persoanei care a depus cererea de chemare în judecată”.

În conformitate cu art. 171 alin.(1) art. 269-270 CPC, judecătorul dispune:

Nu se dă curs cererii depuse de Bogdan Aurelian cu privire la constatarea faptului care are valoare juridică.

Se comunică lui Bogdan Aurelian despre necesitatea înlăturării neajunsurilor menționate în termen de 7 zile de la data recepționării prezentei încheieri.

moștenitorilor care au acceptat moștenirea prin intrare în posesie a patrimoniului succesoral, ar profita de un termen mult mai rezonabil și de cheltuieli aferente mult mai mici.

Referințe:

Acte normative:

1. Constituția Republicii Moldova Nr. 1, din 29.07.1994.
2. Codul civil al Republicii Moldova, Nr. 1107-XV din 06.06.2002 .
3. Comentariul Codului Civil al RM, Volumul II, Ed.Arc, 2006.
4. Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Paris 20.III.1952.

Monografii:

5. Prof. dr. Ion M. Anghel, *Drept Roman*, Ediția a IV-a, Ed. Lumina Lex, București 2002.
6. Prof. univ. dr. Emil Molcuț, *Drept Roman*, Ed. Press Mihaela S.R.L., București 1999.
7. Ștefan Cocoș, *Drept Roman*, Curs universitar, Ed. All Beck, București 2000.
8. I.Adam, A Rusu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. All Beck, București, 2003.
9. Alexandru Bacaci, Codruța Hageanu, Viorica Dumitrache, *Dreptul Familiei*. Curs Universitar, Ed. All Beck, Bucuresti, 1999.
10. Iulia Bănărescu, *Noțiunea de moștenire vacanță și natura ei juridică*. Revista națională de drept nr. 10 din 2006.
11. Andrei Bloșenco, *Drept Civil, Partea Specială, Note de Curs*, Ed. Cardidact, Chișinău 2003.
12. Radu Petrescu, *Drept Succesoral. Moștenirea. Devoluția și împărțeala*, Ediția a II-a, București 1999.
13. Andrei Bloșenco, *Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de moștenire*, Chișinău, 2003.
14. Franciuc Deak, *Tratat de drept succesoral*, ediția a II-a, București 2002.
15. Oxana Robu, *Dreptul succesoral al soțului supraviețuitor*, *Revista Națională de Drept*, 10/55, 2002.
16. Dan Chirică, *Drept civil succesiuni*, Ed. Lumina Lex, București 2004.
17. Dan Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*. Editura Rosești, București 2003.

PROBLEME ȘI SOLUȚII ÎN VEDEREA CREĂRII CENTRELOR DE PRACTICĂ PENTRU STUDENȚII SPECIALITĂȚII DREPT

*Oxana CIUDIN,
Magda ȘAVGA,
Catedra Drept a*

Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Young people are a very important social group in terms of social development, especially economic development of the country. Young people today are the base of active population perspective and their job seeking is paramount.

Transition from school to work for young people is an eternal issue in all countries and not only in Moldova. Therefore all nivelelear educational systems should strive to educate young people adequately prepared for the demands of the labor market so that employers no longer have to invest in them to increase their productivity.

One way to increase the productivity is to create centers and laboratories for the students of law practice specialty.

Facultățile de Drept, au drept scop principal formarea specialiștilor dotați și purtători de cunoștințe vaste în domeniul dreptului și cu abilități de soluționare a celor mai complexe probleme juridice, precum și oferirea unor posibilități de acumulare a volumului necesar de cunoștințe pentru o participare eficientă în practică. Realizarea obiectivelor organizatorice și a obiectivelor instructiv didactice, presupun elaborarea planurilor de studii, elaborarea și renovarea curiculelor la obiectele generale și de specialitate, elaborarea materialelor metodicodidactice și altele. În cadrul studiilor superioare este obligatorie efectuarea unor stagii de practică¹ ceea ce impune și necesitatea identificării și soluționării problemelor organizării și desfășurării stagiilor de practică a studenților de la specialitatea Drept.

În prezentul articol ne-am propus să identificăm respectivele probleme și să încercăm propunerea creării unor centre de practică precum și direcțiile de activitate ale acestora. Pentru a putea propune direcțiile pe care să le abordeze centrele de practică ar fi necesar mai întâi să se stabilească care sunt scopul și obiectivele sesiunilor de practică ale studenților, atât de la ciclul I- studii superioare de licență cât și a celor de la ciclul II- studii superioare de masterat , cât și oportunitățile reale ale absolvenților facultății de Drept de a se angaja în câmpul muncii.

Referindu-ne la scopul și obiectivele sesiunilor de practică am putea spune că aceasta urmărește familiarizarea studenților cu organele de drept ce activează pe teritoriul Republicii Moldova, și anume: Procuratura, Inspectoratul de Poliție, instanțele de judecată, oficiile de executare, birourile notariale și de avocați Centrul Național Anticorupție, și altele. Fiecare activitate a acestor instituții își are specificul său, studentului dându-i-se posibilitatea de a lua cunoștință cu acțiunile întreprinse și documentele întocmite de aceștia precum și principiile generale și speciale care guvernează activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept.

În ceea ce privește crearea oportunităților reale în vederea angajării în câmpul muncii, ar fi necesar să fie luat în considerație faptul că societatea modernă a evoluat semnificativ în ultimele decenii, încât astăzi este greu de conceput un singur domeniu de activitate care se dezvoltă izolat sau într-un cadru închis. Societatea și mediul de afaceri au nevoie de specialiști competenți cu gândire progresistă, instruiți și educați în spiritul celor mai bune tradiții.

Mediul nostru academic ar trebui să tindă să producă specialiști de o diversitate și o calitate corelată cu cererea angajatorilor din sectorul public și privat și nu numai conform planurilor de înmatriculare și absolvire dictate de necesitatea sporirii veniturilor alma-mater. Astfel se asigură un echilibru menit să rezolve problema calității studiilor și menținerea unui nivel al șomajului sub limita admisibilă. De exemplu, în Marea Britanie doar 47% din numărul total al

¹ Art.26 alin. 6 din Legea învățământului nr.547-XIII din 21.07.1995

absolvenților din instituțiile medii de învățământ își continue studiile la universitate și circa 95% din absolvenți se angajează în câmpul muncii în primele trei luni după absolvire¹.

Pentru exemplu Republica Moldova se plasează în lista celor mai “educate” țări cu peste 80% admitere în universități și doar 30-35% angajări conform specialității/profesii studiate. Marea majoritate a studenților, în special cei de la facultățile «populare» - drept, economie vor considera recalificarea sau continuarea studiilor la masterat cu perspective incerte de angajare în câmpul muncii².

Tranziția de la școală la muncă este un proces pe cât de anevoios, pe atât de important pentru tineri. Cu cât mai repede aceștia se integrează în câmpul muncii, cu atât mai multă experiență, abilități de muncă și venituri financiare acumulează și cu atât mai mult contribuie la formarea bugetului național și la dezvoltarea social-economică a țării în general. Această tranziție în Moldova este însă destul de grea și îndelungată, iar una dintre cauzele principale este eșecul sistemului de învățământ de a pregăti tinerii pentru a putea face față cerințelor mereu în schimbare ale pieței muncii³.

Necesitatea unei reforme în sistemul de învățământ în vederea pregătirii tinerilor pentru piața muncii este acceptată de mai mulți cercetători în Moldova și abordată în mai multe analize și documente politice. În raportul comisionat de Uniunea Europeană în 2009 (ETF, 2009) este direct enunțată problema necorelării educației cu cerințele pieței de muncă, iar una dintre cele șapte priorități ale strategiei naționale Moldova 2020 ține direct de racordarea sistemului educațional la cerințele pieței muncii⁴.

Centrele de practică propuse și orientările de abordare ale acestora își propun crearea de oportunități în vederea alegerii domeniului de activitate de mai departe și oferirea accesului la informațiile necesare. Șansele de angajare sun puse în directă dependență de deprinderile de muncă create, personalitate formată într-un mediu dinamic și cosmopolit, ambiții profesionale, adaptabilitate și într-o măsură mai mică de media academică.

În urma stabilirii scopului, obiectivelor și oportunităților reale de angajare în câmpul muncii se pot identifica și problemele ce apar cu ocazia desfășurării stagiilor de practică și totodată în vederea creării centrelor de practică.

O primă problemă ar fi «teoretizarea» sporită a procesului instructiv-didactic a studenților, astfel încât aceștia reușesc să facă cunoștință cu procedurile de elaborare a actelor organelor de ocrotire a normelor de drept doar dacă sau abia la momentul în care sunt încadrați în instituțiile respective cu contracte individuale de muncă sau după repartizarea acestora pentru realizarea stagiilor de practică.

A doua problemă ar consta în durata scurtă a stagiului de practică și realizarea acesteia doar o singură dată în decursul unui an academic și de obicei la finele acestuia.

O altă problemă ar fi faptul că studenții, atât în cadrul stagiului de practică de specializare cât și în cadrul stagiului de practică de licență au posibilitatea să facă cunoștință doar cu activitatea unei instituții sau cel mult două, din cadrul organelor de ocrotire a normelor de drept și anume instituția unde a fost repartizat conform ordinului de practică.

O a patra problemă ar mai fi refuzul unor instituții din cadrul organelor de ocrotire a normelor de drept atât private cât și publice de a încheia acorduri de colaborare cu instituțiile de învățământ superior vizând desfășurarea stagiilor de practică, precum și inexistența pârghiilor legale de determinare.

După stabilirea celor mai frecvente probleme apărute cu ocazia desfășurării stagiilor de practică a studenților de la specialitatea drept se cer a fi propuse și o serie de soluții.

O primă soluție ar fi acordarea atenției cuvenite Clinicilor Juridice, care pot activa pe lângă Facultățile de Drept.

¹ www.excel.md/faq-tabbed/

² www.excel.md/faq-tabbed/

³ www.mpsfc.gov.md/file/tratate/Stimulare.pdf

⁴ www.mpsfc.gov.md/file/tratate/Stimulare.pdf

Clinica Juridică ar putea fi considerată cea mai reușită modalitate de realizare a stagiilor de practică prin următoarele considerente:

1. implicarea unui număr considerabil de studenți din cadrul Facultății de Drept și Administrație Publică, până la 25-30 de persoane;
2. dotarea studenților cu aptitudini juridice în situații reale;¹
3. dezvoltarea activismului civic al studenților și identității profesionale²;
4. instruirea și pregătirea studenților pentru activitatea practică precum și interviuarea și consultarea clienților, propunerea soluțiilor reale conform legislației în vigoare³;
5. abordarea unui spectru larg de cunoștințe din mai multe domenii ale dreptului, o dată cu apariția unui litigiu de drept;
6. implicarea studentului în activități practice în perioada întregului an academic, paralel cu procesul de învățământ, fără a mai fi necesar de a mai aștepta sesiunea de practică.

De asemenea, dacă activitatea studenților, în cadrul Clinicii Juridice, ar fi reglementată și atestată corespunzător, aceasta ar putea fi calificată drept muncă de voluntariat, ceea ce le-ar da dreptul s-o includă în carnetele lor de muncă.

Un alt avantaj pentru studenții implicați în activitățile din cadrul Clinicii Juridice ar fi și publicitatea pozitivă precum și notorietatea publică pe care ar putea s-o obțină în urma consultațiilor oferite persoanelor din categoriile sociale dezavantajate.

O a doua soluție ar fi crearea în cadrul universității a unui laborator criminalistic în care să fie implicate atât cadrele didactice din cadrul Catedrei de Drept și anume cei care predau cursurile de Criminalistică cât și cei care predau materii înrudite Criminalisticii, cum ar fi: Drept penal, Drept procesual penal, Criminologia, Medicina legală. De asemenea trebuie să fie implicați și specialiști în domeniu, cum ar fi: procurori, experți, medici legiști, colaboratori ai inspectoratelor de poliție.

Laboratorul de Criminalistică ar trebui să fie dotat cu truse criminalistice care să conțină aparate, instrumente, alte obiecte și substanțe de primă necesitate, folosite în exercitarea atribuțiilor tehnico-criminalistice la fața locului și în alte împrejurări⁴.

O a treia soluție care ar putea fi propusă în vederea creării centrelor de practică pentru studenții specialității drept, ar fi organizarea laboratoarelor pentru procesele simulate. În activitatea laboratoarelor respective ar trebui să fie implicate atât cadrele didactice ale catedrelor de drept cât și funcționari din cadrul organelor de ocrotire a normelor de drept, cum ar fi: procurori, judecători, avocați.

La organizarea și desfășurarea proceselor simulate ar trebui să fie implicați studenții anilor de studiu III și IV, și anume cei care au audiat cursurile Drept procesual penal și Drept procesual civil, pentru a putea înțelege care sunt calitățile procesuale ale participanților și părților la proces, drepturile și obligațiile pe care aceștia le au precum și actele legislative în care ele sunt prevăzute.

Importanța și atractivitatea unor astfel de stagii constă în însușirea și dezvoltarea unor abilități profesionale aplicate, precum munca în echipă sau managementul de proiect, șansa de a câștiga experiența profesională reală și, la final, de a obține un loc de muncă permanent în domeniul de lucru ales. Sunt destul de mulți angajatori, destule companii cu renume care întind o mână de ajutor tinerilor, dându-le șansa de a începe de undeva, de a învăța direct de la specialiști⁵.

Experiența acumulată de-a lungul unor astfel de stagii este foarte importantă, mai ales că în zilele noastre contează mai mult experiența decât nenumăratele diplome sau cursuri la care au participat studenții. Cei mai mulți angajatori caută oameni cu experiență sau cel puțin dispuși să învețe și să acumuleze cât mai multe informații într-un timp cât mai scurt. Tinerii participanți la

¹ A. Brighidin, A. Dunas și S. Onuță – Manual intern de proceduri. - Cahul; Clinica Juridica Universitară; 2005 p.2

² Ibidem

³ Ibidem

⁴ <http://legeaz.net/dictionar-juridic/trusa-criminalistica>

⁵ www.ascentgroup.eu

un stagiul de practică vor avea nenumărate avantaje: interacțiunea cu profesioniști în domeniu, posibilitatea de a participa la training-uri și sesiuni de formare teoretică și practică, lucrul în cadrul unor echipe competitive, precum și orientarea către rezultate¹.

De cealaltă parte, prin aceste programe de stagii de practică, angajatorii au posibilitatea de a atrage în cadrul instituțiilor lor tineri valoroși, pe care îi pot forma, îndruma și ulterior angaja în regim permanent. Selectarea unui student sau proaspăt absolvent într-un program de practică presupune seriozitate, orientare către învățare și perfecționare, precum și deschiderea de a dobândi abilități profesionale noi².

Referințe:

1. Legea învățământului nr.547 din 21.07.1995
2. A. Brighidin, A.Dunas și S.Onuță – Manual intern de proceduri Cahul; Clinica Juridica Universitară; 2005
3. Regulamentul cadru privind stagiile de practică în învățământul superior aprobat prin Ordinul Ministrului Educației nr.203 din 19 martie 2014
4. Codul deontologic al Clinicii Juridice Cahul
5. www.excel.md/faq-tabbed
6. www.mpsfc.gov.md/file/tratate/Stimulare.pdf
7. <http://legeaz.net/dictionar-juridic/trusa-criminalistica>
8. www.ascentgroup.eu

¹ www.ascentgroup.eu

² www.ascentgroup.eu

PREGĂTIREA SPECIALIȘTILOR ÎN DOMENIUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LA UNIVERSITATEA DE STAT „BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL: REALIZĂRI, PROBLEME, PERSPECTIVE

*Sergiu CORNEA,
Valentina CORNEA,
Catedra Științe Politice și Administrative a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

There are analyzed various aspects on training specialists in the Public Administration field at the university of Cahul. There are briefly presented the qualitative and quantitative realizations of the process of training specialists. It insists upon the need of constantly adapting the study programmes to the labor market demands.

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul a fost înființată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 519 din 07 iunie 1999. De la 17 ianuarie 2003, Universitatea poartă numele ilustrului cărturar Bogdan Petriceicu Hasdeu. În cei cincisprezece ani de existență s-au depus eforturi considerabile pentru crearea, în Sudul republicii a unei instituții de învățământ care ar asigura cu cadre calificate diferite domenii de activitate. În prezent, Universitatea are trei facultăți: Facultatea de Filologie și Istorie (întemeiată în 1999), Facultatea de Economie, Informatică și Matematică (întemeiată în 2000) și Facultatea de Drept și Administrație Publică (întemeiată în 2006).

Prima admitere la specialitatea *Administrație Publică* a fost în anul 2000. Profesorii antrenați la pregătirea specialiștilor la această specialitate erau incluși organizațional la Catedra de Istorie și Științe Sociale din cadrul Facultății de Istorie și Filologie.¹

La 24 ianuarie 2001, în legătură cu fondarea specialității *Administrație Publică*, facultatea e redenumită în Facultatea de Istorie, Filologie și Administrație Publică.²

Începând cu anul de studii 2002-2003 a fost creată Catedra de Drept și Politologie. Una din problemele deosebit de importante asupra căreia și-a concentrat eforturile catedra în primul său an de existență a fost elaborarea planurilor de studii pentru specialitățile „Drept” și „Administrație Publică”.

În următorul an universitar Catedra de Drept și Politologie a fost divizată în Catedra de Drept Public și Administrație Publică și Catedra de Drept Privat.

La 23 iunie 2005, prin decizia Senatului universității se decide comasarea Catedrei de Drept Privat cu Catedra de Drept Public și Administrație Publică și se constituie o singură catedră - Catedra de Drept și Administrație Publică.³ În acest format catedra a funcționat doar un an, deoarece una din observațiile Comisiei de acreditare a fost divizarea catedrei.

Referitor la procesul acreditării din 2005 este de menționat faptul că procedura a fost utilizată mai mult ca instrument de presiune, decât evaluare academică. Presiunile au fost exercitate de către Conducerea Ministerului asupra Rectorului Ion Șișcanu, care nu împărtășea valorile politice promovate de partidul de guvernământ. Pe cale de consecință, și specialitatea *Administrație Publică*, a „beneficiat” de un tratament neloial și necolegial din partea echipei de „monitorizare” implicată în această afacere neacademică, constituită din membri care aveau conexiuni tangențiale cu domeniul.

La 1 martie 2006, datorită disensiunilor existente între membrii Catedrei de Drept și Administrație și decanul facultății, Facultatea de Istorie, Drept și Administrație Publică a fost divizată în două facultăți distincte: Facultatea de Istorie și Facultatea de Drept și Administrație Publică.⁴

¹ Ordinul Rectorului USC nr. 205 din 13.11.2000 referitor la stabilirea organigramei Universității.

² Ordinul Rectorului USC nr. 015 din 24.01.2001 referitor la stabilirea organigramei Universității.

³ Proces verbal nr. 10 al Ședinței Senatului Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul din 23 iunie 2005.

⁴ Ordinul Rectorului USC nr. 006A din 01.03.2006 cu privire la organizarea Facultății de Drept și Administrație

După cum am menționat, în scopul îndeplinirii observațiilor impuse de Comisia de acreditare, prin care se cerea divizarea Catedrei de Drept și Administrație Publică, catedra în ședința sa din 22 iunie 2006 a înaintat un demers către senatul universității prin care s-a solicitat reorganizarea Catedrei de Drept și Administrație Publică.

La 29 iunie 2006, în scopul eficientizării procesului de pregătire a specialiștilor și a realizării recomandărilor Comisiei de acreditare au fost înființate Catedra de Drept și Catedra de Administrație Publică prin reorganizarea Catedrei de Drept și Administrație Publică.¹

Din data de 29 august 2013 Catedra *Administrație Publică* este redenumită în *Catedra de Științe Politice și Administrative*.² În prezent, catedra are în componența sa șase membri, dintre care trei membri au grade științifice de doctor, doi au finalizat studiile de doctorat, iar unul își face studiile la doctorat. Catedra și-a trasat următoarele obiective principale:

- coordonarea și dezvoltarea învățământului la ciclul I cu frecvență la zi și redusă la specialitatea Administrație Publică.
- coordonarea și dezvoltarea învățământului la ciclul II
- satisfacerea cerințelor universității referitoare la disciplinele socio-umane, administrative și juridice.
- elaborarea de materiale cu caracter metodic și științific privind problemele socio-umane administrative și juridice contemporane.
- asigurarea consultanței necesare în problemele juridice, politice, administrative, istorice, sociologice, psihologice.
- asigurarea pregătirii de specialitate și perfecționarea personalului din administrația publică locală.
- stimularea cercetării individuale a membrilor catedrei și susținerea colegilor tineri pentru perfecționarea prin doctorate.

În afară de specialitatea *Administrație publică* oferită la ciclul I, catedra coordonează și trei programe de masterat: *Administrația Publică a Colectivităților Locale, Integrare Europeană și Politica de Vecinătate și Drept administrativ*.

După aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna au fost elaborate noi planuri de învățământ fiind luate în considerare cele mai bune practici europene, ajustate la tradițiile, istoria și valorile învățământului național.

În perioada octombrie 2006 - septembrie 2007 catedra, prin reprezentantul său - S.Cornea, în calitate de expert, a participat la elaborarea *Standardului academic și profesional al specialistului cu studii superioare în domeniul administrației publice*, proiect realizat cu suportul financiar al Fundației Soros Moldova. Beneficiile realizării proiectului au constat în sistematizarea și omogenizarea activităților de pregătire a specialiștilor în domeniul administrației publice în diferite instituții superioare de învățământ din Republica Moldova prin identificarea unui minimum de norme și rigori unice față de pregătirea academică și competențele profesionale ale specialiștilor și, respectiv, sporirea eficienței activității autorităților administrative.³ În scopul „ralierii la rigorile Procesului de la Bologna care reclamă omogenizarea programelor de formare profesională și în scopul asigurării mobilității academice”, Senatul Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, în ședința sa din 30 octombrie 2007 a aprobat *Standardul academic și profesional al specialistului cu studii superioare în domeniul administrației publice*. Standardul a fost înaintat și Ministerului Educației și Tineretului al Republicii Moldova.⁴

Obținerea unui loc de muncă potrivit specialității obținute este unul din scopurile esențiale

Publică.

¹ Proces verbal nr. 7 al Ședinței Senatului Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul din 29 iunie 2006.

² Ordinul Rectorului USC nr. 02-038 din 29.08.2013 cu privire la redenumirea Catedrei de Administrație Publică în Catedra de Științe Politice și Administrative.

³ http://www.isam.fd.md/caiet_site/proiecte_real.pdf

⁴ Proces verbal nr. 2 al Ședinței Senatului Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul din 30 octombrie 2007.

ale pregătirii specialiștilor. Monitorizarea și prognozarea evoluției pieții muncii a specialităților pentru care se pregătesc specialiști, devine o componentă esențială în asigurarea vitalității instituțiilor de învățământ. În acest context o importanță deosebită capătă instituirea unor legături permanente cu instituțiile administrative. Pentru a nu pierde legătura cu piața muncii catedra menține legături cu autoritățile administrației publice din zona de sud. Există practică includerii în activitățile de predare-evaluare a specialiștilor din instituțiile publice ale raionului Cahul.

Absolvenții programelor de studiu oferite de catedră sunt angajați în diverse instituții publice și private, mai ales din Regiunea Sud. Mai jos, în tabelele 1 și 2 sunt prezentate date privind numărul de absolvenți, pe ani.

Tabelul nr. 1

Numărul absolvenților specialității *Administrație Publică*:

Nr.	Anul	Secția ZI	Secția F/R	Total
1	2004	9	-	9
2	2005	9	39	48
3	2006	10	19	29
4	2007	8	19	27
5	2008	29	13	42
6	2009	8	37	45
7	2010	25	30	55
8	2011	34	-	34
9	2012	16	-	16
10	2013	7	-	7
	Total	155	157	312

Tabelul nr. 2

Numărul absolvenților programelor de masterat:

Nr.	Denumirea programului / anul	2010	2011	2012	2013	total
1	Administrația Publică a Colectivităților Locale	9	14	14	17	54
2	Integrare Europeană și Politica de Vecinătate	-	7	8	-	15
	Total	9	21	22	17	69

Calitatea studiilor și gradul de absorbție a tinerilor specialiști de piața muncii este determinată de o serie de factori, printre cei mai relevanți menționez:

- Nivelul pregătirii abiturienților și organizarea selectării lor;
- Calificarea și motivarea activității cadrelor didactice;
- Conținutul programelor de studiu;
- Sistemul de management al instituției de învățământ;
- Organizarea procesului instructiv – educativ;
- Tehnologiile folosite în procesul didactic;
- Asigurarea tehnico – materială a procesului didactic;
- Nivelul lucrului educativ;
- Monitorizarea cerințelor pieței în domeniile în care sunt pregătiți specialiștii și organizarea legăturilor cu angajatorii;
- Organizarea controlului procesului instructiv și a rezultatelor lui.

Schimbările survenite în societatea moldovenească, direcția de aderare la standardele și valorile europene impun regândirea sistemului de pregătire a specialiștilor în spiritul procesului Bologna. Din această perspectivă, este necesară îmbunătățirea calității procesului didactic, prin corelarea ofertei educaționale, a aptitudinilor, competențelor și abilităților dobândite de

absolvenții din învățământul superior cu cerințele pieței muncii. Corelarea sistemului de învățământ superior cu nevoile pieței muncii ar trebui să fie un obiectiv major al politicilor educaționale și activităților desfășurate de toți furnizorii de educație, inclusiv universitățile. Cerințele față de absolvenții specialităților se modifică în funcție de evoluțiile în societatea contemporană. Din acest motiv, este absolut necesar studiul tendințelor de ultimă oră de pe piața muncii, în scopul perfecționării programelor de studii și a facilitării, și pe această cale, a accesului absolvenților pe piața muncii. Creșterea relevanței educației și formării profesionale inițiale pentru necesitățile pieței muncii este dictată și de rata mare a șomajului în rândul tinerilor.

Aspirațiile de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană reclamă noi exigențe față de formarea profesională a funcționarilor publici de toate nivelurile. Din această perspectivă, potrivit părerilor specialiștilor din domeniu, se impune crearea și consolidarea în Republica Moldova a unui sistem modern, complex, transparent, accesibil, echitabil și flexibil de formare a specialiștilor în administrația publică care ar corespunde standardelor europene și necesităților societății. Acest sistem trebuie să fie bazat pe:

- a) cunoașterea perfectă a cerințelor înaintate față de autoritățile publice;
- b) formarea unui corp de funcționari publici profesioniști și responsabili;
- c) introducerea și utilizarea metodelor, tehnicilor și procedurilor caracteristice managementului public modern;
- d) introducerea noilor tehnologii de informare și comunicare;
- e) consultarea principalilor actori, implicați în procesul de formare continuă a specialiștilor în administrația publică;
- f) realizarea unui sistem de remunerare pentru activitatea funcționarilor publici care să ia în considerație, în primul rând, performanțele acestora și devotamentul pentru instituția publică în care își desfășoară activitatea;
- g) realizarea unui sistem de recrutare și promovare, bazat pe merit, care să ofere garanția că sunt promovați cei mai buni funcționari publici;
- h) dezvoltarea mecanismelor ce au ca rezultat creșterea mobilității funcționarilor publici în cadrul funcției publice.¹

Rolul personalității profesorului în învățământul superior dintotdeauna a fost determinant. Experiența profesională și de viață a cadrelor didactice este parte componentă a procesului instructiv. În ultimul timp indicatorul de vârstă a cadrelor didactice s-a modificat nu în direcția dorită, stabilindu-se un decalaj enorm între generațiile de cadre didactice universitare. Foarte multe cadre didactice competente, din diferite motive, au plecat din învățământ, iar cei veniți n-au reușit să asimileze experiența generației mai cu experiență. Pornind de la situația creată, este strict necesar crearea unui sistem de pregătire și reciclare a cadrelor didactice din învățământul superior. De asemenea, este foarte important, de a crea condiții pentru includerea cadrelor didactice din învățământul superior în proiecte de cercetare ale celor mai importante probleme ale societății, științei și tehnicii.

În scopul consolidării rolului instituțiilor de învățământ și a implicării actorilor sociali în pregătirea specialiștilor propun următoarele:

- Implementarea autonomiei reale a instituțiilor de învățământ;
- Implementarea *Standardului ocupațional al profesiei* care ar servi drept bază pentru elaborarea programelor de învățământ și ar fi documentul esențial care ar determina conținutul examenului final de calificare;
- Implicarea studenților în procesul instructiv-educativ prin sporirea rolului organizațiilor studențești în viața universitară;
- Includerea în comisiile de examinare la finalizarea studiilor a reprezentanților administrației publice;
- Includerea în comisiile de acreditare a reprezentanților autorităților administrației publice.

¹ Popovici C, Șaptefrați T., Savca T. Pregătirea specialiștilor în domeniul Administrație publică în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova: realizări și perspective. În: Administrarea publică, nr.3, 2006, p.63-64.

EUROREGIUNEA „NISTRU” ȘI IMPACTUL EI ASUPRA COOPERĂRII TRANSFRONTALIERE A REPUBLICII MOLDOVA

*Nicolae DANDIȘ,
Facultatea Transfrontalieră de Științe Umaniste, Economice și Inginerești,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România*

Cross-border cooperation is an opportunity for Republic of Moldova to build good neighbourly relations with Romania and Ukraine. Republic of Moldova with 7 districts is a member of “Dniester” Euroregion organised together with local and regional authorities of Vinnytsia Oblast, Ukraine. Created in 2012 with the aim of approaching the border communities from Dniester River basin, but also with the desire to involve in this collaboration the local authorities of the Transnistrian region, Euroregion “Dniester” becomes an important factor in bringing the two countries closer to the EU. This article presents the process of the formation of this Euroregion and the role of this structure in the context of Moldovan-Ukrainian cooperation.

Cooperarea transfrontalieră a R.Moldova devine tot mai intensivă datorită implicării autorităților locale în inițiative capabile să se materializeze în proiecte concrete în regiunile de frontieră. În acest sens, R.Moldova participă din 1998 în cadrul euroregiunilor pe care le are formate împreună cu autoritățile locale și regionale din România și Ucraina. Republica Moldova este membră prin autoritățile sale în cinci euroregiuni (Euroregiunea „Dunărea de Jos”, Euroregiunea „Prutul de Sus”, Euroregiunea „Prut-Siret-Nistru”, Euroregiunea „Marea Neagră” și Euroregiunea „Nistru”). În acest articol ne propunem să prezentăm contextul creării ultimei euroregiuni la formarea căreia au luat parte autoritățile locale a R.Moldova - Euroregiunea „Nistru” și rolul acesteia în îmbunătățirea cooperării transfrontaliere pe segmentul estic al frontierei și impactul pe care îl are sau îl poate avea asupra comunităților și cetățenilor din regiunile de frontieră. Majoritatea euroregiunilor la care participă R.Moldova sunt inițiative ale autorităților române. Unele autorități ucrainene sunt nemulțumite de acest format trilateral de cooperare considerând că România fiind stat membru al UE are influență la Bruxelles și își atrage pentru ea mai multe fonduri, iar prin constituirea unei euroregiuni doar din autoritățile R.Moldova și ale Ucrainei, Kievul crede că repartizarea mijloacelor financiare se va face mai just¹.

Cu scopul declarat de a apropia comunitățile din cele două state în vederea soluționării unor probleme comune, regiunea Vinița din Ucraina a lansat în a doua jumătate a lui 2008 inițiativa de a constitui Euroregiunea „Nistru”, deși această idee a fost discutată în 2004 și în 2005. Ministerul Administrației Publice Locale a R.Moldova ca urmare a acestei inițiative, a început consultările și discuțiile cu autoritățile locale din raioanele învecinate cu regiunea Vinița. La 19 decembrie 2009, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene al R.Moldova, Iurie Leancă și Ministrul Afacerilor Externe al Ucrainei, Petr Poroșenco, au semnat o adresare comună către Uniunea Europeană privind utilizarea mecanismelor financiare ale Parteneriatului Estic pentru susținerea constituirii Euroregiunii „Nistru”.

De la lansarea inițiativei, atât autoritățile ucrainene cât și cele din R.Moldova examinând amplasarea unităților teritorial-administrative ale celor două state de-a lungul Nistrului au văzut perspectiva și necesitatea de a implica în acest format de cooperare și autoritățile publice locale din raioanele de Est ale R.Moldova, în special raioanele Camenca și Rîbnița, chiar dacă sunt sub conducerea regimului separatist de la Tiraspol. În proiectul structurii Euroregiunii, aceste două raioane au fost prezentate ca fiind unități administrative moldovenești, deși s-a discutat și opțiunea ca în Acordul de constituire să nu fie scris statul în dreptul unității administrativ-teritoriale componente a Euroregiunii, tocmai pentru a permite autorităților acestor raioane să fie implicate. Evident au urmat și reacții și atitudini din partea Tiraspolului, revoltate de acest aspect, menționând că fie este vorba de trei părți ca parteneri egali, fie autoritățile din Transnistria nu vor participa în acest proiect. Șeful Biroului pentru reintegrare al Executivului de

¹ <http://epochtimes-romania.com/news/2012/02/euroregiunea-nistru-un-mod-subtil-de-a-influenta-situatia-din-transnistria-kommersant---140527>

la Chișinău, Ion Stăvilă, care ulterior a devenit Ambasadorul R.Moldova la Kiev a declarat cu privire la statutul celor două raioane și posibilitatea acestora de a fi parte a Euroregiunii: „Suntem dispuși să manifestăm o flexibilitate cât se poate de mare, dar există o limită a flexibilității noastre, deoarece ea nu trebuie să aducă atingere principiilor fundamentale de care ne ghidăm în procesul de reglementare și anume respectarea suveranității și integrității RM. Apartenența acestor două raioane trebuie să fie definită ca fiind a Republicii Moldova”¹.

Serghei Simonenco, viceministrul așa zisului minister de externe de la Tiraspol a declarat că ideea euroregiunii reflectă politica UE care tinde să se extindă. În opinia acestuia, „Imperiul (cu referire la UE) trebuie să crească altfel va muri, dacă înainte expansiunile aveau un caracter militar acum ele poartă un caracter de penetrare pașnică pe etape”². Unii analiști ruși, susținători ai regimului separatist, consideră acest proiect cu Euroregiunea „Nistru” un fel de a încerca să îi cumpere pe transnistreni jucând pe contrastul dintre sărăcia din regiune și potențialele rezultate înfloritoare pe care le presupune integrarea europeană. Ei consideră că Euroregiunea „Nistru” este o „veselă geopolitică de unică folosință” care are ca scop discreditarea regimului de la Tiraspol și a transnistrenilor care, consideră ei, vor primi în masă cetățenia română, iar din R.Moldova și Transnistria independente și sărăce vor apărea județe și mai sărace ale „României mari”³.

Ca urmare a situației legate de cele două raioane din regiune, așa zisul minister de externe de la Tiraspol a propus ca în loc de Euroregiunea „Nistru” să fie creată regiunea Eurasiatică „Transnistria” care imediat s-a bucurat de susținerea Federației Ruse, care a calificat propunerea Tiraspolului ca fiind „prospătă și care merită un respect mare” și la care pot adera și alte regiuni din R.Moldova și Ucraina⁴. Nina Ștanski, așa zisa Ministru de externe de la Tiraspol, crede că autoritățile din Camenca și Rîbnița pot participa în anumite evenimente ale Euroregiunii, dar orice efort de politizare a acestui format de cooperare poate avea impact negativ asupra participării Transnistriei în proiectele susținute de UE⁵.

În aprilie 2009 la Tiraspol, un grup de experți ucraineni au avut o ședință de lucru cu reprezentanți ai regimului separatist privind participarea lor în cadrul viitoarei Euroregiuni „Nistru”. Tiraspolul a propus ca întreg teritoriul regiunii să fie inclus în acest proiect, fiind de acord cu acest lucru și partea ucraineană, deși Tiraspolul constatase necesitatea modificării legislației privind administrația publică locală din regiune, de către Sovietul Suprem, pentru a putea participa în astfel de structuri de cooperare transfrontalieră. Pentru regimul separatist, era și este important ca în orice format să excludă participarea autorităților din România. Toate acestea și în condițiile când Ucraina a creat un grup interdepartamental special pentru gestionarea relațiilor dintre Ucraina și Transnistria, care dispune de un secretariat permanent la Kiev și o reprezentanță în portul de la Odessa⁶. Lansarea discuțiilor privind această potențială Euroregiune a readus astfel în atenție rolul Ucrainei în reglementarea conflictului transnistrean. Această perspectivă a fost menționată și de Serghei Pirojkov, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Ucrainei în Republica Moldova, care a declarat că, Euroregiunea „Nistru” poate avea un rol datorită „pîrghiilor de fortificare a relațiilor dintre autoritățile administrației publice locale, de pe ambele maluri ale Nistrului” și că această inițiativă se înscrie în Strategia Uniunii Europene față de frontiera sa din Est. Acest subiect a fost discutat și la 24 februarie 2009 la Soroca și de către

¹ Barbăroșie Liliana. *Obstacole în calea includerii raioanelor Camenca și Rîbnița în euroregiunea Nistru?* 15.03.2010. <http://www.europalibera.org/content/article/1984489.html>

² *Идею еврорегиона „Днестр” критикуют в Приднестровье.* 02.02.2011. <http://dniester.ru/content/ideyu-evroregiona-dnestr-kritikuyut-v-pridnestrove>

³ www.rosbalt.ru

⁴ *Молдавия и Украина строят планы по вовлечению Приднестровья в еврорегион „Днестр”.* <http://www.xn--c1adwdmv.xn--p1ai/news/fd-abroad/moldova/polit/1699899.html#ixzz2y13bOfHE>

⁵ <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=1864>

⁶ *Războiul euroregiunilor amenință granița de est a UE.* <http://karadeniz-press.ro/kara/razboiul-euroregiunilor-ameninta-granita-de-est-a-ue/>

reprezentanții misiunii diplomatice a Ungariei în Republica Moldova cu conducerea autorităților administrației publice locale din Moldova și Ucraina¹.

Analiza perspectivelor de a obține careva fonduri europene pentru proiecte concrete în regiune i-a determinat pe liderii de la Tiraspol să fie mai flexibili în privința utilității la astfel de structuri de cooperare, dar cel mai important pentru ei era să reprezinte poziția Moscovei și să nu permită slăbirea regimului. Unii din factorii de bază care justifică necesitatea de a vedea pragmatic implicarea Tiraspolului în procesele de dezvoltare a regiunii au fost succint prezentați de un ONG de la Tiraspol - Agenția de Dezvoltarea Regională a Transnistriei, printre care:

- problemele legate de infrastructură în majoritatea localităților din stînga Nistrului, în special ce ține de starea drumurilor;

- Lipsa cunoștințelor teoretice și abilităților practice în instituțiile de stat de a scrie proiecte de infrastructură;

- Lipsa strategiilor de dezvoltare a localităților și a regiunii în ansamblu (care rezultă în lipsa unei viziuni de dezvoltare, neîncrederea investitorilor și a sponsorilor, dependența autorităților locale de cele centrale etc.)²

Or, anume în aceste direcții și-a propus să lucreze și Euroregiunea „Nistru” stabilind obiectivele respective în documentele statutare. De la lansarea inițiativei, unii demnitari ucraineni s-au expus mai rezervat în privința succeselor pe care le-ar putea avea Euroregiunea „Nistru” afirmînd că nu există rezultate economice concrete a cooperării transfrontaliere din zona Bucovinei³.

Un impuls și consultanța necesară pentru crearea noii Euroregiuni a fost acordată de Centrul Internațional pentru Tranziție Democratică de la Budapesta încă din 2009 cu suportul financiar al Fondului Internațional Vișegrad, și datorită implicării diplomației ungare care a manifestat interes față de acest proiect de la început. Această organizație, și cu susținerea Asociației pentru Politică Externă din Moldova în perioada 2009-2010 a elaborat un studiu de fezabilitate privind crearea Euroregiunii „Nistru”, fiind realizate în acest sens interviuri cu cca 70 de funcționari și lideri de opinie din diferite domenii din arealul inclus inițial în proiectul Euroregiunii (28 din regiunea Vinița, 27 din Florești, Șoldănești și Soroca, 15 din raioanele Camenca și Rîbnîța)⁴. Studiul concludă că elementul specific al acestei Euroregiuni care se propune a fi creată este statutul internațional diferit al părților implicate care ar putea crea tensiuni, deși scopul este tocmai acela de a depăși barierele politice și de a apropia comunitățile în special locale, iar fără a implica în mod formal autoritățile din Transnistria se propune statutul de membru observator al acestei structuri⁵. La 23 iunie 2010 la Chișinău, a avut loc o întâlnire de lucru la nivel de experți privind proiectul Euroregiunea „Nistru”, unde s-au analizat posibilitățile de dezvoltare a acestui proiect și a fost elaborat un plan de acțiuni pentru a realiza pașii următori⁶.

Din 2011, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor a R.Moldova este autoritatea centrală care s-a implicat în elaborarea documentelor constitutive a Euroregiunii. Ministerul a organizat la 12 ianuarie 2012 o ședință cu președinții raioanelor incluse în proiectul Euroregiunii „Nistru” pentru a analiza nu doar documentele constitutive, dar și mecanismele de lucru în cadrul acestei structuri, relațiile dintre membri, oportunitățile create, necesitatea creării unui centru sau punct de secretariat al Euroregiunii în R.Moldova, nu doar la Vinița la sediul central, cotizațiile de membru, etc. Pentru transferul de experiență din partea unei Euroregiuni existente, la această întrunire a fost prezent și Ștefan Susai, directorul executiv al Euroregiunii „Siret-Prut-Nistru”,

¹ Euroregiunea “Nistru” va crea perspective pentru soluționarea conflictului transnistrean. 27.02.2009. <http://europa.md/rom/infto/4909>

² <http://dniester.eu/news/793>

³ Crîșmaru Romeo. *România – singurul sprijin european pentru Moldova*.

<http://www.informatiadeseverin.ro/ids2/index.php/social/2571-romania--singurul-sprijin-european-pentru-moldova.html>

⁴ Sandor Koles, Csaba Toró, Lorand Szakali. *Creating the Dniester/Nistru Euroregion. ICDT Papers No. 2. Executive Summary*, International Centre for Democratic Transition (ICDT), 2011, p.8.

⁵ Ibidem, p.12-14.

⁶ http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/ML/ro/ro_hirek/szakertoi_talalkozo_20100623.htm

care a vorbit viitorilor membri ai noii structuri, despre experiența, structura și funcționalitatea asociației pe care o reprezintă¹. La eveniment au mai fost prezenți de asemenea, directorii Agențiilor de Dezvoltare Regională, reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerului Economiei și Biroului pentru reintegrare din cadrul Cancelariei de Stat. Totodată, Ministerul a solicitat pînă la 17 ianuarie 2012 raioanelor care doresc să fie membre a acestei Euroregiuni să se expună eventual cu anumite sugestii, asupra documentelor statutare pentru ca R.Moldova să le remită autorităților ucrainene. În aceeași lună fiind prezentată la Kiev și poziția oficială a țării față de acest proiect.

Toate demersurile și implicările autorităților s-au materializat cu semnarea oficială la 2 februarie 2012 la Kiev a Acordului de constituire a Euroregiunii „Nistru”, în cadrul unei vizite oficiale a Prim-ministrului R.Moldova, Vlad Filat la Kiev. Ceremonia de semnare a Acordului de către reprezentanții administrației regiunii Vinița, din partea Ucrainei, și conducătorii a șase raioane din R. Moldova (Donușeni, Ocnița, Rezina, Soroca, Florești și Șoldănești), a avut loc în prezența prim-miniștrilor și a delegațiilor guvernamentale din cele două țări. Autoritățile locale fondatoare au aprobat înainte de acest eveniment deciziile respective și delegarea mandatului președinților de raioane pentru a semna Acordul de constituire. Ca parte a Acordului, au fost aprobate Statutul Euroregiunii „Nistru” și Regulamentul privind organizarea activității Consiliului și Centrului de Coordonare al Euroregiunii. Raioanele din regiunea transnistreană nu au participat la procesul de fondare a Euroregiunii. Despre eforturile Guvernului R.Moldova pentru a implica și autoritățile din regiunea transnistreană în proiectul Euroregiunii „Nistru” și de a fi semnatori ai documentelor statutare, Eugen Carpov, Viceprim-ministrul pentru Reintegrare, a declarat: „Am depus efort să-i avem și pe reprezentanții din regiune împreună cu noi, dar deocamdată ei nu au fost pregătiți ca să semneze acest document. Spre regret, la această etapă, cei de la Tiraspol nu au putut lua o decizie. Acordul prevede posibilitatea aderării, într-o perioadă ulterioară, a altor unități administrative din același spațiu geografic”².

Euroregiunea „Nistru” are o populație de cca 2 milioane locuitori și o suprafață de 31 126 km². Regiunea Vinița din Ucraina are 202 km de frontieră comună cu raioanele R.Moldova, și pe acest segment există doar trei puncte de traversare a frontierei, ceea ce complică fluxul de călători dintre cele două țări. În conformitate cu Acordul de constituire și Statutul, Euroregiunea „Nistru” este creată și va activa, de altfel ca și celelalte structuri similare de cooperare transfrontalieră, în baza Convenției europene privind cooperarea transfrontalieră dintre comunitățile și autoritățile teritoriale (Madrid, 21 mai 1980) și a Protocolului 1 și 2 a acestei Convenții, dar și a legislației naționale a celor două state, în special în cazul Ucrainei în conformitate cu Legea privind cooperarea transfrontalieră Nr.1861-IV, aprobată de Rada Supremă în 2004. Republica Moldova nu are o lege privind cooperarea transfrontalieră. Evident în stabilirea obiectivelor de cooperare bilaterală s-a ținut cont de prevederile Acordului de cooperare dintre Ucraina și Republica Moldova, semnat la 23 octombrie 1992. Euroregiunea este un organ de cooperare transfrontalieră al autorităților locale din unitățile administrativ-teritoriale din regiunile de frontieră ale Ucrainei și Republicii Moldova. Conform capitolului 3 al Statutului Euroregiunii, scopul de bază al acestei structuri, este de a consolida relațiile de bună vecinătate și de a realiza programe complexe de dezvoltare armonioasă în domeniul economic, educație, cultură, ecologie, turism și sport a teritoriilor alăturate râului Nistru. Prin Acordul Euroregiunii, „părțile s-au pronunțat pentru conjugarea resurselor materiale și financiare, inclusiv din cadrul programelor de asistență europeană, pentru realizarea proiectelor comune în interesul dezvoltării social-economice a regiunilor respective”³. Este vorba în primul rînd de programele de cooperare transfrontalieră din partea UE, Programul Operațional trilateral România-Ucraina-R.Moldova (regiunea Vinița ca regiune adiacentă), Programul Bazinului Mării Negre, pentru perioada 2007-2013 și Programul de Cooperare Transfrontalieră pentru Sud-Estul Europei.

¹ <http://mdrc.gov.md/?pag=news&opa=view&id=566>

² Vasiliu Vadim, *Euroregiunea „Nistru”, fără raioanele din rmn*. 07.02.2012. <http://jurnal.md/ro/news/euroregiunea-nistru-fara-raioanele-din-rmn-215786/>

³ <http://www.gov.md/libview.php?l=ro&id=4726&idc=436>

Tabel.1. Indicatori ai unităților teritorial-administrative componente ale Euroregiunii „Nistru”

Nr.	Unitatea teritorial-administrativă	Populația (la 1 ianuarie 2013)	Urban (%)	Rural (%)	Suprafața (km ²)
	<i>R.Moldova</i>				
1	Raionul Soroca	98,6 mii	37,7	62,3	7 705 km ²
2	Raionul Florești	85,9 mii	21,7	78,3	
3	Raionul Ocnița	54,1 mii	35,1	64,9	
4	Raionul Rezina	49,6 mii	23,9	76,1	
5	Raionul Dondușeni	43,2 mii	23,9	76,1	
6	Raionul Șoldănești	40,7 mii	17,6	82,4	
7	Raionul Dubăsari	35,9 mii	-	100	
	<i>Ucraina</i>				
1	Regiunea Vinița (27 raioane)	1 616 511	46,5	53,5	26 513 km ²
	Total	2 024 511	25,8	74,2	34 218 km ²

Sursa: www.statistica.md (datele de la 1 ianuarie 2013) și <http://www.ukrstat.gov.ua/> (datele de la 1 martie 2014)

Misiunea Euroregiunii este de a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor din regiune printr-o dezvoltare armonioasă și promovarea bunei vecinătăți prin cooperare și dialog între autoritățile locale și regionale, mediul de afaceri și grupurile societății civile dincolo de frontiere. Conform capitolului 5 din statutul Euroregiunii, structura organizațională a acesteia constă din:

- Consiliul Euroregiunii;
- Președintele;
- Vicepreședintele;
- Centrul de Coordonare al Euroregiunii „Nistru”.

Organul de conducere al Euroregiunii este Consiliul Euroregiunii din componența căruia fac parte: 7 persoane din partea ucraineană, 7 persoane din partea moldovenească și Sandor Koles ca expert internațional din partea Centrului Internațional pentru Tranziție Democratică de la Budapesta care a fost implicat în procesul de constituire a Euroregiunii și oferă consultanța necesară pentru funcționalitatea și dezvoltarea ei. Ședința Consiliului este convocată după necesitate, dar nu mai rar de două ori pe an, și pentru a fi deliberativă este necesar un cvorum de 2/3 din membrii Consiliului. Majoritatea deciziilor sunt luate prin consens. Membrii Euroregiunii transferă semestrial cotizația de membru pe contul Centrului de Coordonare a Euroregiunii „Nistru”. Cotizația de membru anuală pe care o plătește fiecare raion din R.Moldova membru a Euroregiunii este de cca 20 mii lei. Din componența Centrului de Coordonare al Euroregiunii (sediul căruia se află în incinta administrației regionale Vinița și are statut de organizație internațională) fac parte: Directorul Centrului; 3 coordonatori ai Centrului; un contabil și 2 reprezentanți ai Centrului în R.Moldova (or.Soroca). Potrivit punctului 8.7 al Statutului, documentele Euroregiunii sunt elaborate în limba rusă, iar în raport cu organizațiile internaționale se va utiliza limba engleză.

Prima ședință a Consiliului Euroregiunii „Nistru” a avut loc la Vinița (Ucraina) la 27 februarie 2012. În cadrul acestei ședințe a fost ales ca președinte (pentru un mandat de doi ani conform statutului) – Serghei Tatusiak, președintele Consiliului regional Vinița, iar în calitate de vicepreședinte - Victor Său, președintele raionului Soroca. Tot în acest context, a fost deschis oficial și Centrul de Coordonare al Euroregiunii. Un element important al acestei structuri ca și a oricărui proiect, este vizibilitatea, transparența și promovarea sa, de aceea la 20 martie 2012 a fost prezentată public pagina web a Euroregiunii „Nistru” (www.dniester.eu) unde să fie reflectate activitățile acestei organizații, inclusiv printr-un buletin informativ trimestrial plasat pe site, accesibil în limba rusă și engleză. La 24 aprilie 2012 la Vinița a avut loc a treia ședință a

Consiliului Euroregiunii cu mai multe chestiuni organizatorice pe ordinea de zi. Conducerea organizației a informat membrii despre stabilirea unei cooperări cu EUBAM, dar și cu Euroregiunea „Prut-Siret-Nistru”, și despre planificarea prezentării Euroregiunii în luna octombrie la Comitetul Regiunilor a UE la Bruxelles. Avînd în vedere că unul din obiectivele importante ale Euroregiunii este cooperarea cu alte organizații internaționale, în cadrul ședinței s-a semnat un Memorandum de colaborare între Euroregiunea „Nistru” și organizația care s-a implicat în constituirea acestei instituții de cooperare transfrontalieră – Centrul Internațional pentru Tranziție Democratică din Ungaria, dar și cu Institutul pentru Stabilitate și Dezvoltare din Republica Cehă¹. Organizația din Cehia ca partener și susținător activ al Euroregiunii în vederea creșterii vizibilității acțiunilor de cooperare transfrontalieră a lansat și un concurs pentru jurnaliști pentru ai încuraja să publice mai multe articole despre Euroregiunea „Nistru”².

Mai mulți conducători ai administrației publice locale din R.Moldova, dar și din Ucraina și-au propus să semneze acorduri de colaborare la nivel de raioane, avînd în vedere că în regiunea Vinița există 27 de raioane care își pot găsi parteneri din R.Moldova unități teritorial-administrative similare lor ca dimensiuni sau ca și proximitate geografică în regiunile de frontieră. Mai multe astfel de acorduri la nivel local au fost semnate de către autoritățile moldovene și ucrainene în cadrul celei de a patra ședințe a Euroregiunii, care a avut loc la 26 mai 2012 la Rezina. În scopul apropierii mediului de afaceri din cadrul Euroregiunii, la 26-27 iunie 2012 la Soroca a avut loc primul Forum economic din cadrul acestei structuri, unde s-au prezentat afaceri de succes, dar și anumite oportunități investiționale din regiune, fiind semnat de asemenea un acord de colaborare dintre mediul privat din cele două state. Activități similare, Forumul Economic Ucraina-România-R.Moldova au avut loc la 17-18 iunie 2013 la Iași și la 1 octombrie 2013 la Vinița, iar următorul Forum va avea loc la Rezina pe parcursul anului 2014.

La 21 septembrie 2012, la Iampolea a avut loc cea de-a V-ea ședință a Consiliului Euroregiunii „Nistru” unde s-au decis chestiuni organizatorice legate de vizita delegației la Bruxelles. Cu această ocazie, raionul Dubăsari și-a exprimat dorința de a adera la Euroregiunea „Nistru”. Astfel, la 11-12 octombrie 2012 la Bruxelles și cu ocazia unei conferințe a Parteneriatului Estic, a avut loc prezentarea Euroregiunii „Nistru” la instituțiile europene. O delegație de 25 persoane din cele două state, au participat la acest eveniment, ocazie cu care a avut loc și deschiderea unei reprezentanțe la Bruxelles, astfel Euroregiunea „Nistru” devenind prima Euroregiune atît din R.Moldova cît și din Ucraina care are o astfel de reprezentanță la Bruxelles. A fost desemnat să reprezinte Euroregiunea la Bruxelles, Oleksandr Moroz, diplomat ucrainean cu peste 20 de ani de experiență inclusiv în statele membre UE. Misiunea sa este de a stabili relații de colaborare cu diferiți donatori și autorități locale și regionale din Europa care sunt interesate să colaboreze cu Euroregiunea „Nistru”, succesul depinzînd după cum afirma și Serghei Pirojkov, Ambasadorul Ucrainei la Chișinău, de „inițiativa și profesionalismul reprezentanței”³. Această reușită a Euroregiunii a fost posibilă după cum a susținut și Serghei Tatusiak datorită eforturilor Consiliului regional Vinița și susținerii partenerilor polonezi din cadrul Comitetului Regiunilor a UE, mai ales că există o mai bună colaborare cu regiunile poloneze care se dezvoltă în continuare⁴. Președintele Euroregiunii a declarat că după consultarea cu partenerii moldoveni, proiectele prioritare sunt construcția unui pod peste Nistru în raionul Iampolea, sistemul de apeduct în Soroca și Moghilev-Podolsk, deschiderea podului Unguri-Bronița, colaborarea în domeniul culturii, tineretului și sportului⁵.

La 16-17 august 2012 în cadrul unei vizite de lucru a președintelui Euroregiunii, la Odesa, a avut loc semnarea unui acord de colaborare între Euroregiunea „Nistru” și Misiunea Uniunii

¹ http://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/web_alldocs/DocXWCSU

² Euroregion “Dniester”, Newsletter. Nr.4, 2013, p.32.

³ Euroregion “Dniester”, Newsletter. Nr.1, 2013, p.17.

⁴ http://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/web_alldocs/DocXWCSU

⁵ *На фоне создания евразийского региона “Приднестровье” Молдавия и Украина реанимируют еврорегион “Днестр”*. <http://novostipmr.com/ru/news/12-11-22/na-fone-sozdaniya-evraziyskogo-regiona-pridnestrove-moldaviya-i>

Europene de Asistență la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM), colaborare care ulterior s-a materializat prin implementarea unui proiect privind îmbunătățirea procedurilor de traversare a frontierei de către locuitorii Euroregiunii. Unul din primele proiecte realizate de Euroregiunea „Nistru” a fost susținut în domeniul medical de către Ambasada Japoniei la Kiev (în valoare de cca 1 mln de Hrivne), dotând cu echipament medical spitalul raional Trosteanetcoi din regiunea Vinița, existând posibilitatea ca acest proiect să fie realizat și în raioanele din R.Moldova din cadrul Euroregiunii. Președintele Euroregiunii Serghei Tatusiak, a declarat că se implementează mai multe proiecte sociale și de instruire pentru că Euroregiunea are nevoie de specialiști care ulterior să fie capabili să scrie proiecte mari de infrastructură. În opinia lui, „succesul este posibil doar atunci când autoritățile publice locale, societatea și cetățenii nu vor fi indiferenți față de problemele care le au și vor fi perseverenți în scopurile lor”, iar printre prioritățile pentru 2014 sunt atragerea granturilor și vizite de studiu la alte Euroregiuni pentru a prelua experiența și practicile de succes¹. Au fost stabilite de asemenea relații de colaborare cu Euroregiunea „Pro-Europa Viadrina” în componența căreia intră autorități locale și regionale din Polonia și Germania. Cu această Euroregiune, s-a implementat un proiect în domeniul migrației, iar o delegație din partea Euroregiunii „Nistru” a efectuat o vizită de studiu în Polonia și Germania și au identificat direcții de colaborare dintre cele două Euroregiuni². O altă vizită de studiu pentru reprezentanții Euroregiunii, inclusiv raioanele Rîbnița și Camenca a fost organizată în perioada 14-20 aprilie 2013 și la Euroregiunea Carpatică (Ungaria, Slovacia și România) de către Institutul pentru Stabilitate și Dezvoltare pentru a prelua din experiența de cooperare transfrontalieră a acesteia³. La 20 noiembrie 2012, președintele Euroregiunii, Serghei Tatusiak a analizat cu Andrei Popov, viceministrul afacerilor externe și integrării europene a R.Moldova, subiectul aderării la această structură a raioanelor Rîbnița și Camenca, care sunt obstacolele și factorii care ar trebui luați în calcul în acest demers. La 21 noiembrie 2012 la Iași a avut loc semnarea unui Acord de colaborare dintre Euroregiunea „Nistru” și Euroregiunea „Prut-Siret-Nistru” cu scopul realizării schimbului de experiență și aprofundării relațiilor de cooperare dintre autoritățile locale componente ale acestor structuri în cadrul programelor de cooperare transfrontalieră susținute de UE. În aceeași zi, la Chișinău s-a desfășurat cu suportul Centrului Internațional pentru Tranziție Democratică al 3 - lea Forum de cooperare transfrontalieră, unde s-au discutat problemele, dar și oportunitățile formatului regional și euroregional de cooperare dintre autoritățile locale din regiunile de frontieră și nu numai.

În cadrul întrunirii de la Vinița din 28 februarie 2013 la prezentarea raportului de un an de activitate a Euroregiunii, dar și cu ocazia serbării a 81 de ani de la constituirea regiunii Vinița, a avut loc și o masă rotundă internațională cu genericul „*Euroregiunea – un bun instrument de realizare a politicii transfrontaliere de cooperare*”, la care au participat reprezentanți din R. Moldova, România, Federația Rusă, Ungaria și Belgia. În acest context au fost semnate mai multe acorduri de colaborare dintre unele colectivități locale din județul Iași și Vaslui cu cele din raioanele Cernăuți, Vinița și Moghiliiov-Podolsk, inclusiv dintre Euroregiunea „Nistru” și Uniunea ucrainenilor din România. La acest eveniment, Ambasadorul R.Moldova la Kiev, Ion Stăvilă a declarat că prin acest fel de cooperare euroregională noi „construim o mică Europă care vrea în perspectivă să se integreze în Marea Europă pentru ca împreună să construim o familie unită a popoarelor europene”⁴. Tot la ședința din 28 februarie 2013 a fost acceptat ca membru al Euroregiunii „Nistru” și raionul Dubăsari care a semnat și un acord de colaborare cu raionul Cernăuți din regiunea Vinița. Cu scopul creării mai multor platforme de cooperare dintre factorii de decizie locali din R.Moldova, România și Ucraina, la 15 martie 2013, la Chișinău a avut loc

¹ Горохов Лев. *Еврорегион «Днестр» как площадка для сотрудничества*. 14.02.2014. <http://pan.md/paper/Region/Evroregion-Dnestr-kak-ploshiadka-dlya-sotrudnichestva/48094>

² Учебный визит Еврорегиона «Днестр» в Германии и Польше при поддержке Информационного центра. <http://www.centruinfo.org/ru/news-2/358-germania-si-polonia-vizita-de-studiu>

³ <http://www.icdt.hu/news/news-archive/2013/study-trip-for-representatives-of-the-dniesternistru-euroregion-in-the-carpathian-euroregion>

⁴ Euroregion „Dniester”, Newsletter. Nr.2, 2013, p.6.

un Forum regional cu scopul de a crea o asociație a primarilor din cele trei țări¹. În perioada 1-6 iulie 2013 Euroregiunea „Nistru” a fost vizitată de reprezentanții Euroregiunii „Nipru” (Belarus, Ucraina și Federația Rusă) care are peste 10 ani de activitate, dar și-a demonstrat interesul pentru a se documenta cu privire la succesele Euroregiunii „Nistru”, care într-o perioadă relativ scurtă, a obținut rezultate importante.

Domeniul ecologic este un domeniu prioritar pentru Euroregiunea „Nistru”, datorită și unor probleme cu deversările de ape reziduale în râul Nistru, de aceea, o prioritate sunt și construcția unor stații moderne de epurare a apei. Au avut loc mai multe ședințe de lucru pe această temă între specialiștii din R.Moldova și cei din Ucraina pentru a găsi soluții la problemele din domeniu. La 26 aprilie 2013, autoritățile competente în domeniul situațiilor excepționale a R.Moldova cu cele din regiunea Vinița din Ucraina au discutat un document de lucru privind intervențiile comune în situații excepționale legate de râul Nistru și ca urmare a semnării la Roma în noiembrie 2012 de către R.Moldova și Ucraina a unui Acord privind utilizarea bazinului râului Nistru.

La cea de-a șaptea ședință a Consiliului Euroregiunii care a avut loc în august 2013 la Șoldănești s-a examinat iarăși posibilitatea implicării raioanelor din regiunea transnistreană în realizarea proiectelor transfrontaliere în cadrul Euroregiunii „Nistru”. Participanții și-au exprimat convingerea că prin această participare se va da un impuls suplimentar la consolidarea încrederii dintre cele două maluri ale Nistrului. Tot în cadrul acestei ședințe a fost prezentat raportul de activitate a Euroregiunii pentru perioada februarie-august 2013, iar conducerea Euroregiunii a prezentat unele idei de proiecte transfrontaliere ce ar putea fi realizate în special în domeniul infrastructurii, comerțului, educației și culturii, ecologiei. S-au semnat de asemenea acorduri de colaborare între unele primării din Ucraina și R.Moldova (printre acestea: primăriile Fuzăuca, Cobălea și Vadul Rașcov din raionul Șoldănești).

La 4 iulie 2013 la Vinița, reprezentanții Centrului Internațional pentru Tranziție Democratică și a conducerii Euroregiunii au analizat procesul de elaborare a documentului strategic de dezvoltare a Euroregiunii „Nistru” pentru următorii trei ani. Conform Strategiei de dezvoltare a Euroregiunii „Nistru” pentru perioada 2013-2016 adoptată în cadrul conferinței internaționale din 25 septembrie 2013 cu tema „*Dezvoltarea Euroregiunii „Nistru” în cadrul dezvoltării teritoriilor de frontieră ale Ucrainei și R.Moldova*” principalele priorități pentru perioada următoare sunt:

- *cooperarea privind dezvoltarea infrastructurii transfrontaliere* (pregătirea dosarului tehnic de către o echipă de experți în cooperare cu ministerele responsabile din R.Moldova și Ucraina privind construcția unui pod peste Nistru între Soroca și Yampil; examinarea posibilităților de a deschide noi puncte de traversare a frontierei pentru rezidenții locali; îmbunătățirea și redeschiderea căii ferate cum ar fi linia dintre Șoldănești și Rîbnița, etc.);

- *Nistrul verde* (protejarea și îmbunătățirea ecosistemului local; crearea unei zone verzi, contracararea măsurilor de poluare și îmbunătățirea managementului deșeurilor, explorarea resurselor regenerabile; elaborarea și publicarea unor hărți și a unui catalog al obiectivelor istorice și de patrimoniu cultural a Euroregiunii; deschiderea unui Oficiu turistic comun al Euroregiunii „Nistru”, acordarea atenției programului LEADER al Uniunii Europene, etc.);

- *Cooperarea privind dezvoltarea economică* (organizarea periodică a Forumurilor economice la nivel de Euroregiune pe subiecte privind afacerile și comerțul transfrontalier; crearea incubatoarelor de afaceri comune și în perspectivă a Agenției de Dezvoltare Economică a Euroregiunii, etc);

- *Consolidarea contactelor între comunități* (organizarea periodică a forumurilor de tineret; colaborarea dintre massmedia din regiune, organizarea de acțiuni culturale și sociale comune; crearea unui Fond al Euroregiunii care ar susține acțiuni și proiecte locale prin intermediul unor concursuri de granturi, etc);

¹ Ibidem, p.31.

- *Soluținarea conflictelor* prin consolidarea încrederii între comunitățile de pe ambele maluri ale Nistrului și identificarea unor proiecte de interes comun care ar avea în perspectivă soluționarea conflictului transnistrean¹.

Conferința a avut loc la Vinița și a fost evenimentul final al proiectului „Consolidarea capacităților Euroregiunii „Nistru”” implementat de Centrul Internațional pentru Tranziție Democratică (ICDT) de la Budapesta cu suportul Fondului Internațional Vișegrad².

În perioada 15-18 octombrie 2013, a fost organizată o vizită de studiu în Ungaria pentru un grup de persoane din partea raioanelor din R.Moldova membre a Euroregiunii “Nistru”, a UTA Gagăuzia și din regiunea transnistreană pentru a examina sistemul autonomiei locale în Ungaria. La 22 octombrie 2013 la Chișinău a avut loc un forum internațional consacrat fondurilor disponibile pentru autoritățile publice locale cu participarea și a Euroregiunilor. La 19-20 noiembrie 2013 în Finlanda și în Federația Rusă a avut loc al “4-lea Forum de cooperare transfrontalieră într-o Europă extinsă” unde de asemenea a fost prezentată și Euroregiunea „Nistru”. Practic, Centrul de Coordonare al Euroregiunii se implică activ și participă la diverse acțiuni ce au loc în diferite țări europene consacrate tematicii cooperării transfrontaliere, beneficiind cu susținerea Fondului Internațional Vișegrad, și a partenerilor maghiari și cehi ai Euroregiunii - Centrul Internațional pentru Tranziție Democratică și Institutul pentru Stabilitate și Dezvoltare, care au cu aceasta semnate acorduri de colaborare, de mai multe seminare de instruire și workshopuri, ca ex. în noiembrie 2012 la Tiraspol, în septembrie 2012 și martie 2013 la Vinița, și altele, cu scopul consolidării capacităților Euroregiunii „Nistru”.

Susținem opinia unor autori potrivit cărora pentru ca Euroregiunile să funcționeze cu succes participanții lor trebuie să aibă suficiente capacități financiare pentru a participa activ în proiecte și suficientă autonomie pentru a lua decizii fără autoritățile naționale³. Iar în ce privește relația cu regiunea transnistreană, autoritățile locale trebuie să vadă rezultate viabile ale Euroregiunii, pentru a fi mai insistenți în raport cu liderii de la Tiraspol. Este important să fie bună credință și voință politică, pentru că există mai multe oportunități pentru reintegrare și consolidarea încrederii de pe ambele maluri ale Nistrului care pot fi finanțate de UE⁴. Chiar inițiativa de creare a Euroregiunii „Nistru” a fost o măsură de creștere a încrederii, care să includă și autorități locale din stânga Nistrului⁵. Având în vedere că și R.Moldova și Ucraina aspiră la integrarea europeană, astfel de proiect cum este Euroregiunea „Nistru” poate ajuta în acest proces, susține și Eugen Caras, Șeful Misiunii R.Moldova pe lângă UE⁶.

În concluzie, Euroregiunea „Nistru” reprezintă o inițiativă de cooperare transfrontalieră care acoperă un segment important de frontieră a R.Moldova cu Ucraina, inclusiv pe segmentul transnistrean, iar acest lucru îi conferă Euroregiunii și un rol de securizare a frontierei. Dacă ar fi fost deschidere din partea liderilor de la Tiraspol, raioanele Rîbnița și Camenca ar fi avut posibilitatea să fie mai integrate regional și cu unele efecte palpabile asupra cetățenilor, deși într-adevăr acest lucru nu este în interesul Tiraspolului care duce o politică de autoizolare, de aceea este clară poziția Moscovei. Multitudinea de acorduri dintre Euroregiune în ansamblu și alte organizații europene crează noi oportunități de a prelua practicile pozitive și de a găsi potențiali

¹ “*The River Shall Connect Us*”. Dniester Euroregion Strategy 2013-2016. Accesibil la: <http://dniester.eu/news/793>

² <http://www.icdt.hu/news/news-archive/2013/final-event-of-the-capacity-building-of-the-dniesternistru-euroregion-project-held>

³ Evgeny Vinokurov, Alexander Libman. *Eurasian Integration: Challenges of Transcontinental Regionalism*. Palgrave Macmillan, 2012. p.193.

⁴

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/ros/2013/DO27934-03/COM-AC_DR\(2013\)DO27934-03\(ANN2\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/ros/2013/DO27934-03/COM-AC_DR(2013)DO27934-03(ANN2)_EN.pdf)

⁵ Avizul Comitetului Regiunilor „*Punerea în aplicare a Politicii Europene de Vecinătate și, în special, a inițiativei privind Parteneriatul Estic: modernizarea, reformele și capacitatea administrativă a autorităților locale și regionale din Republica Moldova*”. Bruxelles, 6 octombrie 2010, (2011/C 15/09), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 18.1.2011, p.49.

⁶ Euroregion “Dniester”, Newsletter. Nr.1, 2013, p.11.

parteneri capabili să susțină proiecte serioase de infrastructură de care sunt interesate nu doar autoritățile locale, dar și cele centrale din cele două state. Euroregiunea „Nistru” conform strategiei sale de dezvoltare pe termen scurt are rolul de facilitator al cooperării dintre comunitățile locale, diferite organizații și instituții din teritoriile membre pe chestiuni care îi privește în mod direct. Are un rol inovator de a găsi soluții moderne la diferite probleme și resurse pentru implementarea lor, dar și de mediator între local-regional-național. Nu în ultimă instanță, Euroregiunea „Nistru” poate promova autoritățile locale membre la nivelul UE, dar și susține politica externă a statelor pe care le reprezintă. Ținând cont de cele menționate mai sus, și de succesele obținute, considerăm că există încă un mare potențial de valorificat, astfel încât să fie realizate mai multe proiecte și inițiative, indiferent uneori de atitudinea autorităților centrale față de o problemă sau alta. Posibil ar fi fost bine să se utilizeze și pe site și în materialele publicate, și versiunea în limbile oficiale a statelor membre a Euroregiunii, mai ales în condițiile actuale a relațiilor dintre Federația Rusă cu Ucraina și R.Moldova. Este necesară continuarea inițiativelor care vizează mediul rural și agricultura în regiune prin realizarea unor proiecte cum ar fi „TransAgriculture - sprijin pentru agrobusiness transfrontalier” început în 2012, ținând cont de faptul că cca 74 % din populația Euroregiunii locuiește în mediul rural.

Regiunea Vinița este una din cele trei regiuni din Ucraina cu care R.Moldova are frontieră și este important ca să fie în continuare identificate acțiuni și interese comune dintre regiune și raioanele din R.Moldova în pofida disproporțiilor ca mărime a teritoriilor și a factorului demografic. Or, teritoriul raioanelor din R.Moldova în cadrul Euroregiunii „Nistru” reprezintă cca 22,6 %, iar după numărul populației cca 20,1 %. Profesionalismul angajaților atât din cadrul Centrului de Coordonare de la Vinița, cât mai ales pentru R.Moldova a celor din cadrul oficiului de la Sorooca, poate dinamiza relațiile bilaterale dintre primării, consilii raionale, dar și dintre cele două state în ansamblu, iar în perspectivă, integrarea graduală și a autorităților din regiunea transnistreană. Sunt de apreciat acțiunile de serbare a Zilei Europei la nivel regional, dar și la nivelul raioanelor din cadrul Euroregiunii, prin intermediul unor conferințe, acțiuni culturale și sportive sau concursuri de desen cu teme: “Nistrul - râul ce ne unește”, “Ucraina și R.Moldova - țări europene”, “Euroregiunea “Nistru” în centrul Europei”, “Familia mea”, etc. Considerăm că aceste practici, dar și modalitățile de construire a unor relații personale dintre factorii de decizie de o parte și de alta a frontierei, ar fi bine de preluat și de către alte autorități publice locale din R.Moldova. Colaborarea moldo-ucraineană în cadrul Euroregiunii la nivelul comunităților și organizațiilor locale este oarecum și firească ținând cont și de situația etnică din aceste unități teritorial-administrative, ca exemplu în raionul Ocnița locuiesc cca 1/3 populație de etnie ucraineană. Atractivitatea fondurilor europene pentru a rezolva unele probleme locale, îi determină pe liderii unităților administrativ-teritoriale membre a Euroregiunii să-și instruiască personalul în privința managementului proiectelor. Este necesar ca să fie elaborate sau revizuite strategiile de dezvoltare pe termen mediu și lung a acestor unități administrativ-teritoriale, pentru a conține obiective clare privind cooperarea transfrontalieră în cadrul Euroregiunii. Capacitatea de absorbție a fondurilor europene este o altă provocare pentru autoritățile publice locale, de aceea, în cadrul Forumului transfrontalier care a avut loc la Ungheni la 27 august 2013, Premierul României, Victor Ponta, alături de Premierul R.Moldova, Iurie Leancă, s-a referit la aceasta și i-a îndemnat pe membrii Euroregiunii „Nistru” să învețe să scrie proiecte de la autoritățile române¹, ținând cont de experiența acestora în atragerea fondurilor europene. Considerăm că Euroregiunea „Nistru” deși este ultima Euroregiune la constituirea căreia a participat R.Moldova, ea are mai multe rezultate și este activă, iar rolul și importanța acesteia este imens pentru construirea unor relații de bună vecinătate cu Ucraina, dar și pentru realizarea obiectivului de integrare europeană a ambelor state.

¹ Euroregion “Dniester”, Newsletter. Nr.4, 2013, p.16.

IDENTITATEA EUROPEANĂ ÎN CONTEXTUL PROCESELOR EDUCAȚIONALE INTEGRAȚIONISTE

*Lidia PĂDUREAC,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*

This article analyzes the impact of educational and integration processes on the formation of European identity of the population of Moldova. Connecting link between consciousness ethno-cultural and Moldova's European future is educational system which is able to guide the society development to European values. In the process of Europeanization, higher education institutions can significantly influence European awareness.

Lumea contemporană este cuprinsă de multiple procese integraționiste. Dinamica transformărilor socio-economice, politice și culturale se află în relație de interdependență cu sistemul educațional. Doar instruirea de calitate, promovată în ritmul rigorilor timpului poate asigura un viitor stabil și previzibil pentru orice stat. Inițierea reformei învățământului în Republica Moldova a fost o intenție bună, însă din cauza acțiunilor sporadice și doar pe anumite segmente, efectele pozitive sunt fragmentare. Decizia clasei politice de a consolida vectorul european necesită și orientarea sistemului educațional spre valorile și principiile europene. Aceasta presupune nu doar o simplă preluare a structurilor occidentale, ci o instruire sistematică în vederea educării spiritului european la tînăra generație.

Identitatea europeană în Republica Moldova. Apartenența geografică la spațiul european oferă R. Moldova „ajustarea sistemului educațional la standardele țărilor membre ale Uniunii Europene și la prevederile procesului de la Bologna”¹, situație prevăzută în Planul de acțiuni UE – R. Moldova, semnat în 2005. Realitatea anului 2014 denotă lipsa rezultatelor așteptate. Una din explicațiile acestor consecințe este incertitudinea populației în aspect identitar. Identitatea sovietică implantată artificial nu a dispărut odată cu destrămarea URSS. Situația economică precară suprapusă reticenței față de tot ce este nou și lipsei de rezistență la manipulare împiedică o parte a populației să accepte proiectele de viitor european. Depășirea stării debusolate poate avea loc prin acțiuni urgente și consecvente din parte instituțiilor statului, prin educarea tinerii generație în spiritul respectului și promovării valorilor europene, a apartenenței culturale, economice, politice, geografice la spațiul european. Riscul major este ca aceste repere educaționale să fie apreciate de oficialități doar ca o modă de moment.

Mediul micro și macro-social influențează formarea personalității, a calificativelor sale de apreciere, a limitelor permisului. Nesiguranța economică, devalorizarea principiilor fundamentale a „binelui” aduc prejudicii conștiinței tinerii generații. Această situație poate avea consecințe grave, deoarece „particularitatea moralei ca factor eficient al existenței umane și sociale este determinată de asemenea de faptul că ea este punctul inițial al aprecierii lumii valorilor”². Conform concepției lui Kant „autonomia moralei este unicul principiu al tuturor legilor morale și a obligațiilor ce le corespund”³, astfel comunitatea își poate asigura comportamentul inteligent al persoanelor dacă este în stare să le ofere educația necesară. Gîndirea persoanei este liberă, însă prin educație ea poate fi orientată în așa fel încît să determine ulterior acțiuni morale. În acest context rolul disciplinelor socio-umane este de a păstra continuitatea educației obținute de tineri acasă, la gimnaziu, liceu. „Educația e acel mecanism ce dirijează procesul de perfecționare a ființei umane, iar cele mai reprezentative metode de instruire sunt cele care urmăresc scopul de a înnobila sufletul uman, deprins să sesizeze

¹ Planul de acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova, p. 2.7. Contactele interumane, Educație, tineret și instruire (75).

² Capcelea Valeriu, Etica. Manual pentru instituțiile de învățămînt superior, Chișinău, Ed. Arc, 2003, p. 35.

³ Кант И., Критика практического разума, СПб, 1995, т. 4, с. 350.

dreptatea, frumosul și virtutea la orice nivel de dezvoltare s-ar fi aflat, societatea n-are sorți de izbândă fără asemenea personalități”¹.

Cu siguranță, formarea conștiinței europene în contextul celei naționale este un proces îndelungat și nu poate fi impus forțat. Trecutul istoric, economic, lingvistic, cultural comun creează premise pentru afirmarea identității unei comunități în raport cu alte comunități. „Conștiința europeană, nu este – sau, mai precis, nu poate și nu are voie să fie – o conștiință impusă politic de instituții europene, produs al unei practici politice de implementare”². În cadrul URSS s-a încercat a impune un sistem de valori create artificial pentru a forma conștiința sovietică. Experimentul a eșuat, deoarece memoria istorică, aprecierea drepturilor și libertăților personale au rămas prioritare în conștiința oamenilor. „Pentru ca omul să nu se mintă în perceperea proprie, el trebuie să conștientizeze faptul prezenței valorilor, trebuie să înțeleagă ce influență au ele asupra percepției lui, și înarmându-se cu această înțelegere să facă corectările de rigoare”³. În vederea realizării acestor acțiuni, omul are nevoie de educație în spiritul valorilor naționale și democratice pentru a-și conștientiza apartenența la comunitatea din care face parte. Populația R. Moldova are șanse de a restabili identitatea și a se integra în mediul european nu doar din interes economic sau de securitate, dar în mod conștient prin efort și voință.

Dezavantajul R. Moldova constă în faptul că este plasată între două arii geopolitice concurente: europeană, de care o leagă comunitatea valorică și trecutul multiseclar românesc și cea eurasiatică, în care a fost inclusă forțat. Procesele care s-au manifestat în această regiune au avut un impact major și asupra componenței etnice. Conceptul integrării europene poate fi promovat și în vederea consolidării relațiilor dintre comunitățile etnice din R. Moldova, în virtutea faptului că legislația comunitară aduce garanții suplimentare în acest sens. Procesele integraționiste au menirea de a dărâma barierele dintre spații și a intensifica dialogul dintre diferite popoare. „Deși ideile despre impactul globalizării se diversifică, să nu uităm că anume ea este prin potențialul propriu vectorul dialogului cultural, astfel facilitând procesul de schimb al științelor, artelor și valorilor culturale. Pe acest temei, dialogul cultural trebuie privit ca un factor eficace capabil să contribuie nu pur și simplu la promovarea, poziționarea, asimilarea nemediată a experiențelor și rezultatelor străine proprii unui spațiu tradițional, ci mai ales ca o posibilitate de îmbogățire cu cunoștințe noi, capabile să ofere soluții și strategii pentru contracararea problemelor din mediul acestei zone.”⁴ Efectele manipulării și dogmatizării populației timp îndelungat nu pot fi lichidate spontan. Societatea are nevoie nu doar de timp, dar și de o instruire care ar educa spiritul democratic și identitar. Responsabilitatea oficialităților de la Chișinău este și mai mare în contextul intenției Moscovei de ași păstra și consolida vechile sfere de influență. Faptul că Estul își continuă activ influența în această regiune este demonstrat și prin datele Barometrului de opinie publică. Dacă în noiembrie 2004, doar 5% din populație ar fi votat împotriva aderării R. Moldova la UE, atunci în 2012, 2013 această cifră a sporit până la 30%. În contextul în care numărul celor care ar vota pentru aderarea R. Moldova la UE din noiembrie 2007 – de 76,2%, s-a micșorat la 51 % în aprilie 2013, la 44% în aprilie 2014 (Tabelul 1), între respondenții care ar vota pentru în 2014 – 57% sunt tinerii cu vârsta de 19-29 de ani. După componența etnică împotriva ar vota 67% ruși, 68% ucraineni⁵. Intensificarea dialogului dintre comunitățile etnice urmează a fi realizat. Totuși, dialogul este imposibil în condițiile în care un anumit grup confundă noțiunea de „drept” cu cea de „privilegiu”. „Cultura contemporană nu este o masă omogenă, deși prin tendințele de unificare alunecă vertiginos spre această gaură neagră spirituală, în spatele căreia înregistrăm garantat primitivizarea și degradarea ireversibilă, de aceea chiar și riscând a fi prea patetici susținem că una dintre valorile cele mai de seamă pe care

¹ B. Jill Carroll, Dialogul civilizațiilor, Chișinău, 2012, p. 93.

² www.observatorcultural.ro/Conștiința-istorică-europeană

³ A. Маслоу, Мотивация и личность, Санкт-Петербург, 1999, с. 43.

⁴ Lidia Troianowski, Dialogul cultural în epoca globală: între concurență, parteneriat și prozelitism, în Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare/ col.red.: Victor Moraru[et al.]; coord.: M. Feridun Tufekci, Chișinău, 2013, Tipogr. „Almor-Plus”-252 p., (p. 92-100), p. 97.

⁵ http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_prima_parte_final-rg.pdf

le are în activul său umanitatea contemporană este diversitatea culturală și civilizațională, progresul cărora dintotdeauna a fost asigurat și fundamentat pe dialogul cultural echitabil și neforțat. În contextul actual, diversitatea care „se află înaintea noastră, în jurul nostru și în fața noastră” este amenințată de unificarea culturală, conceptuală, cotidiană, iar acest proces este purtat și animat de globalizare”.¹

Cel mai grav este că oamenii iau decizia în mod intuitiv, deoarece majoritatea nu cunosc nici avantajele nici dezavantajele aderării la UE: 52% din cei intervievați nu au știut să numească cel puțin trei plusuri dacă eventual R. Moldova ar adera la UE. În aprilie 2014 la întrebarea „Gândindu-vă la UE și UV (Rusia-Belarusi-Kazahstan), considerați că sunteți suficient de bine informat despre acestea?” 41 % dintre respondenți au răspuns că sunt mai curînd neinformați sau deloc informați despre UE și 36% despre UV² și aceasta în condițiile în care UV practic nu există. Cifrele sunt îngrijorătoare, deoarece denotă lipsa unor cunoștințe care ar permite aprecierea corectă a celor două procese.

Tabelul 1³

Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum cu privire la aderarea R. Moldova la UE, Dvs ați vota pentru sau contra?

Aș vota pentru	Apr. 2003	Noim. 2003	Mai 2004	Noiem. 2004	Decem. 2005	Apr. 2006	Mai 2007	Noim. 2007	Apr. 2008	Oct. 2008	Mart. 2009	Mai 2010	Mai 2011	Noim. 2011	Mai 2012	Noim. 2012	Apr. 2013	Noiem. 2013	Apr. 2014
	61%	68%	57%	66%	64%	70%	72,1%	76,2%	71,7	71%	64,8	61,4	64%	47%	52%	54,7%	51%	47,7%	44%

Veriga de legătură dintre conștiința etno-culturală și viitorul european al R. Moldova este sistemul educațional, în stare să modeleze și să orienteze dezvoltarea societății către valorile europene prin cele naționale. În acest sens, ar fi binevenit promovarea reperelor civilizației europene cu tematică adecvată nivelului: primar, gimnazial, liceal, universitar. Indiferent de acțiunea politică – în interiorul sau la hotarul UE – R. Moldova și-ar păstra verticalitatea. O parte din populație este legată de trecutul sovietic, iar după destrămarea URSS nu a fost orientată spre cunoașterea trecutului secular al acestor teritorii. Depășirea consecințelor etno-culturale provocate de regimul totalitar, reprezintă obiectivul fiecărui popor în parte, însă în dependență de scop, insistență și voință, alegerea poate fi făcută conștient. Realitatea de astăzi, când o parte din populație refuză să conștientizeze trecutul și viitorul său european se datorează unui complex de factori obiectivi, subiectivi, economici, politici, geopolitici, dar și implicării modeste a instituțiilor de învățămînt în procesul de formare și educare a conștiinței europene. Totuși, unele acțiuni au fost întreprinse: Planul-cadru pentru studii superioare aprobat în 2011 prevede: „Componenta de orientare socio-umanistică va fi propusă în regim de opțiune și poate include: un curs cu tematică europeană obligatoriu: Exemple: Construcție europeană, Drept comunitar, Filozofia unificării europene, Structuri politice în statele europene, Integrare economică europeană, Mediul european al afacerilor, Universitatea europeană, Funcția publică în Europa, Relații și influențe culturale în Europa Centrală și de Est, Civilizația europeană, Politici

¹ Lidia Troianowski, Dialogul cultural în epoca globală: între concurență, parteneriat și prozelitism, în Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare/ col.red.: Victor Moraru[et al.]; coord.: M. Feridun Tufekci, Chișinău, 2013, Tipogr. „Almor-Plus”, p. 99.

² http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_prima_parte_final-rg.pdf, p. 60

³ Tabelul a fost elaborat în baza datelor prezentate de Institutul de Politici Publice (Chișinău) în Barometrul de opinie public, <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156>

educaționale în context european, Istoria modernă și contemporană a Europei etc.”¹ Efectele acestei decizii ar fi mult mai pronunțate, dacă acțiuni similare ar fi întreprinse și la nivele de instruire premergătoare. Procesele educaționale integraționiste nu presupun lichidarea specificului național. Reforma de europenizare nu ar trebui să implementeze un model străin, fără a-l adapta la condițiile statului.

Procese integraționiste: europenizarea. Procesele de uniformizare tradițional stârnesc reacții negative, totuși unul din astfel de procese – europenizarea – ar avea consecințe benefice pentru R. Moldova. Pe parcursul istoriei fenomenele cu tentă de uniformizare a Europei s-au realizat în jurul unui focar-stat: Roma antică – romanizarea; Grecia antică – elenizarea; Regatul Franc medieval – renașterea carolingiană. Finalitatea acestor procese a fost diferită: etnogeneza popoarelor, extinderea valorilor culturale, modificarea hotarelor. Semnificativ este că toate aceste „...izări” s-au realizat preponderent prin violență sau constrângere din partea celor care-și asumau rolul de civilizatori. În secolul XX a debutat o formă inedită de uniformizare benevolă, prin păstrarea diversității. Putem afirma, că primele elemente ale europenizării s-au creat odată cu instituirea CECO, EURATOM, CE, stabilind norme obligatorii, care aveau menirea de a păstra Europa ca entitate economică și politică. Statele părtinitoare a scopului propus aderau la structurile create, preluând ceea ce deja a fost stabilit a fi comun. Acest proces a fost și rămâne interdependent, deoarece a determinat modificări și în interiorul structurilor europene și în extinderea acestora. Noțiunea de europenizare pentru Europa nu este o formulare absurdă, deoarece războiul doi mondial a scindat continentul, iar „războiul rece” a aprofundat și mai mult această schismă. Țările vestice au selectat și conservat ceea ce cu adevărat este sau trebuie să fie european. Îndepărtarea unei bune părți din popoarele europene de tradițiile democratice a dictat ulterior necesitatea revenirii la normal, cea mai accesibilă metodă, în acest sens, fiind europenizarea.

Tradițional procesele unioniste sau de alianță se creează în fața unui pericol. Pentru statele Vest-europene cu o capacitate economică relativ superioară celorlalte, acest pericol consta în degradarea economică și riscul de a nu putea face față provocărilor de moment. Ele conștientizau necesitatea unor acțiuni comune economice, însă nu puteau ajunge la compromis în vederea structurării unei organizații comune. Una din trăsăturile distinctive și originale ale impresionantului edificiu european constă în faptul că, pe parcursul celor peste 50 de ani de construcție europeană, statele implicate în acest grandios proiect integraționist au renunțat treptat la o serie de prerogative care au aparținut, tradițional, statelor-națiuni, delegându-le unor instituții supranaționale. “Încercările oamenilor de a crea o guvernare internațională, capabilă să asigure pacea au fost prost direcționate, a fost creat un număr mare de autorități specializate care urmăresc anumite reglementări în loc să aibă ca scop o adevărată lege internațională care să limiteze puterile guvernelor naționale de a-și face rău reciproc”². Totuși, comunitatea europeană a reușit nu doar să reziste, dar și să prospere, renovându-și legalizarea structurii în dependență de necesitățile timpului. Succesul Uniunii Europene se datorează, indiscutabil, modului său unic de funcționare. Mijlocul anilor 90 a constituit un moment decisiv. Comisia prezidată de Jacques Delors, care a preluat funcția în 1985, a promovat planul de a da un nou impuls integrării prin liberalizarea pieții interne a CE prin eliminarea barierei non-tarifare. Acest impuls a dus la Actul Unic European, care a marcat un moment crucial în istoria integrării europene. El reprezintă poziția comună a statelor CE față de provocările economice globale. CE începe să devină mult mai dinamică. Europenizarea a reprezentat forța motrică în procesul de încheiere a continentului, astfel Europa celor șase a devenit consecutiv a celor 9, 15, 27, 28 de state, toate acceptând inițial politicile UE.

Uniunea Europeană nu reprezintă o federație de tipul Statelor Unite ale Americii, dar nu este nici o simplă organizație de conlucrare între diferite guverne, de felul Organizației

¹ Planul-cadru pentru studii superioare, partea III, Criterii pentru elaborarea planului de învățământ pentru ciclul I, ciclul II și studii integrate, p. 38 Componenta de orientare socioumanistică.

² Hayek Friederic A., Limitarea puterii și detronarea politicului, în Sfera Politicii, 1992, nr. 1, p. 26.

Națiunilor Unite. Statele membre ale UE rămân în continuare națiuni independente și suverane, însă ele „cedează de comun acord” o parte din suveranitatea lor, pentru a obține o putere și o influență mondială, imposibil de atins în mod separat¹. Statele de la hotarul estic al UE doreau a se integra, fapt ce a determinat asumarea angajamentelor de către acestea de ași armoniza legislația, politica cu politicile europene, pentru a fi acceptate în familia europeană cu drepturi depline.

După căderea cortinei de fier în Europa Centrală și de Est europeanizarea era cea mai indicată pentru trecerea de la totalitarism spre democrație. Aceasta a fost perioada de manifestare maximă a intensității europeanizării. UE nu poate fi învinuită de faptul că a profitat egoist de situația creată, întrucât dorința statelor ex-comuniste de a obține calitatea de membru UE, a depășit cu mult dorința statelor-membre de a le accepta². În consecință, europeanizarea a avut efecte benefice pentru Europa, facilitând procesul său de reîntregire, după o îndelungată perioadă de schismă politică, ideologică, economică. Deseori integrarea europeană este apreciată ca un efort al vest-europenilor de a controla consecințele globalizării³. Efectele pozitive ale integrării europene servesc drept model și pentru celelalte state, care geografic sunt europene, însă nu fac parte din UE. Europeanizarea este un proces integraționist benevol care implicit contribuie la formarea conștiinței europene.

Modalități de formare a conștiinței europene. Parcurgerea unui traseu educațional universitar este de neconceput fără conștientizarea scopului și a consecințelor finale. În timpul studiilor studentul acumulează cunoștințe, abilități, competențe care îi vor fi necesare și utile în viitoarea profesie. Realizarea procesului de instruire necesită activism, motivație, responsabilitate din partea celor implicați. Conținutul disciplinelor reprezintă veriga de legătură dintre scopul instruirii și rezultatul final. Atingerea finalităților este posibilă prin conlucrarea dintre profesor și student, în contextul în care se urmărește „realizarea unui învățământ centrat pe student, orientat spre dobândirea finalităților de studiu și formarea competențelor prevăzute de Cadrul Național al Calificărilor pe cicluri și pe domenii generale de studiu”. Implementarea spiritului european în Republica Moldova a schimbat accentele procesului educațional și învățământul axat pe student a devenit unul din principalele repere „care jalonează reforma învățământului superior european”. Studentul este considerat partener al cadrului didactic în constituirea cunoașterii și este parte activă în realizarea activităților instructiv-educative, în evaluarea calitativă și în conturarea propriului traseu academic.⁴

Disciplinele socio-umane conțin o bază informațională imensă, care deseori derutează studentul. În acest context, se impune prioritatea unei sistematizări corecte a conținutului. Ținând cont de faptul că „în procesul de formare a personalității trebuie să existe o unitate între teorie și practică”⁵ promovarea interesantă a cursurilor universitare nu va fi eficientă dacă la nivel macro și micro-social principiile moralității, europeanizării vor fi ignorate, iar această stare de lucruri va fi considerată ca o normalitate. Modernizare învățământului evident că nu neglijează partea de conținut informațional al disciplinelor, însă stimulează structurarea eficientă a informațiilor.

Procesele educaționale integraționiste sunt însoțite de o serie de factori pozitivi: preluarea experienței cu finalități pozitive; facilitatea mobilității studenților și a cadrelor didactice; ajustarea planurilor de învățământ la standarde comune în baza reperelor conceptuale identice. Principalul impediment în calea acestor procese este lipsa unui centru comun de coordonare la

¹ Cum funcționează Uniunea Europeană. Instituțiile UE. Ghidul cetățeanului din spațiul european, traducere: Mândăcanu A., Kiev, Ed. „LEGKO Ink”, 2004, p. 3.

² Heather Grabbe, Puterea de transformare a UE. Europeanizarea prin intermediul condițiilor de aderare în Europa Centrală și de Est, Ed. Epigraf, Chișinău, 2008, p. 15

³ <http://www.crestinortodox.ro/diverse/despre-europeanizare-globalizare-121049.htm>

⁴ Ețco, Constantin, Davidescu-Creangă, Elena, *Didactica universitară. Ghid metodologic pentru profesorii universitari*, partea a II, Chișinău, 2011, p.105.

⁵ Нечаев Н.Н., (редактор) *Психолого-педагогическая компетентность. Модельное учебное пособие*, Москва, ИПК МГЛУ «Рема», 2010, 315.

nivel republican, care prin activitatea sa nu ar stingheri autonomia instituțiilor superioare de învățământ, dar le-ar coordona acțiunile pe dimensiunea educării conștiinței europene.

Sistemul educațional din R. Moldova este parte componentă a procesului integraționist european. Ajustarea legislației naționale la cea europeană nu presupune o simplă preluare a legilor europene la nivel național. Rezultatele pozitive sunt condiționate de reformarea complexă a sistemului de învățământ – nivel: primar, gimnazial, liceal, universitar. Continuitatea urmează a fi prioritară. Rolul disciplinelor care educă conștiința europeană trebuie să fie identificat, pentru a obține rezultate pe termen lung, în caz contrar, R. Moldova riscă să nu depășească nici în viitor criza identitară care o exclude din arealul civilizațional european în pofida apartenenței sale geografice la acest spațiu.

RECUNOAȘTEREA STUDIILOR ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR ÎN REGIUNEA EUROPEANĂ. ASPECTE LEGALE

*Silvia SAVVA,
Catedra Drept a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

In the context of creating a European Higher Education Area, the recognition of studies is so much an objective measure, as well a tool to further this goal.

Achieving a high level of cooperation between countries in this field has the advantage of promoting the idea of mobility, creating the possibility of recovery of acquired skills, and access to new educational resources.

În ultimii ani procesul european a făcut o serie de pași importanți. În mod relevant ei denotă că Europa nu semnifică doar zona Euro, cea a băncilor și a economiei, ci reprezintă și o Europă a cunoștințelor. Noi suntem cei care trebuie să fortificăm și să consolidăm dimensiunile intelectuale, culturale, sociale și tehnice ale continentului nostru. În mare parte acestea au fost conturate de universitățile sale, care continuă să joace un rol fundamental în dezvoltarea lor.¹

În ansamblul general al proceselor și fenomenelor care își pun amprenta asupra caracteristicilor și evoluției societății, educația, cu principalul său purtător de progres, învățământul superior apar ca prezențe tot mai convingătoare ale unei lumi și ale unei noi societăți.²

Însemnătatea deosebită a educației universitare, a întemeierii și dezvoltării unor relații de colaborare în domeniul învățământului superior este dată tot mai mult de capacitatea și puterea reală pe care aceasta o are pentru fundamentarea și consolidarea stabilității, democrației, libertății și păcii.

Problematika pe care îmi propun să o abordez ține de unul dintre obiectivele europene referitoare la crearea unui Spațiu European al Învățământului Superior și anume - recunoașterea studiilor în învățământul superior în regiunea europeană. Este o temă de actualitate, mai cu seamă în această perioadă când fenomenul globalizării ia proporții tot mai mari, mișcările de populație dintr-un stat în altul se intensifică, creînd necesitatea de integrare prin valorificarea competențelor dobîndite, dar și prin posibilitatea de a avea acces la noi resurse educaționale.

Se conturează astfel premiza extinderii colaborării statelor în plan educațional și anume prin oferirea unui cadru legal în care aceste relații să se desfășoare, începînd cu elemente fundamentale și continuînd cu proiecte pe termen lung.

Care sunt aspectele legale care permit recunoașterea studiilor și modalitatea în care Republica Moldova este implicată în acest proces sunt întrebările-cheie la care voi încerca să dau răspuns în prezenta lucrare. Prin prezentarea apariției și evoluției conceptului de ”recunoaștere a calificărilor” în plan european, voi particulariza asupra realizării acestui proces în Republica Moldova.

Este de remarcat faptul că intelectualitatea a fost în toate timpurile forța motrice a evoluției, fundamentul pe care s-a realizat orice construcție: politică, economică, financiară... Aceasta este motivația pentru care statele europene, în făurirea edificiului comunitar, au înțeles să rezerve o atenție deosebită domeniului educațional, domeniu, dezvoltarea căruia să asigure maturitatea gîndirii europene, reușita realizare a celor mai ambițioase obiective, dar și capacitatea de a genera noi proiecte, noi perspective.

¹ Declarație comună privind armonizarea structurii sistemului european de învățământ superior a celor patru ministrii în funcțiune pentru învățământ superior, din Germania, Franța, Italia și Marea Britanie. *Paris, Sorbona, 1998*

²M. Cosma, *Spațiul European al Învățământului superior*, în Anuarul Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, Nr. 2, Sibiu, 2003

Preocupările privind crearea unui spațiu european al învățământului superior apar în aceeași perioadă cu ideea de unitate europeană și se conturează mai accentuat în anii '50, când Europa se revitalizează, structurile create la nivel european – Consiliul Europei, CECO, CEE, CEEA- îi permit să se relanseze, sa-și reconstruiască imaginea pe plan internațional. Bătrînul Continent - părinte al civilizației- își reafirmă valorile, colaborarea în plan educațional fiind una din modalitățile strategice de a-și consolida poziția.

Ca început a reconstruirii unei strategii comune europene legate de învățământul superior sunt recunoscute și apreciate o serie de documente, dintre care:

- Convenția europeană pentru echivalarea diplomelor care dau acces la instituții universitare (1953) și Protocolul adițional (1954);
- Convenția europeană pentru echivalarea perioadelor de studii universitare (1956);
- Convenția europeană pentru recunoașterea academică a calificărilor universitare (1959);
- Convenția pentru recunoașterea studiilor și diplomelor din învățământul superior din Statele Regiunii Europa a UNESCO (1979);

Un pas relevant în perfecționarea procesului de recunoaștere a studiilor îl reprezintă Convenția cu privire la recunoașterea diplomelor în învățământul superior în regiunea europeană, Lisabona, 1997. Dezvoltată de către Consiliul Europei și UNESCO și adoptată la întâlnirea reprezentanților naționali desfășurată la Lisabona între 8-11 aprilie 1997, convenția a fost ratificată de majoritatea țărilor europene, printre care și Republica Moldova.

În lumina Convenției, prin recunoaștere se înțelege o confirmare formală de către un organ competent a valorii unei calificări educaționale străine în vederea accesului la activități educaționale și/sau de muncă.

Printre principalele puncte ale Convenției Consiliului Europei/UNESCO se numără:

- Recunoașterea diplomelor obținute într-o altă țară, fără discriminări în ceea ce privește genul, rasa, culoarea, handicapul, limba, religia, opinia politică, originea națională, etnică sau socială;

- Fiecare țară va recunoaște diplomele - pentru acces la învățământul superior, pentru perioadele de studii sau pentru învățământul superior - ca fiind echivalente cu diplomele din propriul sistem.

- Recunoașterea diplomelor de învățământ superior emise într-o altă țară va permite:

- accesul la continuarea studiilor de învățământ superior, incluzând examinările relevante și pregătirea pentru doctorat, în aceleași condiții cu candidații din țara în care se face recunoașterea;

- folosirea unui titlu academic, conform legilor și reglementărilor țării în care se face recunoașterea.

- Toate țările trebuie să fixeze un Centru Național de Informare, a cărui sarcină principală este aceea de a oferi sfaturi pentru studenți, absolvenți, angajatori, instituții de învățământ superior și alte părți sau persoane interesate în ceea ce privește recunoașterea diplomelor din străinătate;

- Toate țările trebuie să încurajeze instituțiile de învățământ superior să emită Diploma Supplement pentru absolvenții lor în scopul de a facilita recunoașterea diplomelor acestora. Diploma Supplement este un instrument dezvoltat în colaborare de către Comisia Europeană, Consiliul Europei și UNESCO, care descrie pregătirea într-o manieră accesibilă și în contextul sistemului de învățământ superior în cadrul căruia diploma a fost emisă.

După cum se poate remarca interesul intensificării relațiilor în domeniul educațional s-a manifestat pe un areal mai extins, fiind unul din obiectivele Consiliului Europei și nu doar în rîndul statelor membre ale Comunităților Europene, similitudinea intereselor generînd o colaborare aprofundată între aceste structuri.

Către sfîrșitul anilor '90, statele europene, conștientizînd faptul că Europa cunoașterii este un factor indispensabil al creșterii social-umane, precum și o componentă esențială a procesului de consolidare și îmbogățire a cetățeniei europene, își propun să armonizeze arhitectura sistemului european de învățământ superior. Astfel, la 19 iunie 1999, miniștrii responsabili pentru învățământul superior din 29 de state au anunțat intenția de a susține și promova ideea

creării Spațiului European al Învățământului Superior până în anul 2010, prin semnarea la Bologna, a Declarației cu același nume.

Prin amploarea scopului său Procesul de la Bologna reprezintă un element de referință în evoluția învățământului superior european. Pe măsura emiterii de noi Comunicate, în urma întrunirilor responsabililor de învățământul superior din statele semnatare ale Procesului de la Bologna, obiectivele acestui proces s-au extins continuu. Ca momente importante, aceste reuniuni¹ au adus în discuție punctual probleme de interes major care vizează dezvoltarea învățământului european, dintre care:

- Adoptarea unui sistem de diplome ușor de comparat și, de asemenea, de recunoscut, prin implementarea ideii de completare a diplomei, în vederea promovării posibilităților de angajare a cetățenilor Europei și a promovării competitivității internaționale a sistemului educațional superior european;

- Adoptarea unui sistem bazat în mod esențial pe două cicluri, de subabsolvire și de absolvire. Accesul la al doilea ciclu va necesita completarea cu succes a studiilor din primul ciclu, care ar putea dura cel puțin trei ani. Diploma primită după absolvirea primului ciclu va fi, de asemenea, relevantă pentru piața de muncă europeană ca un nivel anume de calificare. Al doilea ciclu ar trebui să ducă spre diploma de master și/sau de doctor, așa cum se întâmplă în multe țări ale Europei;

- Stabilirea unui sistem de credite ca o manieră oportună de a promova ideea de mobilitate a studenților peste tot în lume. Creditele ar putea fi obținute și în contexte care nu implică învățământ superior, care include învățarea pe tot parcursul vieții, ceea ce duce la recunoașterea lor de către universitățile în cauză;

- Promovarea cooperării europene în asigurarea calității unei viziuni legate de ideea de dezvoltarea criteriilor și metodologiilor comparabile;

- Promovarea dimensiunilor necesare europene legate de învățământul superior, mai ales în ceea ce privește dezvoltarea curriculară, cooperarea inter-instituțională, schemele de mobilitate și programele integrate de studiu, formare și cercetare.

O etapă semnificativă în evoluția colaborării statelor europene în domeniul educațional o constituie, de asemenea, Conferința europeană a miniștrilor responsabili pentru învățământul superior, „Procesul Bologna 2020 – Spațiul European al Învățământului Superior într-un nou deceniu”, Leuven și Louvain-la-Neuve (2009), conferință care își orientează scopurile spre a examina realizările în cadrul Procesului Bologna de-a lungul unui deceniu de la semnarea documentului, și de a trasa noi obiective pentru un următor deceniu.

Orientînd procesul de învățământ spre calitate, această tendință a evidențiat un concept extrem de important – competența - și a relevat problema recunoașterii mutuale a studiilor și calificărilor. Această problemă s-a situat în centrul Procesului de la Bologna încă de la lansarea acestuia și așa cum se poate de remarcat, reprezintă parte integrantă a obiectivului major de creare a unui Spațiu European al Învățământului superior, ceea ce presupune că recunoașterea în sine nu se poate realiza separat de celelalte elemente care compun acest spațiu și va funcționa în totalitate doar în măsura în care și celelalte obiective vor fi realizate.

Recunoașterea echitabilă a calificărilor obținute și/sau perioadelor de studii petrecute într-o anumită țară implică adoptarea și implementarea diferitor instrumente la nivel european, național, regional și instituțional avînd ca scop facilitarea acestui proces.

Convenția de la Lisabona '97, la secțiunea X – Mecanisme de implementare- instituție ca autorități în vederea promovării și facilitării implementării Convenției Rețeaua Europeană de Centre Naționale de Informare cu privire la mobilitatea și recunoașterea universitară (Rețeaua ENIC), instituită prin decizia Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din 9 iunie 1994 și Comitetului Regional UNESCO pentru Europa din 18 iunie 1994.

Un ENIC este un organism înființat de către autoritățile naționale, tot ele stabilind și competențele acestuia.

¹ Reuniunile de la Praga(2001), Copenhaga(2002), Berlin(2003), Bergen(2005), Londra(2007)

În general ENIC furnizează informații cu privire la :

- Recunoașterea diplomelor străine și a altor calificări ;
 - Sistemele de educație din cele două țări străine și țara proprie a lui ENIC ;
 - Oportunități de a studia în străinătate , inclusiv informații cu privire la împrumuturi și burse de studiu , precum și consiliere pe probleme practice legate de mobilitate și de echivalență.
- Rețeaua ENIC colaborează îndeaproape cu rețeaua NARIC al UE.

NARIC este o inițiativă a Comisiei Europene, creată în 1984 cu scopul îmbunătățirii recunoașterii academice a diplomelor și a perioadelor de studiu efectuate în alte state autorizate. Principalii utilizatori ai acestui serviciu sunt instituții de învățământ superior , studenți și consilierii lor , părinți, profesori și potențiali angajatori . NARIC oferă la cerere informații și sfaturi cu privire la sistemele de educație și de calificare străine .¹

Procesul de la Bologna presupune o trecere treptată de la conținutul sistemului educațional național la cel european prin păstrarea concomitentă a elementului național și plasarea acestuia pe o treaptă superioară.²

Pașii întreprinși de R. Moldova în vederea integrării în SEÎS, s-au făcut remarcăți încă începând cu anii '90 când sistemul educațional al țării noastre a suferit transformări majore din punct de vedere structural, cantitativ și calitativ. Odată cu adoptarea Legii Învățământului nr. 547-XIII/1995 și a altor acte normative „de nouă generație” s-a dat startul transformărilor în sistemul educațional.

Țara noastră s-a arătat receptivă la tendințele europene în domeniul educațional, acționând în sensul integrării în proiectele regionale de ramură.

Astfel, în anul 1997 Republica Moldova semnează Convenția de la Lisabona, ratificată de Parlament la 01 noiembrie 1999. Semnarea și ratificarea Convenției a însemnat pentru țara noastră asumarea unor angajamente alături de celelalte state semnatare, dar, totodată și integrarea într-un cadru european unic în privința recunoașterii calificărilor, aspect ce a favorizat mobilitatea academică. De asemenea, aderarea la Convenție a reprezentat un suport real în ajustarea tacticilor și modalității de recunoaștere și echivalare a actelor de studii la rigorile europene.

În conformitate cu Convenția, în Republica Moldova prin **recunoaștere** se înțelege acceptarea de către autoritatea competentă a unui stat a unui act de studii ca autentic (eliberat de o instituție de învățământ acreditată în țara de proveniență) precum și acceptarea valorii/conținutului actului de studii în scopul de a permite accesul la următorul nivel de studii (**recunoaștere academică**) și la ocuparea unui loc de muncă (**recunoaștere profesională**).³

Problema recunoașterii aptitudinilor poate fi prezentată sub trei aspecte:

- Recunoașterea de către Moldova a studiilor și calificărilor cetățenilor din Republica noastră, obținute în străinătate;
- Recunoașterea de către Moldova a studiilor și calificărilor ce aparțin studenților/cetățenilor străini;
- Recunoașterea în străinătate a studiilor și calificărilor obținute de către cetățenii Republicii noastre sau cetățenii străini în cadrul instituțiilor din Republica Moldova.

Modalitatea de recunoaștere și echivare a calificărilor este reglementată de către legislația internă și de către Convențiile internaționale și recomandările elaborate de Consiliul Europei, Comisia Europeană, UNESCO/CEPES.⁴

Prin **echivalare** se înțelege evaluarea curriculum-ului parcurs de deținătorul actului de studii pînă la eliberarea respectivului act de studii și compatibilitatea acestuia cu sistemul de învățământ național prin prisma finalităților de studii și competențelor obținute.¹

¹ <http://www.enic-naric.net/index.aspx?s=n&r=g&d=about>, (vizitat 06.04.2014)

² A. Galben, *Procesul Bologna și sistemul educațional din R. Moldova* // Știința juridică în contextul promovării valorilor statului de drept: conf. șt., 13-14 mai 2010, Chișinău / ULIM, p. 275-281

³ <http://edu.md/ro/recunoasterea-si-echivalarea-actelor-de-studii/>, (vizitat 05.04.2014)

⁴ <http://edu.md/ro/echivalarea-recunoasterea/>, (vizitat 06.04.2014)

Evaluarea se face în funcție de: tipul de program de studii, numărul de credite transferabile, conținut, formare, domeniu, specializare, calificare profesională (Suplimentul la Diplomă), prin comparație cu sistemul educațional național, în vederea stabilirii nivelului pe care acestea le conferă în învățământul național.

Conform Legii Învățământului a R. Moldova, Ministerul Educației este responsabil pentru recunoașterea și echivalarea calificărilor,² procedură care este urmată de eliberarea unui Certificat de recunoaștere și echivalare prin care se oficializează decizia privind recunoașterea și echivalarea unui act de studii sau a unei calificări, obținute în străinătate, fapt ce conferă aceleași drepturi posesorului, ca și celor care au urmat studiile, la nivelul respective, în instituțiile de învățământ din statul, care realizează procedura de recunoaștere.

Metoda de recunoaștere a Diplomelor și calificărilor este facilitată de semnarea Acordurilor bilaterale cu privire la recunoașterea reciprocă a documentelor de studiu, a gradelor științifice și a titlurilor didactice, cu astfel de țări ca: Federația Rusă, Ucraina, România, Bulgaria, Lituania și semnarea unui acord multilateral cu țările membre a Comunității Statelor Independente.

În cazul în care nu există nici un acord în acest domeniu, procedura este executată potrivit hotărârilor legislative și normative, ținând cont de Convențiile internaționale și informația primită de la Ministeriele Educației altor țări, și țările membre ale organizației ENIC-NARIC.

Trebuie remarcat faptul că recunoașterea studiilor interesează în dublu sens: atât din punct de vedere al recunoașterii în R. Moldova a studiilor obținute în alte state, cât și recunoașterea în alte state a studiilor obținute în instituțiile naționale. Și la acest capitol R. Moldova a avut și mai are mult de lucru și aceasta, din necesitatea de a crea un sistem educațional competitiv pe plan european.

Odată cu aderarea la Procesul de la Bologna, în mai 2005, R. Moldova resimte o apropiere considerabilă de Europa în domeniul educațional, apropiere care se face remarcată printr-o serie de reforme implementate în sistemul educațional, și anume:

- stabilirea structurării învățământului superior în două cicluri: ciclul I - studii superioare de licență; ciclul II - studii superioare de masterat;
- aplicarea la toate ciclurile și formele de învățământ a Sistemului European de Credite Transferabile (ECTS), cu funcții de acumulare și transfer;
- includerea suplimentului la Diplomă după modelul unic european;
- instituirea Managementului Calității ca și strategie de bază în funcționarea instituțiilor de învățământ, etc.

Toate aceste acțiuni au avut rolul de a spori șansele absolvenților instituțiilor de învățământ din R. Moldova de a le fi recunoscute meritele și în afara teritoriului statului.

Până la implementarea Reformei de la Bologna, posibilitatea recunoașterii diplomelor moldovenești depindea destul de mult de țară și de universitate, de acordurile pe care R. Moldova le avea cu alte țări. Reforma Bologna crează un nou sistem universitar european, care permite tuturor studenților să aibă acces la mobilitate. Diplomele devin comune și sistemul de învățământ uniform.

Necătfînd la măreția scopului, eforturile depuse, mecanismele implementate la nivel european, procesul de recunoaștere întâmpină totuși dificultăți. Un raport al Agenției Executive pentru Educație, Audiovizual și Cultură³ indică că aceste dificultăți sunt cauzate de faptul că în statele membre ale SEÎS responsabilitatea recunoașterii studiilor nu cade în sarcina unor instituții de același tip. În anumite state competența aparține centrelor naționale ENIC/NARIC, în altele, aceasta aparține ministerului educației sau a autorităților guvernamentale centrale. În marea majoritate a țărilor însă, cînd se pune problema continuării studiilor, instituțiile de învățământ superior sau chiar facultățile și departamentele sunt cele care iau deciziile finale în ceea ce

¹ <http://edu.md/ro/recunoasterea-si-echivalarea-actelor-de-studii/>, (vizitat 05.04.2014)

² Legea Învățământului Republicii Moldova nr.547 din 21 iulie, 1995, art. 41, al. 5, lit.v

³ Procesul Bologna. Raport de implementare. *Spațiul European al Învățământului Superior în 2012*, publicat de Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură (EACEA P9 Eurydice)

privește recunoașterea calificărilor obținute și a perioadelor de studiu efectuate în alte țări. Acest aspect duce la creșterea riscului ca personalul care ia deciziile respective să nu aibă cunoștințele necesare cu privire la cadrul legal general și o experiență suficientă în ceea ce privește evaluarea calificărilor sau a creditelor obținute în contexte educaționale din alte țări.

Recomandarea Grupului de lucru privind recunoașterea calificărilor¹ dată în această privință este de includerea recunoașterii calificărilor și/sau a perioadelor de studiu în străinătate în sistemele de asigurare a calității în învățământul superior. Grupul de lucru mai sugerează că țările ar trebui să fie încurajate să analizeze și, acolo unde este nevoie, să modifice legislația națională astfel încât aceasta să devină conformă cu principiile Convenției de la Lisabona cu privire la Recunoașterea calificărilor și cu textele legale auxiliare, până în anul 2015.

Este de apreciat faptul că în sistemul educațional al R. Moldova se desfășurază acțiuni concrete în vederea integrării în SEÎS. Reformele în domeniul educației susțin acest obiectiv strategic.

Prin elaborarea Proiectului Codului Educației autoritățile statului nostru manifestă tendința de a se alinia cerințelor europene, dar așa cum politica statului într-un anumit domeniu nu poate evolua de-sine-stătător, este nevoie de eforturi susținute în toate sferile, fapt ce ar conferi mai multă încredere societății, obișnuită să privească cu scepticism orice gen de reformă.

Referințe:

- **Izvoare normative:**

1. Convenție cu privire la recunoașterea atestatelor obținute în învățământul superior în statele din regiunea Europei, Lisabona, 1997;
2. Declarație comună a Miniștrilor Educației din Europa “*Spațiul European al Învățământului Superior*”, Convenită la Bologna, 19 iunie 1999;
3. Legea Învățământului Republicii Moldova nr.547 din 21 iulie 1995, M. Of. Nr. 62-63

- **Articole și studii de specialitate:**

1. Cosma, M., *Spațiul European al Învățământului superior*, în Anuarul Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, Nr. 2, Sibiu, 2003
2. Galben, A., *Procesul Bologna și sistemul educațional din R. Moldova // Știința juridică în contextul promovării valorilor statului de drept: conf. șt., 13-14 mai 2010*, Chișinău / ULIM, p. 275-281
3. Procesul Bologna. Raport de implementare. *Spațiul European al Învățământului Superior în 2012*, publicat de Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură (EACEA P9 Eurydice)

- **Surse internet:**

1. <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=5>, (vizitat 05.04.2014)
2. <http://www.enic-naric.net/index.aspx?s=n&r=g&d=about>, (vizitat 06.04.2014)
3. <http://edu.md/ro/recunoasterea-si-echivalarea-actelor-de-studii/>,(vizitat 05.04.2014)
4. <http://edu.md/ro/echivalarea-recunoasterea/>,(vizitat 06.04.2014)
5. http://europa.eu/youreurope/citizens/education/university/recognition/index_ro.htm,(vizitat 08.04.2014)
6. http://www.upt.ro/pdf/calitate/Proces_Bologna_Conventii_Declaratii_Comunicate.pdf, (vizitat 06.04.2014)
7. <http://infoeuropa.md/tratatele-coei/conventia-privind-recunoasterea-calificarilor-referitoare-la-invatamantul-superior-in-regiunea-europeana/>,(vizitat 05.04.2014)

¹ Grupul de lucru privind recunoașterea calificărilor, constituit de Bologna Follow-up Group , <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=5> (vizitat 05.04.2014)

UTILIZAREA TIC (TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE SI DE COMUNICARE) ÎN PROCESUL DE INSTRUIRE A STUDENȚILOR DE LA SPECIALITATEA DREPT

*Igor ȘEVCENCO,
Catedra Drept a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

Distance learning is a modern form of education used successfully in Europe, North America, Asia, Australia, which provides training for a wide range of students, who come from a variety of fields.

Also learning helps students learn how to learn in a modern environment, under the emblem of informatics and communication and encourages them to see the study as a continuous process - it is in fact an important lesson for all.

From the perspectives assumed by Moldova in order to implement the objectives of the Bologna process can not find the development of distance education as a form of education provided in art. 26 paragraph 6 of the Education LAW.

So at the moment we can see that in Moldova, none of the universities, not the distance learning education services. Why? In an attempt to answer this question we will try to explain what we mean by distance learning and whether this form of education for Moldova.

Învățământul superior din Republica Moldova reprezintă partea componentă a sistemului de învățământ care are drept scop:

- formarea unei personalități multilateral dezvoltate și creative, pregătirea, perfecționarea și recalificarea la nivel superior a specialiștilor și a cadrelor științifice în diverse domenii;
- asigurarea aspirațiilor personalității de a-și aprofunda și extinde studiile;
- promovarea cercetării științifice și implementarea rezultatelor ei;
- păstrarea, îmbogățirea și propagarea patrimoniului științific, tehnic, artistic și cultural.
- Învățământul superior din Republica Moldova este organizat în universități, academii și institute, atât instituții de stat, cât și private.¹

În conformitatea cu art. 26 alin.6 din Legea Învățământului, studiile superioare de licență se organizează prin învățământ de zi și învățământ cu frecvență redusă și învățământ la distanță.²

Odată cu aderarea R.Moldova la procesul de la Bologna, ne-am asumat anumite obligații și anume respectarea obiectivelor acestui proces.

Obiectivul strategic al Procesului Bologna reprezintă asigurarea competitivității și atractivității învățământului superior european prin compatibilizarea acestuia și constituirea Spațiului European Comun al Învățământului Superior (SECÎS) cu o mobilitate academică în permanentă creștere.

Pentru Republica Moldova semnarea Declarației de la Bologna a constituit o asumare liberă de responsabilități și implicarea activă în procesul de reformare/modernizare a învățământului superior în vederea unei convergențe la nivel european.³

În acest sens R.Moldova și-a asumat anumite obligații și a trasat perspectivele⁴ de viitor pentru învățământul superior:

- implementarea în continuare a noii structuri a învățământului superior (ciclul I – studii superioare de licență și ciclul II – studii superioare de masterat);
- perfecționarea/compatibilizarea conținuturilor, curricula, planurilor de învățământ prin centrarea pe student, axarea pe finalități de studiu și competențe. Va continua elaborarea Cadrului Național al Calificărilor (CNC) prin perfectarea/expertizarea proiectelor, organizarea seminarelor metodice etc.;
- dezvoltarea dimensiunii sociale a învățământului superior;

¹ <http://edu.md/ro/invatamint-superior-ciclul-i-si-ii/>

² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311684&lang=1>

³ <http://edu.md/ro/invatamint-superior-ciclul-i-si-ii/>

⁴ <http://edu.md/ro/invatamint-superior-ciclul-i-si-ii/>

- asigurarea sinergiei învățământului și cercetării;
- promovarea învățământului continuu;
- dezvoltarea în continuare a cadrului normativ ce ar contribui la angajarea eficientă a tinerilor specialiști în câmpul muncii. Crearea unui sistem de facilitare și integrare a absolvenților în piața muncii, orientat la necesitățile pieței.

Din perspectivele asumate de R.Moldova în vederea implementării obiectivelor procesului de Bologna nu regasim dezvoltarea învățământului la distanță, ca formă de învățământ prevăzută în art. 26 alin.6 din Legea Învățământului.

Astfel la moment putem constata, că în R.Moldova, nici una din universități, nu are în serviciile educaționale învățământul la distanță. **Oare de ce?** În încercarea de a răspunde la această întrebare vom încerca să explicăm ce înțelegem prin învățământ la distanță și dacă este oportună această formă de învățământ pentru R.Moldova.

Învățământul la distanță¹ este o forma modernă de educație, folosită cu succes în Europa, America de Nord, Asia, Australia, care oferă pregătire pentru o gamă largă de cursanți, proveniți dintr-o varietate de domenii. Un raport recent arată ca, un număr semnificativ de manageri își perfecționează aptitudinile profesionale, folosind cursurile și tehnicile învățământului la distanță și, acest fenomen are o tendință de creștere continuă.

De asemenea, **învățământul la distanță îi ajută pe cursanți să învețe cum să învețe într-un mediu modern, aflat sub emblema informaticii și a comunicațiilor și îi încurajează să privească studiul ca pe un proces continuu** – aceasta fiind în fapt, o lecție importantă pentru toți.

Într-o abordare generală, învățământul la distanță poate fi definit ca o formă de studiu care se desfășoară “departe” de sursa de învățare. Materialele de instruire și autoinstruire sunt de regulă însoțite de unele facilități acordate cursanților, care pot include:

- Accesul la un tutor (îndrumător, consultant) pentru coordonarea învățării și pentru asimilarea cunoștințelor prin intermediul testelor de evaluare.
- Asistență administrativă și logistic-informațională, din partea unui departament special, care asigură derularea pregătirii și interfața cu cadrele didactice.

Învățământul la distanță oferă cursanților un proces flexibil de instruire, de acumulare și aprofundare a cunoștințelor, având o serie de particularități cum ar fi:

- structura specifică a materialelor de studiu;
- întrebări de evaluare și teme de control la sfârșitul fiecărei sesiuni de studiu;
- sprijinul unui tutor (cadru consultant) pe module de curs.

Spre deosebire de programele de învățământ cu frecvență redusă, învățământul la distanță a fost conceput special să ia în considerare o serie de factori sociali, educaționali și psihologici, care intră în joc în momentul în care studenții optează pentru această formă de pregătire, având în plus și facilități care îi ajută să aprofundeze cunoștințele.

Ca proces activ și solicitant, care necesită o atitudine pozitivă din partea celui care-l urmează, învățământul la distanță se bazează prioritar pe motivația personală a cursantului, materializată în:

- Stabilirea unor obiective pozitive, realiste, care să creeze sentimentul realizării.
- Definirea unui mod de lucru „împreună cu materialele de studiu, nu împotriva lor”.
- Însușirea ideii că, învățarea este un proces evolutiv.

Analizând cele expuse până acum putem concluziona că învățământul la distanță este oportun pentru R.Moldova, mai ales în cazul instruirii adulților și a învățământului continuu.

Dar probleme din învățământul din R.Moldova și lipsa bazei tehnico materiale pentru o buna parte din instituțiile de învățământ superior fac imposibilă dezvoltarea acestei forme de învățământ.

¹ <http://www.neamt.idd.ase.ro/cig.html>

În aceste sens instituțiile de învățământ au adoptat anumite strategii de dezvoltare a anumitor elemente din învățământul la distanță și anume utilizarea elementelor **informaticii și a comunicațiilor** în formele de învățământ deja existente în R.Moldova, **numit E-Lerning**.

Olimpius Istrate¹, *cercetator asociat la Institutul de Stiinte ale Educatiei din România*, explică că:

(1) În sens larg, prin *elearning* (sau *e-learning*) se înțelege totalitatea situațiilor educationale în care se utilizează semnificativ mijloacele tehnologiei informației și comunicării. Termenul, preluat din literatura anglo-saxonă, a fost extins de la sensul primar, etimologic, de învățare prin mijloace electronice, acoperind acum aria de intersecție a acțiunilor educative cu mijloacele informatice moderne. Definit astfel, mai mult ca e-education, aria semantică a conceptului e-learning interferează cu/si se suprapune indefinit variabil pe o multitudine de termeni ce surprind varietatea experiențelor didactice ce pot beneficia de suport tehnologic: instruire asistată/ mediata de calculator, digital/ mobile/ online learning/ education, instruire prin multimedia etc. Sub denumirea de software didactic/ educational, o gamă largă de materiale electronice (pe suport digital/ multimedia) sunt dezvoltate pentru a simplifica procesul de educație: hărți, dicționare, enciclopedii, filme didactice, prezentări în diverse formate, cărți (e-books), teste, tutoriale, simulări, software ce formează abilități, software de exersare, jocuri didactice etc. Computerul și materialele electronice/ multimedia sunt utilizate ca suport în predare, învățare, evaluare sau ca mijloc de comunicare (pentru realizarea unor sarcini individuale etc).

(2) În sens restrâns, *e-learning* reprezintă un tip de educație la distanță, ca experiența planificată de predare-învățare organizată de o instituție ce furnizează imediat materiale într-o ordine secvențială și logică pentru a fi asimilate de studenți în manieră proprie. Mediul se realizează prin noile tehnologii ale informației și comunicării - în special prin Internet. Internetul constituie atât mediul de distribuție al materialelor, cât și canalul de comunicare între actorii implicați. Funcțional deocamdată doar la nivelul învățământului superior și în educația adulților, sistemul de instruire prin Internet replică și adaptează componentele demersului didactic tradițional/ față-în-față: planificare, conținut specific și metodologie, interacțiune, suport și evaluare.

Din definiția de mai sus putem concluziona că Universitățile din R.Moldova, inclusiv **Universitatea „B.P.Hasdeu” din Cahul, implementează și utilizează e-lerningul în sens restrâns**.

În ceea ce privește Universitatea „B.P.Hasdeu” din Cahul, faptul **implementării și utilizării e-lerningul în sens restrâns** o putem dovedi prin hotărârea senatului din 28 februarie 2013 „Cu privire la modernizarea didacticii prin **implemenarea elementelor de învățământ la distanță**”.

Țin să menționez că USCh, este printre primele universități din R.Moldova care a dispus implemenarea elementelor de învățământ la distanță stabilind anumite obligații administrației și pentru cadrele didactice:

Urmare a examinării problemei privind modernizarea didacticii prin implementarea elementelor de învățământ la distanță, având în vedere importanța acestor noi metode moderne de învățare-predare-evaluare pentru perspectivele învățământului superior din Republica Moldova dar și a instituției, Senatul Universității de Stat „B.P. Hasdeu,, din Cahul a hotărât:

1.Să se organizeze, în perioada martie-iunie 2013, seminare de instruire a cadrelor didactice privind crearea cursurilor on-line prin utilizarea platformei Moodle;

2.Se stabilește, drept sarcină obligatorie, ca începând cu data de 01.09.2013 curricula la disciplina "Tehnologii de comunicare informațională" să includă cel puțin 50% din teme referitoare la învățământul on-line, inclusiv platforma Moodle;

3.Se recomandă cadrelor didactice să utilizeze platforma Moodle în procesul de evaluare a studenților, cu scopul de a asigura integritatea procesului de evaluare a cunoștințelor studenților;

¹ <http://www.elearning-forum.ro/resurse/a1-elearning.html>

4. Se stabilește plasarea obligatorie pe platforma Moodle, începând cu 01.09.2013, a cursurilor predate la învățământul cu frecvență redusă, în scopul asigurării calității studiilor la această formă de învățământ;

5. La concursul de ocupare a posturilor didactice se va ține cont de punctajul acumulat la capitolul: Modernizarea tehnologiei de predare și utilizarea metodelor interactive de predare;

6. Administrația Universității va identifica posibilități de stimulare, inclusiv materială, a cadrelor didactice care utilizează platforma Moodle în procesul de predare și evaluare curentă și finală.

În acest sens o parte din cadrele didactice s-au conformat, iar altele, presupun, că din lipsă de competențe necesare n-au putut elabora cursurile.

Pentru cei care vor elabora cursurile venim cu anumite recomandări, ce țin de proiectare curriculară, TIC utilizate și evaluarea calității:

În cazul proiectării curriculare recomandăm să se țină cont de strategia universității care trebuie să includă un principiu ce se referă la egalitate și diversitate. Acest lucru ar putea fi exprimat în special în obiectivele universității în felul următor:

- a susține necesitățile de a învăța ale tuturor studenților, indiferent de proveniența și experiența lor și de modelul de studii.

Obiectivele strategice ale universității asociate cu acest scop cheie ar putea fi:

- a asigura un curriculum care este inclusiv pentru toți studenții, indiferent de proveniența și experiența lor, context și model de studii;

- a asigura realizarea curriculumului, care satisface diverse nevoi de învățare ale tuturor studenților înscriși în programele de studii.

Ce înseamnă inclusiv, accesibil și centrat pe student?

Cum implicăm studenții în procesul de învățare, ce sprijin li se oferă? Cât de bine cunoaștem studenții? Cum poate programul de studii să corespundă necesităților tuturor studenților, indiferent de cunoștințele lor inițiale, experiență și model de studii? Accesibilitatea se referă doar la accesul fizic sau mai înseamnă și altceva? Avem nevoie de o varietate de metode de predare/instruire? Vizează programul un anumit grup de studenți, de exemplu, profesioniști, care își actualizează competențele? Cum află echipa responsabilă de programul de studii ce metode de instruire sunt utilizate de cadrele didactice? A fost adoptată o abordare de echipă la realizarea programului de studii?

Indiferent ce gândește echipa despre aceste întrebări, există anumite cerințe minime, de care toate cadrele didactice trebuie să fie conștiente.

- Este împotriva legii să fie discriminat un student sau un candidat la studii pe motive de handicap, rasă, naționalitate sau sex.

- Universitatea este obligată să monitorizeze performanțele studenților nu numai pentru a îmbunătăți performanțele tuturor studenților, ci, de asemenea, în scopul de a verifica dacă anumite grupuri specifice realizează programul de studii la fel de bine precum și alte grupuri.

- Scopul legislației existente este de a promova egalitatea de șanse, astfel încât toți oamenii să aibă șanse depline, inclusiv accesul la studii. Aceasta nu înseamnă că standardele academice ar trebui să fie compromise în nici un fel. În ceea ce privește curriculumul, echipa responsabilă de program ar trebui să monitorizeze componența și succesul studenților; dacă conținutul ar putea exclude un anumit grup de studenți, și dacă metodele de realizare și de evaluare fac ca anumite grupuri să fie dezavantajate.

Ipotezele echipei despre studenți pot afecta negativ unele grupuri de studenți sau candidați la studii. Presupunerile despre cunoștințele anterioare, deciziile de marketing și publicitate despre program, orarele, utilizarea sau neutilizarea TIC, cunoștințele cadrelor didactice despre diferențele culturale ale studenților, varietatea sau lipsa de varietate de metode de predare/învățare și tehnici de evaluare în toate modulele/cursurile, utilizarea de excursii în teren/practici afectează toți studenții în mod diferit. Este posibil ca ipotezele și deciziile echipei să excludă sau să defavorizeze anumite grupuri de studenți? Utilizarea unei varietăți de metode de predare/învățare și metode de evaluare, în conformitate cu finalitățile de studiu vor contribui

la realizarea unor performanțe bune de către studenți cu abordări diferite de învățare. Pot fi prevăzute modalități alternative pentru acei studenți care, de exemplu, nu pot accesa o parte a programului, cum ar fi excursiile pe teren? Poate echipa să ofere alternative tuturor studenților? Care sunt aspectele practice ale unei astfel de abordări? Potrivirea metodelor de învățare, predare și evaluare cu necesitățile unei game largi de studenți este de natură să ofere beneficii tuturor studenților și, eventual, va îmbunătăți performanțele lor.¹

Atunci când cadrul didactic va utiliza TIC în procesul de predare-evaluare va utiliza anumite instrumente software pentru e-learning.

Numărul acestor instrumente este foarte mare. Centrul pentru Instruire și Tehnologii de performanță din Marea Britanie (Centre for Learning & Performance Technologies), propune următoarea clasificare a instrumentelor pentru e-learning, însoțită de lista celor mai performante unelte în fiecare categorie, realizată în anul 2010:

- Programe pentru navigarea WEB - instrumente care permit accesul la paginile Web, sistemele de căutare, vizualizarea informației din rețea, interacțiunea cu alte programe de instruire (Firefox, Google Chrome etc.),
- Email - aplicații pentru poșta electronică. Permit crearea și gestionarea conturilor de poștă electronică, primirea, vizualizarea și trimiterea mesajelor de poștă și a fișierelor atașate (Google, Yahoo etc.),
- Instrumente pentru integrare în rețele sociale - permit comunicarea cu membrii rețelei, crearea și editarea profilului propriu, stabilirea legăturilor cu membrii rețelei, participarea sau organizarea activităților virtuale în cadrul rețelei (Ning, Twitter, Facebook etc.);
- Panouri personale - aplicații pentru postarea publică express a informațiilor personale (iGoogle etc.),
- Colectarea și afișarea știrilor (RSS Feed, Atom etc.)
- programe pentru colectarea de pe siturile de noutăți a știrilor din unul sau câteva domenii specificate și afișarea lor într-o locație specială (suprafața de lucru, fereastra gadget⁴ sau oricare altă locație) (Google Reader, Bloglines etc.);
- Instrumente de comunicare sincronă - permit trimiterea și recepționarea instantă a mesajelor text, sonore și video. (Skype etc.)
- Instrumente pentru crearea blogurilor și microblogurilor - permit automatizarea maximă a procesului de creare și gestionare a unui blog. De asemenea acordă spațiu pentru informațiile postate (Wordpress, Blogger, Twitteretc.)
- Instrumente pentru crearea paginilor web - permit automatizarea maximă a procesului de creare și gestionare a unui site. Alocă spațiu pentru informațiile postate (Google sites, Dreamweaver etc.)
- Instrumente pentru prelucrarea online a documentelor - aplicații care permit accesul la documente (texte, tabele de calcul, prezentări, baze de date) stocate la distanță și vizualizarea sau editarea acestora în comun cu alți utilizatori autorizați (Google Docs, Zoho etc.)
- Instrumente pentru crearea prezentărilor - permit crearea, editarea și vizualizarea prezentărilor multimedia cu includerea în ele a resurselor externe (Powerpoint, Impress etc.);
- Instrumente pentru publicarea și stocarea prezentărilor - permit publicarea în rețea a prezentărilor create. Prezentarea devine accesibilă de oriunde. Puteți iniția discuții pe web în baza prezentării, primi comentarii, aprecieri. (Slideshare etc.)
- Aplicații pentru conferințe Web - permit comunicarea sincronă a mai multor persoane folosind resursele Internet. Comunicarea poate fi realizată prin video, sunet, text și partajare de ecran. (DimDim, Adobe Connect, Skype etc.)
- Instrumente pentru prelucrarea, organizarea și stocarea web a imaginilor - aplicații pentru crearea, captarea și editarea imaginilor (local) și postarea lor ulterioară în albume online.

¹ Roza Dumbraveanu și alții, *Proiectare Curriculară în învățământul superior*, ed. Continental Grup, Chisinau 2011, pp.22-23

(Snaglt - captare, Adobe PhotoShop - creare, editare, Picassa, Flickr - organizare și postare în rețea)

- Aplicații pentru difuzare audio-video - sisteme pentru captarea sunetului și imaginii video, cu translare online și stocare ulterioară în rețea. Permit atât accesul sincron în timpul translării directe, cât și accesul repetat al utilizatorilor în regim asincron. (YouTube, Flip, Livestream - video, Audacity, iTunes - audio);

- Instrumente pentru organizarea orarului personal - permit planificarea în timp și organizarea optimă a activităților (ore, ședințe, întâlniri) (Google calendar, Evernote etc.);

- Instrumente pentru organizarea schemelor de gândire (mind map- ping) - aplicații pentru crearea și dezvoltarea schemelor de gândire în baza unei idei (noțiuni). Aplicațiile de acest gen se folosesc pentru generarea, vizualizarea, structurarea și clasificarea ideilor precum și în procese de rezolvare de probleme, organizare, luare de decizii. (Freeminâ', Bubbl.us);

- Instrumente pentru crearea resurselor educaționale(course author- ing) - aplicații pentru crearea și organizarea resurselor educaționale. Permit crearea structurii cursului, suportului interactiv de curs, sistemelor și conținuturilor de testare, obiectelor de simulare și a jocurilor educaționale. (Articulate, Lectora, Adobe Captivate, Camtasia etc.)

- Biblioteci, dicționare, hărți și enciclopedii online - resurse specializate pentru studii. Permit obținerea informațiilor cu titlu de definiție exactă sau deschisă, materiale ilustrative sau cu caracter geografic (Google maps, Google Books, Wiki, Dexonline etc.)

- Sisteme de gestionare a cursurilor - aplicații complexe, care permit gestionarea integrală a procesului de e-Learning în cadrul unei instituții de învățământ. (Moodle, Blackboard etc.);

- Platforme sociale integrate de învățare - instrumente integrate pentru învățarea deschisă în echipă, grup, colaborativă, în cadrul întreprinderii etc. (Elgg, Google).

Se observă o dominație a componentelor Google în majoritatea categoriilor de instrumente pentru e-Learning. Cu siguranță, în următorii ani aplicațiile Google se vor extinde și mai mult în sfera educațională. Din acest motiv, dar și din cauza că toate aplicațiile Google sunt gratuite, atunci când vom cerceta posibilitatea practică de a utiliza un instrument, vom folosi și platforma Google.¹

Nu în ultimul rând oricare activitate didactică este supusă evaluării atât a cadrelor didactice cât și a studenților.

În scopuri formative evaluarea se va referi la anumite aspecte ale predării. De exemplu, un profesor va proceda la evaluarea curentă a cursului său (peste 4-5 săptămâni după începutul semestrului) pentru a obține o imagine a derulării cursului de la începutul semestrului. El ar putea întreba studenții dacă expunerea este clară, dacă mijloacele tehnice utilizate și lecturile propuse le ajută să înțeleagă materia, dacă suportul didactic distribuit este util etc. El ar mai putea propune planul cursului său unui coleg pentru a afla dacă acesta este clar și complet. Profesorul ar putea invita un consilier în probleme de pedagogie și psihologie universitară pentru analiza cursului sau a manierei de prezentare a cursului. Aceste informații parțiale, obținute din inițiativa profesorului, nu pot servi drept date pentru evaluarea administrativă deoarece se recurge la date provenite din ansamblul activităților care compun șarja profesorului. De exemplu toate cursurile, inclusiv materialul instructiv vor fi supuse evaluării prin intermediul diferitor surse de informare.

Sursele de informare. În cadrul evaluării formative profesorul poate consulta orice persoană susceptibilă de a-i furniza o judecată valabilă pentru a îmbunătăți activitatea sa: studenți, colegi, specialiști în învățământul superior etc. Aceste persoane vor putea să-i ofere informație diferită în funcție de solicitarea făcută.

În scopuri administrative, sursele de informare trebuie să fie multiple. Nu este destul să apelăm doar la studenții care au beneficiat numai de o parte a procesului de învățământ, adică

¹ Sergiu Corlat și alții *Metodologia utilizării tehnologiilor Informaționale și de Comunicație în învățământul superior*, ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, pp.20-22

prestarea cursurilor. Alte dimensiuni trebuie să fie evaluate de surse de informare complementare. De exemplu, s-ar putea apela la specialiști similari pentru a evalua calitatea materialului predat, gradul de atingere a obiectivelor, relevanța conținutului etc. Totodată, nu se recomandă de a evalua activitatea profesorului pornind de la observarea unei singure prelegeri, aceste date nefiind nici obiective nici reprezentative pentru activitatea generală a profesorului.

Momentul evaluării. Evaluarea formativă este prealabilă evaluării administrative. Ea va servi pentru depistarea modificărilor necesare de efectuat înainte ca o anumită decizie vizavi de cariera profesorului să fie luată.

Mijloacele de evaluare utilizate în scopuri formative sunt în temei mijloace nestandardizate. Ele pot fi scrise sau orale, cele scrise conținând enunțuri de tip deschis sau închis. Enunțurile sunt specifice unei situații instructive și țin de anumite aspecte ale predării.

Pentru evaluarea administrativă se vor utiliza chestionare standard, conținând întrebări referitoare la curs în ansamblu. Enunțurile trebuie să fie comune pentru toți profesorii care se află în aceeași situație instructivă.

Metode de selecție a informației. Pentru evaluarea formativă această metodă poate fi foarte suplă. Pentru evaluarea administrativă se recomandă o metodă standard binevenită pentru toți profesorii evaluați.

Accesul la rezultate. Rezultatele evaluării formative sunt destinate, în principal, profesorului evaluat, sau oricărei persoane desemnate de acesta. Datele care provin din evaluarea formativă, fiind parțiale, nu trebuie să apară în dosarul profesorului.

Rezultatele evaluării administrative vor fi accesibile profesorului evaluat și oricărei altei persoane autorizate: șef catedră, decan, rector, comisie de concurs etc. Datele vor fi globale și vor reprezenta ansamblul activității profesorului. Ele vor fi obținute prin instrumente standardizate și validate și vor proveni din surse de informație fidele și valide.

Frecvența evaluării. Evaluarea formativă se poate face de atâtea ori de câte ori se simte necesitatea de a fi făcută. Din contra, evaluarea administrativă este valabilă doar la finele unei activități instructive (curs, ciclul de seminare etc.) și în situație de concurs sau reînnoire a contractului, când se evaluează activitatea generală a profesorului

Nu trebuie să uităm că *evaluarea nu este un scop în sine*. Important este de a elabora strategii de formare și consiliere psihopedagogică pentru profesorii care doresc să-și îmbunătățească activitatea profesională. Asemenea mecanisme favorizează progresul și minimalizează incompetența.¹

Astfel profesorii de la specialitatea drept dorind îmbunătățirea activității profesionale și totodată respectarea deciziei senatului au elaborat cursurile online, care au fost plasate pe platforma Moodle.²

Ținem să menționăm că aceste cursuri sunt destinate studenților de la specialitatea Drept, învățământ cu frecvență la zi și învățământ cu frecvență redusă.

În continuare vom face o analiză cantitativă și calitativă a cursurilor plasate pe platforma moodle a USCh. Constatăm că momentan cursurile sunt plasate pe specialități, unde partea cea mai mare o reprezintă cursurile de la specialitatea Drept – 19 cursuri, urmează Bussines și Administrare – 8 cursuri după care informatica și finanțe și bănci – câte 5 cursuri.

Analizând frecvența la cursurile de la specialitatea Drept constatăm:

1. drept internațional umanitar – 42 studenți înscriși, curator curs – Olga Ostapenco;
2. tehnica elaborării actelor normative - 59 studenți înscriși, curator curs - Olga Ostapenco;
3. Etica și deontologia Juridică secția zi - 23 studenți înscriși, curator curs - Olga Ostapenco;
4. Protecția consumatorului - 30 studenți înscriși, curator curs - Olga Ostapenco;

¹ Felicia Banu și alții, *Evaluarea calității predării și învățării în învățământul superior*, ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, pp.24-30

² <http://moodle.usch.md/course/category.php?id=16>

5. Drept proprietate intelectuală - 40 studenți înscriși, curator curs - Olga Ostapenco;
6. Clinica Juridică - 8 studenți înscriși, curator curs - Olga Ostapenco, Todorov Maxim;
7. OOND - 63 studenți înscriși, curator curs - Olga Ostapenco;
8. Drept Civil.Drepturile reale - 54 studenți înscriși, curator curs - Todorov Maxim;
9. Drept muncii - 57 studenți înscriși, curator curs - Todorov Maxim;
10. Publicitate imobiliară - 42 studenți înscriși, curator curs - Todorov Maxim;
11. Filosofia Dreptului - 93 studenți înscriși, curator curs – Șevcenco Victoria;
12. PJDO - 32 studenți înscriși, curator curs - Todorov Maxim;
13. Etica și deontologia Juridică secția fr.redușă - 144 studenți înscriși, curator curs - Șevcenco Victoria
14. Drept Civil.Obligațiile - 54 studenți înscriși, curator curs - Todorov Maxim;
15. Drept roman - 89 studenți înscriși, curator curs – Sava Silvia;
16. Dreptul familie - 131 studenți înscriși, curator curs – Ciudin Oxana;
17. Drept Penal.P.G. 1 - 223 studenți înscriși, curator curs – Șevcenco Igor;
18. Drept Penal.P.G. 2 - 172 studenți înscriși, curator curs – Șevcenco Igor;
19. Criminologie - 40 studenți înscriși, curator curs – Blașcu Olesea;

Din punct de vedere cantitativ, constatăm ca din cele 49 de cursuri prevăzute în planul de învățământ doar 19 cursuri sunt acoperite cu cursuri online și se conformează deciziei senatului, ceea ce constituie 38,77%.

Analizând calitativ aceste cursuri constatăm că curatorii de curs, în cea mai mare parte s-au rezumat în a plasa numai cursul, partea teroretică.

Ținem să menționăm că de esență cursurilor online nu este plasarea părții teroretice a cursului, ci așa cum am menționat și mai sus, cursurile trebuie să fie centrate pe student, ceea ce presupune ca studentul să fie activ pe această platformă, curatorul stabilindu-i activitățile necesare și care rezultă din planurile de învățământ, adică lucrul individual.

Totodată, credem că nu putem să punem aceste lipsuri numai pe spatele cadrelor didactice, o parte de vină aparține și administrației universității.

Se constată o pregătire insuficientă a cadrelor didactice, chiar dacă în anumite împrejurări universitatea a organizat instruirea, dar nu toți și-au manifestat interesul, pe de o parte, pe de altă parte este un efort suplimentar, în pregătirea nu atât a cursului, cât a activităților practice, ceea ce impune diversificarea activităților practice și a formelor de evaluare.

Mai rău este atunci când cadrele didactice nu doresc să dezvolte astfel de cursuri.

În concluzie putem afirma că există o tendință pozitivă la specialitatea Drept de a elabora cursurile online, dar este necesar instruire suplimentare și nu în ultimul rând automotivare.

Pe de altă parte credem că administrația ar trebui să respecte partea de decizie care prevede **identificarea posibilități de stimulare, inclusiv materială, a cadrelor didactice care utilizează platforma Moodle în procesul de predare și evaluare curentă și finală.**

PROBLEMATICA FINANȚĂRII CERCETĂRII ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

(*Studiu de caz: Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul*)

*Maxim TODOROV,
Olga OSTAPENCO,
Catedra Drept a*

Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

The problem of funding research in the Republic of Moldova is an actual problem because the last statistics dates indicate that there is a direct relationship between the degree of financial allocations and research degree. Although the legislation contains adequate rules, their practical application by higher education institutions is deficient. We consider that the resolution of this dilemma is possible through a multidimensional approach and coordinated efforts of all actors involved in science and innovation.

În societatea contemporană proprietatea intelectuală este percepută ca valoare complexă ce posedă atât un caracter moral cât și patrimonial. Începînd cu dreptul de autor asupra unei opere literare, artistice sau științifice și terminînd cu brevetele de invenție și modelele industriale, creația umană se protejează la nivel internațional prin tratate și convenții¹ încă din a doua jumătate a sec.XIX. Un principiu unanim recunoscut la nivel mondial relevă că subiecții dreptului de proprietate intelectuală beneficiază în măsură deplină de libertatea valorificării și diseminării operei sale. O consecință logică a acestui principiu este că creatorul trebuie să dobîndească inclusiv beneficii patrimoniale în rezultatul activității sale intelectuale. În lipsa unui stimul material, cercetarea, progresul și inovația rămîn a fi niște activități altruiste și nu profesionale.

În Republica Moldova protecția dreptului de proprietate intelectuală este garantată de Legea supremă² care în art. 9, alin.1, „Principiile fundamentale privind proprietatea” stipulează că: „Proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale”, Codul cu privire la știință și inovare³, Legea cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe, Hotărîrea Guvernului nr.641 din 12.07.2001 despre tarifele minime ale remunerației de autor⁴ etc.

Activitatea științifică de cercetare și dezvoltare se realizează preponderent în cadrul instituțiilor de învățămînt, Academiei de Științe a Republicii Moldova, laboratoarelor specializate ș.a.m.d. Un loc aparte le revine instituțiilor de învățămînt superior care reprezintă forța motrice a progresului tehnico-științific în toate sferele vieții social-economice. Astfel, art. 26 alin.1, lit.c) a Legii învățămîntului: nr. 547 din 21.07.1995 prevede că scopul prioritar al învățămîntului superior este promovarea cercetării științifice și implementarea rezultatelor ei. Conform art. 32 a legii susmenționate, în instituțiile de învățămînt superior activitatea de cercetare științifică și de proiectare se desfășoară la catedre, în laboratoare, secții sau departamente. Pentru aceasta în cadrul fiecărei instituții de învățămînt activează: cadre didactice, cadre științifice și cadre didactice auxiliare⁵. Fiecărei din categoriile enumerate îi sunt specifice un ansamblu de atribuții distincte. Respectiv, cadrele didactice sunt obligate să asigure

¹ Convenția mondială cu privire la drepturile de autor din: 06.09.1952. În: ediția oficială „Tratate internaționale” 1998, Vol.IV, p.98. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.1318-XII din 02.03.1993, adoptat la Berna.

Convenția de la Paris pentru protecția proprietății industriale: din 20 martie 1883. În: World Intellectual Property Organization, Lex Nr. TRT/PARIS/001, [citat on-line: 10.04.2014]. Disponibil:

<http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12633>

² Constituția Republicii Moldova: din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1, art.9 alin.1.

³ Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova: nr.259 din 15.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr.125-129.

⁴ Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova despre tarifele minime ale remunerației de autor: nr.641 din 12.07.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.07.2001, nr.81-83.

⁵ Legea învățămîntului: nr. 547 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr.62-63 art.52, art.53 alin.3.

buna desfășurare a procesului instructiv-educativ, însușirea temeinică a programelor de studii și dezvoltarea capacităților elevilor și studenților¹, iar cadrelor științifice le revine atribuțiile de cercetare științifică în domeniul educației, psihologiei și al metodologiei didactice care se efectuează, pe bază de contract, de colectivele științifice permanente, de grupuri științifice provizorii și de cercetători².

Mai mult ca atât, potrivit art.26 alin.10 a Legii nr.547 din 21.07.1995: „În învățământul superior activitatea didactică se desfășoară în strânsă legătură cu activitatea științifică în diverse domenii”, însă această legătură nu trebuie absolutizată. Astfel, prin „inventarea” unei noi categorii de cadru didactico-științific s-au urmărit scopuri mai mult economice decât nobile.

Această tendință de a impune o competență multiaspectuală fără o specializare concretă era cu vehemență utilizată în sistemul de învățământ incipient și care a avut ca rezultat educarea unor specialiști „care știau totul superficial dar nimic aprofundat”. Este evident că o asemenea metodă vine în contradicție cu standardele europene de formare a specialiștilor. Ideia pe care o promovăm este că pentru a fi un bun cadru didactic nu este neapărat deținerea unor grade științifice, și viceversa deținerea unor grade științifice nu echivalează cu succese în activitate didactică, iar bunele competențe practice nu garantează și aptitudini didactice.

Deseori combinarea activității didactice, științifice și practice este o misiune dificilă sau chiar imposibilă, în special datorită lipsei de timp, finanțare și oportunități. Un fapt notoriu este că fiecare din aceste activități luate separat necesită un efort sporit, maximă dăruire de sine și specializare. Realizând un simplu calcul ce constă în raportul între norma didactică de 750 ore și un salariu de aproximativ 1800 lei, constatăm că un cadru didactic trebuie să realizeze patru ore de contact direct și cel puțin patru ore de muncă individuală, pentru 90 lei pe zi. În asemenea circumstanțe, timp pentru cercetare sau cu atât mai mult timp pentru activitate practică nu există. Or, majoritatea cadrelor didactice sunt nevoite să-și asume o sarcină didactică de o normă jumătate sau chiar mai mult pentru a-și asigura un trai relativ decent.

În acest context, remarcăm că dinamica cheltuielilor publice pentru știință și inovare în perioada 2005-2011, începând cu anul 2009 înregistrează o tendință de scădere a finanțării sferei cercetare-inovare de la 0,64 % la 0,4% din PIB, ceea ce a condus la suspendarea cercetărilor în cadrul unor proiecte și programe de stat. În perioada de referință suma alocațiilor pentru realizarea programelor de stat în sfera științei și inovării a constituit doar 92 mil. lei³.

În pofida faptului că art. 99 alin. 2 lit. f) a Codului cu privire la științe și inovare al Republicii Moldova⁴ prevede expres că una din condițiile de bază ale acreditării instituției din sfera științei și inovării este alocarea a cel puțin 20% din bugetul său (indiferent de sursa finanțării) pentru achiziționarea de echipament științific, acoperirea cheltuielilor de specializare, stagiere, instruire, cooperare tehnico-științifică, participare la simpozioane, conferințe, congrese, expoziții și de detașare a personalului pentru schimb de experiență, Strategia de Dezvoltare Instituțională a Universității de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul pe anii 2011-2016, la pct. „Bugetul universitar” nu prevede deloc cheltuieli pentru activitatea de cercetare științifică.

O altă lacună în politica de finanțare a universității nominalizate este perfecționarea și reciclarea sistematică a cadrelor didactice care urmează a fi realizată în următoarele forme:

- a) cursuri organizate de angajatori în cadrul unității proprii sau de instituțiile specializate în formarea profesională;
- b) cursuri și programe de perfecționare sau recalificare;

¹ Legea învățământului: nr. 547 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr.62-63, art.56 lit.b).

² Legea învățământului: nr. 547 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr.62-63, art.32 alin.1.

³ Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul științei și inovării pe anii 2013-2015, pag.2 , [citat on-line: 10.04.2014].
Disponibil:www.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/CBTM/20132015/Anexa%2015%20Stiinta.pdf.

⁴ Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova: nr.259 din 15.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr.125-129, art.99 alin.2 lit.f).

- c) stagii de practică și specializare în unități din țară sau din străinătate;
- d) seminare, conferințe, mese rotunde, ateliere;
- e) cursuri de formare continuă la distanță;
- f) alte forme prevăzute de lege.¹

Aceasta în condițiile în care cap.III, pct.4 a Convenției Colective (la nivel ramural) pe anii 2011-2015 stipulează că: „Ministerul Educației, conducătorii instituțiilor vor aloca cel puțin 2% de la fondul de salarizare pentru perfecționarea calificării profesionale a cadrelor didactice și vor asigura reciclarea lor o dată la 5 ani²”.

Este evident că sarcina finanțării activității de cercetare nu este pusă doar în seama universității, aceasta având dreptul de a solicita autorităților publice centrale, în special Ministerului Educației acoperirea parțială a cheltuielilor, apelând în acest sens și la fondul de rezervă al Ministerului Educației destinat prioritar pentru organizarea, desfășurarea și perfecționarea procesului de învățământ și de cercetare științifică; participarea la proiecte de cercetare, investiționale în baza cooperării cu diverși parteneri naționali și internaționali, inclusiv parteneriatul public-privat; acordarea burselor de studii și de cercetare; salarii pentru performanța cadrelor didactice³.

În ceea ce privește oportunitățile de realizare a activității științifice de către cadrele didactice constatăm cu regret că acestea fie nu există deloc, fie sunt declarative și formale, dar nu efective și practice. Astfel, invitațiile de participare la diferite manifestări științifice cu caracter internațional implică cheltuieli ce depășesc două sau trei salarii medii lunare ale cadrului didactic incluzând: taxa de participare, cheltuieli de drum, cheltuieli de cazare, taxe de publicare, taxe de traducere etc. Chiar dacă am omite latura financiară, în vederea valorificării oportunităților menționate întâlnim un alt impediment care rezidă în lipsa unor facilități pentru cadrele didactice care desfășoară activități de cercetare precum: acordarea unor concedii academice, reducerea normei didactice, scutirea de unele obligații funcționale și organizatorice.

Un element definitoriu pentru acreditarea instituțiilor de învățământ superior în anul 2014 conform standardelor europene va fi nivelul de alocații pentru activitățile de cercetare desfășurate în cadrul instituției. Spre exemplu, Ghidul de întocmire a raportului de autoevaluare aprobat de Ministerul Educației al Republicii Moldova face referință la necesitatea acordării diverselor facilități cadrelor didactice care elaborează suport curricular (susținere financiară, concedii de creație, acordarea titlurilor științifico-didactice etc.)⁴.

Din cele expuse mai sus rezultă că cadrele didactice sunt deseori supuse la critici neîntemeiate privind infantilitatea de cercetare fără a stabili motivele care stau la baza acestei probleme și fără a propune soluții viabile în vederea soluționării acesteia.

Problema finanțării și stimulării activității de cercetare persistă și în cadrul Universității de Stat din Cahul. Cu toate că inițiative în vederea depășirii problemei respective au existat, ele nu au rezistat în timp. Un exemplu elocvent în acest sens a fost emiterea Ordinului nr. 01-119 din 15 aprilie 2011⁵ care introducea un sistem de premii trimestriale pentru acumularea punctajului în funcție de activitatea științifică și didactică. Un alt aspect pozitiv este editarea anuală a Analelor științifice ale Universității de Stat din Cahul și a rezultatelor Conferințelor științifice de totalizare a activității de cercetare în care cadrele didactice beneficiază de oportunitatea publicării gratuite a articolelor științifice.

¹ Hotărîrea Guvernului cu privire la organizarea formării profesionale continue: nr.1224 din 09.11.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.11.2004, nr.208-211.

² Convenția colectiva la nivel ramural pe anii 2011-2015: nr.2 din 12.01.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.01.2011, nr.18-21.

³ Regulamentul privind constituirea și distribuirea fondului de rezervă a Ministerului Educației pentru instituțiile de învățământ superior de stat din cadrul ministerului care activează în condiții de autonomie financiară, Anexă nr. 1 la Ordinul ministrului educației nr.1035 din 31 octombrie 2013, [citare on-line: 10.04.2014]. Disponibil: <https://www.dropbox.com/s/7xlc6121iiuuzap/Regulament%20fondul%20de%20rezerva.pdf>

⁴ Ghid de întocmire a raportului de autoevaluare pct. B.4.2.

⁵ Ordinul Rectorului Universității de Stat din Cahul: nr.01-119 din 15 aprilie 2011, [citare on-line: 10.04.2014]. Disponibil: usch.md/Documents/trans.decizion/ordinpremiere.pdf.

Însă după cum a demonstrat practica, epuizarea acestor oportunități nu este suficientă pentru a face față standardelor stabilite de politica universității¹.

Pentru a identifica un compromis în dilema abordată, propunem o analiză complexă a problemei prin stabilirea exactă a premiselor, motivelor, factorilor și realităților care au generat apariția acesteia și propunerea unor soluții care să întrerupă cercul vicios „insuficiența de finanțare-cercetare-finanțare”. Doar prin conjugarea eforturilor comune a autorităților de stat, instituțiilor de învățământ superior și a personalului didactic va fi posibilă o cotitură radicală a sferei de cercetare și inovare din Republica Moldova, astfel încât statul nostru să devină un adevărat centru de progres și știință, deoarece potențial intelectual-există.

Referințe:

1. Convenția mondială cu privire la drepturile de autor din: 06.09.1952. În: ediția oficială „Tratate internaționale” 1998, Vol.IV, p.98. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1318-XII din 02.03.1993, adoptat la Berna;
2. Convenția de la Paris pentru protecția proprietății industriale: din 20 martie 1883. În: World Intellectual Property Organization, Lex Nr. TRT/PARIS/001, [citată on-line: 10.04.2014]. Disponibil: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12633> ;
3. Constituția Republicii Moldova: din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1, art.9 alin.1;
4. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova: nr.259 din 15.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr.125-129, art.99 alin.2 lit.f);
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre tarifele minime ale remunerației de autor: nr.641 din 12.07.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.07.2001, nr.81-83;
6. Legea învățământului: nr. 547 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr.62-63, art.32 alin.1.art.52, art.53 alin.3,art.56 lit.b;
7. Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul științei și inovării pe anii 2013-2015, pag.2 , [citată on-line:10.04.2014]. Disponibil: www.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/CBTM/20132015/Anexa%2015%20Stiinta.pdf;
8. Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea formării profesionale continue: nr.1224 din 09.11.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.11.2004, nr.208-211;
9. Convenția colectivă la nivel ramural pe anii 2011-2015: nr.2 din 12.01.2011.În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.01.2011, nr.18-21;
10. Regulamentul privind constituirea și distribuirea fondului de rezervă a Ministerului Educației pentru instituțiile de învățământ superior de stat din cadrul ministerului care activează în condiții de autonomie financiară, Anexă nr. 1 la Ordinul ministrului educației nr.1035 din 31 octombrie 2013, [citată on-line: 10.04.2014]. Disponibil: <https://www.dropbox.com/s/7xlc6121iuzap/Regulament%20fondul%20de%20rezerva.pdf> ;
11. Ghid de întocmire a raportului de autoevaluare pct. B.4.2;
12. Ordinul Rectorului Universității de Stat din Cahul: nr.01-119 din 15 aprilie 2011, [citată on-line: 10.04.2014]. Disponibil: usch.md/Documents/trans.decizion/ordinpremiere.pdf;
13. Cornea Sergiu. Raport privind activitatea de cercetare științifică în Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul pentru anul 2013.

¹ Cornea Sergiu. Raport privind activitatea de cercetare științifică în Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul pentru anul 2013.

SOCIETATEA CONTEMPORANĂ ȘI FENOMENUL GLOBALIZĂRII

*Lucia ȚÎCU,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

In the contemporary society, the word "globalization" is on everyone's lips quickly became a catchword, magical incantation passport able to open the gates to all present and future mysteries. For some people "globalization" is something that we must achieve if we want to be happy, for others, our unhappiness arises from "globalization".

The term "globalization" appeared in the late 60s of the twentieth century and was released from a Canadian specialist in the theory of mass communication means, Marshall McLuhan professor, Univ. Toronto and American specialist in "communism troubles", Zbigniew Brzezinski, Univ. Columbia. McLuhan extrapolated the lessons of the Vietnam War and launched the phrase "global state".

The term globalization first entered into dictionary in 1961. In literature there are many definitions for this contemporary phenomenon.

Currently, under the conditions globalization, information and communication flows and networks, opening new centers, along with the emergence of new periphery, a new hierarchy that ignores the sovereignty and borders, so a transnational or supranational hierarchy.

În societatea contemporană, cuvântul „globalizare” stă pe buzele tuturor, a devenit rapid o lozincă, incantație magică, pașaportul capabil să deschidă porțile tuturor misterelor prezente și viitoare. Pentru unii „globalizarea” este ceva ce trebuie să realizăm neaparat dacă vrem să fim fericiți, pentru alții, sursa nefericirii noastre rezidă tocmai din „globalizare”. Este sigur însă pentru toată lumea ca „globalizarea” reprezintă destinul implacabil spre care se îndreaptă lumea, un proces ireversibil care ne afectează pe toți în egală măsură și în același mod.

Practicile umane pe care conceptul de globalizare încerca să le denumească inițial nu mai prezintă importanță, acum termenul pare să explice „schimbări ale materiei”, calitatea „lumii înconjurătoare”, pe care le invocă atunci când vrea să își probeze trăinicia în fața îndoielii.

Secolul al XX-lea reprezintă perioada cea mai dinamică și mai densă în derularea unor fenomene contradictorii și complexe care au avut consecințe sau efecte în plan economic, social, politico-militar. Acest secol este considerat ca fiind secolul extremelor în care omenirea a realizat cele mai spectaculoase evoluții (reușind să comprime timpul și să scurteze distanțele), cunoscând cel mai ridicat nivel de dezvoltare economico-cultural. Este, totodată, și secolul în care sute de mii de oameni au fost victimele unor fenomene globale: războiul, “revoluțiile din domeniul economic, politic, științific și tehnic” dar și a intoleranțelor ideologice sau ale sărăciei cronice¹.

Astăzi, globalizarea înseamnă “lumea în mișcare”. Globalizarea este un concept abstract, deoarece aceasta nu se referă la un “obiect concret” nefiind pus în evidență de dimensiunile sale firești, ușor identificabile prin unități de măsură consacrate. Putem spune că nu există nici un indicator sau indice statistic obținut prin calcule matematice care să poată cuantifica dimensiunea acestui fenomen. Datorită acestui fapt, fenomenul nu este nici ușor de definit.

Termenul “**globalizare**” a apărut la sfârșitul anilor '60 ai secolului XX și a fost lansat de un specialist canadian în teoria mijloacelor de comunicare în masă, prof. Marshall McLuhan, Univ. din Toronto și specialistul american în “problemele comunismului”, Zbigniew Brzezinski, Univ. Columbia. McLuhan a extrapolat lecțiile războiului din Vietnam și a lansat expresia “stat global”².

Termenul de globalizare a intrat în dicționar prima dată în 1961. În literatura de specialitate există numeroase definiții ale acestui fenomen contemporan.

Definiții ale globalizării.

¹ Eugen Ovidiu Clurovici, *Națiunea Vitruală. Eseu despre globalizare*, Editura Polirom, Iasi, 2001, pag. 34.

² Joseph E. Stiglitz, *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, Editura Economică 2005, pag. 54.

În Dicționarul de Economie, globalizarea este definită ca fiind modalitatea sau sistemul de receptare și abordare pe termen lung a marilor probleme contemporane, determinate de interacțiunea multiplelor procese și fenomene economice, tehnice, politice, sociale, culturale, ecologice, etc. și preconizarea soluționării lor într-o largă perspectivă de către comunitatea internațională. Într-o astfel de viziune globalistă, ansamblul dobandește proprietăți sau însușiri pe care componentele nu le posedă. Abordarea globalistă în domeniul economico-social a fost inițiat de Clubul de la Roma, organism apolitic, fondat în 1968, pentru care problematica mondială a devenit o preocupare emblematică. Putem enumera astfel, următoarele definiții¹:

Definiția bunului-simț comun: Globalizarea este procesul prin care oamenii de oriunde înțeleg să accepte ceea ce-i aseamănă, punând în surdină ceea ce-i separă.

Definiția pozitivă: Globalizarea este un proces de tranziție care include toate formulele de organizare socială ca finalitate atât a tranziției postcomuniste, cât și a celei postcapitaliste, adică exact ceea ce ar da sens ambelor procese, tranziția globală

Definiția convenționalistă: Globalizarea este noua ordine economică și politică a lumii, ca sistem multidimensional și corelativ în care coerența este dată de guvernanta globală.

Definiția deschiderii: Globalizarea este expresia unui sistem al lumii în cel mai înalt grad de integrare și deschis permanent integrării.

Definiția principală: Globalizarea este un sistem în care funcția-obiectiv vizează întregul cu scopul de a elimina adversitatea, iar concurența, de a genera distrugere creatoare.

Definiția teleologică: Globalizarea este o potențialitate și o tendințialitate a structurilor coerente ale lumii, ca materializare progresivă a raționalității și rațiunii umane universale.

Definiția instrumentală: Globalizarea este procesul de ordonare a lumii, ca îndepărtare de haos, bazându-se pe tehnologie occidentală, finanțe permissive și informații libere, adică liberalizarea accesului la randament și modernitate, la acumularea de bogăție și la putere.

Definiția integratoare: Globalizarea este procesul de funcționalizare a economiei globale, care, în cadrul societății globale, devine aptă să creeze structuri de decizie globală pentru soluționarea problemelor globale.

Globalizarea înseamnă de fapt creșterea interconexiunilor dintre societăți, astfel încât evenimentele ce se petrec într-o anumită parte a lumii influențează într-o tot mai mare măsură oameni și societăți situate la mare distanță, într-o altă parte a lumii. O lume globalizată este una în care evenimentele politice, economice, culturale și sociale devin din ce în ce mai interconectate, precum și una în care aceste evenimente au un impact mai puternic. Cu alte cuvinte, societățile și comunitățile umane sunt afectate într-o manieră tot mai extinsă și, totodată, tot mai profundă de *evenimentele* ce se produc în alte societăți și comunități și care în mod convențional pot fi împărțite în trei tipuri: sociale, economice și politice. Părăsim progresiv o lume în care economiile naționale erau relativ izolate între ele prin bariere ridicate în calea fluxurilor comerciale și investiționale transfrontaliere, prin distanțe fizice, diferențe de fus orar și de limbă, prin reglementări guvernamentale, sisteme culturale și medii de afaceri diferite, pentru a ne îndrepta spre o lume în care economiile naționale fuzionează într-un imens sistem economic interdependent.

Globalizarea este un termen foarte utilizat căruia îi putem atribui numeroase semnificații. Prin acest termen putem înțelege dezvoltarea piețelor financiare globale, creșterea corporațiilor transnaționale și dominația lor crescândă asupra economiilor naționale. Majoritatea problemelor pe care oamenii le asociază globalizării, incluzând pătrunderea valorilor de piață în acele domenii de care ele nu aparțin în mod tradițional, pot fi atribuite acestor fenomene. S-ar putea discuta totodată despre globalizarea informației și a culturii, despre răspândirea televiziunii, a Internetului și a celorlalte forme de comunicare și despre mobilitatea crescută a comercializării ideilor.

Globalizarea mai poate fi definită ca un set de structuri și procese economice, sociale, tehnologice, politice și culturale care reies din caracterul schimbător al producției, consumului și

¹ Stănescu, Vasile, *Globalizarea, spre o nouă treaptă de civilizație*, Editura EIKON, Cluj-Napoca 2009, pag. 102.

comerțului de bunuri. S-au petrecut multe schimbări în economia mondială, de altfel putem considera globalizarea ca un rezultat a creării pieței mondiale. Dar globalizarea nu poate fi sinonimă cu internaționalismul și cu transnaționalismul. Cele doua procese își au „rădăcinile” în modul mercantilist de a regiza comerțul, în special după Primul Război Mondial, într-un model multinațional de dezvoltare.

Cei mai mulți specialiști susțin că prin „globalizare” se înțelege o întreaga teorie în cadrul căreia conceptul de bază trebuie bine încadrat. Alți specialiști, pornind de la apartenența conceptului susțin că globalizarea nu înseamnă altceva decât americanizare. Alți autori susțin că globalizarea are în vedere o creștere a importanței pieței mondiale în relațiile comerciale și financiar-internaționale.

Prin prisma acestui aspect, globalizarea poate fi privită ca fiind “o victorie” a liberalismului asupra pieței cu implicații hotărâtoare la nivelul democrației, a vieții sociale și politice.

Dincolo de rezultatele schimbului de opinii, omul de rând este convins că principalul agent al globalizării sunt corporațiile multinaționale. Acestea se regasesc și pe poziția de beneficiar al noii ordini economice mondiale.

Totuși, globalizarea nu este numai un fenomen economic, deoarece ea include și procesul de contracarare a rolului statului-națiune; precum și afirmarea unor alte valori sociale și a altor moduri de viață. Ea creează nu numai probleme noi, cum sunt rețelele internaționale ale crimei organizate sau migrația ilegală, dar și conștientizarea colectivă a limitelor ecosistemului global.

Globalizarea este de dorit din mai multe puncte de vedere. Întreprinderea privată este aptă să producă bogăție decât statul. Mai mult, statele au tendința de a abuza de propria putere. Globalizarea oferă un grad de libertate individual pe care nici un stat nu-l poate asigura. Concurența liberă la scară globală a eliberat talentele antreprenoriale și creative și a accelerat inovațiile tehnologice.

Însă globalizarea are și latura ei negativă. În țările mai puțin dezvoltate, mulți au suferit din cauza globalizării fără a primi un sprijin în ceea ce privește sistemul de securitate socială. Globalizarea a produs o alocare defectuoasă a resurselor între bunuri private și cele publice. Piețele sunt capabile să răspundă și altor necesități sociale. Piețele financiare globale pot naște crize. Este posibil ca locuitorii din țările dezvoltate să nu fie pe deplin conștienți de urmările devastatoare ale crizelor financiare deoarece acestea au tendința de a lovi mai crunt în țările în curs de dezvoltare.

Prin obiectivele și scopul pe care le propune, știința globalizării se deosebește de celelalte forme. Celelalte forme ale conștiinței sociale sunt limitate la un cadru bine determinat, iar în cazul globalizării se vorbește de conștiința socială care se raportează la “ansamblul societal planetar...și întrunește deopotrivă, elementele celorlalte forme ale conștiinței sociale”. Așadar, globalizarea implică tot atâtea dimensiuni cât le presupune întreaga viață socială: politică, juridică, culturală, etică.

Globalizarea și politica. Relațiile dintre globalizare și politică au jucat și continuă să joace un rol important în acțiunea, perfecționarea și dezvoltarea sistemului relațiilor sociale. Ele apar ca fiind esențiale în contextual în care are la spatele ei un suport politic, care trebuie să fie în concordanță cu voința comună. Factorul politic a constituit motorul apariției UE, al regionalizării la nivelul continentului European. Dimensiunea politică este cea latură care stabilește politica globalizării, direcțiile și strategiile sale, treptele de realizare a societății globale. Intensificarea, amploarea, și întinderea spațială a proceselor integratoare, implică cu multă rigoare și determinare în armonizarea deciziilor, programelor și proiectelor comune, strategiilor cu priorități economice și sociale, politice și militare pentru zona dată, Toate aceste măsuri și eforturi conduc pentru o cooperare internațională. Așadar, globalizarea apare ca o valoare politică, la scară universală¹.

¹ http://www.nistea.com/media/internet/crestinism_si_globalizare.htm.

Globalizarea și economia. Factorul economic are un rol cu totul special în fiecare societate, care determina schimbări radicale asupra domeniilor de activitate și sigur asupra calității vieții. Putem sesiza o conexiune de dependență. Esența și mecanismul relațiilor de producție în toate sferile de reproducție socială, sunt determinate de relațiile de proprietate, dar, în același timp și de factori care țin de perspective globalizării. Ce presupune în fapt globalizarea economiei? O dezvoltare a capitalismului la nivel internațional și relații inter-statale economice etc. Libertatea economică, circulația mărfurilor, capitalurilor și persoanelor, liberal schimb, concurența, chiar și corupția și crima organizată, toate aceste concepte determina economia ca să se globalizeze¹.

Globalizarea și sociologia. Știința globalizării studiază societatea globală în toate formele ei interne de manifestare, legăturile între componentele sistemului social global, formulează principiile fundamentale particulare, pe baza cărora acționează în întreg sistemul relațiilor sociale globale. Interferența dintre sociologie și știința globalizării, cu alte cuvinte, condiționarea socială a întregului sistem de relații sociale și raporturi instituționale, statale, suprastatale și internaționale, determina social, la scară globală un nou tip de conștiință, o conștiință globală².

Globalizarea și dreptul. Statul, ca și dreptul, este un fenomen istoric determinat, în ceea ce privește apariția și transformările. Dreptul este o componentă principală a globalizării, deoarece consacră prin mijloacele sale, o nouă realitate socială. Putem să îi zicem că este un instrument de control asupra instituțiilor și relațiilor sociale. Privit în ansamblul normelor de conduită socială, dreptul da expresie conștiinței juridice, la rândul ei exprimă voința și interesele generale, ca voință juridică.

Rezumând aceste inter-dependențe ale globalizării, datorită acestor concepte capitalismul și-a pus amprenta pe piața internațională. În sfârșit când modernitatea a progresat suficient de mult și începe să arate îndeajuns limpede putem vorbi de o globalizare mondială, care lasă ca capitalismul să își urmeze calea, în favoare unei societăți libere. Datorită dezvoltării globalizării, capitalismul poate tinde spre circulația ofertelor și cererilor. Tranzacțiile reclamă un instrument, moneda, în egală măsură, un etalon al valorilor, o rezervă a puterii de cumpărare și un intermediar în cadrul schimburilor³.

Globalizarea ca ideologie. Procesul actual privind mijloacele de globalizare și tehnologia de transfer de informații, piețele financiare, armament de ultimă generație, își găsește locul în ideologie globalizării. În zilele noastre, acesta este cea mai mare “schimbare” din toate posibile.. Important că, “proiectul globalizării”, formulat în a treia parte a secolului XX, apare uniform, și trebuie să spunem că, înlocuirea la timp a două ideologii politice: Liberalismul și Comunismul.

Din punct de vedere istoric cu mai mult de 400 de ani, începând cu războaiele religioase din secolul al XVI-lea și terminând cu Clubul de la Roma cu apelurile la “revoluția mondială”, noi avem în mod constant de a face cu mișcări, renașteri și răspândiri ale revoluțiilor, sub toate semnele, și permanente și mondiale⁴.

Globalizarea ca ideologie, venind în schimbarea viziunii asupra lumii liberale și comuniste, continuă revoluțiile în mod direct. Revoluțiile sunt ca epocile, ca universale, ca pasiunile. Limba Globalistului este limba revoluționarului. Nu fără motiv, de exemplu, George Soros îi place să sublinieze contribuția sa semnificativă privind revoluțiile din 1989 din Europa de est. El spunea că, “Epoca noastră nu este doar una revoluționară: am intrat într-o nouă fază a metamorfozei. Lumea stă la pragul unei transformări, care, prin efectele sale istorice și umane va fi cum mult mai dramatică, decât cea care a fost cauzată de francezi sau revoluția bolșevică”⁵.

Globalizarea ca ideologie este revoluționară, revoluția ca practică este distrugătoare la nivel mondial.

¹ Alina-Petronela Negrea, *Globalizarea și identitară*//Economia teoretică și aplicată. Volumul XIX (2012), nr. 9 (574), pag. 68.

² http://www.nistea.com/media/internet/crestinism_si_globalizare.htm.

³ Ibidem.

⁴ Vasile Stănescu, *Știința Globalizării*, Editura All Black, București, 2005, pag. 89.

⁵ Ibidem.

Principalele fundamente ale globalizării care au dat start inițierii unui fenomen capitalist la nivel mondial:¹

1. *Principiul Democrației.* Un factor care a contribuit vast la dezvoltarea și posibilitatea răspândirii fenomenului capitalist în lume. Democrația apare ca metodă de guvernare într-un cadru instituțional.

2. *Principiul Pluralismului politic.* Întrucât orice formă de viață colectivă (socialismul, comunismul) produce tensiuni și conflicte de interese, constituind, o permanentă amenințare pentru coeziunea ei, pluralismul rămâne opțiunea realistă într-un stat democratic.

3. *Principiul integrării.* Este un principiu care domină procesul de regionalizare și globalizare, adică îi dă conținut. Este un factor, în absența căruia procesul nu ar avea loc.

4. *Principiul statului de drept.* Principiul director al dreptului, al sistemului său de valori, îl constituie demnitatea umană, respectul omului față de om, adică respectul drepturilor legitime ale celuilalt. În cadrul Globalizării și dezvoltării capitalismului, principiul statului de drept primește conotații noi, cu valoare globalizatoare, ridicându-i la un grad superior esența sa, de asemenea funcțiile și acțiunea.

5. *Principiul cooperării internaționale active.* În zilele noastre cooperarea a devenit un imperativ care domină relațiile internaționale de orice fel. În sens economic, cu o piață capitalistă, cooperarea internațională are o arie vastă de promovare a produselor, serviciilor de export-import și de comercializare a brevetelor, la producția în comun și programe de cercetare (domeniul etnic și tehnologic). Această cooperare internațională economică promovează relații deschise. Atât contribuie la integrarea regională și globală cât și la creșterea gradului de stabilitate a piețelor, încurajând schimburile comerciale. Aici trebuie să observăm strânsa legătură a politicii pentru acest principiu, anumite preocupări politice la nivel internațional. (ONU, UE, ASEAN, ASA)

6. *Principiul subsidiarității și al proporționalității.* Privind procesul de globalizare, acest principiu stă la baza delimitării domeniilor de competență și a condițiilor de exercitare a acestora de către state, dincolo de care intervine competența organului supraordonat, suprastat, internațional, global. Subsidiaritatea este un mod de înțelege și organiza puterea, un principiu după care însuși statul este invitat să funcționeze. Proporționalitatea are ca repere alături de starea de fapt supusă analizei și deciziei, scopul urmărit și mijloacele de acțiune.

7. *Principiul unității în diversitate.* Presupune respectarea drepturilor fiecăruia, conștiința responsabilității pentru conservarea, consolidarea și dezvoltarea particularităților și moștenirilor culturale diverse. Este concepția care stă la baza constituirii și funcționării UE.

8. *Principiul comunicării, dialogului și al transparenței.* În noua ordine economică, socială și politică pe care și-o propune globalizarea se proiectează o viziune, în care un rol principal îl are dialogul. Dialogul social presupune încredere reciprocă, deschidere, disponibilitate, transparență și continuitate în raporturile cu cetățenii, societatea civilă și chiar cu statele. La nivelul societății globale, pe baza identității și suveranității statelor, dialogul capătă un statut particular.

O bună comunicare duce la schimbarea mentalităților și atitudinilor, la rezolvarea conflictelor care este în interesul tuturor. Comunicarea se constituie într-un proces democratic.

Lumea se proiectează în relațiile cu provocările secolului: provocările tehnologice și din lumea ideilor, provocări social-economice, provocări politico-militare. Veridicitatea globalizării a științei și teoriei globalizării cu caracteristicile și principiile ei fundamentale, cu premisele ei subiective și obiective care stau la temelia ei, cu mecanismul intern de funcționare a sistemului global, obligă proiectarea lumii de mâine, o lume *in media res* – „O uniune globală a întregii planete”².

Avantaje și dezavantaje ale globalizării.

¹ Ibidem.

² www.mmssf.ro.

Globalizarea ne afectează pe toți în mod direct. În acest context, importantă și utilă ar fi o evaluare chibzuită a oportunităților și riscurilor pe care le presupune globalizarea, distanțându-ne de tendințele actuale de demonizare sau, dimpotrivă, de preamărire a consecințelor acestui fenomen.

Obiectiv vorbind, globalizarea nu poate fi făcută vinovată pentru toate relele cu care se confruntă astăzi omenirea, oricâtă nevoie am avea de un țap ispășitor. Există în mod clar și anumite efecte benefice care au survenit și datorită expansiunii acestui fenomen.

Dacă a reușit ceva, globalizarea a obligat țările să-și îmbunătățească eficiența sau, cel puțin, să reducă rolul guvernării în economie. Însă, a dus în același timp la creșterea interdependențelor și a crescut pericolul de propagare a problemelor interne ale anumitor țări, zone.

Deschiderea comerțului internațional a ajutat numeroase țări să se dezvolte prin impulsivitatea exporturilor. Elementul-cheie al politicii industriale care a îmbogățit o mare parte din Asia Orientală și a ameliorat soarta a milioane dintre locuitorii săi este creșterea bazată pe exporturi. Globalizarea a redus sentimentul de izolare care domina în atâtea țări sărace și a oferit multora dintre locuitorii acestora accesul la cunoaștere. De asemenea, o campanie publică bine orchestrată a determinat comunitatea internațională să anuleze datoriile unor țări foarte sărace.

În ceea ce privește criticile care sunt aduse companiilor multinaționale și tendinței acestora de a elimina firmele autohtone de pe piața națională, este adevărat faptul că acestea duc uneori politici nu tocmai ortodoxe, însă aduc cu ele tehnologii noi, know-how, deschid piețe, creează sectoare de activitate. În plus, companiile private sunt de cele mai multe ori mai apte în a genera bogăție decât statul, acesta având tendința de a abuza de propria putere. Globalizarea oferă un grad de libertate individuală pe care statul nu îl poate asigura.

Concurența liberă la scară globală a eliberat talente antreprenoriale și creative și a accelerat inovațiile tehnologice.

Cu certitudine, globalizarea limitează spațiul de acțiune al politicilor și al economiilor naționale, însă oferă avantajul unei soluționări mai rapide a acelor probleme care nu pot, prin însăși natura și complexitatea lor, să fie soluționate decât la nivel global: repartizarea resurselor, accesul la tehnologie și informație, probleme ecologice, combaterea extremismelor contemporane de orice natură.

Acuzată și de tendința de omogenizare și de standardizare a culturilor, globalizarea poate oferi și în acest domeniu anumite beneficii. În mod paradoxal, se manifestă un interes tot mai crescut pentru culturile pierdute, pentru limbile ignorate, pentru tradiții pe cale de dispariție și pentru recuperarea și răspândirea acestora prin mijloace neexistente înainte.

Cei care condamnă globalizarea neglijează beneficiile pe care le-a adus lumii, dar cei care o proslăvesc se află într-o eroare mult mai mare. În viziunea lor, globalizarea este echivalentă cu progresul. Țările în curs de dezvoltare sunt nevoite să o accepte dacă vor să se dezvolte și să combată sărăcia, însă pentru foarte mulți locuitorii ai acestor țări, și nu numai, globalizarea nu a adus deloc beneficiile mult promise.

Efectele negative ale globalizării constau, în principal, în faptul că, cel puțin până în prezent, are loc o tendință de concentrare a puterii de decizie în mâinile marilor companii. Acestea, printr-o dezvoltare tot mai accentuată, pot scăpa de sub controlul statelor, își pot promova politicile fără a mai ține seama de restricțiile impuse de statele naționale, pot sufoca firmele mai mici concurente, pot determina o excesivă aglomerație de bogăție la un pol al omenirii și o sărăcie generalizată în alte părți ale globului. Băncile occidentale au profitat de atenuarea controlului pe piețele de capital din America Latină și din Asia și s-au extins, dar aceste regiuni au avut de suferit atunci când capitalurile care se acumulasera s-au retras brusc. Acest reflux brutal a lăsat în urma sa o monedă națională și sisteme bancare extrem de vulnerabile¹.

¹ Georgescu, F., *Anatomia crizei și schimbarea paradigmei economice*.// www.bnro.ro, octombrie, 2011.

În cazul liberalizării comerțului, dar și în alte domenii afectate de globalizare, chiar și eforturile aparent bine-intenționate au avut uneori efecte negative. Atunci când proiectele agricole sau de infrastructură recomandate de Occident și finanțate de Banca Mondială sau de alte instituții de acest gen se soldează cu un eșec, tot populația țărilor respective este cea care trebuie să achite împrumuturile primite, exceptând bineînțeles cazurile în care se șterge datoria¹.

Impactul pe care îl poate avea globalizarea asupra țărilor în curs de dezvoltare, și în principal asupra locuitorilor din aceste țări, poate ajunge a fi unul devastator. Este foarte adevărat faptul că globalizarea poate fi benefică prin efectele produse de suprimarea barierelor, de integrarea economiilor naționale, având potențial de a îmbunătăți situația economică a locuitorilor Terrei, însă pentru a face acest lucru posibil este necesar un alt mod de gestionare a lucrurilor. Nu ar strica o atenție specială asupra acordurilor comerciale internaționale care au contribuit foarte mult la suprimarea barierelor fără excepții și au ghidat politicile impuse țărilor în curs de dezvoltare. Fără îndoială că anumite suferințe sunt inevitabile, însă cele suportate de unele țări în curs de dezvoltare au fost mult mai mari decât era necesar și ar fi putut fi evitate print-o altă viziune asupra lucrurilor. Aceste țări nu primesc niciun sprijin în ceea ce privește sistemul de securitate socială, unele au fost marginalizate de piețele globale, sacrificiile făcute și prețul plătit de ele nefiind importante și demne de luate în seamă de cei care ies învingători de la masa globalizării².

Dacă, în majoritatea cazurilor, binefacerile globalizării au fost mai mici decât pretind partizanii săi, prețul plătit a fost net superior beneficiilor obținute: mediul înconjurător a fost afectat ireversibil, corupția a cangrenat clasa politică, iar rapiditate schimbărilor care intervin zi de zi nu acordă timp țărilor să se adapteze sau să țină pasul.

Globalizarea a produs o alocare defectuoasă a resurselor între bunurile private și cele publice. Piețele sunt capabile să genereze bogăție, dar nu sunt capabile și nici destinate să răspundă altor tipuri de nevoi sociale.

Cu toate cele menționate, prea puține resurse au fost alocate corectării deficiențelor și daunelor globalizării. Drept rezultat, decalajul dintre cei bogați și cei săraci a continuat să crească în loc să se diminueze, cum se promite de atâta amar de vreme. În anul 1960 raportul dintre 20% dintre populația mondială cea mai bogată și 20% din cea mai săracă era de 1 la 30. În 1995, acest raport era de 1 la 82. Cei 20% dintre cei mai bogați dispun de 86% din resursele planetei. Cei 20% dintre cei mai săraci dețin doar 1%. Numărul de persoane care trăiesc sub pragul sărăciei absolute – un dolar pe zi – atinge 1,5 miliarde și se află în creștere constantă. Averea deținută de doar 1% dintre cei mai bogați oameni ai lumii echivalează cu cea a restului de 75%, realitate ce nu mai necesită alte argumente. Peste un miliard de oameni trăiesc cu mai puțin de un dolar pe zi. Aproape un miliard nu au acces la apă curentă, iar 826 de milioane de oameni suferă de malnutriție, date de acest gen arătând o altă față a lumii. Desigur că nu globalizarea este cea responsabilă de aceste realități dar susținătorii procesului argumentează că aceasta ajută la ridicarea nivelului de trai... fapt încă nedemonstrat.

Important este în final dacă această interacțiune este în beneficiul doar al unor actori sau în beneficiul tuturor, dacă tot se numește globalizare procesul.

În concluzie evidențiem faptul că acest proces de globalizare a pornit de la un minim. După cel de al II Război Mondial, și mai ales după sfârșitul războiului rece, încep să apară multe organizații regionale, astfel deschizându-se calea spre globalizare. Cum spuneam, globalizarea a adus mari provocări la adresa capitalismului, acest fenomen care se emancipa mai întâi la nivel regional, național, după care a avut șansa să se extindă în toată Lumea.

Este rezultatul eforturilor statelor care din nevoia de cooperare din toate punctele de vedere, în spații bine determinate de interese, își făceau apariția pe scena internațională. Acest proces de integrare regională este prezentat de organizații și instituții guvernamentale cu caracter

¹ Ibidem.

² Ibidem.

regional, de fapt asociații de state, suprastatale cu personalitate juridică distinctă, constituite pe baza de acorduri și tratate internaționale.

Oricum regionalizarea pregătește acea inserție în globalizare, pregătește zona unde există conflicte, modifică și schimbă radical raporturile juridice dintre state, pe care le transformă în parteneri egali.

Odată cu dispariția blocului comunist, adică odată cu destrămarea URSS și căderii cortinei de fier, a stimulat o preocupare pentru gândirea viitorului comun al omenirii, pentru responsabilizarea la nivel mondial asupra destinului uman. Încet, și în fostele state sovietice, încep să intervină fenomene de globalizare, și răspândirea unei economii în mod direct libere, dirijate în cazuri excepționale de către stat. Capitalismul deci își pune amprenta pe piețele acestor țări.

În prezent, în condițiile globalizării, în fluxurile și rețelele informaționale și comunicaționale, se deschid centre noi, concomitent cu apariția a noi periferii, o nouă ierarhizare, care nu ține seama de suveranitate și granițe, deci o ierarhizare transnațională sau suprastatală.

În ceea ce privește globalizarea, acest fenomen a fost unul pozitiv pentru răspândirea capitalismul. Atât pentru Globalizare, cât și pentru un sistem capitalist, e nevoie de anumite norme evidențiate mai sus, care desigur să fie favorabile pentru omenire. Fluxurile internaționale pătrund independent de voința statului, pentru că nimic și nimeni nu se poate opune fluxurilor informaționale și de telecomunicații. De asemenea fluxurile internaționale, cum ar fi cele cu privire la circulația mărfurilor, serviciilor, tehnologiilor, capitalurilor sunt aprecieri prealabile la adresa globalizării și capitalismului.

Referințe:

1. Clurovici, Eugen Ovidiu, (2001), *Națiunea Vitruală. Eseu despre globalizare*, Editura Polirom, Iasi;
2. Dăianu, D. (2011). *Statul, finanța și criza.*// *Economistul*, nr. 35, septembrie;
3. Galbraith, J.K. (1982). *Știința economică și interesul public*. Editura Politică, București;
4. Georgescu, F. (2011). *Anatomia crizei și schimbarea paradigmei economice.*// www.bnro.ro, octombrie;
5. Mises, von L., (1998). *Capitalismul și dușmanii săi*, Editura Nemira, București
6. Morris, C., (2010). *Criza economică și profeții ei*, Editura Litera, București;
7. Negrea, Alina-Petronela, *Globalizarea și identitară*//*Economia teoretică și aplicată*. Volumul XIX (2012), nr. 9 (574);
8. Pohoacă, I. (1993). *Doctrină economică universală*, Editura Fundației Gh. Zane, Iași;
9. Stănescu, V., (2005), *Știința Globalizării*, Editura All Black, București;
10. www.nistea.com/media/internet/crestinism_si_globalizare.htm.

РОЛЬ ПУБЛИЧНОЙ ДИПЛОМАТИИ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

*Николай ТРОФИМЕНКО,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина*

The article provides analysis of the development of modern diplomacy, international relations. The factors that have led to revival of the term of public diplomacy have been also analyzed in the article. The authors analyze the influence of the modern information technologies (the Internet, social networks) and the media on the development of diplomacy in general. The research emphasizes the fact that public diplomacy is a vivid example of applying soft power in international relations, being also applied in the context of smart power. The researchers provide Ukrainian translation equivalents of the English term of public diplomacy and offer the most correct choices for their application and use. Peculiarities of old and new public diplomacy are under consideration.

В XXI веке международные отношения и дипломатия трансформируются под влиянием множества факторов. Дипломаты и дипломатические службы стран мира в целом под воздействием глобализации, информатизации, технологизации и других процессов вынуждены вносить коррективы в свою консервативную деятельность, открывая некогда закрытые двери дипломатических структур, правительственных учреждений широкой общественности, внедряя новейшие информационные технологии.

На базе одного из ведущих учреждений мира, которое занимается международными отношениями, Нидерландского института международных отношений «Клингендаль», ведущими учеными в области дипломатии, международных отношений профессором Брайаном Хокингом, профессором Яном Мелисенном, профессором Шоном Риорданом и профессором Полом Шарпом был подготовлен доклад «Будущее дипломатии», в котором исследователи, проанализировав тенденции, закономерности развития современного мира спрогнозировали дальнейшее развитие международных отношений, роль дипломатической службы и дипломатов в деятельности государств, других акторов международных отношений [16, с. 5].

В отчете обозначены характерные черты дипломатической среды XXI века, которая характеризуется изменением и неопределенностью:

- расширение числа и разновидностей международных акторов, усиленных информационно-коммуникационными технологиями и социальными медиа. Данные акторы выходят за рамки традиционных неправительственных организаций, превращаясь в более аморфные социальные группы;
- развитие новой международной повестки дня по безопасности, сосредоточенной на безопасности личности внутри государства и включающей такие вопросы как изменение климата или пандемии, которые выходят за рамки традиционных концепций международной безопасности;
- возрождение более традиционных геополитических проблем, учитывая, что страны конкурируют между собой за влияние, ресурсы, территорию;
- расширение вопросов регулятивной дипломатии, усиленных глобальным финансовым кризисом и требующих более эффективного банковского регулирования;
- прогрессирующая фрагментация правил и норм, регулирующих международные политические и торговые отношения, так как набирающие силу страны утверждают в своих собственных ценностях и правилах. Одним из последствий станет продолжающееся ослабление многосторонних институтов.

В то время как дипломаты должны делить сцену с широким кругом акторов и институтов, не смотря на их опыт в вопросах глобализации и ее влияния, государства остаются важными акторами международных отношений и будут оставаться таковыми еще достаточно долго, хотя их влияние и роль будет все больше уменьшаться.

Государственная дипломатия, таким образом, остается значительным фактором защиты национальных интересов, развивая глобальное управление и укрепляя международный мир и безопасность.

Дипломаты прекратят быть защитниками от всего иностранного, выступая за стирание границ, интегрируя различных акторов дипломатической среды.

Дипломаты в XXI веке останутся важными составляющими глобальной политики. Навыки и профессионализм дипломатов будут более востребованы в управлении все более неуправляемыми политическими проблемами и в условиях давления создаваемого глобализацией и регионализацией [16, с. 6].

Различия между внутренними и международными отношениями состоят в том, что национальные интересы государства включают все правительственные институты, таким образом повышается значение координации между правительственными учреждениями. Иностранное министерство должно рассматривать себя как часть этой «национальной дипломатической системы» и рассматривать их изменившуюся роль в данном свете.

Министерства иностранных дел останутся ответственными за управление своими дипломатическими сетями. Требования к этим сетям будут все больше повышаться. Все это будет требовать четкого расставления приоритетов в интересах и разработки инновационных организационных решений. Это включает:

- административный центр, уменьшающий административную нагрузку на маленькие посольства;
- виртуальные посольства со служащими, сочетающими онлайн мониторинг стран, чередующийся с визитами в эти страны;
- быстрое реагирование с использованием инноваций в управлении человеческими ресурсами, которое позволяет быстро концентрировать необходимые ресурсы в чрезвычайных ситуациях;
- «дипломатический резерв», позволяющий повысить эффективность поддержания широкого спектра международных знаний и навыков через сети «резервных дипломатов» в научных и деловых кругах.

В условиях изменяющихся дипломатических коммуникаций министерства иностранных дел должны выработать эффективные государственные дипломатические стратегии, полностью интегрированные в механизмы принятия решений. Это в свою очередь требует переосмысленного понимания заинтересованных акторов и групп. Министерства иностранных дел должны также обеспечить понимание другими элементами национальной дипломатической системы централизацию публичной дипломатии и ее средне и долгосрочных стратегических целей. Публичная дипломатия будет приобретать все больше влияния, ее деятельность и стратегии будут все активнее настраиваться на выполнение политических целей. В этих условиях в геометрической прогрессии будет развиваться цифровая дипломатия. Все больше денег правительства стран будут тратить на Веб 2.0 и виртуальную дипломатию, что в перспективе уменьшит расходы на организацию дипломатической и консульской службы.

Новая повестка дня международной безопасности требует новых подходов к дипломатии. Вопросы дипломатии в значительной степени взаимозависимы, требуют всеобъемлющих комплексных решений, международного сотрудничества и взаимодействия между гражданскими обществами разных стран. Повысится роль дипломатов как координаторов между национальными и зарубежными группами гражданского общества.

Министерства иностранных дел и отдельные дипломаты будут нуждаться в полном использовании новых социальных медиа как для влияния на ключевые вопросы, так и для связи с целевыми группами.

Правительства продолжают придавать большое значение коммерческой дипломатии, дипломатические службы должны будут анализировать в каких услугах и поддержке нуждаются компании. При этом в условиях повышения интенсивности международных

передвижений возрастает нагрузка на консульские учреждения. МИДы должны будут увеличить результативность консульской работы в поддержке экономической дипломатии.

Для выполнения этих задач дипломатам понадобится комбинировать традиционные (лингвистические и исторические знания) и современные навыки (информационные технологии и социальные медиа). Национальная дипломатическая система в целом должна радикально улучшить свою способность геополитического анализа и долгосрочного стратегического планирования.

В современных условиях трансформации дипломатии с появлением культурной дипломатии, спортивной, энергетической, торговой, экономической, общественной, народной, публичной изменилось само понимание роли и функций дипломата и дипломатии в целом. В информационную эпоху каждый человек, используя современные технологии, социальные сети, может стать дипломатом.

Осмысление дипломатии, ее направлений, таких как публичная, новая публичная дипломатия, является очень интересной и важной научной задачей

В современных условиях дипломатия активно использует высокие технологии, с развитием электронной революции у нее возникают все новые и новые возможности. С развитием ТНК, бизнес все активнее переманивает специалистов из дипломатических учреждений для усиления своих позиций среди конкурентов, влияния на политику отдельных государств. Мир бизнеса постоянно переманивает наиболее талантливых выпускников, обещая высокую заработную плату, которую нельзя сравнить с государственной. Потеряв монопольное положение на осуществление внешнеполитических функций, современные внешнеполитические ведомства вынуждены проявлять небывалую гибкость в поиске новых, менее затратных форм и методов работы. Дипломатия радикально трансформируется у нас на глазах. В ответ на новые вызовы меняются ее структуры, методы, организационные формы.

Классическая модель дипломатии, предусматривающая взаимодействие исключительно государств, становится лишь одним из аспектов современной дипломатической деятельности. Сегодня всем будущим специалистам необходимы знания основ ведения переговоров, протокола, особенностей сотрудничества с представителями различных национальностей, навыки сбора и анализа информации.

Главным вызовом для дипломатии XX века, не смотря на множество событий, стали высокие технологии.

В 1969 г. американскими военными была создана сеть ARPANET, призванная обеспечить возможность стратегического командования и передачи информации в случае советского ядерного удара. Сегодня, спустя сорок с небольшим лет, прямой потомок сети – Интернет – превратился в один из столпов технологического развития и мощное орудие глобализации [2].

Серьезным соперником дипломатии становятся и средства массовой информации. В свое время премьер-министр Канады Пьер Трюдо предложил заменить дорогостоящее министерство иностранных дел подпиской на «Нью-Йорк Таймс». Премьеру показалось, что корреспонденты газеты лучше информированы о событиях, чем авторы дипломатических депеш. СМИ в электронном варианте стали еще более серьезным соперником посольств, ведь они напрямую информируют о событиях из горячих точек в режиме реального времени [7]. Новые социальные сети способны не только сообщать о событиях, но и влиять на них. В результате высокопоставленные дипломаты, политики вынуждены регистрироваться в социальных сетях и там отстаивать свои позиции. В годы «холодной войны» только государства могли позволить себе массовую международную коммуникацию: издание газет, развитие сети радиовещания, финансирование неправительственных организаций. Развитие и удешевление коммуникационных технологий, а также увеличение количества и совокупного влияния негосударственных

акторов мировой политики полностью изменили эту сферу [5]. Все приведенные факты и события способствовали возрождению, трансформации понятия «публичная дипломатия».

Отдельно следует обратить внимание на правильное употребление вариантов перевода англоязычного термина «public diplomacy». На русский язык «public» можно перевести как «общественный», «публичный», «государственный», «гражданский». Чаще в дипломатии используются два определения – «публичная» и «общественная». Однако наиболее правильным является понимание «public diplomacy» в значении «публичной дипломатии». Существует множество определений этого понятия, все они сводятся к системе диалога, взаимодействия с зарубежными обществами в политических целях. Вместе с этим значением существует также другое – дипломатия на уровне общественных организаций, в этом случае уместно использовать термин «общественная дипломатия».

Дипломатию можно также определить как механизм, исключаящий войну и применяемый международными акторами для управления средой международных отношений. Сегодня таким актором может быть государство, транснациональная корпорация, неправительственная организация, международная организация, террористическая организация / негосударственная военизированная организация или другой игрок на мировой арене. Традиционная дипломатия – это попытка международного актора управлять средой международных отношений путем взаимодействия с другим международным актором; публичная дипломатия – это попытка международного актора управлять средой международных отношений путем взаимодействия с иностранным обществом [15, с. 12].

Публичная политика – это новый жанр осуществления политики в период глобальной информатизации. Публичная дипломатия, тесно связана с этим направлением политики, представляет собой целый «мир», где действуют политики, деятели культуры, науки, образования, СМИ, неправительственных организаций, пользователи социальных сетей. Но, что особенно значимо, сегодня публичность является неотъемлемым признаком профессиональной дипломатии.

В более широкой исторической ретроспективе можно даже сказать, что практика взаимодействия министерств иностранных дел и посольств с гражданским обществом и отдельными лицами за рубежом демонстрирует тот факт, что дипломатическое представительство стран вышло на новый уровень.

Многие практики в дипломатических службах различных стран мира могли до сих пор не понять значимости связей с иностранной общественностью, но выразительным признаком становится тот факт, что в определенном количестве стран это направление все чаще привлекает внимание высшего руководства министерств иностранных дел и политических лидеров.

Публичная дипломатия может быть традиционной (информационная пропаганда через радио, телевидение, кино, обучение отдельных социально-профессиональных групп населения с целью формирования лояльной элиты, распространение политической культуры посредством выставочной деятельности, кино и т. д.) и цифровой (размещение радио и телепередач в сети Интернет, распространение литературы в цифровом формате, мониторинг дискуссий в блог-пространстве зарубежных стран, создание Интернет-страниц государственных учреждений, посольств, других организаций, а также персонифицированных страниц членов правительства, послов в социальных сетях; рассылка информации через мобильные телефоны и т. д.).

Цифровая или электронная дипломатия, названная экспертами Силиконовой долины «дипломатией Веб 2.0», появилась сравнительно недавно. Упрощенное определение этого явления – использование веб и информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) для реализации дипломатических задач – дает о нем вполне исчерпывающее представление.

Появление цифровой дипломатии как заметного и мощного явления относят к достижениям внешней политики первого срока Барака Обамы. Тогда стало очевидно, что

соцсети позволяют напрямую общаться с неограниченным числом людей, вне зависимости от их страны проживания. Все это ложится в концепцию «мягкой силы» (soft power), и даже более того, находит развитие в идее «умной силы» (smart power), высказанной Хиллари Клинтон. Эти направления с 2009 года стали важной частью программы внешней политики США «Государственное управление в XXI веке».

Об эффективности её работы говорят цифры и факты: Хиллари Клинтон приняла от предшественника одну официальную страничку Госдепа в сети, а в феврале 2013 года передавала Джону Керри серьезное интернет-хозяйство. Суммарная аудитория всех аккаунтов и блогов составляла около 20 млн. человек, которые посещали более 300 страниц в Фейсбуке, представительства YouTube, Tumblr и Flickr на 11 языках. Систему координируют примерно 150 сотрудников Госдепартамента и порядка 900 специалистов за границей США. Не удивительно, что по различным рейтингам в вопросах цифровой дипломатии США лидируют с большим отрывом [9].

Цифровая дипломатия носит в основном прикладной характер и особенно полезна в работе с зарубежной аудиторией в вопросах трансляции официальной позиции и формирования имиджа государства. Важно понимать, что дипломатию в ее привычном понимании она вряд ли когда-нибудь заменит. Закрытые переговоры останутся закрытыми. Впрочем, в силах цифровой дипломатии объяснить, почему принято то или иное решение, к каким результатам оно приведет, как повлияет на внешнеполитический процесс, то есть открыть доступ широкой общественности к результатам деятельности традиционной дипломатии.

Сейчас открытость – это вынужденная необходимость для государства, которое работает в информационном пространстве наравне с другими источниками информации. Если не наполнять это пространство объективной информацией, его наполняют другие. Цифровая дипломатия как раз и призвана оперативно предоставлять адекватную информацию, опровергать некорректные сведения, подтверждать сведения из официальных источников.

Международный опыт показывает, что на данном этапе уже накоплен значительный арсенал приемов и методов цифровой дипломатии, который может быть использован для решения внешнеполитических задач. Потребность в привлечении общественности на свою сторону в условиях мгновенного распространения информации, равным образом и дезинформации, стала особенно значимой. Публичная дипломатия была дополнена общением в социальных сетях. Родились новые термины – «твипломаси» или «твипломатия», «фейсбук-дипломатия». Твиттер, Фейсбук и другие социальные сети используются внешнеполитическими ведомствами. Министерства иностранных дел Российской Федерации и Украины – не исключение.

Президенты, премьеры, министры, главы внешнеполитических ведомств, послы регистрируются в социальных сетях и становятся «твипломатами». В совокупности с другими инструментами и методами электронной дипломатии твиттер- и фейсбук-дипломатии могут быть достаточно эффективным инструментом.

Одно из важнейших достижений Фейсбука в том, что многие пользователи уже воспринимают его как данность, и буквально живут в нем в режиме онлайн с помощью мобильных устройств. Люди воспринимают соцсеть как часть собственной жизни и готовы тратить свой главный невосполнимый ресурс. Журнал Time недавно запустил приложение, которое помогает посчитать, сколько времени вы проводите в Facebook. Это означает, что возможность прямого обращения к пользователю существует в потенциале практически всегда, а быстрый отклик огромных аудиторий способен менять, в том числе, и политическую карту Мира (что наглядно показал опыт «арабской весны») [9].

Это говорит о том, что дипломатия будет трансформироваться и дальше, а к публичной и общественной дипломатии будут все чаще прибегать не только правительства государств и отдельные политики, но и НПО, ТНК, СМИ и т.д.

С помощью публичной дипломатии правительства надеются влиять на общественное мнение других стран, формировать благоприятный имидж, завоевывать симпатии и менять настроение международного сообщества.

Общепризнанным является факт, что термин «публичная дипломатия» был употреблен в его современном значении в 1965 году Эдмундом Гуллионом, деканом Школы права и дипломатии им. Флетчера Университета Тафта и выдающимся отставным сотрудником дипломатической службы США, когда он создал Центр публичной дипломатии им. Эдварда Р. Марроу. Концепция Гуллиона определяет, что публичная дипломатия рассматривает влияние общественных отношений на формирование и исполнение внешней политики.

Современные ученые выделяют термин «новая публичная дипломатия». Он соотносится с вышеуказанной дефиницией, но кроме того обращает внимание на ключевые изменения в практике публичной дипломатии.

Одним нерешенным вопросом новой публичной дипломатии являются отношения между появлением новых игроков и интересами государств. Некоторые национальные правительства делали ставку на деятельность неправительственных организаций, международных организаций и корпораций с активной позицией за рубежом как на бесплатную помощь их усилиям в сфере публичной дипломатии. Но такой подход не учитывал того, что эти новые субъекты сами по себе являются отдельными международными акторами и их публичная дипломатия отражает их усилия управлять международной средой путем связи с общественностью в своих собственных интересах, а не в интересах государства, с которым они исторически связаны. Государства могут обнаружить, что их отношения с этими новыми акторами будут иметь мало общего с отношениями с их собственными внутренними органами публичной дипломатии, а больше напоминать отношения с союзными государствами, интересы которых пересекаются и которые могут разорвать союз в случае конфликта интересов.

В целом можно сказать, что публичная дипломатия в современном мире направлена на формирование положительной репутации государства. Репутация формируется не только риторикой, но и действиями. Если делать политические шаги, которые негативно скажутся на имидже страны в мире, то красивая риторика вряд ли поможет исправить ситуацию. Соответственно, цель публичной дипломатии – это не только трансляция позитивной информации о нации, но и участие в выработке внешнеполитических решений с учетом влияния на репутацию страны, к которому они приведут. Итак, публичная дипломатия – это неотъемлемая часть политики «мягкой силы». Задача публичной дипломатии – привлекать на свою сторону общественность другой страны.

Литература:

1. Гуцал С. А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави / Світлана Анатоліївна Гуцал // Стратегічні пріоритети. 2010. — № 3 (16). — С. 106—113.
2. Демидов О. От права на доступ к сетевому разуму / Олег Демидов. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1618#top.
3. Долинский А. Дискурс о публичной дипломатии / Алексей Долинский // Международные процессы. — 2011. — № 1 (25).
4. Долинский А. Публичная дипломатия для бизнеса, НКО и университетов / Алексей Долинский. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=791#top.
5. Долинский А. Что такое общественная дипломатия и зачем она нужна России? / Алексей Долинский. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=791#top.

6. Драч М. Як діє американська публічна дипломатія в Росії і Грузії? / Мар'яна Драч. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1114389.html>.
7. Зонова Т. Дипломатія будущего / Татьяна Зонова. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=334#top.
8. Зонова Т. Публичная дипломатия и ее акторы / Татьяна Зонова. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=681#top.
9. Корнев М. Дипломатия Веб 2.0: как Фейсбук и соцсети меняют мировую политику / Максим Корнев. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=3076#top.
10. Кулик С. А. «Электронная дипломатия». Начало / Сергей Александрович Кулик. — М.: Институт современного развития. — 33 с.
11. Лукьянов Ф. Публичная дипломатия – не работа узкой группы людей / Федор Лукьянов. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2181#top.
12. Най Дж. С. Нова публічна дипломатія / Джозеф С. Най // День. — 2010. — № 28.
13. Пермякова Л. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты / Лариса Пермякова. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://russiancouncil.ru/inner/index.php?id_4=862#top.
14. Cull N. J. 'Public Diplomacy' Before Gullion: The Evolution of a Phrase / Nicholas J. Cull. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gullion.pdf>.
15. Cull N. J. Public Diplomacy: Lessons from the Past / Nicholas J. Cull. — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — 61 p.
16. Futures for Diplomacy. Integrative Diplomacy in the 21st Century / [Brian Hocking, Jan Melissen, Shaun Riordan, Paul Sharp] // Clingendael Netherlands Institute of International Relations Report. — October 2012. — № 1.
17. Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — 382 p.
18. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations / [Brian Hocking, Peter van Ham, Alan K. Henrikson and others]; edited by Jan Melissen. — New York: Palgrave Macmillan, 2005. — 221 p.
19. Wilson E. J. Silicon Valley`s Foreign Policy / Ernest J. Wilson. — Los Angeles: Figueroa Press, 2012. — 28 p.

ФЕНОМЕН КОРРУПЦИИ В СФЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МОЛДОВЫ, ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ, ФОРМЫ И МЕТОДЫ ЕЁ ПРЕОДОЛЕНИЯ

*д. э. н. Наталья ШТЕФЫРЦЭ,
Национальный банк Молдовы,
Технический Университет Молдовы*

*д. ю. н. Игорь БАЦАЛАЙ,
Генеральная Прокуратура Республики Молдова*

The article defines the concept of corruption, reflected its basic forms and aspects. Corruption is a threat to the national interests of the Republic of Moldova, and jeopardizes the identified socio-economic transformation, so the article suggests some ways to overcome existing problems.

Ключевые слова: Коррупционная деятельность, экономическая безопасность, коррумпированность, «злоупотребления государственной властью, административная коррупция, коррупционные риски, эффективность национальной экономики, коррупционные сети.

I. Введение

Коррупция – многоликое явление, которое несмотря на разнообразие политических, правовых и экономических систем в разных странах, где она существует, обладает едиными закономерностями своего развития, а ее история не уступает по древности самой человеческой цивилизации. В уголовном законодательстве Республики Молдова сама коррупция является не самостоятельным составом преступления, а собирательным понятием, охватывающееся главой XV названной преступлениями против надлежащего порядка работы в публичной сфере [1], совершаемыми как правило специальными субъектами (публичными лицами) (пассивное, либо активное коррумпиование, злоупотребление служебным положением и др.).

Коррупция существенно влияет на стабильность и безопасность целых государств, подрывает их демократические и моральные устои, препятствует их экономическому и политическому развитию. И потому международным сообществом коррупция рассматривается как основная общественная проблема, решение которой является приоритетным направлением в борьбе с преступностью. Для того, чтобы эта борьба была успешной, необходимо иметь реалистичное определение коррупции, которое способствовало бы принятию конкретных мер на национальном и международном уровнях [2].

II. Экономико–правовой анализ феномена коррупции на современном этапе, мировая практика ее регламентации

Вопросы концептуального подхода к определению коррупции обсуждался, в частности на Восьмом Конгрессе ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями (Гавана, 1990), а затем на Девятом Конгрессе ООН (Каир, 1995), где за основу было принято давнее краткое и емкое определение коррупции как «злоупотребления государственной властью для получения выгоды в личных целях» [3]. Рабочее определение междисциплинарной группы по коррупции (GMC) Совета Европы еще шире определяет рассматриваемое понятие: «коррупция представляет собой взяточничество и любое другое поведение лиц, которым поручено выполнение определенных обязанностей в государственном или частном секторе, и которое ведет к нарушению обязанностей, возложенных на них по статусу государственного должностного лица, частного сотрудника, независимого агента или иного рода отношений и имеет целью получение любых незаконных выгод для себя и других» [4, с.18-19]. В данном случае субъектом коррумпиованных деяний может быть не только публичное лицо. В этом контексте можно сказать, что коррупция представляет собой совокупный эффект монополии власти и дискреционные полномочия в принятии решений при

отсутствии подотчетности в своей деятельности. Существует широкий спектр трактовок определения коррупции, ее содержания и основных направлений уменьшения масштабов коррупции и интенсивности коррупционных отношений. Согласно первому подходу, коррупция рассматривается как имеющее место отклонение от норм права, служебной этики и общечеловеческих моральных принципов. При этом, в соответствии с переводом с латинского понятия «коррупция» как подкупа, взятки, ее трактуют *в широком смысле* как прямое использование должностным лицом прав, связанных с его должностью, в целях личного обогащения; *в узком смысле* – как ситуацию, когда должностное лицо принимает противоправное решение, из которого извлекает выгоду другая сторона, а само должностное лицо получает незаконное вознаграждение от этой стороны.

Статья 2 Закона о предупреждении коррупции и борьбе с ней пг.90-XVI от 25.04.2008, определяет коррупцию как «противоправное деяние, сказывающееся на нормальном исполнении должностных обязанностей и заключающееся в использовании субъектом акта коррупции или факта коррупционного поведения своего должностного положения для испрашивания, принятия или согласия на принятие, прямо или опосредованно, для себя или для другого лица, материальных благ или непричитающейся выгоды либо в незаконном обещании, предложении или предоставлении субъектам актов коррупции материальных благ или непричитающихся выгод» [5].

Таким образом, в настоящее время наше общество имеет фактически правовое определение понятия «коррупция», что является большим прогрессом, поскольку еще не так давно, наше законодательство не использовало данное понятие. Между тем в разных странах состояние и структура коррупции, ее причины и условия, а также методы борьбы с ней могут существенно различаться. Эти различия определяются не только особенностями различных государственных систем, но и социальными и экономическими проблемами, существующими в обществе, его нравственным состоянием, правовой и политической культурой. Наглядно сегодня эти особенности проявляются в Республике Молдова, где коррупция является одной из наиболее острых проблем, угрожающих самому существованию Молдавского государства, все глубже деморализующих общество в целом. На современном этапе социально-экономического развития для Республики Молдова преодоление коррупции является одним из важнейших стратегических направлений экономического и политического развития страны. Обеспечение экономической безопасности республики невозможно без резкого снижения уровня коррупции, которая препятствует развитию малого и среднего бизнеса, приводит к осуществлению невыгодных для национальной экономики инвестиций и т.п. Подпольное производство и контрабандный ввоз в страну поддельной продукции, неправильное таможенное оформление грузов, как правило, сопряжены с коррумпированностью и криминогенностью экономики.

Масштабное распространение коррупции является серьезной угрозой национальным интересам Республики Молдова, ставит под сомнения успех осуществляемых в республике социально-экономических преобразований. Существует множество форм (проявлений) коррупции [6]. В качестве таковых можно назвать взяточничество, фаворитизм, nepотизм (кумовство), протекционизм, лоббизм, незаконное распределение и перераспределение общественных ресурсов и фондов, незаконное присвоение общественных ресурсов в личных целях, незаконная приватизация, незаконная поддержка и финансирование политических структур (партий и др.). Особую негативную значимость приобретает явление государственной коррупции, то есть участие в ней публичных лиц, состоящих на государственной службе, имеющих возможность распоряжаться не принадлежащими им ресурсами за счет принятия (или непринятия) тех или иных решений. К таким ресурсам могут относиться бюджетные средства, государственные и муниципальные заказы и льготы, объекты государственной или муниципальной собственности, а также оказываемые за счет государства социальные, образовательные и

медицинские услуги [7, с.194]. В рамках данного подхода в соответствии с характером и местом коррупционных действий различают верхушечную и низовую коррупцию.

Низовая коррупция в основном распространена на среднем и низшем уровнях государственной и муниципальной службы и охватывает повседневную жизнь как большинства граждан, так и деятельность юридических лиц, которые взаимодействуют с чиновниками тех же уровней. Регистрация, штрафы, лицензии, различные разрешения.

Верхушечная коррупция охватывает политиков, работающих в органах власти, высших чиновников и сопряжена с принятием решений имеющих высокую цену (лоббирование и принятие законов, государственные заказы, изменение форм собственности).

В Докладе Всемирного Банка «Борьба с коррупцией в переходный период» рассматриваются два основных аспекта коррупции – захват государства и административная коррупция [8].

Захватом государства считаются действия отдельных лиц, групп или фирм как в государственном, так и в частном секторах с целью воздействия на формирование законов, правил и других инструментов государственной политики с целью обеспечения себе определенных преимуществ в результате противоправного и непрозрачного предоставления личных благ государственным служащим.

Административная коррупция (захват бизнеса) относится к намеренному внесению искажений в процесс предписанного исполнения существующих законов, правил и регулирующих положений с целью предоставления преимуществ как государственным, так и негосударственным актёрам в результате незаконного и непрозрачного обеспечения личных выгод государственным служащим.

III. Анализ факторов порождающих коррупцию и статистика международных антикоррупционных организаций

В классификации международных антикоррупционных организаций, таких как Transparency International и Всемирный Банк, в 2012 году Молдова была на 94 позиции, а в 2013 на 102 месте. Соседями Молдовы по рейтингу стали Эквадор, Таиланд и Панама. Ее место в списке заняла Армения [9]. Таким образом, Молдова занимает позицию «средний - высокий уровень», то есть средний уровень захвата государства и сравнительно высокий уровень административной коррупции. *«Индекс восприятия коррупции в 2013» показывает, что коррупция по-прежнему угрожает всем странам и всем уровням управления, от выдачи местных разрешений до законодательных органов. Исследования указывают на то, что в этом году две трети стран набрали больше 50 баллов - это говорит об очень высоком уровне коррумпированности. Всего в рейтинге участвовали 176 стран. В данную группу входят страны, в которых проблема административной коррупции остается основной проблемой, в то время как государство подвергается захвату в меньшей степени, чем другие страны переходного периода. Рост уровня коррупции представляет угрозу национальной экономической безопасности, так как может привести к замедлению социально-экономических реформ, усилению процессов, приводящих к увеличению концентрации власти и экономических ресурсов, увеличению дифференциации общества, формированию перманентного источника нарастания социальной напряженности и протестных настроений.*

Коррупционные риски. Мировая практика свидетельствует о том, что в транзитный период государство имеет высокую степень коррупционного риска. Республика Молдова как страна с относительно коротким сроком независимости подвержена различным проявлениям коррупции. Это обусловлено следующими группами факторов:

Политические факторы: дисбаланс между ветвями власти; недостаточная развитость институтов гражданского общества; отсутствие у политической оппозиции возможностей и механизмов влияния на власть.

Административные факторы: высокий уровень закрытости в работе государственных ведомств; чрезмерная бюрократизация системы государственной власти

и управления; большое количество запретительных норм и возможность для государственных служащих влиять на деятельность предприятий и граждан; громоздкая система отчетности; неэффективная кадровая политика, возможность продвижения по службе вне зависимости от действительных результатов работы государственных служащих; коммерциализация системы государственной власти и управления (сращивание власти и бизнеса); отступление представителей государственных органов от установленных правил; неэффективность механизмов внутреннего контроля в системе государственной власти и управления.

Правовые факторы: правовой нигилизм в общественном сознании; нарушение прав и свобод граждан; несовершенство законодательства; отсутствие прозрачности в системе законотворчества; чрезмерное нормотворчество государственных органов; отсутствие законодательного регулирования лоббистской деятельности.

Социальные факторы: бедность основной массы населения; снижение уровня образования населения; неспособность государства обеспечить достойное существование государственных служащих, выплаты достойных заработных плат в результате чего снижается их мотивация на эффективную работу.

Экономические факторы: неравенство экономических возможностей; отсутствие прозрачности бюджетной и финансово-кредитной систем; нарушения в сфере приватизации собственности; неэффективная налоговая и таможенная система; отсутствие действенной системы контроля над процессом предоставления льгот в различных сферах деятельности.

Социально-культурные факторы: ухудшение морально-нравственных устоев социума; правовой нигилизм на всех уровнях общественной жизни; ухудшение качества образования; длительная традиция мздоимства, ставшая частью культурного фона; недостаточная информированность и организованность граждан; общественная пассивность в отношении своеволия государственных служащих.

Внешние факторы: проникновение в национальную экономику и усиление позиций иностранного капитала.

Безусловно, что такой феномен как коррупция, оказывает негативное воздействие на все сферы общественной жизни. Угроза захвата государства и административная коррупция в сфере экономики являются серьезным препятствием в проведении эффективной экономической политики. Коррупция так же оказывает отрицательное влияние на экономическое развитие страны, поскольку сдерживают приток инвестиций, создаёт дополнительные барьеры взаимодействию между отдельными сегментами рынка из-за «непрозрачности» отношений между рыночными агентами. Коррупция извращает систему распределения доходов, увеличивая стимулы для нечестных, коррумпированных агентов и неэффективно распределяя экономические ресурсы. Она приводит к росту транзакционных издержек в долгосрочном периоде, что приводит к снижению эффективности национальной экономики, в частности, из-за уменьшения объемов инвестиций и темпов роста ВВП. Коррупция является «дополнительным налогом» для потенциальных инвесторов, который удерживает их от активной инвестиционной деятельности в странах с транзитной экономикой. Она подрывает бюджетную политику, т.к. снижает эффективность бюджетных затрат и ухудшает их структуру из-за оказания предпочтения проектам, облегчающим возможность разворовывания фондов. Захват государства приводит к сосредоточению значительных преимуществ в руках ограниченного числа компаний, которые имеют возможность закрепить эти преимущества в основных законодательных, правовых и регулирующих структурах, управляющих национальной экономикой. В результате концентрации экономических ресурсов, эти компании имеют возможность подавлять менее крупные предприятия конкурентов. Коррупция в экономической сфере приводит к увеличению степени слияния политических институтов с бизнес-сообществом, что косвенно оказывает негативное влияние на социальное самочувствие населения. Более того, коррупция приводит к

снижению уровня доверия населения к проводимым государством реформам в социальной сфере. Она является одним из косвенных факторов процесса социального расслоения общества и поэтому, в результате коррупции в обществе складывается стереотип о низком уровне компетентности государственных служащих, что способствует снижению авторитета государственной власти. Уменьшается общественное неприятие коррупционной деятельности. При этом последняя рассматривается в качестве наиболее эффективного способа взаимодействия с государственными структурами. Особо негативное влияние коррупции оказывается на политику и политическую сферу. Указанные явления, прежде всего, проявляются в смещении целей политики от общенационального развития к обеспечению власти олигархических группировок, отчуждению власти от общества, падении престижа страны на международной арене, возникновении угрозы ее экономической и политической изоляции. Кроме того, данные негативные проявления ведут к возникновению угрозы разложения демократических институтов, а так же подрыву веры граждан демократическим ценностям.

Основными причинами проникновения коррупции в правовую систему и законодательную власть государств с транзитной экономикой являются, во-первых, принятие в течение короткого периода времени большого количества правовых документов, в результате чего значительно снижается качество их проработки и эффективность контроля за их исполнением, во-вторых, несоответствие нормативно-правовых актов существующим экономическим отношениям.

Коррупционная деятельность в области *законодательной власти* может осуществляться в форме лоббирования интересов компании путем скрытого финансирования политических партий и депутатов парламента, а в области *исполнительной (судебной) власти* – путем оказания услуг или финансирования государственных служащих с целью влияния на принятие необходимых решений, указов и регулирующих документов. В настоящее время для Республики Молдова наибольшую актуальность имеет осуществление государственными служащими скрытой бизнес-деятельности, представляющей собой сочетание административной коррупции с захватом государства. При этом отсутствие реальных ограничений, а зачастую и содействие со стороны правоохранительных органов являются причиной дальнейшей эскалации коррупции, к которой оказываются причастными все более широкие слои общества.

Серьезную проблему для любого государства представляет деятельность *коррупционных сетей*, объединяющих государственных служащих, бизнесменов и финансистов, которая проявляется в формировании взаимосвязей и взаимозависимостей между чиновниками по вертикали управления, а также по горизонтали на различных уровнях управления между различными ведомствами и структурами. Эти взаимосвязи и взаимозависимости устанавливаются в целях систематического совершения коррупционных сделок, как правило, в сфере распределения бюджетных средств в пользу финансово-кредитных и коммерческих структур, входящих в коррупционную сеть, увеличения их доходов, а также получения конкурентных преимуществ.

IV. Выводы

Целями противодействия коррупции должны стать, прежде всего, увеличение эффективности и компетентности власти в государственном управлении, оздоровление экономики, снижение издержек, связанных с коррупционной составляющей расходов бизнеса, стимулирование добросовестной конкуренции.

В качестве эффективных по нашему мнению так называемых инструментов реализации указанных целей следует отметить установление единообразия правовых основ организации и деятельности органов государственного контроля, создание специального антикоррупционного механизма, предполагающего информационную открытость (прозрачность и подотчетность) деятельности государственных контролирующих органов и их представителей.

В качестве обязательных условий в борьбе с коррупцией следует признать: верховенство закона, рыночная конкурентная среда, реальная политическая конкуренция, предотвращающая консервацию коррупционных политических элит, реальный гражданский контроль, создание автономного, не зависящего от государства органа для борьбы с коррупцией, ужесточение ответственности за коррупцию, контроль доходов и расходов государственных чиновников, реальной конфискации незаконно полученных доходов и активов.

Обеспечение возможности каждому иметь достойную зарплату за легально затраченный труд, воспитание в обществе непримиримого отношения к коррупции как к явлению, опасному для экономического процветания каждого и общества в целом, реально существующая правовая защита от попыток вовлечения в коррупционные сети законопослушных граждан способны привести к результативной борьбе со снижением коррупционной нагрузки на легальную экономику.

Используемая литература и нормативные акты:

1. Уголовный кодекс Республики Молдова № 985-хv от 18 апреля 2002 года с последующими изменениями и дополнениями. Опубликовано в Мониторул Официал nr.72-74/195 от 14.04.2009, Мониторул Официал nr.128-129/1012 от 13.09.2002.
2. Сухарев А.Я. Криминализация экономики и коррупция – угроза безопасности страны. Экономическая преступность и коррупция. Москва 2003 год. 283 с.
3. Разнообразие стран и разнообразие коррупции (Анализ сравнительных исследований). Аналитический доклад. – Региональный общественный фонд «Информатика для демократии» (Фонд ИНДЕМ). Москва 2001 год.
4. Яковенко Е.В. Конвенция Совета Европы «об уголовной ответственности за коррупцию» и УК РФ: сравнительно-правовой анализ // Проблемы укрепления государственности и обеспечения верховенства закона. Материалы конф. – Владивосток, 2003. 386 с.
5. Закона о предупреждении коррупции и борьбе с ней nr.90-XVI от 25.04.2008, Опубликовано в Мониторул Официал nr.103-105/391 от 13.06.2008.
6. Быстрова А.С., Сильвестрос М.В. Феномен коррупции: некоторые исследовательские подходы. Журнал социологии и социальной антропологии. – 2000. – Том III. Выпуск 1.
7. Маликов Р. Институциональная коррупция в России: методология анализа. Общество и экономика. Москва 2005 год. nr.1
8. Доклад Всемирного Банка. Борьба с коррупцией в переходный период. <http://www.worldbank.org>.
9. Разнообразие стран и разнообразие коррупции (Анализ сравнительных исследований). Аналитический доклад. Региональный общественный фонд «Информатика для демократии» (Фонд ИНДЕМ). Москва 2001 год.

SECȚIA ECONOMIE

GESTIUNEA RISCULUI VALUTAR ÎN SISTEMUL BANCAR DIN REPUBLICA MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ

*Leonid BEJENARI, drd.,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

This article present an analisys of management of currency risk in banking system of Republic of Moldova. Because all the banks maintain correspondent banking relationships with foreign banks lend and borrow in foreign currency and supports customer transactions denominated in foreign currencies, it is prone to currency risks. A review of the currency mismatch schedule indicated that the banks had positive net open currency positions for all its currencies during last years. Also all the contribution of the currencies in the assets of the bank adequately covered the contribution of the currencies to the liabilities. The currency structure of the bank's loans and deposits were also encouraging as its funding capacity provided by the deposit base in the various currencies exceeded its loan portfolio in the various currencies significantly.

Globalizarea a determinat creșterea expunerii instituțiilor nefinanciare și financiare, inclusiv a băncilor față de riscul valutar.

Businessul bancar este caracterizat de o componentă valutară semnificativă atât în suma operațiunilor practicate, cât și în totalul activelor proprii și a clienților, precum și în structura veniturilor și costurilor.

În același timp, băncile activează în condiții de mare volatilitate a ratelor de schimb.

Analiza conceptului de „risc valutar”, oferit de literatura de specialitate arată că cercetătorii analizează acest risc într-un mod unic și generalizat indiferent de domeniul economic și financiar al activității în care se manifestă riscul, definindu-l ca „eventualele pierderi, ca urmare a fluctuațiilor cursului de schimb”.

În opinia noastră, în cadrul cercetării gestiunii riscului valutar în cadrul băncii se necesită o caracterizare mai detaliată, care ar trebui să servească bază pentru organizarea și punerea în aplicare a unui management eficient al riscului.

Prin urmare, la cercetarea gestiunii riscului de schimb valutar în special în cazul băncilor, riscul valutar trebuie analizat din două puncte de vedere:

I. particularitățile riscului, explicat de *natura valutei în calitate de activ financiar* și

II. particularitățile definite de *sfera de circulație a acestui activ*, adică de activitățile bancare în valută.

Prima caracteristică reprezintă o îmbinare reciprocă a riscului pozițional și riscurilor operaționale, și de evaluare a riscurilor în funcție de poziția valutară deschisă, care depinde de diverși factori (economici, legislativi, politici, psihologici) care afectează fie moneda de bază, fie moneda cotate, sau pe ambele monede, determinând astfel fluctuații bruște ale cursului de schimb.

În același timp expunerea operațiunilor valutare la riscul valutar, este lipsită atenție în cercetările actuale.

În toate situațiile riscul valutar este cu atât mai important cu cât ponderea activelor și pasivelor exprimate în valută și a operațiunilor valutare este mai mare.

Pentru bancă e importantă elaborarea unei strategii de gestiune a riscurilor. Aceasta include un șir de probleme de la monitoringul riscului până la evaluarea dimensiunii lui. Important e de

știut că băncile activează în domenii care după determinare se referă la riscante și pentru ele nu există întrebarea de a evita riscul sau nu.

Principiile gestiunii riscului valutar cuprinde câteva elemente distincte, care de facto și trebuie respectate în gestiunea riscului valutar în cadrul unei bănci.

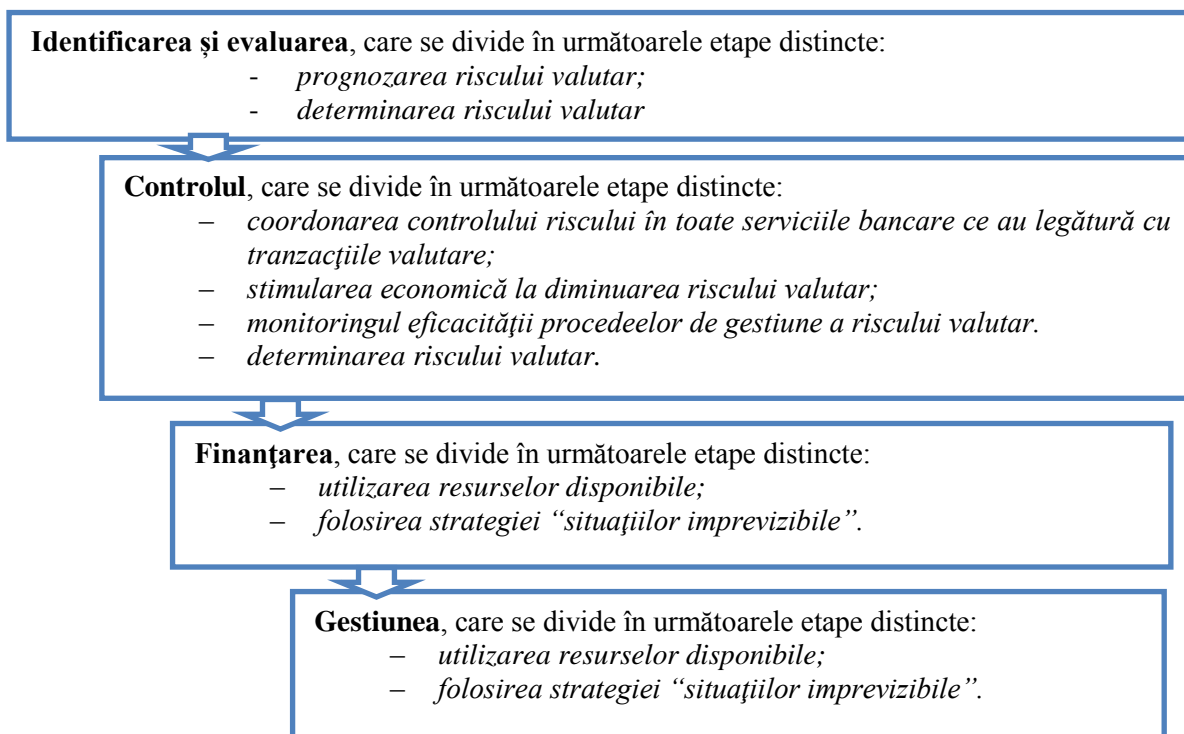

Figura 1. Etapele gestiunii riscului valutar

Sursa: elaborat de autor.

Considerăm că în funcție de tipul de comportamentul valutilor, băncile pot utiliza următoarele metode de management a riscului valutar (figura 2).

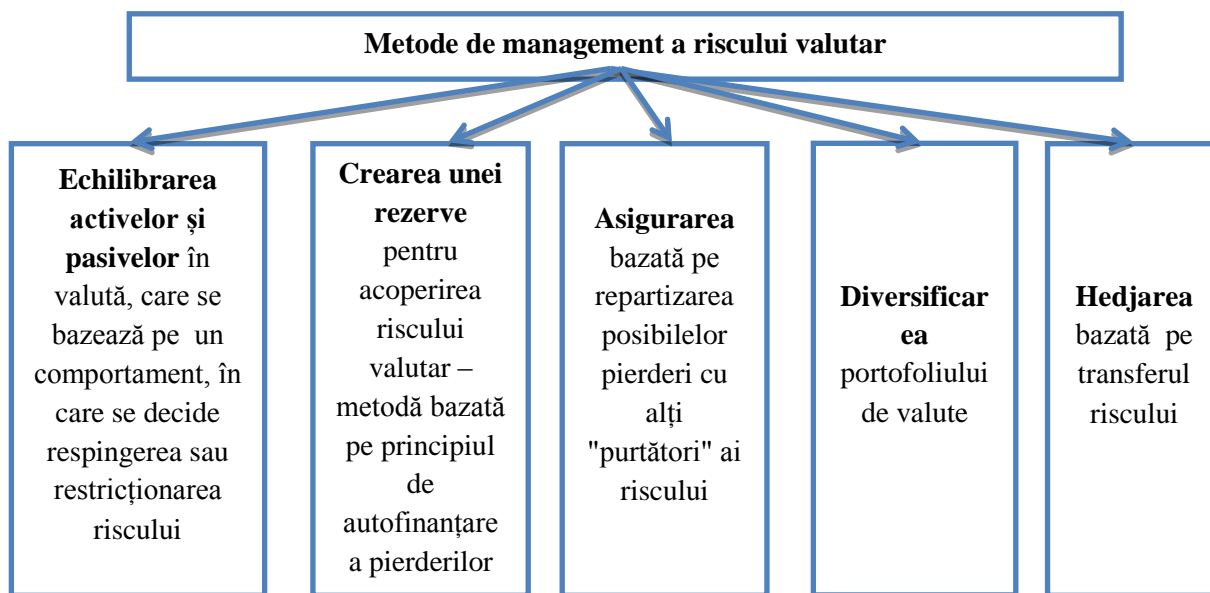

Figura 2. Metode de management a riscului valutar

Sursa: elaborat de autor.

Expunerea oricărei bănci față de variația prețului unei valute este determinată de poziția valutară.

Sigur, pentru a evita riscul valutar instituțiile bancare trebuie să tindă să-și închidă permanent pozițiile valutare. Însă această situație nu este posibilă și nici convenabilă.

Totodată și autoritățile monetare ale țărilor controlează pozițiile valutare deschise ale băncilor comerciale prin intermediul unor restricții. În Republica Moldova B.N.M. le permite instituțiilor bancare să-și gestioneze pozițiile valutare deschise în corespundere cu Hotărârea Consiliului de Administrație a B.N.M. prin intermediul limitelor zilnice stabilite care periodic sunt revăzute.

În cazul în care limita poziției valutare deschise este depășită sistematic, B.N.M. poate priva banca autorizată de dreptul de a avea poziție valutară deschisă.

Poziția valutară este determinată de soldurile activelor și obligațiilor valutare ale băncii care creează riscul obținerii veniturilor sau al cheltuielilor suplimentare la modificarea cursurilor valutare.

Poziția valutară se consideră deschisă, dacă activele valutare într-o anumită valută străină nu sunt egale cu obligațiunile valutare în valuta respectivă.

Mărimea poziției valutare deschise reprezintă diferența dintre suma activelor valutare într-o anumită valută străină și suma obligațiilor valutare în valuta respectivă.

Poziția valutară deschisă este lungă, dacă suma activelor valutare într-o anumită valută străină depășește suma obligațiilor valutare în valuta respectivă.

Poziția valutară deschisă este scurtă, dacă suma obligațiilor valutare într-o anumită valută străină depășește suma activelor valutare în valuta respectivă.

Raportul poziției valutare deschise reprezintă raportul procentual dintre mărimea poziției valutare deschise (recalculată în lei moldovenești) și mărimea capitalului normativ total al băncii.

În scopul diminuării riscului valutar al băncii, Banca Națională a Moldovei a stabilit următoarele limite ale raporturilor poziției valutare deschise:

a) raportul poziției valutare deschise lungi la fiecare valută străină nu trebuie să depășească „+10%”;

b) raportul poziției valutare deschise scurte la fiecare valută străină nu trebuie să fie mai mic de „-10%”;

c) suma raporturilor pozițiilor valutare deschise lungi la toate valutele străine nu trebuie să depășească „+20%”;

d) suma raporturilor pozițiilor valutare deschise scurte la toate valutele străine nu trebuie să fie mai mică de „-20%”.

Raportul dintre suma activelor valutare bilanțiere și suma obligațiilor valutare bilanțiere nu trebuie să depășească „+25%” sau să fie mai mic de „-25%”.

Poziția valutară într-o anumită valută este definită ca soldul patrimoniului în deviza respectivă și se calculează ca suma algebrică între poziția valutară bilanțieră și poziția valutară extrabilanțieră:

$$V = V_B + V_E$$

Unde:

V_B - poziția valutară bilanțieră,

V_E - poziția valutară extrabilanțieră.

Poziția valutară induce câștiguri sau pierderi în funcție de evoluția cursului valutar în modul prezenta în următorul tabel:

Tabelul 1. Relația dintre trendul cursului valutar și tipul poziției valutare deschise

Trendul cursului de schimb	apreciere	depreciere
Poziția valutară deschisă lungă	nefavorabil	favorabil
Poziția valutară deschisă scurtă	favorabil	nefavorabil

Sursa: Bran, P.; Costică, I. *Economica activității financiare și monetare internaționale*. București: Editura Economica, 2005.

Cu scopul verificării situației din sistemul bancar moldovenesc am decis să analizăm datele statistice disponibile publicului pentru ultimii trei ani. Informația publicată pe pagina-web oficială a BNM cu o periodicitate lunară conține date agregate privind activele și obligațiunile valutare ale băncilor licențiate, mărimea poziției valutare deschise, capitalul normativ total, raportul poziției valutare deschise.

În baza tabelul 2 prezentăm cei mai importanți indicatori pentru perioada ultimilor 3 ani.

Tabelul 2. Poziția valutară agregată pe sistemul bancar din Republica Moldova în anii 2011-2013

Indicatori	Soldul mediu lunar atașat la cursul monedei străine, milioane lei moldovenesti			Creșterea absolută, mil. lei	
	Decembrie 2011	Decembrie 2012	Decembrie 2013	Față de anul precedent	Față de anul 2011
A. Total active valutare (A.1+A.2+A.3)	20532,78	24512,25	34474,37	3979,5	13941,6
Total active valutare bilanțiere (A.1+A.3)	19957,4	23698,4	33033,64	3741,0	13076,2
A1. Total active bilanțiere în valută	18863,30	22445,53	31801,75	3582,2	12938,5
A2. Total active condiționale în valută (extrabilanțiere)	575,4	813,8	1440,7	238,4	865,3
A3. Total active atașate la cursul valutei străine	1094,04	1252,92	1231,89	158,9	137,9
B. Total obligațiuni valutare (A.1+A.2+A.3)	20134,17	24053,69	33846,73	3919,5	13712,6
Total obligațiuni valutare bilanțiere (B.1+B.3)	19502,31	23066,43	31631,83	3564,1	12129,5
B1. Total obligațiuni bilanțiere în valută	19502,23	23066,43	31631,83	3564,2	12129,6
B2. Total obligațiuni condiționale în valută (extrabilanțiere)	631,86	987,26	2214,91	265,4	1583,0
B3. Total obligațiuni atașate la cursul valutei străine	0,77	0	0,001	-0,77	-0,77
C. Mărimea poziției valutare deschise					
Lungi	459,58	501,10	684,13	41,52	224,6
Scurte	-60,98	-42,66	-56,50	-(18,32)	-(4,48)
Raportul poziției valutare deschise, %					
Lungi					
Euro	1,33	1,40	1,54	0,21	0,14
Dolarul SUA	3,85	4,18	5,34	1,49	1,16
Ruble rusești	0,71	1,49	1,63	0,78	0,92
Lei românești	0,06	0,05	0,05	-0,01	0
Alte valute	0,2	0,23	0,20	0	-0,03
Scurte					
Euro	-0,26	-0,24	-0,54	0,28	0,3
Dolarul SUA	-0,50	-0,35	-0,11	-0,39	-0,24
Ruble rusești	-0,04	-0,02	-0,03	-0,01	0,01
Lei românești	0	0	0	0	0
Alte valute	-0,01	-0,02	-0,04	0,03	0,02

Sursa: elaborat în baza rapoartelor privind poziția valutară agregată pe sistemul bancar, disponibile on-line la http://www.bnm.md/md/fm_commercial_banks (accesat 02 aprilie 2014).

Datele din tabelul 2 demonstrează o tendință de majorare a activelor și pasivelor în valută străină a băncilor din sistemul bancar din Republica Moldova.

Ținem să precizăm că ponderea majoritară a expunerilor se referă la activele și pasivele bilanțiere. Ponderea activele și pasivele extrabilanțiere în perioada analizată reprezintă mai puțin decât 5 la suta din totalul activelor și pasivelor valutare bilanțiere ale băncilor, ceea ce denotă că băncile practică puține operațiuni extrabilanțiere. Totodată, aceasta indică și asupra faptului că băncile ratează beneficiile și avantajele oferite de practicarea operațiunilor extrabilanțiere, inclusiv ce țin de hedjarea riscului valutar.

În urma celor descrise rezultă poziții valutare deschise lungi și scurte.

În figura 3 prezentăm evoluția ratei de schimb a leului moldovenesc către dolarul american pentru perioada 01.01.2011-28.02/2014.

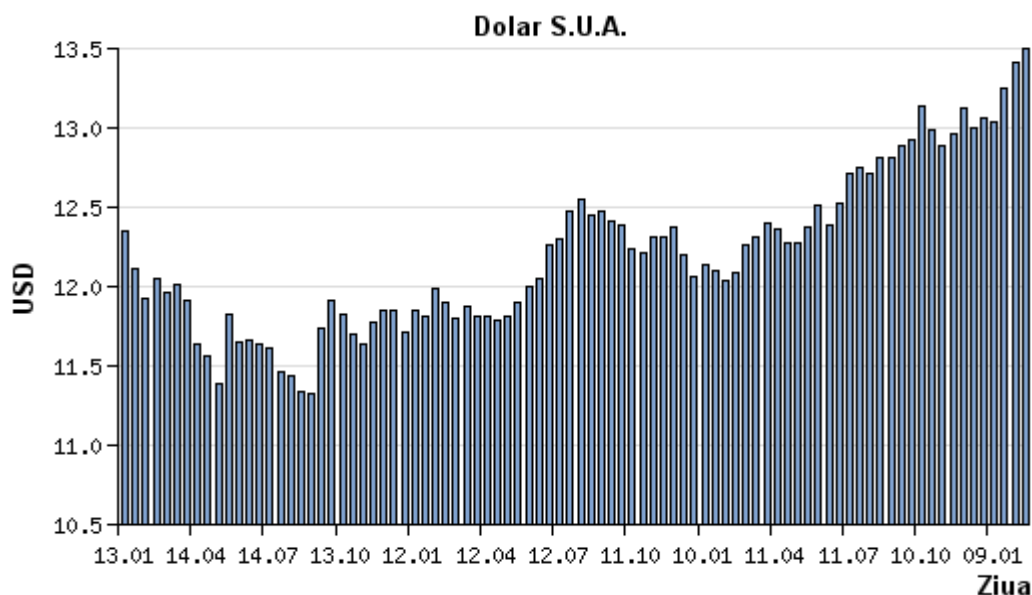

Figura 3. Evoluția ratei de schimb a leului moldovenesc către dolarul american pentru perioada 01.01.2011-28.02/2014.

Sursa: creat în baza datelor BNM. Disponibil on-line la http://www.bnm.md/md/rates_evolution (accesat 02 aprilie 2014).

Graficul din figura 3 arată asupra trendului de depreciere a ratei de schimb a leului moldovenesc. Reieșind din analiza teoretică realizată și analiza statistică a situației din sistemul bancar moldovenesc, concluzionăm că practica de deținere a pozițiilor valutare deschise lungi corespunde trendului ratei de schimb, adică aduce venituri băncii.

De asemenea, menționăm că băncile manifestă o prudență sporită față de riscul valutar așa cum în perioada analizată, mărimea pozițiilor valutare deschise doar în decembrie 2013 a atins mărimea de puțin peste 5% pentru dolarul SUA și rubla rusească, pentru euro poziția nu a fost deschisă nici până la mărimea relativă de 2%, iar pentru toate celelalte valute mărimea poziției deschise a fost menținută sub 1%.

Amintim că acest fapt limitează obținerea de profituri din fluctuația ratei de schimb.

Cu toate acestea, menținerea pozițiilor valutare deschise în limitele stabilite nu este suficientă pentru contracararea riscului valutar, ci trebuie însoțită de restul metodelor descrise în prezenta cercetare.

Recomandarea se bazează și pe faptul că riscul valutar corelează și cu alte tipuri de risc. Ca ex. în cazul unei expuneri mari la riscul valutar, acesta se poate transforma în risc de lichiditate.

Ca urmare acodrarea unei atenții insuficiente gestiunii riscului valutar poate conduce la urmări nefaste pentru activitatea întregii bănci.

Referințe:

1. Legea privind reglementarea valutară, nr.62-XVI din 21.03.2008, în vigoare din 18.01.2009. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nr.127-130/496. 2008.18 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.
2. Regulamentul cu privire la poziția valutară deschisă a băncii, aprobat prin Hotărârea Consiliului de administrație al Băncii Naționale a Moldovei nr. 126 din 28.11.1997. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 112-114, art.198, cu modificările și completările ulterioare.
3. Bran, P.; Costică, I. Economica activității financiare și monetare internaționale. București: Editura Economica, 2005. 250p.
4. Burnete, Sorin, Relații valutar-financiare internaționale. Sibiu: Editura Alma Mater, 2002. 356p.
5. Moisiuc, Constantin (coordonator). Relații valutar-financiare internaționale. București: Editura Fundației „România de mâine”, 2002. 369p.
6. Site-ul Băncii Naționale a Moldovei. www.bnm.md.

MANAGEMENTUL SERVICIILOR PUBLICE LOCALE ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII EFICIENȚEI ACESTORA

*Nadejda BERGHE,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

In many countries, local administrative units or local departments of central line ministries provide public services in a 'deconcentrated' manner. In addition, central authorities often provide grants or subsidies to parastatal organizations, non-governmental organizations (NGOs) or faith-based organizations (FBOs) in order to deliver certain public services on behalf of the central government in a delegated manner. Likewise, central government line ministries sometimes provide direct support to local public services. For instance, centralized or direct support for localized services takes place when central line ministries supply schoolbooks or medicines that are used in local schools and clinics, or when a central agency funds directly the construction of classrooms or other local infrastructure.

The most common way for the public sector to interact with people at the local level is through elected local governments. When local government officials are responsive to the needs of their constituents, devolution can increase the responsiveness, effectiveness and accountability of the public sector.

Caracterizând administrația publică drept o activitate în principal organizatorică, desprindem poziția de intermediar pe care o are între planul conducerii politice și planul unde se realizează valorile politice, deciziile politice. Această caracteristică nu exclude activitatea de conducere în administrația publică – ca activitate creatoare, ci, dimpotrivă, o presupune la anumite dimensiuni și în cadrul unor limite. Astfel, se poate aprecia că activitatea de conducere realizată de către administrația publică se desfășoară la un nivel subordonat, inferior conducerii realizate de Parlament, dar superior conducerii ce se realizează la nivelul regiilor autonome sau societăților comerciale având drept obiect activități productive de prestări de servicii sau social-culturale, producătorii direcți ai valorilor materiale și spirituale.¹

Una dintre funcțiile principale ale administrației publice este de a satisface necesitățile generale ale colectivității, prin crearea unor organisme sociale, sau de a crea condiții pentru ca acest interes general să fie satisfăcut de agenți privați, organizații nonguvernamentale sau populație.²

Administrațiile publice centrale există pentru a presta servicii care afectează interesele cetățenilor indiferent de locul de trai. În vederea exercitării funcțiilor sale, administrațiile publice, vor lua decizii care ar permite maximizarea economiilor prin eficientizarea cheltuielilor publice și respectiv, optimizarea prestării serviciilor publice în folosul cetățenilor.

Serviciile publice constituie o activitate sau un ansamblu de activități de interes general și/sau individual, prestate de o instituție publică sau de organisme ce fac parte dintr-un ansamblu administrativ, cu scopul satisfacerii nevoilor de interes general. Conform articolului 1 din Legea serviciului public a Republicii Moldova, serviciul public înseamnă totalitatea autorităților publice și activitatea persoanelor ce ocupă posturi în aparatul acestor organe, îndreptată spre realizarea împuternicirilor acestor autorități în scopul dezvoltării economiei, culturii, sferei sociale, promovării politicii externe, apărării ordinii de drept și asigurării securității naționale, ocrotirii drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor.³

Dintre caracteristicile de bază ale serviciilor publice, prezentate în literatura de specialitate, putem evidenția cele care rezultă din interpretarea definiției serviciilor publice:

¹ Alexandru I., Matei L., Servicii publice, Ed. Economică, București, 2000, 205 pagini, ISBN: 973-590-394-6, pag.45.

² Deliu T., Manole T., Ghidul alesului local, Ed. "Nova Prim" SRL, Chișinău, 2011, 309 pagini, ISBN:978-9975-4224-5-1, pag.168.

³ Legea serviciului public, nr.443 din 04.05.1995 publicată în Monitorul Oficial nr.61 din 02.11.1995, art.1.

a) satisfacerea nevoilor publice răspunde interesului general (interesul general reprezintă interesul tuturor cetățenilor unui stat sau locuitorilor unei comunități; interesul colectiv reprezintă interesele unui grup ce aparține unei instituții, agent economic, etc.);

b) înființarea serviciilor publice este atributul exclusiv al autorităților publice care au competența respectivă desemnată prin lege;

c) actele juridice cu referire la prestarea serviciilor publice sînt, de regulă, acte administrative;

d) specializarea serviciilor publice – fiecare serviciu este creat pentru satisfacerea unui anumit interes de ordin general, determinat de sfera de competență a serviciului (servicii medicale, educație, instruire, protecție socială, protecția mediului);

e) baza materială necesară activității serviciului public este asigurată de patrimoniul public sau privat și din bugetul de stat sau din bugetul local. Deși unele servicii publice realizează venituri proprii, statul, raionul sau comuna, sînt obligate să le subvenționeze activitatea, atunci cînd este necesar. Asta pentru că, prin serviciile publice, statul, raionul sau comuna, urmăresc, în primul rînd, satisfacerea intereselor generale ale membrilor societății și numai în al doilea rînd, realizarea de beneficii (servicii publice sociale, de învățămînt, asistență medicală);

f) serviciile publice sînt prestate contra plată sau gratuit, în funcție de tipul de servicii și modul de prestare a lui. Autoritatea administrației publice decide modul de prestare a serviciului, taxele pentru utilizatorii serviciilor, determină suportul financiar în cazul cheltuielilor bugetare.¹

Așadar, caracterul distinct al serviciului public, desprins din noțiunile expuse este că acesta constituie totalitatea autorităților publice, care de fapt sunt reprezentate de instituțiile care își exercită autoritatea conferită de lege pentru realizarea funcției specifice (legislativă, executivă, judecătorească). În știința administrației, autoritățile publice se definesc prin prisma raporturilor de putere dintre o instituție și cetățeni; între patron și salariați, între guvernani și guvernați.

Autoritățile publice în stat sînt: Președintele Republicii Moldova, Guvernul, ministerele, departamentele, instituțiile subordonate ministerelor și departamentelor, primarul, consiliul local, instituțiile subordonate acestora. Totalitatea acestor autorități publice formează administrația publică în accepțiunea formal – organică a acesteia.

Sub un alt aspect, serviciul public este considerat dret un mit legalizat, în temeiul faptului că servește la crearea imaginii unui stat generos, preocupat în exclusivitate de bunăstarea cetățenilor săi, a cărui misiune supremă este satisfacerea necesităților societății.

Este imposibil și nici nu este necesar a face o delimitare exhaustivă a serviciului public și a autorităților publice, deoarece acestea în mare măsură se suprapun. În sens material și funcțional, administrația publică evocă acte juridice și operațiuni materiale prin care se execută legea. Acestea se realizează fie prin emiterea de norme subordonate legii, fie prin organizarea sau prestarea directă de servicii publice. Astfel, în sensul noțiunii serviciului public, definite în Legea serviciului public, afirmăm că se are în vedere activitatea realizată de către autoritățile executive și administrative, denumite și autorități ale administrației publice.²

Principiile generale ale managementului administrației publice sunt:

1. Administrația publică este în serviciul omului. Acest principiu este privit ca o axiomă, enunț care nu mai necesită să fie demonstrat, din care se deduc toate celelalte principii. Administrația și știința ei nu trebuie să uite că rațiunea lor de a exista constă în a servi. Etimologia lor amintește acest adevăr.

2. Administrația publică are misiunea de a satisface interesul general (public).

3. Administrația publică urmează să acționeze cu respectarea normelor de drept. Întreaga activitate a managerului public, inclusiv aplicarea principiilor sale, urmează să se efectueze într-un cadru legal și anume în conformitate cu dispozițiile legii.

¹ Deliu T., Manole T., Ghidul alesului local, Ed. "Nova Prim" SRL, Chișinău, 2011, 309 pagini, ISBN: 978-9975-4224-5-1, pag.168.

² Postolache M., Serviciul Public, Ed. Tehnica-Info, Chișinău, 2005, 118 pagini, ISBN: 9975-63-271-8, pag.15.

4. Adaptarea neconținut la circumstanțe. Mediul social și politic au o influență directă asupra Administrației publice, care urmează a se adapta la circumstanțele determinate de aceste medii, circumstanțe în neconținută transformare. Managerul public trebuie să fie pregătit să facă față oricăror circumstanțe, îndeplinindu-și sarcinile primite de la puterea politică, precum și satisfacerea cerințelor noi ale Societății. Managerul public trebuie să se adapteze la circumstanțe, astfel încât să-și poată îndeplini oricând serviciile.

5. Cunoașterea cerințelor sociale actuale și prevederea celor viitoare.

6. Stabilirea datelor reale privind instituțiile Administrației publice. Este necesar ca permanent managerul public să cunoască permanent realitățile din instituțiile publice, prin cercetarea acestora. Pentru aceasta se analizează documentele nemijlocit pornite din instituția cercetată, cât și diverse izvoare neoficiale, cum ar fi presa, care prezintă adeseori deficiențe din activitatea instituțiilor administrative.

7. Temeinica pregătire profesională a funcționarilor. Aplicarea primelor 6 principii, poate fi făcută numai de funcționarii care posedă o temeinică pregătire profesională.

8. Realizarea unei activități și structuri administrative eficiente.

9. Îmbunătățirea continuă a activității și structurii administrative. Comunitățile locale reprezintă colectivități umane, delimitate teritorial din punct de vedere politic și administrativ, care au autorități publice diferite de cele ale statului. Autonomia financiară a acestora est absolut necesară, deoarece autonomia administrativă nu ar fi posibilă fără autonomia financiară, care-i asigură suportul material al funcționării. Există și un alt argument puternic, și anume acela, conform căruia, comunitățile locale își cunosc posibilitățile proprii privind resursele bănești de proveniență publică și, mai ales, nevoile privind cheltuielile ce trebuie acoperite pentru producerea de servicii publice pe plan local.

Există și alți factori care trebuie luați în considerare. Administrația locală poate fi prea mică pentru a fi capabilă să asigure în mod eficient întreaga gamă de servicii pe care, prin lege, este obligată să le pună la dispoziția locuitorilor, întrucât prin natura sa, serviciul respectiv poate fi furnizat mai operativ și cu un cost mai scăzut la o scară teritorială mai mare. În alte cazuri, activități desfășurate în perimetrul unei administrații locale pot afecta profund, alte comunități, ca de exemplu în cazul poluării apei sau a aerului, ca și a altor riscuri legate de mediu. Ceea ce este necesar este crearea unui cadru instituțional și normativ flexibil, pentru a permite diverse aranjamente alternative, aplicabile de la caz la caz și răspunzând atât nevoilor și priorităților locale, cât și intereselor generale ale țării.

Nu este obligatoriu ca fiecare administrație locală să asigure ea însăși întreaga gamă de servicii publice. În cazul comunităților mici, în special, trebuie promovat conceptul de cooperare inter-jurisdicțională pentru furnizarea în comun de servicii și/sau tratarea în asocieră a unor probleme comune. Asumarea răspunderii pentru asigurarea diferitelor servicii nu înseamnă obligatoriu că serviciile respective trebuie să fie furnizate efectiv de organisme aparținând sau fiind conduse de autorități locale. Majoritatea serviciilor – cu excepția celor de administrație generală – pot fi furnizate, de operatori privați, pe o bază parțial sau integral contractuală, autoritățile locale menținând doar un rol de supraveghere și reglementare.

Singurul obiectiv al autorităților locale trebuie să fie acela de a asigura servicii. Obiectivul lor nu este de a face servicii comerciale, speculative. Aceasta nu înseamnă că autoritățile locale nu trebuie să joace nici un rol în dezvoltarea economică din jurisdicția lor. Dimpotrivă, implicarea lor este esențială, dar rolul lor trebuie să fie în primul rând acela de a facilita sau a promova oportunități de afaceri pentru agenții privați.¹

În statele democratice, administrația locală se bazează pe principiile descentralizării și a autonomiei locale. Aceasta necesită un cadru legislativ și mecanisme necesare adecvate privind finanțele administrațiilor locale. Prin asemenea reglementări se urmărește: delimitarea patrimoniului public aflat în proprietatea primăriilor, de cel aflat în proprietatea statului; crearea

¹ Bălan E., *Administrarea finanțelor publice locale*, Ed. Luminalex, București, 1999, pagini 180, ISBN: 973-588-162-4, pag.13.

instrumentelor administrative necesare autorităților locale pentru îndeplinirea atribuțiilor care le revin acestora; asigurarea condițiilor pentru asumarea responsabilităților privind dezvoltarea locală.

Organizarea distinctă a finanțelor locale, pe baza autonomiei financiare a administrațiilor locale, permite degrevarea finanțelor centrale de o seamă de cheltuieli, reducerea numărului și amplitudinii fluxurilor bănești între cele două niveluri structurale ale finanțelor publice, precum și o mai clară urmărire a modului cum sunt folosite fondurile constituite. Până la urmă, separarea finanțelor locale de cele centrale, ca și în alte domenii, este determinată de rațiuni de eficiență. Finanțele locale satisfac mai bine și mai eficient cerințele de utilități publice în teritoriu. Problema care rămâne deschisă este următoarea: până unde se poate întinde autonomia financiară, cu alte cuvinte, cât ar trebui să reprezinte centralizarea și cât descentralizarea în domeniul finanțelor publice?

În fiecare țară, raportul dintre finanțele publice centrale și cele locale este diferit.

Gradul de centralizare financiară diferă în funcție de concentrarea administrației țării, de măsura în care organele locale sunt subordonate conducerii centrale. Oricum, obiectivele și acțiunile majore, de interes național, strategic, cele care afectează pe toți cetățenii cum sunt apărarea, ordinea publică statală, relațiile externe, protecția mediului și a cetățeanului, precum și politicile macrosociale de regularizare, stabilizare și bunăstare, sunt finanțate din fonduri centrale.

Descentralizarea financiară începe să funcționeze dincolo de limita de la care aria utilizării bunurilor și serviciilor publice de interes național începe să se restrângă, iar costul comparativ al luării deciziilor la nivel central devine prea ridicat. Este vorba de anumite utilități cum ar fi construirea de drumuri, poliția, iluminatul public, gospodăria comunală, transportul local, școlile, etc.

În multe situații, utilitatea de pe urma unui serviciu poate fi localizată. În acest caz formele de organizare a serviciului respectiv pot fi diferite de la o localitate la alta, astfel pentru îmbunătățirea sistemului de aprovizionare cu apă, într-o localitate se construiesc fântâni arteziene, în alta se sapă canale sau se construiesc stații de purificare a apei. Dar și în cazul unui serviciu absolut identic, valoarea lui poate fi locală, spre exemplu iluminarea orașului este o utilitate de care beneficiază doar locuitorii acestei localități. Deci deciziile cu privire la cum e mai bine de organizat și finanțat acest tip de servicii, trebuie să fie luate în mod descentralizat.

Descentralizarea serviciilor publice are sens atunci când sunt respectate următoarele cerințe:

- utilitatea de pe urma serviciului descentralizat poate fi localizată pe teritoriul respectiv;
- localizarea utilității presupune și localizarea cheltuielilor pentru organizarea serviciului dat, cu alte cuvinte, locuitorii regiunii respective, își asumă responsabilitatea (nu este obligatoriu deplină) pentru finanțarea serviciului respectiv;
- preferințele pentru serviciul public diferă mult între regiuni și sunt omogene în interiorul regiunii, cu alte cuvinte, preferințele populației unei regiuni sunt asemănătoare și diferă de preferințele populației din altă regiune.¹

Există, totodată, deosebiri în ceea ce privește cererea de utilități publice și posibilitățile de oferire a lor de la o unitate administrativ-teritorială la alta. În plus, comunitățile locale sunt deschise, au relații variate între ele. Toate acestea implică autofinanțarea locală.

Indiferent de gradul de autonomie a comunităților locale, se consideră că la descentralizarea financiară trebuie avute în vedere anumite principii ca fiind cerințe ale stabilității finanțelor publice ale țării, astfel:

- a) *principiul diversității*, explicat pe seama varietății de forme și a măsurii diferite a solicitărilor de bunuri și servicii publice;

¹ Ioniță V., Analiza sistemului finanțelor publice locale în Republica Moldova, Ed. TISH, Chișinău, 2003, 26 pagini, ISBN: 9975-947-25-5, pag.14.

b) *principiul echivalenței* în finanțarea serviciilor publice, explicat pe seama beneficiilor geografice pe care acestea le aduc cetățenilor;

c) *principiul acceptării costului descentralizării* determinat de diferențele fiscale regionale, care se interferează cu răspîndirea în spațiu a activităților economice;

d) *principiul redistribuirii și stabilizării centralizate*, impus de realitatea conform căreai comunitățile locale nu dispun de instrumentele macroeconomice necesare pentru îndeplinirea unor obiective de importanță națională;

e) *principiul compensării fluxurilor financiare* dintre colectivități, cauzate de transferurile involuntare de venituri, pe seama deosebirilor economice, și care prejudiciază îndeplinirea programelor de cheltuieli pentru unele din acestea. Prevenirea unor astfel de situații implică intervenția guvernamentală cu măsuri corective;

f) *principiul asigurării serviciilor sociale vitale*, conform căruia această sarcină cade în seama autorităților centrale. Guvernul trebuie să ofere minimum de servicii publice esențiale (sănătate, educație, siguranță socială) tuturor cetățenilor țării;

g) *principiul accesului echitabil* la resursele financiare publice, determinat de situația unor colectivități locale a căror balanță dintre nevoi și capacitatea fiscală este deficitară, necesitînd compensarea minusului de resurse prin transferuri guvernamentale, pe seama unei scheme prestabilite;

h) *principiul echilibrului financiar*, conform căruia repartizarea între nivelurile de autoritate publică ale finanțelor publice trebuie să asigure exercitarea conducerii în limita atribuțiilor și competențelor ce revin fiecăreia. Aceasta înseamnă că resursele financiare publice să fie deopotrivă redistribuite pentru acoperirea cheltuielilor cu funcționarea sectorului public în administrarea statului și în aceea a colectivității locale.¹

Administrația publică are obligația de a găsi cel mai bun raport între costuri și cantitatea/calitatea serviciilor prestate cetățenilor, iar pentru a putea vorbi despre un management al serviciilor publice eficient, trebuie să se țină seama de acest raport în momentul elaborării programelor de dezvoltare și de identificare a tuturor resurselor potențiale la capitolele de venituri bugetare necesare funcționării serviciilor publice.

Pe de altă parte, eficiența presupune satisfacerea cît mai completă a nevoilor cetățeanului, astfel încît cheltuielile prevăzute în bugetul local sunt practic aproape întotdeauna depășite. Este însă preferabil să fie satisfăcut interesul public, chiar dacă administrația va face datorii, întrucît scopul administrației este tocmai asigurarea tuturor condițiilor pentru desfășurarea normală a vieții publice.

Un alt aspect al utilizării eficiente a resurselor îl constituie cooperarea autorităților publice în exploatarea și valorificarea în comun a unor resurse. Este cunoscut faptul că resursele sunt distribuite diferit în teritoriu, ceea ce impune asocierea mai multor consilii locale pentru utilizarea lor eficientă.

Elementul esențial pentru asigurarea serviciilor publice îl constituie și resursele proprii. Fiecare serviciu public trebuie să-și asigure un minimum de resurse în așa fel încît să permită continuitatea prestației în situații de criză.²

¹ Văcărel I., Bistriceanu Gh.D., *Finanțe Publice*, ediția a IV-a, Editura didactică și pedagogică, București, 2004, 666 pagini, ISBN: 973-30-2635-2, pag.575.

² Parlăgi A.P., Iftimoaie C., *Serviciile publice locale*, Ed. Economică, București, 2001, 398 pagini, ISBN: 973-590-487-X, pag.31.

BENEFICIILE MIGRAȚIEI CIRCULATORII ȘI DE REVENIRE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

*Natalia BRANAȘCO,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

Of many types and forms of human migrations probably the most beneficial forms are circular migration and return migration, because they are considered positive for all actors involved in migration processes with labor purposes. These forms of migration, till now, were paid with the least attention, and this happens, because, most research resources are in developed countries, while most returnees return to developing countries. This is regrettable taking into account that the perceptions of the recovery process and attitudes towards return migration have a significant impact on the experience of returning migrants and the receiving community.

În ultimii ani, **migrația circulatorie** a fost promovată în cercurile internaționale, ca o soluție la multiplele probleme persistente și greu de rezolvat ale migrației internaționale. Acest lucru se accentuează în contextul discursului migrație – dezvoltare, urmare a căruia se susține că migrația circulară este generatoare de triple beneficii – și pentru țările de origine, și pentru țările de destinație, și pentru însuși migrantul.

Forumul Global privind migrația și dezvoltarea, precum și Comisia Europeană, au fost platformele cele mai populare pentru diseminarea potențialului migrației circulare. Migrația circulară în prezent pare să fi substituit importanța remitențelor ca element-cheie în relația dintre migrație și dezvoltare. Migrația circulară nu constituie un fenomen nou în istoria evoluției umane, însă după cum o definește Fargues migrația circulară constituie în sine "un nou interes într-o formă veche de migrație".¹

Definiția simplă a migrației circulatorii ar fi: un fenomen care include experiențe repetate de migrație, care prevede mai mult de o călătorie și o întoarcere, de obicei, în scop de muncă și care implică aceiași migranți. Migrația circulatorie externă este un fenomen care a înregistrat o creștere constantă în ultimele două decenii. *Migrația circulară este, în esență, temporară*, deoarece migranții trebuie să revină în țara sa de origine, în lipsa unui drept de ședere permanentă în țara de destinație.

Efectele migrației circulare depind semnificativ de distincția între cele două subtipuri de migrație circulară (figura 1):

Migrația circulară spontană sau voluntară	Migrația circulară gestionată sau reglementată
<ul style="list-style-type: none">•migrația temporară cu caracter repetitiv în afara granițelor (în ambele sensuri) care implică mișcări formale și informale	<ul style="list-style-type: none">•migrația reglementată de țara de origine, țara de destinație sau, de regulă, prin acorduri bilaterale sau memorandumuri de înțelegere

Fig. 1. Formele migrației circulare

Sursa: elaborat de autor după Wickramasekara, P. Circular Migration: a Triple Win of a Dead End. Global Union Research Network (GURN), ILO, discussion paper no. 15, 2011²

¹Fargues, Ph. The future of migration in the Middle East and North Africa.

<http://www.migrationpolicy.org/pubs/fargues-paper.pdf>

² Wickramasekara, P. Circular Migration: a Triple Win of a Dead End. Global Union Research Network (GURN), ILO, discussion paper no. 15, 2011.

În legislația Comisiei Europene migrația circulară este precăutată alături de mobilitate, fiind tratate ca elemente foarte apropiate ca conținut. Din perspectiva Comisiei Europene, definiția migrației circulare se referă la „o formă a migrației gestionată într-un mod, care permite un anumit grad de mobilitate legală între cele două țări, în ambele sensuri/direcții”.¹ În Uniunea Europeană există două forme principale de migrație circulatorie după cum precizează CE:

- cea a resortisanților din țări terțe stabiliți în UE. Este cazul oamenilor de afaceri resortisanți din țări terțe care lucrează în UE și care doresc să inițieze o activitate fie în țara lor de origine, fie în altă țară terță;

- cea a resortisanților din țări terțe stabiliți în afara UE. Este cazul, în special, al resortisanților care doresc să ocupe un loc de muncă sezonier sau temporar în cadrul UE sau să studieze aici înainte de a se întoarce în țara lor.

Definiția migrației precizează durata șederii (tabelul 1) și include neapărat studenții și stagiarii.

Tab.1. Definierea tipurilor de migrații în legislația europeană

Durata șederii	Tipul de mobilitate
Până la 3 luni	Mobilitate pe termen scurt
Până la 6-9 luni	Migrație sezonieră (migrație circulară)
Până la 5 ani	Migrație temporară (migrație circulară)
Peste 5 ani	Migrație pe termen lung

Sursa: Migrația circulatorie și parteneriatele pentru mobilitate. Disponibil on-line: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_migration/114564_ro.htm (accesat la 12.09.2013)

Din tabelul prezentat rezultă încă două subtipuri de migrație circulară: sezonieră și temporară. Între migrația sezonieră și programele de migrație temporară există un șir de asemănări, dar și deosebiri, ambele presupunând caracter temporar: implicând șederi temporare și excluzând orice cale de stabilire permanentă. În sprijinul răspândirii migrației circulare vin un șir lung de studii, realizate la nivelul mai multor țări (tabelul 2).

Tab. 2. Dovezi empirice privind modelele de migrație circulatorie

Țara	Numărul migranților circulari
Albania	Din totalul eșantionului de 2,524 migranți, 22.1% sunt migranți circulari
Germania	60% din lucrătorii străini s-au întors o dată în țară
Iordania	În general, 90% din persoanele care nu dețin cetățenia Iordanului, dar locuiesc acolo sunt migranți cu intrări multiple
Kuwait	26% din eșantionul de 1,000 lucrători au venit în Kuwait să muncească mai mult de o dată
Maroc și Spania	Mai puțin de 10% din toți migranții marocani spre Spania sunt migranți circulari. Migrația circulară este acum limitată la muncă sezonieră
Filipine	Lucrătorii migranți re-angajați din Filipine au reprezentat în 2009 65.2% din toți lucrătorii migranții
Polonia	Lucrătorii sezonieri polonezi în Germania: în jur de 74% au muncit în Germania de cel puțin două ori și 43% de cel puțin patru ori

Sursa: Gloria Moreno-Fontes Chammartin. Experiența internațională în implementarea programelor migrației circulare. Disponibil on-line: www.demografie.md/files/2F3291_experiente_mecanisme_migratie_circulara_ilo.ppt

¹ Migrația circulatorie și parteneriatele pentru mobilitate. Disponibil on-line: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/114564_ro.htm (accesat la 12.09.2013)

În Republica Moldova, migrația circulatorie se evidențiază tot mai pregnant în ultimele două decenii. În conformitate cu datele Anchetei Forței de Muncă, în perioada 2007 – 2012, circa 300 de mii de cetățeni moldoveni se aflau la muncă peste hotare¹.

Reieșind din definiția migrației circulatorii, care explică acest fenomen prin migrația sezonieră și temporară, observăm că marea majoritate a migranților din Republica Moldova participă anume la acest tip de migrație (figura 2).

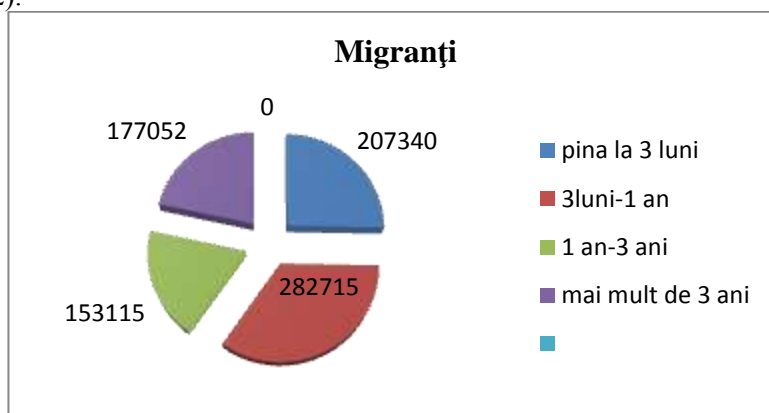

Fig. 2. Numărul cetățenilor moldoveni plecați peste hotare, după durata aflării, la finele anului 2012, persoane

Sursa: elaborat de autor după datele din „Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, 2007 – 2012”. Raport analitic al MAI. Chișinău, 2013

În anul 2012 acești migranți se aflau la muncă preponderent în următoarele țări: Federația Rusă (61,7%), Italia (18,8%), Turcia (2,9%), Portugalia (2,6%), Ucraina (2,1%), Israel (1,6%), Grecia (0,8%), România (0,7%) și în alte țări (8,6%).

În dependență de mediul de reședință, iese în evidență faptul că cea mai mare pondere a migranților provine din mediul rural, ceea ce ne confirmă iarăși despre imposibilitatea sătenilor să se angajeze la un loc de muncă în localitatea de baștină.

În dependență de vârstă, și în cazul migranților circulari atestăm faptul că cea mai mobilă parte a populației sunt tinerii, ieșind în evidență grupa de vârstă 25 – 34 ani (figura 3).

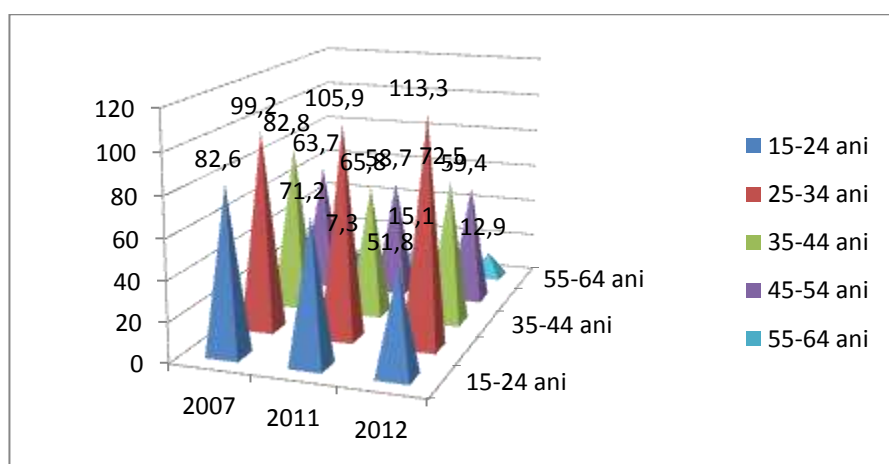

Fig. 3. Migrația circulară/temporară a forței de muncă după vârstă, pentru anii 2007 - 2012

Sursa: elaborat de autor după datele BNS (AFM)

¹ Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova. OIM. 2013. 324p., p.81.

În prezent funcționează mai multe programe de migrație temporară și circulară, care pe lângă avantajele oferite, stabilesc și un șir de restricții (tabelul 3).

Tab. 3. Programe privind migrația circulatorie

Țara	Denumirea programului	Restricții
SUA	H1B și H2B	Viza lucrătorului este deținută de angajatori, re au totală discreție cu privire la când și dacă să aplice pentru ședere permanentă
Korea	Sistemul de permise de muncă	Neagă drepturile la asociere
Canada	Programele sezoniere agricole	Lucrătorii fermieri sunt excluși din Actul privind Sănătatea și siguranța ocupațională, în același timp impuși să achite contribuții de șomaj, de care nu prea pot beneficia pentru că sunt obligați să părăsească Canada în caz de șomaj.
Australia și Noua Zeelandă	Programele pentru lucrători sezonieri	De facto există mari abuzuri la recrutare, inclusiv prin înșelăciune și fraude
Spania și Maroc	Programul de migrație circulară	Se adresează doar mamelor sub 40 ani cu copii , cu dreptul garantat de întoarcere în sezonul viitor pentru acele femei care se conformează prevederilor. Nu se permite mamelor să fieacompaniate de copii
UE	Blue card	

Sursa: elaborat de autor în baza P. Wickramasekara, Circular Migration: a Triple Win of a Dead End, Global Union Research Network (GURN), ILO, discussion paper no. 15, 2011;

Pornind de la beneficiile migrației circulare considerăm că statele implicate în procesul migrației externe a forței de muncă (la etapa actuală practic majoritatea statelor lumii) trebuie să întreprindă mai multe măsuri pentru extinderea programelor de migrație circulară, tratându-le în calitate de măsuri de extindere a canalelor legale de migrație pentru lucrătorii cu calificări joase, medii și înalte din țările în curs de dezvoltare. Însă cea mai sustenabilă soluție în vederea sprijinirii migrației circulare după părerea noastră, ar fi tratarea acesteia din perspectiva teoriei sistemelor și reglementarea întregului proces migrator, începând de la etapa pre-migrațională, plecare, sosire/ primire, ședere, întoarcere și reintegrare.

Literatura teoretică și empirică privind migrația din țările în curs de dezvoltate a evaluat posibilitatea țărilor de origine de a obține beneficii în urma migrației internaționale a forței de muncă. În acest sens au fost subliniate trei modalități: stimulentele, remitențele, migrația de revenire.

Migrația de revenire sau migrația de return este, probabil, aspectul ciclului de migrare care până în prezent s-a bucurat de cea mai mică atenție, și aceasta, deoarece, cele mai multe resurse de cercetare se află în țările foarte dezvoltate, în timp ce majoritatea repatriaților se întorc în țările în curs de dezvoltare. Acest lucru este cu atât mai regretabil, cu cât percepțiile despre procesul de revenire și atitudinile față de migrația de return au un impact semnificativ asupra experienței emigranților întorși și a comunității de primire.

Foarte multe dintre studiile axate pe migrație, și în special articolele din presă analizează efectele emigrației și a imigrației forței de muncă, evidențiindu-se, pe de o parte, beneficiul net negativ înregistrat de țările exportatoare de forță de muncă din cauza pierderii resurselor de muncă și, pe de altă parte, problemele sociale legate de integrarea socială a imigranților cu care se confruntă țările importatoare de forță de muncă. Cea mai mare parte a studiilor academice referitoare la migrația de revenire sunt axate pe contribuția pe care migranții returnați o pot aduce la dezvoltarea economică în țările de origine. Toate aceste cercetări acordă o atenție relativ redusă asupra factorilor individuali și de conjunctură, care determină migrația de revenire. Ca

urmare, nu este surprinzător faptul, că cele mai multe măsuri de politici publice luate pentru a încuraja migrația de întoarcere, au eșuat.

Ca regulă generală, migranții întorși, care sunt considerați că și-au atins succesul financiar în străinătate, sunt priviți favorabil și pot dobândi chiar statutul de model. Pe de altă parte, cei care se întorc acasă din cauza unor încercări eșuate de obținere a unui loc de muncă sau de ședere în străinătate pot avea senzația că și-au dezamăgit familia și prietenii. Percepțiile sunt nuanțate în continuare, în funcție de faptul dacă întoarcerea a fost voluntară sau involuntară.

În Republica Moldova de asemenea se atestă migrația de revenire. Rezultatele studiului IASCI-CIVIS 2010 reflectă că majoritatea respondenților au intenția de a se întoarce în țară (figura 4).

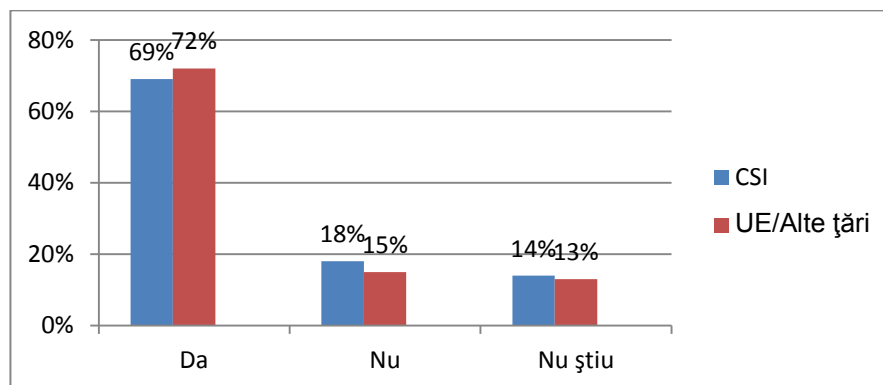

Fig. 4. Intențiile migranților de a se întoarce permanent în Moldova

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

Persoanele care muncesc în UE ar dori să se întoarcă în țară după șase ani, cei din CSI – după patru ani, dar înainte de întoarcere ei așteaptă ca în țară să existe oportunități bune de angajare și un mediu de afaceri favorabil (figura 5).¹

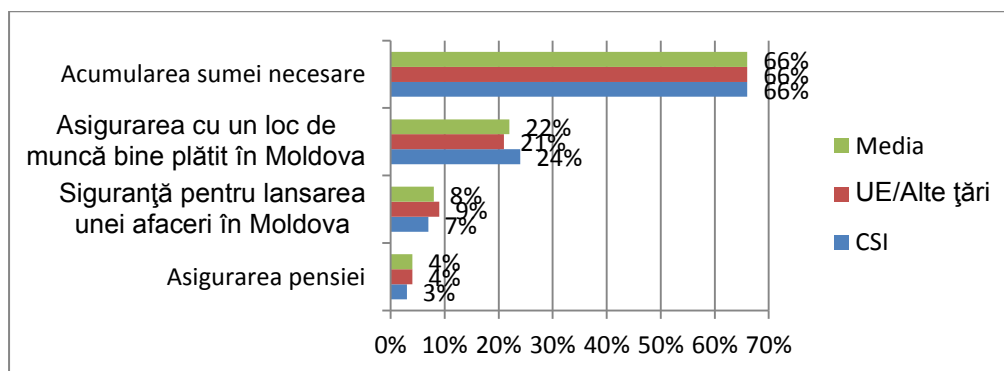

Fig. 5. Condițiile determinante de reîntoarcere în Republica Moldova

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

O condiție importantă pentru reîntoarcere observăm că este acumularea sumei necesare, adică realizarea principalului obiectiv de emigrare.

În urma declanșării crizei economice din 2008, mulți experți au prognozat o revenire masivă a migranților moldoveni, dar ceea ce nu s-a întâmplat în realitate. Conform cercetărilor, în timpul crizei maximum o sută de migranți moldoveni se adresau la consulatele Republicii Moldova cu întrebarea despre revenirea în țară.² Sondajele, efectuate de centrele de cercetare CASE-Moldova

¹ Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova. Chișinău, 2010, 57 p.

² Мошняга В. Экономический кризис и миграция: case study Республика Молдова. // Premizele dezvoltării economiei naționale în contextual crizei economice. Materialele conferinței științifico-practice internaționale. - Balti, Presa universitară balteană, 2010. P.14

(2008) și CBS AXA (2009), au demonstrat faptul că migranții nu doresc să se întoarcă chiar și în cazul reducerii remunerării, deoarece și acest salariu va fi mai mare decât acasă.

Deseori se întâmplă că migranții reînțorși suportă un eșec în integrarea pe piața muncii din țară, de obicei din cauza salariilor mici, lipsa locurilor de muncă (în special la sate) sau a mediului antreprenorial nefavorabil. Conform sondajului CBS AXA, foștii migranți nu prea sunt dispuși să-și lanseze o afacere, cauzele principale fiind profitul mic și alte probleme de ordin financiar. Astfel, aceste cauze se transformă din nou în factori ce determină continuitatea migrației. Desigur că există exemple și de obținere a succesului de către migranții reînțorși, datorită, mai ales cunoștințelor și abilităților obținute peste hotare. În același timp, trebuie să recunoaștem că există unii factori ce împiedică migrația de return, cel mai puternic referindu-se la faptul că copiii sunt încadrați în sistemul de învățământ din țara de destinație. După acesta urmează achiziționarea de locuințe, recunoașterea calificării și acceptarea sistemului de valori din țara gazdă.

Generalizând literatura consultată, constatăm că reîntoarcerea emigranților pe piața națională a muncii are un șir de efecte benefice:

- contribuie la creșterea performanțelor economice;
- stimulează absorbția progresului tehnologic;
- promovează relații de muncă moderne, de competiție,
- contribuie la dezvoltarea unei culturi a muncii compatibile cu cea vest-europeană și americană;
- impulsionează deschiderea și dezvoltarea firmelor transnaționale;
- impulsionează dezvoltarea activităților sociale transnaționale;
- favorizează diseminarea atitudinilor antreprenoriale;

Alături de acestea odată cu intensificarea fluxurilor migranților de revenire, sporește și atitudinea pro-democratică a populației.

În contextul beneficiilor enumerate, conducerea Republicii Moldova ar trebui să pună accent pe încurajarea întoarcerii migranților moldoveni. Pentru acest fapt, rămâne de îmbunătățit în primul rând mediul antreprenorial din țară, deoarece e puțin probabil ca emigranții să revină la salariile autohtone. În acest mod, în primul rând s-ar putea motiva reîntoarcerea migranților, un capital uman îmbogățit cu noi cunoștințe și experiențe, și, în al doilea rând, s-ar reduce emigrația tinerilor din țară.

Referințe:

1. *Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova*. Chișinău, 2010, 57 p.
2. Gloria Moreno-Fontes Chammartin. *Experiența internațională în implementarea programelor migrației circulare*. Disponibil on-line: www.demografie.md%2Ffiles%2F3291_experiente_mecanisme_migratie_circulara_ilo.ppt
3. Fargues, Ph. *The future of migration in the Middle East and North Africa*. <http://www.migrationpolicy.org/pubs/fargues-paper.pdf>
4. *Migrația circulatorie și parteneriatele pentru mobilitate*. Disponibil on-line: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/114564_ro.htm
5. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova*. OIM. 2013. 324p.
6. Wickramasekara, P. *Circular Migration: a Triple Win of a Dead End*. Global Union Research Network (GURN), ILO, discussion paper no. 15, 2011.
7. Мошняга В. *Экономический кризис и миграция: case study Республика Молдова*. // Premizele dezvoltării economiei naționale în contextual crizei economice. Materialele conferinței științifico-practice internaționale. - Balti, Presa universitară balteană, 2010. P.14

POLITICA FISCALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI MĂSURI DE OPTIMIZARE A ACESTEIA

*Corina BULGAC,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

The national and international experience shows that fiscal policy plays a key role in macroeconomic policy, because the can through her influence and achieve real and sustainable economic growth, which positively influences the socio-economic processes in the country, living conditions population and create a favorable image in relation to other countries. Must pay particular attention to fiscal policy making, which should reflect the basic goals of the state and contain appropriate measures that the economic context.

Obiectivele politicii fiscale sunt orientate spre eficientizarea administrării fiscale și managementului fiscal, obiective realizate prin intermediul Serviciul Fiscal de Stat din Republica Moldova, care are la bază asigurarea unei administrări fiscale eficiente, colectarea veniturilor la buget și contracararea evaziunilor fiscale.

Pentru promovarea unei politici fiscale eficiente, Guvernul trebuie să se conducă de următoarele principii: uniformizarea sistemului fiscal prin simplificarea procedurilor fiscale, extinderea bazei impozabile prin anularea înlesnirilor fiscale nejustificate, asigurarea transparenței și caracterului stabil al politicii fiscale, neadmiterea modificărilor legislației fiscale și bugetare pe parcursul anului financiar în defavoarea contribuabililor.

Republica Moldova, ca și multe alte state, se luptă cu provocarea de a adopta măsuri politice bazate pe stimulente pentru a reduce decalajul fiscal, prin îmbunătățirea eficienței sistemului lor de colectare a impozitelor și printr-o mai bună prevenire a evaziunii fiscale.

În primul rând, calitatea guvernantei administrative și o mai bună înțelegere a comportamentului contribuabililor sunt factori de o importanță majoră pentru optimizarea performanței globale a sistemului fiscal și pentru reducerea costurilor de administrare fiscală. În al doilea rând, eficacitatea măsurilor de punere în aplicare va depinde de resursele efective (personal și IT) investite în a detecta încălcarea normelor, de sancțiunile aferente încălcării normelor și de controlul eficienței procesului de punere în aplicare. Reducerea impozitelor pe venituri salariale pentru ca locurile de muncă să devină mai atrăgătoare din punct de vedere financiar ar putea constitui un aspect important.

Astfel măsurile propuse pentru îmbunătățirea politicii fiscale sunt:

- Crearea unui regim special de administrare fiscal-vamală favorabil pentru proiectele investiționale, în cadrul cărora se realizează importuri utilizate la producerea mărfurilor destinate ulterior exportului;

- Diminuarea cotei contribuțiilor de asigurări sociale pentru angajator de la 23% la 13% aferentă veniturilor salariale angajaților care nu au depășit vârsta de 30 de ani;

- Dinamizarea procedurii de restituire a TVA și a accizelor din bugetul de stat (simplificarea procedurii de restituire a TVA și micșorarea termenului de restituire a acesteia, concomitent cu stabilirea unui mecanism echitabil de penalizare pentru nerestituirea în termen din buget a plăților în plus și restituirilor TVA și accizelor, egală cu mărirea respectivă a penalității în cazul restanțelor la buget);

- Acordarea dreptului la restituirea TVA (totală sau parțială) din buget tuturor agenților economici care pe parcursul a șase luni de zile consecutive au înregistrat TVA pe achiziții mai mare decât TVA pe vânzări, ajustând normele naționale cu practica europeană;

- Perfecționarea și asigurarea transparenței/previzibilității administrării fiscale și vamale prin reformarea sistemului de documente primare, ajustarea la practicile internaționale a Standardelor Naționale de Contabilitate, eliminarea diferențelor dintre normele evidenței contabile și fiscale în rapoartele prezentate de agenții economici, prezentarea rapoartelor prin

mijloace electronice, evitarea dublărilor și suprapunerii controalelor fiscale și vamale (post-vămuire).

– Excluderea din veniturile bugetare a articolului privind amenzile și alte sancțiuni aplicate businessului pentru nerespectarea legislației fiscale și vamale, atât la nivel de prognoze bugetare, cât și la nivel de planuri bugetare.

– Introducerea mecanismului „Import control sistem” și „Export control sistem” care prezumă excluderea necesității depunerii declarației vamale de tranzit, până la organul vamal care validează declarația vamală (de import sau export), ceea ce va semnifica dispariția unui act suplimentar (declarația vamală de tranzit până la organul vamal respectiv), reducerea costurilor necesare pentru plata serviciilor de broker vamal, a timpului necesar completării, depunerii și validării acesteia.

– Realizarea măsurilor în aceste direcții va contribui la eficientizarea administrării fiscale, la reducerea subiectivismului în procesul managementului fiscal, la majorarea operativității în aplicarea pîrghiilor de administrare fiscală.

În acest sens, acțiunile Guvernului pe anul 2014 se rezumă la implementarea în continuare a reformelor structurale importante, totodată, creînd condiții pentru atingerea obiectivului durabilității bugetar-fiscale și finanțării din buget a cheltuielilor principale fără a recurge la ajutor excepțional din exterior, prin reducerea și/sau menținerea unui deficit al bugetului public național la nivel de 1,14 % în PIB în 2013 și pînă la 0,95% în 2014.

Astfel, veniturile globale ale bugetului public național pentru anul 2014 se estimează a fi 39,5 miliarde lei, cu 1,2 miliarde lei mai mult față de executat în anul 2013. Ca pondere în PIB, veniturile bugetului public național se estimează la nivelul 36,1% în PIB. Evoluția veniturilor bugetului public național pe anii 2010-2014 se prezintă în figura 1.

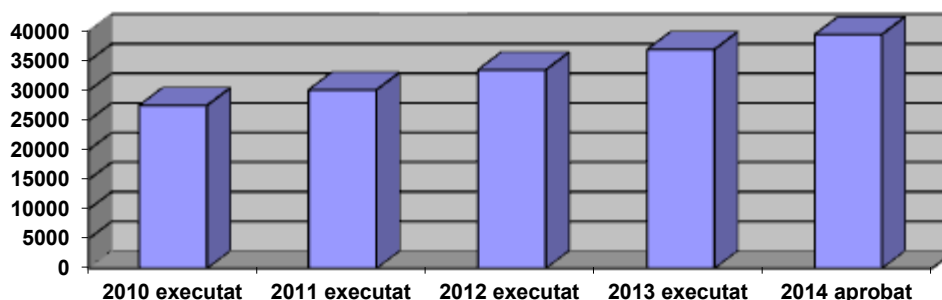

Figura 1. Evoluția veniturilor bugetului public național pe anii 2010-2014 (mil.lei)

Sursa: elaborat de autor în baza informației operative privind executarea bugetului public național 2010- 2013, CBTM 2015-2017.[online]. [citat 15 martie 2014]. Disponibil: <[http:// minfin.md](http://minfin.md).

Veniturile bugetului de stat includ: venituri curente- din acestea fac parte veniturile fiscale și încasările nefiscale. Veniturile fiscale constituie contribuția majoră la buget, iar Guvernul se concentrează atât pe asigurarea unui nivel corespunzător de colectare a acestor venituri, cât și pe implementarea măsurilor moderne, corecte și coerente de administrare fiscală.

De aceea vom analiza efectele politicii fiscale prin impactul veniturilor fiscale, precum și celor nefiscale asupra activității social-economice. Dinamica veniturilor fiscale și nefiscale în bugetul public național pentru perioada 2010-2014 este prezentată în figura 2.

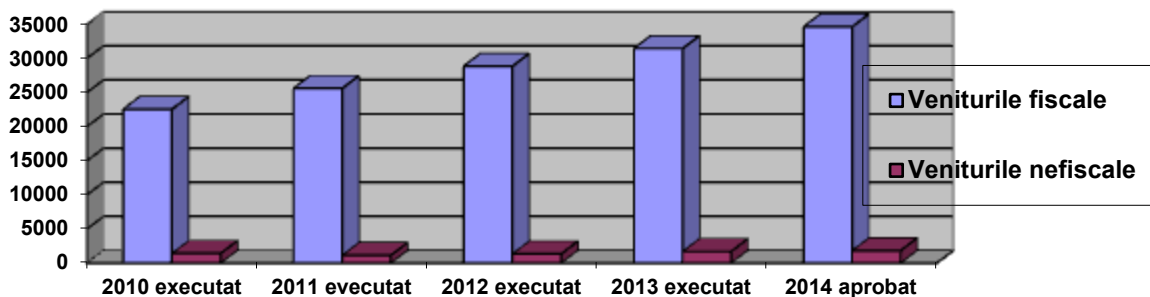

Figura 2. Dinamica veniturilor fiscale în bugetul public național pentru perioada 2010-2014 (mln.lei)

Sursa: elaborat de autor în baza informației operative privind executarea bugetului public național 2010- 2013, CBTM 2015-2017.[online]. [citat 15 martie 2014]. Disponibil: <<http://www.minfin.md/ro/raportinfo/>>.

Din suma totală a veniturilor bugetului public național, veniturile fiscale vor constitui în anul 2014, 34634,0 mil.lei, cu 3191,3mil.lei mai mult față de anul 2013 excutat, sau 87,64 la sută din suma totală a veniturilor bugetului public național, față de 85,0 la sută în anul 2013 executat. În ceea ce privesc veniturile nefiscale, acestea sunt estimate pentru anul 2014 în sumă de 1817,0 mil. lei. Ca pondere în suma totală a veniturilor bugetului public național, veniturile nefiscale vor fi menținute la nivel de 4,6 la sută.

Veniturile fiscale sunt alcătuite din impozite directe și indirecte. Ca urmare efectuăm analiza atât a impozitelor indirecte, cât și a celor directe.

În timp ce, impozitele directe reprezintă instrumente veritabile cu ajutorul cărora organele de decizie influențează dezvoltarea economico-socială a țării, impozitele indirecte sunt instituite de stat asupra vânzărilor de mărfuri și a prestațiilor de servicii. Cotele utilizate pentru stabilirea acestor impozite nu sunt diferențiate în funcție de venitul, averea sau situația personală a celor care cumpără mărfurile sau apelează la serviciile ce fac obiectul impozitelor indirecte. Drept urmare, impozitele indirecte lasă impresia că ar afecta în aceeași măsură veniturile tuturor categoriilor sociale, că ar asigura o repartiție echitabilă a sarcinii fiscale.

În realitate, cu cât o persoană realizează venituri mai mici, cu atât suportă pe calea impozitului pe consum o sarcină fiscală mai mare. Impozitele indirecte au un caracter regresiv, în cadrul acestor impozite nu se respectă principiul echității fiscale deoarece nu există un venit minim neimpozabil și nu se ține cont de venitul contribuabililor.

De fapt, toate impozitele (directe și indirecte) contribuie la scăderea nivelului de trai al populației, dar în mod diferit. Astfel, în timp ce impozitele directe duc la scăderea veniturilor nominale ale diferitelor categorii sociale, impozitele indirecte nu afectează veniturile nominale, ci numai pe cele reale, ceea ce înseamnă că micșorează puterea de cumpărare.

Evoluția impozitelor directe și indirecte se prezintă în figura 3.

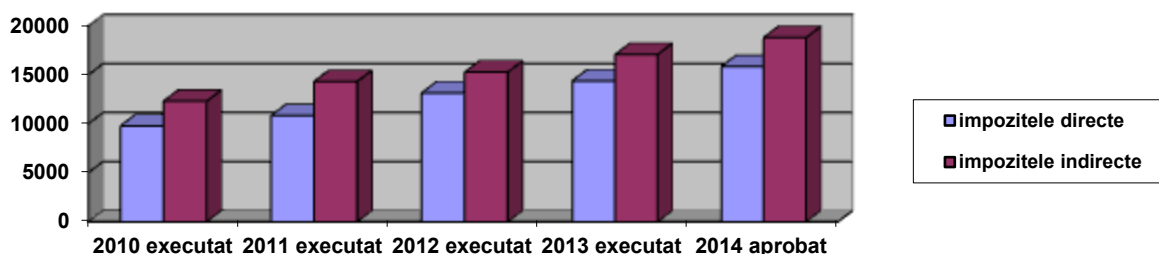

Figura 3. Evoluția impozitelor directe și indirecte pe parcursul anilor 2010-2014 (mil.lei)

Sursa: elaborat de autor în baza informației operative privind executarea bugetului public național 2010-2013, CBTM 2015-2017. [online]. [citată 05 aprilie 2014]. Disponibil: <<http://minfin.md/ro/raportinfo/budget/national/>>.

Din figura 3 observăm o creștere continuă a prelevărilor din impozite atât directe, cât și indirecte, astfel în 2014 se preconizează de a încasa prin impozitare directă 15833,8 mil. lei, ceea ce este cu 1460,1 mil. lei mai mult decât în 2013, iar dacă e să analizăm prelevările din impozite indirecte acestea se vor majora cu 1731,2 mil. lei în 2014 față de 2013.

În țările dezvoltate, de regulă, aportul impozitelor indirecte la formarea veniturilor fiscale ale statului este mai mic decât cel al impozitelor directe, în timp ce în țările în dezvoltare situația este inversă. Astfel ponderea acestora în veniturile fiscale se prezintă în figura 4.

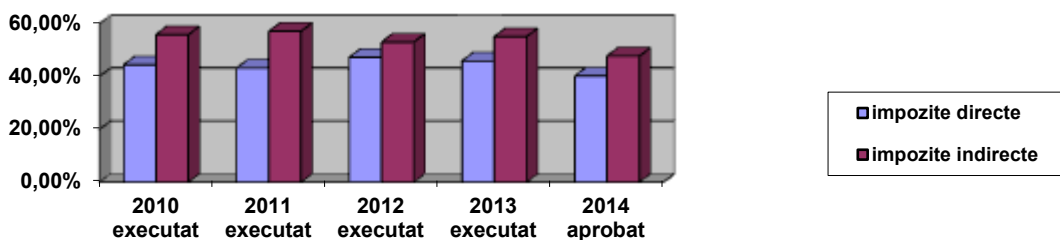

Figura 4. Dinamica ponderii impozitelor directe și indirecte în veniturile fiscale ale bugetului consolidat al Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor în baza informației operative privind executarea bugetului public național 2010-2013, CBTM 2015-2017. [online]. [citată 05 aprilie 2014]. Disponibil: <<http://minfin.md/ro/raportinfo/budget/national/>>.

Din totalul veniturilor fiscale, pentru anul 2014 aprobat, 40,10 la sută le revin veniturilor din impozite directe și 47,6 la sută - veniturilor din impozite indirecte. Analizând evoluția ponderii impozitelor directe și celor indirecte pe parcursul anilor 2010-2014, observăm că în veniturile fiscale domină impozitele indirecte cu o pondere cuprinsă în intervalul de 47-57%. Ca urmare putem afirma că în Republica Moldova predomină impunerea indirectă.

Trebuie de menționat că deși încasările din impozite indirecte în RM prevalează asupra celor din impozite directe, fapt specific țărilor cu economie de piață și celor în curs de dezvoltare, totuși unul obiectivele politicii fiscale eficiente este majorarea treptată a încasărilor prin impozitele directe.

Măsurile de politică fiscală propuse la impozitul pe venitul persoanelor fizice presupun susținerea persoanelor cu venituri mici și transpunerea treptată a presiunii fiscale asupra populației cu venituri medii și mai sus de medii, concomitent cu majorarea scutirii anuale personale, scutirii personale majore și scutirii pentru persoanele întreținute la rata inflației. Până în prezent, în Republica Moldova se menține sistemul de impozitare progresivă a veniturilor persoanelor fizice. Principala măsură de politică fiscală luată în 2014 privind acest tip de impozit este majorarea scutirilor personale și tranșelor de venit impozabile la achitarea impozitului pe venitul salarial al cetățenilor după cum se prezintă în figura nr.5.

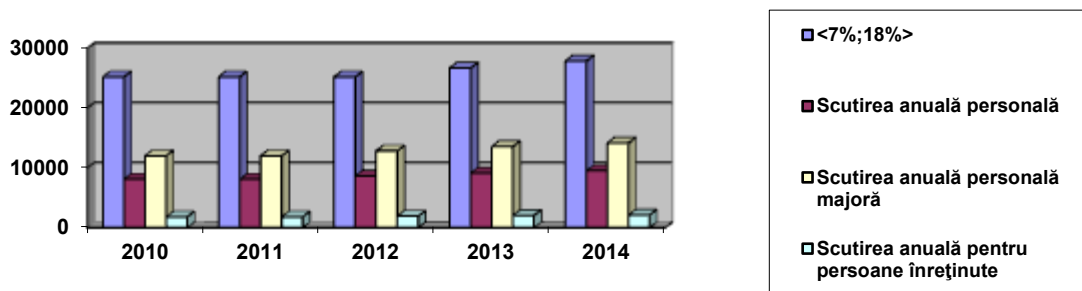

Figura 5. Evoluția cotelor impozitului pe venitul persoanelor fizice în 2010-2014 (lei)

Sursa: elaborat de autor în baza CBTM 2014-2016[online]. [citat 05 aprilie 2014]. Disponibil: <<http://minfin.md/ro/raportinfo/budget/national/>>.

După cum observăm din tabel, începând cu anul 2011 mărimea scutirilor crește treptat, astfel scutirea personală a înregistrat o majorare cu 1020 lei în anul 2013 față de anul 2011, și o creștere cu 480 lei în anul 2013 față de anul 2012, iar în anul 2014 față de anul 2013 s-a majorat cu 396 lei. Deasemenea au crescut tranșele de venit impozabil, astfel pentru ambele cote ale impozitului pe venit de 7 % și 18 %, venitul impozabil s-a majorat în anul 2013 față de anul 2012 cu 1500 lei, iar în 2014 s-a majorat de la 26700 lei până la 27852 lei.

După un răgaz de patru ani, agenții economice plătesc, începând cu anul 2012 și până la momentul, impozitul pe venit. Cotele la acest tip de impozite se prezintă în tabelul 1.

Tabelul 1

Evoluția cotelor impozitului pe venitul gospodăriilor țărănești (de fermier), întreprinzătorilor individuali și persoanelor juridice în 2010 – 2014

Categoría contribuabilului	Cota impozitului				
	2010	2011	2012	2013	2014
Gospodăriile țărănești (de fermier)	-	-	7 %	7 %	7 %
Întreprinzătorii individuali	-	-	vi<25200: 7% vi>25200: 18%	vi<26700: 7% vi>26700: 18%	vi<27852: 7% vi>27852: 18%
Persoane juridice	0%	0%	12%	12%	12%

Sursa: elaborat de autor în baza CCTM 2014-2016[online]. [citat 05 aprilie 2014]. Disponibil: <<http://minfin.md/ro/raportinfo/budget/national/>>.

Astfel observăm introducerea impozitului pe venit pentru persoanele juridice în mărime de 12%, cu anularea tuturor facilităților fiscale generale și individuale, exceptând cele garantate pentru o perioadă de timp concretă: zonele economice libere, dobânzile la depozite bancare și valori mobiliare corporative sub formă de obligațiuni.

De asemenea agenții economice care, pe parcursul perioadei fiscale declarate, nu sunt înregistrați în calitate de plătitori ai TVA (cu excepția gospodăriilor țărănești (de fermier) și întreprinzătorilor individuali), iar venitul acestora din activitatea operațională, la situația din 31 decembrie a perioadei precedente perioadei fiscale de declarare, este:

- de până la 100 mii lei - au obligația aplicării regimului fiscal pentru IMM (3%);
- de la 100 mii la 600 mii lei - pot alege regimul de impozitare pentru IMM (3%) sau modul general stabilit (12%).

În general, credem că reintroducerea impozitului pe venit a fost un pas corect din partea guvernului, iar rata de 12% este una relativ joasă și nu ar trebui să producă un impact negativ asupra colectării, cu atât mai mult că până în 2011 inclusiv, impozitul zero era pentru companiile ce își reinvesteau profitul.

În ceea ce privește impozitele sociale, acest tip de impozit s-a menținut la același nivel al cotelor generale ale contribuțiilor de asigurări sociale (29%) și medicale (7%) până în anul 2014, iar începând cu acest an s-au majorat contribuțiile de asigurări obligatorii de asistență medicală de la 7% la 8 %, cu distribuirea în aceleași proporții pentru angajator și angajat. Evoluția veniturilor încasate din CAS și PAOAM în perioada anilor 2007-2014 se prezintă în figura 6.

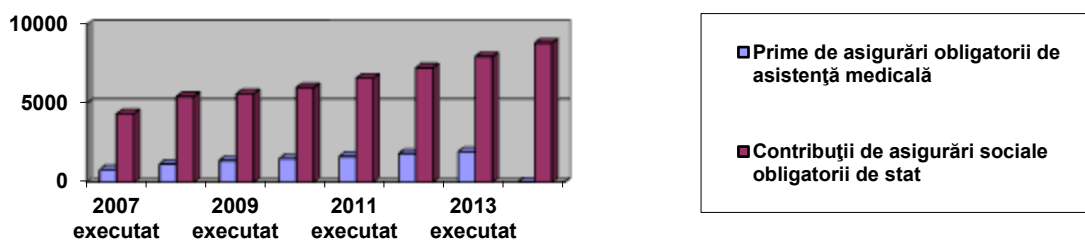

Figura 6. Evoluția veniturilor încasate din CAS și PAM în perioada anilor 2007-2014 (mil. lei)

Sursa: elaborat în baza informației operative privind executarea bugetului public național pentru 2007-2014, CBTM 2015-2017. [online]. [citat 05 aprilie 2014]. Disponibil: <<http://minfin.md/ro/raportinfo/budget/national/>>.

După cum observăm din figura 6, contribuțiile de asigurări sociale obligatorii de stat, precum și primele de asigurări obligatorii de asistență medicală se află într-o continuă creștere, astfel pentru anulul 2014 aprobat, CAS înregistrează o majorare cu 867,7 mil. lei față de anulul 2013 executat. În ceea ce privește PAM, la sfârșitul anul 2014 se prevede că acestea vor înregistra o creștere cu 624,1 mil. lei față de anulul 2013 executat, ceea ce ne face să constatăm că menținerea aceluiași cote de impozitare este eficientă pentru acumularea veniturilor bugetare din contribuții de asigurări sociale, iar în ceea ce privește contribuțiile de asigurări obligatorii de asistență medicală prelevările cresc cu o pondere mai mare și din contul majorării cotelor de la 7% la 8%.

Studiul efectuat asupra politicii fiscale naționale și a măsurilor de armonizarea a acesteia a permis formularea următoarelor concluzii:

1. Analiza politicii fiscale a Republicii Moldova și a efectelor acesteia a permis depistarea problemei principale a acesteia, care constă în identificarea echilibrului între necesitatea majorării veniturilor ca sursă principală a cheltuielilor, direcționate spre reducerea sărăciei, precum și necesitatea susținerii mediului de afaceri, care este factorul principal de creștere economică.

2. Obiectivele politicii fiscale naționale denotă tipul acesteia, care pentru anul 2014 se dovedește a fi una mai restrictivă decât în anii precedenți. Această concluzie are la bază următoarele date: se anulează scutirea de TVA la mijloacele fixe depuse în capitalul social al agentului economic; s-a introdus cota standard a TVA de 20% pentru producția agricolă primară în schimbul cotei reduse a TVA de 8%, paralel cu restituirea sumei TVA aferente diferenței dintre cotele de 20% și 8% (12%); la fel sa anulat cota redusă a TVA de 8% pentru zahărul din sfecla de zahăr; sa majorat cota reduse a TVA pentru gazul natural și gazele lichefiate, de la 6% la 8%; se aplică mecanismul de restituire a TVA la investițiile (cheltuielile) capitale față de transportul de pasageri; sa majorat baza de calcul a TVA și accizelor la expirarea contractului de leasing, de la 50% la 70%.

3. Reieșind din datele oferite de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, cu privire la evoluția veniturilor bugetului public național pe anii 2010 – 2014, ponderea veniturilor globale în PIB are tendință de descreștere. Această descreștere se bazează pe micșorarea plăților fiscale, fapt ce poate genera o serie de direcții favorabile, cum ar fi: micșorarea nivelului presiunii fiscale atât pentru agenții economici, cât și pentru populație (din contul impozitelor indirecte); creșterea cererii agregate și a puterii de cumpărare a populației, ceea ce, în consecință, favorizează producătorii autohtoni; stimularea activităților economice și, ca rezultat, majorarea bazei impozabile pentru micșorarea plăților fiscale, precum și stagnarea fenomenului evaziunii fiscale.

4. Politica fiscală deține un rol deosebit în stimularea activității social-economice prin influența semnificativă asupra procesului de atragere a investițiilor, în special în țările în curs de dezvoltare, din care face parte și Republica Moldova, care acordă investitorilor străini numeroase facilități fiscale, cum sunt: scutiri de impozit pentru primii ani și reduceri proporționale în anii

următori; reduceri la impozitele pe consum dacă bunurile rezultate sunt vândute pe piața internă; regim avantajos de amortizare etc. Astfel, ratele înalte de impozitare pentru investiții de capital descurajează investițiile în activitatea de producere și rezultă în lipsa stimulentele de investiții, iar ratele joase permit sporirea intrărilor de capital și ca rezultat a acestora, are loc impulsivitatea procesului de dezvoltare economică.

În general, nu există vreo economie care să funcționeze la perfecție (chiar și în acele state occidentale care sunt bine așezate economic au problemele lor), respectiv foarte rar se poate găsi acel optim fiscal, adică pe placul contribuabilului, cel care plătește impozite, și al statului, cel care le colectează. Astfel important este ca schimbările ce urmează a fi implementate în politica fiscală a statului să nu afecteze negativ bugetul, contribuabilii privați și cei corporativi.

Pentru implementarea unei politici fiscale optimale sugerăm următoarele recomandări:

- Crearea unui sistem informațional unic cu o rețea complexă de date privind combaterea fenomenelor de fraudă și evaziune fiscală;
- Formarea opiniei publice nefavorabile încălcării legislației fiscale, perfecționarea cadrului legislativ în domeniul fiscal și în special stabilitatea legislației fiscale;
- Simplificarea sistemului fiscale, ceea ce va ajuta contribuabilii să-l înțeleagă și să-l respecte;
- Asigurarea stabilității bazei normative a impunerii fiscale, echității și transparenței sistemului fiscal; reducerea tipurilor de impozite și taxe, simplificarea modului de calculare și a procedurii de încasare a acestora, optimizarea poverii fiscale și extinderea bazei impozabile, păstrarea doar a acelor facilități, care au caracter economic și social;
- Formarea sistemului de facilități fiscale cu destinație specială, cu caracter de stimulare, care ar corespunde sarcinilor generale de dezvoltare a economiei;
- Sporirea răspunderii contribuabililor pentru evaziuni fiscale, precum și a funcționarilor din organele de control financiar și fiscal pentru executarea necorespunzătoare a funcțiilor de serviciu;
- Pregătirea unor prognoze macroeconomice referitoare la rezultatele economice generale pentru a le corela cu tendințele de evoluție în domeniul fiscal;
- Administrarea fiscală mai eficientă prin consolidarea structurii, computerizarea procesului de prelucrare a informației, îmbunătățirea metodelor de colectare și control asupra respectării legislației fiscale.

Referințe:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova. Legea nr. 1417- XIII din 17.12.1997 republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova ediție specială 2005;
2. C.Oana-Maria Timofte, Impactul politicii fiscale asupra activității întreprinderii, 2009;
3. Mariana-Cristina Cioponea, Finanțele publice și teorii fiscale, Editura Fundația România de mâine, 2007;
4. Ion Tornea, „Politica și administrarea fiscală în viziunea mediului de afaceri”. Policy Brief nr.13, Noiembrie 2012;
5. Revista „Economica” Editura Chișinău 2011;
6. Revista „Monitorul fiscal FISC.md” nr.2(12), martie 2013;
7. Șarcov P. “Impozitarea și facilitățile fiscale pentru micul business din RM: ghid pentru întreprinzători, Chișinău 2003;
8. <http://www.fisc.md/PlanuriPrograme.aspx>
9. www.mf.gov.md
10. www.cna.md
11. www.old.fisc.md

ROLUL ȘI LOCUL TREZORERIEI PUBLICE ÎN ORGANIZAREA PROCESULUI BUGETAR

*Rodica CERNIT,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

For improving financial operations management system, it is necessary to create a governmental institution for public finance management, represented by the State Treasury and by its territorial units. Treasury is the treasurer of the state budget, being charged to execute operations of receipts and payments set in the annual budget law. The main role of the Treasury is to provide an organized framework in order to conduct public funds. On the basis of "Law on Budgetary System and Budgetary Process" and " Law on local public finance" budgetary system was reorganized both in terms of elimination the excessive centralization by administration of a single budget and in terms of actual execution of the budget. So, the general management of the public budget execution lies on the competence of the Government of the Republic of Moldova, the responsibility for the execution of the public budget belongs to the Ministry of Finance, as a specialized body, the responsibility for the state social insurance budget execution belongs to the Ministry of Labor, Family and Social Protection, and the local budget execution belongs to the local specialized bodies of the local government.

În funcționarea sistemului bugetar un rol important îi revine Trezoreriei de Stat. Conform legilor în vigoare „Trezoreria este o unitate în cadrul Ministerului Finanțelor care efectuează din contul trezoreriei operațiuni pentru prevederi, specificate în legea bugetară anuală la partea de venituri”.

Trezoreria prin sistemul conturilor deschise pentru bugetul public național efectuează:

- toate operațiile de încasare a veniturilor și de plăți de la buget;
- controlul asupra cheltuielilor, cu ocazia eliberării de fonduri de la buget;
- asigurarea informației necesare privind executarea de casă a bugetului, în vederea întocmirii dărilor de seamă periodice și anuale privind executarea bugetului de stat;
- gestiunea echilibrului zilnic al bugetului, prin asigurarea lichidităților necesare prin cunoașterea fluxurilor de încasări și plăți.

Trezoreria de Stat este abilitată cu dreptul de coordonare și asigurare a procesului de executare de casă a bugetului de stat și bugetelor unităților administrativ-teritoriale, veniturilor bugetului asigurărilor sociale de stat și veniturilor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală, de întocmire a rapoartelor privind executarea bugetului public național, elaborare a metodologiei evidenței contabile și a rapoartelor financiare în sistemul bugetar.

Procesul bugetar reprezintă etape consecutive de elaborare, aprobare, executare, control și raportare ale bugetului, care se încheie cu aprobarea contului general de execuție a acestuia.

De menționat că în perioada sovietică evidența finanțelor publice a fost un instrument al sistemului administrativ de comandă centralizat și era caracteristic prin următoarele *etape*:

- evidența și asigurarea procesului executării bugetului a fost pus în sarcina sistemului bancar (până la reforma bancară sovietică din 1987 – la Banca de Stat, iar mai apoi pe seama a câtorva bănci: Moldova-Agroindbank, Banca Socială, Banca de Economii, Moldincombanac cu asumarea și pregătirea dării de seamă totalizatoare de către Banca de Stat);

- ministerelor (departamentelor) și bugetelor locale în planul de conturi ale băncilor respective le-au fost deschise conturi analitice și sintetice pe partea de venituri și partea de cheltuieli, cheltuielile efectuându-se în limita încasărilor și limitelor aprobate de Ministerul Finanțelor sau organele respective ale bugetelor locale, evidența cărora se efectuau la conturile extrabilanțiere.

Mai apoi, după formarea sistemului bancar național (1991), instituțiilor bugetare, atât finanțate de la bugetul de stat, cât și de la cel local, le-au fost deschise conturi curente în băncile comerciale la care Ministerul Finanțelor, direcțiile sau secțiile de finanțe ale executivelor respective locale (raionale, orașenești) transferă din conturile de acumulare a veniturilor la conturile instituțiilor bugetare sumele prevăzute în bugetul respectiv.

Etaşa dată s-a caracterizat prin faptul, că băncile comerciale aveau interes de a acumula în pasivele sale sumele relativ permanente de venituri pentru care nu plăteau, sau plăteau dobânzi minime, acumulând și unele venituri din comisioanele pentru deservirea conturilor curente.

Băncile comerciale, în afară de gestiunea încasărilor și cheltuielilor de la conturile curente, nu mai aveau obligația de a prezenta dări de seamă despre executarea de casă a bugetelor.

La etasa dată, care a durat pînă în anul 1997, Ministerului Finanțelor i se atribuia un rol secundar în dirijarea executării de casă a bugetului de stat, nedispunînd de un mecanism prealabil de analiză macroeconomică și date operative, atît la încasări sau date operative, cît și a modului de executare de casă a bugetului de stat în întregime.

O propunere, care în mod radical ar îmbunătăți activitatea trezoreriei, ar fi ca această instituție printr-o lege specială să fie scoasă din subordinea nemijlocită a Ministerului Finanțelor. O funcție de bază a Trezoreriei în afară de cele menționate mai sus conform acestei legi ar trebui să fie executarea bugetului, reieșind din încasările bugetului, distribuite proporțional bugetului aprobat fiecărei instituții bugetare. Pe lîngă funcția de casier public, trezoreria are misiunea de a asigura echilibrul dintre lichiditățile provenite din încasările de venituri ale statului și plățile exigibile.

Confruntându-se deseori cu situația de deficit de resurse, trezoreria apelează la împrumuturi. Odată stabilită nevoia de finanțare a deficitului, se apelează la instrumentele adaptate, care pot fi utilizate într-o manieră compatibilă cu orientările politicii financiare. Categoriile de instrumente folosite se grupează în termeni reali în: instrumente nenegociabile și instrumente negociabile.

*Instrumentele nenegociabile*¹. Pe lîngă depozitele corespondenților trezoreriei, *din această categorie fac parte:*

a) Bonurile de trezorerie garantate. Acestea sunt la purtător, au o scadență unică (3, 5, 7 ani); rata dobînzii este garantată, fiind, de regulă, fixă; pot dispune de facilități fiscale. Au o utilizare tradițională, în prezent este restrînsă, fiind plasate în țările occidentale, întreprinzătorilor particulari, micilor comercianți etc. Acest instrument este înlocuit cu noi instrumente mult mai flexibile, oferind subscriitorilor posibilitatea de reînnoire la rata dobînzii la piață.

b) Fondurile particulare, rezultate din depozitele deschise particularilor, folosite în unele țări occidentale, din motive de garantare suplimentară a securității acestora;

c) Finanțarea de la Banca Centrală. Trezoreria poate apela la “ajutoare” de la Banca Centrală sub forma împrumuturilor remunerate sau nu. Asemenea ajutoare sunt reclamate deseori de impactul cursului de schimb valutar asupra soldului bugetar.

Instrumentele negociabile. Din această categorie fac parte:

a) Emisiunea de bonuri de trezorerie în contul curent. Trezoreria emite pe piața monetară efecte pe termen scurt în cont curent, conform procedurilor de adjudecare la care participă băncile și marile instituții financiare, care fac oferte de subscriere, indicînd volumul și ratele de dobîndă propuse.

b) Împrumuturi obligatate pe piața financiară. Acestea constau în realizarea unor operații cu caracter excepțional, bazate pe reglementări speciale, pentru emisiuni și plasamente de titluri de stat denumite obligațiuni, pe termene medii și lungi. În prezent, statele fac eforturi pentru modernizarea politicii emisiunilor de titluri de stat.

c) Împrumuturi externe. Acestea sunt folosite mai ales în perioadele de criză, de refacere și construcție economică; sunt contractate, în general, pe termene lungi, fiind destinate investițiilor. Rambursarea lor este legată de obținerea de excedente ale resurselor în perioadele de expansiune și creștere economică drept rezultat al efectelor utilizării acestor împrumuturi. Dacă asemenea efecte pozitive nu se produc, creșterea datoriei externe reprezintă o componentă importantă a dobînzii ulterioare a bugetului, cînd statul trebuie să găsească soluții de rambursare, de reamenajare a plăților în contul datoriei externe. Apelul la alte împrumuturi pentru refinanțarea datoriei generează fenomenul consolidării datoriei publice.

¹ Drehuța Emilian, *Trezoreria Finanțelor Publice*. – Bacău: Editura “Angora”, 1994, p.70

Luînd în considerație instrumentele negociabile de mai sus, vom depista că este necesar să prezentăm un mod de organizare concret acordat atât împrumuturilor cât și consolidării datoriilor publice.

Însă, în realitate, executarea operațiunilor privind finanțele publice prin Trezoreria de Stat a fost organizată în Republica Moldova începînd cu 1 ianuarie 1998, în baza instrucțiunii Ministerului Finanțelor nr. 03/6-100 din 25 decembrie 1997 “Cu privire la executarea bugetului de stat în anul 1998 la partea de cheltuieli și a fondurilor extrabugetare”. Aceasta este una din coordonatele reformei sistemului financiar în republică. Prin trezoreria proprie statul își mobilizează în mod direct sau indirect disponibilitățile de fonduri, asigurîndu-se totodată exercitarea în bune condiții a atribuțiilor Ministerului Finanțelor și unităților teritoriale. De asemenea, prin intermediul Trezoreriei finanțelor publice se asigură utilizarea eficientă a resurselor statului de către instituțiile publice, respectarea destinației fondurilor aprobate prin legea bugetară anuală, precum și consolidarea răspunderii ordonatorilor de credite în gestionarea banilor publici.

Trezoreria publică gestionează totalitatea resurselor financiare de care dispune statul. Ea nu se limitează numai la execuția bugetului de stat. Fondarea Trezoreriei completează cadrul instituțional prin care statul și-a creat posibilitatea de a stabili și aplica politica de venituri și cheltuieli, organizîndu-și activitatea atât la nivel central cât și în teritoriu. Astfel, a crescut răspunderea utilizării banilor publici fiind posibilă cunoașterea și rezolvarea aspectelor specifice gestiunii financiare publice.

Prin Trezorerie se realizează perfecționarea sistemului informațional și decizional în ceea ce privește operativitatea, relevanța și acuratețea raporturilor în legătură cu urmărirea executării bugetare și a altor operațiuni de Trezorerie. În acest context se asigură informații zilnice în legătură cu încasarea veniturilor, efectuarea cheltuielilor, disponibilitățile din conturile Trezoreriei, ceea ce asigură o bază eficientă de date în vederea luării deciziilor. Astfel, Ministerul Finanțelor deține instrumente de elaborare a strategiei pe termen scurt și lung în domeniul finanțelor publice, în baza informației privind derularea executării bugetare prin sistemul trezorerial.

Referințe:

1. Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar nr. 847-XIII din 24.05.1996
2. Legii privind finanțele publice locale nr. 397-XV din 16.10.2003
3. *Hotărîrea cuprînd la dezvoltarea sistemului trezorerial*: Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova din 20 octombrie 1999 Nr.961.
4. Moșteanu Tatiana, *Buget și trezorerie publică: Studii de caz comentate*. - București, 2005.
5. Drehuța Emilian, *Trezoreria Finanțelor Publice*. – Bacău: Editura “Angora”, 1994.
6. Organizarea și funcționarea trezoreriei publice, <http://www.RegieLive.ro/organizarea/si/functionarea/trezoreriei/publice/zip/winrar/trezorerie.doc>

SURSE DE FINANȚARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR. OPORTUNITĂȚI ȘI RISCURI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROPEAN AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

*Corina CHIRONACHI,
Catedra Finanțe și Evidență Contabilă a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

University autonomy and financial sustainability are key conditions enabling universities to fulfill their mission. Reforms of the governance and funding systems are therefore a crucial element in the modernization of higher education. This article aims to analyze the sources of financing of Moldovan higher education in the context of integration of higher education of our country in the European higher education environment, as well as to identify the opportunities and risks arising from this process.

Învățământul superior are un rol vital în societate. Calitatea, accesibilitatea și forma de învățământ superior depinde de sursele de finanțare ale acestuia. Acest articol are ca scop analiza surselor de finanțare ale învățământului superior în Republica Moldova în contextul integrării învățământului superior din țara noastră în spațiul european al învățământului superior, precum și să identifice oportunitățile și riscurile generate de acest proces.

Finanțarea învățământului superior are o importanță deosebită pentru cercetare și dezvoltare. Sistemele de finanțare din țările europene sunt diferite, însă au elemente comune, care le deosebesc de celelalte sisteme de finanțare ale învățământului superior din lume. Finanțarea învățământului superior se bazează pe două componente, care contribuie la creșterea calității învățământului superior: **finanțarea cercetării și predării** și **finanțarea studenților**.

În prezent, în învățământul superior se evidențiază următoarele tendințe: creșterea numărului de studenți, internaționalizarea învățământului superior și a cercetării, creșterea cerințelor privind calitatea predării și a necesităților de a găsi noi metode de predare. Aceste tendințe au făcut simțită lipsa de resurse financiare, astfel s-a impus găsirea unor surse diversificate de finanțare.

Astăzi, informația este considerată motorul evoluției, iar instituțiile de învățământ superior au rolul de a dezvolta și de a răspândi informația. Învățământul superior are efecte pozitive asupra studenților, asupra economiei și asupra societății în ansamblu, din aceste considerente tot mai multe state acordă o atenție sporită acestui domeniu și în mod deosebit sunt preocupate să găsească noi soluții de finanțare.

Finanțarea învățământului superior în țările europene.

Pentru a formula concluzii referitoare la integrarea învățământului universitar autohton în spațiul european al învățământului superior, pentru a determina care sunt oportunitățile și riscurile legate de acest proces, am studiat experiența țărilor europene legate de finanțarea învățământului superior.

Pentru învățământul superior din toate statele membre ale Uniunii Europene finanțarea din surse publice este principala sursă de venit a instituțiilor de învățământ superior (peste 70%)¹. Guvernele alocă fondurile publice pentru învățământul superior în baza unor combinații de mecanisme de finanțare. În majoritatea statelor, cea mai mare parte a volumului fondurilor publice pentru instituțiile de învățământ superior este determinată printr-un mecanism de finanțare unic, iar șapte state se bazează pe o combinație de două mecanisme diferite pentru a transfera cel puțin 70% din fonduri publice. Însă, în toate state europene nu există o combinație unică a mecanismelor de finanțare.

Cel mai utilizat mecanism de finanțare în sistemele de învățământ superior se bazează pe formule de finanțare folosite pentru alocarea de resurse financiare în baza factorilor de intrare,

¹ Guvernarea în învățământul superior din Europa Politici, structuri, finanțare și corp academic. Bruxelles: Eurydice, 2008, Rețeaua de informații privind educația în Europa, p. 47. Disponibilă la <http://www.eurydice.org>

cum ar fi numărul de studenți înscriși. În cazul formulelor de finanțare bazate pe numărul de studenți înscriși, instituțiile devin vulnerabile în fața fluctuației numărului de studenți, ceea ce are un impact direct asupra veniturilor. În comunitatea vorbitoare de limbă germană din Belgia, Irlanda, Italia și Cipru, finanțarea instituțiilor de învățământ superior se bazează doar pe factorii de intrare. În Ungaria, 91% din fondurile publice se bazează pe elementele referitoare la intrări.

Al doilea mecanism de finanțare pentru instituțiile de învățământ superior din Europa, după gradul de utilizare, sunt alocările negociate între guvernele și instituțiile de învățământ superior, care se bazează pe alocările din anii preceți și sunt adesea legate de numărul de studenți fie în valoare absolută, fie de numărul de studenți care susțin examenele. Acest mecanism poate avea un impact negativ asupra accesului și echității în învățământul superior¹. Mecanismul alocărilor negociate se utilizează în Austria, România și Marea Britanie.

Un alt mecanism de finanțare este finanțarea specifică și este folosit mai rar pentru alocarea fondurilor publice pentru instituțiile de învățământ superior. Finanțarea cu un anumit scop se bazează pe categorii de cheltuieli, în cazul în care cheltuielile instituțiilor de învățământ superior sunt legate direct de anumite funcții, sarcini și obiective². Acest tip de finanțare este adesea transferat în urma unor procese competitive. Un exemplu în acest sens este cazul Poloniei, unde 70% din totalul contribuțiilor publice pentru finanțarea instituțiilor de învățământ superior este obținută prin mecanismul finanțării specifice, pe locul doi situându-se mecanismul de finanțare ce are la bază factorii de intrare.

Mecanismele de finanțare bazate pe performanță sunt legate de rezultatele reale sau prevăzute, obținute de către o instituție de învățământ superior într-o anumită perioadă de timp și se bazează pe factori ce țin de rezultate, precum numărul de absolvenți, sau pe factori de intrare cu anumite caracteristici, de exemplu, numărul de studenți/personal. Danemarca, Grecia și Letonia, transferă mai mult de 70% din fondurile publice către instituțiile de învățământ superior doar prin acest mecanism. În Letonia se utilizează mecanismul de finanțare pe bază de negocieri, dar se dorește trecerea la cel bazat pe performanță. În Estonia finanțarea se bazează pe numărul de absolvenți, adică un mecanism bazat pe performanță, dar deoarece instituțiile de învățământ superior nu sunt penalizate, sistemul nu poate fi într-adevăr numit ca fiind bazat pe performanță. În Franța, alocările depind de numărul de studenți care susțin examenele. Slovenia folosește o combinație de mecanisme bazate pe performanță cu cele bazate pe factori de intrare ce sunt incluse într-o formulă de finanțare.

De regulă, mecanismul de finanțare principal este însoțit de o formulă de finanțare. În mai multe țări, formulele sunt folosite pentru a determina totalul finanțării acordate instituțiilor de învățământ superior. Majoritatea statelor includ în formulele lor obiective de performanță, sau rezultatele obținute în trecut în domeniul performanței, o măsură a calității și a angajării.

În comunitatea europeană, 22 de țări utilizează mecanismele bazate pe criterii de performanță și doar opt state utilizează formule de finanțare cu elemente care fac parte din dimensiunea socială și se referă la: mediul socio-economic defavorabil (este cazul comunității flamande din Belgia, Irlanda, Franța, Italia și Polonia, unde pentru studenții ce aparțin grupurilor defavorizate le este inclusă o primă), genul studenților (este cazul Spaniei, unde în unele formule regionale se ține cont de genul personalului și al studenților), dizabilități (este cazul Italiei, unde pentru studenții cu dizabilități care se înscriu în instituțiile de învățământ superior se alocă până la 6 milioane de Euro), etnie, origine geografică a studenților, vârsta și studenții ce se reîntorc la studii.

În Europa, criza economică a avut un impact semnificativ asupra nivelului de participare în învățământul superior, cât și asupra finanțării acestuia. Guvernele statelor europene au

¹ Salmi J., Hauptman A.M. Inovații în domeniul finanțării Învățământului Superior: Evaluation of Allocation Mechanisms. *Studiul referitor la Educație*, 4. Washington: Worldbank, 2006, p. 4, p. 92

² Lepori B. et al. Modele în schimbare ale finanțării învățământului superior: dovezi empirice În: Bonaccorsi, A. și Daraio, C., eds. *Universități și Dobândirea unor Cunoștințe Strategice*. Cheltenham: Edward Elgar, 2007, p. 88

reacționat în mod diferit, dar, în mare parte, au constat în introducerea unor pachete de stimulare sau în reduceri ale cheltuielilor publice¹.

Pachetele de stimulare oferă finanțare pentru cercetare și/sau formare, fiind alocate prin concurs. Aproape toate țările acordă subvenții pentru cercetarea fundamentală, subvenții care nu sunt legate de proiecte de cercetare specifică. Suma care se acordă pentru un grant de bază pentru cercetare depinde de costurile instituției sau de performanța obținută din cercetare. În multe țări, instituțiile de învățământ superior primesc fonduri publice sub formă de subvenții globale, care acoperă mai multe feluri de cheltuieli stabilite de către instituție².

Țările europene promovează o politică de sprijinire a diversificării surselor de finanțare. Iar autoritățile încurajează instituțiile să caute noi resurse de finanțare, precum investițiile companiilor private, contracte de cercetare și alte activități comerciale, donații, împrumuturi.

Toate instituțiile publice de învățământ superior percep taxe de școlarizare, excepție face Finlanda, Suedia și Norvegia, unde niciun student nu plătește taxe, iar în anumite țări legislația oferă autonomie instituțiilor în fixarea cuantumului acestora, ceea ce reprezintă o măsură de promovare a colectării fondurilor suplimentare.

În Marea Britanie, studenții scoțieni și cei din UE nu plătesc taxe de studii, iar studenții din alte părți ale Marii Britanii plătesc taxe. În Danemarca doar studenții ce urmează cursurile de tip full-time nu plătesc taxele de studii. În Austria studenții rezidenți din statele membre UE nu plătesc taxe, dar studenții care depășesc perioada de studiu minimă plus două semestre sunt obligați să achite taxele de studiu. În comunitatea germană din Belgia, în Republica Cehă, Olanda, Slovacia, Slovenia, Marea Britanie (cu excepția Scoției), Islanda, Liechtenstein și Turcia, toți studenții plătesc taxe.

În Austria, toți studenții plătitori de taxe, plătesc aceeași sumă. În Turcia nu sunt criterii bazate pe domeniul de studiu, pentru a decide mărimea taxelor. În restul statelor, la determinarea cuantumului taxelor de studiu și categoria studenților care plătesc taxe, se ține cont de anumite criterii precum: modul de studiu, tipul de program de studiu sau de domeniul de studiu (este cazul comunității franceze și flamande din Belgia, Bulgaria, Germania, Irlanda, Grecia, Spania, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, România, Slovenia și Slovacia). În Grecia se percep taxe doar pentru ciclul al doilea. În Letonia, Lituania și Ungaria taxele de studiu minime sunt cele din domeniul arte și științe umaniste, iar taxele maxime sunt pentru cursurile din domeniul sănătății. În Danemarca, Ungaria, Malta, Polonia, Slovenia și Slovacia, studiile de tip part-time sunt taxate diferit. În comunitatea franceză și flamandă din Belgia, Spania, Franța, Italia și Cipru condițiile financiare ale studenților sunt luate drept criteriu pentru a stabili taxele de studiu. În Estonia, Spania, Franța, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Slovenia și Turcia mărimea taxelor și categoriile plătitorilor de taxe de studiu se stabilește în baza criteriilor academice de performanță. În Franța plata taxelor se face în funcție de o combinație de criterii de performanță și criterii financiare. Decizia de a acorda burse studenților și să îi scutească pe aceștia de la plata taxelor se bazează pe criterii financiare. Pentru a beneficia de bursă pe toată durata urmării cursurilor învățământului superior există cerința referitoare la performanțe academice.

Letonia, Lituania, Ungaria și Slovenia utilizează o combinație de criterii referitoare la performanțele academice și tipul de program de studiu. Belgia este singurul stat ce combină criteriile financiare legate de condiția economică a studenților cu criterii legate de domeniul de studiu. Franța combină criteriile financiare cu cele referitoare la performanțele academice. Cipru și Spania combină criteriile financiare atât cu performanțe academice, cât și cu tipul de program de studiu. În Spania decizia de a percepe sau nu taxe de la un student este determinată numai de

¹ Concentrarea pe Învățământul Superior în Europa: Impactul Procesului Bologna. Bruxelles: Eurydice, 2010, Rețeaua de informații privind educația în Europa, p.44. Disponibilă la <http://www.eurydice.org>

² Cotelnic A. Finanțarea universitară în Republica Moldova: situația actuală și perspectiva autonomiei financiare.

În: Analele ASEM, ediția a XI-a. Nr.2 /2013. Disponibil la:

irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/.../1A_Cotelnic_Finantarea.pdf?

criteriile financiare ale familiei. Alte criterii sunt apoi utilizate în legătură cu valoarea taxelor plătite. În Republica Cehă, Polonia și Slovacia instituțiile de învățământ superior sun libere să-și stabilească propriile taxe pentru programele predate într-o limbă străină. Celelalte taxe sunt limitate la taxele de admitere și la taxele pentru studenții care extind durata preconizată a studiilor mai mult de un an universitar. În Letonia taxele pentru programele predate într-o limbă străină sunt mai mari decât cele pentru programele predate în limba națională.

În majoritatea statelor europene, în afară de taxele de studiu studenților se acordă sprijin financiar precum burse și împrumuturi. Unele forme de burse sunt universale pentru ambele cicluri. În 2/3 din statele europene studenții pot contracta împrumuturi subvenționate din surse publice. În Franța, de exemplu, nivelul taxelor de studiu este relativ redus, iar numărul de studenți care contractează împrumuturi subvenționate din fonduri publice este foarte mic, circa (0,1%). În Marea Britanie (Anglia, Țara Galilor și Irlanda de Nord) nivelul taxelor este relativ ridicat comparativ cu alte state europene, astfel și nivelul împrumuturilor contractate este mai mare. Islanda este singurul stat european unde sistemul de sprijin financiar acordat studenților se bazează doar pe aceste împrumuturi.

În Germania, sprijinul financiar acordat studenților constă dintr-un împrumut și o bursă oferite în proporții egale pe durata normală a studiilor, după care poate fi oferită o formă de sprijin sub forma unui împrumut bancar, drept asistență pentru a susține și promova examenele în termen de un an. În Olanda bursele sunt bazate pe criterii de performanță. Atunci când studenții finalizează cursurile în termen de 10 ani de la prima plată, sprijinul financiar oferit este considerat drept o bursă. În cazul în care studenții nu absolvă în tot acest timp, această formă de sprijin se transformă într-un împrumut purtător de dobândă. În Marea Britanie (Anglia, Țara Galilor și Irlanda de Nord), astfel de împrumuturi trebuie să fie rambursate numai după absolvire, atunci când venitul obținut de către foștii studenți depășește un prag stabilit. Dacă acest lucru nu se realizează, împrumutul nu mai este rambursat, fiind amortizat după 25 de ani din fonduri publice.

Unele state sprijină studenții în mod diferit în diferite cicluri de studii. Pentru Marea Britanie, bursele și împrumuturile subvenționate din surse publice sunt disponibile numai pentru studenții primului ciclu de studii, în timp ce Consiliile de Cercetare oferă unele fonduri pentru studenții celui de-al doilea ciclu de studii, pe criterii competitive, surse de finanțare fiind de asemenea disponibile pentru formare în domenii precum: învățământ, asistență socială și sănătate. Letonia și Lituania folosesc cupoane pentru a compensa costurile de școlarizare. Această abordare comparativ cu cea referitoare la finanțarea învățământului superior este foarte rar folosită în Europa¹. Chiar și în aceste două state utilizarea acestor cupoane (vouchere) este limitată. Letonia le folosește numai pentru șomerii care nu pot obține o diplomă în termen de trei ani. Lituania distribuie aceste cupoane studenților, pe criterii de merit și le folosește pentru a satisface cererea referitoare la anumite domenii sau discipline de specialitate. Propunerea de a introduce sistemul de vouchere apare într-un număr tot mai mare de țări, fiind încurajată de Comisia Europeană. Aceste cupoane pot fi folosite în orice instituție superioară acreditată, fiind echivalente cu o anumită perioadă de timp sau cu un anumit număr de credite ECTS. Această metodă de finanțare este cea mai avansată metodă de finanțare centrată pe student, deoarece ține cont de dorințele studentului.

Între tipul de mecanism de sprijin financiar oferit studenților și orientarea acestuia spre performanță sau în funcție de necesități, există o legătură. Dacă nevoia financiară reprezintă, în marea majoritate a cazurilor, un criteriu care este luat în considerare pentru alocarea bursei de studiu, (Estonia fiind singura excepție în acest caz), performanța este un criteriu care este foarte rar folosit în alocarea împrumuturilor (excepție sunt comunitatea franceză din Belgia și Polonia).

¹ Salmi J., Hauptman A.M. Inovații în domeniul finanțării Învățământului Superior: Evaluation of Allocation Mechanisms. *Studiul referitor la Educație*, 4. Washington: Worldbank, 2006, p. 28

Dacă bursele și împrumuturile sunt destinate studenților, pentru părinții acestora sunt prevăzute beneficii fiscale și alte alocări financiare. Nouă state (Belgia, Republica Cehă, Franța, Germania, Grecia, Austria, Polonia, Slovenia și Slovacia) oferă atât beneficii fiscale pentru părinți, cât și alte alocări financiare. În șapte țări (Estonia, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Olanda și Liechtenstein) părinții studenților din învățământul superior beneficiază de avantaje fiscale, dar nu au dreptul să solicite alocări financiare suplimentare. Astfel, în toate aceste state, sprijinirea financiară a familiilor în mod special, mai degrabă decât a studentului în mod individual, este un aspect important al sistemului de învățământ superior. În statele nordice (Danemarca, Finlanda, Suedia Islanda și Norvegia), învățământul superior este orientat spre studenții adulți, independenți, întrucât vârsta de înscriere în învățământul superior din statele nordice este cu câțiva ani mai mare decât în altă parte în Europa. Cu toate acestea, țările nordice nu sunt singurele state în care nu este oferit niciun avantaj fiscal sau financiar părinților. Aceasta este, de asemenea, cazul Spaniei, Marii Britanii, Bulgariei, Ungariei și României, precum și Cipru, Malta și Turcia.

În general, în ciuda constrângerilor bugetare, guvernele europene par a acorda un răspuns pozitiv la necesitatea sprijinirii sectorului învățământului superior. Acest lucru este în concordanță cu o tendință globală de a menține nivelul cheltuielilor pentru învățământul superior¹. Decizia de a proteja acest sector poate fi interpretată drept o recunoaștere a importanței sale într-o economie bazată pe cunoaștere și potențialul pe care îl are, fiind un determinant pentru redresarea și creșterea economică².

Unele aspecte privind învățământul superior în Republica Moldova

În prezent, sistemul de învățământ superior este constituit din 34 de instituții de învățământ superior (19 – de stat și 15 - nestatule), iar în anul de studii 2012-2013 numărul studenților era de 102,5 mii sau cu 1,4% mai puțin față de anul precedent. Atractivitatea sistemului universitar se datorează faptului că studiile superioare au devenit din ce în ce mai accesibile, iar limitările de vârstă au fost excluse. Cu toate acestea, sistemul de învățământ superior din țara noastră se confruntă cu o serie de provocări care apar sub forma tendințelor demografice negative, imposibilitatea înscrierii în instituțiile de învățământ superior a absolvenților școlilor medii, competiția cu alte nivele educaționale, competiția externă. Toate acestea poziționează capacitatea instituțiilor de învățământ superior de a obține resurse financiare ca pe un element decisiv în procesul de competiție de pe piața educațională³.

În Republica Moldova, începând cu anul 2013, toate instituțiile de învățământ superior funcționează în condiții de autonomie financiară, într-un regim de tranziție pe parcursul a 2 ani. După expirarea acestui termen de tranziție, cel mai rezonabil sistem de finanțare ar fi cel bazat pe indicatori de calitate. Autonomia financiară presupune libertatea universităților de a gestiona resursele financiare, respectând principiul de responsabilitate, asigurarea calității educației, respectarea legislației, respectarea politicilor de etică universitară, asigurarea eficienței manageriale (prin alegerea membrilor în echipa de conducere care să aibă abilități manageriale dezvoltate, precum înțelegerea bugetului) și eficienței utilizării resurselor. Cu toate că nivelul autonomiei este în creștere, de regulă, aceasta este urmată de scăderea transparenței învățământului superior.

Autonomia financiară presupune că alocările din bugetul de stat nu se bazează pe cheltuielile din anii precedenți, ci se bazează pe finanțarea per student, pe program de studiu, iar aceasta include cheltuieli salariale, cheltuieli de achiziționare a mărfurilor, serviciilor, a

¹Modernizarea învățământului superior în Europa: Finanțare și dimensiune socială. Bruxelles: Eurydice, 2011, p.43, Rețeaua de informații privind educația în Europa. Disponibilă la <http://www.eurydice.org>

²Comisia Europeană, 2011. Chestionarul anual al creșterii economice în 2011: formularea răspunsului cuprinzător al UE la criză, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Comitetul. Bruxelles: Comisia Europeană. Disponibil la: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/en_final.pdf

³ Ciurea C. ș.a. Marin Gurin. Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011. Chisinau, 2012, pag.41

lucrărilor necesare pentru desfășurarea procesului educațional, cheltuieli pentru dezvoltare și pe criterii calitative. În condițiile autonomiei financiare, resursele neutilizate la finele anului nu sunt incluse în cota de finanțare pentru anul viitor și pot fi utilizate în anul viitor.

Instituțiile de învățământ superior sunt finanțate de către stat, dar și din surse proprii, ceea ce le permite o gestionare a bugetului conform obiectivelor politicilor și programelor aprobate de către Senat. De asemenea, instituțiile de învățământ superior pot fi controlate de către Guvern în ceea ce privește utilizarea resurselor financiare.

Îmbunătățirea autonomiei universității poate fi atinsă prin participarea la proiecte de cercetare și investiționale în baza cooperării cu partenerii naționali și internaționali, inclusiv parteneriatul public privat, prin crearea unităților de cercetare-inovare, dezvoltare, proiectare, prestări de servicii și activități de producție.

În prezent, instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, din punct de vedere financiar, nu sunt autonome. Hotărârea de Guvern 983 oferă Universităților, începând cu 1 ianuarie 2013, autonomie, inclusiv financiară, dar cu o perioadă de tranziție de 2 ani. În prezent, reglementările limitează autonomia instituțiilor de învățământ superior în ceea ce privește formarea și realizarea bugetului. Finanțarea publică a instituțiilor de învățământ superior se bazează pe alocările din anii precedenți (cheltuielile efective din anii precedenți) și nu ia în considerare criteriile de performanță. Nu există o formulă în baza căreia s-ar estima costul unui student. Alocările din buget sunt calculate reieșind din necesitatea de remunerare a angajaților, plata utilităților, achitarea burselor și a altor cheltuieli strict necesare pentru menținerea funcționalității sistemului educațional.

În Republica Moldova nu sunt stabilite cu exactitate domeniile de studiu care trebuie să fie finanțate din banii publici, tipul de studenți care ar trebui să fie finanțați din banii publici (studenții care au performanțe, studenții care provin din păturile vulnerabile, studenții cu dizabilități etc.) Finanțarea publică a instituțiilor de învățământ superior nu ia în considerare performanța acestora. Nu există criterii bine definite de alocare a banilor publici în acest sens. În prezent aceasta se face pe baza cheltuielilor reale, ajustate la majorările preconizate pentru următoarele categorii de cheltuieli: salarii, utilități, burse.

Finanțarea cercetării se efectuează în bază de proiect, prin concurs și ia în considerare atât salarizarea, cât și achitarea utilităților, procurarea de utilaje. Sursa fondurilor alocate proiectelor de cercetare specifice este organul național specializat în cercetare și dezvoltare – Academia de Științe a Republicii Moldova.

Instituțiile de învățământ superior sunt responsabile pentru fondurile publice primite, astfel, trimestrial acestea prezintă dări de seamă Ministerului Educației despre folosirea mijloacelor financiare alocate din bugetul de stat. Periodic, Ministerul Finanțelor și Curtea de Conturi efectuează revizii și controale, pentru a verifica corectitudinea folosirii surselor alocate din bugetul public. Posibilitatea de a păstra soldul nefolosit și de a-l raporta de la un an la următorul reprezintă un aspect important și un avantaj al autonomiei financiare. Aceasta oferă instituțiilor posibilitatea de a elabora strategii pe termen mediu sau lung și permite finanțarea proiectelor pe mai mulți ani, oferind posibilitatea de a face investiții.

Reglementările statului impun limite în ceea ce privește salarizarea personalului, ceea ce face ca multe cadre didactice să lucreze în paralel în câteva locuri, pentru a obține venituri mai mari.

Hotărârea de Guvern nr.195 din 13.03.2013 privind condițiile de salarizare a personalului din instituțiile de învățământ superior de stat cu autonomie financiară, reglementează detaliat salariile personalului. Conform acestei Hotărâri sunt stabilite atât salariile minime, cât și cele maxime pentru diferite categorii de personal. În condițiile autonomiei financiare, statul ar trebui să stabilească garanții pentru angajați sub forma unor salarii minime pentru fiecare categorie de personal, iar salariile maxime să fie stabilite de către fiecare instituție superioară în funcție de posibilități. Instituțiile de învățământ superior au o anumită libertate în a oferi suplimente la salarii din contul surselor speciale, fiecare instituție de învățământ superior are propria

metodologie de acordare a acestor suplimente, însă nu toate iau în considerare performanțele angajaților.

Taxele de studii reprezintă o sursă suplimentară consistentă de venituri pentru instituțiile de învățământ superior, care pot să acorde studenților anumite facilități precum: scutirea de taxe, amânarea termenului de achitare a taxei. Mărimea taxelor pentru studii este sub costul real al pregătirii specialiștilor, iar instituțiile de învățământ superior nu pot să stabilească mărimea taxei pentru studii, aceasta fiind stabilită prin Hotărâre de Guvern. Toate aceste facilități, precum și criteriile de acordare a acestora sunt cunoscute de către studenți. Spre deosebire de instituțiile de învățământ superior europene, în țara noastră colaborarea între mediul de afaceri și Universități este insuficient, îndeosebi în ce privește atragerea fondurilor.

Conform Hotărârii de Guvern nr.99 din 30 ianuarie 2007 este stabilit că studenții care sunt cazați în căminele studentești achită 40% din costul real calculat, 60% urmând să fie achitat din bugetul de stat. Plata pentru chirie se stabilește pe categorii de locatari la începutul fiecărui an financiar de Senatele universitare, reieșind din cheltuielile aferente cazării. Metodologia de calcul impusă prin această hotărâre este una incompletă, care nu permite universității să acopere măcar parțial cheltuielile reale. De regulă, necesarul de surse pentru efectuarea reparațiilor curente în cămin, procurarea de mobilier se face din contul banilor acumulați ca taxe pentru studii, respectiv, micșorându-se suma îndreptată spre studii¹.

Pentru majoritatea instituțiilor de învățământ superior parteneriatele cu sectorul privat reprezintă o bază importantă pentru sporirea și diversificarea surselor de finanțare. Aceste parteneriate sunt foarte importante pentru transferul cercetării și comercializarea rezultatelor cercetării academice. Sursele din sectorul privat contribuie la crearea legăturii între educație și societate. În prezent, fondurile din sectorul privat apar sub formă de sponsorizări ale anumitor evenimente sau activități. În acest sens lipsește o politică de încurajare, din partea Guvernului, a parteneriatelor între instituțiile de învățământ superior și sectorul privat, posibil prin politica fiscală.

Internaționalizarea mediului universitar are un impact dublu: pe de o parte, creează oportunități pentru studenți și cadrele didactice de a face studii, stagii de practică în cadrul mobilităților, permite acumularea experienței din alte țări și de a prelua bunele practici. Pe de altă parte, este o amenințare pentru sistemul educațional din Republica Moldova, deoarece. Instituțiile de învățământ superior din Europa și din SUA sunt cointerestate în a primi la studii elevi cu medii de studii bune, inclusiv din Republica Moldova. Anual pleacă la studii peste hotare mii de absolvenți. Acest lucru reprezintă un pericol pentru întregul sistem educațional din Republica Moldova.

Propuneri referitoare la diversificarea surselor de finanțare a învățământului superior din Republica Moldova

Finanțarea învățământului superior este o prioritate pentru comunitatea academică și pentru autoritățile statului. Problema esențială este lipsa fondurilor. Există o paletă variată de resurse alternative de finanțare care trebuie luate în considerare.

Instituțiile de învățământ superior au posibilitatea de a obține surse extrabugetare, direct sau indirect, pentru procesul didactic, practică, cercetare sau dezvoltarea infrastructurii.

Pentru procesul didactic o sursă suplimentară directă de finanțare a programelor de masterat și doctorat sunt proiectele finanțate din diverse fonduri din străinătate.

Mediul economic privat poate fi interesat de finanțarea directă sau indirectă a programelor de masterat sau doctorat, poate acoperi taxele de studii sau poate acorda burse pentru unii studenți. În acest scop, dacă acești agenți economici, care susțin asemenea activități

¹ Cotelnic A. Finanțarea universitară în Republica Moldova: situația actuală și perspectiva autonomiei financiare. În: Analele ASEM, ediția a XI-a. Nr.2 /2013. Disponibil la: irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/.../1A_Cotelnic_Finantarea.pdf?

sau care acceptă studenții la stagii de practică ar beneficia de anumite facilități fiscale, instituțiile de învățământ superior ar putea beneficia de o creștere semnificativă a acestor finanțări.

Programele educaționale europene, de exemplu ERASMUS, pot constitui o sursă de finanțare alternativă pentru derularea unor programe internaționale de master.

Finanțarea activității de cercetare, dezvoltare și consultanță poate să beneficieze de finanțarea sectorului privat, atât național, cât și internațional.

O resursă potențială este finanțarea prin programe de cercetare specifice (finanțarea europeană) și finanțarea pe baza unor programe ale agențiilor de dezvoltare internaționale (finanțarea internațională).

Programele sectoriale, finanțate direct de Comisia Europeană sau prin intermediul unor structuri naționale, conțin și o componentă de cercetare și studiu pe care ar putea s-o valorifice instituțiile de învățământ superior.

În ceea ce privește dezvoltarea infrastructurii, autoritățile locale pot contribui în mod direct la dezvoltarea instituțiilor de învățământ superior, prin finanțarea din bugetul propriu a unor lucrări de acces la infrastructura universitară, de exemplu, drumuri, utilități etc. Instituțiile de învățământ superior pot să organizeze în parteneriat cu autoritățile publice locale evenimente științifice, culturale, sportive etc.

Multe instituții au clădirile amplasate în centrele orașelor, ceea ce le face eligibile pentru a fi incluse în listele prin care sunt finanțate lucrările de reabilitare, eficientizare energetică, renovare sau restaurare din fonduri europene nerambursabile sau din fondurile autorităților publice.

Instituțiile de învățământ superior pot să dezvolte parteneriate cu agenții economici, pentru anumite domenii, pot să dezvolte programe netradiționale sau să ofere programe de pregătire profesională pentru angajați sau persoane active, care doresc să se dezvolte profesional. Acestea sunt niște activități care ar trebui promovate de instituțiile de învățământ superior și care ar trebui să fie motivate și susținute de către autorități.

Alături de aceste surse alternative de finanțare pentru instituțiile de învățământ superior ar trebui să se utilizeze și un sistem de credite pentru studii universitare, prin înființarea unei instituții de credite și burse de studii.

De asemenea, autoritățile locale ar putea aloca burse de studii, pentru a contribui la dezvoltarea durabilă a localității, prin contribuția la formarea resurselor umane înalt calificate.

Folosirea resurselor financiare externe necesită o o transparență mai mare în buget și în procesul de luare a deciziilor în instituțiile de învățământ superior. Sursele alternative de finanțare nu trebuie să fie folosite ca pretext pentru finanțarea publică și niciodată nu trebuie să depășească proporția finanțării publice. Pentru a păstra stabilitatea și pentru a îndeplini rolul esențial al instituției de învățământ superior în societate, fondurile publice trebuie să rămână sursa principală de finanțare, iar guvernele ar trebui să perceapă aportul de bani alocați învățământului superior ca pe o investiție, nu ca pe o cheltuială.

Referințe:

1. Lepori B. et al. Modele în schimbare ale finanțării învățământului superior: dovezi empirice În: Bonaccorsi, A. și Daraio, C., eds. *Universități și Dobândirea unor Cunoștințe Strategice*. Cheltenham: Edward Elgar, 2007
2. Salmi J., Hauptman A.M. Inovații în domeniul finanțării Învățământului Superior: Evaluation of Allocation Mechanisms. *Studiul referitor la Educație*, 4. Washington: Worldbank, 2006
3. Varghese, N.V., 2010. Lupta pentru Afirmare: Învățământul Superior în perioada Crizei Globale. Paris: IIEP, UNESCO
4. Ciurea C. ș.a. Marin Gurin. Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011. Chisinau, 2012

5. Cotelnic A, Finanțarea universitară în Republica Moldova: situația actuală și perspectiva autonomiei financiare. În: Analele ASEM, ediția a XI-a. Nr.2 /2013. Disponibil la: irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/.../1A_Cotelnic_Finantarea.pdf
6. Guvernarea în învățământul superior din Europa Politici, structuri, finanțare și corp academic. Bruxelles: Eurydice, 2008, Rețeaua de informații privind educația în Europa. Disponibilă la <http://www.eurydice.org>
7. Concentrarea pe Învățământul Superior în Europa: Impactul Procesului Bologna. Bruxelles: Eurydice, 2010, Rețeaua de informații privind educația în Europa. Disponibilă la <http://www.eurydice.org>
8. Modernizarea învățământului superior în Europa: Finanțare și dimensiune socială. Bruxelles: Eurydice, 2011, Rețeaua de informații privind educația în Europa. Disponibilă la <http://www.eurydice.org>
9. Chestionarul anual al creșterii economice în 2011: formularea răspunsului cuprinzător al UE la criză, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Comitetul. Bruxelles: Comisia Europeană. Disponibil la: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/en_final.pdf
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.983 din 22.12.2012 cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară. Publicat: 25.12.2012 în Monitorul Oficial Nr. 270-272 art. Nr.: 1057
11. LEGEA Nr. 547 din 21.07.1995 învățământului cu modificările ulterioare. Disponibilă la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=311684>
12. Proiect: Propunerea de Politică Publică inițiată de Ministerul Educației: Dezvoltarea capacităților manageriale ale universităților prin extinderea autonomiei universitare. Disponibil la: www.edu.md/.../PPP%20Ed%20Autonomia%20universitara_var_7

IMPLICAȚIILE TAXEI PE VALOAREA ADĂUGATĂ ASUPRA AGRICULTURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*dr. hab., prof. univ. Ludmila COBZARI,
Dorel NOROC, drd.,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

Agriculture is a traditional business, where the Government intervenes at all stages of the process, from the production cycle to the sales of end products. The tax policy has a very important role in this sense, which could trigger the agriculture development via its specific instruments, such as: taxes, fiscal facilities, special tax regimes, etc.

Along with the budgetary and monetary policies, the tax policy is an important instrument of state involvement in the development of agriculture, ensuring the sustainability of agricultural production and rural area, so that taxation of agricultural businesses would become an integral part of the country's agricultural policy.

In this regard, this paper aims at determining the impact of tax policy measures, in particular the changes to the VAT regime, on the development of agriculture and enhancement of the agricultural competitiveness at the national and international levels.

Economia Republicii Moldova a fost supusă unor transformări majore după declararea independenței și, în pofida descreșterii ponderii sale, sectorul agricol continuă să fie un sector important privit din perspectiva contribuției sale la PIB și la dezvoltarea economică.

Or, conform calculelor preliminare pentru anul 2013, contribuția ramurii agricole la creșterea PIB-ului cu 8,9% a fost cea mai mare și a constituit 4,5%¹.

Pe parcursul ultimilor ani au fost efectuate o serie de modificări în legislația fiscală care au vizat nemijlocit activitatea producătorilor agricoli, cum ar fi:

- scutirea pe un termen de 5 perioade fiscale consecutive, începând cu 1 ianuarie 2006, de plata impozitului pe bunurile imobiliare, taxei pentru apa captată de agenții economici producători agricoli, impozitului pe veniturile obținute exclusiv din activitatea agricolă;

- cota „0” la impozitul pe venitul reinvestit din activitatea de întreprinzător pe perioada anilor 2008 – 2012;

- cota redusă a TVA în mărime de 8% pentru producția din fitotehnie și horticultură în formă naturală și producția din zootehnie în formă naturală, masă vie și sacrificată (în continuare producția agricolă primară) pe perioada anilor 2010 – 2012;

- introducerea, începând cu 1 ianuarie 2013, a cotei standard a TVA de 20% în schimbul cotei reduse a TVA de 8%, cu restituirea directă a diferenței dintre 20% și 8% din veniturile bugetului de stat²;

- înlocuirea, începând cu 20 aprilie 2013, a sistemului de restituire, prin achitarea de către producătorii agricoli a 40% din suma TVA aferentă bugetului, iar restul de 60% din suma TVA înregistrată și acumulată, urmînd a fi utilizată exclusiv pentru extinderea și dezvoltarea capacității de producție a întreprinderii³;

- reintroducerea cotei reduse a TVA în mărime de 8% la producția agricolă primară începînd cu anul 2014⁴.

După cum observăm, pe parcursul ultimilor 5 ani au fost efectuate o serie de modificări în partea ce ține de regimul TVA aplicat producției agricole primare.

¹ Site-ul Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&> (accesat 05.04.2014).

² Legea nr.178 din 11.07.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative // Monitorul Oficial Nr.190-192 din 14.09.2012.

³ Legea nr.73 din 11.04.2013 cu privire la modificarea articolului 101² din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997 // Monitorul Oficial Nr.91 din 20.04.2013.

⁴ Legea nr.324 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative// Monitorul Oficial Nr.320-321 din 01.01.2014.

Din start, semnalăm că calitatea normelor juridice, în special a celor din domeniul fiscalității, constă în faptul că ele trebuie să genereze o oarecare stabilitate și previzibilitate, autoritățile statului neputând fi inconsecvente față de o anumită realitate socială, iar instabilitatea reglementărilor generează insecuritatea activității economice.

În acest sens, autoritățile statului nu au pînă la moment o anumită strategie bine definită în legătură cu regimul TVA aplicat producției agricole primare, care să asigure o previzibilitate sigură pentru producătorii agricoli, și respectiv, o stabilitate a încasărilor fiscale din TVA.

Literatura de specialitate prevede că pentru influențarea proceselor economice impozitele directe sun mai binevenite decît cele indirecte. Dacă e să ne referim la taxa pe valoarea adăugată, aceasta este introdusă în primul rînd din rațiuni financiare. Cu toate acestea, implicațiile taxei pe valoarea adăugată asupra proceselor economice, și în special asupra producției agricole primare este una esențială, prin prisma influenței asupra prețurilor de comercializare a produselor, și respectiv, a puterii de cumpărare a consumatorului.

În Republica Moldova, capitolul de TVA a fost mereu bogat în subiecte care au stîrnit controverse, inclusiv și cu partenerii de dezvoltare, în special cu reprezentanții Fondului Monetar Internațional, uneori din cauza importanței TVA ca sursă principală de finanțare a bugetului de stat, iar alteori din cauza aspectelor destul de tehnice care caracterizează fenomenul TVA.

Teoria economică prevede că scăderea cotei TVA determină creșterea consumului, și deci la creștere economică, care la rîndul său pe termen mediu și lung ar trebui să ducă la majorarea veniturilor bugetare ca consecință a creșterii bazei de impozitare. Acest efect depinde de măsura în care scăderea TVA se transmite consumatorului final precum și de preferințele de consum ale acestuia.

Totodată, creșterea bazei de impozitare nu se realizează imediat, creșterea producției are loc pe o perioadă mai mare, iar pînă cînd investițiile vor începe să producă efecte, în buget vor intra bani mai puțini. Acest lucru depinde și de conjunctura economică pe termen lung care la rîndul ei depinde inclusiv de factori externi în raport cu o anumită economie, iar în agriculturii – de condițiile climaterice. Este adevărat că o anumită redistribuire a veniturilor se produce, în caz contrar, relaxarea fiscală nu ar avea nici un efect asupra producției. Dacă relaxarea fiscală ar determina întotdeauna creșterea bazei de impozitare și deci a veniturilor bugetare, ar însemna că de la un an la altul presiunea fiscală să scadă relativ continuu însă realitatea nu atestă acest lucru. Între timp cresc și cheltuielile bugetare, dar ele cresc numai în măsura în care societatea le permite, numărul și dimensiunea sectoarelor bugetare sunt dependente, cel puțin într-o măsură anumită, de decizia societății.

De asemenea, un alt potențial beneficiu al scăderii cotei TVA pentru producția agricolă primară ar fi reducerea evaziunii fiscale, în special reducerea importurilor ilicite, întrucît mărirea drepturilor de import care include și TVA-ul ar scădea și respectiv s-ar stimula importurile legale.

Totodată, considerăm că, în cazul aplicării regimului clasic de impozitare cu TVA, acesta nu poate avea careva implicații semnificative asupra competitivității producției agricole atît la nivel național, cît și internațional.

Această afirmație are la bază faptul că, aplicarea cotei standard sau a cotei reduse a TVA pentru producția agricolă, indiferent de mărirea acestora, presupune că aceasta va fi aplicată în aceeași mărime atît pentru producția agricolă locală cît și pentru cea importată, neinfluențînd în acest sens competitivitatea produselor locale.

Or, în conformitate cu angajamentele asumate de către Republica Moldova în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), în special ce ține de Tratatul național privind impozitele și reglementările interne stipulat în art.III al Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT), părțile contractante recunosc că taxele interne și alte impozite nu trebuie să se aplice produselor importate sau naționale, în așa fel ca să permită protejarea producției naționale.

Mai mult ca atît, asupra produselor originare din teritoriile oricăror părți contractante importate pe teritoriul oricărei altei părți contractante, nu se vor aplica, în mod direct sau

indirect, taxe interne sau alte impozite interne de orice fel, mai mari decât cele aplicate, direct sau indirect, produselor interne similare.¹

Cu toate acestea, regimul TVA aplicat în Republica Moldova în ultimii 5 ani a fost unul diferit decât sistemul clasic aplicat în practica internațională, în special cea europeană, din care considerentele acestea a avut efecte esențiale asupra competitivității produselor locale.

Astfel, specificul regimului TVA aplicat producției agricole în Republica Moldova ține de neacordarea dreptului la restituirea sumei TVA, în cazul în care TVA-ul aferent valorilor materiale și serviciilor procurate (intrări) de către producătorii agricoli depășește TVA-ul aferent livrărilor (ieșiri) de producție agricolă primară, iar pe parcursul aplicării cotei standard a TVA - achitarea de către producătorii agricoli a 40% din suma TVA aferentă bugetului, iar restul de 60% din suma TVA înregistrată și acumulată, urmînd a fi utilizată exclusiv pentru extinderea și dezvoltarea capacității de producție a întreprinderii.

În acest context, ținînd cont că legislația fiscală nu prevede dreptul la restituire în cazul menționat mai sus, aceasta duce la acumularea unor datorii tot mai mari și mai mari ale bugetului față de producătorii agricoli. De asemenea, producătorul agricol în procesul activității sale, urmare nerestituirii sumei TVA, poate achita pe tot lanțul valoric o sumă a TVA mai mare decât în limita cotei reduse de 8%. Or, în cazul regimului clasic de impozitare cu TVA suma achitată la buget pe întregul lanț valoric trebuie să corespundă cu suma TVA aferentă prețului final de comercializare.

În continuare este redat un exemplu abstractizat pentru a demonstra situația respectivă, precum și, influența mecanismului actual de impozitare cu TVA a producției agricole primare asupra competitivității la nivel național (Tabelul nr.1).

Tabel nr.1. Mecanismul de impozitare cu TVA a producției agricole primare în RM

unități monetare

Nr	Indicatori economici	Cota redusă de 8%		Cota standard de 20%, cu achitarea de către producătorii agricoli a 40% din suma TVA aferentă bugetului	
		Producător local	Importator	Producător local	Importator
1	2	3	3	4	5
1.	Valoarea procurărilor, fără TVA	100	-	100	
	TVA aferent procurărilor (20%)	20	-	20	
2.	Valoarea importurilor	-	100		100
3.	TVA aferent importului	-	8		20
4.	Valoarea livrărilor, fără TVA	150	150	150	150
	TVA aferentă livrărilor	12	12	30	30
5.	TVA spre plată la buget	-	4	4	10
6.	TVA spre restituire	-	-	-	-
7.	Total TVA perceput la buget de pe lanțul valoric	20	12	24	30

Sursa: Elaborat de autor.

Astfel, în tabelul nr.1 este prezentat influența regimurilor TVA aplicate pe parcursul anilor 2008 – 2014, asupra competitivității producției agricole primare. În acest sens, producător local, pentru realizarea procesului său de producție, necesită anumite costuri legate de achiziționarea materiei prime (combustibili, fertilizați, etc.) care este impozitată la cota standard, iar după stabilirea unei marje, acesta comercializează produsul finit.

Observăm că, în cazul cotei reduse a TVA de 8%, producătorul local achită la buget, pe întregul lanț valoric, suma TVA în mărime de 20 u.m. În cazul în care, acesta ar avea dreptul la restituire, din sursele bugetare urma să se restituie suma de 8 u.m. (8 u.m. = 20u.m. - 12u.m.).

¹ Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf.

Pe de altă parte, în cazul importului, pe întreg lanț valoric suma TVA constituie 12 u.m., adică mai mică ca în cazul producției autohtone.

În baza acestor calcule putem conchide că actualul sistem de impozitare reduce din competitivitatea produselor agricole primare naționale.

De asemenea, în cazul sistemului care a existat în anul 2013, și anume aplicare cotei standard de 20%, cu achitarea de către producătorii agricoli a 40% din suma TVA aferentă bugetului, menționăm că, acesta creează un avantaj esențial pentru producătorii agricoli locali, întrucât suma TVA pe întreg lanțul valoric era mai mică pentru produsul autohton (24 u.m.) în comparație cu cel importat (30 u.m.), întrucât suma de 6 u.m. rămîne la dispoziția producătorului agricol.

Astfel, din punct de vedere al competitivității produselor agricole, sistemul cotei standard cu achitarea de către producătorii agricoli a 40% din suma TVA aferentă bugetului, este mult mai eficient decît actualul sistem al cotei reduse.

Totuși, acest regim reprezintă o formă ascunsă de tratare diferită a producției agricole autohtone și importate, ceea ce ar putea să contravină normelor OMC.

În concluzie, menționăm că, mecanismul cotei reduse în mărime de 8% pentru producția agricolă primară, fără acordarea dreptului de restituire, aplicat în Republica Moldova este unul deficitar, întrucât cota de 8% nu acoperă la moment TVA-ul aferent procurărilor, și respectiv dezavantajează producția locală în raport cu cea importată.

De asemenea, se recomandă ca pe termen scurt să fie majorată cota redusă de 8% cu 2-4 puncte procentuale, astfel încît, valoarea TVA încasată de la livrări să compenseze TVA aferent procurărilor, și respectiv, această acțiune va reduce sumele datorate producătorilor agricoli de la bugetul de stat, care la moment nu pot fi restituite. De asemenea, pentru a nu crea o presiune financiară asupra bugetului de stat în cazul acordării la moment a dreptului la restituire a sumelor TVA care s-a acumulat pe parcursul anilor 2010 – 2012 și se acumulează în anul 2014, se propune ca acest drept să fie acordat pe termen mediu, după majorarea cotei reduse a TVA.

Totodată, regimul fiscal privind TVA are implicații mai pronunțate asupra proceselor sociale și nu economice, întrucât acesta se resfrînge nemijlocit asupra consumatorilor și nu asupra agenților economici. În acest sens, autoritățile trebuie să se orienteze în aplicarea cotei reduse în special pentru produsele finite social-importante, asemenea practicii țărilor Uniunii Europene.

ASPECTE TEORETICE PRIVIND POLITICA DE PERSONAL ȘI ANALIZA SALARIZĂRII PERSONALULUI LA ÎNTREPRINDERI

*Lilia DUMBRAVANU,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

In this article the author intends to study personnel policy and analyze both from the theoretical point of view, as well as practical the situation of staff salaries in conditions of globalization.

At the beginning, is talking about forms of personnel policy. It outlines criteria of evaluation for employees in order to make a complete analysis of personnel policy. Attention is paid to the principle of merit, which suppose benefits due performance and personal skills of employees. In this chapter is mentioned about the coefficients: of staff turnover, personnel exit, personnel entry, staff stability.

Analysis of personnel and their salaries is limited on the study of salary levels in the country (minimum existence level, minimum wage, the average wage) both in previous periods and in the current period (2014).

Finally are made some recommendations necessary to be applied in the studied problem.

Succesul unei organizații este condiționat de măsura în care personalul acționează unitar pentru atingerea scopurilor acesteia. Prin urmare, potențialul uman reprezintă cea mai de preț valoare din cadrul unei companii.

O dezvoltare de succes a companiei nu se poate realiza în afara unei politici de personal eficiente, deschise către inovație și schimbare care să funcționeze în conformitate cu respectarea strictă a criteriilor etico-morale și profesionale de apreciere, de distribuire și de promovare a cadrelor.

În marile companii politica de personal, de regulă, este oficial declarată în documentația corporativă. În firmele mai mici, ea există mai mult într-o formă neoficială sau în declarațiile oficiale ale conducătorului.

Atunci când vorbim despre un document scris avem în vedere enumerarea tuturor aspectelor politicii de cadre existente în întreprindere, semnat de către conducere.

În același timp, politica de personal nu constituie sensul existenței unei companii. O bună politică de personal decurge din principiile comerciale și funcționale ale instituției, reflectându-le. Doar că forma scrisă a acesteia permite o reflectare clară a viziunilor administrației, asigură îmbunătățirea interacțiunii dintre departamente și o continuitate a deciziilor de personal.

Un alt aspect al politicii de personal sunt acțiunile speciale de implicare a colaboratorilor organizației în activitățile acesteia: participarea la elaborarea planurilor de acțiune, și/sau oferirea informației necesare despre hotărârile luate de către conducere etc.

Companiile trebuie să tindă către o gestiune eficientă a cadrelor, astfel acționând clar asupra productivității organizației. Aceasta presupune și grija pentru instruire, motivare și preîntâmpinarea unor probleme și dificultăți. De asemenea, este necesar ca toți angajații împuterniciți cu funcții de conducere și control să gestioneze corect personalul din subordine.

Pentru elaborarea unei politici de personal este necesară o analiză a situației existente privind resursele umane ale unității, schimbările în condițiile pieței, concurenței, precum și a productivității muncii planificate.

O politică de personal, la fel ca și o strategie organizațională, poate avea mai multe forme:

- *pasivă* – conducerea companiei nu dispune de un program de acțiuni bine determinat în ceea ce privește angajații. Iar lucrul cu cadrele se reduce la lichidarea consecințelor negative în regim de urgență;

- *reactivă* – conducerea ține sub control simptomele unei stări negative în lucrul cu personalul, adică sunt analizate cauzele apariției problemelor, este oferit sprijinul adecvat;

- *preventivă* – organizația are o prognoză a dezvoltării organizaționale, dar nu are mijloace de influență asupra acesteia;

- *activă* – organizația dispune nu doar de o prognoză a dezvoltării, dar și deține mijloacele de influență.

Politica de resurse umane trebuie să fie în concordanță cu obiectivul general al strategiei companiei.

O politica de personal bine definită este capabilă să dezvolte programe anti-criză și să le dea viață, efectuând și o monitorizare a situației.

Pentru o analiză completă a politicii de cadre a oricărei organizații este necesară evidențierea criteriilor de evaluare:

- 1) componența calitativă și cantitativă a personalului;
- 2) nivelul de fluctuație a cadrelor;
- 3) flexibilitatea politicii aplicate;
- 4) gradul de evidență a intereselor personalului.

În final, politica de personal a unei companii, practicile, regulile și instrucțiunile trebuie să-i asigure pe angajați că toate desemnările, promovările, salariile și alte condiții vor fi bazate pe principiul meritului. *Principiul meritului* presupune, avantaje datorate exclusiv performanțelor și abilităților personale ale colaboratorului. Esențial este ca fiecare angajat să simtă sigur că politicile practice de personal sînt corecte, echitabile și consistente.¹

Pentru realizarea unei evaluări complexe a politicii de personal pot fi utilizate următoarele criterii:

1. *componența calitativă și cantitativă a personalului*, care poate fi analizată în funcție de numărul de posturi disponibile și numărul de posturi efectiv ocupate în companie sau într-o subdiviziune; de calitatea realizării sarcinilor; nivelul de cunoștințe ale personalului; spectrul de competențe deținute de către angajați; gradul de utilizare a competențelor.

2. *nivelul fluctuației cadrelor*, reprezintă reacția angajaților la diverse politici sau proceduri din cadrul organizației care vine în contradicție totală sau parțială cu obiectivele personale ale angajaților. Acest nivel poate fi calculat cu ajutorul coeficientului fluctuației cadrelor (Cf.c.), care se calculează ca raportul dintre personalul care s-a eliberat din propria inițiativă sau a fost eliberat de către administrație (Pe) și numărul mediu scriptic de personal (N msc.p).

Coeficientul fluctuației cadrelor (Cf.c.) poate fi calculate prin relația ce urmează:

$$\text{Cf.c.} = (\text{Pe}/\text{Nm.sc.p}) * 100\% \quad (1)$$

Cu cît acest coeficient este mai mare, cu atît mai mari sunt riscurile ce țin de un management ineficient al personalului (de exemplu: abuz de putere, sarcini inutile, regim de lucru încordat, conflicte de interese, etc.), ceea ce reprezintă un eventual diagnostic și găsirea de soluții pentru stabilizarea acestui proces.

3. *elasticitatea politicii de personal* realizate la moment, care se manifestă în acțiunile întreprinse de managementul companiei vis-a-vis de diverse procese interne și externe legate de personal (include funcțiile managementului resurselor umane). Pentru a determina elasticitatea politicii de personal pot fi calculați așa coeficienți ca:

- *coeficientul de ieșire a cadrelor* (Ci.c.), care se determină prin raportul dintre numărul persoanelor plecate din organizație pentru o perioadă la numărul mediu scriptic de angajați pentru aceeași perioadă:

$$\text{Ci.p.} = \text{Np.i} / \text{Nm.sc.p} * 100\% \quad (2)$$

- *coeficientul de primire a cadrelor* (Cp.c.) – se determină ca raportul dintre numărul persoanelor primite în organizație pentru o perioadă de timp la numărul mediu scriptic de angajați pentru aceeași perioadă:

$$\text{Cp.c.} = \text{Np.p} / \text{Nm.sc.p} * 100\% \quad (3)$$

- *coeficientul de stabilitate a cadrelor* (Cs.c.), care se determină ca raportul dintre numărul persoanelor care s-au concediat din propria inițiativă sau din cauza încălcării disciplinei de muncă pentru perioada de raportare la suma dintre numărul mediu scriptic de lucrători ce au lucrat pînă la perioada de raportare și numărul de lucrători primiți la serviciu pentru perioada de raportare.

¹ <http://hr-club.md/>

4. *gradul de evidență a intereselor personalului*, măsura în care managementul companiei cunoaște și ține cont de interesele angajaților în procesul de elaborare și implementare a misiunii și strategiei companiei, prin intermediul realizării funcțiilor sale. Asigurarea unui grad înalt de evidență a intereselor personalului este destul de dificilă îndeosebi în companiile mari.

Chiar dacă managerul resurselor umane al companiei este destul de descurcăreț în indentificarea și cunoașterea acestor interese, găsirea punctului de echilibru care ar satisface 100% din interesele personalului este practic imposibil. De aceea considerăm că un rol important în procesul dat îi revine departamentului resurse umane, care prin intermediul negocierilor poate atinge un anumit grad de satisfacere a ambelor părți, revenind periodic la modificările de rigoare.¹

Un factor important în satisfacția necesităților angajatorului sau companiilor îl reprezintă *munca*. Munca este activitatea conștientă și voluntară a omului depusă spre a produce bunuri. Astfel munca este creatoare de valoare, dar ea însăși nu are nici valoare și nici preț. De aici rezultă că pe piața muncii muncitorul vinde întreprinzătorului nu munca, ci forța de a muncă. Deci prețul muncii muncitorului reprezintă salariul, care conform lui Turgot și Quesnay, reprezintă suma care asigură strictul necesar pentru existența și întreținerea familiei sale. În desfășurarea procesului de producție un rol important îl joacă forța de muncă care cu ajutorul uneltelor de muncă acționează asupra obiectelor muncii în vederea transformării în bunuri materiale. Salariu este orice recompensă sau câștig evaluat în bani, plătit angajaților de către angajator sau de organul împuternicit de acesta, temeiul contractului individual de munca, pentru munca executată sau ce urmează a fi executată. Termenul de salariu provine de la latinescul „salarium”, care desemna, la origine, rația de sare (sale) alocată unui soldat. Ulterior, el a fost utilizat pentru a denumi prețul plătit cetățenilor liberi care îndeplineau diverse activități în folosul altor persoane. În afară de salariu, se mai utilizează termenii de retribuire a muncii, deasemenea de origine latină, precum și cel de indemnizație, echivalent al remunerării demnitarilor aleși ori altfel numiți, a magistraților.

Dacă ar fi să vorbim despre analiza personalului și a salarizării din domeniul industriei în Republica Moldova, atunci am putea preciza ca nu este suficient să utilizăm un sistem sofisticat cu privire la personal și la salarizare, oricare ar fi acesta. Trebuie, înainte de toate, să definim o politică a remunerării. Sistemele și tehnicile nu vor putea niciodată să suplinească absența politicii. Interesul tot mai mare pentru o politică eficientă izvorăște din convingerea tot mai evidentă a economiștilor și a altor specialiști în direcția că, remunerația este nu numai o consecință ci și o premisă a unei activități economico-sociale eficiente. În acest sens, concluzia practică ce s-a impus pe plan mondial este ca politica salarială, judicios elaborată și perfect armonizată cu politica generală din cadrul diferitor domenii de activitate atât socială cât și economică, este de natură să stimuleze creșterea eficienței economice mai mult decât să o afecteze. Prin urmare, o politică eficientă în domeniul salarizării este necesar, în primul rând, să se înscrie în politica de ansamblu și să răspundă, pe de o parte, cerințelor generale, obiective ale creșterii eficienței activității desfășurate, iar pe de altă parte, să asigure accentuarea cointeresării salariaților nu numai pentru realizarea de performanțe individuale, ci îndeosebi pentru un aport sporit la performanța globală a țării pe termen mediu sau lung. De asemenea, astăzi, în multe țări ale lumii, dezvoltarea managementului resurselor umane trece printr-o profundă schimbare, în conformitate cu strategiile în domeniul salarizării, care servesc drept fundament pentru elaborarea politicilor salariale, private în general, ca instrumente specifice, operaționale de realizare a obiectivelor strategice. Politicile salariale constituie din acest punct de vedere, un ansamblu de decizii de acțiune direcționale privind obiectivele acestora.

Dezvoltarea unei politici salariale sau abordarea pe baze științifice a acesteia este o activitate complexă care impune luarea în considerare a tuturor laturilor de esență ale salariului, a sarcinilor și funcțiilor de bază ale acestuia, a corelațiilor acestuia cu cele mai diferite variabile

¹ Politica de personal în acord cu strategia organizației. Disponibil: <<http://hr-club.md/>>

economice și sociale, precum și a implicațiilor acestora asupra tuturor intereselor, de cele mai multe ori divergențe ale agenților economici.

Elaborarea oricărui sistem de salarizare trebuie să aiba în vedere următoarele principii generale luate în considerație simultan pentru a satisface toate părțile interesate în raporturile de muncă:

- a) formarea salariului este supusă mecanismelor pieței muncii și implicării agenților economico-sociali;
- b) principiul negocierii salariului;
- c) principiul existenței sau fixării salariilor minime;
- d) la munca egală salarii egale;
- e) principiul salarizării după cantitatea muncii;
- f) principiul salarizării în funcție de nivelul de calificare profesională;
- g) principiul salarizării după calitatea muncii;
- h) principiul salarizării în funcție de condițiile de muncă;
- i) principiul liberalizării salariilor;
- j) caracterul confidențial al salariului.

Pentru posesorul de forță de muncă, pentru angajat, salariul reprezintă venit, care este principalul mijloc de existență a sa și a familiei sale, iar reacția acestuia va fi de a încerca să maximizeze salariul nu numai pentru a obține un minim de subzistență ci de a obține o remunerare cât mai mare. De aceea, politicile salariale nu trebuie să neglijeze nevoile și scopurile fundamentale ale oamenilor, salariul fiind un mijloc de a satisface nu numai necesitățile fizice și biologice de bază ale angajaților, ci și un mijloc de a satisface nevoile sociale și personale ale acestora. Acest lucru are loc cu atât mai mult cu cât, indivizii intră în organizații cu speranța satisfacerii nevoilor lor personale. Organizațiile au obiectivul lor, însă esențialul pentru atingerea acestora constă în a ști să castige serviciile angajaților, să-i motiveze pentru nivele înalte de performanță, asigurându-se astfel că aceștia vor continua să-și îndeplinească obligațiile lor față de organizație.

Aceasta este, de fapt, o problemă a organizațiilor care ține de managementul resurselor umane și care constă în a reduce diferențele între nevoile organizației și nevoile angajaților, acceptând nevoile acestora din urmă și utilizându-se pentru a stimula participarea și performanța lor. În acest context, o cerință deosebit de importantă de care trebuie să țină seama politica salarială o constituie asigurarea cadrului necesar pentru ca o parte echilibrată din valoarea nou creată să revină angajaților deoarece exagerarea dintr-o direcție sau alta poate avea efecte nedorite atât în ceea ce privește eficiența activității desfășurate cât și asigurarea caracterului stimulativ al salariului. În ceea ce privește puterea sau autoritatea publică, aceasta privește salariul, atât sub aspect economic cât și social, atât de pe poziția pieței muncii cât și a instituțiilor existente, de pe poziția echilibrelor economice și a echilibrelor sociale.

Prin urmare, contradicțiile și dezacordurile generate de interesele divergente ale agenților economici, care sunt sursa dereglărilor în cadrul organizațiilor, reclamă dezvoltarea unor asemenea politici salariale care să determine aderarea angajaților la organizație, și care să permită accentuarea cointeresării acestora, stimularea și motivarea lor, îndeosebi pentru un aport sporit la performanța globală a țării pe termen mediu sau lung. Aceasta înseamnă că politica salarială trebuie, printre altele, să fie rezultatul și totodată să asigure concentrarea intereselor agenților economici, ale partenerilor sociali atât sub aspectul recompensării participării la muncă cât și al realizării obiectivelor generale ale organizației.

Există un salariu minim care poate fi achitat angajaților, stabilit prin Hotărârea Guvernului. El diferă în funcție de calificarea angajaților.

Republica Moldova este pe ultima poziție privind salariul minim (circa 37 euro) compartiv cu statele din UE, potrivit datelor Eurostat. Astfel, salariul minim din Republica Moldova a rămas neschimbat din 2009.

În ce privește statele vecine, salariul minim din Ucraina este practic dublu față de cel din Republica Molodva și constituie 108 euro. Iar în Federația Rusă și Belarus acesta este de 129 euro și, respectiv, 122 euro.

La polul opus al clasamentului cu cele mai ridicate salarii minime sunt Luxemburg – 1874 euro, care este de peste 50 de ori mai mare față de Republica Moldova. În Belgia, Olanda, Irlanda, Franța și Marea Britanie salariul minim se cuprinde între limitele 1024-1359 euro, lunar. În timp ce în Polonia, Ungaria, Slovacia, Estonia, Cehia și Lituania sunt cele mai mici salarii la nivelul statelor din UE, de 377-287 euro lunar.

Deocamdată, mai multe state din UE nu au reglementat prin legislație salariul minim lunar atribuit anagajaților. De exemplu, în Germania, Italia, Norvegia și Austria quantumul salariului minim lipsește, de aceea mărimea acestuia diferă în țările respective.

Conform legislației moldovenești, pentru angajații care nu au nici o calificare (nu au studii profesionale sau universitare, nu au trecut cursuri de calificare) și prestează muncă necalificată, salariul minim este stabilit prin hotărâre privind stabilirea quantumului salariului minim pe țară și constituie 800 lei lunar pentru un program complet de lucru de 169 ore (în medie pe lună), ceea ce reprezintă 4,73 lei pe oră. Prevederile acestei hotărâri se răsfrâng și asupra stabilirii salariului minim în organizațiile bugetare.

Potrivit hotărârii de guvern pentru angajații calificați (începând cu gradul I de calificare), quantumul salariului minim era stabilit pînă acum prin Hotărârea Guvernului cu privire la salariul tarifar pentru categoria I de calificare a angajaților din unitățile cu autonomie financiară și quantumul sporului de compensare pentru munca prestată în condiții nefavorabile. Însă începând cu 2010 a intrat în vigoare Convenția colectivă (nivel național) Quantumul minim garantat al salariului în sectorul real. Conform acestei convenții, începând cu 1 februarie 2010, quantumul minim garantat al salariului în sectorul real (la întreprinderi, organizații, instituții cu autonomie financiară, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică) constituie 7,69 lei pe oră sau 1300 lei pe lună.

Prin derogare de la regula generală, pentru personalul de bază din unitățile ramurii agriculturii și silviculturii quantumul minim garantat al salariului, pînă la următoarea modificare, constituie 90% din mărimea nominală (5,86 lei pe oră sau 990 lei pe lună), iar pentru personalul auxiliar din aceste ramuri salariul de bază se determină în quantum de cel puțin 3,55 lei pe oră sau de cel puțin 600 lei pe lună.

În cazul aplicării de către unități a sistemului tarifar de salarizare, quantumul minim garantat al salariului în sectorul real servește drept bază pentru negocierea și stabilirea în convențiile colective la nivel de ramură sau în contractele colective de muncă la nivel de unitate a salariului tarifar pentru categoria I de calificare, iar în cazul aplicării sistemului netarifar de salarizare – drept limită minimă a salariului, pentru diferențierea nivelului de salarizare pe categorii de angajați.

„La încheierea contractului de muncă cu angajatul, se poate stabili un program incomplet de muncă (specificat în contractul individual de muncă), spre exemplu, de 2,3,4 ore lucrătoare pe zi, în loc de 8 (program complet)”, se mai menționează în hotărârea de guvern.

Salariul minim care va putea fi achitat *salariatului calificat* în aceste cazuri va fi respectiv de 325 ($169 / 8 * 2 * 7,69$); 487,35 și 650 lei lunar.

Respectiv *salariul minim* care va putea fi achitat *salariatului necalificat* în aceste cazuri va fi respectiv de 150 ($169 / 8 * 2 * 3,55$); 225 și 300 lei lunar.

În condițiile în care salariul minim pe țară constituie 600 de lei lunar pentru un angajat, iar minimul de existență este de 1507,3 lei, fiind în creștere cu 2,3%, acesta nu acoperă nici jumătate din necesarul minimului de cheltuieli. Cea mai mare parte a cheltuielilor este destinată acoperirii necesarului de consum alimentar – 42%. Pentru întreținerea locuinței o persoană, în medie, a alocat 19% din cheltuielile totale de consum (- 0,7 puncte procentuale), iar pentru îmbrăcăminte și încălțăminte – 10,3% (+ 0,1 puncte procentuale). Celelalte cheltuieli au fost direcționate pentru serviciile de sănătate (6,5% față de 5,2% în trimestrul III, conform datelor din anul 2011),

transport (4,3% față de 5,2%), comunicații (4,3% față de 4,1%), dotarea locuinței (4,1% față de 4,4%), învățământ – 1,0% (nivelul anului precedent).

Începînd din 2009 și ulterior în următorii ani, Confederația Națională a Sindicatelor a solicitat de nenumărate ori majorarea salariului minim în condițiile în care minimul de existență este în continuă creștere. Potrivit ultimelor date statistice, minimul de existență a constituit în trimestrul trei al anului 2012, în medie pe o persoană, 1456,9 lei, fiind în creștere față de trimestrul III, 2011. Majorarea minimului de existență este determinată preponderent de creșterea prețurilor, în special la produse alimentare. Pe medii de reședință minimul de existență se caracterizează prin valori mai mari pentru mediul urban – 1563,9 lei sau cu 13,3% mai mult comparativ cu mediul rural – 1380,3 lei. Pe categorii de populație, valoarea maximă a minimului de existență revine populației în vîrstă aptă de muncă – 1531,9 lei, și în special bărbaților – 1614,9 lei.

Pentru pensionari minimul de existență a constituit 1259,5 lei și reprezintă 86,5% din valoarea medie pentru totalul populației. În același timp, valoarea medie a pensiei lunare stabilite la 1 octombrie 2012 a constituit 957,9 lei sau cu 9,6% mai mult comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent. Respectiv, pensia medie reprezintă 76,1% din valoarea medie a minimului de existență pentru pensionari comparativ cu 72,4% în trimestrul III, 2011.

Dacă ne referim la copii, atunci minimul de existență pentru aceștea constituie în medie 1364,3 lei lunar, cu o diferențiere a acestui indicator în funcție de vîrsta copilului, de la 577,4 lei pentru un copil în vîrstă de pînă la un an și 1528,5 lei pentru un copil de 7-16 ani.

Potrivit intenției sindicaliştilor, salariul minim urma să fie majorat începînd cu 1 ianuarie 2013, la 1000 lei lunar, începînd cu 1 septembrie 2013 – 1200 lei lunar și de la 1 ianuarie 2014 – în cuantumul egal cu minimul de existență, dar nu a fost posibil de realizat acest lucru, rămînd doar o planificare scrisă pe hîrtie. „Ultima dată salariul minim pe țară a fost reexaminat de guvern în anul 2009 și a fost majorat de la 400 la 600 de lei. Din 2009 și pînă în 2011 indicele prețurilor de consum a crescut cu 15,5%, produsul intern brut s-a majorat cu 15,1%, iar minimul de existență – cu 26%”, conform declarației vicepreședintelui Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova, Petru Chiriac, la o întrunire a sindicatelor.

Minimul garantat al salariului în sectorul real “nu poate fi mai mic decît 1500 de lei pentru anul 2013”. În decizia Guvernului se menționează că cuantumul minimului garantat al salariului în sectorul real „se efectuează în mod legal, prin hotărîre de Guvern, în luna aprilie 2013, conform indicatorilor reali atinși în anul 2012, iar acest cuantum poate fi chiar mai mare decît cel propus în proiectul de lege”.¹

S-ar putea de indicat și limita salariului mediu, care conform Hotărîrii privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2013, Nr. 951 din 20.12.2012, Monitorul Oficial Nr. 270-272 din 25.12.2012, în conformitate cu prevederile art.21 alin.(4) din Legea nr.489-XIV din 8 iulie 1999 privind sistemul public de asigurări sociale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.1-4, art.2), cu modificările și completările ulterioare, se stabilește în mărime de 3850 lei, lei, pentru utilizare în modul stabilit de legislație.

În continuare pot fi aduse date concrete referitoare la starea actuală în domeniul salarizării și angajării forței de muncă în Republica Moldova (tabelul 1, 2, 3).

Tabelul 1

Cîștigul salarial mediu după activități economice pe luni în Republica Moldova, total pe activități, 2013 – ianuarie 2014

Luna	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Ianuarie 2014
Suma, lei	3 413,8	3 380,1	3 638,7	3 739,7	3 758,5	3 859,0	3777,4

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Marti, 2014, <http://statbank.statistica.md/>

¹ <http://capital.market.md>

După cum se observă în tabelul de mai sus, în primele trimestre ale anului 2013 se înregistrează o evoluție creștere a salariului mediu după activități, de la 3413,8 lei pînă la 3859,0 lei și o modificare de +445,2 lei.

Tabelul 2

Evoluția salariului mediu după indicatori pe ani, unitatea de măsură – lei

Indicatori	Anul	Media anuală
Salariul mediu nominal	2012	3 477,7
	2013	3765,1
	2014 (ianuarie)	3777,4
Salariul mediu nominal în sectorul bugetar	2012	3 210,2
	2013	3317,2
	2014 (ianuarie)	3380,8
Salariul mediu nominal în sectorul real	2012	3 600,0
	2013	3948,6
	2014 (ianuarie)	3949,5

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Marti, 27 august 2013, <http://statbank.statistica.md/>

Biroul Național de Statistică informează că, în luna ianuarie 2014, câștigul salarial mediu nominal brut a fost de 3777,4 lei, înregistrînd o creștere cu 10,2% față de luna ianuarie 2013.

În sfera bugetară câștigul salarial mediu a constituit în luna ianuarie curent 3380,8 lei (+12,8% față de ianuarie 2013). În sectorul economic (real) câștigul salarial a înregistrat 3949,5 lei (+9,3% față de ianuarie 2013).

Indicele câștigului salarial real pentru luna ianuarie 2014 față de luna ianuarie 2013 (calculat ca raport între indicele câștigului salarial nominal brut și indicele prețurilor de consum) a fost de 104,9%.¹

Tabelul 3

Cîștigul salarial mediu nominal brut în ianuarie 2014 pe activități economice

Activități economice	Ianuarie 2014, lei
Agricultura, silvicultura și pescuit	2 345,9
Industrie total	4 072,7
Industria extractivă	3 353,1
Industria prelucrătoare	3 693,7
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	6 489,4
Distributia apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	3 966,8
Construcții	3 938,7
Comert cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	3 282,4
Transport și depozitare	3 662,4
Activități de cazare și alimentație publică	2 625,2
Informații și comunicații	7 641,0
Activități financiare și de asigurări	7 045,2
Tranzacții imobiliare	3 630,4
Activități profesionale, științifice și tehnice	5 223,6
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	3 019,3
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	4 911,7
Învățământ	2 956,8
Sanătate și asistență socială	3 460,6
Arta, activități de recreere și de agrement	2 567,7
Alte activități de servicii	5 376,2
Total pe activități	3 777,4

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, <http://statbank.statistica.md/>

¹ Comunicat de presă. Câștigul salarial mediu în ianuarie 2014, 02.04.2014, disponibil. Disponibil: <http://www.statistica.md/>

Indicele câștigului salarial real pentru luna iunie 2013 față de luna iunie 2012 (calculat ca raport între indicele câștigului salarial nominal brut și indicele prețurilor de consum) a fost de 93,5%.

Ulterior cercetărilor efectuate din punct de vedere teoretic cât și analitic, se constată o situație nu prea favorabilă la nivel de salarizare și ocupare a forței de muncă în țara noastră, un indicator care spune tot fiind rata șomajului înregistrată în ultima perioadă (la nivel de țară a înregistrat valoarea de 8,1%, fiind mai mare față de trimestrul I al anului 2012 (7,2%).¹

Reieșind din informațiile relatate pînă la acest moment, s-ar putea menționa câteva propuneri sau recomandări care ar fi bine venite în cadrul problemei studiate și anume:

- studierea celor mai avansate practici mondiale în domeniul salarizării și administrării pensiilor în scopul stabilirii atît a unor cuantumuri reale ale salariilor, cât și a minimizării presiunii asupra bugetului asigurărilor sociale de stat, format din transferurile crescînde ale companiilor. De asemenea, este necesară stimularea creșterii economice prin investirea sumelor acumulate în economie, crearea de noi locuri de muncă, reducerea șomajului (reforma pensiilor ajută la o reformă a pieței muncii) și dezvoltarea piețelor de capital;

- desfășurarea cursurilor de perfecționare profesională continuă și nu numai în scopul accelerării capacității de implementare a legislației muncii în teritoriu;

- înaintarea și aprobarea propunerilor de perfecționare a legislației muncii prin intermediul Confederației Naționale a Patronatelor din Republica Moldova, Asociației Micului Business, Confederației Naționale a Sindicatelor și altor structuri din care fac parte companiile.

Referințe:

1. Politica de personal în acord cu strategia organizației. Disponibil: <<http://hr-club.md/>>
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, luni, 14 aprilie 2014. Disponibil: <<http://statbank.statistica.md/>>
3. Comunicat de presă. Câștigul salarial mediu în ianuarie 2014, 02.04.2014, disponibil. Disponibil: <<http://www.statistica.md/>>
4. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestrul I 2013 04.06.2013. Disponibil: < <http://www.statistica.md/>>
5. <http://capital.market.md>

¹ Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestrul I 2013 04.06.2013. Disponibil: <<http://www.statistica.md/>>

REALIZĂRI ȘI BARIERE ECONOMICE ÎN PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

*Marcela FOCȘA,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

In the last period of time the Republic of Moldova is called “a success story” of the Eastern Partnership. Never the less the economic achievements and other results of the reforms are not so good. The possibility of trading goods and services with other countries has always implied many benefits. Free trade offers the opportunity to have access to larger outlets. For Moldova's economy it is a critical necessity. An important element in promoting Moldova's European path and creating a positive image of the country in the European Community is to remember that European integration is an ongoing process of reforms on the inside. Even the support of European partners, it should be focused on the domestic policy vector country.

Obiectivul strategic al politicii externe și interne în Republica Moldova se axează pe integrarea Europeană. Republica Moldova are avantajul de a se integra în UE prin faptul că are componența polietnică a populației, economia mică deschisă, dispune de soluri bogate și fertile, infrastructura este dezvoltată. Pentru a-și dezvolta economia țării, aceasta are nevoie de tehnologii performante, investiții și noi piețe de desfacere.

Mediul politic și juridic al UE dă posibilitate pieții de a deveni mai puternică, cooperării și primirii de ajutoare, inclusiv folosirii fondurilor de dezvoltare destinate țărilor și regiunilor aparte.

Încă cu peste două decenii în urmă a fost pus fundamentul pentru asigurarea colaborării în domeniul politic, comercial, economic, juridic și cultural-științific. În 1995 Republica Moldova a fost admisă în Consiliul Europei, iar puțin mai târziu a încheiat Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Acesta reprezintă baza juridică a relațiilor, fiind semnat la 28 noiembrie 1994 și intrat în vigoare la 1 iulie 1998 pentru o durată inițială de 10 ani.

Prin parteneriatul sus-menționat, UE susține Republica Moldova în consolidarea democrației și statului de drept cu respectarea drepturilor omului și a minorităților prin asigurarea cadrului corespunzător al dialogului politic, precum și în dezvoltarea durabilă a economiei și finalizarea procesului de tranziție spre economia de piață prin promovarea schimburilor comerciale, investițiilor și relațiilor economice armonioase.

Pentru populația republicii integrarea europeană reprezintă cel mai bun mod de a transforma țara noastră. Un viitor european înseamnă mai multe locuri de muncă și salarii mai mari, comerț mai extins și investiții sporite, sprijin în consolidarea respectării drepturilor omului și în promovarea libertății de circulație a cetățenilor noștri.

Atingerea momentelor respective necesită timp și eforturi, dar acestea nu implică ostilitate sau exclusivitate față de alți parteneri. Parcursul European este o afirmație a modului în care ne vedem viitorul țării noastre și un plan cum putem atinge acest obiectiv.

Republica Moldova a semnat la 22 februarie 2005, la Bruxelles, Planul de Acțiuni RM-UE în cadrul Politicii Europene de Vecinătate. Planul de Acțiuni RM-UE este un document care include obiectivele strategice și acțiunile concrete ce urmează a fi atinse în scopul aderării la UE.

Implementarea Planului de Acțiuni optează spre armonizarea legislației Moldovei, a normelor și standardelor sale cu cele ale UE. Îndeplinirea obiectivelor incluse în Planul de Acțiuni va crea condiții pentru avansarea la un alt grad al relațiilor cu UE.

Dat fiind faptul că Moldova este o țară care tinde spre o economie de piață modernă și eficientă, pentru funcționarea normală a acesteia, este nevoie a se forma relații economice, politice și culturale cu toți partenerii din Vest și Est.

Din punct de vedere economic, integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană este benefică pe motiv că aceasta reprezintă cea mai mare piață de desfacere, reprezentând aproximativ 45% din exporturile noastre. Deci, apropierea de UE, va stimula economia noastră.

Conform calculului experților independenți se consideră că Acordul de Asociere va avea un efect pozitiv asupra economiei țării, cu o creștere economică între 3,2% și 5,4% pe an. Comerțul cu UE va crește cu 15-16% și va face Moldova mai atractivă pentru investitorii străini.

Apropierea cu pași mai siguri a Republicii Moldova față de UE a început la 6 octombrie 2005, când a fost înstituită Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova pentru a facilita mai mult relațiile moldo-comunitare, primul ambasador al UE în Moldova a devenit Cesare de Montis, după care a urmat Dirk Schuebel. La 4 mai 2006, Republica Moldova a fost acceptată în calitate de membru cu drepturi depline în cadrul Procesului de Cooperare în Europa Sud Est, ceea ce confirmă încă o dată apartenența Republicii Moldova la spațiul Sud-Est European și deschide noi perspective cadrului de relații între RM și UE. În iunie 2008 a fost lansat Parteneriatul de Mobilitate RM - UE.

Începând cu 7 mai 2009 Republica Moldova participă la initiative Parteneriatului Estic contribuind activ la dezvoltarea dimensiunii bilaterale și a celei multilaterale. La 1 ianuarie 2010, Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Comunității Energetice Europene. La 15 iunie 2010 a fost lansat Dialogul RM-UE în domeniul liberalizării vizelor.

Pe parcursul ultimilor 3 ani relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană s-au intensificat. Mai multe state membre ale UE s-au pronunțat pentru drumul spre UE al Republicii Moldova.

Politica de integrare europeană a Moldovei se bazează pe doi piloni principali: realizarea Planului de Acțiuni Moldova - UE și valorificarea posibilităților ce derivă din participarea Moldovei la inițiativele regionale din Europa de Sud-Est – Pactul de Stabilitate, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEEC) și viitorul acord CEFTA modificat. Acestea sunt două direcții prioritare ale proceselor de integrare europeană a Moldovei, care deseori se suprapun și se completează.

În ianuarie 2011, Republica Moldova a primit Planul de acțiuni privind liberalizarea vizelor, care conține două seturi de condiții, care odată implementate vor contribui la instituirea unui regim fără vize între RM și UE. La 24 ianuarie 2011 Republica Moldova a primit în mod oficial un plan de acțiune pentru instituirea unui regim fără vize pentru călătoriile de scurtă ședere de la comisarul UE pentru Afaceri Interne.

La 1 mai 2011 a fost definit protocolul privind principiile generale pentru participarea RM la programele UE. La 26 iunie 2012 a fost semnat acordul privind aderarea Republicii Moldova la Spațiul Aerian Comun cu Uniunea Europeană.

La cel de-al III-lea Summit al Parteneriatului Estic de la Vilnius care a avut loc la 28 și 29 noiembrie 2013, Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere, inclusiv pentru o Zonă de liber schimb aprofundat și cuprinzător și de liberalizare a regimului de vize cu Uniunea Europeană.

Recent, la 27 februarie 2014, Parlamentul European a votat în plenul reunit regulamentul care permite eliminarea vizelor de intrare pe teritoriul Uniunii Europene pentru cetățenii Republicii Moldova. Cetățenii moldoveni, posesori ai unui pașaport biometric, vor putea călători liber, oriunde în spațiul Schengen, timp de 90 de zile într-o perioadă de 180 de zile.

Unul din dezavantajele integrării Republicii Moldova la UE este dependența energetică față de livrările din afară.

Alt punct neavantajos ar fi și creșterea impozitelor, pentru participarea la cuferele UE.

Un moment important îl reprezintă parteneriatul Estic, prin intermediul căruia se oferă asistență Republicii Moldova. Prin prisma acestuia UE și partenerii săi intenționează să fortifice dimensiunea bilaterală și cea multilaterală facilitând astfel dezvoltarea de poziții și inițiative comune.

În cadrul Parteneriatului Estic se abordează subiecte ce țin de tranziția spre un sistem democratic și economie de piață viabilă prin susținerea proceselor de reforme. Momentele ce se abordează în aceste relații se bazează pe democrație, bună guvernare și stabilitate; integrare economică și convergență cu politicile sectoriale ale UE; securitatea energetică; contactul între oameni.

În urma celor menționate mai sus putem afirma că printre progresele realizate de Republica Moldova prin Parteneriatul Estic pe dimensiunea bilaterală se enumeră:

- Implementarea Parteneriatului de Mobilitate Republica Moldova – UE, ce prevede implementarea proiectelor și inițiativelor în domeniul securității documentelor, combaterii migrației ilegale, contribuie nemijlocit la implementarea cerințelor înaintate de către UE în contextul liberalizării regimului de vize pentru Republica Moldova;

- Aderarea Republicii Moldova la Comunitatea Energetică Europeană (mai 2010), care prevede asumarea de către Republica Moldova a angajamentelor stipulate în Pachetul Energetic II și III;

- Dezvoltarea regională, adițional la Memorandumul de înțelegere a fost semnat o declarație comună ce ține de dialogul privind politica regională. Recent, Comisia Europeană a introdus un nou instrument și anume Programe de dezvoltare regionale pilot care intenționează să finanțeze programe de scurtă durată ce vor contribui la fortificarea coeziunii sociale, economice și teritoriale a statelor partenere din Estul Europei, astfel contribuind la procesul de integrare economică și convergență cu UE.

Republica Moldova trebuie să depună efort în scopul integrării europene prin satisfacerea criteriilor de la Copenhaga, care prevăd atingerea unei stabilități a instituțiilor care asigură democrația, supremația legii, existența unei economii de piață în funcționare, capacitatea de a face presiunii concurențiale și puterilor de piață din UE, posibilitatea de a-și asuma obligațiuni, în legătură cu calitatea de membru, inclusiv realizarea obiectivelor uniunii, politice, economice, monetare și garantarea că aderarea țării nu va slăbi integrarea europeană.

PARTICULARITĂȚILE FINANȚĂRII ENTITĂȚILOR ECONOMICE LA DIFERITE ETAPE DE DEZVOLTARE

*Svetlana GHERJAVCA,
Universitatea de Stat din Moldova*

The financing represent a special importance for the survival and development of the economic entity. On the one hand, the economic entity should have liquidities for to face on assumed obligations, that means to pay the debts with maturity in the near future, ensuring like that the financial equilibrium in short term. On the other hand, the economic entity it is in constant search for new different kinds of investments, who has like effect its development, fact that requires long term financing resources. Thus, any economic entity have to analyze very carefully each possible financing source and to choose the most adequate financial source for the situation and development at which is it.

Finanțarea prezintă importanță deosebită pentru supraviețuirea și dezvoltarea entității economice. Pe de o parte, entitatea economică trebuie să dispună de lichidități pentru a face față obligațiilor asumate, adică de a onora datoriile cu scadență în viitorul apropiat, asigurându-și astfel echilibrul financiar pe termen scurt. Pe de altă parte, entitatea economică este în permanentă căutare de noi investiții de diferită natură care au ca efect dezvoltarea sa, fapt ce necesită surse de finanțare de lungă durată. Astfel, orice entitate economică trebuie să analizeze destul de minuțios fiecare sursă de finanțare posibilă și să aleagă sursa de finanțare adecvată situației și etapei de dezvoltare în care se află. Cuvântul “adecvat” în acest caz presupune alegerea sursei de finanțare în dependență de direcția de utilizare și respectiv a posibilităților de rambursare. Cu alte cuvinte, criteriul determinant în selectarea sursei de finanțare este nu costul capitalului, ci termenul de recuperare al acestuia. Nerespectarea acestei reguli va avea ca efect un dezechilibru financiar sau chiar stoparea activității entității economice.

Problema finanțării apare chiar din momentul luării deciziei privind înființarea entității economice. Trebuie de menționat că posibilitățile și modalitățile de finanțare vor depinde de forma organizatorico-juridică și genul de activitate ale entității economice, unele având prioritate, fie că au acces mai larg la piața de capital, dată fiind forma organizatorico-juridică, fie că se bucură de sprijin din partea statului, dată fiind importanța produsului/serviciului pe care îl oferă.

Pe parcursul existenței sale orice entitate economic trece prin mai multe etape, în unele cazuri aceste etape sunt trecute într-o perioadă foarte scurtă de timp, adică entitatea economic din start nu are succes, iar în alte cazuri entitatea economic poate să se afle în aceeași fază o perioadă foarte mare de timp, și atunci vorbim de succes. Mai mulți autori numesc mai multe etape ale ciclului de viață ale entităților (de exemplu Istocescu A., Leviakov O.M), însă de bază sunt patru, și anume: *înființarea, dezvoltarea, maturitatea, declinul.*

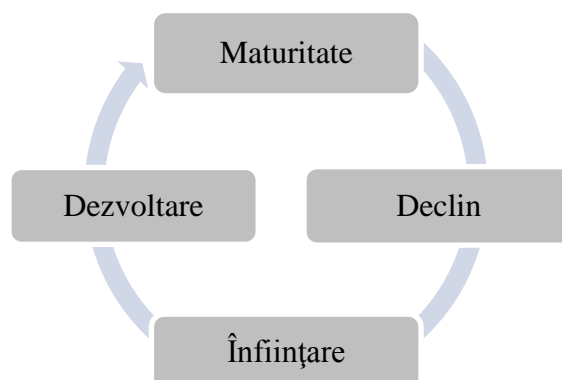

Figura 1. Fazele ciclului de viață a entității economice

Sursa: Elaborată de autor

Accesul la diferite surse de finanțare și metodele de gestiune utilizate depind de mai mulți factori caracteristici fiecărei etape în parte. În tabelul 1 sunt prezentate principalele caracteristici ale etapelor ciclului de viață al entității economice.

Tabelul 1. Principalele caracteristici ale ciclului de viață ale unei întreprinderi

<i>Criterii/ Caracteristici</i>	<i>Lansare</i>	<i>Dezvoltare</i>	<i>Maturitate</i>	<i>Declin</i>
<i>Obiective</i>	Optimizarea cheltuielilor; Lansarea produselor; Atragerea clienților	Creșterea capacităților de producție; Creșterea vânzărilor; Cucerirea pieții; Atragerea surselor de finanțare	Crearea unui brand; Îmbunătățirea imaginii; Diversificarea produselor, serviciilor	Reorientarea strategică
<i>Numar de angajați</i>	Mic	Crește	Stabil	Scade
<i>Structura organizațională</i>	Simplă	Complexă	Stabilă	Pot avea loc schimbări
<i>Tipul de management</i>	Informal	Formal	Formal și informal	Posibil informal
<i>Venitul din vânzări</i>	Mic	În creștere	Stabil sau în descreștere	Foarte mic Căutarea produselor noi
<i>Cash-flow</i>	Negativ/Deficit	Pozitiv/Excedent	Pozitiv/Excedent	Negativ/Deficit
<i>Investiții</i>	Mari	Mari	Dacă există excedent de numerar	Din dezinvestiții
<i>Nevoi de finanțare</i>	Ridicate (pe termen lung)	Sporesc (în special nevoia de fond de rulment)	Scad/Reduse	După caz
<i>Riscuri</i>	Înalt	Stabil	Stabil/Crește	Mare

Sursa: Elaborat de autor

(1) *Înființarea*. Această etapă se caracterizează prin risc înalt, deoarece nu se știe care va fi reacția clienților la produsele/serviciile entității economice. Totodată, entitatea economică este limitată în acțiuni din cauza lipsei unui volum suficient de resurse financiare. Astfel, apar probleme în ceea ce privește asigurarea capitalului necesar pentru activitate, deoarece creditorii nu dispun la momentul respectiv de informații despre rezultatele entității și respectiv despre posibilitățile de rambursare a creditului. La această etapă entitățile economice se confruntă de regulă cu necesități de finanțare pe termen lung, deoarece toate sursele la care vor recurge trebuie să fie sigure, chiar dacă, în unele cazuri ele sunt destul de costisitoare. În momentul lansării, entitățile economice optează pentru resursele provenite de la membrii familiei, prietenilor, care mai sunt numite resursele celor 3 F (Family, Friends, Fools). Drept urmare, majoritatea entităților nou create sunt finanțate din *mijloace bănești proprii*. În afară de sursele personale și cele provenite de la membrii familiei și prieteni, întreprinderile mici recurg și la *cămătari*, care sunt destul de costisitori. Chiar dacă “camăta”¹ sau procentul pe care îl fixează cămătarii este de multe ori mai mic decât rata dobânzii bancare, acesta este lunar sau depinde de perioadă, iar la bancă este anual. Pentru cei, însă care doresc să se finanțeze din surse mai “ieftine”, dar sigure există programe de *susținere financiară oferite din partea statului*, care oferă împrumuturi în condiții avantajoase, cu dobânzi scăzute sau chiar granturi. O altă posibilitate de finanțare, dar în acest caz “indirectă” este *economia mijloacelor bănești*. Există mai multe variante de economisire a mijloacelor bănești, însă la etapa de start-up entitățile economice au posibilitatea

¹ CĂMĂTĂ, *camete*, s. f. Dobândă (excesivă) încasată de cămătar pentru sumele date cu împrumut. <http://dexonline.ro/definitie/>

de a se dezvolta în cadrul *incubatoarelor de afaceri*. Suportul pentru dezvoltarea entităților economice în proiectele de incubatoare de afaceri au loc pe parcursul a trei ani, astfel încât în această perioadă să poată ajunge la un nivel de stabilitate și autonomie, care să le permită părăsirea incubatorului și să înceapă să funcționeze pe cont propriu, cu șanse crescute de a face față mediului concurențial și de a supraviețui pe termen lung. În acest caz economia mijloacelor bănești constă în neachitarea sumei totale pentru аренда spațiului, ci doar o parte din această sumă. Astfel, în primul an entitatea economică plătește circa 20-30 la sută din costul de arendă al spațiului, al doilea an 40-50 la sută, al treilea an – circa 80 la sută¹.

Leasingul este o altă sursă de finanțare la care pot apela firmele începătoare. Leasing-ul este o operațiune comercială prin care o parte denumită locator/finanțator transmite pentru o perioadă determinată dreptul de folosință a unui lucru al cărui proprietar este către alta parte, denumită utilizator, la solicitarea acesteia din urmă, contra unei plăți periodice, denumită rata de leasing, iar la sfârșitul perioadei de leasing locatorul/finanțatorul se obligă să respecte dreptul de opțiune al utilizatorului de a cumpăra bunul, de a prelungi contractul de leasing ori de a înceta raporturile contractuale.² Cu alte cuvinte, leasingul propune o soluție avantajoasă de asigurare cu mijloace fixe necesare activității entităților economice. Avantajul leasingului constă în aceea că nu necesită gaj, ceea ce este de multe ori o problemă în cazul creditului. Totodată, din punct de vedere fiscal, plățile de leasing sunt deductibile³, micșorând astfel, baza impozabilă. Însă dezavantajul constă în aceea că pentru a beneficia de această operațiune este nevoie de un capital inițial, care constituie de regulă 20% – 30% din valoarea activului procurat în leasing, bani de care nu dispun întotdeauna la început entitățile economice. În acest caz devine mai atractiv creditul.

O altă sursă de finanțare este *creditul*, care avea mai multe forme, atât bănească cât și materială. În ceea ce privește prima formă, acest credit este acordat de către băncile comerciale, dar deoarece vorbim de etapa de lansare, vor fi puține bănci care vor accepta creditarea “începătorilor”. Mai mult ca atât, nici entitățile economice la această etapă nu sunt pregătite suficient pentru a face față unui împrumut de la bancă, deoarece vor trebui să accepte anumite condiții în ceea ce privește rata dobânzii, care va destul de ridicată și gajul, de care în că nu dispun. O soluție în acest caz ar Fondul de Garantare a Creditelor, care reprezintă o pârghie a statului pentru facilitarea accesului la credite a întreprinderilor mici și mijlocii.

În ceea ce privește întreprinderile mari, cum ar fi societățile pe acțiuni, și aici pot apărea dificultăți de finanțare la această etapă, deoarece și în acest caz investitorii potențiali nu dispun de informații suficiente privind evoluția viitoare a societății. Chiar dacă ei vor accepta să participe cu fonduri financiare, pretenția privind remunerarea lor va fi destul de mare.

O sursă de finanțare oportună pentru această etapă ar fi și “*capitalul venture*” sau “*capital de risc*” provenite din *fonduri de venture capital*. Fondurile de venture reprezintă niște fonduri care sunt orientate spre întreprinderi la faza de start-up sau care deja activează, dar vor să lanseze un produs sau serviciu inovațional, fapt pentru care sunt considerate destul de riscante, dar care promet rezultate foarte bune în viitor. Fondurile venture investesc bani în alte firme mici și mijlocii. Una dintre caracteristicile lor principale este investiția pe termen scurt și mediu; companiile venture, deși devin acționari, nu rămân în afacerea respectivă, ci ies din investiție după un termen impus de restituire a creditului și a dobânzii. Dezavantajul principal al acestor fonduri sunt sumele mari de creditare oferite de fondurile de acest gen. (de exemplu în România de la 500 000 pînă la 10 000 000 Euro). Din păcate, astfel de fonduri nu sunt dezvoltate în Republica Moldova.

(2) *Dezvoltarea*. Această etapă poate fi caracterizată prin eforturi în ceea ce privește cucerirea pieții, afirmarea față de concurenți, creșterea vânzărilor și respective a numărului de angajați. Astfel, entitățile economice la această etapă devin suficient de stabile în funcționare ceea ce le permite să înregistreze chiar un surplus de numerar, care va fi utilizat pentru acoperirea tuturor necesităților sale. Astfel, entitatea la această etapă se confruntă în mare parte

¹ <http://www.evz.md/opportunitati-pentru-business-la-incubator/>

² <http://www.primaria.md/p/11/Ghid-de-leasing>

³ <http://www.lex.md/fisc/codfiscaltxtro.htm#TITLUL II>

cu necesități de finanțare pe termen scurt, și anume finanțarea stocurilor de mărfuri și respective a creanțelor. Această etapă presupune o anumită perioadă de activitate, rezultate financiare bune, ceea ce permite accesul la mai multe surse de finanțare, inclusiv și la credite. În afară de credite, entitatea economică poate atrage și investitori, care își vor încredința mijloacele bănești în schimbul unei remunerații viitoare.

(3) *Maturitatea*. La etapa de maturitate entitatea economică atinge un nivel maxim al eficienței, după care rămâne la un nivel de „plutire”. La această etapă, entitatea economică se caracterizează printr-o structură organizațională bine formată, metode și tehnici moderne de gestiune, o reputație bună și istorie creditară corespunzătoare. Zona de confort în care se află entitatea economică în acest moment diminuează dorința de a obține rezultate și mai bune, accentul fiind pus pe careva aspecte interne, în special atenuarea conflictelor ce pot apărea între noii angajați și cei vechi. Astfel, clientul trece pe planul doi. Chiar dacă această etapă prezintă maximă stabilitate, totuși, pentru a prelungi cât mai mult timp posibil sau chiar pînă la nesfârșit faza de maturitate, se recomandă găsirea noilor idei de lucru, căutarea noilor resurse (atât financiare, cât și umane, materiale). În cazul în care nu se vor întreprinde măsurile corespunzătoare, această etapă va fi începutul declinului. Astfel, pentru a evita începutul celei de a patra etape, entitatea economică are nevoie de finanțarea noilor proiecte, care vor avea ca rezultat supraviețuirea și reînceperea unui ciclu de viață. Sursele la care poate apela entitatea economică la această etapă pot fi:

- 1) profitul (autofinanțarea)
- 2) creditul bancar
- 3) factoring

Creditul bancar este varianta clasică de finanțare practic la toate etapele de dezvoltare ale entității economice. Cu toate acestea, la această etapă, entitatea economică se poate bucura careva avantaje din partea creditorului, și anume:

- o rată a dobânzii mai mică, deoarece riscul este mai mic;
- sume mai importante, ținând cont de volumul afacerii;
- creditarea fără gaj, având deja o istorie creditară foarte bună.

Factoringul reprezintă un contract de finanțare pe termen scurt a unei entități economice numită aderent, de către o entitate economică specializată (băncile comerciale), numită factor, prin compensarea creditului furnizor (cedării unor creanțe deținute asupra clienților săi).

Avantajele finanțării prin factoring pot fi apreciate în urma analizei mai multor indicatori, dar în primul rînd creșterea volumului vânzărilor, care are loc în condițiile unei finanțări neîntrerupte. Chiar dacă finanțarea prin factoring presupune cheltuieli sub formă de comision, totuși ritmul creșterii volumul vânzărilor este mai mare decât cel al cheltuieli privind operațiunile de factoring, ceea ce se reflectă pozitiv asupra rezultatelor finale ale întreprinderii.

(4) *Declinul*. Această etapă se caracterizează prin scăderea fluxului de numerar și în general a rezultatelor financiare, prin urmare entitatea economică se confruntă cu dificultăți de finanțare. Astfel, chiar dacă istoric entitatea economică are credibilitate, situația în care se află va împiedica obținerea de fonduri pentru continuarea activității sau pentru realizarea altor obiective. Atât băncile comerciale, cât și potențialii investitori, înainte de a-și încredința fondurile, vor analiza starea financiară a entității, iar dacă aceasta din urma nu va prezenta nici un plan de acțiune în ceea ce privește relansarea activității, atunci șansele privind obținerea finanțării sunt foarte mici sau chiar zero. În acest caz, entitatea economică recurge la dezinvestirea mijloacelor bănești din activele neprofitabile și reinvestirea în active care promit câștiguri pe viitor.

Astfel, în diferite etape ale ciclului de viață, entitățile se confruntă cu diferite obstacole și respectiv au nevoi de finanțare specifice. Sursele de finanțare ale afacerii în dependență de etapele pe care le parcurge entitatea economică pot fi grupate după cum urmează în figura 2:

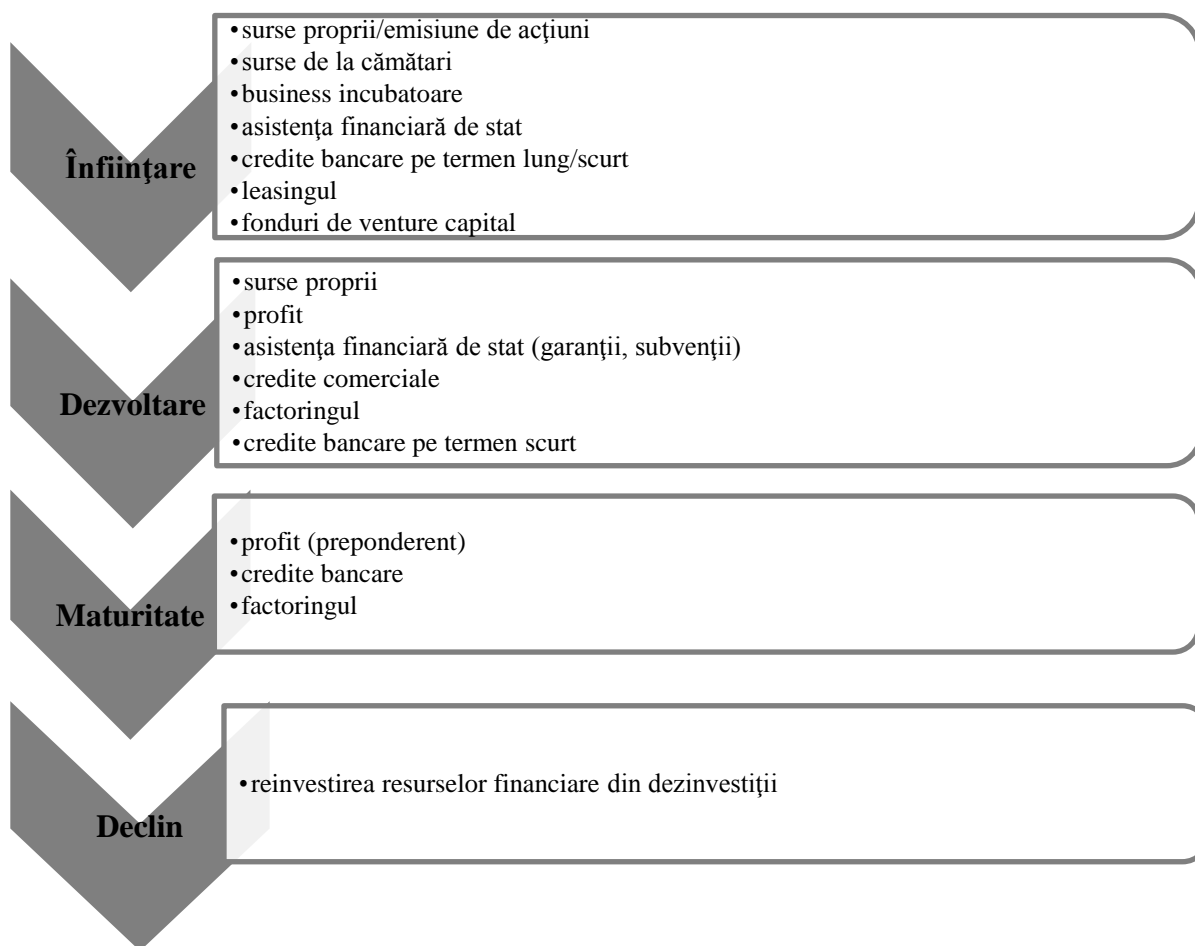

Figura 2. Sursele de finanțare ale afacerii la diferite etape ale ciclului de viață ale entității economice
Sursa: Elaborată de autor

Durata ciclului de viață a entităților economice nu este aceeași pentru toate, mai mult ca atât nu este afectată de factorul timp. Există unele entități economice care parcurg toate etapele ciclului de viață într-o perioadă foarte scurtă, iar altele se află la etapa de dezvoltare zeci de ani. Astfel, durata fiecărei etape depinde în mare parte de resursele financiare, dar și cele umane și material de care dispune entitatea, precum și de gestiunea eficientă a acestora.

În concluzie, la etapa de lansare, cele mai accesibile surse de finanțare sunt cele proprii, la care entitatea economică apelează în mod continuu și în celelalte faze. O dezvoltare largă capătă în prezent și business incubatoarele, precum și business angel (investitori care sunt gata să investească în afaceri noi, care de regulă sunt și riscante). În același timp putem menționa că cele mai preferate surse pentru finanțarea afacerii atât la prima etapă de lansare, cât și în cele ulterioare, sunt sursele provenite din diferite programe de susținere financiară din partea statului, care oferă condiții avantajoase, precum și creditele bancare.

Referințe:

1. Istocescu, A. Etapele de viață ale unei întreprinderi mici și mijlocii, *Economia seria Management*, vol.11, Nr.2/2008, pag. 59-80
2. www.dexonline.ro
3. www.evz.md/oportunitati-pentru-business-la-incubator/
4. www.primaria.md/p/11/Ghid-de-leasing
5. www.lex.md/fisc/codfiscaltxtro.htm

SUSTENABILITATEA DATORIEI PUBLICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Diana GORCEA,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

This study attempts to explain and represent the evolution of the public debt sustainability during the 2008-2013 period and attributes it to the general economic environment and macroeconomic policies. In doing so, the interrelationship between the progress in reforming the public debt management and sustainability of public debt is analysed. The main purpose of public debt's handling and the perspective of debt sustainability is the assurance of necessary sources for the finance of budgetary deficit, investment projects for the development of foreground economy sectors and sources of debt's payment service at the lowest cost and an acceptably risk level on medium and long term. This paper aims to highlight the importance of effective management of government debt and a rational debt sustainability analysis and to make a brief assessment of Moldova's public debt.

În condițiile actuale macroeconomice, care este datoria publică sustenabilă pentru Republica Moldova? Care este pragul privind ponderea datoriei publice în PIB care să nu afecteze deficitul bugetar? Probabil că foarte mulți își pun asemenea întrebări, fie ei economiști sau nu. O bună parte din oameni consideră sumele împrumutate ale statului o povară a fiecăruia din ei care va trebui reîntoarsă în viitor. De aceea, abordarea problemelor privind sustenabilitatea datoriei publice este mai mult decât necesară.

Sustenabilitatea nu poate fi apreciată doar din perspectiva mărimii stocului de datorie publică acumulat. Chiar cu un grad de îndatorare de 31,9% politicile fiscale și bugetare pot fi nesustenabile dacă, de exemplu, statul nu are capacitatea de a-și achita obligațiile aferente contractării împrumuturilor publice, adică nu este solvabil.

Sustenabilitatea datoriei publice poate fi reprezentată ca o relație între soldul bugetar (deficit sau surplus) și datoria publică pentru orice rată anuală a creșterii PIB.

Analiza actualizată a sustenabilității datoriei Republicii Moldova a fost elaborată de către Fondul Monetar Internațional în anul 2012 și indică faptul că riscul de îndatorare rămîne scăzut, iar dinamica datoriei publice se încadrează în general în limite sigure. Cu toate acestea, vulnerabilitatea datoriei publice a crescut față de evaluarea precedentă, sub influența înrăutățirii condițiilor mediului extern care a contribuit la diminuarea proiecțiilor indicatorilor macroeconomici pe termen mediu.

Analiza sugerează că dinamica datoriei publice se încadrează în limite sustenabile, cu excepția existenței unui șoc negativ semnificativ și de lungă durată al creșterii economice. Cu toate acestea, autoritățile publice centrale și locale ar trebui să continue o politică prudentă de atragere a finanțării.¹

O importanță deosebită care include exclusiv și analiza sustenabilității datoriei publice este Programul „Managementul datoriei de stat pe termen mediu”, ce constă în stabilirea unei strategii de gestiune a datoriei statului aptă de a mobiliza sumele necesare finanțării. Obiectivul fundamental fiind asigurarea finanțării măsurilor prevăzute în bugetul de stat cu minimum de cheltuieli pe termen mediu și lung și la un nivel optim de risc, precum și alte obiective fixate de acestea, cum ar fi dezvoltarea pieței valorilor mobiliare de stat prin majorarea termenului de maturitate a acestora, limitarea extinderii garanțiilor de stat la cazurile care promovează proiectele prioritare pentru economia națională.

În contextul mai larg al politicilor economice naționale, statele trebuie să monitorizeze ca atât nivelul, cât și ritmul de creștere al datoriei publice să fie sustenabile, iar serviciul datoriei de stat să poată fi asigurat în diverse situații respectând obiectivele de cost și de risc. Este necesară, de asemenea, menținerea îndatorării sectorului public pe o direcție de acțiuni viabile, precum și punerea în practică a unei strategii de micșorare a nivelului datoriei.

¹ Programul „Managementul datoriei de stat pe termen mediu 2014-2016”, elaborat de Ministerul Finanțelor

Datoria publică trebuie structurată adecvat în ceea ce privește ratele dobânzii, scadențele și moneda în care sunt contractate împrumuturile. O slabă structurare, precum și prezența unui nivel ridicat al garanțiilor acordate de Guvern împrumuturilor contractate de instituțiile publice au constituit factori ce au contribuit la declanșarea sau propagarea crizelor economice. La moment, Guvernul nu mai acordă garanții. De exemplu, crizele au fost deseori declanșate de strategii care au privilegiat excesiv economiile de costuri ale împrumuturilor, concretizate prin împrumuturi pe termen scurt sau cu o rată variabilă a dobânzii. Acestea expun bugetul de stat unui risc grav dacă, în momentul refinanțării, condițiile pieței se modifică nefavorabil.

Pe parcursul anului 2013 aproape toate tipurile de activități economice au înregistrat progres.

După recesiunea din anul 2012 economia Moldovei a intrat într-o perioadă de relansare. Produsul Intern Brut pentru anul 2013 a însumat 99,9 mlrd. lei, majorându-se față de perioada respectivă a anului 2012 cu 8,9%. Cea mai semnificativă influență asupra creșterii PIB-ului a avut valoarea adăugată brută creată în bunuri.

La situația din 31 decembrie 2013, veniturile bugetului de stat au înregistrat valoarea de 22,4 mlrd. lei, ceea ce constituie o majorare cu 11,7 la sută comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent. Cheltuielile bugetului de stat, au înregistrat o majorare cu 10,3 la sută comparativ cu perioada corespunzătoare a anului 2012, atingând valoarea de 23,9 mlrd. lei. Deficitul bugetului de stat a constituit 1,5 mlrd. lei, fiind cu 26,4 la sută mai mic față de suma prevăzută pe această perioadă și cu 7,5 la sută mai mic comparativ cu perioada similară a anului 2012. Ca pondere în PIB, deficitul bugetului de stat a înregistrat în anul 2013 valoarea de 1,5%.

În anul 2013 raportul agenției de rating Moody's a confirmat rating-ul de B3 pentru Republica Moldova, nivel cu șase trepte sub pragul de recomandare de investiție și cu perspectivă stabilă. Analizii agenției de rating precizează că rating-ul B3 reflectă PIB-ul pe cap de locuitor scăzut al țării, economia de mici dimensiuni, dependența înaltă de remitențe și potențialul de creștere economică viitoare limitat.

Iar privitor la riscurile aferente portofoliului datoriei de stat, cea mai mare expunere este față de riscurile de piață, și anume riscul valutar, riscul de refinanțare și riscul ratei de dobândă.

În vederea monitorizării continue a riscurilor și evitării expunerii majore a portofoliului datoriei de stat față de anumite tipuri de risc, au fost stabiliți de către Ministerul Finanțelor parametrii de risc reieșind din structura curentă a portofoliului datoriei de stat.

Pe lângă parametrii de risc aferenți structurii datoriei de stat, urmează a fi monitorizați și doi indicatori de sustenabilitate ai datoriei de stat, și anume:

a) ponderea serviciului datoriei de stat în veniturile pe componenta de bază a bugetului de stat. Acest indicator este stabilit în baza metodologiei propuse în Cadrul sustenabilității datoriei pentru țările cu venituri mici (Banca Mondială – Fondul Monetar Internațional, septembrie 2013), care trebuie să fie mai mic sau egal cu 20%.

b) ponderea datoriei de stat în PIB, care trebuie să fie mai mic sau egal cu 60 %. Nivelul acestui indicator este stabilit în Tratatul de la Maastricht, drept unul dintre criteriile pe care trebuie să le respecte statele-membre ale Uniunii Europene.

Valoarea acestor indicatori nu poate fi influențată direct în procesul de management al datoriei de stat. Cu toate acestea este important de a fi monitorizați întrucât oferă o viziune de ansamblu asupra gradului de îndatorare al țării și servesc drept punct de reper în deciziile de finanțare.

Totodată, pe lângă obiectivele specifice de gestionare a datoriei de stat de: limitare a extinderii garanțiilor de stat la cazurile care promovează proiectele prioritare pentru economia națională, diminuarea treptată a datoriei Guvernului față de Banca Națională a Moldovei pe împrumuturile contractate anterior și dezvoltarea pieței interne a valorilor mobiliare de stat, managerul datoriei publice, Ministerul Finanțelor întreprinde următoarele acțiuni:

1) Monitorizarea sustenabilității datoriei de stat

În vederea realizării acestei acțiuni, managementul datoriei de stat trebuie să fie în concordanță cu politica economică și financiară care urmează să se realizeze în țară.

Cu toate că menținerea indicatorilor datoriei de stat la nivele sustenabile nu depinde direct de procesul de administrare a datoriei de stat, această acțiune va viza monitorizarea în detaliu a tendințelor indicatorilor principali ai datoriei de stat, pentru a preveni la timp autoritățile în cazul în care dinamica acestora va depăși limitele acceptabile sau ar putea avea un impact negativ asupra stabilității macroeconomice naționale.

2) Menținerea costurilor asociate datoriei de stat pe termen mediu și lung la nivel acceptabil.

3) Optimizarea riscurilor aferente portofoliului datoriei de stat.

4) Acțiuni întreprinse în vederea realizării obiectivului de dezvoltare a pieței interne a valorilor mobiliare de stat.

În anul 2013, au fost monitorizați indicatorii sustenabilității datoriei de stat. În general, valorile înregistrate se încadrează în limite sustenabile și nu produc riscuri adiționale asupra stabilității macroeconomice a țării.

Astfel, în anul 2013 indicatorii care se referă la soldul datoriei de stat au înregistrat o diminuare moderată comparativ cu anul 2012. Această tendință are la bază majorarea soldului datoriei de stat într-o proporție mai mică decât creșterea valorilor indicatorilor macroeconomici de bază.

Diminuarea sumelor destinate serviciului datoriei de stat pe parcursul anului 2013 față de aceeași perioadă a anului 2012 a contribuit la micșorarea valorilor indicatorilor de sustenabilitate care se referă la serviciul datoriei de stat.

O atenție sporită se necesită a fi acordată evoluției ponderii serviciului datoriei de stat în VBBS, care s-a micșorat în 2013 cu 1,3 p.p. Comparativ cu situația similară a anului 2012, sumele destinate serviciului datoriei de stat s-au diminuat cu circa 173,8 mil. lei sau cu 26,1 la sută la situația din 31 decembrie 2013, fiind influențate de micșorarea serviciului datoriei de stat interne în legătură cu micșorarea ratelor de dobândă la VMS comercializate pe piața primară, ce concomitent a atras după sine și micșorarea ratelor dobânzii la VMS convertite, ceea ce a contribuit la evoluția pozitivă a indicatorilor de sustenabilitate care se referă la serviciul datoriei de stat.

Indicatorii de sustenabilitate ai datoriei de stat, 2008-2013 (%)

Indicatori	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ponderea datoriei de stat în PIB	18,50%	24,20%	26,30%	23,30%	24,10%	23,6%
Ponderea datoriei de stat în VBBS	72,70%	131,80%	124,80%	116,80%	119,10%	104,9%
Ponderea datoriei de stat externe în Export	49,90%	66,30%	72,40%	51,50%	57,60%	53,8%
Ponderea serviciului datoriei de stat în VBBS	5,92%	7,20%	3,60%	4,00%	3,70%	2,4%
Ponderea serviciului datoriei de stat externe în Export	1,00%	1,43%	0,90%	0,70%	0,70%	0,6%

Construirea treptată a unei economii de piață nu a fost ușoară pentru Republica Moldova, dificultățile neîntârziind să apară și încetinind procesul tranziției, schimbările structurale în cadrul economiei și, ulterior, alinierea acestora la standardele europene.

Pentru realizarea acestui obiectiv, statul moldovenesc a avut nevoie de infuzii masive de capital, care nu au fost întotdeauna utilizate în scopuri bine definite, pe baza unei evaluări corecte a priorităților, o greșeală a constituit-o, spre exemplu, axarea spre consum și nu spre latura productivă a datoriei de stat pentru o lungă perioadă de timp. Aceste neajunsuri, precum și instabilitatea politică au determinat și o anumită reticență a instituțiilor financiare internaționale

în acordarea de împrumuturi în unele perioade și au făcut ca fluxurile de capital străin să ocolească teritoriul Republicii Moldova un interval destul de îndelungat, în condițiile în care țara se confrunța cu deficit de reurse. De aceea acumularea deficitelor publice în fiecare an a condus, de asemenea, la întârzierea procesului de tranziție.

Situația de instabilitate atât economică, cât și politică a Republicii Moldova, ne pune într-o imagine nu chiar agreată de potențialii investitori de țară, cât și cei rezidenți prin cererea mică la licitațiile de valori mobiliare de stat. Astfel, din păcate țara noastră se află într-o permanentă căutare de a atrage noi surse de finanțare, atât de acoperire a deficitului bugetar, cât și finanțarea proiectelor economice, sociale de prioritate din sectorul public. O activitate de management cât mai eficientă a datoriei de stat nu va face decât să faciliteze parcursul european spre care statul nostru tinde să ajungă.

PARTICULARITĂȚI PRIVIND EVALUAREA CREAȚELOR CONFORM NOILOR SNC

*Galina GUDIMA,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

*Rita LUNGU,
Catedra Finanțe și Evidență Contabilă a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

This article reveals the assessment method of entity's receivables under the new accounting regulations in the Republic of Moldova. According to the new regulations, the issues related to the debts assessment and accounting are also treated from another aspect.

Începând cu 01 ianuarie 2014 reforma contabilității din Republica Moldova a trecut la următoarea etapă: au intrat în vigoare noile Standarde Naționale de Contabilitate și noul Plan general de conturi contabile. În condițiile noilor reglementări sub un alt aspect se tratează și problemele ce țin de evaluarea și contabilitatea creanțelor.

Creanțele reprezintă valori economice avansate temporar de întreprindere altor persoane fizice și juridice pe o perioadă anumită și pentru care urmează să primească un echivalent valoric¹.

Potrivit SNC „Creanțe și investiții financiare”²: **creanțele** sunt drepturi ale entității ce decurg din tranzacții sau evenimente trecute și din stingerea cărora se așteaptă intrări (majorări) de resurse care încorporează beneficii economice.

Creanțele, ca parte componentă a activelor circulante, deseori ocupă o pondere semnificativă în activul bilanțier, de aceea evaluarea corectă a acestora devine foarte importantă. Ideea de bază a evaluării activelor entității este estimarea celei mai veridice valori - valoarea de piață a acestora. Datorită nivelului înalt al lichidității, de cele mai multe ori, creanțele entității sunt înregistrate în contabilitate la valorile apropiate de valorile de piață. Din acest motiv, în general, evaluarea creanțelor nu constituie drept o preocupare deosebită pentru specialiștii în domeniu. Cu toate acestea, în anumite cazuri între valorile înregistrate în contabilitate și cele efective, de pe piață, pot exista diferențe care pot influența deci și valoarea de piață a entității.

SNC „Creanțe și investiții financiare” prevede evaluarea creanțelor în momentul recunoașterii inițiale **la valoarea nominală**, inclusiv impozitele și taxele calculate în conformitate cu legislația în vigoare (taxa pe valoarea adăugată, accize, alte impozite și taxe). Creanțele în valută străină sunt evaluate la suma echivalentă în monedă națională a valutei străine calculată în baza ratei de schimb a BNM.

De exemplu: la 19 martie 2014 entitatea a livrat cumpărătorului străin produse la prețul total de 8000 euro. La data livrării rata de schimb a BNM pentru 1 euro este 18,7026 lei, deci creanța va constitui 149620,80 lei (8000 x 18,7026). Stingerea creanței a avut loc la 31 martie 2014. Rata de schimb a BNM pentru un euro la data stingerii creanței este 18,4710 lei. Creanța recalculată va constitui 147768 lei (8000 x 18,4710), respectiv cu o ajustare în sumă de 1852,80 lei (149620,8 - 147768).

În situațiile financiare creanțele se evaluează **la valoarea contabilă**, valoare la care acestea sunt recunoscute în situațiile financiare.

Dacă la data raportării, suma mijloacelor încasate în urma stingerii unor creanțe depășește valoarea recunoscută a acestora, diferența respectivă se înregistrează în contabilitate ca datorii.

Creanțele comerciale recunoscute inițial se ajustează în următoarele situații:

- ✓ acordării reducerilor de preț după vânzarea bunurilor/prestarea serviciilor;

¹ Grigoroș L., Lazari L. *Bazele teoretice ale contabilității*. Chișinău: Cartier, 2003, pag. 36.

² Standardul Național de Contabilitate „Creanțe și investiții financiare”. În: *Monitorul Oficial nr. 177-181/1224 din 16.08.2013*.

- ✓ acordării de bonusuri pentru îndeplinirea condițiilor contractuale;
- ✓ returnării bunurilor vândute.

De exemplu: entitatea a livrat cumpărătorului produse la un preț de 14400 lei. Conform condițiilor contractuale, dacă cumpărătorul achită factura timp de 10 zile, acestuia i se va oferi o reducere de preț în mărime de 5% (720 lei). Cumpărătorul a respectat condițiile contractuale. Astfel, creanța comercială cu valoarea nominală de 14400 lei va fi ajustată la suma 13680 lei (14400-720).

La întocmirea situațiilor financiare în procesul de evaluare a creanțelor, este necesar de ținut cont de creanțele compromise. Creanțele se consideră **compromise** în cazuri în care termenul de prescripție prevăzut de legislația în vigoare a expirat sau cumpărătorul (clientul) se află în situație financiară nefavorabilă (creanțele nu au acoperire garantată și nu pot fi încasate). Recunoașterea creanțelor drept compromise are loc în baza documentelor care confirmă apariția circumstanței respective. Pentru depistarea creanțelor compromise se efectuează o analiză profundă a acestora. Creanțele fac obiectul unei reevaluări separate dacă există riscul unor clienți incerti. În aceste situații se realizează o grupare și ordonare a clienților pe baza criteriului „data plății” pentru a detecta riscul de neplată. În țările cu economii stabile creanțele sunt tratate în felul următor: nivelul valoric al creanțelor se diminuează, în funcție de perioada de întârziere a plății creanței respective (vezi tabelul 1)¹. Fără a fi o regulă, ci mai curând o uzanță, se poate considera că nu trebuie să se țină cont de creanțele cu vechime mare și cu debitori aflați în incapacitate de plată, deci cu șanse reduse de recuperare

Tabelul 1. Diminuarea creanțelor restante în funcție de termenul de întârziere a încasării

<i>Termenul de întârziere a încasării creanței (zile)</i>	<i>Cota diminuării (%)</i>
31-60	10
61-90	20
91-120	30
peste 120	100

Sursa: Văstan S, Anghel.I. *Evaluarea întreprinderii*. București: Invel Multimedia, 2007, pag.298.

De exemplu: creanțele comerciale ale unei entități în valoare nominală de 60 000 lei se împart în două categorii: 70% în termenele de încasare și 30% mai vechi de un an. Valoarea acestora va putea fi considerată ca:

✓ 70% în cadrul termenului de încasare: valoare $70\% \times 60\ 000 = 42\ 000$ lei (valoare contabilă);

✓ 30% mai vechi de un an: $30\% \times 60\ 000 = 18\ 000$ lei se evaluează la valoarea 0 lei.

Acest procedeu are la bază o tehnică mai riguroasă de analiză, și anume; estimarea probabilității de neîncasare a creanțelor. Această probabilitate estimează de cele mai multe ori pornind de la înregistrările statistice, efectuate pentru perioadele anterioare, în ceea ce privește riscul de neîncasare. Probabilitatea ca anumite facturi să nu fi fost încasate în trecut este considerată drept procentul dintre facturile care nu vor putea fi încasate.

În ceea ce privește creanțele (ca de altfel și datoriile) din cadrul grupurilor spre exemplu între întreprinderea-mamă și filialele sale, în cazul în care se dorește evaluarea întregii entități, trebuie eliminate atât sumele de încasat, cât și sumele de plătit, pentru că din punctul de vedere al entității consolidate nu există nici activul, nici datoria. Cu alte cuvinte nu are sens ca o companie să își datoreze bani sie însăși².

Creanțele compromise se decontează direct la cheltuieli curente în perioada de gestiune în care au fost recunoscute drept compromise. Pentru ajustarea creanțelor comerciale se poate aplica și metoda provizioanelor (corecțiilor).

¹Văstan S, Anghel.I. *Evaluarea întreprinderii*. București: Invel Multimedia, 2007, pag.298.

²Belverd, Needles, Henry, Anderson, James, Caldwell. *Principiile de bază ale contabilității*. Chișinău: Arc, 2001, pag. 833.

Corecțiile se constituie pe măsura vânzării bunurilor sau prestării serviciilor în termenele prevăzute de politicile contabile (lunar, trimestrial, anual) și se contabilizează ca majorare concomitentă a cheltuielilor curente și corecțiilor privind creanțele compromise.

Mărirea corecțiilor privind creanțele compromise poate fi determinată:

- ✓ pe fiecare creanță reieșind din mărirea absolută a creanțelor compromise;
- ✓ pe grupe de creanțe în funcție de termenul de achitare expirat al acestora;
- ✓ pe creanțe în totalitate reieșind din volumul vânzărilor nete în perioada de gestiune și cota pierderilor aferente creanțelor compromise;
- ✓ în alt mod prevăzut în politicile contabile.

Pentru determinarea mărimii provizioanelor (corecțiilor) pe fiecare creanță se analizează solvabilitatea fiecărui debitor și posibilitatea îndeplinirii integrale sau parțiale a obligațiilor financiare de către acesta.

Pentru determinarea mărimii corecțiilor pe grupe de creanțe este necesară clasificarea acestora după termenul de achitare expirat și stabilirea cotei creanțelor compromise aferente fiecărei grupe. Cota creanțelor compromise se calculează în baza datelor din conturile analitice ale perioadelor precedente (de exemplu, 3-5 ani). Mărirea corecțiilor se determină prin aplicarea cotei creanțelor compromise la soldul creanțelor din fiecare grupă.

De exemplu: entitatea dispune de următoarele date privind creanțele comerciale grupate după termenul de achitare expirat (Tabelul 2):

Tabelul 2. Situația creanțelor la 31.12.201X (determinarea grupelor)

Cumpărătorul	Soldul creanțelor comerciale, lei	Termenul de achitare expirat				
		1 – 30 zile	31 – 60 zile	61 – 90 zile	91 – 120 zile	peste 120 zile
„A”	350 000				150 000	200 000
„B”	110 000			23 600	6 400	80 000
„C”	153 800			53 800		100 000
„D”	21 200		4 200	17 000		
Alți cumpărători	45 000	6 800	9 400	800		28 000
Total	680 000					
Cota creanțelor compromise, %	x	1	3	10	30	50

Sursa: elaborat de autori

În baza datelor din tabelul 2 se determină corecțiile privind creanțele compromise.

Tabelul 3. Situația creanțelor compromise la 31.12.201X (determinarea corecțiilor privind creanțele compromise)

Termenul de achitare expirat	Soldul creanțelor comerciale, lei	Cota creanțelor compromise, %	Corecții privind creanțele compromise, lei
A	1	2	$3 = 1 \times 2 : 100$
1 – 30 zile	350 000	1	3 500
31 – 60 zile	110 000	3	3300
61 – 90 zile	153 800	10	15 380
91 – 120 zile	21 200	30	6 360
Peste 120 zile	45 000	50	22500
Total	680 000	X	51040

Sursa: elaborat de autori

În situația în care entitatea creează provizioane (corecții) pentru creanțele compromise, valoarea contabilă a creanțelor comerciale prezentată în Bilanț se va calcula ca diferență dintre valoare nominală și suma corecțiilor privind creanțele compromise.

Referințe:

1. Standardul Național de Contabilitate „Creanțe și investiții financiare”, Ordinul nr.118 din 06.08.2013 al Ministerului Finanțelor al RM. În: Monitorul Oficial nr. 177-181/1224 din 16.08.2013.
2. Grigori L., Lazari L. Bazele teoretice ale contabilității. Chișinău:Cartier,2003.
3. Belverd, Needles, Henry, Anderson, James, Caldwell. Principiile de bază ale contabilității. Chișinău:Arc, 2001.
4. Văstan S, Anghel.I. Evaluarea întreprinderii. București: Invel Multimedia, 2007.

TENDINȚE ÎN MANAGEMENTUL PROIECTELOR DE CONSTRUCȚII

*Liviu LUCA,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

In some industries, such as construction, consulting, aeronautical research, there is a natural tendency to structure the project activity management concentrating on making realistic plans, appropriate allocation of staff, monitoring costs, comparing actual achievements programmed levels.

În anumite ramuri industriale, cum sunt construcțiile, consultanță, aeronautică, cercetarea, există o tendință naturală de structurare a activității pe proiecte, managementul concentrându-se pe realizarea unor planuri realiste, alocarea adecvată a personalului, monitorizarea costurilor, compararea realizărilor efective cu nivelurile programate.

Managementul de proiect este cel mai adesea în responsabilitatea unui manager de proiect. Acesta trebuie să asigure derularea proiectului în parametri stabiliți, pentru a respecta condițiile contractuale stabilite de clienți sau de nevoie proiectului. Managerul de proiect trebuie să aibă calități excepționale de lider, pentru a înțelege proiectul în întregime sa, de la început pînă la sfîrșit, de a conduce, organiza, coordona și controla resursele și echipele de lucru.

Managementul proiectelor reprezintă activitatea fundamentală a titularului funcției de manager de proiect dintr-o organizație. Ca orice manager, și managerul de proiect implică o multime de aptitudini profesionale recunoscute¹ în domeniu pe baza cărora titularul funcției de manager de proiect, cu un anumit nivel de competență, își exercită această profesie.

Managerul de proiect trebuie să aibă abilități de comunicare interpersonală puternice, să fie familiarizat cu activitățile din fiecare secție sau departament, și trebuie să posede cunoștințe generale despre tehnologia utilizată, cu excepția cazului în care proiectul este din domeniul cercetării și dezvoltării (C&D, sau R&D - Research & Development).

Activitățile necesare pentru realizarea proiectelor sunt:

1. Analiza și stabilirea obiectivelor de proiect;
2. Evaluarea și controlul riscurilor;
3. Estimarea resurselor;
4. Alocarea resurselor;
5. Organizarea proiectului;
6. Achiziționarea de resurse;
7. Stabilirea sarcinilor;
8. Conducerea activităților de proiect;
9. Controlarea executării proiectului;
10. Urmărirea și raportarea derulării proiectului;
11. Analizarea rezultatelor;
12. Definierea rezultatelor finale ale proiectului;
13. Previzionarea tendințelor proiectului;
14. Managementul calității;
15. Managementul problemelor.

În alte ramuri, în care predomină organizarea funcțională, repartizarea sarcinilor, alocarea resurselor, monitorizarea costurilor se fac la nivel de compartiment sau de-a lungul unui proces. Însă, chiar și în aceste organizații, majoritatea managerilor își concentrează activitatea pe ceea ce numim proiecte, cum ar fi: dezvoltarea și lansarea unui nou produs, îmbunătățirea unui proces, schimbarea structurii organizatorice sau / și a sistemului informațional, realizarea unui studiu de piață etc. Aceste activități, chiar dacă nu sunt definite explicit ca proiecte, necesită cunoștințe și abilități de management al proiectelor pentru finalizarea lor cu succes.

¹ Richard Newton, Managerul de proiect, Maiestrie în livrarea proiectelor, Editura CODECS, Bucuresti, 2007.

Din păcate este mult mai dificil să conduci proiecte într-o organizație care nu este structurată special pentru acest scop datorită următoarelor aspecte:

➤ Dificultatea folosirii cunoștințelor dobândite în cadrul unui proiect în proiecte ulterioare;

➤ Lipsa timpului alocat managementului proiectelor de către managerii responsabili pentru realizarea acestora, întrucât în astfel de firme proiectele sunt activități adiționale care se suprapun peste sarcinile funcționale de rutină;

➤ Lipsa sistemelor de control adecvate conducerii proiectelor.

Managementul proiectelor este un domeniu a cărui importanță este în continuă creștere, fapt demonstrat de explozia pe care o cunoaște abordarea sa în literatura științifică, de introducerea unor programe de Master de profil, de dezvoltarea organizațiilor profesionale naționale și internaționale (cum ar fi The Project Management Institute) și de intensificarea eforturilor de standardizare a practicilor din domeniu.

Specialiști reputați, ca Tom Peters¹, prezintă managementul proiectelor ca fiind cea mai bună modalitate de a organiza activitatea în cadrul firmelor moderne: folosind acest sistem de management, organizațiile sunt create pentru realizarea unui anumit scop și apoi dizolvate după atingerea acestuia, reorganizându-se din nou sub o formă diferită pentru a răspunde unor noi provocări. Acest mod de lucru este cel mai adecvat în era capitalului intelectual, în care ne aflăm.

Managementul proiectelor include aspecte considerate clasice în managementul producției, cum ar fi graficele rețea, analiza drumului critic, elemente importate din alte discipline, ca de exemplu managementul grupurilor și structurile matriceale, alături de concepte și tehnici noi care ar putea avea un impact important chiar și în cadrul firmelor care folosesc deja organizarea pe proiecte. Ne propunem să trecem în revistă aceste elemente și în acest scop vom structura prezentarea pe stadiile ciclului de viață al unui proiect: selecția, definirea, planificarea, organizarea, controlul și încheierea proiectului.

Selecția. O selecție adecvată a proiectelor pe care le va aborda firma constituie un element critic pentru garantarea obținerii de profit pe termen scurt și pentru dezvoltare pe termen lung. În alegerea proiectelor în care se va implica, firma trebuie să ia în considerare impactul strategic al acestora, să țină seama de competențele cheie necesare, de modul în care va integra noile proiecte cu cele în curs de execuție (managementul proiectelor multiple) și să determine resursele solicitate pentru buna derulare a proiectelor. Există situații în care un anumit element strategic este determinant pentru luarea deciziei (decizii unicriteriale), dar în cele mai multe cazuri decidenții folosesc metode structurate de analiză a diferitelor alternative și criterii multiple. Există numeroase instrumente decizionale, devenite operaționale prin evoluția calculatoarelor (exemplu: Grila de selecție strategică a proiectelor).

Definirea. Majoritatea problemelor care apar pe durata ciclului de viață al proiectului își au originea în etapa de definire a acestuia. Definirea adecvată a proiectului constituie cel mai bun mod de a preveni problemele viitoare. Definirea proiectului include delimitarea scopului acestuia, analiza stakeholderilor, descrierea elementelor tangibile care vor fi generate pe parcursul proiectului, stabilirea criteriilor de evaluare a succesului proiectului, analiza riscului etc. În multe cazuri, în cadrul unor proiecte pe jumătate realizate se constată că furnizorul și clientul au accepțiuni diferite în legătură cu ceea ce proiectul ar trebui să includă sau nu sau asupra criteriilor de evaluare a realizării specificațiilor proiectului. Dacă adăugăm la aceasta frecvențele modificări și adăugări neprevăzute la conținutul proiectelor, devine clar că o definire mai detaliată a proiectului poate evita apariția unor probleme grave (și costisitoare) în etapele ulterioare ale ciclului de viață al proiectului. Analiza riscului permite evaluarea probabilității de apariție a unor evenimente care pot afecta proiectul și impactul lor, permițând managerului de proiect să prevadă acțiuni pentru reducerea, eliminarea sau împărțirea riscurilor încă din etapele timpurii ale derulării acestuia, când stakeholderii sunt mai receptivi (pentru că nu s-a înregistrat încă nici o pierdere).

¹ Tom Peters, "The circle of innovation", New York, 1997.

Organizarea. Un alt factor care poate avea o influență majoră asupra succesului proiectului este alegerea echipei care va realiza proiectul și a managerului acesteia. De asemenea, este importantă crearea unei structuri organizatorice care să asigure la timp resursele necesare, fără a pierde din vedere rolul acestor resurse în execuția proiectului și alinierea activităților din cadrul proiectului la obiectivele firmei.

Planificarea. În etapa de planificare, proiectul este divizat în pachete de activități care sunt atribuite executanților pe baza matricelor de responsabilități, se determină succesiunea activităților, duratele, rezervele de timp, costurile și pe aceste baze prioritatea acestora, se realizează și analizează graficul rețea al activităților proiectului, se alocă resursele și se nivelează folosirea acestora și, în final, se realizează programe pentru fiecare activitate. Pentru realizarea acestor operații există numeroase produse soft la dispoziția managerilor. Ultima noutate în domeniu constă în procesarea simultană a restricțiilor de precedență a activităților cu cele legate de disponibilitatea resurselor. Această analiză permite încorporarea în planificare a unor rezerve de timp în punctele critice ale proiectului, unele corespunzând activităților critice (situate pe drumul critic), iar altele fiind legate de anumite resurse care în anumite momente devin locuri înguste pentru realizarea proiectului.

Controlul. Dacă proiectul a fost corect planificat, execuția acestuia poate fi urmărită și controlată în mod eficace, luându-se măsurile necesare pentru corectarea abaterilor. Elementele monitorizate sunt încadrarea în termene, calitate și costuri. Pentru aceasta sunt disponibile o multitudine de metode grafice, computerizate sau nu (de exemplu, Sistemul culorilor semaforului pentru monitorizarea proiectelor multiple, graficele Gantt etc.)

Încheierea. Terminarea proiectului este etapa cea mai puțin spectaculoasă din cadrul ciclului de viață al proiectului. Însă în acest stadiu se pot trage cele mai multe concluzii utile cu privire la perfecționarea managementului proiectelor. Este util să existe modalități de arhivare a documentelor și ședințe de evaluare finală a proiectului. În unele cazuri, când finalizarea proiectului este întârziată în mod indefinit, este bine să fi fost prevăzute anterior proceduri de finalizare a proiectului.

În construcții, managementul proiectelor a început să fie utilizat în urma cu 20 - 30 de ani, dar dezvoltarea sa în acest domeniu a fost accentuată deoarece corespunde foarte bine necesităților ramurii. Deși a apărut în S.U.A., managementul proiectelor a fost preluat rapid și în Europa, primele încercări de standardizare a practicilor în domeniu datînd din 1979 și aparținînd unui institut din Marea Britanie - The Chartered Institute of Building. Acesta a devenit în prezent, alături de alte organizații cum ar fi Institutul pentru Managementul Proiectelor, PMI (The Project Management Institute), un organism care certifică atât managerii de proiect cât și programele de instruire în domeniu din întreaga lume. De asemenea, la nivel european, s-au elaborat proceduri privind calitatea în domeniul managementului proiectelor, proceduri înscrise în standardele ISO. Managementul proiectelor de construcții constă în planificarea, organizarea, coordonarea și controlul proiectului, de la începerea până la terminarea acestuia, cu scopul de a realiza cerințele clientului privind producerea unui proiect viabil din punct de vedere funcțional și financiar, cu respectarea standardelor de calitate, a costurilor și a termenelor de execuție stabilite prin contracte.

Managementul proiectelor presupune stabilirea unor jaloane în raport cu care se vor preciza liniile directoare de urmat, observarea progresului în realizarea sarcinilor și aplicarea unor corecturi execuției proiectelor în funcție de diferențele constatate între situația reală și planul proiectelor.

La realizarea unui proiect de construcții participa mai multe organizații economice diferite: beneficiar, investitor, organisme finanțatoare, constructor, proiectant, consultanți, furnizori de materiale și echipamente etc. Astfel, managerul de proiect trebuie să lucreze, în mod predominant, cu persoane din alte organizații economice decât cea din care face parte. În asemenea circumstanțe, autoritatea sa este asigurată prin termeni contractuali și este mai puțin directă decât a unui manager obișnuit.

Proiectul de construcții este o întreprindere cu durată de acțiune limitată care are ca obiect de activitate realizarea, reabilitarea sau demolarea unui obiectiv de construcții prin executarea de lucrări de natura variabilă și nestandardizată într-un anumit termen, cu un anumit buget și cu respectarea specificațiilor de calitate convenite.

Tendențele în domeniul managementului construcțiilor pentru următorii 10 ani pot fi grupate în opinia experților FMI¹ pe următoarele domenii:

➤ *Forță de muncă.* Lipsa forței de muncă și îmbătrânirea acesteia datorate imaginii negative a acestei industrii care nu atrage tinerii muncitori constituie principala limitare a creșterii piețelor. Acest fapt forțează organizațiile să reducă fluctuația personalului acordând mai multă atenție condițiilor de muncă și motivației și să aloce mai multe resurse recrutării personalului și pregătirii în domeniile managementului și conducerii.

➤ *Procurare.* Se manifestă o tendință de extindere a utilizării parteneriatelor între stakeholderii unei construcții pentru a furniza o construcție integrală (de la proiectare la instalarea clientului). Aceasta se realizează prin asocieri pe termen scurt, alianțe strategice sau integrare verticală prin fuziuni și achiziții. Parteneriatul va fi extins la nivelul furnizorilor, echipelor de muncă de pe șantiere și subcontractanților. Metoda de procurare proiectare/construcție tinde să devină predominantă, chiar și în sectorul public, pe măsură ce proprietarii folosesc tot mai mult strategii axate pe obținerea unei valori cât mai ridicate. Abilitățile de construire a echipei, realizarea de alianțe, comunicare clară a abilităților vor fi în acest context foarte importante.

➤ *Livrarea proiectelor.* Programele de realizare a proiectelor își continuă tendința de comprimare a termenelor și scurtarea ciclului de producție al construcțiilor va constitui principala preocupare pentru următorul deceniu. Acest fapt conduce la creșterea presiunii în direcția realizării unui management performant la nivelul șantierelor și creșterii productivității. Cantitatea copleșitoare de informații necesare pentru realizarea unui proiect care trebuie vehiculată și necesitatea ca acestea să fie disponibile la momentul potrivit conduce la nevoia de instrumente de comunicare mai performante. Soluții cum sunt intranetul pentru proiecte, sistemele de e-mail din cadrul proiectelor, video teleconferințele, utilizarea GPS (Global Positioning System) pentru supravegherea proiectelor și fotografia digitală sunt numai începutul. Organizațiile care pot utiliza astfel de soluții vor obține un avantaj competitiv important. Acestea impun totodată creșterea abilității organizațiilor de a răspunde cerințelor de pregătire în domeniul tehnic. O altă tendință o constituie abordarea proiectelor ca echipă, de pe poziții de colaborare și nu adverse.

Aceasta permit implicarea contractantului încă de la început în deciziile privind proiectarea construcției și ingineria valorii acesteia.

➤ *Programele privind calitatea.* Managementul calității totale, deși nu mai este la modă, continuă să fie actual ca filozofie: să faci lucrurile bine de prima dată și să te străduiești să le faci din ce în ce mai bine pentru că dacă nu o vei face tu sigur o va face altcineva.

➤ *Siguranța mediului de muncă.* Din ce în ce mai mulți proprietari solicită printre criteriile de selecție pentru atribuirea de lucrări prin licitații un istoric al accidentelor de muncă ale contractanților. Deoarece 85% dintre accidente se datorează comportamentului muncitorilor multe firme implementează programe de securitate a forței de muncă bazate pe schimbare de comportament, creșterea conștientizării pericolelor și implicarea angajaților în cercând să se apropie de ținta „zero accidente”.

➤ *Îmbunătățirea productivității pe șantier.* Eforturile de îmbunătățire continuă a producției de pe șantiere vor constitui o preocupare importantă în perioada următoare. Programele de educație și dezvoltare managerială pentru șefii de șantier și echipe care vor trebui pe lângă capacitățile tehnice să își asume și rolul de lideri vor primi o atenție deosebită din partea firmelor progresiste. Calitatea managementului de pe șantiere va constitui un factor de

¹ William A. Abberger, Gretchen Gagel, William S. Spragins, membrii ai Grupului FMI pentru îmbunătățirea calității și productivității, <http://www.fmi.org>

diferențiere între contractanți. Mulți dintre contractanți prezintă echipelor de pe șantier informații privind productivitatea, costurile și profiturile în încercarea de a sparge mentalitatea care face pune în opoziție personalul din birouri cu cel de pe teren. Tot mai mulți contractanți își definesc activități specifice de control al proiectelor și se asigură că acestea sunt realizate așteptând de la programele de îmbunătățire a calității rezultate cunoscute cum sunt economiile, creșterea productivității echipamentelor și forței de muncă și sporirea profiturilor.

Principalele tendințe în managementul proiectelor de construcții sunt în opinia noastră următoarele:

➤ *Profesionalizarea managerilor de proiect.* Din ce în ce mai mult managerii de proiect vor fi selectați pe baza certificării lor de către organisme profesionale (cum sunt asociațiile profesionale ale managerilor de proiect).

➤ *Informatizarea activității de management al proiectelor.* Este una dintre cele mai importante tendințe. Nu se poate concepe un management performant al proiectelor fără aportul tehnicii de calcul. De la estimarea riscurilor asociate proiectului, la planificarea și urmărirea activităților și gestionarea și optimizarea folosirii resurselor programele informatice special create aduc un sprijin esențial în activitatea curentă a managerilor de proiect.

➤ *Extinderea sistemelor de certificare a managementului calității la nivelul activităților de management de proiect.* Organizații cum sunt ISO, Project Management Institute sau The Chartered Institute of Building, au creat standarde aplicabile procesului de management al proiectelor care furnizează un ghid pentru asigurarea calității procesului de management al proiectelor.

➤ *Intensificarea utilizării analizei valorii.* Prin extinderea utilizării contractelor în care constructorul va fi implicat încă din faza de proiectare se va putea aplica cu mai mult succes și rezultate mai importante analiza valorii noii construcții.

➤ *Sporirea importanței acordate realizării de construcții durabile și sănătoase cu impact asupra practicilor și rolurilor manageriale.*

➤ *Utilizarea unor noi strategii de perfecționare: parteneriat, benchmarking, managementul calității totale, managementul valorii.*

➤ *Extinderea ciclului de viață al proiectului, din punctul de vedere al managerului de proiect de la faza de finalizare a execuției către faza de instalare a clientului (commissioning).*

➤ *Extinderea prezenței firmelor specializate în managementul proiectelor.* Datorită complexității domeniului și necesității adaptării cât mai bune la cerințele clienților se va extinde prezența firmelor care își vor asuma rolul de manager de proiect.

Acestea nu vor avea în mod obligatoriu un număr mare de angajați și dotări cu echipamente de construcții ci vor dispune de un personal înalt calificat și cu experiență în managementul proiectelor. Aceste firme vor semăna mai mult cu firmele de consultanță decât cu cele de construcții cu deosebirea că vor fi implicate mult mai activ în afacerile clienților.

Referințe:

1. Richard Newton, *Managerul de proiect, Maiestrie în livrarea proiectelor*, Editura CODECS, București, 2007.
2. William A. Abberger, Gretchen Gagel, William S. Spragins, membrii ai Grupului FMI pentru îmbunătățirea calității și productivității, <http://www.fmi.org>
3. Tom Peters, "The circle of innovation", New York, 1997.

CONCEPTE ȘI MODELE DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ LOCALĂ

Sabina LUCA,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Local economic development is the process by which various actors in the public sector, the business sector and non-governmental shall cooperate in order to create better conditions for economic growth and to generate new jobs, with the ultimate aim to improve the quality of life throughout local communities.

Globalizarea economiei, amplificarea fenomenului de delocalizare a întreprinderilor, instituționalizarea autonomiei colectivităților locale au condus la creșterea interesului pentru dezvoltarea locală și implicit pentru cea economică. În acest sens, specialiștii din Europa de Vest și America de Nord, iar în ultimii ani și cei din Republica Moldova, au simțit nevoia să abordeze fenomenul dezvoltării economice locale.

Astfel, au fost introduși și dezvoltați o serie de termeni sau categorii noi, cum ar fi: economie locală, dezvoltare economică locală, comunitate locală, factori de dezvoltare economică locală, inițiative locale etc.

În general, literatura de specialitate nu prezintă un concept clar, o definiție a „*economiei locale*“. Majoritatea autorilor analizează principiile, parametrii și politicile de „dezvoltare economică locală”.

Astfel, „Consiliul pentru Dezvoltare Economică Urbană din SUA” definește dezvoltarea economică locală ca pe o „*activitate locală concepută și implementată de agenții din sectoarele public și privat ale comunității printr-un set de programe și proiecte. Prin acest proces se realizează creșterea bunăstării membrilor colectivităților și a agenților economici*”.

Alți autori definesc dezvoltarea economică locală ca pe „o strategie globală de integrare a obiectivelor sociale și economice în scopul revitalizării socioeconomice a unei colectivități”, strategie care presupune ca „reprezentanții locali ai sectorului privat, public sau social, să coopereze la valorificarea resurselor umane, tehnice și financiare a unei colectivități, asociate în cadrul unei structuri sectoriale sau intersectoriale de activitate, privată sau publică, având drept obiectiv crearea de noi locuri de muncă”.

În opinia Marius Profiroiu, conceptul de dezvoltare locală poate fi definit ca o strategie de intervenție economică prin care reprezentanții locali ai sectorului privat, public sau social cooperează la valorificarea resurselor umane, tehnice și financiare ale unei colectivități, asociați în cadrul unei structuri sectoriale sau intersectoriale de activitate, privată sau publică, având drept obiectiv principal crearea de noi locuri de muncă¹.

Alte concepte au în vedere dezvoltarea locală, în care componenta economică este principală. „*Dezvoltarea locală este un proces, în principal economic, aplicat unui teritoriu și care privește comunitatea locală. Prin intermediul unor factori și al unor structuri sociale și economice locale, în principal întreprinderile mici și mijlocii (IMM) locale, această politică își concretizează obiectivele relative la utilizarea și dezvoltarea resurselor locale, crearea și menținerea unui climat de afaceri stabil și profitabil*”.

Dezvoltarea economică locală (DEL) reprezintă factorul crucial al inițiativelor privind dezvoltarea, și include trei tipuri de activități:

- **Dezvoltare economică:** diverse inițiative menite să creeze avantaje economice, ca de exemplu facilitarea dezvoltării mediului de afaceri cu eliminarea obstacolelor inutile și crearea instituțiilor de sprijin
- **Dezvoltarea infrastructurii:** drumuri și alte elemente ale infrastructurii de transport, electricitate, apă și canalizare, educație, sănătate publică, alte facilități

¹ Marius Profiroiu, „Managementul strategic al colectivităților locale”, Edit. Economică, București, 1999, Colecția de administrație publică.

- **Dezvoltarea comunității:** participarea cetățenilor, programe de angajări, reducerea sărăciei, inițiativă privind educația și formarea – proiecte având adeseori ca grup-țintă cetățenii marginalizați, cu statut social scăzut.

Rezultatele economiei locale se reflectă în quantumul resurselor fiscale locale, întrucât agenții economici locali prin nevoile de dezvoltare a infrastructurii și serviciilor locale contribuie la activizarea colectivităților locale prin reprezentanții lor, respectiv autoritățile locale. Se crează astfel o legătură biunivocă între agenții economici locali și comunitatea locală, iar ansamblul acestor relații definesc economia locală.

Economiei locale îi este caracteristică o zonă, un teritoriu împreună cu populația sa (colectivitatea locală) – indivizi, grupuri și organizații locale – și cu activitățile, tradițiile și, mai ales, interesele proprii constituie comunitatea locală. Comunitatea locală desfășoară o activitate economică și socială proprie în scopul satisfacerii intereselor comune ale membrilor săi, și creșterii prosperității zonei respective. Comunitatea locală poate fi definită după natura profesională, confesională, etnică și teritorial administrativă.

Teritoriul local este spațiul în care se desfășoară activitățile specifice economiei locale, având ca actori locali toate persoanele și organizațiile care contribuie semnificativ la dezvoltarea economică locală, respectiv: colectivitatea locală, organele alese ale colectivității locale, asociațiile profesionale, patronale, agenții economici. Noțiunea de teritoriu este folosită de specialiști în sensuri diferite, dar două sunt definițiile mai des uzitate.

Prima definiție, a teritoriului instituțional, are în vedere teritoriul ca un spațiu fizic bine determinat. A doua definiție, a teritoriului relațional, descrie teritoriul ca un spațiu în care se desfășoară un ansamblu de relații de natură economică, politică, socială etc.

Teritoriul instituțional este teritoriul generat de organizarea administrativ-teritorială dintr-o țară, în care se regăsesc proprietățile publică și privată ale statului și proprietățile private ale persoanelor fizice și juridice.

„Teritoriul instituțional reprezintă un mod de stabilire a relațiilor dintre stat și cetățean, bazat pe un control reciproc și o transparență a drepturilor și obligațiilor acestora Statul modern reprezintă pilonul principal în organizarea societății. Producția implică o putere politică bazată pe unități teritoriale clar definite. Aceasta constituie o condiție de funcționare a statului. Fără suprafață și fără frontiere, forțele la putere în acest stat nu pot realiza nici acțiuni publice, nici nu pot preleva impozitele și taxele fără de care statul nu-și poate îndeplini rolul său”. Prin prisma acestei definiții, economia locală reprezintă totalitatea activităților economice care se desfășoară la nivelul teritoriului local (rezultat din organizarea administrativ teritorială), în care sunt implicați actorii locali (colectivitățile locale, autoritățile locale, agenții economici locali etc.). Spre deosebire de teritoriul instituțional, teritoriul relațional este constituit ca un spațiu ale cărui caracteristici sunt date de rețelele de comunicare, schimburile de mărfuri, servicii, relații financiare și flux de informații. Teritoriul relațional poartă amprenta tradițiilor, moștenirilor culturale, dar mai ales a revoluției industriale, a revoluției tehnico-științifice și dinamicii serviciilor și informației.

În acest context, teritoriul relațional poate fi abordat de la nivel global la nivel local. La fel poate fi analizat și nivelul relațiilor economice, respectiv de la un nivel global la nivelul local.

Datorită mijloacelor de intervenție utilizate de autorități (centrale și locale), teritoriul instituțional local are întâietate asupra teritoriului relațional local. Concentrarea politicilor de amenajare a teritoriului, de organizare și funcționare a serviciilor publice locale, de stimulare a inițiativei locale se realizează aproape în totalitate în teritoriul local instituțional și conferă economiei locale de tip instituțional stabilitate și performanțe superioare celei de tip relațional.

Cu toate acestea, pe plan mondial se observă tendința de a se schimba rolurile în favoarea economiei locale de tip relațional datorită unor factori, cum ar fi globalizarea, creșterea schimburilor internaționale, cronicizarea crizei finanțelor publice locale, integrarea regională etc.

Astfel, specialiștii americani tratează economia locală la nivelul „*regiunilor administrative*”, subliniind că atât autoritățile cât și organizațiile particulare găsesc „*regiunile*

administrative folositoare deoarece sunt clarificate sferile de activitate pentru afaceri. Orașele, județele și statul sunt regiuni administrative importante pentru activitatea economică”.

Totuși, cele mai multe modele ale economiei locale concepute de specialiștii americani au în vedere tipologia relațională. Autorii americani consideră economia locală drept totalitatea relațiilor economice desfășurate într-o regiune nodală.

„Regiunea nodală este bazată în primul rând pe un sistem ierarhic de relații comerciale. Centrele mici de afaceri depind de cele mari și atât orașele mici, cât și centrele mari de afaceri pot depinde de un centru mai mare de afaceri. Conceptul de regiune nodală implică ideea că există regiune în cadrul altor regiuni, în sensul că un oraș de mărime medie poate avea propriul său centru comercial, deși acesta este parte a unui oraș mai mare”.

Dezvoltarea economică locală presupune, în concepția multor specialiști, toate activitățile realizate de agenții economici ai unei colectivități pentru satisfacerea nevoilor acestora, referirea la comunitate fiind esențială.

Modele de dezvoltare economică locală

În diferite momente și în diferite locații s-au concretizat și au fost observate o varietate de modele de dezvoltare locală identificându-se principalii factori ai variabilității acestora, și anume:

- stadiul relativ de dezvoltare a regiunilor și a economiilor naționale,
- circumstanțele de ordin istoric,
- resursele locale disponibile,
- concepția dominantă asupra dezvoltării locale.

Diferitele modele de dezvoltare locală din ultimele trei decenii, se pot circumscrie în jurul a trei concepții, care au stat la baza fundamentării unor politici economice, astfel:

1. *Dezvoltarea economică locală orientată pe factori de producție*, bazată pe valorificarea abundenței și a costului scăzut al unor resurse economice de bază;

2. *Abordarea Keynesiană a dezvoltării economice locale*, centrată pe efectele cumulate ale stimulării cererii și investițiilor publice;

3. *Dezvoltarea economică locală bazată pe creșterea sistemului productiv local*, prin organizarea eficientă a resurselor locale (materile și nemateriale) în jurul așa- numitelor districte industriale, rurale sau o combinație a celor două.

Dezvoltarea economică locală orientată pe factori de producție În cazul acestui model, orientat pe factori, dezvoltarea economică locală este bazată exclusiv pe resurse economice de bază (fie acestea resurse naturale, condiții favorabile creșterii anumitor culturi vegetale sau o mână de lucru abundentă și ieftină). Agenții economici se află în acest caz, într-o competiție prin preț, în sectoare care nu necesită un nivel tehnic sau tehnologii foarte avansate, încurajându-se amplasarea de unități industriale, însă economia locală rămâne vulnerabilă față de pierderea avantajului rezultat din prețul scăzut al factorilor. Dacă existența unor resurse economice abundente poate susține un nivel ridicat al veniturilor pe locuitor (pentru o perioadă de timp), o economie locală bazată exclusiv pe valorificarea extensivă a resurselor nu poate asigura o creștere stabilă a productivității.

Din anumite puncte de vedere, economia locală din Moldova este, în principal, o economie orientată pe factori de producție, aceasta și datorită unor convingeri eronate conform cărora în majoritatea cazurilor s-ar beneficia de avantaje comparative pe termen lung în ceea ce privește costurile cu forța de muncă.

Prin prisma acestui model, abordarea dezvoltării economice locale, implică consecințe negative, prin menținerea unei productivități reduse și focalizarea activităților industriale pe procese de producție extensive din punct de vedere al utilizării resurselor.

Abordarea Keynesiană a dezvoltării economice locale Acest model de dezvoltare economică locală presupune subvenționarea sectoarelor cel mai puțin competitive pentru a asigura un volum acceptabil al veniturilor și cheltuielilor la nivel local; investiții productive directe sau participarea statului la capitalul social al firmelor private și nu în ultimul rând

investiții publice în infrastructură, în scopul atragerii investițiilor potențiale (adeseori din afara regiuni respective).

Această abordare nu a dat rezultate încurajatoare în regiunile europene occidentale unde a fost adoptată, disparitățile regionale s-au menținut, în timp ce ajutorul acordat unor structuri productive a produs o serie de externalități negative pentru agenții economici locali, în special mici și mijlocii. Este, totuși important să observăm că, deși infrastructura este rareori o sursă de avantaj competitiv, lipsa unor infrastructuri adecvate poate constitui un dezavantaj important.

Dezvoltarea economică locală bazată pe creșterea sistemului productiv local. Acest model s-a bazat pe prezența într-o zonă restânsă, în spațiul unei economii naționale, unei concentrări de întreprinderi competitive pe plan internațional, dintr-un sector industrial sau chiar ramură industrială. Această abordare evidențiază pe de o parte faptul că întreprinderile industriale constituie axul dezvoltării economice locale și, pe de altă parte, faptul că succesul este rareori obținut de o singură firmă izolată. Forța întreprinderilor moderne provine din grupare și cooperare competitivă care favorizează atingerea unor niveluri de eficiență și flexibilitate rar accesibile unor producători izolați.

Experiența europeană din ultimul deceniu în domeniul districtelor industriale, îndeamnă spre un nou tip de politică regională și locală, caracterizată prin: delegarea autorității funcționale la o varietate mare de instituții și organizații guvernamentale și neguvernamentale; implementarea politicii economice prin intermediul unor instituții apropiate spațial și funcțional de agenții economici; extinderea conceptului de întreprinzător de la sectorul privat în sectorul public.

Modelele de dezvoltare economică locală, care au avut succes în Europa Occidentală în ultimii zece ani, se pot grupa în patru tipuri de dinamică teritorială:

a. *dinamică urbană* – schimbările economice sporesc capacitatea marilor zone urbane de a atrage investiții, preferința investitorilor pentru asemenea amplasamente datorându-se în principal existenței infrastructurii necesare și proximității serviciilor și nu nivelurilor costurilor, evident nefavorabile;

b. *zone rurale integrate* – interacțiunea dintre zonele urbane și rurale a dat rezultate de succes în special atunci când orașe mici și comune cooperează în diferite proiecte;

c. *tehnopoluri*- formă de dezvoltare locală bazată pe știință, resursele concentrându-se în domeniul cercetării;

d. *districte industriale* – formă de organizare industrială destinată să combine producția și relațiile umane în vederea stimulării inovării și expertizei tehnologice, resursele ne-materiale și sprijinul comunităților locale constituind elemente cheie ale funcționalității acestui model.

Analiza experienței în domeniu, în ultimii ani, a țărilor vest-europene arată că este de dorit ca abordarea dezvoltării economice locale să se realizeze în mod descentralizat, pentru atingerea performanțelor scontate obținându-se pentru dimensiunea organizatorică a dezvoltării locale care să asigure combinația optimă între factorii naționali și cei de ordin local, rezultând cu claritate rolul preponderent pe care pot și trebuie să și-l asume fața de dezvoltarea economică locală, tocmai alianțele dintre factorii naționali și cei locali.

Referințe:

1. Marius Profiroiu, „Managementul strategic al colectivităților locale”, Edit. Economică, București, 1999, Colecția de administrație publică.
2. Matei, L. Dezvoltare locală. Concepte și mecanisme, Editura Economică, București, 2009

ASPECTE CONTABILE ȘI FISCALE PRIVIND DETERMINAREA VALORII PRODUCȚIEI ÎN CURS DE EXECUȚIE LA ENTITĂȚILE EDITORIAL-TIPOGRAFICE

*Rita LUNGU,
Catedra Finanțe și Evidență Contabilă a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

*Galina GUDIMA,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

The realizing of editorial- typographical works often takes a long time, which may result with production in progress at the end of the reporting period in publishing and printing houses.

The calculating of the manufactured products cost, therefore, the determination of the financial and economic outcome depends on determining of the value of the production in progress. Currently, the accounting and fiscal issues concerning the determining of the production in progress value are different.

În entitățile editorial-tipografice, care fabrică produse tipărite, sînt foarte rare situațiile, cînd toate costurile perioadei de gestiune se includ în costul acestor produse. De regulă, în astfel de entități, la sfîrșitul lunii permanent rămîne stoc de producție în curs de execuție cu costurile corespunzătoare, care se reportează în perioada următoare.

Producția în curs de execuție cuprinde acea parte a producției al cărei proces de fabricație n-a fost terminat, prezentându-se sub forma unor produse aflate în curs de prelucrare în secțiile de producție, și care se află într-o stare intermediară între materia primă și semifabricat sau între semifabricate și produse finite. De asemenea, producția în curs de execuție include și acele produse finite nerecepționate și pentru care nu s-au întocmit documentele primare de predare la depozit.¹

Evidența producției în curs de execuție se divizează în operativă și contabilă. *Evidența operativă* reflectă situația producției în curs de execuție în expresie naturală în orice moment și se ține pe tipuri de produs. *Evidența contabilă* reflectă toate modificările în producția în curs de execuție în expresie valorică. Evidența contabilă a producției în curs de execuție este chemată să asigure urmărirea autenticității datelor evidenței operative privind stocurile de produse nefinisate în expresie naturală și repartizarea corectă a costurilor între producția finită și stocurile de producție în curs de execuție, precum și determinarea argumentată a valorii lor în evidența curentă și în bilanțul contabil.²

Determinarea producției în curs de execuție se impune cu necesitate pentru calculul costului efectiv al producției finite. Însă determinarea corectă a valorii producției în curs de execuție influențează nu numai exactitatea costului efectiv al producției finite, dar și a altor indicatori economico-financiar (costul vânzărilor, rezultatul financiar, impozitele datorate etc.).

Determinarea valorii producției în curs de execuție în scopuri contabile la entitățile editorial-tipografice. Să examinăm noțiunea de producție în curs de execuție și, de asemenea, metodele de determinare a valorii producției în curs de execuție în contabilitatea entităților care desfășoară activitate editorial-tipografică.

¹ Caraman S., Cușmăușă R. Contabilitate managerială. Curs universitar. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 68.

² Швец А. Калькулирование фактической себестоимости издательской продукции с учетом незавершенного производства. // Главный Бухгалтер. Ценообразование, № 7, 2005 г. Accesibil on-line pe <http://busel.org/texts/catLee/id5ewmyna.htm>

Așadar, la producția în curs de execuție se referă producția care n-a trecut toate etapele de prelucrare prevăzute de procesul tehnologic, precum și produsele și semifabricatele, a căror prelucrare nu s-a terminat la sfârșitul lunii, și produsele finite care n-au trecut controlul tehnic.¹

Trebuie de menționat, că noțiunea de producție în curs de execuție se conține și în majoritatea documentelor normative ramurale, de care se conduc entitățile-producători în activitatea sa. Astfel, la entitățile poligrafice, în calitate de producție în curs de execuție se consideră semifabricatele, care n-au trecut toate etapele (fazele) ale activității de bază în secții aparte, prevăzute de procesul tehnologic, precum și tirajele finisate în procesul de producție, dar care n-au trecut controlul tehnic și pentru care nu s-au întocmit documentele de predare la depozit, ca de exemplu:

- culegerea textului, dar care nu a fost paginat;
- foi tipărite numai pe o parte sau nu cu toate culorile;
- tirajele care se află în proces de broșare și în proces de finisare ș.a.²

În corespundere cu Planul general de conturi contabile aprobat prin ordinul Ministrului Finanțelor la 06.08.2013, contabilitatea producției în curs de execuție se ține cu ajutorul conturilor 811 „Activități de bază” și 812 „Activități auxiliare”.

Costurile legate de fabricarea producției tipărite, alcătuiesc costul acestei producții. Totodată, în cursul perioadei de gestiune nu toată producția finită se expediază clientului, o anumită parte din ea rămâne la depozitul entității poligrafice.

După cum se știe, entitatea editorial-tipografică poate trece la cheltuieli numai costul produselor tipărite vândute. De aceea, este necesar de repartizat corect aceste costuri între producția în curs de execuție și producția finită la depozit, intrată în ultima zi a perioadei de gestiune.

Determinarea valorii producției în curs de execuție depinde de tipul producției (unic, în serie). În cazul producției în serie, producția în curs de execuție poate fi reflectată în bilanțul contabil prin una din următoarele 4 metode de determinare a valorii:³

- la costul efectiv de producție;
- la costul bugetat;
- în baza costurilor directe;
- la costul materiilor prime, materialelor și semifabricatelor.

În cazul producției unice, producția în curs de execuție se reflectă în bilanțul contabil la cost efectiv.

Entitatea editorial-tipografică determină de sine stătător prin ce metodă să determine valoarea producției în curs de execuție. Totodată, trebuie de avut în vedere, că metoda aleasă de determinare a valorii producției în curs de execuție este necesar să fie fixată în politica de contabilitate a acestei entități în scopuri contabile.

Să examinăm mai detaliat metodele de determinare a valorii producției în curs de execuție enumerate mai sus.

Determinarea valorii producției în curs de execuție la cost efectiv de producție. Această metodă este cea mai autentică și mai răspândită. În cazul acesta în baza inventarierii efectuate se determină cantitatea producției în curs de execuție la sfârșitul perioadei de gestiune. Cantitatea obținută de producție în curs de execuție se înmulțește cu costul unitar mediu al producției în

¹ Швец А. Калькулирование фактической себестоимости издательской продукции с учетом незавершенного производства. // Главный Бухгалтер. Ценообразование, № 7, 2005 г. Accesibil on-line pe <http://busel.org/texts/cat1ee/id5ewmyna.htm>

² Шишкородова Н.Н. Оценка незавершенного производства в бухгалтерском и налоговом учете полиграфических предприятий и издательств. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 1, 2005. Москва: Финансы и кредит, 2005.

³ Семенихин В.В. Оценка незавершенного производства в бухгалтерском учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 1, 2012. Москва: Финансы и кредит, 2012, стр. 11-12.

curs de execuție, în rezultatul căruia se determină costul efectiv al producției în curs de execuție la sfârșitul lunii.

Exemplu 1: Entitatea editorial-tipografică cu ajutorul matriței taie din coli de hârtie semifabricate de o formă anumită, pe care apoi le strânge într-o broșură. Dintr-o coală de hârtie se obțin 4 broșuri. Costul unei coli de hârtie alcătuiește 100 lei. Costurile efective de prelucrare a unei coli de hârtie alcătuiesc 52 lei. Stocul producției în curs de execuție la sfârșitul lunii alcătuiește 400 bucăți.

Să admitem, că conform politicii de contabilitate a entității, valoarea producției în curs de execuție se determină la cost efectiv de producție.

Atunci, costul efectiv al unui semifabricat va alcătui 38 lei $[(100 \text{ lei} + 52 \text{ lei})/4 \text{ buc.}]$

Prin urmare, soldul producției în curs de execuție la sfârșitul lunii va fi egal cu 15 200 lei (400 buc. x 38 lei).

Determinarea valorii producției în curs de execuție la cost bugetat de producție. Metoda de determinare a valorii producției în curs de execuție în baza costului bugetat de producție se bazează pe utilizarea costului unitar bugetat al producției în curs de execuție.

Aplicarea costurilor bugetate simplifică esențial procesul de calculare a stocului producției în curs de execuție. Totuși, în acest caz, procesul de determinare a costului produselor fabricate este mai anevoios, deoarece în acest caz apare necesitatea reflectării în contabilitate a abaterilor valorii producției în curs de execuție la cost bugetat și la cost efectiv, care se ține în contul 811 „Activități de bază”. De aceea, în condițiile determinării valorii producției în curs de execuție la cost bugetat, entității îi revine lunar să repartizeze abaterile indicate între stocul producției în curs de execuție la sfârșitul lunii și produsele fabricate.

Totodată, entitatea poate să repartizeze aceste abateri prin 2 metode:

- proporțional indicatorilor cantitativi ai producției fabricate și ai producției în curs de execuție la sfârșitul lunii;
- prin recalcularea costurilor bugetate ale producției în curs de execuție la sfârșitul lunii.¹

Trebuie de atras atenția, că această metodă de repartizare a abaterilor, entitatea care aplică metoda de determinare a valorii producției în curs de execuție la cost bugetat, trebuie să o reflecte în politica de contabilitate.

Exemplu 2. (cifre convenționale). Entitatea editorial-tipografică în procesul de fabricare a produs semifabricate. Costurile efective de fabricare a 300 unități de semifabricate alcătuiesc:

- costuri de materie primă și materiale – 15 000 lei;
- costuri cu personalul – 25 000 lei;
- contribuții la asigurările sociale și asistența medicală obligatorie – 6 750 lei.

Presupunem, că conform politicii de contabilitate a entității, valoarea producției în curs de execuție se determină la cost bugetat, care alcătuiește 150 lei pentru o unitate.

Astfel, costul bugetat al producției în curs de execuție va alcătui 45 000 lei (150 lei x 300 unități), iar costul efectiv – 46 750 lei (15 000 lei + 25 000 lei + 6 750 lei).

În contabilitatea entității editorial-tipografice vor fi întocmite următoarele formule contabile:

1. Debit contul 811 „Activități de bază”, subcontul „Fabricarea semifabricatelor” 46 750 lei – la costul efectiv de fabricare a semifabricatelor calculat în baza costurilor directe.

Credit contul 211 „Materiale” 15 000 lei

Credit contul 531 „Datorii pe termen scurt privind retribuirea muncii” 25 000 lei

Credit contul 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale” 6 750 lei

2. Debit contul 216 „Produse”, subcontul 2162 „Semifabricate din producție proprie” 45 000 lei

¹ Семенихин В.В. Оценка незавершенного производства в бухгалтерском учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 1, 2012. Москва: Финансы и кредит, 2012, стр. 12.

Credit contul 811 „Activități de bază”, subcontul „Fabricarea semifabricatelor” 45 000 lei – se reflectă costul bugetat de fabricare a semifabricatelor.

3. Debit 216 „Produse”, subcontul 2162 „Semifabricate din producție proprie” 1 750 lei

Credit 811 „Activități de bază”, subcontul „Fabricarea semifabricatelor” 1 750 lei – la suma abaterii dintre costul efectiv și cel bugetat al semifabricatelor.

Determinarea valorii producției în curs de execuție în baza costurilor directe. Utilizând astfel de metodă de determinare a valorii producției în curs de execuție, entitatea care desfășoară activitate editorial-tipografică, în politica sa de contabilitate în scopuri contabile, este obligată să determine componența costurilor directe.

Trebuie de remarcat, că în componența costurilor directe se includ numai acele costuri, care participă direct la crearea producției – materia primă și materialele, salariul muncitorilor de bază, contribuții la asigurări sociale și asistența medicală obligatorie ș.a.

Dacă entitatea determină valoarea producției în curs de execuție pe baza costurilor directe, atunci toate celelalte costuri care se țin de către aceasta în contul 811 „Activitatea de bază” se includ în costul producției fabricate.

Exemplu 3. (cifre convenționale). Entitatea, care desfășoară activitate poligrafică pentru fabricarea a 1 000 unități de produse tipărite, a eliberat materie primă în sumă de 45 870 lei (fără TVA). Pe parcursul lunii curente au fost fabricate 900 unități de produse finite.

Costurile directe efectuate în luna curentă au alcătuit:

- materia primă și materiale – 45 870 lei;
- costuri cu salariul – 245 800 lei;
- contribuții la asigurări sociale și asistența medicală obligatorie – 66 366 lei.

E necesar de determinat valoarea producției în curs de execuție pe articole de costuri directe cu condiția că soldul producției în curs de execuție pentru luna precedentă a alcătuit 16 000 lei.

Mai întâi, calculăm mărimea producției în curs de execuție pentru luna curentă, care va fi egală cu 100 unități (1 000 unități – 900 unități).

Apoi determinăm partea de costuri directe, care se atribuie producției în curs de execuție pentru luna curentă. Costurile directe care se atribuie la producția în curs de execuție în luna curentă vor alcătui 358 036 lei (45 870 lei + 245 800 lei + 66 366 lei) / 1 000 unități x 100 unități.

Astfel, soldul producției în curs de execuție la sfârșitul lunii curente, determinat în baza costurilor directe va fi egal cu 374 036 lei. (16 000 lei + 358 036 lei).

Determinarea valorii producției în curs de execuție la costul materiilor prime, materialelor și semifabricatelor. O astfel de metodă se folosește la entitățile editorial-tipografice cu ciclul de producție scurt. De obicei, la astfel de entități, valoarea producției în curs de execuție nu este mare și se compune, în general, din costuri de bază de materie primă și materiale, în special din:

- costuri de materie primă și materiale, care formează baza producției fabricate sau reprezintă componentele necesare pentru fabricarea acestei producții;
- costul articolelor cu destinație de producție, folosite pentru completarea producției fabricate.

Toate celelalte costuri, în cazul aplicării acestei metode de determinare a valorii producției în curs de execuție, se includ în costul producției fabricate.

Exemplu 4. Vom modifica condițiile exemplului precedent. Să presupunem, că conform politicii de contabilitate a entității editorial-tipografice, valoarea producției în curs de execuție se determină în baza costurilor de materie primă, materiale și semifabricate.

La determinarea valorii producției în curs de execuție în baza costurilor de materie primă, materiale și semifabricate se ia numai articolul de costuri „Materiale”.

Calculăm partea de costuri de materie primă, care se atribuie la producția în curs de execuție, care va fi egală cu 4 587 lei (45 870 lei / 1 000 unități x 100 unități).

Astfel, soldul producției în curs de execuție, determinat în baza costurilor de materie primă, materiale și semifabricate alcătuiește 20 587 lei (16 000 lei + 4 587 lei).

Determinarea valorii producției în curs de execuție în scopuri fiscale la entitățile editorial-tipografice. Pentru entitățile, care desfășoară activitate editorial-tipografică este destul de actuală problema determinării valorii producției în curs de execuție. De faptul, ce metodă de evidență a producției în curs de execuție este aleasă în politica de contabilitate în scopuri fiscale, depinde direct rezultatul financiar al perioadei curente în contabilitate și, de asemenea, mărimea impozitului pe profit al acestor entități.

Să examinăm ce se înțelege prin producție în curs de execuție în scopuri fiscale și, de asemenea, modalitatea de repartizare a costurilor directe în producția în curs de execuție și în costul produselor fabricate în luna curentă.

Prin *producție în curs de execuție* în scopuri fiscale se înțelege produsele (lucrările, serviciile) finisate parțial, adică care n-a trecut toate etapele de prelucrare (fabricare) prevăzute de procesul tehnologic. În producția în curs de execuție se includ lucrările și serviciile terminate, dar nepreluate de către client și, de asemenea, comenzile neexecutate și stocurile de semifabricate din producție proprie. Materialele și semifabricatele, care se află în procesul de producție, se referă la producție în curs de execuție cu condiția că ele au fost supuse deja prelucrării.¹

Determinarea valorii stocului producției în curs de execuție la sfârșitul lunii curente se efectuează de către entitate în baza:

- datelor din documentele primare despre mișcarea și despre stocurile (în expresie cantitativă) de materie primă, materiale și produse fabricate pe secții (sau pe alte subdiviziuni de producție ale entității);
- datelor despre suma costurilor directe efectuate în luna curentă (în baza datelor fiscale).²

Trebuie de reamintit, că evidența fiscală, care obligatoriu se ține de toate entitățile plătitoare de impozit pe profit, reprezintă, în sine, sistemul de colectare și generalizare a informației pentru determinarea bazei fiscale în baza documentelor primare.

Totodată, drept confirmare a datelor fiscale reprezintă:

- documentele de evidență primară;
- registrele analitice de evidență fiscală;
- calculul bazei fiscale.³

Prin urmare, pentru determinarea valorii producției în curs de execuție, entitatea editorial-tipografică, poate întrebuința aceleași documente de evidență și mișcare a materiei prime, materialelor și produselor fabricate, ca și în evidența contabilă.

La costurile directe, în special, se referă:

- costurile de materie primă și/sau materiale, utilizate pentru fabricarea produselor și/sau care formează baza ei, sau care reprezintă componenta necesară pentru fabricarea lor;
- costurile pieselor de schimb, care sînt supuse montării și/sau a semifabricatelor care sînt supuse prelucrării suplimentare în cadrul entității;
- costurile cu personalul, care participă nemijlocit în procesul de fabricare a produselor, de executare a lucrărilor, de prestare a serviciilor;
- costurile privind contribuțiile pentru asigurările sociale și asigurarea obligatorie de asistență medicală calculate la sumele indicate de costuri cu personalul.

Trebuie de atras atenția, că entitatea este în drept să-și determine componența sa de costuri directe. De asemenea, entitatea are dreptul să-și determine de sine stătător modalitatea de

¹ Авдеев В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: оценка незавершенного производства в налоговом учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 1, 2013. Москва: Финансы и кредит, 2013, стр. 16.

² Семенихин В.В. Издательско-полиграфическая деятельность: оценка незавершенного производства в налоговом учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 11, 2009. Москва: Финансы и кредит, 2009. Accesibil on-line pe <http://www.lawmix.ru/bux/19293>

³ Ibidem.

incluere a costurilor directe în producția în curs de execuție și în produsele fabricate în luna curentă (lucrările executate, serviciile prestate).¹

Totodată, la determinarea costurilor directe ale entității, este necesar de îndeplinit un șir de cerințe:

- repartizarea costurilor directe trebuie să se facă de către entitate ținând cont de costurile efectuate pentru fabricarea produselor (executarea lucrărilor, prestarea serviciilor);
- modalitatea includerii costurilor directe trebuie să fie aplicată de către entitate cel puțin pe parcursul a două perioade fiscale;
- dacă costurile directe nu pot fi atribuite unui proces concret de fabricare a acestui tip de produse (lucrări, servicii), atunci entitatea este în drept să utilizeze mecanismul său de includere a costurilor directe, bazat pe indicatori argumentați economic.

Acele costuri directe, care în corespundere cu modalitatea de includere acceptată de entitate, se vor referi la producția în curs de execuție, acelea și reprezintă, în sine, valoarea fiscală a producției în curs de execuție.

Totodată, valoarea producției în curs de execuție obținută la sfârșitul lunii se include în componența costurilor directe a lunii următoare. La sfârșitul perioadei fiscale suma soldurilor producției în curs de execuție la sfârșitul perioadei fiscale se include în componența costurilor directe a perioadei fiscale următoare în aceeași ordine.

Cea mai simplă metodă de repartizare reprezintă repartizarea costurilor directe proporțional indicatorilor cantitativi de materie primă. Să examinăm această metodă mai detaliat.

Calculul producției în curs de execuție în acest caz se efectuează în 4 etape:

- 1) calculul costurilor totale repartizabile;
- 2) determinarea soldului producției în curs de execuție la sfârșitul perioadei de gestiune;
- 3) determinarea soldului producției fabricate la depozit la sfârșitul lunii;
- 4) determinarea soldului producției expediate, dar neachitate.

Pentru început, calculăm coeficientul stocurilor producției în curs de execuție în materia primă utilizată. Pentru aceasta e necesar ca cantitatea de materie primă în expresie naturală, care se atribuie la producția în curs de execuție să se împartă la cantitatea totală de materie primă, eliberată în procesul de producție (cu scăderea pierderilor tehnologice).

Coeficientul obținut e necesar de înmulțit cu costurile totale directe, egale cu suma costurilor directe, care se atribuie stocurilor de producție în curs de execuție la începutul perioadei de gestiune și cu suma costurilor efectuate în aceeași perioadă. În rezultat vom obține suma totală a costurilor directe, care se include în stocurile producției în curs de execuție.²

Să examinăm calculul producției în curs de execuție în baza unui exemplu concret.

Exemplu. Entitatea editorial-tipografică în luna mai a anului curent a editat 2 500 broșuri, pentru fabricarea cărora s-au utilizat 20 000 coli de hârtie.

Să presupunem, că cantitatea de materie primă ieșită în stocul producției în curs de execuție în expresie naturală alcătuiește:

- la 1 mai a anului curent (în baza datelor inventarierii precedente) – 200 coli, valoarea producției în curs de execuție (determinată în baza costurilor directe) – 5 000 lei;
- la 31 mai a anului curent (în baza datelor inventarierii) stocul cantitativ de materie primă alcătuiește 400 coli.

În luna mai a anului curent în procesul de producție au fost eliberate 10 500 coli de hârtie. Pierderile tehnologice conform fișei tehnologice alcătuiesc 100 coli. Costurile directe pentru luna mai a anului curent au alcătuit 48 000 lei.

¹ Авдеев В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: оценка незавершенного производства в налоговом учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 1, 2013. Москва: Финансы и кредит, 2013, стр. 17.

² Авдеев В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: оценка незавершенного производства в налоговом учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 1, 2013. Москва: Финансы и кредит, 2013, стр. 18.

Pentru comoditatea calculelor este necesar de întrebuițat următorii indicatori:

PCE_{încep.} - valoarea stocului producției în curs de execuție la începutul perioadei de gestiune, lei;

MPUPCE_{încep.} - cantitatea de materie primă, utilizată în procesul de producție în luna curentă, care se referă la producția în curs de execuție la sfârșitul lunii precedente (adică la producția în curs de execuție la începutul lunii de calcul), indicatori naturali;

CD - suma totală a costurilor directe efectuate în luna curentă, lei;

MPU - cantitatea de materie primă, utilizată în procesul de producție în luna curentă (de calcul);

PT - pierderile tehnologice de materie primă, utilizată în procesul de producție în luna de calcul, indicatori naturali;

PCE - valoarea stocului producției în curs de execuție la sfârșitul lunii de calcul, lei;

MPUPCE_{sfârșit} - cantitatea de materie primă, utilizată în procesul de producție în luna, care se atribuie la PCE la sfârșitul lunii curente, indicatori naturali.

De asemenea, pentru comoditatea calculelor vom aduce date sub următoarea formă:

PCE_{încep.} - 5 000 lei;

MPUPCE_{încep.} - 200 coli;

CD - 48 000 lei;

MPU - 10 500 lei;

PT - 100 coli;

MPUPCE_{sfârșit} - 400 coli.

În acest caz, valoarea producție în curs de execuție la sfârșitul lunii mai a anului curent se determină în felul următor:

$$PCE_{sfârșit} = (CD + PCE_{încep.}) \times MPUPCE_{sfârșit} / (MPI + MPUPCE_{încep.} - PT) = (48\ 000\ lei + 5\ 000\ lei) \times 400\ coli / (10\ 500\ coli + 200\ coli - 100\ coli) = 53\ 000\ lei \times 400\ coli / 10\ 600\ coli = 2\ 000\ lei$$

Respectiv, în luna mai a anului curent, costul broșurilor editate calculat în baza costurilor directe a alcătuit:

$$CD + PCE_{încep.} - PCE_{sfârșit} = 48\ 000\ lei + 5\ 000\ lei - 2\ 000\ lei = 51\ 000\ lei$$

Pentru ca să analizăm etapa a treia a calculului este necesar să completăm condițiile exemplului. Să presupunem că stocul produselor fabricate, la depozitul entității, în expresie naturală, alcătuia 200 unități, iar costul lui calculat în baza costurilor directe alcătuia 5 000 lei.

În luna mai a anului curent entitatea a realizat 2 000 unități de produse fabricate. Stocul produselor fabricate la depozit la sfârșitul lunii a alcătuit: 700 unități (200 unități + 2 500 unități - 2 000 unități).

Costul producției fabricate la depozit alcătuiește:

$$5\ 000\ lei + 51\ 000\ lei = 56\ 000\ lei$$

Calculăm coeficientul stocului PCE în producția fabricată la depozit: $700\ unități / (200\ unități + 2\ 500\ unități) = 0,259$

În acest caz, cota costurilor directe care se atribuie la stocul produselor fabricate la depozit, alcătuiește:

$$56\ 000\ lei \times 0,259 = 14\ 504\ lei$$

Costurile directe care se atribuie la produsele vândute vor alcătui:

$$56\ 000\ lei - 14\ 504\ lei = 41\ 496\ lei$$

În concluzie, este necesar de menționat că entitățile editorial-tipografice trebuie să aleagă cea mai potrivită și avantajoasă metodă de determinare a valorii producției în curs de execuție și să o fixeze în politica de contabilitate a sa. Metoda aleasă trebuie să reflecte cel mai corect valoarea reală a producției în curs de execuție și a costului producției fabricate și să fie aplicată consecutiv de la o perioadă de gestiune la alta.

Referințe:

1. Indicații metodice privind contabilitatea costurilor de producție și calculația costului produselor și serviciilor. În: Monitorul Oficial al RM nr. 233-237 din 22.10.2013. Chișinău: Universul, 2013.
2. Planul general de conturi contabile. Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119 din 06.08.2013 privind aprobarea Planului general de conturi contabile. Monitorul Oficial nr. 233-237 din 22.10.2013
3. Caraman S., Cușmăunsă R. Contabilitate managerială. Curs universitar. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, 170 p.
4. Авдеев В.В. Издательско-полиграфическая деятельность: оценка незавершенного производства в бухгалтерском учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии. Ежемесячный журнал № 8, 2009. Москва: Финансы и кредит, 2009.
5. Авдеев В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: оценка незавершенного производства в налоговом учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 1, 2013. Москва: Финансы и кредит, 2013, стр.16-19.
6. Семенихин В.В. Издательско-полиграфическая деятельность: оценка незавершенного производства в налоговом учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 11, 2009. Москва: Финансы и кредит, 2009. Accesibil on-line pe <http://www.lawmix.ru/bux/19293>
7. Семенихин В.В. Оценка незавершенного производства в бухгалтерском учете. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 1, 2012. Москва: Финансы и кредит, 2012, стр. 11-13.
8. Швец А. Калькулирование фактической себестоимости издательской продукции с учетом незавершенного производства. // Главный Бухгалтер. Ценообразование, № 7, 2005 г. Accesibil on-line pe <http://busel.org/texts/catlee/id5ewmyna.htm>
9. Шишкородова Н.Н. Оценка незавершенного производства в бухгалтерском и налоговом учете полиграфических предприятий и издательств. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 1, 2005. Москва: Финансы и кредит, 2005.

PARTICULARITĂȚILE SPECIFICE DE CALCULARE A COSTULUI PRODUSELOR EDITORIAL-TIPOGRAFICE ȘI CONTABILITATEA COSTURILOR LEGATE DE FABRICAREA ACESTORA ÎN CONTEXTUL NOILOR REGLEMENTĂRI

*Rita LUNGU,
Catedra Finanțe și Evidență Contabilă a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

One of the main problems of the accounting organization at publishing and printing houses is the determining of the cost of printed products. The purpose of this accounting is the opportune, complete and authentic determining of actual costs related to the publishing of printing-typographical products, the determining of the actual cost separately for each edition and completely for production.

The cost of printing and typographical products is one of the basic economic indicators that characterize the production and economic activity of publishing and printing house and it depends on the organization of the technological process, the quality of materials, manager's skill of a proper organization of the production process and many other factors. For a correct calculation of the production cost of the editorial-typographical products, it is necessary to take into account the particularities of the technological process of printing and publishing houses.

Desfășurarea activității editorial-tipografice reprezintă în sine un proces tehnologic complex, care se bazează pe o utilizare largă a proceselor chimice, mecanice, fizico-chimice, fotografice și altor procese. Particularitatea principală a fabricării produselor editoriale reprezintă procesul tehnologic cu mai multe etape. Fiecare etapă de fabricare a producției editoriale are o structură corespunzătoare de costuri, în dependență de nivelul mecanizării și automatizării proceselor de producție, a materialelor utilizate.¹

Deseori, cu o mulțime de probleme se ciocnesc editurile (redacțiile) și tipografiile, care se ocupă cu fabricarea publicațiilor periodice tipărite și, de asemenea, cu fabricarea cărților. În calitate de publicație periodică tipărită poate fi ziarul, revista, almanahul, buletinul, altă publicație, care are o denumire stabilă (constantă), un număr curent și care este publicată nu mai rar de o dată în an.

Fără îndoială, activitatea editorial-tipografică reprezintă un tip de producție specific, care presupune pregătirea și, de asemenea, fabricarea edițiilor tipărite de orice tip. Totuși, particularitățile ei practic nu și-au găsit reflectarea nici în actele normative, care reglementează contabilitatea, nici în normele legislației fiscale. Aceasta conduce la aceea, că fiecare entitate își rezolvă în felul său problemele apărute în rezultatul contabilității costurilor specifice sau altor surse suplimentare de venituri.

Deci, activitatea redacțiilor și editurilor are anumite particularități, pe care nu putem să nu le menționăm. În primul rând, fabricarea produselor tipărite se face după primirea comenzilor, cu colectarea cărora, de obicei, se ocupă organizațiile corespunzătoare (oficii poștale, agenții, ș.a.). Prin urmare, partea cea mai mare a produselor tipărite, editurile (redacțiile) o editează în baza comenzilor, adică prin abonare. În al doilea rând, cu difuzarea produselor tipărite se ocupă, în general, tot organizațiile specializate. Trebuie de menționat, că fabricarea edițiilor tipărite se efectuează în baza contractului încheiat cu autorul (succesorul de drept) în conformitate cu legislația în vigoare.

Un compartiment important în sistemul contabil, care servește drept fundament al sistemului informațional al entității reprezintă contabilitatea costurilor de producție. Așadar, una din problemele principale ale organizării contabilității la edituri și tipografii reprezintă determinarea costului produselor tipărite. Scopul acestei contabilități reprezintă determinarea

¹ Семенихин В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: основное производство. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 4 (124), 2009. Москва: Финансы и кредит, 2009, стр. 7.

oportună, completă și autentică a costurilor efective, legate de publicarea produselor editorial-tipografice, determinarea costului efectiv pe fiecare ediție aparține și a producției în întregime.

Costul producției editoriale (lucrărilor, serviciilor) este exprimarea în formă bănească a costurilor legate de fabricarea produselor editoriale (lucrărilor executate, serviciilor prestate).¹

Costul produselor editoriale și tipografice este unul din indicatorii economici de bază care caracterizează activitatea de producție și economică a editurii și tipografiei și depinde de organizarea procesului tehnologic, de calitatea materialelor, iscusința conducătorului de a organiza corect procesul de producție și mulți alți factori. Pentru a calcula corect costul de producție a produselor editorial-tipografice este necesar de a ține cont de particularitățile procesului tehnologic a editurilor și tipografiilor.

Deci, contabilitatea costurilor de producție și calculația costului edițiilor tipărite ocupă unul din locurile de bază în sistemul contabil al entităților editorial-tipografice. Informația despre costurile de producție trebuie să fie autentică și oportună, ceea ce este foarte important pentru luarea deciziilor manageriale, precum și pentru impozitare.

Contabilitatea costurilor de producție și calcularea costului produselor tipărite sînt strîns legate între ele: contabilitatea se ține în corespundere cu cerințele calculării produselor tipărite, iar calculația, la rîndul său, se întocmește în baza datelor contabilității.²

Pornind de la necesitatea stabilirii unor reguli (norme) generale privind contabilizarea costurilor de producție și calculația costului produselor fabricate/serviciilor prestate au fost elaborate Indicații metodice privind contabilitatea costurilor de producție și calcularea costului produselor și serviciilor aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119 din 06.08.2013. Aceste indicații au intrat în vigoare la 1 ianuarie 2014.

Obiectivul acestor indicații metodice constă în stabilirea modului de contabilizare a costurilor de producție și de calculație a costului produselor fabricate (serviciilor prestate).

Componența concretă a costurilor reflectă specificul costurilor acestor entități. Editurile își înfăptuiesc activitatea sa, în principal, în direcțiile următoare:

- fabricarea produselor editoriale pe diferite forme de purtători magnetici, inclusiv de hîrtie, ș.a.;

- executarea lucrărilor editoriale conform contractelor de antrepriză, inclusiv pregătirea originalelor machete, ș.a.;

- acordarea serviciilor editoriale conform contractelor de acordare a serviciilor cu titlu gratuit (redactarea, inclusiv cea științifică, de control, tehnică, corectura, ș.a.).³

Pentru calcularea costului produselor editoriale (lucrărilor, serviciilor) costurile se grupează pe următoarele articole:

- costuri privind onorariul de autor;

- costuri privind onorariul pentru lucrările artistice și grafice;

- costuri privind lucrările poligrafice;

- costuri de materiale (hîrtie pentru text, pentru copertă și supracopertă, pentru forșat, pentru pagini intercalate prin lipire, pentru etichete pe coperti, carton, materiale de copertare, materiale pentru acoperirea cu celofan a copertii ș.a.);

- costuri de redacție (prelucrarea și oformarea originalelor, crearea originalelor machete);

- costuri indirecte de producție ale editurii;

- pierderi din rebuturi (numai în postcalculații).

Toate costurile activității de producție se divizează în:

¹ Приказ Государственного комитета Республики Беларусь по печати № 314 от 29 сентября 1999 г. об утверждении Инструкции по планированию, учету и калькулированию себестоимости издательской продукции. Accesibil on-line pe <http://busel.org/texts/cat1xn/id5bwoeum.htm>.

² Гилула М.М. Учет затрат на выпуск издательской продукции. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 8 (116), 2008. Москва: Финансы и кредит, 2008, стр. 23.

³ Мерзликina Е.М., Никандрова Л. К. Отраслевые особенности калькулирования себестоимости издательской продукции и учет затрат на ее производство и продажу. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 3 (147), 2011. Москва: Финансы и кредит, 2011, стр. 7.

- costuri directe, adică costurile legate nemijlocit de procesul de fabricare a produselor editorial-tipografice și care pot fi atribuite unui obiect de calculație în mod direct fără calcule suplimentare;

- costuri indirecte, adică costurile legate de gestiunea și deservirea subdiviziunilor de producție ale entității.¹

La **costurile directe** ale editurii se referă următoarele costuri: onorariul de autor și onorariul pictorilor și graficienilor pentru ediții; contribuțiile pentru asigurările sociale și asigurarea obligatorie de asistență medicală obligatorie calculate la aceste onorarii; costurile de hârtie, carton, materiale de copertare; costurile legate de lucrările poligrafice; serviciile tipografice cu caracter productiv; o parte din alte costuri de producție, pierderile din rebut. În afară de acestea, aici mai pot fi incluse o parte din costurile de redacție, inclusiv costul lucrărilor de fabricare a originalelor machete.

Originalul machetă este originalul editorial, fiecare pagină a căruia coincide cu pagina ediției ce urmează a fi tipărită.²

La **costurile indirecte de producție** pot fi atribuite costurile indirecte ale editurii, care nu pot fi atribuite direct unei ediții concrete (unei comenzi), precum și o parte din costurile de redacție și o parte din alte costuri de producție ș.a.

Costul hârtiei, cartonului, semifabricatelor cumpărate, pieselor de schimb, combustibilului, energiei și altor tipuri de materiale, care se țin la evidență în componența materialelor la contul 211 „Materiale”, se reflectă la costurile de materiale prin formula contabilă:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Debit contul 812 „Activități auxiliare”

Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție”

Credit contul 211 „Materiale”, subcontul „Materii prime și materiale de bază”.

Hârtia, cartonul și materialele pentru copertare, care aparțin editurii și sînt transmise întreprinderii poligrafice, se reflectă la valoarea prevăzută în contract, prin formula contabilă internă:

Debit contul 211 „Materiale”, subcontul „Materiale transmise spre prelucrare”

Debit contul 211 „Materiale”, subcontul „Materii prime și materiale de bază”.

Costurile de hârtie, carton și materiale de copertare, care aparțin entității poligrafice se reflectă prin formula contabilă:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 521 „Datorii comerciale curente”.

Deșeurile recuperabile, apărute în procesul de producție, micșorează suma costurilor de materiale ale editurii, de aceea ele se evaluează la valoarea de întrebuințare posibilă prin întocmirea formulei contabile:

Debit contul 211 „Materiale”

Credit contul 811 „Activități de bază”.

Printre altele, la costurile de materiale se referă și purtătorii magnetici: dischetele, compact-discurile, casetele audio și video ș.a.³

Lucrările (serviciile) organizațiilor terțe, acordate editurii pentru desfășurarea activității editoriale se reflectă în contabilitate în momentul calculării datoriei în baza conturilor spre plată primite de la aceste organizații:

¹ Indicații metodice privind contabilitatea costurilor de producție și calculația costului produselor și serviciilor aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 118 din 06.08.2013. În: Monitorul Oficial al RM. nr. 233-237 din 22.10.2013. Chișinău: Universul, 2013.

² Scobioală V., Nastas V. Procese editoriale. Note de curs. Partea I-a. Chișinău, U.T.M., 2008, p.99. Accesibil online pe http://library.utm.md/lucrari/Tipografia/2008/11/Procese_editoriale_Note_curs_DS.pdf

³ Авдеев В.В. Калькулирование издательской продукции. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 2 (134), 2010. Москва: Финансы и кредит, 2010, стр. 37.

Debit contul 811 „Activități de bază”

Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”

Credit contul 521 „Datorii comerciale curente”.

La lucrările (serviciile), acordate de organizațiile terțe, pot fi atribuite serviciile comunale, serviciile de telecomunicații, lucrările de reparații, serviciile de pază, etc.

Achitarea serviciilor (lucrărilor) se reflectă în contabilitate în baza extraselor de cont bancar și a documentelor de plată anexate la acestea prin întocmirea formulei contabile:

Debit 521 „Datorii comerciale curente”

Credit 242 „Conturi curente în monedă națională”.

Onorariile autorilor operelor, traducătorilor, autorilor altor opere derivate, autorilor și pictorilor edițiilor neperiodice se calculează pentru lucrările executate conform contractelor editoriale, în baza plăților efectuate de redacții. Contractul editorial reglementează relațiile prevăzute de Codul civil al RM. Calcularea onorariului de autor se reflectă cu ajutorul formulei contabile:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 544 „Alte datorii curente”, subcontul „Decontări cu autorii și pictorii”.

Dacă editura planifică să reediteze o operă sau să o producă cu ajutorul diferitor fabrici, atunci e posibilă recalcularea onorariului de autor prin formula contabilă reflectată mai sus.

Calcularea avansului pentru onorariul de autor în evidența contabilă nu se prevede. Calcularea datoriei editurii față de lucrători privind retribuirea muncii se reflectă prin formula contabilă:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 531 „Datorii față de personal privind retribuirea muncii”.

Calcularea contribuțiilor pentru asigurările sociale și asigurarea obligatorie de asistență medicală calculate la salariile personalului se reflectă la costurile de producție prin formula contabilă:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale”.

Ca bază fiscală pentru calcularea contribuțiilor de asigurări sociale și asistență medicală obligatorie servesc:

- sumele salariilor calculate, reflectate în debitul conturilor 811, 812, 821;

- sumele onorariilor de autor, reflectate în debitul contului 811.

Costurile privind executarea poligrafică, care se perfectează cu ajutorul Procesului verbal de stabilire a prețurilor contractuale, conturilor spre plată și facturilor de predare a tirajului se reflectă prin formula contabilă:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 521 „Datorii comerciale curente”.

Suma amortizării calculate mijloacelor fixe indiferent de metoda de calcul aleasă se reflectă prin formula contabilă:

Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”

Credit contul 124 „Amortizarea mijloacelor fixe”.

Suma amortizării calculate imobilizărilor necorporale indiferent de metoda de calcul aleasă se reflectă prin formula contabilă:

Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”

Credit contul 113 „Amortizarea imobilizărilor necorporale”.

În contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii” trebuie să reflectăm includerea amortizării dreptului de autor pe o ediție concretă. Partea cea mai mare a costurilor se reflectă în debitul conturilor 811 și 821 și în creditul conturilor de plăți cu diferiți contragenți în acea perioadă, la care ele se referă, indiferent de perioada efectivă de achitare, adică utilizând metoda calculării.

La edituri, redacțiile reprezintă subdiviziune de bază, care este specializată în editarea cărților, revistelor și altor produse tipărite. De aceea, o parte din costurile de redacție (prelucrarea

și oformarea originalelor, pregătirea originalelor machete se țin la evidență în contul 811 „Activități de bază”, pentru care editura deschide un subcont „Costuri de redacție”. Secția de pregătire a originalelor machete prezintă serviciului contabilitate lista originalelor cu indicarea volumului pe fiecare ediție (comandă) în coli editoriale sau coli de tipar culese în luna curentă. Fabricarea originalelor machete pentru organizațiile terțe se consideră ca prestarea serviciilor, valoarea cărora trebuie să fie reflectată în evidența contabilă ca venituri din prestarea serviciilor editoriale:

Debit contul 221 „Creanțe comerciale”

Credit contul 611 „Venituri din vânzări”, subcontul 6111 „Venituri din vânzarea produselor”

Credit contul 534 „Datorii față de buget”.

Dacă în structura editurii se află o secție separată – secția de pregătire a originalelor machete (centru de computere), atunci costurile de întreținere a acesteia se reflectă în debitul contului 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, iar apoi acestea se repartizează pe acele ediții, care au fost primite de secție în luna dată, proporțional volumului în coli editoriale. Costurile privind recenzarea originalelor, care nu au fost primite spre editare, sînt incluse în costurile de redacție. Costurile de redacție se repartizează între ediții proporțional volumului lor în coli editoriale sau pe ediții concrete.

După cum s-a menționat, ca bază de repartizare a costurilor indirecte de producție a editurii poate servi volumul și tirajul ediției, volumul vânzărilor de produse tipărite, și, de asemenea, salariul muncitorilor. Însă, ultimii 2 indicatori nu sînt stabili, de aceea nu se recomandă să îi utilizăm în calitate de bază de repartizare a costurilor indirecte de producție ale editurii, așa cum aceasta poate duce la denaturarea costului ediției. De aceea, de obicei, repartizarea costurilor indirecte de producție pe ediții aparte se efectuează proporțional volumului lor și tirajului ediției.¹

De asemenea, în afară de colile editoriale, în calitate de bază de repartizare a costurilor indirecte de producție ale editurii mai pot servi suma costurilor directe, costurile de redacție ș.a. la latitudinea editurii.

Baza de repartizare a costurilor indirecte de producție aleasă trebuie să fie indicată în politica de contabilitate a editurii. La sfîrșitul perioadei de gestiune, indiferent de metoda utilizată de repartizare a costurilor indirecte de producție, aceste costuri se repartizează în costul produselor fabricate prin următoarea formulă contabilă:

Debit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”.

Totodată, costurile indirecte de producție constante se repartizează pe ediții proporțional volumului lor în coli editoriale. Dacă în politica de contabilitate este prevăzut că suma rămasă a costurilor indirecte de producție constante, care n-a fost inclusă în costul de producție, să se treacă la cheltuielile perioadei, atunci se va întocmi formula contabilă:

Debit contul 714 „Alte cheltuieli ale activității operaționale”

Credit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”.

Evidența pierderilor din rebuturi se ține cu ajutorul contului 714 „Alte cheltuieli din activitatea operațională”. La aceste pierderi se referă, în special, costul fabricării eratelor (greșelilor de tipar), foile rupte, culegerea repetată, ș.a.² Rebuturile se înregistrează cu ajutorul *Procesului verbal privind rebutul*, care se anexează la cont și care se aprobă de directorul editurii.

Reflectarea rebuturilor depistate în secțiile de bază și/sau auxiliare se reflectă prin formula contabilă:

¹ Семенихин В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: основное производство. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 4 (124), 2009. Москва: Финансы и кредит, 2009, стр. 10-11.

² Мерззликина Е.М., Никандрова Л. К. Отраслевые особенности калькулирования себестоимости издательской продукции и учет затрат на ее производство и продажу. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 3 (147), 2011. Москва: Финансы и кредит, 2011, стр. 9.

Debit contul 714 „Alte cheltuieli din activitatea operațională”

Credit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 812 „Activități auxiliare”.

În procesul verbal, în afară de descrierea esenței și cauzei apariției rebutului, se mai indică de către cine a fost comis rebutul, de către cine va fi recuperat și ce sume pot fi recuperate de la persoanele vinovate. În afară de aceasta, în debitul acestui cont, de asemenea, se reflectă cheltuielile de remediere a rebutului:

Debit contul 714 „Alte cheltuieli din activitatea operațională”

Credit contul 211 „Materiale”

Credit contul 811 „Activități de bază”

Credit contul 812 „Activități auxiliare”

Credit contul 531 „Datorii față de personal privind retribuirea muncii”

Credit contul 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale”

Credit contul 541 „Datorii preliminate”

Credit contul 521 „Datorii comerciale curente”.

O parte din cheltuielile, reflectate în contul 714 „Alte cheltuieli din activitatea operațională” poate fi recuperată în perioada în care s-au depistat rebuturile din contul persoanelor responsabile de apariția rebuturilor și anume din contul furnizorilor de hârtie necalitativă și altor materiale, către care se înaintează pretenții, sau din contul lucrătorilor editurii. Aceste operații se reflectă cu ajutorul următoarelor formule contabile:

Debit contul 226 „Creanțe ale personalului” – la suma totală a recuperărilor, inclusiv TVA;

Credit contul 612 „Alte venituri din activitatea operațională” – la valoarea de piață a produselor rebutate;

Credit contul 534 „Datorii față de buget” – la suma TVA aferentă.

Să examinăm un exemplu de repartizare a costurilor de redacție:

Exemplu: În perioada de gestiune redacția a publicat 3 ediții cu următorul volum:

1) Revista „Noutăți contabile”- 4 coli editoriale (c.e.);

2) Revista „Contabilitatea în ramuri” – 8 coli editoriale (c.e.);

3) Revista „Impozite și drept” – 10 coli editoriale (c.e.).

Costurile de redacție pentru luna curentă au alcătuit (cifre convenționale):

- salariul redactorilor și paginatorilor, ocupați cu editarea revistei „Noutăți contabile” și revistei „Impozite și drept” – 8 000 lei;

- contribuțiile pentru asigurările sociale și asigurarea obligatorie de asistență medicală aferente salariului redactorilor și paginatorilor ocupați cu editarea revistei „Noutăți contabile” și revistei „Impozite și drept” – 2 160 lei;

- salariul redactorilor și paginatorilor, ocupați cu editarea revistei „Contabilitatea în ramuri” – 4 000 lei;

- contribuțiile pentru asigurările sociale și asigurarea obligatorie de asistență medicală aferente salariului redactorilor și paginatorilor ocupați cu editarea revistei „Contabilitatea în ramuri” – 1 080 lei;

- materialele pentru redactare și paginare a tuturor manuscriselor fără repartizarea pe obiecte de evidență – 3 200 lei.

Conform politicii de contabilitate a entității este prevăzut, că repartizarea costurilor indirecte de producție se efectuează proporțional numărului de coli editoriale.

În contabilitate costurile de producție efectuate se reflectă prin formulele contabile

1) Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție” Credit contul 531 „Datorii față de personal privind retribuirea muncii” 12000 lei (8000 + 4 000) – la suma salariului calculat redactorilor și paginatorilor.

2) Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție” Credit contul 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale” 3 240 lei (2 160 + 1 080) – la suma contribuțiilor pentru asigurările sociale și asigurarea obligatorie de asistență medicală calculate la salariile redactorilor și paginatorilor.

3) *Debit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție” Credit contul 211 „Materiale” 3 200 lei – la suma materialelor utilizate pentru redactarea și paginarea tuturor manuscriselor.*

4) *Debit contul 811 „Activități de bază” Credit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție” 3484,67 lei - la suma costurilor de redacție repartizate în costul revistei „Noutăți contabile” $((8\ 000\ lei + 2\ 160\ lei) \times 4\ c.e.) / (4\ c.e. + 10\ c.e.) + (3200\ lei \times 4\ c.e.) / (4\ c.e. + 8\ c.e. + 10\ c.e.)$*

5) *Debit contul 811 „Activități de bază” Credit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție” 8711,69 lei - la suma costurilor de redacție repartizate în costul revistei „Impozite și drept” $((8\ 000\ lei + 2\ 160\ lei) \times 10\ c.e.) / (4\ c.e. + 10\ c.e.) + (3200\ lei \times 10\ c.e.) / (4\ c.e. + 8\ c.e. + 10\ c.e.)$*

6) *Debit contul 811 „Activități de bază” Credit contul 821 „Costuri indirecte de producție ale editurii”, subcontul „Costuri de redacție” 6243,64 lei - la suma costurilor de redacție repartizate în costul revistei „Contabilitatea în ramuri” $(4\ 000\ lei + 1080\ lei) + (3200\ lei \times 8\ c.e.) / (4\ c.e. + 8\ c.e. + 10\ c.e.)$*

În prezent se observă tendințe determinate de dezvoltare a sectorului tipografic. Se perfecționează organizarea procesului tehnologic, permanent se înnoiesc mijloacele fixe ale întreprinderilor poligrafice, se aplică tehnologii noi de executare a lucrărilor poligrafice ș.a.m.d., adică activitatea întreprinderilor poligrafice depinde, în mare măsură, de influența progresului tehnico-științific.

Totuși, calcularea costului de producție rămâne a fi un indicator generalizator important, care reprezintă în sine rezultatul activității de producție a întreprinderii poligrafice. Contabilitatea costurilor și calcularea costului produselor (lucrărilor, serviciilor) ocupă un loc dominant în sistemul contabil general.

Trebuie să menționăm, că clasificarea costurilor în directe și indirecte este semnificativă din punct de vedere al alegerii metodei de gestionare a acestor costuri. În ceea ce privește costurile directe, practic nu există vreo problemă complexă a alegerii metodei de gestionare.¹

De asemenea, trebuie să remarcăm, că entitățile din sectorul poligrafic concurează în ce privește mărimea anume a costurilor indirecte de producție, deoarece costurile directe sînt practic aceleași pentru toate entitățile sectorului dat. Pentru entitățile din sectorul poligrafic costurile indirecte de producție ating pînă la 200-300% în structura costurilor.²

Deci, putem face concluzia: anume costurile indirecte de producție necesită o atenție deosebită pentru analiza și elaborarea deciziilor manageriale. Calcule suplimentare necesită numai acea parte a costurilor, care rămîne după deducerea costurilor directe.³

Astfel, necesitatea utilizării metodelor evaluate de evidență a costurilor indirecte de producție este provocată de faptul că aplicarea metodelor tradiționale nu permite realizarea sarcinilor contabilității manageriale. Metodele simplificate de repartizare a costurilor indirecte de producție în baza salariului tot mai redus al muncitorilor de bază nu pot fi justificate, mai ales acum cînd costurile de prelucrare a informației nu mai prezintă o piedică pentru implementarea unor sisteme mai evaluate de evidență a costurilor.

Mai mult decît atît, concurența globală intensivă a făcut greșeli în deciziile luate incorect din cauza insuficienței de informații mai probabile și mai costisitoare. Pe parcursul acestor ani a crescut costul alternativ al sistemului informațional nu prea bun și s-au redus costurile de implementare a unor sisteme evaluate de contabilitate a costurilor și, de asemenea, a crescut cererea la datele mai exacte privind costul de producție. Toate acestea devin ca fundal, pentru apariția unor instrumente mai efective și evaluate de calculare și gestiune a costurilor.⁴

¹ Габдуллин, Р. Формирование информации о себестоимости продукции полиграфических предприятий. // Управленческий учет № 3, 2009. Москва: Финпресс, 2009, стр. 28.

² Ibidem, стр. 29.

³ Ibidem, стр. 28.

⁴ Габдуллин, Р. Формирование информации о себестоимости продукции полиграфических предприятий. // Управленческий учет № 3, 2009. Москва: Финпресс, 2009, стр. 32.

În cazul calculării costului produselor editoriale apar un șir de probleme, rezolvarea cărora influențează semnificativ nu numai asupra problemelor metodice de calcul și contabilitate a costurilor, dar și asupra determinării căilor de optimizare și reducere a lor.

Trăsăturile specifice ale activității editoriale se manifestă în organizarea structurii producției și a procesului tehnologic, în caracterul muncii redactorilor și editorilor, în relații de reciprocitate a editurii cu autorii, cu entitățile poligrafice, cu furnizorii de hârtie, carton și materiale de copertare, cu librăriile.

Totuși, soluționând ce metodă de evidență și calculare a costului trebuie aplicată, e necesar de ținut minte, că nu există variante universale. Există o mulțime de metode de calculare a costului, dar, în principiu, ele pot fi divizate în 2 grupe: metode de evidență în baza costurilor totale și în baza costurilor parțiale. Dezvoltarea contabilității de producție naționale, apropierea ei de standardele internaționale presupune studierea și analiza experienței organizării contabilității costurilor în țările cu economie dezvoltată de piață.

Referințe:

1. Indicații metodice privind contabilitatea costurilor de producție și calculația costului produselor și serviciilor aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 118 din 06.08.2013. În: Monitorul Oficial al RM nr. 233-237 din 22.10.2013. Chișinău: Universul, 2013.
2. Planul general de conturi contabile. Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119 din 06.08.2013 privind aprobarea Planului general de conturi contabile. În: Monitorul Oficial nr. 233-237/1534 din 22.10.2013.
3. Scobioală V., Nastas V. Procese editoriale. Note de curs. Partea I-a. Chișinău: U.T.M., 2008, 125 p. Accesibil on-line pe http://library.utm.md/lucrari/Tipografia/2008/11/Procese_editoriale_Note_curs_DS.pdf
4. Приказ Государственного комитета Республики Беларусь по печати № 314 от 29 сентября 1999 г. Об утверждении Инструкции по планированию, учету и калькулированию себестоимости издательской продукции. Accesibil on-line pe <http://busel.org/texts/cat1xn/id5bwoeum.htm>.
5. Авдеев В.В. Калькулирование издательской продукции. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 2 (134), 2010. Москва: Финансы и кредит, 2010, стр. 36-39.
6. Габдуллин, Р. Формирование информации о себестоимости продукции полиграфических предприятий. // Управленческий учет. № 3, 2009. Москва: Финпресс, 2009, стр. 26-32.
7. Гилула М.М. Учет затрат на выпуск издательской продукции. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии № 8 (116), 2008. Москва: Финансы и кредит, 2008, стр. 23-27.
8. Мерзликина Е.М., Никандрова Л. К. Отраслевые особенности калькулирования себестоимости издательской продукции и учет затрат на ее производство и продажу. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 3 (147), 2011. Москва: Финансы и кредит, 2011, стр. 7-10.
9. Семенихин В.В. Издательско-полиграфическая деятельность, средства массовой информации: основное производство. // Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии, № 4 (124), 2009. Москва: Финансы и кредит, 2009, стр. 7-11.

COMPORTAMENTUL CONSUMATORILOR DE CREDIT BANCAR ÎN TIMPUL CRIZEI FINANCIARE GLOBALE

*Alexandr MIȘOV, drd.,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

The global financial crisis resulted in transition banking system of Moldova from excess liquidity deficit and from aggressive lending activity to a significant reduction in the growth rate of lending. In our country, the rate of borrowing, especially in foreign currency, is the main weakness of the population. The objective of this paper is to analyze the factors influencing public decision or lending in foreign currency.

Cuvinte-cheie: criză financiară; sistem bancar; comportament de creditare; economie regională.

1. Introducere

Stabilitatea bancară și sustenabilitatea finanțelor publice se favorizează reciproc pe termen lung. Promovarea unei politici macroprudențiale, care favorizează o dinamică a ofertei de credit relativ constantă și apropiată de nivelul creșterii potențiale, contribuie la menținerea componentei ciclice a veniturilor bugetare în proximitatea valorii nule.

În același timp, implementarea unei politici bugetare disciplinate creează premisele unei evoluții favorabile a portofoliului de titluri de valoare din bilanțul instituțiilor de credit, în care obligațiunile de stat joacă un rol principal.

Abordarea tradițională pentru evaluarea interacțiunii dintre deficitul bugetar și creditarea sectorului privat are ca element central efectul de evicțiune¹ asociat perioadelor de recesiune. Cu cât guvernul împrumută mai mult de pe piața locală, cu atât oferta de credit pentru societățile nefinanciare și populație este mai mică.

Finanțarea mai slabă a sectorului privat induce presiuni suplimentare la adresa contracției produsului intern brut, care ulterior degenerează în reducerea capacității de rambursare a debitorilor.

Astfel, efectele secundare ale evicțiunii sectorului privat se reflectă atât în reducerea veniturilor fiscale, cât și în creșterea creditelor bancare neperformante în sistemul bancar. [3]

Practica agresivă a băncilor de creditare a determinat ca evoluția cursului de schimb să devină principala obsesie a cetățenilor Republicii Moldova. Procentul mare al datoriilor în valută amplifică vulnerabilitatea datornicilor.

Principala problemă este aceea că fluxul pentru creditele bancare noi menține monedele străine. În rapoartele Băncii Naționale a Moldovei se arată că au fost aprobate în mare măsură creditele ipotecare și de consum în valută. De asemenea, o contribuție importantă a avut și Programul „Prima Casă”.

În acest articol se încearcă identificarea factorilor care influențează consumatorii în decizia lor de creditare bancară.

2. Situația macroeconomică

După analize amănunțite ale conjuncturii crizei financiare globale și ale competiției interne existente la acel moment, se poate spune că în decursul anilor sistemul bancar a trecut de la exces de lichiditate la deficit sau mai exact de la o activitate de creditare intensivă la o reducere semnificativă a creșterii ratei de creditare și a ofertelor de depozite. În termeni de creștere a deteriorarea portofoliului de credite nu a putut fi evitată. [2, p. 312]

Banca Națională a Moldovei [5, p.40] a arătat că pentru sectorul de retail creditele preferate de populație sunt acelea pe termen lung, în monedă străină și pentru consum. Totodată,

¹ EVICȚIUNE, *evicțiuni*, s.f. (Jur.) Pierdere a posesiunii unui bun (imobil) ca urmare a exercitării de către o altă persoană a dreptului său asupra aceluiași bun. [Pr.: -ți-u-] – Din fr. *éviction*, lat. *evictio*, -onis. <http://www.webdex.ro/online/dictionar>

noua ofertă de produse din 2014 aducea rate de dobândă promoționale, ceea ce indică posibilitatea de amânare a cheltuielilor pentru perioada viitoare.

Efectele de contagiune ale crizei externe au adus în prim-plan problemele interne nerezolvate ale economiei Republicii Moldova și au determinat multe schimbări în ceea ce privește piața muncii, nu doar la nivel național, ci și regional, modificând condițiile existente.

În trimestrul IV, 2013, ritmul anual al creditării a constituit 45.6 la sută, fiind cu 41.4 puncte procentuale peste nivelul similar al trimestrului III, 2013 și, totodată cel mai accentuat din ultimii trei ani. Volumul creditelor noi a însumat 10155.8 milioane lei, ca rezultat al expansiunii creditului în moneda națională cu 63.8 la sută, precum și, a creditelor în valuta străină cu 11.8 la sută.

Creditele în lei moldovenești au constituit 7428.0 milioane lei și, au fost destinate în proporți de 84.5 la suta persoanelor juridice care au beneficiat de un volum mai mare de credite - cu 73.4 la sută, comparativ cu trimestrul IV, 2012. Împrumuturile acordate în lei moldovenești persoanelor fizice au sporit cu 25.8 la sută avînd o contribuție modestă, de doar 5.2 puncte procentuale, la creșterea totală de 63.8 la sută.

Valoarea creditelor acordate în valuta străină a a însumat 2727.9 milioane lei, în termeni anuali reflectând o creștere cu 11.8 la sută comparativ cu trimestrul IV, 2012. Revenirea pe palierul pozitiv a ritmului de creștere a creditelor noi acordate în valută străină a fost condiționată în totalitate de creditele destinate persoanelor juridice, care au deținut 98.8 la suta din volumul total, în situația în care creditarea în valuta străină a persoanelor fizice s-a restrîns practic de 2.2 ori față de trimestrul IV, 2012. În termeni reali, în trimestrul IV, 2013 dinamica anuală a creditelor noi acordate în monedă națională a fost mai pronunțată, majorîndu-se de la 22.3 la sută pînă la nivelul maxim din ultimii trei ani și jumătate de 56.1 la sută.

În trimestrul IV, 2013 ritmul mediu anual al soldului creditelor în sectorul bancar a constituit 18.1 la suta, fiind cu 1.5 puncte procentuale superior celui din trimestrul III, 2013. Majorarea ritmului anual s-a datorat în cea mai mare parte creșterii anuale a creditelor acordate în moneda națională (23.8 la sută anual), și acestea avînd și o pondere de 58.5 la suta din soldul total al creditelor.

Totodata, soldul creditelor în valută străină a înregistrat o creștere de 11.0 la sută anual, avînd o pondere de 41.5 la sută din portofoliul total.

În structura pe sectoarele economiei, în trimestrul IV, 2013 cea mai mare creștere față de trimestrul IV, 2012 în monedă națională a fost consemnată la credite destinate comerțului (49.0 la sută), urmate de cele din transport, telecomunicații și dezvoltarea rețelei (34.0 la suta) și din agricultura (29.3 la sută).

În valută străină cele mai semnificative majorari au fost înregistrate la creditele din industria alimentară (19.3 la sută) urmate de cele din comerț și industria productivă cu cîte 12.3 la sută.

Dacă analizăm situația în 2014 total credite bancare acordate reprezintă suma de 42 676 243 218 lei (**tabela 1**).

Tabela 1

Structura portofoliului de credite bancare pe sectorul bancar al Republicii Moldova pe ramuri la situația 28.02.2014

	Ramura creditelor	TOTAL SECTOR BANCAR
1	Credite acordate agriculturii	2 295 867 799
2	Credite acordate industriei alimentare	4 005 322 941
3	Credite acordate în domeniul construcțiilor	1 529 691 310
4	Credite de consum	2 438 550 363
5	Credite acordate industriei energetice	999 631 235
6	Credite overnight și overdraft acordate băncilor	0
7	Credite acordate băncilor	66 083 200
8	Credite acordate instituțiilor finanțate de la bugetul	0

	de stat	
9	Credite acordate Casei Naționale de Asigurări Sociale/Companiei Naționale de Asigurări în Medicină	0
10	Credite acordate Guvernului	0
11	Credite acordate unităților administrativ-teritoriale/instituțiilor subordonate unităților administrativ-teritoriale	101 977 300
12	Credite acordate industriei productive	3 195 340 830
13	Credite acordate comerțului	17 061 481 884
14	Credite acordate mediului financiar nebanca	1 256 747 382
15	Credite acordate pentru procurarea/construcția imobilului	1 878 040 818
16	Credite acordate organizațiilor necomerciale	112 766 349
17	Credite acordate persoanelor fizice care practică activitate	1 746 305 536
18	Credite acordate în domeniul transport, telecomunicații și dezvoltarea rețelei	2 138 653 116
19	Credite acordate în domeniul prestării serviciilor	2 423 914 783
20	Alte credite acordate	1 425 868 370
	Total	42 676 243 218

Sursa: http://www.bnm.md/md/credit_portfolio_structure_banking_sector_on_branches/2014

Criza financiară internațională s-a adâncit, iar instituțiile de autorizare din Republica Moldova au fost nevoite să intervină pentru a menține stabilitatea sistemului bancar. Nu au fost necesare garanții din fonduri publice pentru instituțiile de credit deoarece întreaga responsabilitate a fost asumată de acționari. Sistemul bancar din Republica Moldova a rămas stabil, cu niveluri de capitalizare și solvabilitate în concordanță cu standardele prudențiale.

După mai mult de trei ani de fluctuații economice generate de criza financiară globală, populația percepe creditele ca fiind riscante, dar chiar și așa, sunt preferate creditele în valută. Cauzele sunt diverse (generate de cerere și ofertă) și condițiile de creditare par a fi motivul pentru care acest lucru se întâmplă. (tabela 2)

Rata dobânzii este mai mică pentru creditele în EUR/USD și rata de îndatorare individuală este la un nivel mai scăzut.

Tabela 2

**Structura portofoliului de credite pe monede
(recalculat în MDL) 28.02.2014**

	Moneda creditelor	TOTAL SECTOR BANCAR
1	MDL	25 035 315 688
2	USD	7 279 195 886
3	EUR	10 305 164 796
4	Alte valute	56 566 848
	Total	42 676 243 218

Sursa: www.bnm.md/md/credit_portfolio_structure_banking_sector_by_currency/2014

3. Comportamentul de creditare – analiză econometrică

Este bine cunoscut faptul că una dintre principalele probleme din sistemul bancar în perioada de criză sunt creditele neperformante, în mod deosebit cele în monedă străină. Acesta este motivul care ne determină să încercăm să înțelegem ce îi convinge pe clienți să aleagă

produsele de creditare în valută. O explicație pentru acest comportament este faptul că băncile derulează campanii de marketing pentru împrumuturi în EUR/USD în scopul de a obține un mai bun echilibru extern. Pe de altă parte, clienții solicită împrumuturi în valută deoarece rata dobânzii este mai mică față de cea pentru împrumuturile în lei și pentru că volatilitatea inflației este chiar mai mare decât fluctuațiile cursului de schimb.

Plecând de la această ipoteză, e bine să fie luați în considerare pentru analiza econometrică următorii factori:

- soldul creditelor în valută în sectorul de retail (LFO_);
- soldul creditelor în valută cu scadență și rambursabile la termen (DFO_);
- soldul depozitelor în monedă locală cu scadență și rambursabile la termen (DRO_);
- salariul mediu net (SMN_) și rata șomajului (RS_).[4, p. 220]

Acești factori au o influență importantă deoarece, sunt furnizate de surse externe ale băncii mamă, împrumuturile în valută tind să devină de o importanță inerțială. Acestea sunt corelate pozitiv cu depozitele în lei, dar și cu conturile de economii în valută. O explicație pentru acest lucru este avansul solicitat de bănci atunci când clienții contractează un credit ipotecar. Deci, această corelație ar putea arăta faptul că decizia de a economisi poate fi bazată pe intenția unui împrumut. Chiar și așa, fluctuațiile cursului de schimb.

În Republica Moldova, un volum important de credite în valută este destinat construcției/achiziției unei case. În mediul rural (dominant în Republica Moldova), multe case sunt construite de către locatari și nu contractate de la un constructor. Deci, în cazul în care salariul mediu va crește, oamenii nu vor cere credite bancare suplimentare, ci vor plăti în rate ținând cont de stadiul construcției sau vor încerca să construiască fără a se împrumuta de la bancă. De asemenea, trebuie spus faptul că în Republica Moldova marea majoritate a populației obține venituri în monedă locală și fluctuațiile cursului de schimb (în special în ceea ce privește raportul MDL/EUR) este principala preocupare a celor care contractează credite în valută. Cele mai neperformante credite bancare s-au bazat pe incapacitatea debitorului de a plăti ratele în valută, având în vedere tendința de depreciere a monedei naționale.

Aceeași influență negativă a fost obținută și în cazul ratei șomajului. Acesta este un rezultat normal, având în vedere criteriile de eligibilitate reglementate de bănci și, desigur, din cauza imposibilității de a accesa credite bancare într-o perioadă când nu se obține un salariu.

4. Concluzii

Punctul slab al împrumuturilor în altă monedă decât cea a salariului îl reprezintă volatilitatea cursului de schimb. Este bine cunoscută situația creditelor în USD și boom-ul creditelor neperformante generate de aprecierea acestei monede.

Din acest motiv, Banca Națională a Moldovei ar fi bine să propună un nou regulament, în scopul de a condiționa băncile să ofere mai multe împrumuturi în lei, solicitând condiții speciale în cazul produselor în valută. În acest sens se va încerca realizarea unui portofoliu de împrumuturi mai bun, reducând astfel posibilitatea unui eșec a creditului bancar.

Referințe:

1. Beckmann, E., Scheiber, T., Stix, H. (2013). *How the Crisis Affected Foreign Currency Borrowing in CESEE: Microeconomic Evidence and Policy Implications*
2. Chien-Chiang, L., Chun-Ping, C. (2013). "Unemployment Hysteresis in OECD Countries: Centennial Time Series Evidence with Structural Breaks", *Economic Modeling*, 25, pp. 312-325
3. European Central Bank (2007, 2008, 2009, 2010). *Annual Reports* [Online], [August 2013], <http://www.ecb.int/pub/annual/html/index.en.html>
4. Mills, E.S., Nijkamp, P. (1987). "Advances in Urban Economics", *Handbooks in Economics*, Vol. 2, Urban Economics
5. National Bank of Moldova (2013, 2014), *Reports* [Online], http://www.bnm.md/Publicatii-periodice/index_27272.pdf

IMPLIMENTAREA TEHNOLOGIILOR DE PREDARE AVANSATĂ ÎN PREDAREA TEMEI: „MIGRAȚIILE ILEGALE ȘI STAREA DEMOGRAFICĂ A R. MOLDOVA ÎN SPAȚIUL EUROPEAN”

*Anastasia MOCANU,
Catedra Matematică și Informatică*

The beginning of the 21st century is a significant evolution of human society. The contemporary world is characterized by increasing the pace of development of the main areas of life based on new technologies, on the one hand and by increasing the differences between the states of the world, on the other hand.

The current social and economic transformations require a renovation of the educational policy on the basis of demographic and humanistic principles. The tendency to achieve quality education, it is necessary to provide optimal educational context, that largely consists of resources involved in the process. In this context the teaching methodologies of interactive educational process organization fits the problem within the educational system reform in Republic of Moldova and focuses on the current trends of development of the theory and practice of education adapted to the requirements of the Bologna process.

In the context of intensive transformations of classical education in a modern educational, creative and intelligent, focused on the participation and collaboration of young people involved in the training, are offered a series of landmark interactive teaching methodologies and theoretical effective learning and organizational learning self regulated.

Începutul secolului XXI este unul semnificativ în evoluția societății umane. Lumea contemporană se caracterizează prin creșterea ritmului de dezvoltare a principalelor domenii ale vieții în baza noilor tehnologii, pe de o parte și prin creșterea decalajului între statele lumii, pe de altă parte¹.

Transformările sociale și economice actuale impun o renovare a politicii educaționale trasate pe baza principiilor demografice și umanistice. În tendința de a realiza o educație de calitate, e nevoie să asigurăm contextul educațional optim, care se constituie, în mare parte, din resursele implicate în proces. În acest context metodologiile didactice interactive de organizare a procesului de învățământ se încadrează în problematica reformei sistemului de învățământ din Republica Moldova și se axează pe tendințele actuale ale dezvoltării teoriei și practicii educaționale adaptate la cerințele Procesului de la Bologna.

În contextual transformărilor intensive ale învățământului classic într-un învățământ modern, creative și inteligent, axat pe participare și colaborare, tinerilor implicați în formarea profesională li se oferă o serie de repere teoretice și metodologii didactice interactive eficiente de învățare și de organizare a învățării autoreglate².

Organizarea activității educaționale/instructive are în vedere toate componentele învățământului: obiective, conținut, participant (cadre didactice, studenți), norme, principii, forme de organizare, situații și secvențe de instruire, metode, tehnici, mijloace didactice, rezultate, performanțe și evaluarea lor.

Metode și procedee. Ele se clasifică în:

- a) *Metode și procedee expositiv- euristice. Din ele fac parte:*
 - 1) Povestirea
 - 2) Explicația
 - 3) Prelegerea

¹ Constantin Matei, Gheorghe Paladi, Valeriu Sainsus ș.a. *Cartea Verde a Populației Republicii Moldova*, Ediția „ Statistica”, 2009, p.4-5.

² Ioana Aurelia Axentii, Maria Barbă, *Metodologii didactice interactive de organizare a procesului de învățământ*, Volumul III, Cahul 2011, p.5-6.

- 4) Conversația
- 5) Problematizarea
- 6) Descoperirea
- 7) Demonstrația
- 8) Modelarea
- 9) Observațiile independente
- 10) Munca cu manualul și alte cărți
- 11) Lucrările experimentate
- 12) Lucrări practice și aplicative
- 13) Lucrul în grup
- b) *Metode și procedee algoritmice. Aici se include:*
 - 1) Algoritmizarea
 - 2) Instruirea programată
 - 3) Exercițiul
- c) *Metode și procedee evaluative- stimulative. Se include:*
 - 1) Observarea și aprecierea verbală
 - 2) Chestionarea orală
 - 3) Lucrările scrise
 - 4) Testele docimologice
 - 5) Verificarea prin lucrări practice
 - 6) Examenele
 - 7) Sarcinile de apreciere
- d) *Metode de creativitate: Brainstorming, Metoda 6-3-5, Metoda „BBB”, PHILIPS*

6-6, Discuția (În) PANEL, Metoda discuțiilor și a dezbaterilor, Metoda predării-învățării reciproce, metoda mozaicului (jigsaw), metoda cubului, metoda cuvântului, metoda „știu/vreau să știu/Am învățat”, tehnica „ciorchinului”, tehnica „turului galeriei”, metoda „schimbă perechea”, metoda „Piramidei”, metoda „Diagrama cazurilor și a efectivului”, metoda „Pălăriilor gânditoare” ș.a.

Ca prim nivel de concretizare a tehnologiilor educaționale apare tehnologia didactică, care transformă corelația (îmbunarea/asamblarea metodelor, proceselor mijloacelor, strategiilor la nivelul unor obiective de studio înrudite).

Aspecte ale tehnologiei didactice au fost evidențiate de către savanții N. Bucun, S. Musteață, V. Guțu, Ch. Rudic¹.

1. Predare- învățarea dialogat- problematizată.

Obiectivele și funcțiile acestei tehnologii sînt dezvoltarea gândirii, priceperea de cercetare colectivă, alegerea mijloacelor de rezolvare a problemelor, posedarea principiilor de a formula întrebări logice, corecte, de a da răspunsurile la ele, capacitatea de a întreține o convorbire ș.a.

Conținutul este prevăzut sub formă de întrebări și răspunsuri. Formele dominante de organizare a însușirii sunt lecția, seminarile, disputele.

Metodile principale: euristica, dialogarea.

Domeniul realizării- de cele mai multe ori la însușirea obiectivelor umanistice.

2. Predare- învățarea problematizată.

Obiectivul și funcțiile acestei tehnologii sunt formarea priceperii de a analiza conținutul sarcinii, mijloacelor de soluționare, dezvoltarea gândirii logice și a activității creatoare.

Conținutul cursului (obiectivului) este prevăzut sub formă de sarcini.

Formele dominante sînt: lecția, lucrările independente, lucrările de laborator.

Metodele însușirii sunt: metoda de soluționare a sarcinilor tipice, metoda de cercetare (pentru rezolvarea sarcinilor productive).

¹ Ioana Aurelia Axentii, Maria Barbă, *Metodologii didactice interactive de organizare a procesului de învățămînt*, Volumul III, Cahul 2011, p. 186-187.

Domeniul realizării- în general pentru însușirea obiectivelor ciclurilor matematic și estetic, a disciplinelor tehnologice.

3. Predare- învățarea modelat- problematizată.

Obiectivul și funcțiile acestei tehnologii constau în dezvoltarea necesității de a cunoaște activitățile sociale și profesionale.

Conținutul este prezentat în formă verbală, sub aspect de informații introductive, probleme ș.a.

Formele dominante de organizare sînt jocurile de afaceri și de imitații.

Metodele principale:

- dialogată;
- informațională;
- investigațională.

Domeniul aplicării-educația tehnologică, pregătirea specialiștilor în colegii și universități.

Esența acestui tip constă în modelarea activității reale de cunoaștere și de practică a studenților.

4. Predare- învățarea algoritmicizat- problematizată.

Obiectivul și funcțiile acestei tehnologii: formarea gândirii creative tehnice, însușirea creatoare a cunoștințelor tehnice.

Formele dominante ale organizării- jocurile euristice, dialogurile, susținerea lucrărilor de curs.

Metodele principale ale instruirii:

- dialogată;
- euristică;
- investigațională;
- algoritmică.

Domeniul aplicării: pregătirea inginerilor și tehnicienilor în universități tehnice.

5. Predare- învățare problematizată- contextuală.

Obiectivul și funcțiile acestei tehnologii: însușirea cunoștințelor tehnice profesionale, deprinderi de creație tehnică, comunicarea de afaceri.

Formele dominante: jocuri de afaceri, lecțiile științifico-problematic, activitatea de cercetare.

Metodele principale de învățare:

- Metoda de examinare, mijloace de analiză a textului, schema desenelor și utilizarea profesională a programelor computerelor.

6. Predare- învățare problematizată pe modul.

Obiectivul și funcțiile acestei tehnologii constau în însușirea de către studenți a cunoștințelor în sistem, caracterizîndu-se prin integrarea conținutului și metodelor de învățare, aplicarea principiului problematic în structura programei modulare. Formele dominante- lecția problematizată, munca independentă, lecția integrată, consultații, seminare, lucrul individual.

Modele dominante de instruire depind de programa modulară și de însușire introduse în ea.

Domeniul aplicării-liceele, colegiile, universitățile (posibile și în gimnaziu). Acest tip de tehnologii oferă posibilitatea unei însușiri individuale. Lucrul cu programele modulare se consideră cel mai complicat aspect.

7. Predare- învățare problematizată-computerizare.

Obiectivele și funcțiile:

- Formarea competențelor de lucru la mașinile electronice de calcul cu scopul de a rezolva;

- Dezvoltarea gândirii studenților, ținîndu-se cont de particularitățile individuale și de vîrstă;

- Însușirea cunoștințelor într-un anumit sistem și într-un anumit regim de studiere;

Formarea dominantă-studierea cu ajutorul computerilor.

Metodele principale ale instruirii:

- de cercetare;
- de cercetare parțială;
- de executare.

Domeniul aplicării-în diverse instituții de învățământ. Acest gen de însușire are o perspectivă mare de dezvoltare în legătură cu aplicarea accelerată a proceselor informative în practica însușirii și tehnologii pedagogice noi.

Ca ultim nivel de concretizare a tehnologiilor didactice apar tehnologiile metodice, care antrenează un sistem de metode, procese, mijloace, operații și privesc principalele categorii de cunoștințe, capacități și atitudini ce se structurează prin studierea unei anumite discipline.

Referindu-se în special la unele componente ale tehnologiei concrete metodice, și în special asupra metodelor M. Călin, evidențiază metodele de predare, învățare privind matematica în universități¹.

În această perspectivă el identifică trei categorii de metode:

- intuitive- observarea independentă, experimentul, demonstrația, modelarea;
- verbale- explicația, prelegerea, povestirea, conversația, dezbateră, problematizarea, programarea, studiul de text, studiul de caz;
- practice- exercițiul, algoritmul, jocul didactic, stimulatoare didactice².

Referindu-ne la tehnologiile metodice, în rândurile de mai jos voi propune un proiect didactic la disciplina „ Statistica Economică”.

Statistica, ca și celelalte discipline socio-umane-logica, psihologia, economia, sociologia- oferă un cadru relevant pentru dezvoltarea cunoștințelor și atitudinilor. Sunt simultane în special următoarele capacități:

- de analiză a conceptelor, ideelor;
- de expresie verbală și de argumentare;
- de recunoaștere, analiza și explicare a unor texte statistice;
- de exprimare a propriilor puncte de vedere;
- de argumentare a concluziilor și a părerilor proprii;
- de reformulare a propriului punct de vedere în lumina unei reflexii critice bine fundamentate.

Reeșind șin aceste considerente vor predomina în special obiectivele ce necesită operații complicate de gândire, precum și obiectivele ce necesită gândirea creativă.

Metodele, procedeele și operațiile aplicate se vor conforma celor trei niveluri (Scala A, Scala B, Scala C.) recomandate de Ghidul pentru cadrul didactic 1998³.

În conformitate cu specificul disciplinei, vor predomina următoarele metode, procedee și operații: transferarea cunoștințelor, analiza, sinteza, comparația, generalizarea, activitatea cu întrebări și situații de problemă, metoda dialogului, metoda de cercetare, metoda demonstrării, metoda euristică⁴.

Despre creșterea standartului de viață al societății europene a înlăturat în mare parte factorii care afectau populația, acesta era în continuare în scădere, chiar dacă europenii își afirmă dorința de a avea copii, rata natalității este în descreștere. UE caută soluții pentru această problemă.

¹ Ioana Aurelia Axentii, Maria Barbă, *Metodologii didactice interactive de organizare a procesului de învățământ*, Volumul III, Cahul 2011, p. 107-110.

² Călin M., *Procesul instructiv- educativ (Analiza multirefențială)*. București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995, p. 31-49.

³ Călin M., *Procesul instructiv- educativ (Analiza multirefențială)*. București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995, p.38-40.

⁴ Călin M., *Procesul instructiv- educativ (Analiza multirefențială)*. București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995, p. 51-59.

Un studiu din 2004 legat de politica demografică, realizat de Fundația Robert Basch și finanțat de Comisia Europeană, arată că femeile și-au dorit mai mulți copii decât în prezent. Totodată, două din cele mai des întâlnite motive pentru a nu avea copii, menționate în studiu, sînt cheltuelile mari și preocuparea pentru viitorul copiilor. Deși nu are o politică demografică, UE depune eforturi pentru înlăturarea factorilor ce afectează populația.

Situația demografică în R. Moldova

Evoluția fenomenilor demografice în spațiul R. Moldova, ca unitate teritorială și statală europeană, poate fi studiată începând cu anii 50, cînd au fost stabilite definitive hotarele statului și au fost create organelle statistice centrale și teritoriale. În evoluția fenomenului demografic distingem 2 perioade:

1. perioada anilor 1950-1990, care se remarcă printr-o creștere esențială a numărului populației, ca urmare a ratei înalte de natalitate, reduceri mari a ratei de mortalitate, imigrației masive a populației, din spațiul ex-sovetic. Astfel, numărul populației a crescut de la 2290 mii (1950) la 4366 mii (1990).

2. Perioada după anul 1990, cînd se caracterizează ca una de declin demografic. Particularitățile de bază în evoluția demografică sînt: diminuarea semnificativă a ratei natalității și creșterea ratei mortalității populației, urmate de creșterea dramatică a emigrației populației spre Vest și Est.

Prima perioadă de evoluție demografică s-a caracterizat prin creșterea populației, atît în baza sporului natural mare, cît și în baza sporului migrațiilor destul de mare, mai ales în primele decenii postbelice (1945-1965). Ca rezultat, s-a micșorat dezichilibrul în structură pe sexe și vîrstă a populației, s-au înregistrat schimbări esențiale în distribuția ei teritoriale, exprimate în dezvoltarea procesului de urbanizare (creșterea numărului de localități urbane și a populației urbane). Rata înaltă a natalității populației (pînă la 40%) a determinat ponderea înaltă a populației tinere (pînă la 18-19 ani 41-42 %) și a populației apte de muncă și o pondere foarte scăzută a populației care a depășit vîrsta de 60 ani- pînă la 7-8%. Fertilitatea populației era destul de înaltă (3,5-4,0 copii/ femeie), ceea ce a permis o reproducere largă a populației. Așadar, se poate conchide că situația demografică din acea perioadă era favorabilă pentru economia statului.

Schimbările politice, economice și sociale, produse începînd cu anii 90 ai secolului XX au avut consecințe majore și au condus la modificări esențiale în evoluția fenomenelor demografice pe teritoriul R. Moldova.

Procesează informația!

- De ce noul stil de viață afectează familiile, creșterea copiilor?
- Compară această informație cu cea din R. Moldova.
- Există diferențe radicale?
- Comentează-le și prezintă argumente.

Concluziile principale sunt evidențiate în baza analizei datelor statistice pentru perioada 1997-2007:

- numărul populației va continua să se micșoreze și în următoarele decenii, și ca urmare, va crește dezichilibrul în structura pe sexe și vîrstă a populației;

- va crește impactul migrației (emigrației și imigrației) asupra situației demografice a statului;

- statul se va confrunta cu probleme demografice majore, cum ar fi îmbunătățirea populației și depopularea statului geografic.

Studiază tabelul și informația de mai jos.

Tabel. Numărul emigranților, imigranților și repatriaților în R. Moldova.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012			
Emigranți	6446	6592	7373	7166	6827	6685	7172	6988	6663	4714	3920	3062			
Imigranți	1293	1297	1620	1706	2056	1968	2070	2749	2010	2512	2704	3093			
Repatriați	1462	1614	1285	1816	1131	1608	1763	2200	2222	1678	654	378			
Total	9201	9403	10281	10688	10014	10261	11005	11940	10897	8904	7274	6533			

Din tabel deducem că numărul persoanelor cuprinse în migrația externă în perioada 2001-2006 este comparativ stabil (cu ușoare tendințe de creștere), în limitele de 6-7 mii emigranți, 1,3-2,1 mii imigranți și 1,1-1,6 mii repatriați examinând perioada 2007-2012.

Direcțiile principale de emigrație sînt Rusia (2-3 mii anual), Ucraina (1,5-2,0 mii anual), SUA (1 mie anual), urmate de Belarus, Germania, Israel cu un număr mult mai modest (200-300 persoane). În procesul de imigrare (sosire) în R. Moldova un loc însemnat îl ocupă Ucraina, Turcia, Rusia (300-400 persoane anual), după care urmează SUA, România și alte state.

Migrația externă (internațională) a populației Republicii Moldova în prezent este destul de diversă ca formă, tipuri și tendințe. Dacă până la începutul anilor '90 ai secolului XX migrația externă era orientată predominant spre Est, în spațiul ex-URSS, acum în paralel cu direcția Est s-a conturat și direcția Vest.

În Est o direcție prioritară o constituie Rusia, îndeosebi metropolele Moscova și Sankt-Petersburg, locul secund revenindu-i Ucrainei. În categoria „alte state” ale migrației externe predomină statele Uniunii Europene (fig. 4).

Lipsa unei metodologii bune puse la punct face dificilă evidența numărului populației migratoare și a structurilor ei demografice, sociale și economice pe segmentul de migrație externă. Sursele de informare permit de a face doar o evaluare a nivelului de instruire a migranților.

Migrația întodeauna a fost o prioritate a populației cu nivel înalt de calificare iar pentru populația Republicii Moldova aceasta nu este o excepție. În contingentul de migrație este considerabilă ponderea celor cu nivel înalt de instruire, 22 % au studii superioare sau fiecare al cincilea migrant este cu studii superioare (fig. 5 p. 16). Ponderea covârșitoare a migranților cu studii generale obligatorii (76 %) are o anumită influență asupra aspectelor demografice și sociale, în urma schimbului de migranți.

Conform datelor statele înalt dezvoltate și cu largi oportunități socioeconomice sunt prioritare în fluxul migratoriu. Printre acestea se numără Rusia și Ucraina din spațiul CSI, Germania, Italia, Franța- în spațiul UE, iar SUA, Canada- printre statele lumii. A scăzut ponderea Israelului, care se afla printre țări de dependență în primii ani de independență.

Analizînd datele statistice oficiale, pentru imigrare în Republica Moldova sunt conturate două tendințe: una de stabilitate a populației din spațiul CSI (în special din Rusia și Ucraina) și cea de-a doua- de sosire a populației din Orientul Apropiat (lideri fiind Iordania și Siria).

Chiar dacă sărăcia determină populația Republicii Moldova să emigreze, principala cauză a imigrării în țara noastră este angajarea la muncă, la studii, imigrație de familie.

Procesul migrațional internațional (extern) în Republica Moldova, conform Recensământului populației din 2004, are caracter profund economic. Aproximativ 70 % din totalul migranților au o motivație economică. Migrația economică se desfășoară atât pe cale legală, cît și ilegală, cota și dimensiunile celei din urmă fiind impunătoare. Migrația de muncă constituie în prezent cea mai dinamică formă de circulație a populației economic active.

Datele migrației externe actuale sunt foarte modeste față de valorile migrației externe din perioada de până în anii 1994-1995, când funcționa sistemul vechi de evidență a migrației

populației. La începutul anilor '90 statistica înregistra anual 61-65 mii emigranți și 42-51 mii imigranți, ceea ce dinotă o intensitate destul de mare a migrației externe a populației Republicii Moldova. Migrația externă a populației până în anii 1990-1991 avea o singură direcție- spre Est, spațiul ex-URSS.

Începând cu anii 1992-1994 direcțiile migrației externe a populației s-au diversificat foarte mult.

Un rol prioritar l-a ocupat direcția spre Vest: Germania, SUA și parțial Israel. La sfârșitul secolului XX și începutul secolului curent un loc tot mai important în migrația externă revine Greciei, Italiei, Spaniei, Portugaliei, Belgiei, Franței și a altor state din Europa.

Despre volumul și direcțiile migrației externe a populației la etapa actuală putem face unele constatări indirecte. Acest segment al migrației este determinat de faptul că migrația legală a căpătat caracter ilegal. De fapt, inițial migrația externă în raport cu țara de origine are caracter legal, deoarece majoritatea emigranților pleacă în baza documentelor legale, având pașaport și foi turistice, pentru o perioadă de 2-4 săptămâni, adică este o mișcare temporară a populației țării. Dar majoritatea lor, sosind în țara de destinație, se angajează la serviciu (deci, se realizează scopul pentru care au plecat) și din start devin persoane ilegale. Totuși, este destul de dificilă prezentarea datelor despre numărul persoanelor care pleacă anual din Republica Moldova.

Cele mai multe cazuri de repatriere se înregistrează din Ucraina, Turcia, Rusia, România, SUA; din alte state se atestă un număr modest de cazuri.

Din cele relatate conchidem că migrația poate fi apreciată ca a treia mare problemă demografică în R. Moldova. Un număr mare de cetățeni din R. Moldova locuiesc în afara țării, iar numărul exact al acestora nu se cunoaște.

Este important monitorizarea celor care au plecat și care pleacă peste hotarele țării. Mulți emigranți nu sînt luați în evidența populației, de aceea datele nu corespund realității. Dacă acești oameni mor în străinătate, ca migranți ilegali informațiile despre ei nu se înregistrează. Astfel, nivelul mortalității nu este evaluat corect. Nici rata privind natalitatea nu se estimează exact.

Migrația ilegală este o formă a exodului de inteligență, deoarece cuprinde cele mai active și neprotejate, vulnerabile și slab remunerate pături sociale (medici, profesori, ingineri). Prin esența demografică, migrația clandestină cuprinde exclusiv populația tînă. Conform sondajelor recente, aproape 80 la sută din emigrați o constituie persoanele în vîrstă de 20-30 ani, dintre care 90% au drept scop angajarea în activitatea economică¹.

Cu certitudine, din datele disponibile nu putem constata exact numărul participanților la migrația externă, nici direcțiile migrației, cu atît mai mult nu putem deduce nici altă informație de ordin social, demografic sau economic.

Constatări:

- Migrația externă stimulează pierderile demografice de populație potențial reproductivă;
- Motivul economic este principala cauză a migrației externe;
- Monitorizarea imigranților (acomodarea, integrarea lor în Republica Moldova) este o măsură necesară pentru studiile de perspectivă.

Exprimă-ți Atitudinea!

- Ce ai putea face ca populația țării tale să nu fie în continuă descreștere?
- Ce ar putea face comunitatea, societatea în ansamblu?
- Completează Graficul T: Ce înseamnă să-mi formezi o familie aici în Moldova?

Avantaje	Gezavantaje

¹ Constantin Matei, Gheorghe Paladi, Valeriu Sainsus ș.a. *Cartea Verde a Populației Republicii Moldova*, Ediția „ Statistica”, 2009, p. 109-112.

Acționează!

• Efectuează o cercetare în comunitatea ta, înregistrând următoarele date: numărul persoanelor plecate în ultimii 5 ani, vârsta și profesia acestora; numărul persoanelor sosite în localitate, vârsta și profesia lor. Ce ai constatat? Ce acțiuni pot fi întreprinse pentru îmbunătățirea situației demografice în localitatea ta?

Referințe:

1. Călin M., *Procesul instructiv- educativ (Analiza multirefențială)*. București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A, 1995.
2. Constantin Matei, Gheorghe Paladi, Valeriu Sainsus ș.a. *Cartea Verde a Populației Republicii Moldova*, Ediția „ Statistica”, 2009.
3. Ioana Aurelia Axentii, Maria Barbă, *Metodologii didactice interactive de organizare a procesului de învățământ*, Volumul III, Cahul 2011.

SISTEMUL FINANCIAR INTERPRETAT PRIN PRISMA INSTITUȚIILOR MEDICO-SANITARE LA NIVEL SPITALICESC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Tatiana MOROI (CEBOTARI),
Academia de Studii Economice a Moldovei*

The sector of healthcare and social protection of population is an important component of the economic growth strategy aimed at maintaining the human potential. The necessity to develop a strategy is expressed by time imperatives, considering the limited financial sources allotted from the budget for healthcare purposes, as well as the limited income of individuals, while the practice of paid medical services decreased the access of population to healthcare services.

În economia de piață, statul influențează procesele economice prin intermediul sectorului public, ce diferă ca mărime și structură de la o țară la altă, și de la o perioadă la alta. Sistemul financiar are o dublă interpretare: în primul rând, totalitatea instituțiilor care se ocupă cu relațiile economice (fonduri, organizații, bănci, companii etc.), și, în al doilea rând, sistemul de relații financiare (finanțele publice și finanțele private). Astfel, conceptul de sistem financiar are un conținut foarte complex, fiind interpretat sub mai multe aspecte, și anume:

- ca un **sistem de relații economice**, în expresie bănească, prin care se vehiculează resurse financiare;
- ca un **sistem de fonduri** de resurse financiare ce se constituie în economie la anumite eșaloane și se utilizează în scopuri precis determinate;
- ca un **sistem de instituții** care participă la organizarea relațiilor, la constituirea și distribuirea fondurilor, precum și elaborarea, executarea și controlul planurilor financiare;
- ca un **sistem de planuri financiare** (instrumente de conducere și reglare), care reflectă anumite procese prevăzute a fi realizate în economie, în cursul unei perioade de timp determinate.

În Republica Moldova implementarea asigurărilor obligatorii de sănătate în anul 2004 a stabilit o nouă relație dintre prestatorii, finanțatorii și consumatorii de servicii medicale. Astfel, au fost delimitate rolurile prestatorilor de servicii medicale/instituțiilor medicale și al finanțatorului acestora prin instituirea Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (CNAM), instituție chemată să evalueze și să asigure riscul de boală.

Instrumentul financiar de acumulare și distribuire al resurselor de asigurare ale riscului de boală, gestionat de Compania Națională de Asigurări în Medicină sunt fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală, elaborate anual și aprobate prin lege de Parlamentul Republicii Moldova.

Acumulările la fondurile de asigurări obligatorii de asistență medicală sunt asigurate din următoarele surse:

- transferuri de la bugetul de stat;
- primele de asigurare obligatorie de asistență medicală, în mărime procentuală, achitate de angajatori și angajați;
- primele de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă achitate de persoanele fizice cu domiciliu stabil în Republica Moldova;
- primele de asigurare obligatorie de asistență medicală achitate de cetățenii străini și apatrizii fără domiciliu stabil în Republica Moldova.

În scopul realizării asigurării obligatorii de asistență medicală, CNAM are dreptul să constituie, din contul mijloacelor obținute din primele de asigurare, următoarele fonduri de asigurare:

- a) fondul pentru achitarea serviciilor medicale;
- b) fondul de rezervă al asigurării obligatorii de asistență medicală;
- c) fondul măsurilor de profilaxie;
- d) fondul de administrare.

Nu se admite dezafectarea mijloacelor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală în alte scopuri decât destinația lor proprie.

Cheltuielile din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală pe perioada 2005 - 2011 se prezintă în tabelul 1:

Tabelul 1.

Analiza cheltuielilor fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală (mln. lei)

Cheltuieli	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Abaterea
1. fondul de bază	1075,3	1434,6	1 825,5	2466,7	2965,3	3293,9	3479,3	+ 2404,0
2. fondul măsurilor de profilaxie	6,4	13,6	31,0	48,0	36,0	6,3	15,8	+ 9,4
3. fondul de rezervă	9,1	15,1	13,6	28,2	40,0	18,7	46,2	+ 37,1
4. fondul de dezvoltare	-	-	-	-	-	14,0	35,0	+ 35,0
5. fondul de administrare	17,2	22,1	24,5	29,1	30,1	34,8	39,4	+ 22,2
Total	1108,0	1485,4	1894,6	2572,0	3071,4	3367,7	3615,7	+ 2507,7

Sursa: CNAM, Raportul privind încasarea și utilizarea mijloacelor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anii 2005 - 2011

Cheltuielile din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală pe parcursul anului 2011 au fost realizate în sumă de 3615,7 mln. lei, cu 2507,7 mln. lei mai mult față de cele efectuate pe parcursul anului 2005.

Cheltuielile din *fondul de bază* au fost realizate în cuantum de 3479,3 mln lei, ele constituie 96,2 % din cheltuielile totale efectuate pe parcursul acestei perioade, cu o creștere de 2404,0 mln. lei față de cheltuielile efectuate în anul 2005.

Din *fondul măsurilor de profilaxie* au fost transferate 15,8 mln. lei, constituind 0,4 % din cheltuielile totale efectuate pe parcursul anului 2011, înregistrându-se o creștere de 9,4 mln. lei față de suma utilizată în anul 2005.

Cheltuielile din *fondul de rezervă* în anul 2011 au fost efectuate în sumă de 46,2 mln. lei, ceea ce constituie 1,3% din cheltuielile totale, cu o creștere de 37,1 mln. lei față de cheltuielile efectuate în anul 2005.

Deoarece *fondul de dezvoltare și modernizare a activității prestatorilor publici de servicii medicale* s-a format în anul 2010, observăm creșterea sumei acestuia în anul 2011 comparativ cu anul 2010 cu 21,0 mln. lei și constituie 1% din totalul cheltuielilor în anul 2011. Aceste investiții au contribuit la creșterea eficacității prestatorilor publici de servicii medicale și în consecință având un impact pozitiv asupra sporirii calității serviciilor prestate.

Cheltuielile administrative pe parcursul anului 2011 au fost realizate în sumă de 39,4 mln. lei, ceea ce constituie 1,1% din cheltuielile totale efectuate pe parcursul acestei perioade, cu o creștere de 22,2 mln. lei față de cheltuielile efectuate în anul 2005.

Astfel se observă o creștere a tuturor cheltuielilor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe parcursul anilor 2005 – 2011. Deoarece cheltuielile din fondul de bază are ponderea cea mai mare din totalul cheltuielilor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală este important de analizat structura fondului de bază în perioada 2005 – 2011.

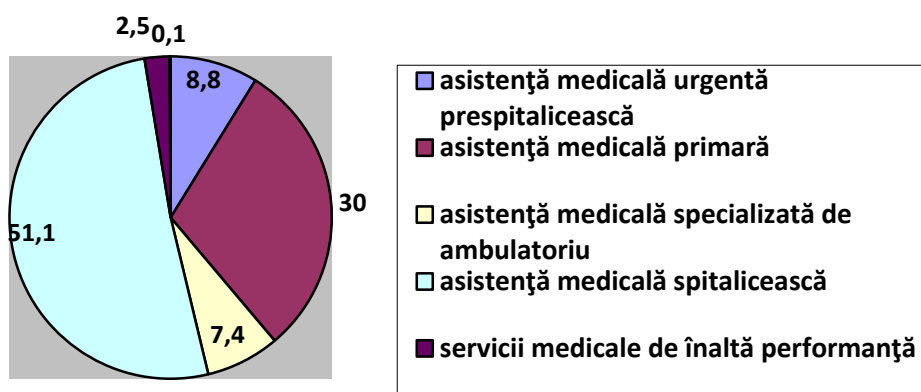

Figura 1. Structura fondului de bază în Republica Moldova în anul 2011

Sursa: CNAM, Raportul privind încasarea și utilizarea mijloacelor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală în anul 2011

Cheltuielile din fondul de bază a crescut în anul 2011 cu 2404,0 mln. lei față de anul 2005. Astfel din structura fondului de bază se observă că ponderea cea mai mare o dețin cheltuielile pentru asistența medicală spitalicească 51,1%. Asistența medicală primară constituie 30,0 % în anul 2011. În anul 2008 au fost introduse cheltuieli privind îngrijiri medicale la domiciliu și cheltuieli de tratament al persoanelor neasigurate afectate de maladii social-condiționate (figura 1).

La nivelul terțiar este menținut și consolidat un anumit număr de spitale de performanță ce acordă asistență specializată mono și multiprofil populației din toată țara. La aceste spitale ar trebui concentrate tehnologiile avansate și efectuate intervențiile cele mai complicate. În acest context, instituțiile terțiare trebuie să beneficieze de ajutorul suplimentar din partea statului, în ceea ce privește investițiile strategice de dezvoltare a tehnologiilor moderne și procurările centralizate de tehnici medicale.

A fost efectuat controlul instituțiilor medico – sanitare spitalicești cu scopul evaluării medicale a serviciilor de asistență medicală spitalicească, după cum urmează în tabelul 2.

Tabelul 2

Evaluarea medicală a serviciilor spitalicești prestate

Tipul serviciului medical	Sume contractate în anul 2011	Sume contractate în anul 2012	Sume nevalidate în anul 2011	Sume nevalidate în anul 2012
Asistență medicală spitalicească	1779915,7	1924450,5	17943,4	8597,6

Sursa: CNAM, Raportul privind executarea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală în anul 2012

În urma efectuării controlului instituțiilor medico-sanitare de nivel spitalicesc contractate au fost constatate servicii prestate necalitativ și servicii raportate nejustificat. În anul 2012 8597,6 mii. lei sumele nevalidate și nu s-au acceptat spre plată, ceea ce constituie 0,45% din sumele contractate pentru această perioadă. Totuși comparativ cu anul 2011 aceste sume s-au micșorat cu 52,1 p.p., datorită creșterii calității serviciilor prestate.

Un aspect important al sistemului de sănătate este receptivitatea la doleanțele și necesitățile populației, care urmează a fi abordată în contextul drepturilor universale ale omului la viață și sănătate.

Cuprinderea universală a populației cu asigurări obligatorii de asistență medicală este unul din obiectivele cheie ale sistemului de sănătate din Republica Moldova, deși ar putea să fie nevoie de câțiva ani ca acest obiectiv să devină realitate. Rezultatele primilor ani de

implementare a asigurărilor obligatorii sunt optimiste, date fiind ratele crescânde de cuprindere, care în același timp evidențiază și decalajul pronunțat între diferite teritorii administrative.

Printre funcțiile CNAM și ale agențiilor ei teritoriale se numără cea de realizare a asigurării cetățenilor Republicii Moldova. Statutul de persoană asigurată se confirmă celor ce au achitat sau în favoarea cărora au fost achitate prime de asigurare obligatorie de asistență medicală. Agențiile teritoriale ale CNAM eliberează polițe de asigurare în baza listelor prezentate de instituțiile abilitate de a duce evidența categoriilor asigurate din contul statului, de angajatori, precum și la adresarea individuală a persoanelor fizice neangajate.

În vederea sporirii gradului de acoperire a populației Republicii Moldova, din toate păturile sociale, cu asigurare obligatorie de asistență medicală s-a stabilit reducerea sumei primei de asigurare cu 50% la achitare până la 30 aprilie pentru anumite categorii de persoane și cu 75% la achitare până la 31 octombrie pentru proprietarii terenurilor cu destinație agricolă. Acest lucru a permis extinderea numărului de contribuabili și majorarea acumulărilor la capitolul respectiv. De asemenea, în vederea lărgirii numărului de persoane asigurate trebuie examinate posibilități de identificare a categoriilor de persoane care trebuie să fie asigurați de stat, reexamine noile categorii de persoane socialmente vulnerabile, precum și cele care necesită a fi excluse din categoriile de persoane asigurate de stat.

Cota mică a cheltuielilor pentru sănătate ca procent din produsul intern brut este aproximativ 3%, ceea ce indica necesitatea introducerii finanțării suplimentare în sectorul ocrotirii sănătății. Astfel implementarea asigurărilor obligatorii de asistență medicală a oferit societății instrumentele legale de mobilizare a resurselor pentru sănătate și de utilizare echitabilă a lor.

Referințe:

1. Raportul Ministerului Sănătății pentru anii 2010, 2011, 2012;
2. Raportul de activitate a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină pe anul 2011, 2012;
3. Raportul privind utilizarea mijloacelor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anii 2005 – 2012.

COMPETITIVITATEA ECONOMICĂ ȘI AVANTAJUL COMPETITIV

*Daniela NECHITA,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România*

*Polina LUNGU,
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul*

The competitiveness is the factor that contributes to strengthen the effort of companies, organizations, etc. for the promotion and production of qualitative and requested merchandise.

The competitiveness comes to be more enraged as the imperatives of the society become key conditions for the mutual development of the phenomenon.

As a result, the methods and techniques for application competitive strategies are identified in various segments and dimensions for ensuring competitive advantages.

Politica de concurență are scopul de a crea un mediu de afaceri propice dezvoltării economice și a combate practicile anticoncurențiale. Respectarea drepturilor consumatorului, cunoașterea responsabilității de către producător, asigurarea transparenței și controlului, aplicarea codului etic în afaceri contribuie la stabilirea și fundamentarea unui potențial competitiv. Necesitatea competitivității corecte și perfecte este argumentată de procesul creșterii și dezvoltării economice pe plan mondial în urma globalizării. Desfășurarea activității economice în cadrul competitivității eficiente și nedistorsionate, stabilirea modalităților de depistare a comportamentelor anticoncurențiale vor făuri o societate cunoscătoare a reglementărilor legislative în materie de concurență.

Necesitatea relevării conținutului noțiunii de “competitivitate” drept categorie economică constitutivă a elementului respectiv este una *a priori* importantă, cel puțin prin prisma celor mai noi tendințe de penetrare a piețelor emergente, dar și de poziționarea strategică a companiilor.

Termenul “competitivitate” fiind unul de origine latină (*competere*, precum și termenul mai modern *aemulationes*), semnifică cercetare, studiu în ansamblu, dar și capacitatea de a rivaliza/concura cu cineva. Abordarea inițială a conceptului de competitivitate s-a axat la nivelul entității economice, a întreprinderii, doar ca mai târziu, acesta să fie extins la un nivel ierarhic superior – la cel de sector, economie națională și mondială¹.

Concurența/competitivitatea se definește ca „o liberă competiție între agenții economici care oferă pe o piață determinată produse sau servicii ce tind să satisfacă nevoi asemănătoare sau identice ale consumatorilor, desfășurată în scopul de a asigura existența sau expansiunea comerțului”². “Competitivitatea internațională – susține R. Carbaugh – reprezintă capacitatea unei țări, în condițiile pieței libere și ale unei concurențe corecte, de a concepe, produce și comercializa bunuri și servicii fie de o calitate superioară, fie la un preț inferior față de produsele și serviciile oferite de alte țări”³.

Există numeroase definiții ale competitivității. De pildă, OCDE o definește astfel: “capacitatea firmelor, sectoarelor, regiunilor, statelor sau organismelor supranaționale, aflate în competiție internațională, de a asigura în mod susținut un venit relativ ridicat din valorificarea factorilor de producție, precum și un venit superior din valorificarea forței de muncă”. Această definiție reliefează în mod clar impactul determinant pe care competitivitatea unei națiuni îl are asupra nivelurilor veniturilor și implicit asupra nivelului de trai din țara în cauză. Deci, se pune accent pe finalitatea socială a creșterii competitivității.

O altă definiție a fost dată de Direcția Generală pentru Probleme Economice și Financiare de pe lângă Comisia Europeană. “Competitivitatea – subliniază specialiștii Comisiei Europene -

¹ Coșer, C., Litvin, A. Abordarea evolutiv-conceptuală și studiile asupra competitivității. În: Akademos, revistă de știință, inovare, cultură și artă, nr. 2 (29), iunie 2013, editat la Tipografia AȘM, p.35

² Roșca, N., Băieș, S. Dreptul afacerilor. Chișinău, Editura Cartier juridic, 2012, p.59

³ Miron, Dm. Mediul internațional de afaceri. Note de curs. București, 2010, p.59

<http://biblioteca.regielive.ro/cursuri/economie/mediul-international-de-afaceri-124202.html> [Accesat la 14.03.14 ora 13.00]

este capacitatea unei țări de a realiza coordonarea creșterii economice cu echilibrul extern; la baza performanțelor externe ale țărilor industrializate stă importanța fundamentală pe care o are comerțul internațional. Totuși, accentuând rolul pe care îl deține diferențierea produselor în strategia competitivă a firmelor, economia industrială a limitat acest tip de abordare, considerând că el nu constituie o bază adecvată pentru o evaluare cuprinzătoare a competitivității”.

Această definiție pune accentul, în primul rând, pe lărgirea spectrului variabilelor ce trebuie luate în considerare în analiza competitivității (productivitatea, inovația tehnologică, investițiile în capitalul fizic și uman, politici structurale ...).

În al doilea rând, această definiție privește competitivitatea prin prisma raportului dintre creșterea economică și echilibrul extern. Competitivitatea nu este însă un joc cu sumă nulă, în sensul că națiunile beneficiază de pe urma creșterii economice înregistrate de alte națiuni. Aceasta deoarece creșterea economică dintr-o anumită parte a lumii, determină deschiderea de noi piețe de desfacere, pentru produsele și serviciile provenind din alte părți, precum și formarea surselor de aprovizionare ale acestora din urmă. Astfel, a fi competitiv nu înseamnă a determina dezavantaje pentru ceilalți parteneri comerciali, ci a crește și utiliza pe deplin avantajul propriu¹.

Competitivitatea exprimă interdependența mediilor economice – micro sau macro, fiind unul din principalii factori ce elucidează imaginea unei entități atât prin performanță, cât și prin abordare strategică. Ca urmare, devine importantă evaluarea manifestării competitivității la înălțimea diverselor niveluri economice. Franziska Blunck estimează că „*pentru o companie competitivitatea înseamnă abilitatea de a furniza bunuri și servicii mult mai eficient decât concurenții relevanți, pentru un sector – abilitatea firmelor naționale de a obține succes comparativ cu concurenții străini, iar pentru o țară – abilitatea cetățenilor acesteia de a obține un standard înalt de trai*”².

O parte din elementele cuprinse în definiții sunt considerate ca fiind factori generatori și declanșatori ai competitivității. Astfel, generatorii principali ai competitivității sunt: cererea și oferta, calitatea produselor sau a serviciilor, prețurile, necesitatea socială, adaptabilitatea, iar declanșatori ai competitivității cuprind din punct de vedere al mediului extern (produsele sau serviciile, clienții, piața și prețurile) și mediului intern (calitatea, costul, flexibilitatea, schimbarea, siguranța în funcționare a organizației, dimensiunea organizației).

Factorii care permit recâștigarea competitivității sunt considerați: schimbarea, calitatea și flexibilitatea. După modul cum sunt folosiți, factorii generatori și declanșatori ai competitivității organizației pot să răspundă lent, rapid sau instantaneu la modul de manifestare al mediului intern și extern sau la cerințele beneficiarilor produselor sau serviciilor oferite pe piață³.

Competiția, confruntarea pe piață cu produse din aceeași categorie, este, poate, momentul cel mai dificil, examenul cel mai greu de trecut, atât de către comerciantul persoană fizică, cât și de către societățile comerciale. „*Acesta este momentul adevărului*” - susținea profesorul Hans Van Houtte în lucrarea sa dedicată Dreptului Comerțului Internațional. „*Marfa de calitate, la un preț atractiv se vinde*”; „*cea de slabă calitate și la un preț ridicat nu este solicitată*”.

Așadar, competitivitate înseamnă calitate superioară și preț atractiv, întrunirea acestor două cerințe fundamentale presupune: mijloace tehnologice adecvate, înaltă calificare profesională, o productivitate sporită. Iar toate acestea sunt posibile numai în condițiile unui management de cea mai bună calitate, adică, deosebit de competent⁴.

Competitivitatea în cadrul mediului de afaceri european reprezintă următoarele **avantaje**:

- oferă firmelor o puternică motivație pentru a realiza produse mai performante și pentru a descoperi procedee pentru a produce mai mult și mai eficient.
- servește și ca mecanism de distribuire a veniturilor într-o economie de piață. Capacitatea

¹ Ibidem, p. 60

² Coșer, C., Litvin, A. op. cit. p. 35-36

³ Nedelea, Șt. Administrarea afacerilor. Material pentru examenul de licență. București, 2011, p.48

http://www.univath.ro/pdf/tematica_licenta/Curs_administrarea_afacerilor.pdf [Accesat la 17.02.14 ora 11.15]

⁴ Mazilu, Dm., Dreptul comerțului internațional. Partea generală. Curs. București, Editura Lumina Lex, 1999, p.282

unui agent economic de a face față concurenței duce de la sine la recompensarea lui prin profiturile obținute.

- este principalul mecanism prin care activitățile economice sunt ordonate într-o economie de piață. În cazul în care aceasta este distorsionată, mecanismele nu mai funcționează, economia nu se mai poate dezvolta eficient, bunăstarea se reduce, fiind îngrădită și libertatea de acțiune a agenților economici¹.

Ziua Europeană a Concurenței și Protecției Consumatorilor (ECCD) este o conferință organizată de două ori pe an, care favorizează un contact direct cu consumatorii și cetățenii din Statele Membre, pentru a le prezenta non-specialiștilor politica de concurență și de protecție a consumatorilor, în scopul de a consolida înțelegerea beneficiilor rezultate din activitățile Comisiei. Audiența este alcătuită din asociațiile de consumatori, din reprezentanți ai universităților, jurnaliști reprezentanți la nivel național, cetățeni obișnuiți, avocați și reprezentanți ai companiilor².

Politica în domeniul concurenței și-a sporit importanța pe măsură ce climatul de afaceri a depășit cadrul național și a început să opereze pe baze europene³. Concurența este percepută diferit de la o țară la alta. Multe state au propriile legislații cu ajutorul cărora reglementează comportamentul concurențial. Există unele reglementări general acceptate, dar politicile naționale ale concurenței pot diferi substanțial⁴.

Politica privind concurența în UE țintește să sporească beneficiile societății prin asigurarea unor piețe competitive; urmărește să elimine barierele naționale inter-statale și să prevină existența altor bariere concurențiale. S-a dorit a fi compatibilă cu politicile naționale existente, oricum fiecare stat individual are dreptul de a dezvolta o politică proprie privind concurența folosită doar în interiorul țării respective, în cazul în care depășește granițele acestei țări atunci acționează politica Uniunii Europene⁵.

Obiectivele politicii în domeniul concurenței pot fi succint grupate în trei categorii:

- Politica europeană în domeniul concurenței (PDC) trebuie să garanteze unitatea pieței interne și să evite realizarea de înțelegeri între firme, de natură să afecteze comerțul intracomunitar și manifestarea liberă a concurenței (înțelegerile și practicile concertate);
- Politica în domeniul concurenței caută să împiedice situațiile în care una sau mai multe întreprinderi încearcă să exploateze într-o manieră abuzivă puterea lor economică în raport cu alte firme mai puțin puternice (abuz de poziție dominantă);
- De asemenea, PDC trebuie să împiedice acele intervenții ale guvernelor statelor membre care pot falsifica regulile jocului liber al pieței prin discriminări în favoarea întreprinderilor de stat sau prin acordare de ajutoare către anumite firme din sectorul privat (ajutoare de stat).

Atragem atenția asupra faptului că reglementările comunitare din domeniul concurenței interzic numai acele comportamente care pot influența negativ relațiile comerciale dintre statele membre, fără a avea în vedere și situațiile în care efectele negative sunt vizibile numai la nivelul unui singur stat membru (asemenea situații sunt de competența autorităților naționale în domeniu). Pe de altă parte, deoarece în cadrul economiei de piață concurența reprezintă un vector esențial în asigurarea succesului economic, sunt considerate ca acceptabile anumite

¹ Profiroiu, M., Popescu, I. Politici europene, București, Editura economică, 2003, p.83

² Musil, Al., Mesteacăn, D. Politica de concurență a Uniunii Europene în raport cu consumatorii. În: Concurența. Studii, cercetări și analize privind protecția concurenței economice, nr. 1, 2011, Editura „Copyright”, Consiliul Concurenței – România, p.26-27

http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/id7089/revista_romana3.pdf [Accesat la 21.04.14 ora 10.30]

³ Profiroiu, M., Popescu, I. op. cit., p.83

⁴ Tomița, I., Băndoi, A., Danciulescu, D. Utilizarea prețurilor ca instrumente ale politicilor în domeniul concurenței la nivelul pieței mondiale. În: Finanțe – Provocările viitorului, Anul VI, Nr. 6/2007, Universitatea din Craiova, p.78 http://www.financejournal.ro/fisiere/revista/169471657812_TOMITA_RO.pdf [Accesat la 02.02.14 ora 12.45]

⁵ Ibidem, p.79

practici, care generează anumite efecte pozitive asupra economiei¹.

Scopul major declarat al politicii de concurență este stabilirea unui climat concurențial în piețe, în beneficiul consumatorilor, sau cu alte cuvinte, maximizarea bunăstării consumatorilor. Pentru bunăstarea, sau maximizarea bunăstării consumatorilor, trebuie îndeplinite mai multe **condiții**:

- eficiența alocativă, care se obține în condiții de concurență perfectă, situație care mai implică faptul că se oferă produse și servicii dorite de consumatori la prețuri pe care aceștia sunt dispuși să le plătească. Aceasta implică și faptul că resursele sunt distribuite optimal, în raport cu necesitățile consumatorilor;
- eficiența productivă, care se obține atunci când transformarea materiilor prime în produse finite se face în cel mai economic mod permis de tehnologia curentă;
- eficiența dinamică, care asigură și un nivel de progres tehnologic susținut de o anumită rată de inovare tehnologică, precum și de apariția de noi produse care vin în întâmpinarea necesităților consumatorilor².

În absența unei politici a UE în domeniul concurenței, piața unică nu își poate atinge întregul potențial. Restrângerea politicii UE în domeniul concurenței ar submina piața unică, în detrimentul potențialului de creștere al UE, ale cărei economii – în special din zona euro – sunt din ce în ce mai interdependente. În același timp, politica în domeniul concurenței este, de asemenea, esențială pentru a permite UE să ia măsuri drastice împotriva comportamentelor anticoncurențiale, abuzurilor de poziție dominantă, a cartelurilor și a practicilor concertate care aduc prejudicii consumatorilor³.

Europa va prospera numai într-o lume competitivă dacă promovează elementele-cheie ale unui model european de creștere reînnoit, bazat pe competitivitate, incluziune, responsabilitate socială și durabilitatea mediului. Alți actori globali, în special economiile emergente, își vor urma propriile traiectorii, de aceea este cu atât mai important pentru UE să identifice interesele partajate și modurile comune de operare prin discuții bilaterale și multilaterale⁴. Autorităților de reglementare le revine sarcina de a conlucra îndeaproape cu instituțiile competente din domeniul concurenței în sprijinul dezvoltării competitive a pieței⁵.

Piața comună presupune un grad și mai avansat de integrare economică și stabilirea unor norme tehnice și ecologice unice, o legislație unică în vederea reglementării activității de antreprenariat pentru toate statele fondatoare. Experiența creării Pieței Unice Europene a demonstrat necesitatea unei perioade lungi și destul de complicate, cu un șir de procese contradictorii în constituirea acesteia, precum stabilirea unor cote pentru producerea și comercializarea mărfurilor și serviciilor atât în interiorul, cât și în afara fiecărui stat și a pieței comune în întregime. Uniunea economică reprezintă astăzi cea mai avansată formă de integrare a statelor, fiind o comunitate de state cu un spațiu economic, legal, militar și informațional unic, cu unele autorități supranaționale comune. Astăzi în lume există o singură uniune economică – Uniunea Europeană, constituită în anul 1993 în baza Pieței Unice Europene⁶.

¹ Politica în domeniul concurenței. Lucrarea face parte din Seria Monografiilor – Politici europene, versiune actualizată, p.4-5 http://beta.ier.ro/documente/formare/Politica_concurenta.pdf [Accesat la 09.02.14 ora 10.10]

² Belu, C., Bușu, M. Politica de concurență în contextul responsabilității sociale a corporațiilor. În: Revista Română de Concurență, nr. 2, 2013, Editura „Copyright”, Consiliul Concurenței – România, p.76
http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/id9047/rrc_nr_2-2013.pdf [Accesat la 27.05.14 ora 14.00]

³ Comisia Europeană. Bruxelles, 7.5.2013. Raport privind politica în domeniul concurenței pentru anul 2012, p.1
http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/2012/part1_ro.pdf [Accesat la 08.05.14 ora 11.25]

⁴ Proiectul Europa 2030. Provocări și oportunități. Raport către Consiliul European al Grupului de reflecție privind viitorul UE 2030, mai 2010, p.43 http://www.consiliul.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3210249ROC.pdf [Accesat la 04.05.14 ora 15.20]

⁵ Bușu, M. Analiza de piață în domeniul concurenței. Indicatori și studiu de caz. În: Revista Română de Concurență, nr. 1, 2013, Editura „Copyright”, Consiliul Concurenței – România, p.24
http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/id8332/rrc_1-2013.pdf [Accesat la 23.04.14 ora 21.05]

⁶ Belostecinic, Gr. Competitivitatea și inovarea în contextul inovării europene. În: Akademos, revistă de știință, inovare, cultură și artă, nr. 1 (28), martie 2013, editat la Tipografia AȘM, p.53

Uniunea Europeană și-a stabilit prin Agenda de la Lisabona obiectivul principal de transformare în cea mai competitivă, durabilă și dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume. În acest context, conceptul de responsabilitate socială corporatistă este prezentat ca fiind cheia succesului acestei transformări. Politica de concurență este un pilon fundamental în dezvoltarea strategiei industriale la nivelul Uniunii Europene. Principiile politicii de concurență sunt dezvoltate în jurul art. 101 și art. 102 din Tratatul de Funcționare al Uniunii Europene (TFUE), precum și art. 107 din TFUE¹.

Avantajul competitiv este un concept complex folosit în numeroase domenii și care prezintă numeroase definiții în funcție de nivelul de abordare al acestuia. Cercetând literatura de specialitate în domeniul strategiei, putem constata că abordările referitoare la avantajul competitiv variază în funcție de nivelurile diferite de analiză ale conceptului. Astfel, unii cercetători abordează avantajul competitiv la nivel de firmă (Barney, 1991), de tranzacție (Williamson, 1985) sau de activitate (Dunning, 1993), alții la nivel de unitate de afaceri (Rumelt, 1991), de industrie (Porter, 1980) sau chiar la nivel de națiune (Porter, 1990). Este recunoscut faptul că bazele teoriei și cercetărilor ce vizează avantajul competitiv se regăsesc în lucrarea lui M. Porter (1990), „*Avantajul Competitiv al Națiunilor*”, lucrare ce încearcă să răspundă la întrebarea: „*De ce unele națiuni au succes în anumite industrii și care sunt implicațiile acestora asupra firmelor sau economiilor naționale?*”. Conform cercetătorului, „*mediul politic, instituțional și economic al unei națiuni*” joacă un rol important în dezvoltarea cu succes a industriei competitive. Porter (1990) susține că „*națiunea mamă capătă o semnificație tot mai mare, deoarece constituie sursa de aptitudini și tehnologii ce stau la baza avantajului competitiv*”. Totodată Porter susține faptul că „*diferențele existente între structurile, valorile, culturile, instituțiile și istoriile de la nivelul unei națiuni contribuie profund la succesul competitivității*”².

M. Porter a identificat trei strategii generice ale întreprinderii pentru obținerea avantajului competitiv: 1) Strategia de dominare prin costuri (încercarea de a fi producătorul cu cele mai mici costuri pe sector); 2) Strategia de diferențiere (încercarea de a diferenția oferta unui producător de produsele concurenței); 3) Strategia de concentrare sau de nișă (concentrarea asupra unui segment îngust de piață pe care să o domine prin costuri reduse sau prin diferențiere).

Cele trei strategii competitive se pot concretiza în trei tipuri de avantaj competitiv și anume: 1) avantajul dominării prin costuri; 2) avantajul prin diferențiere; 3) avantajul concentrării pe o nișă (care poate fi prin dominarea costurilor sau prin diferențiere)³.

Competitivitatea pentru creșterea economică se află în centrul atenției Uniunii Europene. Comisarul european pentru programare financiară și buget Janusz Lewandowski consideră, că pentru a răspunde evoluției economiei mondiale și impactului acesteia asupra Europei, Comisia a propus în 2007 o serie de programe de stimulare a inovării și de favorizare a creșterii economice în toate regiunile, oferind sprijinul necesar pentru aplicarea ideilor în practică și concretizarea proiectelor care aduc valoare adăugată europeană în cadrul obiectivelor Strategiei Europa 2020. Totodată, pentru realizarea acestor obiective, UE a introdus norme simple, practice și transparente privind accesarea fondurilor. A fost definit cadrul pentru competitivitate, solidaritate și coeziune în Europa. Pentru a beneficia la maximum de aceste investiții și pentru a readuce Europa pe o pantă ascendentă, de creștere economică este necesar de a conlucra (Anexa 1)⁴.

Europa 2020 reprezintă strategia de bază a Comisiei Europene care se concentrează asupra relansării economiei Europei. În vederea îndeplinirii acestui obiectiv, bugetul UE prevede o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii prin intermediul a șapte inițiative emblematic (mecanisme) care acoperă domenii-cheie.

¹ Belu, C., Bușu, M. op. cit. p.70

² Matei, R. M. Crearea poliilor de competitivitate economică – un model sustenabil pentru obținerea avantajului competitiv, p.45-46 http://store.ectap.ro/articole/889_ro.pdf [Accesat la 20.02.14 ora 10.30]

³ Strategii manageriale, p.60 http://www.univ-st-lupascu.ro/resurse/Tematica_licenta_2010/Strategii_manageriale.pdf [Accesat la 22.05.14 ora 16.15]

⁴ Comisia Europeană, Finanțările UE – Ghidul începătorului. Prezentarea normelor financiare și a oportunităților de finanțare pentru perioada 2007-2013. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2012, p.2

O analiză recentă a indicat faptul că următorul cadru financiar multianual 2014-2020 ar trebui să dedice o parte mai mare a bugetului UE, în ansamblul său, obiectivelor Strategiei Europa 2020. Din acest punct de vedere, bugetul UE pentru 2013 reprezintă o etapă esențială.

În 2013, suma de 64,5 miliarde EUR este alocată direct inițiativelor emblematiche ale Strategiei Europa 2020, o creștere de 2,7 % față de 2012.

Suma totală alocată susținerii inițiativelor emblematiche din cadrul Strategiei Europa 2020 este mai mare deoarece finanțarea UE pentru proiectele din cadrul politicii de dezvoltare regională și rurală și pentru proiectele din cadrul rețelei transeuropene (TEN) beneficiază și de contribuția statelor membre, a regiunilor și/sau a operatorilor privați¹.

„*Competitivitate pentru creștere economică și ocuparea forței de muncă*” este acțiunea-cheie care concentrează eforturile de a transforma UE într-o economie inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, prin atingerea unui nivel înalt al ocupării forței de muncă, al productivității și al coeziunii sociale.

Această rubrică bugetară, pentru care s-a alocat o sumă de 16 miliarde EUR, regroupează programe importante precum Al șaptelea program-cadru pentru activități de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrative (PC7), programul de învățare pe tot parcursul vieții, programul pentru competitivitate și inovare (CIP) și rețeaua transeuropeană (TEN). Alte acțiuni privesc piața internă, statisticile, serviciile financiare și supravegherea financiară, impozitarea, uniunea vamală și lupta antifraudă.

... Aceste fonduri contribuie la consolidarea coeziunii economice, sociale și teritoriale între regiunile și statele membre ale UE și vin în sprijinul competitivității și al ocupării forței de muncă. Acestea încurajează, de asemenea, cooperarea transfrontalieră, transnațională și interregională. De exemplu, Fondul social european (FSE) vine în sprijinul creșterii șanselor de ocupare a forței de muncă, punând accentul pe mobilitatea forței de muncă și pe adaptarea lucrătorilor la schimbările industriale (Anexa 2)².

Concluzie: Competitivitatea este factorul ce contribuie la fortificarea eforturilor firmelor, organizațiilor, etc. în scopul promovării și producerii de marfă calitativă și solicitată. Competitivitatea devine mai înverșunată, cu cât imperativele societății devin condiții esențiale de dezvoltare reciprocă a acestui fenomen. Astfel se identifică metode și tehnici de aplicare a strategiilor concurențiale pe diverse segmente și dimensiuni pentru asigurarea avantajelor competitive. Asigurarea interdependenței dintre competitivitate și mediul de afaceri este o cale eficientă de asigurare a performanțelor permanente, de creștere a productivității, de respectare a standardelor de calitate și preț rentabil, de promovare a inovației, de garantare a echilibrului dintre cerere și ofertă.

Profesionalismul, respectarea eticii în afaceri, cunoașterea aspectelor legislative în domeniul concurențial, negocierea dintre furnizori și cumpărători, perceperea specificului mediului de afaceri, axarea pe competențe tehnologice moderne, orientarea spre resurse umane calitative și management eficient vor conduce către un mediu competitiv strategic funcțional în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

Se observă că, în urma globalizării ascendente a sectoarelor economice, inovația constituie factorul primordial pentru ocuparea de poziții cât mai binevenite. Menținerea avantajului competitiv depinde de gradul și modul actualizării inovației prin variante mai moderne și mai sofisticate. Pentru a învinge în competitivitate se cuvine să fii inovator desăvârșit.

Promovarea culturii concurenței servește drept pistă de informare a agenților economici în derularea funcțională a economiei de piață. Este indispensabil a înțelege și a cunoaște de către actorii din piață prevederile legale prin care pot fi protejați de legislație în cazul în care ar putea fi victime ale unor practici anticoncurențiale, cât și riscurile la care se expun în cazul în care încalcă legea.

¹ Comisia Europeană. Bugetul UE pentru 2013: investiții în creștere economică și locuri de muncă. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2013, p.2

² Ibidem, p.3

Se constată că, menirea ansamblului instrumentelor politicii de concurență este combaterea practicilor anticoncurențiale, excluderea prejudiciului consumatorului, asigurarea bunăstării lui și nicidecum favorizarea competitivității lipsite de eficiență.

Este clar că, practicile anticoncurențiale creează prejudiciu mediului concurențial la toate nivelurile. Politica concurențială presupune claritate în desfășurarea afacerilor, nediscriminarea agenților economici, stabilitate în piețele interne și externe, cooperare în raport cu legislația în domeniu.

Anexa nr.1

Sume disponibile 2007-2013/Programe legate de cadrul financiar 2007-2013

Rubrică	Perioadă	Total sumă în prețuri curente (milioane EUR)
RUBRICA 1A - COMPETITIVITATE PENTRU CREȘTERE ECONOMICĂ ȘI OCUPAREA FORȚEI DE MUNCA		
Al șaptelea program-cadru de cercetare	(2007-2013)	50 521,00
Rețele Transeuropene (TEN) Transport	(2007-2013)	8 013,00
Rețele Transeuropene (TEN) Energie	(2007-2013)	155,00
Egnos și Galileo (radionavigație prin satelit)	(2007-2013)	3 005,00
Marco Polo II (performanțele de mediu ale sistemului de transport de mărfuri)	(2007-2013)	450,00
Învățare pe tot parcursul vieții	(2007-2013)	6 970,00
Programul-cadru pentru competitivitate și inovație (CIP)	(2007-2013)	3 621,30
Progress (Program pentru ocuparea forței de muncă și solidaritate socială)	(2007-2013)	683,25
Vamă 2008-2013 (facilitarea comerțului legitim; combaterea comerțului neechitabil și ilegal)	(2008-2013)	323,80
Fiscalis 2008-2013 (cooperare între autoritățile fiscale; lupta împotriva fraudei fiscale)	(2008-2013)	156,90
Hercule II (protecția intereselor financiare ale UE)	(2007-2013)	98,53
Dezafectarea instalațiilor nucleare: (A) Ignalina; (B) Bohunice; (C) Kozlodui	(2007-2013)	1 560,00
Pericles (protecția monedei euro împotriva falsificării)	(2007-2013)	7,00
Măsuri de combatere a poluării	(2007-2013)	154,00
Erasmus Mundus 2	(2009-2013)	493,69

Sursa: Comisia Europeană, Finanțările UE – Ghidul începătorului. Prezentarea normelor financiare și a oportunităților de finanțare pentru perioada 2007-2013. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2012, p.34

Anexa nr.2

Bugetul UE pentru 2013 în cifre

Cheltuielile estimate pentru politicile UE în credite de angajament	Buget 2013 (miliarde EUR)	Diferența față de 2012
Creștere durabilă	70,6	3,7 %
✓ Competitivitate pentru creștere economică și ocuparea forței de muncă, inclusiv:	16,1	4,8 %
▪ Al șaptelea Program-cadru de cercetare	10,9	6,4 %
▪ Învățarea pe tot parcursul vieții și Erasmus Mundus	1,3	2,0 %
▪ Proiectele TEN	1,4	6,3 %
▪ Programul-cadru pentru competitivitate și inovare	0,7	9,6 %
▪ Agenda politicii sociale	0,2	1,6 %
✓ Coeziune pentru creștere economică și ocuparea forței de muncă, inclusiv:	54,5	3,3 %
▪ Fonduri structurale	42,1	2,9 %
▪ Fondul de coeziune	12,4	4,8 %

Sursa: Comisia Europeană. Bugetul UE pentru 2013: investiții în creștere economică și locuri de muncă. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2013, p.10

IMPACTUL ROTAȚIEI CAPITALULUI ASUPRA RENTABILITĂȚII ÎNȚREPRINDERII INDUSTRIALE

Ana NEDELUCU,
Catedra Finanțe și Evidență Contabilă a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Capital is the most important factor of production, thus its turnover has a great impact on financial performance of industrial enterprise. The indicators of profitability refer to synthetic analysis of financial performance; they offer the general image of company progress or regress.

This paper aims to research the nature of capital turnover, the measurement methodology, its influence on profitability and modalities of controlling the process of capital turnover.

În condițiile actuale ale activității economice, capitalul reprezintă cel mai important factor de producție utilizat de întreprindere. Conceptul de “Capital” a cunoscut o evoluție semnificativă de la primele mențiuni în lucrările economiștilor pînă la abordarea contemporană. Dacă mercantiliștii identificau prin capital o sumă de bani investită în activitatea productivă, atunci, în cadrul conceptului modern se includ mai multe forme ale capitalului, cum sunt cea fizică, monetară și nematerială.

Complexitatea și importanța conceptului “Capital” ca factor de producție presupune că utilizarea acestuia are un impact considerabil asupra performanțelor întreprinderii, în special asupra rentabilității. Aceasta se explică prin faptul că capitalul nu este static, ci se află într-o mișcare continuă, numită rotația capitalului sau a activelor.

În teoria economică clasică, se deosebesc mai multe tipuri de procese de circulație a capitalului, fiecare fiind atribuit unei anumite forme a capitalului.

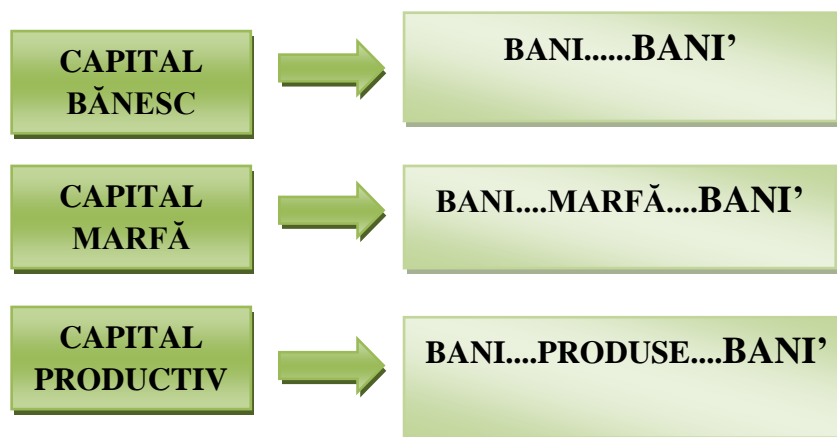

Figura 1. Abordare clasică a rotației capitalului (elaborat de autor)

Astfel pentru capitalul bănesc, dat cu împrumut, rotația constă în transformarea capitalului bănesc într-un capital cu o valoare mai mare. În cazul capitalului comercial, rotația capitalului presupune transformarea banilor în marfă, care la rîndul său se transformă într-o sumă de bani mai mare decît cea inițială. Rotația capitalului productiv presupune transformarea banilor în produse, care în urma realizării generează venituri, ce prevalează suma inițială¹. (fig.1.)

În cadrul întreprinderii industriale moderne, rotația capitalului este un proces mai complex decît este reprezentat în accepțiunea clasicilor. Abordarea modernă a rotației capitalului presupune parcurgerea capitalului prin mai multe faze:

- aprovizionare (Bani.....Marfă);

¹Fox J., "Understanding Capital Volume II", Progress Books, Toronto, 1985, accesibil pe url.: < <https://www.marxists.org/subject/economy/authors/fox/ucv2-intr.htm> >

- producția (Marfă.....Producție.....Marfă’);
- desfacerea (Marfă’.....Bani’).

În contextul dat, rotația capitalului întreprinderii industriale se desfășoară în modul reprezentat în figura 2.

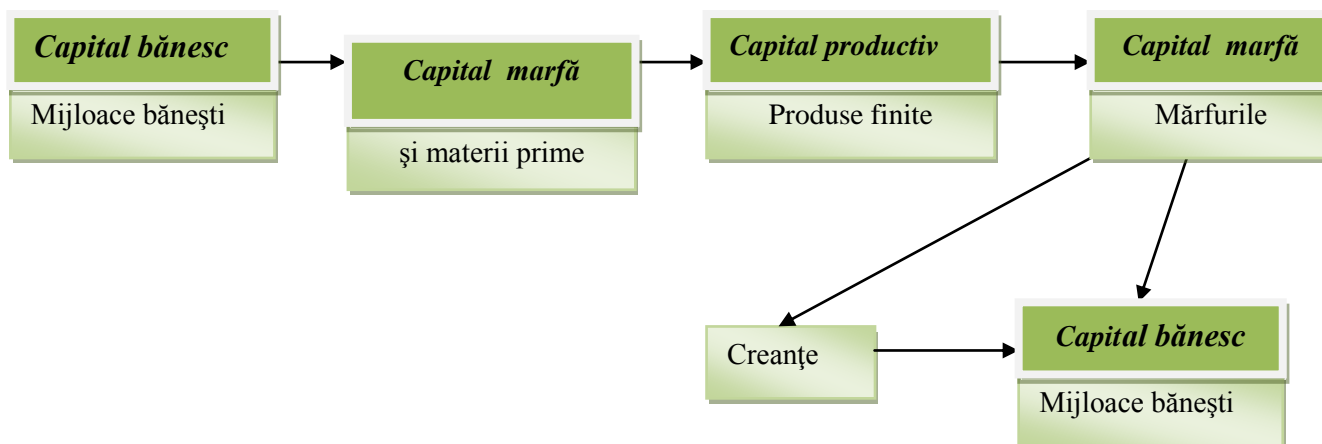

Figura 2. Circulația capitalului (elaborat de autor)

În analiza financiară autohtonă, rotația capitalului este apreciată în baza indicatorilor de viteză de rotație a activelor. Pe când în lucrările științifice străine, în cadrul analizei rotației capitalului se utilizează așa indicatori ca: rata activității (activity ratio), rata utilizării activelor (asset utilization ratio)¹, indicatorul rotației capitalului de lucru (working capital turnover ratio)².

Viteza de rotație a activelor reprezintă un indicator de eficiență, care arată în ce măsură intrarea repetată a activelor în ciclul economic contribuie la realizarea venitului din vânzări a întreprinderii³.

Viteza de rotație a activelor se exprimă prin intermediul următorilor indicatori:

- Numărul de rotații al activelor (N), care reprezintă raportul dintre venitul din vânzări (Vv) și valoarea medie a activelor (\overline{VA}):

$$N = \frac{Vv}{\overline{VA}}$$

- Durata în zile a unei rotații (Dz) se calculează ca raportul dintre produsul valorii medii a activelor (\overline{VA}) și numărului de zile calendaristice în perioada analizată (T) și venitul din vânzări (Vv)⁴:

$$D_z = \frac{\overline{VA} * T}{Vv}$$

Rentabilitatea reprezintă capacitatea întreprinderii să obțină consistent profit sau un venit peste cheltuieli, care este critică pentru supraviețuirea unei organizații⁵. Indicatorii rentabilității sunt cei mai des utilizați pentru reprezentarea performanței organizaționale, însă aceasta nu determină sporirea relevanței acestor indicatori pentru reprezentarea schimbărilor în valoarea economică a unei organizații. Ca explicație a acestora sunt enunțate următoarele cauze:

¹ Warrad L., The impact of working capital turnover on Jordanian chemical industries' profitability, American Journal of Economics and Business Administration 5 (3), 2013, p. 116-119.

² Arshad Z., Gondal M.Y., Impact of working capital management on profitability a case of the pakistan cement industry, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, June 2013, Vol.5, N.2., p.387.

³ Spătaru L., Analiza economico-financiară: Instrument al managementului întreprinderii, Editura Economică, București, 2004, p. 472.

⁴ Țiriulinicova N., ș.a., Analiza rapoartelor financiare, AO "ACAP RM", Chișinău, 2011, p.167-168.

⁵ Drucker citat de Carton R.B., Measuring organizational performance: an exploratory study, Athens, Georgia, 2004, p. 81.

- Întreprinderea poate utiliza metode alternative de contabilitate.
 - Riscul este exclus. Riscul este unul din cele mai importante elemente în determinarea valorii economice a activului. Riscul financiar derivă de la variabilitatea fluxului de numerar al firmei și rata îndatorării.

- Cerințele investiționale sunt excluse. Valoarea economică este creată prin obținerea unui flux de numerar generat de investiție ce excede costul capitalului necesar finanțării investiției. Astfel, crearea valorii economice nu este legată doar de câștiguri, deoarece firma poate avea nevoie de investiție atât timp cât crește. Dacă profitul crește proporțional cu vânzările, întreprinderea va necesita investiții mai mari în capital de lucru, mai precis, în active fixe, dacă creșterea este semnificativă. Ca rezultat, fluxul net de numerar din activitatea operațională și cea investițională, în general, va crește la o rată mult mai lentă, sau poate fi chiar negativ, dacă vânzările cresc rapid. Astfel, indicatorii de rentabilitate, care nu consideră costul investiției în capital de lucru, nu pot adecvat să reflecte adevărata creștere a valorii economice.

- Politica de dividend nu este considerată. Plata dividendelor reduce valoarea economică a întreprinderii.

- Valoarea în timp a banilor este ignorată. Valoarea economică este creată doar atunci când suma câștigurilor excede rata de actualizare, ce include compensarea nu doar a inflației, ci și a riscului specific al firmei¹.

Indicatorii de bază a rentabilității, regăsiți în literatura de specialitate, sunt rentabilitatea activelor, vânzărilor, capitalului propriu, celui permanent și celui investit. În tabelul de mai jos sunt prezentate modul de calcul al indicatorilor menționați, conținutul și limitele acestora.

Tabelul 1. Metodologia calculării indicatorilor de rentabilitate

Indicatori	Modul de calcul	Conținut	Limite
1. Rentabilitatea activelor (economică) (ROA – return on assets)	$Re = \frac{PPI (Pnet) * 100}{\bar{VA}}$	Reflectă eficiența utilizării activelor pentru obținerea profitului.	Nu este relevant la compararea întreprinderilor din industrii diferite
2. Rentabilitatea capitalului propriu (financiară) (ROE – return on equity)	$Rf = \frac{Pnet * 100}{\bar{Cprop} (CAC^2)}$	Exprimă eficiența utilizării capitalului propriu pentru obținerea profitului net	Este influențat de structura financiară a întreprinderii
3. Rentabilitatea venitului din vânzări (ROS – return on sales)	$R_{vv} = \frac{Pbrut(Pnet) * 100}{\bar{Venit din vânzări}}$	Reflectă profitul brut sau profitul net câștigat la 1 leu venituri din vânzări	Este influențat direct de strategia firmei
4. Rentabilitatea capitalului permanent (ROI – return on investment)	$R_{kp} = \frac{Pnet(PPI) * 100}{\bar{Cperm}}$	Exprimă eficiența utilizării capitalului permanent pentru obținerea profitului net	Nu consideră diversitatea riscurilor diferitor categorii de active. Evaluează performanța doar pe termen scurt.

[Sursa: Carton, 2004; Țiriulinicova ș.a., 2011]

¹ Carton R.B., Measuring organizational performance: an exploratory study, Athens, Georgia, 2004, p. 81-85.

² CAC – Capital acționar comun.

Variația mărimii activelor între industrii creează deficiența indicatorului rentabilității economice, reducând relevanța acestuia la compararea întreprinderilor din industrii diferite. Structura financiară a întreprinderii compromite indicatorul rentabilității financiare. Rentabilitatea vânzărilor, la rândul său, este direct dependentă de strategia firmei. Întreprinderea brand va arăta un nivel mai înalt a indicatorului, practicînd strategia ”prețuri înalte, marjă brută înaltă” decît o întreprindere obișnuită cu o strategie ”prețuri joase, marjă brută joasă”. La același volum de vânzări.

În analiza financiară o importanță deosebită o reprezintă evaluarea efectelor economice a accelerării sau încetînirii rotației activelor asupra indicatorilor financiari.

În literatura de specialitate se demonstrează efectul direct al accelerării sau încetînirii rotației activelor asupra modificării venitului din vânzări și profitului.

Veniturile pot fi reprezentate ca produsul dintre valoarea medie a activelor și numărul de rotații ale activelor:

$$\begin{aligned} \text{Venituri din vânzări} &= \text{Valoarea medie a activelor} * \frac{\text{Venituri din vânzări}}{\text{Valoarea medie a activelor}} = \\ &= \text{Valoarea medie a activelor} * \text{Numărul de rotații ale activelor} \end{aligned}$$

$$\text{Adică } VV = \overline{VA} * N$$

Abaterea valorii veniturilor din vânzări din cauza modificării numărului de rotații ale activelor se determină astfel:

$$\text{Abaterea veniturilor din vânzări} = \text{Valoarea medie a activelor} * \text{Modific Nrotatiilor}$$

Profitul poate fi reprezentat ca produsul dintre valoarea medie a activelor, rentabilității vânzărilor și a numărului de rotații ale activelor:

$$\begin{aligned} \text{Profitul} &= \text{Valoarea medie a activelor} * \frac{\text{Profit}}{\text{Venituri din vânzări}} * \frac{\text{Venituri din vânzări}}{\text{Val med a activelor}} = \\ &= \text{Valoarea medie a activelor} * \text{Rentabilitatea vânzărilor} \\ &\quad * \text{Numărul de rotații ale activelor} \end{aligned}$$

Abaterea profitului din cauza modificării numărului de rotații ale activelor se determină astfel:

$$\text{Abaterea profitului} = \Delta N * \text{Rentabilitatea vânzărilor} * \text{Val med a activelor}$$

Din formulele prezentate reiese că modificarea numărului rotațiilor activelor influențează direct asupra dinamicii veniturilor din vânzări și profitului. Astfel, accelerarea rotației activelor determina sporirea veniturilor din vânzări și sporirea profitului, iar încetînirea va determina scăderea acestor indicatori.

Rotația activelor este un factor de influență și pentru indicatorul rentabilității economice, aceasta ne indică următoarea relație:

$$Re = \frac{PPI}{\overline{VA}} * 100 = \frac{PPI}{\overline{VA}} * \frac{Vv}{Vv} = \frac{PPI}{Vv} * \frac{Vv}{\overline{VA}} = Rvv * N$$

Din relația expusă se constată, că rotația activelor direct influențează eficiența utilizării activelor, adică accelerarea rotației activelor va determina sporirea rentabilității economice. Aceasta reprezentîndu-se prin următoarea relație:

$$\Delta Re = Rvv * \Delta N$$

Avînd în vedere că rentabilitatea economică este factorul de influență a rentabilității financiare, se afirmă că rotația activelor influențează utilizarea capitalurilor proprii:

$$Rf = \frac{PPI}{CP} = \frac{PPI}{CP} * \frac{\overline{VA}}{\overline{VA}} = \frac{PPI}{\overline{VA}} * \frac{\overline{VA}}{CP}$$

Unde $\frac{PPI}{\overline{VA}}$ - rentabilitatea activelor; $\frac{\overline{VA}}{CP}$ - rata pîrghiei financiare.

$$Rf = \frac{PPI}{Vv} * \frac{Vv}{\overline{VA}} * \frac{\overline{VA}}{CP}$$

Unde $\frac{PPI}{Vv}$ - rentabilitatea veniturilor din vînzări; $\frac{Vv}{\overline{va}}$ - numărul de rotații ale activelor¹.

Efectele economice ale rotației activelor asupra indicatorilor rentabilității se prezintă în figura următoare:

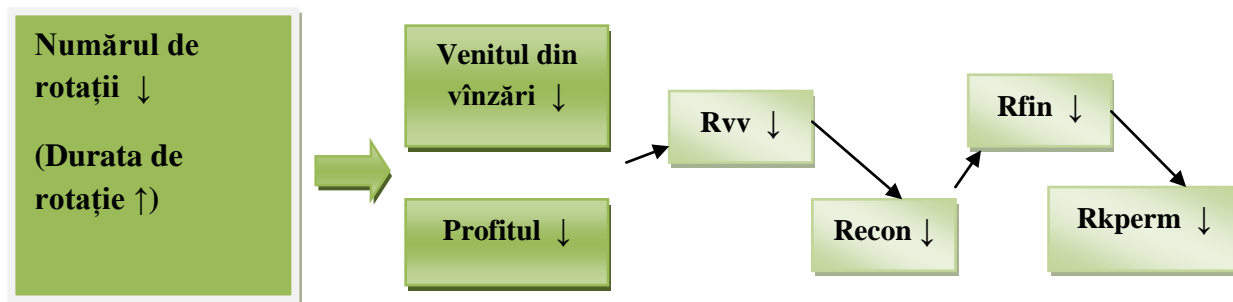

Figura 3. Efectele rotației capitalului asupra rezultatului și rentabilității întreprinderii (elaborat de autor)

Din cele expuse mai sus, se stabilește că modificarea numărului rotațiilor are o influență directă, iar durata rotațiilor influențează în mod indirect asupra indicatorilor de rezultate și de rentabilitate. Astfel, odată cu încetinirea rotației capitalului se reduce eficiența:

- activităților de realizare a produselor;
- utilizării activelor;
- utilizării surselor proprii și celor permanente.

Astfel, gestionarea rotației activelor, metodele de control al vitezei de rotației prezintă un subiect important pentru managerii întreprinderilor industriale, iar studierea posibilităților de accelerare a rotațiilor activelor provoacă interes pentru cercetare.

Modalitățile de accelerare a vitezei de rotației a activelor se formulează în urma analizei factorilor de influență a vitezei de rotație a activelor, care se bazează pe o abordare factorială (figura 4).

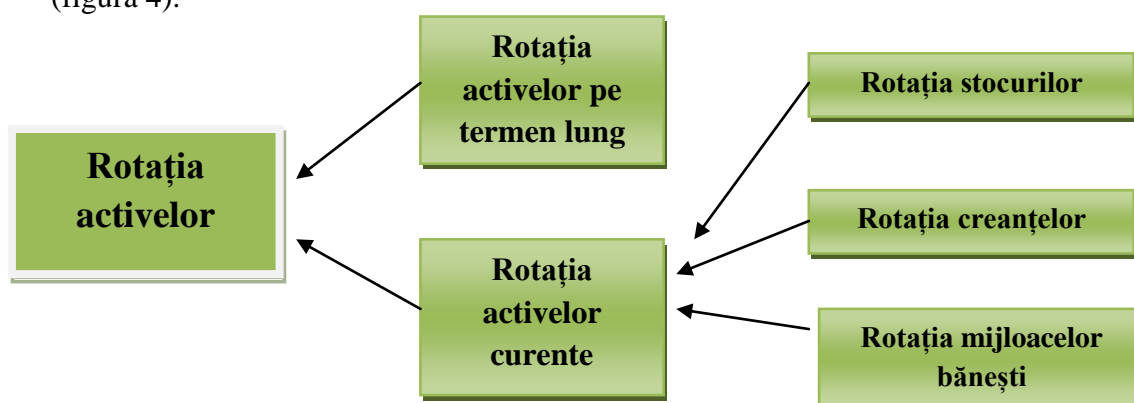

Figura 4. Factorii de influență a rotației activelor (elaborat de autor)

Indicatorii ce servesc la determinarea influenței factorilor menționați au o putere informativă înaltă, căci evidențiază la ce faze a avut loc încetinirea sau accelerarea rotației acestora. Modalitatea de utilizare a acestor factori se prezintă prin intermediul ilustrării calculelor efectuate în următorul tabel:

¹ Țiriulinicova N., ș.a., Analiza rapoartelor financiare, AO "ACAP RM", Chișinău, 2011, p.182-183.

Tabelul 2. Aprecierea dinamicii indicatorilor de rentabilitate și vitezei de rotație la S.C. Cahul Pan S.A.

№	Indicatorul	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Durata de rotație (zile):					
	- stocuri	23,13	22,06	23,29	22,99	20,61
	- creanțe	23,40	43,12	46,42	33,89	28,46
	- mijloace bănești	2,39	3,94	3,78	2,37	2,07
2.	Rentabilitatea economică	13,970	8,838	2,225	1,271	6,01
3.	Rentabilitatea financiară	19,151	12,592	3,467	1,270	7,91
4.	Rentabilitatea venitului din vânzări	22,283	18,916	15,717	16,495	19,68
5.	Rentabilitatea capitalului permanent	1,74	1,8	1,69	1,39	6,75

[În baza datelor Rapoartelor financiare ale Combinatului de Panificație "Cahul-Pan" pe anii 2009-2013]

Din datele tabelului 2 se observă că durata rotației părților componente ale activelor se află într-o legătură indirectă cu rentabilitatea venitului din vânzări, odată cu încetinirea rotațiilor creanțelor (care dețin o pondere considerabilă) se reduce nivelul eficienței vânzărilor, ceea ce indică necesitatea perfecționării sistemului de gestiune a clienților, în special procesul de obținerea a plăților pentru bunurile livrate.

Prin urmare, în vederea accelerării rotației activelor și sporirii rentabilității întreprinderilor industriale se propun următoarele:

- monitorizarea conform normelor a procesului de producție, pentru asigurarea termenului optim de transformare a materiei prime în producție finită;
- eficientizarea activității de desfacere;
- îmbunătățirea gestiunii creanțelor, prin utilizarea tehnicilor managementului financiar;
- optimizarea nivelului lichidităților, pentru preîntâmpinarea deținerii resurselor în conturi bancare, neatrenându-le în activitatea de producție.

În urma cercetărilor efectuate a subiectului analizat a fost stabilit impactul rotației capitalului asupra rentabilității întreprinderii industriale, accentuându-se importanța supravegherii gestiunii eficiente a stocurilor, creanțelor și a resurselor bănești.

Referințe:

1. Arshad Z., Gondal M.Y., Impact of working capital management on profitability a case of the pakistan cement industry, *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, June 2013, Vol.5, N.2., p.387.
2. Carton R.B., *Measuring organizational performance: an exploratory study*, Athens, Georgia, 2004, p. 81-85.
3. Fox J., "Understanding Capital Volume II", Progress Books, Toronto, 1985, accesibil pe url.: < <https://www.marxists.org/subject/economy/authors/fox/ucv2-intr.htm> >
4. Spătaru L., *Analiza economico-financiară: Instrument al managementului întreprinderii*, Editura Economică, București, 2004, p. 472.
5. Țiriulnicova N., ș.a., *Analiza rapoartelor financiare*, AO "ACAP RM", Chișinău, 2011, p.167-168.
6. Warrad L., The impact of working capital turnover on Jordanian chemical industries' profitability, *American Journal of Economics and Business Administration* 5 (3), 2013, p. 116-119.

GESTIUNEA CUNOȘTINȚELOR – FUNDAMENT PENTRU SPORIREA COMPETITIVITĂȚII INSTITUȚIILOR FINANCIAR-BANCARE

*Victoria POSTOLACHE,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Development of the current economy impose harsh requirements towards functioning of financial and banking institutions. Competition is growing at the global level, causing increasing of competitiveness based on technologies and qualitative services. That's why, national banks should develop and implement local products and services and less foreign, management techniques able to face with current conditions. Using of „new knowledges”, with an special method of analysis and logic, impose adequate administration from their management.

Economia în statele dezvoltate încă din anii '70 ai secolului trecut a căpătat denumirea de „economia cunoștințelor”, susține Bell D., Brouking E. Knight D.J. ș. a.

Astăzi, termenul dat a căpătat o însemnătate importantă în legătură cu procesele economice actuale și dezvoltarea tehnologiilor IT. Cunoștințele și alte valori nemateriale devin un factor semnificativ al dezvoltării eficiente a sectorului bancar, dar și a concurenților din acest domeniu.

În studiul prezent ne vom axa pe noțiunea de „capital nematerial” care este echivalat cu termenul de „capital intelectual” ori „active necorporale”. Apare întrebarea: din ce este compus capitalul nematerial? Răspunsul la această întrebare este prezentat în figura de mai jos.

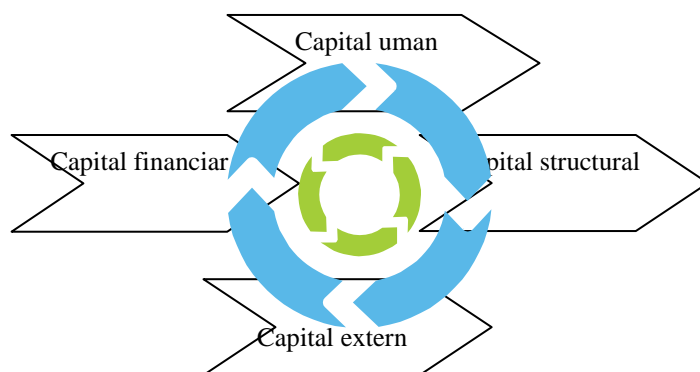

Fig. 1. Etapele transformării capitalului nematerial în capital financiar

După cum se observă din cele reflectate în figura de mai sus, în componența capitalului nematerial depistăm:

- capital uman (cunoștințe, abilități, competențe);
- capital structural (proprietate intelectuală, active infrastructurale);
- capital extern (legături cu mediul extern).

Cunoștințele sunt baza capitalului nematerial, de aceea o primă semnificație au investițiile în capitalul uman. Angajații cu un nivel de calificare și pregătire foarte bun îmbunătățesc capitalul structural. Capitalul structural și uman îmbunătățit creează un capital extern mai productiv.

Concurența în sectorul bancar este alimentată de sinergia cunoștințelor ce au loc din contul fondării unor cunoștințe colective, organizaționale – acumularea cunoștințelor pentru toți lucrătorii băncii comerciale într-un tot întreg. Brown J.S. și Paul Duguid susțin că astfel de cunoștințe sunt generate în momentul în care oamenii lucrează în grupuri bine încheiate numite și „comunități de practică comună”¹.

¹ Brown J. S. and Paul Duguid. Organizational Learning and Communities of Practice: Towards a Unified View of Working, Learning and Innovation // Organization Science. 1991, nr. 2

Totalitatea factorilor capitalului nematerial majorează capitalul financiar. În continuare o parte din capitalul financiar este îndreptat în capitalul uman și alte tipuri de active nemateriale. După această etapă, ciclul se încheie, formând o spirală ce se dezvoltă și determină dezvoltarea de mai departe a băncii comerciale.

Cunoștințele organizaționale se clasifică în două categorii și anume – vizibile și latente (ascunse). Cercetările empirice definesc cunoștințele vizibile ca fiind acele cunoștințe care pot fi codificate în informație și păstrate pe un anumit suport, unde această informație va putea exista fără a ține cont de părerea omului. Cele latente din contra sunt legate de experiența practică individuală și nu pot fi codificate fără a pierde o parte din informații.

Tot Brown J.S. și Paul Duguid sunt de părerea că la cunoștințele latente se atribuie abilitățile, competențele și simțurile omului¹.

Cunoștințele organizaționale sunt greu de a fi puse în funcțiune în afara „grupurilor” în care ele au fost create. Astăzi, băncile comerciale sunt compuse din mai multe subdiviziuni structurale care se intersectează și formează „comunități de practică comună”.

Legăturile ce există în cadrul băncii comerciale permit crearea, în baza cunoștințelor independente și diferențiate, a unor cunoștințe colective, încheiate, sinergetice. Scopul principal al cunoștințelor organizaționale este de a întruni diverse competențe ce sunt în cadrul instituției financiar-bancare, generând efectul sinergiei.

Sinergia diverselor cunoștințe creează o resursă uică, ce nu poate fi copiată, având un avantaj competitiv pe piața forței de muncă.

Treese D. J. susține că cunoștințele organizaționale au proprietatea de sporire a profitabilității activității². Spre deosebire de mărfurile tradiționale, care se micșorează în procesul utilizării, având și o profitabilitate ce se reduce în timp, cunoștințele asigură creșterea profitabilității pe măsură ce sunt utilizate. Cu cât mai intensiv sunt utilizate cunoștințele cu atât ele devin mai prețioase, formând un ciclu intensiv. Cu cât mai multe cunoștințe deține banca comercială, cu atât mai mult ea poate învăța.

Astfel, capitalul uman, materializat în cunoștințe, aflat la dispoziția băncii poate fi unicul combinat cu cunoștințe noi, ce permit procesul de sinergie a cunoștințelor, inaccesibil pentru concurenți.

Cunoștințele noi se integrează cu cele existente, generând noi viziuni asupra unor păreri vechi, creând cunoștințe de o valoare și mai însemnată.

Rezistența cunoștințelor la modificările mediului extern sunt asigurate de o învățare permanentă, de flexibilitatea cunoștințelor organizaționale, capacitatea adaptării la condițiile externe modificate.

Pentru a face față concurenței, cunoștințele organizaționale trebuie să posede următoarele caracteristici:

- securitatea informațională și juridică a resurselor;
- imposibilitatea codificării informației din cauza dificultății transmiterii informației de la un obiect la altul;
- complexitatea și structura sistemică a resurselor, care indică imposibilitatea reproducerii;
- incompatibilitatea cunoștințelor nemateriale cu alte cunoștințe.

Cunoștințele băncii comerciale, îndeosebi cele specifice pentru un domeniu concret, cele latente, incluse în procedurile organizaționale complexe și obținute odată cu experiența, constituie cunoștințe unice care sunt greu de a fi copiate și nu pot fi pur și simplu achiziționate pe piață fără investiții semnificative de timp și resurse financiare. În cazul în care banca poate determina segmentul în care ea dispune de cunoștințe mai performante în comparație cu

¹ Brown J. S. and Paul Duguid. Organizing Knowledge // California Management Review. 1998, nr. 3

² Treese D. J. Capturing Value from Knowledge Assets: The New Economy, Markets for Know- How, and Intangible Assets // California Management Review. 1998, nr. 3

concrenții și le poate aplica pentru obținerea profitului, aceste cunoștințe prezintă un avantaj puternic și stabil.

Recomandarea ce poate fi aplicată în cadrul băncii comerciale este gestiunea cunoștințelor prin separarea lor în 4 categorii, reflectate în figura de mai jos.

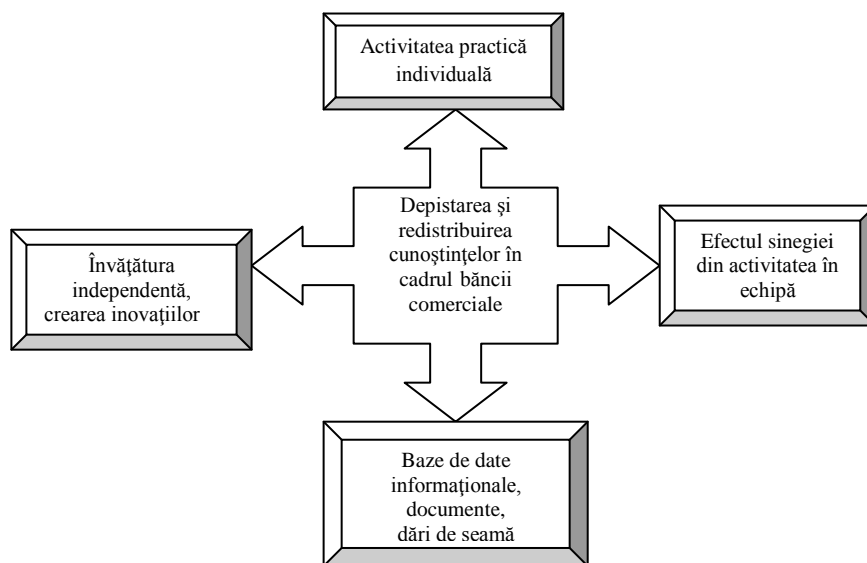

Fig. 2. Interdependența dintre cele sectoarele cunoștințelor

Constatăm că cele 4 sectoare sau categorii de cunoștințe sunt următoarele:

- 1) cunoștințe individuale vizibile;
- 2) cunoștințe individuale latente;
- 3) cunoștințe corporative latente;
- 4) cunoștințe corporative vizibile.

Deci, scopul primordial al gestiunii cunoștințelor constă în sporirea și îmbunătățirea cunoștințelor importante, strategice pentru sporirea competitivității băncii comerciale.

Acest scop este atins din contul asigurării unui impact pozitiv al sinergiei cunoștințelor vizibile și latente, corporative și individuale, asupra organizării activității reciproce a personalului și mediului extern pentru schimbul eficient de cunoștințe sau informații, sporind efectul de creștere a profitabilității cunoștințelor în procesul utilizării lor.

Cunoștințele din fiecare sector pot crește prin 3 căi:

- 1) achiziția de cunoștințe din mediul extern;
- 2) autoinstruirea personală;
- 3) acumularea cunoștințelor din alte sectoare.

Ideea fundamentală a gestiunii cunoștințelor constă în intensificarea celor 3 direcții menționate.

În continuarea ideii menționate, vom încerca să descriem conținutul specific fiecărei căi, pentru a permite instituțiilor financiar-bancare să le exploreze pe deplin pentru majorarea rezultatelor financiare ale activității sale.

Prima direcție - achiziția de cunoștințe din mediul extern presupune că cunoștințele vizibile individuale se formează prin intermediul seminarelor, stagierilor în instituțiile superioare și cele de profil. Cunoștințele individuale latente apar în banca comercială prin angajarea personalului nou și schimbul de experiență cu alte bănci comerciale, de regulă, din același grup sau holding bancar. Cunoștințele corporative latente pot fi acumulate din conclucrarea strânsă cu furnizorii și clienții, în cadrul adunărilor corporative bazate pe încredere.

Cunoștințele colective vizibile sunt colectate din mediul extern prin intermediul cercetărilor strategice (acumularea și prelucrarea analitică a datelor), scanarea și monitorizarea mediului extern.

A doua direcție presupune dezvoltarea independentă a fiecărui sector de cunoștințe. Cunoștințele individuale vizibile sporesc în rezultatul studierii independente. Crearea unui mediu prielnic pentru activitate și motivarea internă generează crearea inovațiilor. Cunoștințele individuale latente noi sunt create în procesul activității, iar cele corporative sporesc din contul sinergiei activității comune a personalului. Cunoștințele corporative vizibile se creează prin intermediul organizării bazelor de date informaționale – depozite de cunoștințe.

A treia direcție – schimbul de cunoștințe dintre sectoare asigură efectul de sinergie a tuturor categoriilor de cunoștințe. Stimularea și crearea condițiilor pentru aplicarea practică a cunoștințelor teoretice de un individ aparține determină schimbarea cunoștințelor vizibile în latente. Procesul reversibil prin intermediul dărilor de seamă, prezentărilor, rapoartelor - este îndreptat spre schimbul de cunoștințe cu alți membri ai colectivului.

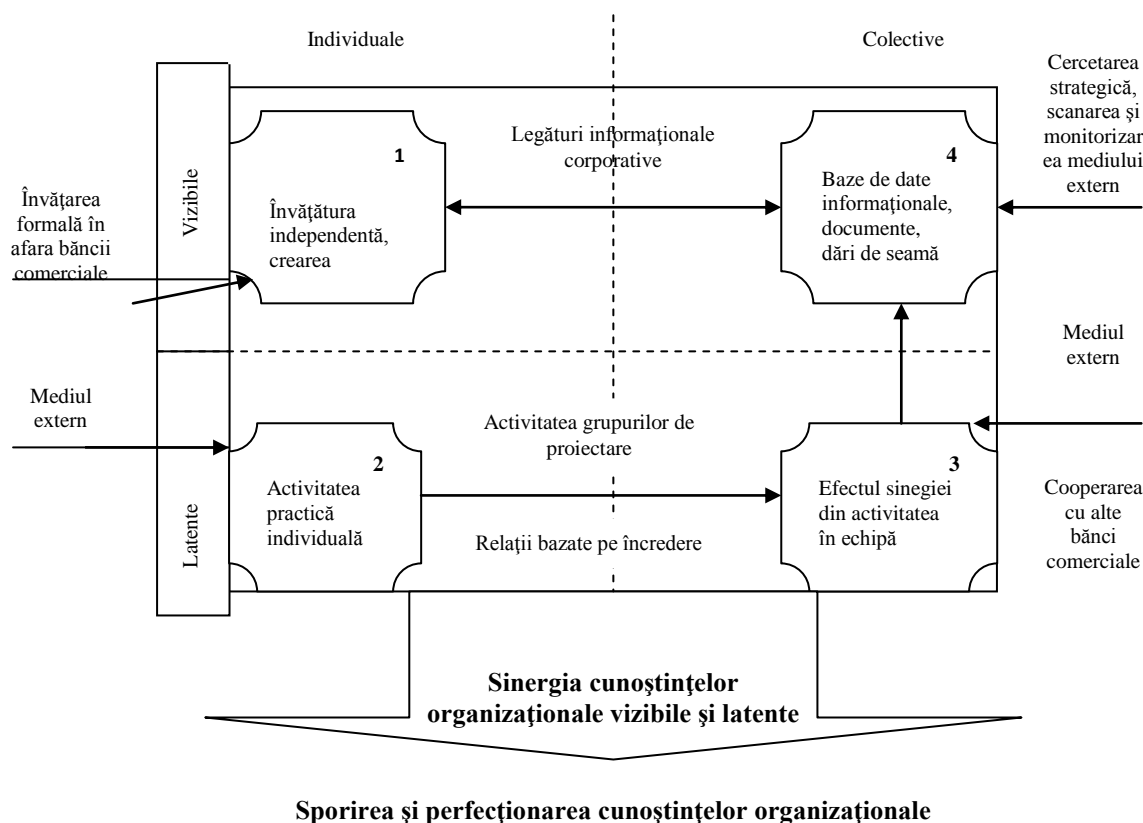

Fig. 3. Complexul de gestiune a cunoștințelor în cadrul băncii comerciale

Schimbul eficient dintre cunoștințele individuale latente și cele corporative latente se atinge în procesul activității comune a personalului, în cazul existenței relațiilor bazate pe încredere în banca comercială și a ajutorului reciproc.

Prin intermediul codificării informației, a principiilor formate, a metodelor de lucru, cunoștințele corporative latente se transformă în cunoștințe vizibile care sunt aduse la cunoștința angajaților și transformate în cunoștințe individuale.

Unul din componentele importante a gestiunii cunoștințelor este depistarea și răspândirea cunoștințelor în interiorul băncii comerciale, în procesul cărora cunoștințele se transformă din individuale latente în corporative latente, trecând prin cele 2 sectoare (vizibile individuale și vizibile corporative) și în final, transformându-se din nou în cunoștințe individuale latente, încheind ciclul de modificare a cunoștințelor.

Pentru realizarea sistemului eficient de gestiune a cunoștințelor este necesar de a revizui sistemul vechi, care este incapabil de a lucra cu un volum mare de informații și clienți. Crearea în cadrul băncii comerciale a unui departament ocupat doar de perfecționarea continuă a angajaților este una din prioritățile actuale care va permite acumularea experienței noi.

Structura departamentului care se va ocupa de instruirea cadrelor trebuie să fie adecvată pentru a facilita accesul la cunoștințe noi și pentru a crea inovații. Cea mai reușită este structura orizontală, care permite utilizarea eficientă a grupurilor temporare de muncitori (spre exemplu studenții care promovează practica). Managementul de vârf al băncii comerciale trebuie să stimuleze crearea și implementarea în activitatea practică a inovațiilor. Desigur, pentru a realiza cu succes inovațiile e necesar ca personalul să fie motivat atât sub formă de remunerare suplimentară, cât și posibilitate în avansarea postului ocupat.

Astfel, sistemul de gestiune a cunoștințelor prezentat poate fi utilizat nu doar în sectorul bancar ci și la entitățile economice. Rezultatul utilizării practice a acestui sistem va fi sporirea competitivității instituției financiar-bancare și creșterea stabilității financiare a ei.

Referințe:

1. Brown J. S. and Paul Duguid. Organizational Learning and Communities of Practice: Towards a Unified View of Working, Learning and Innovation // Organization Science. 1991, nr. 2
2. Brown J. S. and Paul Duguid. Organizing Knowledge // California Management Review. 1998, nr. 3
3. Knight D. J. Performance Measures for Increasing Intellectual Capital // Strategy and Leadership. 1999, nr. 2
4. Trece D. J. Capturing Value from Knowledge Assets: The New Economy, Markets for Know-How, and Intangible Assets // California Management Review. 1998, nr. 3

ROLUL MANAGEMENTULUI FINANCIAR ÎN MANAGEMENTUL GENERAL AL FIRMEI ȘI ÎN ACTIVITATEA DE TOT ÎNTREG AL UNEI ÎNTRINDERI

*Irina ȘCHIOPU,
Catedra Finanțe și Evidență Contabilă a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

In a competitive environment, the success or failure of a trader generally depends on the quality of decisions and management activity, and the quality of financial management, depends on the existence of "tomorrow" of this company, on its market outlets. Financial management is the one that dictates the rules of the game not only in the financial Department of the company but also in the other.

De calitatea deciziilor și activitatea de management, în general depinde succesul sau insuccesul unui agent economic aflat într-un mediu concurențial. Conform cercetărilor făcute de David Davies se menționează că managementul trebuie abordat luând în considerare globalizarea pe linie financiară și rolul sporit al finanțelor.[3] Totodată pornim de la ideea că îndeplinirea obiectivelor sporite ce revin societăților comerciale la etapa actuală necesită un volum însemnat de fonduri bănești. În asigurarea acestor fonduri, în repartizarea și utilizarea lor cu maximum de eficiență un rol însemnat revine managementului financiar, care se consideră un subsistem al managementului general al firmei și care are practic unul din cele mai importante locuri în cadrul managementului general.

Managementul financiar al societății comerciale este expresia unui domeniu specific al activității de conducere, domeniu în cadrul căruia se fundamentează, elaborează, adoptă și finalizează deciziile financiare prin relevarea întregului potențial managerial la nivelul întreprinderii.

Managementul financiar poate fi definit ca o funcție a cărui scop esențial constă în asigurarea permanentă și regulată a societății comerciale cu fondurile necesare, și în exercitarea controlului cu privire la rentabilitatea operațiunilor angajate cu aceste fonduri. Pentru a ajunge la aceste scopuri în condiții normale este necesar ca managerul, ajutoarele sale imediate și personalul ce activează în domeniul financiar să respecte anumite reguli financiare și manageriale și care vizează nu numai să asigure unitatea economică cu fondurile necesare, ci și procurarea acestora la timpul potrivit, la un preț avantajos și fără a știrbi independența acțională sau posibilitățile sale de afaceri.

Odată cu descentralizarea activității economice și trecerea ei spre competiția specifică pieței interne și internaționale duce la apariția unei probleme majore, și anume asigurarea autonomiei financiare a societății comerciale. Pentru aceasta, unitatea economică trebuie să dispună de toate prerogativele unui organism capabil să facă față economiei, bazata pe un raport echilibrat și pe planul componentelor financiare. Asigurarea autonomiei financiare ridică numeroase și complexe probleme în managementul financiar, în mecanismul repartiției, dintre care mai importante sunt:

a) consolidarea financiară a societății comerciale prin instituirea unui sistem de fonduri adecvat, capabil să contribuie la formarea, refacerea și dezvoltarea componentelor de bază ale structurii economice de producție (salariații unității, mijloacele fixe, mijloacele circulante, informațiile și mediul înconjurător);

b) așezarea pe criterii economice reale a procesului de procurare de fonduri, astfel încât să se ajungă la o stimulare rațională a acelor care utilizează eficient și operativ aceste fonduri;

c) așezarea pe baze noi a relațiilor societății comerciale cu piața financiară internă și internațională. Rezultă deci că societatea comercială trebuie lăsată să aplice principiile și cerințele managementului financiar, să aibă o adevărată independență, urmînd ca relațiile lor financiare să cuprindă pe cele cu banca pentru credite și pe cele cu bugetul pentru impozite.

Problemele fundamentale ale managementului financiar sunt cele care se realizează sau ar putea să se realizeze prin scopul fundamental al activității societății comerciale și deci al

managerului aflat la nivelul superior, care este cea “mână”, cea “putere” ce-și poate propune politici, obiective, strategii pentru realizarea politicilor firmei și desigur lua decizii. Astfel scopul principal este întotdeauna conservarea și majorarea capitalului pus la dispoziție de către acționari sau de către proprietarii firmei. Managerul general este dator să explice membrilor adunării generale a acționarilor modul în care a folosit capitalul și profitul obținut. Dar pentru a atinge acest scop trebuie să coordoneze activitatea în diferite domenii - dezvoltarea produselor noi, aprovizionarea cu materii prime, angajarea și motivarea personalului, producția și vânzarea produselor etc. Pentru fiecare dintre acestea, managerul general fixează obiective specifice - derivate din scopurile generale, fundamentale ale firmei - și angajează manageri specializați care primesc sarcina să atingă scopurile fixate. O mare parte dintre țeluri sunt direct legate de indicatorii economico-financiari. Managerii exprimă rezultatele activității lor prin nivelul profitului realizat.

Pentru a asigura durabilitatea și prosperitatea unității pe care o conduce, managerul trebuie să se sprijine și să asigure realizarea practică și judicioasă a managementului financiar, să stăpânească principiile și noțiunile de bază privitoare la alocarea fondurilor, iar în aplicarea lor să apeleze la acele metode care și asigură sporirea lor.

Constituirea și utilizarea eficientă a fondurilor într-o societate comercială implică existența unui obiectiv managerial, care poate fi formulat pe scurt în felul următor: maximalizarea profitului și a bunăstării acționarilor. Pentru aceasta managementul financiar trebuie axat pe:

- a) alocarea eficientă a fondurilor în interiorul societății comerciale;
- b) sporirea fondurilor la termenele cele mai potrivite interesului unității și acționarilor ei.

În atingerea acestor obiective, managerul este dator ca, apelând la metode de analiză, de planificare și control financiar, să elaboreze, împreună cu aparatul său de specialitate, previziuni privitoare la evoluția și eficiența utilizării mijloacelor financiare în condițiile specifice societății comerciale și să planifice lichiditatea unității economice și acoperirea obligațiilor ce derivă din aceasta.

Managementul financiar în literatura de specialitate mai este numit și gestiune financiară, astfel gestiunea financiară poate fi definită ca un ansamblu de decizii, operațiuni și modalități de organizare a activității financiare în vederea procurării și utilizării capitalurilor în scopul obținerii, repartizării și utilizării cât mai eficiente a profiturilor întreprinderii. Gestiunea financiară presupune aplicarea în activitatea întreprinderii a 2 principii de baza, și anume: autonomia funcțională a întreprinderii, respectiv libertatea în modul de procurare și gestiune a capitalului și eficiența, respectiv obținerea maximului de rezultate în urma gospodăririi și utilizării capitalului. [1]

Rolul fundamental al managementului financiar în cadrul întreprinderii se concretizează în: maximizarea valorii întreprinderii, menținerea nivelului performanțelor financiare, stăpânirea riscurilor financiare, menținerea solvabilității sau stăpânirea echilibrului financiar.

Astfel după David Davies, factorii care contribuie la rolul sporit al managementului financiar sunt: [3]

1. Concurența (intensificarea acesteia necesită ca și obiectivele pe linie financiară să fie cât mai bine conturate și urmărite);
2. progresul tehnologic deosebit din ultima perioadă;
3. intensificarea inflației: prin managementul practicat firma trebuie să-și ia anumite rezerve în ceea ce privește șocurile economice;
4. nesiguranța existentă în relațiile internaționale;
5. siguranța patrimonială și creșterea valorii firmei;
6. codul etic al managerilor.

Managementului financiar, îi sunt atribuite câteva funcții, care reprezintă un anumit tip de activitate managerială, alcătuit din acumularea, sistematizarea, transmiterea și păstrarea informației și luarea deciziilor financiare. Aceste funcții în principiu derivă din funcțiile generale ale managementului general al firmei, și anume: previziune, organizare, coordonare, antrenare, evaluare și control. Dacă vom vorbi de corelația funcțiilor managementului general al firmei cu

funcțiile managementului financiar, putem menționa că funcțiile managementului general al firmei stau la baza funcțiilor managementului financiar, și totodată informațiile preluate din aplicarea funcțiilor managementului financiar stau la baza formării obiectivelor principale și al strategiilor firmei. Deci corelația este foarte strâns legată și obiectivele unui management derivă din celălalt management.

Gestiunea financiară a întreprinderii are câteva sarcini principale care pot fi analizate pe cele trei faze ale ciclului financiar fundamental desfășurat în întreprindere: analiza financiară, decizia financiară și controlul de gestiune. Prima fază, analiza financiară are ca obiectiv identificarea potențialului de degajare a fluxurilor monetare reale (cash flow-uri) ca acțiune internă, iar ca acțiuni externe se urmărește echilibrul financiar și performanțele întreprinderii evidențiate la nivelul soldurilor interne de gestiune, capacității de autofinanțare etc. Analiza financiară urmărește de asemenea stabilirea unui diagnostic financiar al rentabilității și al riscului.

A doua fază a ciclului financiar presupune formularea deciziilor financiare. Decizia financiară este procesul rațional de alegere a unei linii de acțiune pe baza analizei mai multor soluții posibile în vederea realizării obiectivului de maximizare a valorii întreprinderii. La nivelul întreprinderii se pot identifica trei mari categorii de decizii: decizii de investiții, decizii de finanțare și decizii de repartizare a profitului. [4]

Deciziile de investiții au influență directă asupra structurii activelor întreprinderii, respectiv asupra gradului lor de lichiditate.

Deciziile de finanțare au influență directă asupra structurii pasivelor, modificând gradul de exigibilitate al acestora și costul mediu al capitalului. Deciziile de finanțare urmăresc selectarea surselor de finanțare optime pentru întreprindere și stabilirea celui mai corect raport între sursele interne rezultate din autofinanțare și din dezinvestirea de active fixe și circulante, pe de o parte, și sursele externe respectiv atragerea de capitaluri din afara întreprinderii, pe de altă parte. Criteriul pe care se bazează stabilirea structurii financiare a întreprinderii este realizarea celui mai redus cost al capitalurilor în condițiile unui grad rezonabil și controlabil de îndatorare a întreprinderii.

Deciziile de repartizare a profitului net au implicații directe asupra investițiilor și a capacității de autofinanțare a întreprinderii. Pe de o parte reinvestirea profitului net conduce la creșterea autonomiei financiare, la îmbunătățirea structurii financiare a capitalurilor întreprinderii, reprezentând totodată un factor de creștere a valorii întreprinderii. Pe de altă parte, distribuirea de dividende crează imaginea unei întreprinderi rentabile, conduce la creșterea încrederii publicului în întreprindere și, ca urmare, la creșterea valorii acesteia de piață.

Aceste trei categorii de decizii fac obiectul gestiunii financiare pe termen lung, a activelor și pasivelor permanente. Gestiunea financiară pe termen lung stă la baza stabilirii unei strategii financiare de creștere și consolidare a valorii întreprinderii. Iar pe termen scurt, Gestiunea financiară are ca obiectiv asigurarea echilibrului financiar între nevoile de capitaluri circulante și de trezorerie pe de o parte și sursele de capitaluri circulante (proprie, temporare, credite de trezorerie și de scont) pe de altă parte. Gestiunea financiară pe termen scurt urmărește optimizarea gestiunii stocurilor, a creanțelor-clienți, a soldurilor de trezorerie în vederea creșterii rentabilității și lichidității lor, în condițiile de diminuare a riscului. Se urmărește, de asemenea relaxarea scadențelor datoriilor de exploatare și reducerea costului creditelor pe termen scurt.

Reieșind din obiectivele pe termen lung și pe termen scurt ale gestiunii financiare, adică ale managementului financiar putem contura și obiectivele managementului general al firmei, precum și obiectivele activității generale ca un tot întreg al firmei, căci după cum se zice “ce este un management fără o idee principală, iar ideea principală se manifestă prin obiectivele bine determinate ale firmei”, și deoarece obiectivul principal al activității de tot întreg al firmei a constituit și constituie până în prezent obținerea și maximizarea profiturilor, majorarea capitalurilor firmei, respectiv acestea stau la baza atât al managementului financiar al firmei cât și la baza managementului general al firmei. Același lucru ne vorbește și principiul eficacității și eficienței – dimensionarea, structurarea și combinarea tuturor proceselor și relațiilor managerial,

adică al managementului general precum și cel al managementului financiar, este necesar să aibă în vedere maximizarea efectelor economico-sociale cuantificabile și necuantificabile ale firmei în vederea asigurării avantajului competitive, deci o colaborare strânsă și adecvată a managementului financiar și al celui financiar, va da rezultatele dorite firmei.

Referințe:

1. Bușmachi Eugenia, Managementul Financiar al Intreprinderii, actualizare pe: <http://biblioteca.regielive.ro/cursuri/finante/managementul-financiar-al-intreprinderii-4914.html>
2. Halpern P., Finanțe manageriale: modelul canadian, București, Editura Economică, 1998, pag. 956.
3. Managementul financiar al Firmei, actualizare pe: <http://biblioteca.regielive.ro/cursuri/management/managementul-financiar-al-firmei-note-de-curs-finante-133679.html>
4. [Responsabilitățile operaționale ale gestiunii financiare](http://conspecte.com/Finantele-Intreprinderii/responsabilitatile-operationale-ale-gestiunii-financiare.html), actualizare pe: <http://conspecte.com/Finantele-Intreprinderii/responsabilitatile-operationale-ale-gestiunii-financiare.html>

COMPETITIVITATEA REGIONALĂ-ABORDĂRI METODOLOGICE ȘI PERSPECTIVE

*Alina SUSLENCO,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

In this paper were analyzed methodological, theoretical and practical implications on the development of regional competitiveness and increase the country's competitiveness by developing the human capital of firms in the North of the country. A sociological survey was conducted some business in the North of the country and were highlighted distinctive aspects of these enterprises. In terms of the research methodology was based on the following methods: analysis, synthesis, comparative analysis, abduction, induction, logical method, quantitative analysis. This research has contributed to the development of the concept of regional competitiveness and the delimitation of its aspects in Moldova.

Key Words: regional competitiveness, region, competition, competitiveness index, regional development.

Jel: M12, N90, R11.

Introducere

Competitivitatea regională sustenabilă este un imperativ pentru țările lumii care vor să pășească pe calea dezvoltării echilibrate, sustenabile. Conducerea Republicii Moldova și-a confirmat angajamentul ferm pentru distribuirea echitabilă a șanselor de dezvoltare pe întreg teritoriul țării și deci a accentuat necesitatea dezvoltării regionale echilibrate. Acest lucru este confirmat atât la nivel legislativ, cât și la nivelul planificării sustenabile. Succesul implementării politicii regionale va impulsiona și accelera dezvoltarea țării în ansamblu, scopul final fiind îmbunătățirea calității vieții cetățenilor, indiferent unde locuiesc aceștia pe teritoriul Republicii Moldova.

Asigurarea și menținerea competitivității personalului pe plan regional și mondial, cuantificarea modalităților eficiente de sporire a avantajelor competitive ale economiei naționale reprezintă o prioritate a strategiei de dezvoltare socio-economică a statelor lumii.

În această ordine de idei, oportunitatea cercetărilor profunde în domeniul dat, este extrem de relevantă pentru eficientizarea funcționării echilibrate a economiei naționale și pentru integrarea cu succes a sistemului economic național în circuitul internațional de relații competitive, accentuate, care poate fi realizată doar prin intermediul personalului dezvoltat și competitiv.

Necesitatea consolidării de urgență a competitivității personalului, a precizării coerenței și interdependenței dintre competitivitatea personalului întreprinderilor sub aspect regional, stabilirea componentelor și elementelor determinante ale formării competitivității personalului sub aspect regional, determină importanța și actualitatea temei de cercetare alese.

Cuprins

Pentru a-și atinge obiectivele naționale de dezvoltare economică și socială, orice țară are nevoie de existența unor regiuni dinamice și competitive, dezvoltarea regională fiind o politică complementară pentru politicile macroeconomice și structurale.

Competitivitatea regională durabilă este un imperativ asumat și guvernul Republicii Moldova și-a confirmat angajamentul ferm pentru distribuirea echitabilă a șanselor de dezvoltare pe întreg teritoriul țării. Acest lucru este confirmat atât la nivel legislativ, cât și la nivelul planificării strategice. Succesul implementării politicii regionale va impulsiona și accelera dezvoltarea țării în ansamblu, scopul final fiind îmbunătățirea calității vieții cetățenilor, indiferent unde locuiesc aceștia pe teritoriul Republicii Moldova.

Competitivitatea regională poate fi definită ca fiind abilitatea unei regiuni și, deci, a autorităților ei publice, de a-și menține baza locală de firme și forța de muncă calificată și de a atrage investiții. În consecință, caracteristicile sale competitive se bazează, deși nu în mod exclusiv, pe următoarele:

- Calitatea infrastructurii;

- Calitatea generală a mediului;
- Calitatea centrelor de cercetare și inovare a regiunii;
- Capacitatea de a reține și de a atrage resurse umane calificate;
- Fiscalitatea;
- Costul și calitatea forței de muncă;

Introducerea noii paradigme a „avantajului competitiv” de către Porter, a făcut ca noțiunea de competitivitate să capete o importanță majoră și noi înțelesuri, alături de termeni înrudiți precum productivitate și bunăstare.

În ultima perioadă, se poate remarca interesul cercetătorilor din domeniu pentru evidențierea trăsăturilor specifice ale competitivității, în raport cu noțiunea mai consacrată de competiție.

Astfel, Turok¹ în 2004, în lucrarea sa intitulată *Cities, Regions and Competitiveness*, accentuează importanța pe care competiția dintre firme o are pentru dezvoltarea acestora:

- funcționează ca mecanism de selecție. Numai anumite firme supraviețuiesc pe piață (cele care au produse mai bune și procese de producție mai eficiente);
- acționează ca un mecanism de stimulare. Pentru a rămâne în competiție, firmele sunt nevoite să-și îmbunătățească tehnologia și organizarea.

De asemenea, autorul menționat subliniază deosebirea dintre competiția la nivel de firmă și cea care există la nivel teritorial. Acestea nu funcționează după aceleași reguli: orașele și regiunile nu pot da faliment dacă nu sunt competitive și, în același timp, nu sunt ghidate în activitatea lor de obiectivul obținerii profitului.

Sintetizând aceste aspecte legate de competiție și competitivitate, Kitson, Martin, Tyler² (2004) definesc *competitivitatea regională* ca fiind „un concept complex, care se concentrează mai mult pe indicatorii și dinamica prosperității pe termen lung a regiunii sau orașului, decât pe noțiunea mai restrictivă a competiției asupra cotelor de piață și resurselor”, „fiind un concept care recunoaște că, în fond, regiunile și orașele competitive sunt locuri unde atât firmele, cât și oamenii doresc să se stabilească și investească”.

Din aceste definiții ale competitivității regionale se pot delimita și principalele caracteristici ale acestui concept (Sepic, 2005, Sala-i-Martin³):

- 1) Este o noțiune care include atât o dimensiune statică (competitivitatea regională reprezintă abilitatea de a menține un nivel ridicat al veniturilor și ocupării), cât și una dinamică (determină randamentul investițiilor, element central al creșterii economice de durată);
- 2) Presupune în primul rând creșterea veniturilor reale, dar nu trebuie neglijat nici caracterul durabil al acestora, implicând probleme de mediu și sociale;
- 3) Presupune crearea de locuri de muncă, dar importantă este calitatea acestora și capacitatea de a contribui la creșterea nivelului de trai;
- 4) Implică producerea de bunuri și servicii în condiții libere și corecte de piață, ceea ce înseamnă asigurarea unui mediu în care există competiție reală între produsele autohtone și cele străine;
- 5) Presupune crearea unui mediu regional adecvat (trăsăturile specifice unei regiuni), care devine un factor determinant al competitivității, prin faptul că influențează performanțele tuturor firmelor localizate aici.

¹ Turok, I, 2004, „*Cities, Regions and Competitiveness, Regional Studies*”, vol.38.2004.

² Kitson, M., Martin, R., Tyler, P., 2004, *Regional competitiveness: an elusive yet key concept?*, *Regional Studies*, Vol 38, nr.8.

³ Sala-i-Martin, X., et al., „*The Global Competitiveness Index 2010-2011: Looking Beyond the Global Economic Crisis*”, WEF, *The Global Competitiveness Report 2010-2011*

Sepic, D., „*The regional competitiveness: some notions*”, Project funded by the EU and implemented by the Bureau of economic management and legal studies, Moscova, 2005.

Pentru Porter, primul autor care a adus în discuție un model al competitivității, singura sursă a acesteia este productivitatea, adică eficiența cu care inputurile sunt transformate în bunuri și servicii.

Pentru a da însă un înțeles cuprinzător noțiunii de competitivitate regională, aceasta trebuie definită atât în termeni de:

- rezultate – regiunile competitive sunt cele care asigură maximizarea obiectivelor indivizilor și firmelor localizate aici: venituri ridicate (salarii, profit), ocupare, calitatea mediului etc.;

- factori determinanți ai acestor rezultate: forță de muncă, capital fizic și uman, progres tehnologic etc.

În acest fel pot fi identificați factorii relevanți pentru anumite regiuni și poate fi cuantificat impactul acestora asupra performanțelor economice.

Din cele relatate mai sus, observăm că competitivitatea regională este un concept complex, dinamic dar extrem de necesar pentru a asigura o dezvoltare sustenabilă și echilibrată țării.

În continuare ne vom opri asupra analizei regiunii de dezvoltare Nord din Republica Moldova. Regiunea de Dezvoltare Nord acoperă teritoriul din nordul Republicii Moldova. Procesele migraționiste influențează profilul demografic și au un rol important în viața economică și socială a RDN. Deși lipsesc datele statistice pentru a face concluzii mai riguroase vizavi de toate aspectele, putem constata existența a trei fluxuri migraționiste principale care se manifestă cu un grad diferit de intensitate: migrația rural-urban în interiorul RDN, migrația RDN-Chișinău, Bălți. Conform rezultatelor recensământului general al populației din 2004, circa 86000 rezidenți ai RDN erau „temporar absenți”. Aceasta reprezintă circa 9% din populația regiunii, iar după ultimele date ale BNS constituie circa 14%.

În continuare, vom reda datele generale privind regiunea de dezvoltare Nord:

Tabelul 1

Date generale privind Regiunea de Dezvoltare Nord (2012)

Indicator	Valoarea
Populația, 000 persoane	1002,6
Suprafața, km²	10014
PIB, mii lei	911,8
Investițiile per capita, MDL	2.011

Sursa: BNS, 2013.

Conform datelor Biroului Național de Statistică pentru anul 2011, în RDN rata de activitate a populației constituie 39,0 %, rata de ocupare 37,0%, în 2012 rata de ocupare a fost de 36,9%. În sectorul public sînt angajați 35,1%, iar în cel privat 64,9%. Reprezentarea schematică a valorilor ratelor de ocupare și de șomaj este redată mai jos:

Tabelul 2

Rata de ocupare și de șomaj în cadrul ADR Nord, 2012

Indicator	2008	2009	2010	2011	2012
Rata de ocupare	41,1	36,6	35,6	37,0	36,9
Rata de șomaj	3,1	5,3	5,7	5,2	4,6

Sursa: BNS, 2013.

Din datele tabelului, observăm că rata de ocupare a înregistrat un trend oscilant, înregistrînd ușoare schimbări pe parcursul perioadei analizate. În 2012, observăm o ușoară scădere a ratei de ocupare care a înregistrat valoarea de 36,9% față de 37,0% în 2011. Acest lucru trebuie să mobilizeze autoritățile locale pentru a crea condiții de muncă populației din cadrul regiunii. Crearea noilor locuri de muncă este un imperativ atât pentru regiune cât și pentru întreaga țară.

La fel, observăm că rata de șomaj, pe parcursul analizelor efectuate, înregistrează valori oscilante dar ridicate, care împiedică rezvoltarea regiunii și sporirea gradului de competitivitate al regiunii. Deși, în 2012 rata șomajului a înregistrat valoarea de 4,6 față de 5,2, în 2011, totuși șomajul este un proces ce perturbază activitatea regiunii și anihilează viitorul ei. Autoritățile ar

trebuie să întreprindă măsuri suplimentare pentru a atrage investitori străini care ar contribui la crearea de noi locuri de muncă și ar îmbunătăți, ulterior, nivelul de trai al populației.

Din numărul total, circa 49,5% din populație este angajată în câmpul muncii, iar 39,2% din populația angajată muncește în domeniul agriculturii, care este, în mare parte, o agricultură de subsistență. Mai jos ma redat repartizarea structurii populației angajate pe domenii:

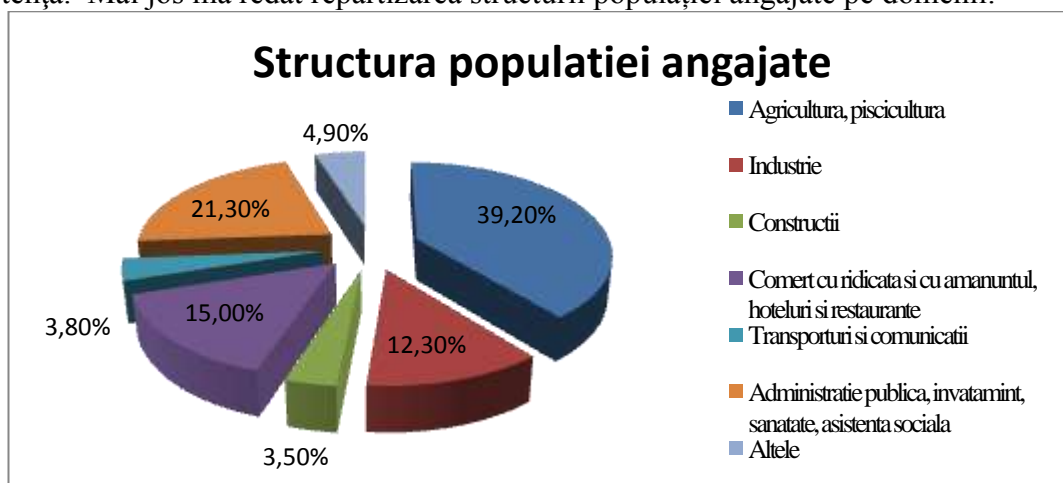

Figura 1: Structura populației angajate în ADR Nord, 2012.
Sursa: BNS, 2012.

Din analiza datelor tabelului observăm că cea mai mare parte a populației activează în „agricultură și piscicultură”, fapt de ne demonstrează 39,2% dintre populația angajată, urmată de „administrație publică, învățământ sănătate, asistență socială” unde activează 21,3% din populația angajată, „comerț cu ridicata și amănuntul, hoteluri și restaurante” unde activează 15,00% dintre populația angajată. Astfel, observăm că, marea parte a populației activează în sectorul agrar și e dependentă de toate condițiile naturale schimbătoare.

Învățământ și educație

Potrivit datelor BNS pentru anul de învățământ 2010 - 2011, pe întreg teritoriul Regiunii de Dezvoltare Nord activează 972 instituții de învățământ, dintre care: 3 universități, 15 colegii, 28 de instituții de învățământ secundar profesional, 482 de instituții de învățământ preuniversitar și 444 instituții preșcolare.

Instituțiile de învățământ superior, colegiile și instituțiile de învățământ secundar profesional din RDN constituie punctele forte pentru dezvoltarea profesională și creșterea competitivității pe piața muncii a capitalului uman din regiune. Universitățile din m. Bălți au avut în anul de învățământ 2010-2011 7379 studenți, din care 2426 studenți au absolvit, colegiile din RDN în aceeași perioadă au înmatriculat 6594 studenți.

Analizând evoluția numărului instituțiilor de învățământ în RDN pe perioada anilor 2008-2011, observăm o dinamică în creștere numai la numărul instituțiilor preșcolare și o dinamică în descreștere a instituțiilor școlare, care este în continuă descreștere și în anul de învățământ 2011-2012 constituie 476 instituții, astfel numărul școlilor în Regiune în perioadă 2008 -2012 s-a micșorat cu 17 unități, și va continua să descrească în contextul implementării reformelor Ministerului Educației. În următorii ani se așteaptă reducerea și mai considerabilă a numărului de instituții școlare, odată cu crearea instituțiilor cu statut de școală de circumscripție, arondînd un șir de școli mici. Pentru RDN este preconizat a deschide 54 de Instituții școlare de circumscripție.

Rezultatele analizei dinamicii numărului de elevi în cifre comparabile pe anii de învățământ 2008/ 2009 – 2011/2012, denotă o descreștere anuală a numărului de elevi, în mediu, cu 3%, adică în decurs de 4 ani numărul elevilor instituțiilor școlare preuniversitare a diminuat cu mai bine de 12%, sau, în exprimare numerică – cu 14474. Principalele cauze, care afectează învățământul din regiune, sunt aceleași, caracteristice pentru întreaga Republică Moldova:

exodul masiv de populație peste hotare, inclusiv a cadrelor didactice, diminuarea ratei natalității, resurse insuficiente pentru susținerea domeniului educational.

Conform estimărilor, cota cheltuielilor din bugetele APL de nivelul I pentru întreținerea instituțiilor de învățământ este la nivel de 14- 15%., în afara salarizării corpului didactic. Reducerea cheltuielilor de întreținere a edificiilor școlare este posibilă prin aplicarea metodelor de eficiență energetică a clădirilor publice cu impact regional.

Educația este strâns corelată cu sărăcia materială și este un aspect important al deprinderii multidimensionale. Accesul la educație și calitate a educației determină oportunitățile personale în viitor, posibilitățile de a obține un venit mai mare, deci , și nivelul de bunăstare a populației.

Cercetările demonstrează, că riscul sărăciei descrește direct proporțional cu nivelul de studii. Accesul la educație, mai cu seamă în mediul rural din Moldova, mai este considerată a fi o problemă, în special, în domeniul educației preșcolare și al studiilor superioare. Indicatorii selectați pentru acest domeniu au drept scop măsurarea accesului la educație în mediul rural. Cu cât mai mulți copiii nu frecventează instituțiile preșcolare și de învățământ, cu atât mai deprivată este localitatea respectivă.

Concluzii

Astfel, în urma analizelor efectuate, putem concluziona că Regiunea de Dezvoltare Nord se confruntă cu serioase probleme care trebuie analizate și redresate pentru că se pot transforma în adevărate pericole pentru viitorul dezvoltării regiunii. Astfel de probleme ca numărul redus al locurilor de muncă, nivelul ridicat al ratei de șomaj, lipsa profesorilor mai ales în instituțiile de învățământ rurale, gradul redus al frecventării școlii de către copii, mai ales din zonele rurale, reduc din gradul de competitivitate a regiunii.

Referințe:

1. Constantin, L., 2004, Strategia și politica regională în România, Administrație și management Public, Nr. 2.
2. De Michelis, N., 2008, Regional Convergence: A Relevant Measure of Policy Success?, CESifo Forum 1.
3. Kitson, M., Martin, R., Tyler, P., 2004, Regional competitiveness: an elusive yet key concept?, Regional Studies, Vol 38, nr.8.
4. Murgescu, B., 2010, România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010), Editura Polirom.
5. Popescu, C., (coordonator), 2004, Disparități regionale în dezvoltarea economico-socială a României, Editura Meteor Press.
6. Sala-i-Martin, X., et al., „The Global Competitiveness Index 2010-2011: Looking Beyond the Global Economic Crisis”, WEF, The Global Competitiveness Report 2010-2011
7. Sepic, D., „The regional competitiveness: some notions”, Project funded by the EU and implemented by the Bureau of economic management and legal studies, Moscova, 2005.

ASPECTE COMPARATIVE ALE PREGĂTIRII MANAGERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA-UNIUNEA EUROPEANĂ

*dr., conf. univ. Irina TODOS,
Liudmila ANTOHI,*

Catedra Economie și Management în Afaceri și Servicii

The company's success in the modern economy depends on the level of training, qualities and skills of managers, as well as, of people that work in this organization. The higher education has an important role in managers' training, that is aimed to prepare students to an adequate level for internal and external market labour demands. Studying the European practice, it can be observed that the level of training of managers is different and in recent years the emphasis is growing on the training of management, both at the enterprise level, as well as national.

Calitatea procesului de management și nivelul rezultatelor obținute de către organizație depind de nivelul de pregătire, calitățile și deprinderile managerilor, a persoanelor care desfășoară procese de management în respectiva organizație¹. Iată de ce este important să se urmărească ridicarea nivelului de pregătire al managerilor prin intermediul învățământului superior. Învățământul superior, ca formă de educație și instruire, are drept scop pregătirea studenților la un nivel adecvat cerințelor pieței interne și externe a forței de muncă².

De aici și întrebarea „**Cine sunt managerii?**”.

În literatura de specialitate internațională se răspîndesc mai multe accepțiuni referitoare la noțiunea de manager, astfel într-o primă abordare, din **categoria managerilor** fac parte nu numai conducătorii propriu-ziși, ci și **întregul personal de specialitate**, toate persoanele cu studii superioare, care lucrează în cadrul compartimentelor funcționale. Această abordare este susținută și de către Peter Druker.

Potrivit celei de a doua abordări, din **categoria managerilor** fac parte „numai **persoanele care efectiv dețin posturi manageriale**, adică cărora le sunt nemijlocit subordonați alți componenți ai firmei, ce iau decizii de conducere, deci care influențează în mod direct acțiunile și comportamentul altor persoane”³.

În viziunea autorilor E.Burduș și Gh. Căprărescu⁴ **managerul** este *persoana care exercită funcțiile managementului în virtutea obiectivelor, sarcinilor, competențelor și responsabilităților specifice funcției pe care o ocupă*.

La fel, ca și în alte țări foste member ale URSS, în Republica Moldova treptat a intrat în utilizare termenul de manager și au devenit tot mai întâlnite lansările în activitatea managerială a celor mai buni specialiști, a managerilor de profesie, care în permanență încearcă să se adapteze cerințelor existente.

Perioada de tranziție spre economia de piață, pe care a parcurs-o Republica Moldova, a afectat toate domeniile economiei naționale, dar nu mai puțin și domeniul managementului. Pe parcursul acestor ani Republica Moldova s-a aflat în căutarea unui sistem de management eficient. Aceste premise au dus la formarea unui tip de mentalitate și finalizînd cu cerințele profesionale impuse de spațiul național, astfel managerii se confruntă cu o multitudine de informații care duc deseori la confuzie și conflict.

În asemenea caz, problema formării și perfecționării managerilor capătă o semnificație deosebită. În procesul de redresare a economiei naționale și de deschidere spre economia de piață, pe fondul rapidității schimbării, înnoirilor în domeniul managerial, tehnic și tehnologic în

¹ Burduș E., Căprărescu Gh. Fundamentele managementului organizației. București: Editura Economică, 1999. pag. 84

² Тодос И. Повышение качества процесса образования в высших учебных заведениях путем внедрения стандарта качества ИСО 9001. În: Международная научно-практическая конференция «Наука и образование в современном университете в контексте международного сотрудничества» посвящена 20-летию Мариупольского Государственного Университета, 2011, p.189-191

³ Nicolescu O. Management, București: Editura Economică, 1999. pag. 505

⁴ Burduș E., Căprărescu Gh. Fundamentele managementului organizației. București: Editura Economică, 1999. pag. 84

întreprinderile moldovenești se resimte lipsa unor manageri specialiști, capabili să conducă aceste sectoare.

Problemele enumerate mai sus și-au găsit soluții datorită faptului că sistemul de pregătire a managerilor a fost scos de sub incidența mecanismului birocratic. La baza procesului de pregătire a managerilor a fost pusă o bază conceptuală sistemică care a determinat o reorientare către componentele personalității managerilor, s-a trecut la dezvoltarea acelor calități, cunoștințe, aptitudini și deprinderi a căror transpunere în managementul întreprinderii să se finalizeze în creșteri semnificative a eficienței și rentabilității¹.

Pregătirea managerilor în Republica Moldova se realizează prin diverse căi:

❖ În cadrul **academiilor și universităților de studii economice și tehnice**, unde au fost create facultăți și catedre de management, în cadrul cărora sînt studiate discipline ce țin de economia întreprinderii, planificarea și gestiunea întreprinderii, diferite tipuri de management: bazele managementului, managementul resurselor umane, managementul afacerilor, managementul riscurilor, managementul strategic, managementul calității, etc. La finisarea studiilor cu durata de 3 ani se obține *diplomă de licență* de absolvire a ciclului I, iar după frinisarea a încă 2 ani, în total 5 ani, se obține *diplomă de masterat* și se finisează ciclul II. De asemenea, managerul poate opta și pentru o *diplomă de doctor* sau *doctor habilitat*, studiind la o Școală Doctorală.

❖ **Camera de Comerț și Industrie**² a Republicii Moldova organizează cursuri de management, seminarii informative, training-uri corporative pentru sporirea calificării managerilor și a personalului din întreprinderile moldovenești, invitînd experți din țară și de peste hotare, precum și lansează diverse proiecte de sporire a calificării managerilor.

⇒ Astfel, spre exemplu, la moment *Centrul de Formare Continuă din cadrul Camerei de Comerț și Industrie* invită managerii de la întreprinderile autohtone să participe la **Programul de sporire a calificării managerilor „Moldova-Germania”**. Acest proiect este destinat managerilor top și middle de la companiile moldovenești din orice domeniu al economiei naționale. Programul se desfășoară în baza Memorandumului de colaborare, semnat în 2008 între Ministerul Economiei al Republicii Moldova și Ministerul Federal al Economiei și Tehnologiilor din Germania. **Scopul Programului:** *posibilitatea de a cunoaște piața germană, a stabili legături de afaceri cu firme germane și a edifica parteneriate pe termen lung, fiind un instrument de promovare în domeniul comerțului extern*. Programul a început în anul 2009 și pînă la moment 150 manageri de la compianile moldovenești și-au petrecut stagiul la unul din cele mai bune Centre de instruire din Germania, au vizitat întreprinderi notorii și, ceea ce este cel mai important, au stabilit și dezvoltă acum relații durabile de colaborare cu parteneri germani³;

⇒ Un alt proiect destinat managerilor moldoveni este **„Programul EUREM”**, care are drept obiectiv principal instruirea unui grup de specialiști conform standardelor europene, care, la rîndul lor, vor pregăti viitorii manageri în domeniul eficienței energetice, surselor de energie alternativă și regenerabilă.

❖ Se organizează **cursuri de management post-liceal**, astfel, aici, putem menționa **Asociația Națională a Tinerilor Manageri (ANTiM)**, care este o organizație non-profit creată cu scopul de a susține și dezvolta spiritul managerial al tinerilor din Republica Moldova. Activitatea organizației este orientată spre stimularea inițiativei tinerilor în autoangajare; auto-realizare; în dezvoltarea afacerilor proprii prin consultanță, concursuri, mese rotunde, seminare, traininguri. ANTİM are ca scop:

- Dezvoltarea spiritului antreprenorial al tinerilor;
- Organizarea diverselor activități cu participarea directă a tinerilor manageri;
- Informarea, prin diverse canale de comunicare, despre metodele avansate în domeniul managementului;

¹ Petrescu I. Management european, București: Editura Expert, 2004, pag. 357

² <http://www.chamber.md> (accesat 12.02.2014)

³ <http://training-center.md/ro/proiecte-internationale/md-de> (accesat 17.02.2014)

- Colaborarea cu diverse organizații în vederea dezvoltării activității;
- Contribuirea la crearea și consolidarea unui sistem managerial național de calitate;
- Promovarea politicii de susținere a tinerilor antreprenori¹.

Deci, ne aflăm, în fața unor preocupări care vizează dezvoltarea învățămîntului de management în cadrul unui sistem care să corespundă, în diferitele sale trepte și faze tuturor cerințelor. Se urmărește ca pe această cale să se realizeze un învățămînt de management general, progresiv, specific, specializat, continuu și desfășurat în strînsă legătură cu practica și teoria redresării și dinamizării economiei naționale, pentru a ne putea încadra mai ușor în marea familie europeană.

Marea diversitate de culturi manageriale care se evidențiază în „*mozaicul european*” poate constitui un avantaj competitiv pentru managementul practicat în UE. Această situație specifică ajută la asimilări de calitate, aptitudini și atitudini complementare, sporind spiritul antreprenorial focalizat pe inovație și managementul schimbării. Managerii europeni se adaptează mult mai ușor decît cei americani sau japonezi la cultura țărilor în care fac business, pentru că recunosc mai ușor diversitatea și o acceptă².

Conturarea managementului european ca model distinct a avut ca principală consecință apariția unei noi categorii de manageri, respectiv **euromanagerii**. Trăsătura definitorie a acestora fiind **eurocompetența**.

Euromanagerii sunt:

- *managerii dintr-un stat membru al Uniunii Europene;*
- *managerii care lucrează în propria țară, dar pentru companii dintr-o altă țară;*
- *managerii care lucrează în afara granițelor naționale, dar pentru companii din propria țară;*
- *managerii care în decursul propriilor cariere au lucrat în companii care dispun de filiale în mai multe țări europene.*

În concluzie, **euromanagerii** sunt *persoane care lucrează în companii multinaționale care au filiale în diferite țări din Europa sau în companiile naționale din țările membre ale Uniunii Europene ori în firmele mici care desfășoară activitate exclusiv într-o anumită țară, dar care sunt afectate de europenizare și euromanagement*³.

În mod firesc, **euromanagerul** este necesar să posede anumite caracteristici prin care se diferențiază de celelalte categorii de manageri. Potrivit lui **Van Dijck** acestea se rezumă la următoarele:

- abilitatea de a înțelege mediul de afaceri european și complexitatea sa culturală, socială, politică și economică. Acest mediu este cel mai bine înțeles de un european;
- capacitatea de a imagina, crea și conduce noi forme de activitate (cooperarea în rețele, echipamente centrate pe realizarea anumitor sarcini, unități coordonatoare), care depășesc granițele și conectează culturile;
- abilitatea de a genera concentrarea salariaților, indiferent de valorile lor culturale, în vederea realizării misiunii și identității firmei;
- capacitatea de a obține suportul pentru desfășurarea activităților companiei în alte țări din partea „stakeholderilor” naționali;
- abilitatea de a accepta și operaționaliza mobilitatea transnațională, realizînd o carieră europeană. În acest caz este esențială capacitatea managerilor europeni de a se adapta la contexte multiculturale, de a vorbi limbi străine.

Gordon Shenton, consideră că **euromanagerul** ar trebui să se caracterizeze prin: *capacitatea de a colecta și folosi informații din afara zonei imediate de acțiune curentă a firmei, abilități referitoare la reglementările și legile emise de U.E., capacitatea de a trata cu alți europeni abilități comunicaționale în context multinațional, priceperea de a decodifica*

¹<http://antim.org> (accesat 02.02.2014)

² Mihuț I. Euromanagement, București: Ed. Economică, 2002, pag. 45

³ Eyre P., Smallman C. Euromanagement competences insmall-and medium-size: a development path for the new millennium, Management decision, Bingley : Emerald, vol. 36, no. 2/1998, pag. 34-42;

comportamentul profesional al persoanelor care aparțin altor culturi, abilități lingvistice, recomandându-se să fie poliglot¹.

Toate aceste caracteristici sunt deținute de managerii marilor firme europene. Viața și mediul afacerilor i-au obligat să adopte stiluri de management care să le asigure succes. Dobândirea **eurocompetenței** presupune parcurgerea unor **programe manageriale de învățămînt profundat**, ce implică *asimilarea a cît mai multor limbi europene, dezvoltarea abilității de asociere, integrare, inovare, internaționalizare etc.*

Principalele ingrediente ale **stilului de management European** sunt considerate: *orientarea pe oameni, abilitatea de a negocia conflicte, asumarea responsabilității sociale și ecologice, spirit de echipă apropiat de managementul japonez, toleranță și inițiativă, învățare reciprocă, viziune și abordări internaționale*².

Conform abordării centrului de pregătire E.A.P. din Paris, în primul rînd, sfera pregătirii **euromanagerului** este necesar să aibă în vedere 4 categorii de elemente: *cunoștințe, conștiințe, aptitudini și atitudini*. Dobândirea cunoștințelor necesare, ca și dezvoltarea aptitudinilor pe coordonatele europenizării, se realizează prin intermediul a trei module de pregătire prezentate în figura de mai jos:

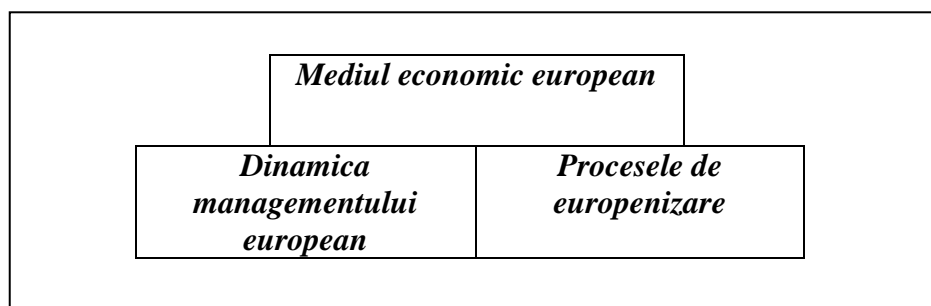

Figura 1. Module specific de pregătire a euromanagerilor

Sursa: Nicolescu O. Management comparat. Uniunea Europeană, Japonia și S.U.A, ediția a II-a, București: Ed. Economică, 2001, pag. 174.

Abordarea de la **Rotterdam Business School**, una din cele mai apreciate centre de pregătire manageriale europeană, este parțial diferită. Programul de formare a ceea ce ei numesc M.B.A. (Master of Business Administration) European, adică tineri euromanageri, ce vor conduce în viitorul apropiat, și care este axat pe încorporarea a cei **6 I**: *internaționalizare, integrare, parteneriat cu practica, abilități intuitive, inovare și tehnologie informațională*, toate centrate pe specificul European în perspectivele dezvoltării sale³.

Roland Caroli⁴, în studiul său „*Diversitatea sistemelor de management*”, ca să simplifice complexitatea **managementului European**, recurge la trei niveluri de segmentare: *managementul anglo-saxon* (Regatul Unit), *managementul latin, sud-european* (Franța) și *managementul nord-european* (Germania). Acești trei poli fiind considerați de Roland Caroli ca „*forțele de închidere în managementul european*”.

Pentru a confirma diferențele notabile a managerilor în cadrul U.E., vom recurge la studiul comparativ al structurilor manageriale și a particularităților pregătirii managerilor în țările europene.

În **Marea Britanie**, o perioadă îndelungată, funcția de manager nu se bucura de un statut foarte înalt, pentru că avea semnificație de subaltern. Iar în recrutarea managerilor se pune accent mai mare pe personalitatea candidatului, pe trecutul său, decît pe nivelul de pregătire⁵.

¹ Nicolescu O. Management comparat. Uniunea Europeană, Japonia și S.U.A, ediția a II-a, București: Ed. Economică, 2001, pag. 173.

² Mihuț I. Euromanagement, București: Ed. Economică, 2002, pag. 46

³ Nicolescu O. Management comparat. Uniunea Europeană, Japonia și S.U.A, ediția a II-a, București: Ed. Economică, 2001, pag. 174.

⁴ Caroli, R., de Woot, Ph, A European Management Model, Prentice Hall International, Hertfordshire, 1994, pag. 28;

⁵ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 330

În structurile manageriale britanice **statutul de manager** este atribuit numai *managementului de vîrf și de mijloc*, excluzînd categoric, categoria managerilor pe conducătorii locurilor de muncă (maiștri și șefi de echipă), aceștia fiind considerați ca direct productivi și executanți ai managerilor de mijloc.

Deasemenea, în managementul britanic regăsim două categorii de manageri, și anume:

- **Manageri profesioniști**, categorie predominantă, care include pe licențiați cu studii superioare din managementul de vîrf și pe specialiștii cu calificare înaltă din managementul de mijloc.

- **Manageri „amatori talentați”** fără a deține o pregătire universitară adecvată, dar datorită aptitudinilor și responsabilităților cu care acționează, se dovedesc a fi eficienți¹.

În opinia specialistul englez **Lane**, *managerii britanici* comparativ cu cei continentali, apar ca *subpregătiți*, în activitatea lor pragmatismul înlocuind profesionalismul².

Cele mai multe schimbări în domeniul pregătirii managerilor au început după cel de-al doilea război mondial, cînd marile întreprinderi au început să recruteze pentru funcția de manager și absolvenți de cursuri universitare și au început să pună în practică o serie de acțiuni pentru pregătirea specifică în domeniu. Aceste schimbări au fost marcate și de crearea unor instituții specializate în acest domeniu, și anume, în anul **1947**, a fost creat *Institutul Britanic pentru Management (British Institute for Management)*. În **1960** a fost creată *Fundația pentru Educația în Management (Foundation for Management Education)*, care avea ca scop promovarea pregătirii în acest domeniu și strîngerea de fonduri pentru o astfel de pregătire. În prezent, mai multe universități asigură o pregătire la nivel de licență și post-licență în domeniul managementului³.

S-a schimbat și atitudinea întreprinderilor privitor la pregătirea managerilor. Marile întreprinderi și-au majorat simțitor cheltuielile pentru formarea personalului managerial. Mai mult de jumătate de întreprinderi dispun de centre proprii de pregătire în domeniul managementului. Peste 80 % din marile întreprinderi întocmesc programe de pregătire în management și aproape jumătate dintre managerii acestora au participat la aceste programe. Deasemenea, numeroase universități dispun de cicluri de studii postlicență în management sau în afaceri⁴.

În Marea Britanie, un viitor manager poate opta pentru trei filiere de pregătire, și anume: *întreprinderea, universitatea și școala profesională*, sau pentru o combinație între acestea, cu toate că nu există o compatibilitate între ele.

Pregătirea în cadrul întreprinderii se aseamănă, cu sistemul japonez, prin faptul că întreprinderile își recrutează personalul după terminarea școlii, după care i se asigură o combinație de pregătire și experiență la locul de muncă. Dacă în trecut recrutarea personalului se făcea la o vîrstă mai mică, imediat după terminarea școlii, în prezent întreprinderile recrutează absolvenți de universitate sau institute politehnice. Se apreciază ca adevărate școli de pregătire în management în Marea Britanie, ca fiind *Shell, Unilever, IBM, ICI*.

Pregătirea academică reprezintă o imitație a modelului din SUA, în sensul că potențialii manageri primesc o pregătire de bază în management și afaceri, în cadrul școlilor superioare de management din cadrul universităților, fie înainte, fie după, pe un post de manager. În Marea Britanie, colegiile, școlile politehnice, universitățile și școlile superioare de comerț oferă o mare diversitate de diplome și certificate, de la *Higher National Diploma (Diploma Națională de Studii Superioare)* pînă la *MBA (Master în business și administrare)*. Pentru obținerea unei diplome MBA fiind necesari cel puțin patru ani de experiență profesională, iar cei care urmează o astfel de specializare nu sînt în primul rînd cei care au obținut o licență în domeniul afacerilor.

Pregătirea profesională se întîlnește cel mai frecvent în rîndul tinerilor englezi care în același timp doresc să studieze și să cîștige, și care presupune, învățarea unei meserii, și un învățămînt teoretic, asigurat de un corp profesoral.

¹ Petrescu I. Management european, București: Ed. Expert, 2004, pag. 183;

² Nicolescu O. Management comparat. Uniunea Europeană, Japonia și S.U.A., ediția a II-a, București: Ed. Economică, 2001, pag. 167.

³ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 330-331.

⁴ Petrescu I. Management european, București: Ed. Expert, 2004, pag. 188;

Indiferent care este forma de pregătire, spre deosebire de japonezi, care pun accent pe o pregătire de generalişti, englezii se apropie mai mult de germani, prin aceea că preferă o foarte bună pregătire de specialitate, și numai după ce un domeniu a fost bine aprofundat, se trece la un alt domeniu.

În Marea Britanie, pentru a deveni manager, este necesară o carieră apreciabilă într-o anumită specializare (într-o funcțiune a întreprinderii), o evaluare și un stagiul de pregătire în domeniul managementului. Combinarea experienței profesionale cu o pregătire teoretică este specifică spiritului pragmatic al britanicilor.

Specialiștii în domeniu, consideră că indiferent de maniera de pregătire în domeniul managementului, pe viitor, managementul britanic, în domeniul pregătirii managerilor, trebuie să se țină seama de următoarele aspecte:

- *diferențierea nivelului de calificare și o asociere a acestuia la diferitele stadii de evoluție a carierei și a experienței profesionale;*
- *crearea unui sistem de pregătire flexibil, care să permită accesul la diferite niveluri de pregătire, inclusiv posibilitatea unei persoane cu experiență profesională de a-și continua studiile de nivel superior;*
- *conceperea pregătirii sub formă modulară, care să permită combinarea pregătirii în interiorul întreprinderii cu pregătirea în afară;*
- *integrarea pregătirii la locul de muncă în sistemul general de pregătire;*
- *evitarea supraevaluării pregătirii teoretice, dată fiind importanța îndeplinirii unor sarcini specifice unui post pe care-l va ocupa viitorul manager¹.*

În **Franța**, termenul de **manager** are un sens mai restrictiv decât în țările anglo-saxone, deoarece se folosește numai pentru **conducătorii care iau decizii** și îi angajează întreprinderea².

Așa cum s-a menționat, termenul de „cadre” nu se suprapune celui de *manager*, datorită unor implicații sociologice și legale foarte diferite în țările de origine a acestor termeni. Acest concept a apărut pentru prima dată în **1936**, pentru a-i desemna pe cei dintr-o întreprindere care exercitau o anumită autoritate și care voiau să-și păstreze și statutul lor, afirmându-se ca o categorie distinctă atât de conducători, cât și de muncitori. Recunoașterea legală a acestui statut a fost făcută prin **Decretul Parodi-Croizat din 1946**, care distingea două categorii de „cadre”, și anume:

⇒ în prima categorie erau cuprinse acele persoane care, fără a exercita o muncă de conducere, aveau o diplomă și o pregătire tehnică, pe care o aplicau în munca lor;

⇒ în cea de a doua categorie era cuprinsă orice persoană care avea o pregătire tehnică administrativă, juridică, comercială sau financiară, căreia i se delega o parte din autoritate, ca aceasta să posede o diplomă.

Această diferențiere între cele două categorii de „cadre” se menține și astăzi, mai ales în cadrul negocierilor colective de muncă, și reprezintă principala diferențiere între sistemul englez și cel francez³.

Rolul managerilor francezi este esențial în conducerea întreprinderilor, caracterizându-se printr-un *autoritarism specific*. În această poziție, managerii francezi își manifestă competența, legitimându-se printr-o înaltă calificare obținută în școala superioară. Ei se bucură de o reputație profesională bună, apreciindu-se ca fiind cei mai bine educați manageri din Europa⁴.

Conform specialistului în domeniu, **Eugeniu Burduș⁵**, în Franța se poate intra în categoria „cadre” fie prin obținerea unei diplome de studii universitare de patru sau cinci ani, după bacalaureat, fie prin promovare în interiorul întreprinderii pe baza cunoștințelor, experienței, vechimii în muncă. În anul 1985, aproximativ 63 % dintre cadrele din întreprinderile franceze aveau o diplomă de învățământ superior sau de bacalaureat și 37% aveau o calificare în „*Ies grandes ecoles*” sau un ciclu superior universitar. Ponderea acestora fiind foarte mult

¹ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 332;

² Petrescu I. Management european, București: Ed. Expert, 2004, pag. 219;

³ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 325;

⁴ Petrescu I. Management european, București: Ed. Expert, 2004, pag. 220;

⁵ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 326-327;

diferențiată, în sensul că în întreprinderile mari ponderea cadrelor cu pregătire superioară universitară era mult mai mare.

Posturile de manager de la nivel superior sunt ocupate în întreprinderile franceze, de către ingineri nu numai pentru posturile care reclamă o pregătire tehnică și de altă specialitate, economică, administrativă etc. Inginerii ajung să ocupe posturi în administrație, în conducerea generală, care nu are practic nici o legătură cu o pregătire în domeniul științelor exacte sau cu o pregătire tehnică.

Managerii din întreprinderile franceze provin însă din școlile de comerț, care joacă un rol important atât în pregătirea inițială, cât și în pregătirea continuă. În cadrul acestor *școli de comerț* se predau cunoștințe în principal din domeniul dreptului și al contabilității. Principalele trei școli de comerț care fac parte din „*Les grandes ecoles*” sunt:

- *L'Ecole des Hautes Etudes Commerciales (HEC)*;
- *L'Ecole Supérieure de Sciences Economiques et Commerciales (ESSEC)*;
- *L'Ecole Supérieure de Commerce de Paris (ESCP)*.

Aceste școli au fost create ca o alternativă la școlile mari, școli în care recrutarea este foarte selectivă și pe bază de concurs, și în cadrul cărora accentul se pune pe matematică și fizică.

Referitor la pregătirea managerilor, companiile franceze acordă o importanță din ce în ce mai mare candidaților la posturile de manageri, care dispun de o diplomă americană MBA. Majoritatea profesorilor din cele mai importante școli de comerț dispun și de o diplomă MBA sau de o diplomă de doctor (PhD) obținută într-o universitate americană.

În categoria managerilor din întreprinderile franceze sunt cuprinși și absolvenți ai unor universități care și-au orientat programele spre o pregătire în acest domeniu. Însă cei care nu reușesc la o „*mare școală*” intră la o universitate, unde se face o selecție severă, mulți dintre acești absolvenți intrând în categoria managerilor din întreprinderi. Totuși marile firme își recrutează cadrele de la marile școli, așa cum afirmă un director de la compania *Thomson*: „*Ne confruntăm cu o concurență internațională feroce, astfel că ne manifestăm intransigenți în ceea ce privește calificarea. De aceea noi ne orientăm cu prioritate către Politehnică, HEC, L ESSEC, L ESCP etc.*”

În afara pregătirii inițiale în cadrul marilor școli și în universități, în contextul francez, un accent sporit se pune pe pregătirea managerilor în cadrul întreprinderilor, care pot să-și organizeze propriile cursuri interne sau să apeleze la instituții specializate, cum sunt camerele de comerț, cabinetele de consultanță, asociațiile sectoriale, școlile private etc. Marile întreprinderi își trimit cadrele pentru perfecționare în domeniul managementului pe durate de la cinci săptămâni la mai multe luni, în școli de gestiune sau în centre de pregătire, cum sunt: *Centrul de Perfecționare în Afaceri de pe lângă Camera de Comerț din Paris, l'INSEAD sau Institutul de Administrare a întreprinderilor (IAE)*. Aceste pregătiri sunt finanțate în totalitate de către întreprinderi, dar nu sunt întotdeauna incluse în planul de pregătire. Pentru viitor există percepția că orice manager care nu va avea o experiență internațională va fi serios afectat în profesie, deoarece industria franceză cunoaște un ritm accelerat de internaționalizare¹.

Într-o altă țară europeană, și anume **Germania**, pregătirea în domeniul managementului prezintă unele particularități față de alte țări. **Managerii germani** sunt percepuți ca buni *profesioniști*, mai degrabă *specialiști* decât generaliști. Specializarea profesională dominantă este tehnică (ingineri). În marile companii, foarte mulți sunt deținători de titluri de doctor în științe, managementul practicat nu este unul sofisticat, ci se caracterizează prin abordări stereotipice simple. Însușirile, gândirea și acțiunea, tactică și strategică, se evidențiază prin preocuparea pentru: planificare și control, analize preponderent cantitative, focalizare pe marketing și strategii de afaceri. Avînd o preocupare aproape paternalistă pentru bunăstare și asigurare pentru salariați a unor condiții de muncă ergonomice, favorabile performanței competitive. Au un statut social recunoscut și sunt mîndri de poziția și munca lor².

Pregătirea managerilor în Germania este foarte diversificată, întrucît există mari posibilități de a ocupa un post de manager la diferite niveluri ierarhice ale managementului organizației. Un

¹ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 327;

² Mihuț I. Euromanagement, București: Ed. Economică, 2002, pag. 82;

manager poate fi angajat într-o întreprindere germană la diferite niveluri, în funcție de pregătirea de care dispune, astfel¹:

Nivelul cel mai de jos la care întreprinderea angajează este după terminare unui **învățământ general** (*Hauptschule*) care se încheie cu un certificat de studii. Pentru însă un post de manager sunt necesare câteva stadii intermediare care trebuie parcurse, este cel de *ucenic, muncitor calificat, maistru*, sau o calificare în domeniul comercial.

Un al doilea nivel de angajare se remarcă după terminarea unei **școli intermediare** (*Realschule*), care se finalizează printr-o diplomă, cu care se găsește ușor un loc de muncă și se accede mai repede într-un sistem dual de muncă și pregătire, sau se poate urma o școală tehnică;

Angajarea după terminarea **liceului** sau a unei **școli tehnice** reprezintă al treilea nivel de angajare, diploma obținută la terminare conferă dreptul de a se înscrie la o universitate sau la un institut politehnic (*Fachhochschule*).

Al patrulea nivel de încadrare corespunde unei diplome de studii politehnice, într-o **școală de ingineri**, un **institut tehnic superior**, un **învățământ de comerț** (*Wirtschaft*), **de științe sociale**. Promovarea acestei forme de învățământ superior se explică prin mai multe, între care: câștigul de timp datorită faptului că durata acestor studii este de patru ani, în raport cu universitatea, care durează mai mult, apoi, în cadrul institutelor politehnice, studiile sunt mai puțin teoretice, fiind orientate către realitatea practică. Principalele discipline din cadrul acestor politehnice sunt: mecanica, economia și gestiunea întreprinderii, studiile sociale, administrația publică, arhitectura etc. Stagiile practice în cadrul acestor școli sunt obligatorii pentru majoritatea cursurilor. În cadrul acestor institute se face pregătire în domeniul managementului internațional, mai ales în cadrul cursurilor de „*afaceri europene*”, care sunt prevăzute cu stagii în stăinătate, mai ales în Franța și Marea Britanie. Absolvenții acestor cursuri sunt foarte căutați de către întreprinderi pentru a fi angajați.

O diploma de **studii universitare** corespunde celui de-al cincilea nivel de încadrare, când i se asigură candidatului un post la un nivel superior. Acest avantaj derivă din deosebirile care există între universități și institutele politehnice, în sensul că universitățile sunt mult mai pregătite, profesorii au o pregătire teoretică superioară. Dintre cursurile cele mai frecventate se numără cele din domeniul științelor economice, inclusiv economia întreprinderii, dreptul, medicina, mecanica, tehnicile de producție, științele politice și sociale.

Al șaselea și cel mai înalt nivel de încadrare corespunde diplomei de **doctorat**, care este absolut necesară posturilor de la nivelurile superioare ale managementului.

În ultima perioadă înregistrându-se o creștere a ponderii managerilor care dețin o diploma de învățământ superior, la toate nivelurile ierarhice, dar, cu cât nivelul ierarhic este mai înalt ponderea cu atât ponderea managerilor cu diplomă de studii superioare este mai mare.

Spre deosebire de alte țări europene, Germania nu a dezvoltat școli de afaceri după modelul american, care să elibereze diplome de tip MBA. Una dintre explicații constă în faptul că Germania a cunoscut după război o prosperitate economică mai puțin înflinită în alte țări, ceea ce nu a impus o schimbare nici în domeniul pregătirii managerilor.

În concluzie, putem afirma, că procesul de preaderarea, aderarea și integrarea europeană reprezintă subiectul major care îi preocupă pe factorii de decizie din Republica Moldova, atât la nivel microeconomic, cât și macroeconomic. Procesul este destul de dificil și complex, generând noi preocupări și modificări de comportamente și atitudini. Schimbarea se manifestă și în domeniul managementului, recomandându-se managerilor să reacționeze în fața noului și să-l provoace.

¹ Burduș E. Management comparat internațional, București: Ed. Economică, ediția a II-a, 2004, pag. 328;

METODOLOGIA EVALUĂRII EFICACITĂȚII PRODUSELOR BANCARE INOVAȚIONALE

*Diana VERDEȘ, drd.,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

Today's technology, innovative banking, products and services are an important factor in ensuring the stability of banks and economic growth. Banking is becoming increasingly dependent on new technologies. To improve service quality, achieve competitive advantage, banks have entered the market and want to change its corporate image, apply the latest innovative technologies. This success is determined by using different methods of analyzing the effectiveness of innovative products. Naturally, it should be possible to take into account the specificities of commercial banks in this direction: first, the introduction of new banking products in accordance with customer needs, and secondly, despite the financial crisis, higher investment innovative projects involving potential gains with controlled risk. Efficiency, financial innovation is the result of their influence on economic activity, measured by indicators of value, results in costs that potentially lead to positive development, aimed at strengthening financial stability and competitiveness of the bank, according to the balance of risks. For each financial innovation, taking into account the specifics of its forms can be defined benchmarks to fully assess its functional ability to identify reserves and develop recommendations for improvement.

Cuvinte cheie: tehnologie inovatoare, metodă de analiză, investiție, metode financiare tradiționale, risc, eficiență, costuri.

În practică comună de astăzi evaluarea eficienței activităților bancare se utilizează abordarea metodică bazată pe analiza indicatorilor financiari, care cu toate acestea, nu permit o evaluare pe deplin al impactului inovării.

Metodele de determinare a eficienței economice din investiții în tehnologii informaționale pot fi divizate în trei grupe mari: tradiționale, financiare(calitative), cantitative și de probabilitate.¹

La utilizarea metodelor tradiționale de analiză financiară se folosesc mai mulți indicatori:

1. Valoarea economică adăugată (Economic Value Added, EVA);
2. Costul total de deținere (Total Cost of Ownership, TCO);
3. Impactul economic total (Total Economic Impact, TEI);
4. Justificarea economică rapidă (Rapid Economic Justification, REJ);
5. Valoarea actuală netă (Net Present Value, NPV);
6. Rata internă de rentabilitate (Internal Rate of Return, IRR);
7. Perioada de amortizare (Payback period).²

Fiecare din ele au și ajunsuri și neajunsuri, deaceia indicatorii se folosesc în seturi, fiecare completându-se unul cu alul, oferind o informație mai amplă despre investiții și proiect investițional, profit și efectul economic, pe care organizațiile de creditare le vor obține în urma implementării produsului inovațional. Utilizând un set de indicatori ai eficienței economice se poate de luat decizii despre implementarea proiectului inovațional și beneficiile lui aduse băncii.

Valoarea economică adăugată (Economic Value Added, EVA)

Valoarea economică adăugată (EVA) este o măsurătoare a performanței companiilor, introdusă în mediul corporativ de General Motors în 1920 și apoi uitată, până când Stern-Stewart&Co, o firmă de consultanță din New York a reintrodus-o în anii 1980, ca înlocuitor pentru măsurătorile tradiționale ale valorii.³

¹ Mayor Tracy. A buyer's guide to I.T. value methodologies// CIO Magazine, №9, 2002.

² Антонов, К.А. Оценка эффективности инновационных систем на примере дистанционного обслуживания // Управление в кредитной организации, № 3(67), 2012, с. 77-86.

³ Black Andrew, In Search of Shareholder Value: Managing the Drivers of Performance// Pitman, London, 1998, 1st edition. p.59

Valoarea adăugată economică s-a constatat a fi cel mai cunoscut instrument de măsurare a performanței manageriale prin intermediul valorii create.

Ideea de bază și sensul economic al indicatorului EVA este surplusul de valoare creat de o investiție sau un portofoliu de investiții. Este determinată de excesul de rentabilitate obținut prin exploatarea unei investiții în raport cu mărimea costului capitalului atras pentru finanțarea acelei investiții. Valoarea pozitivă a acestui indicator caracterizează utilizarea eficientă a capitalului și indică o creștere a valorii băncii. În cazul în care valoarea indicatorului este zero, acesta descrie un anumit tip de realizare prin care proprietarii capitalului au o rata de rentabilitate a capitalului pentru a compensa riscul. Valoarea negativă a acestui indicator caracterizează utilizarea ineficientă a capitalului și vorbește despre reducerea valorii băncii.

Valoarea economică adăugată se calculează după formula:

$$\text{EVA} = (\text{Rata rentabilității investiției} - \text{Costul capitalului}) \times \text{Mărimea capitalului investit} = \text{NOPAT} - \text{CMPC} \times \text{Capitalul total} \quad (1.1)$$

unde:

EVA – valoarea economică adăugată;

NOPAT – profitul de exploatare net de impozit;

CMPC – costul mediu ponderat al capitalului.

NOPAT (Net Operationg Profit After Tax) – profitul net, după plata impozitului pe profit și minus plata dobânzilor la utilizarea capitalurilor atrase, este contul de profit pierderi cu ajustările necesare.

Capital (Cost Of Capital) – este reprezentat de costul mediu ponderat al capitalului (CMPC). Având în vedere faptul că rentabilitatea și mărimea capitalului investit este exprimată în valori contabile, mărimea costului capitalului ar trebui estimată utilizând ponderi exprimate în valori contabile. Acest raționament are deficiențe prin faptul că mărimea capitalului investit nu ar trebui să fie dată de valoarea contabilă a capitalurilor ci de valoarea de piață a activelor finanțate prin intermediul acestuia.

În implementarea unei astfel de metode, precum EVA, cel mai important lucru și cel mai dificil de realizat este să obții implicarea angajaților, pornind de la managerii de vârf până la muncitori, astfel realizându-se o mai bună înțelegere a conceptului de EVA și a implicațiilor pe care le are la nivelul fiecărui departament.¹

Astfel, susține Stern-Stewart&Co, EVA ar trebuie să fie liantul dintre toate aspectele manageriale și gândirea strategică la nivel de adoptare a deciziilor. Ar trebui să fie punctul central al rapoartelor manageriale, al planificării și luării deciziilor, al stimulentei și obiectivelor departamentelor companiei, precum și în comunicare cu angajații și investitorii. Numai atunci se pot aștepta managerii să profite din plin de pe urma implementării unei astfel de metode. În ciuda celor câteva limitări pe care le prezintă, EVA poate fi văzută ca sumă celor mai importante aspecte financiare ale unei companii și a valorii pe care aceasta o creează, devenind astfel pe lângă un eficient instrument de măsurare și un instrument de control.²

Costul total de deținere (Total Cost of Ownership, TCO)

Costul total de deținere este cel mai eficient mecanism pentru a evalua suma totală a costurilor pentru IT infrastructură. Tehnica a fost dezvoltată de către Gartner Group în anii '80 ai secolului XX. Acest indicator întrunește suma costurilor directe și indirecte suportate de către proprietarul IT-lui pentru perioada ciclului de viață a acestuia din urmă.³

Prin intermediul TCO se analizează ciclul de viață, care include în sine durată de viață a IT, timpul necesar pentru a proiecta noi soluții alternative, durata de viață a unui sistem alternativ bazat pe amortizarea dintre elementele sale și timpul estimat de așteptare.

Costurile directe includ costurile de bază (crearea de IT, costul echipamentelor, software, utilități esențiale, precum și actualizarea lor), costurile de funcționare legate de costurile de

¹ Klinkermann, S., Case study: EVA at Centura Bank, Banking Strategies// vol.73, Ianuarie/ Februarie, 1997.p.58-59

² Makelainen Esa, Economic Value Added as a Management Tool// Helsinki School of Economics and Business Administration, Department of Accounting and Finance, 'Research Study', 1998.

³ <http://www.slideshare.net/StefanNiculcea/conceptul-total-cost-of-ownership>

întreținere și exploatare a IT (suport IT, dezvoltarea infrastructurii de afaceri și aplicații) și alte costuri (crearea de comunicații, outsourcing, suport, etc).

Costurile indirecte includ studiul individual al utilizatorilor pentru a lucra cu sistemele bancare de informații, user self-service a computerului și software-ul instalat, utilizarea computerului la birou și software-ul pentru activitățile non- servicii (jocuri, chat, Skype, ICQ, etc.), scheme de corupție atunci când se achiziționează echipamente, piese de schimb și materiale consumabile, downtime și eșecurile sistemului informațional ca un întreg și părțile sale individuale.

Metodologia TCO este bine adaptată pentru a calcula parametrii de valoare curenți. Totuși nu putem susține că cu ajutorul ei putem pe deplin să analizăm eficiența punerii în aplicare a unor funcții speciale sau unui set de funcții, nu ar fi destul de corect.

Eficiența implică potrivirea veniturilor și cheltuielilor, iar aici este vorba doar despre contul cât mai dispersat al cheltuielilor. E posibil de comparat proiectele investiționale în funcție de costul privind punerea în aplicare a acestora, dar nu se ia în considerație în această metodă rezultatul de la introducerea în exploatare a IT și nu există nici un răspuns la întrebarea ce avantaj economic va avea banca de la tehnologia informațională propusă, impactul ei asupra expansiunii de afaceri, riscurile pentru competitivitate etc.

Principalul beneficiu oferit de această metrică rezidă în faptul că evidențiază factorii adiționali care adaugă costuri suplimentare după achiziție.

Impactul economic total (Total Economic Impact, TEI)

Metodologia fost elaborată de către Compania Forrester Research de Paul Hampton director of Product Marketing. TEI ofera o viziune economică vastă asupra deciziei de procurare. Acesta vă permite să se evalueze punerea în aplicare a proiectului unei sau altei componente al sistemului informatic al băncii din punct de vedere a trei indicatori—costuri, avantaje și flexibilitate racordate la risc.¹

Costul este calculat prin metoda de "costul total de proprietate" (TCO) și este singura valoare cantitativă a acestei tehnici. Beneficiile și flexibilitate sunt evaluări calitative.

Beneficiile ne permit să judecăm în funcție de capacitatea de a încorpora sistemul informațional sau componenta ei conform cerințelor băncii.

Posibilitățile suplimentare care apar în activitatea personalului băncii conform rezultatelor de implementare ar trebui să fie evaluate atât în termeni de eficiență, precum și efectele lor asupra riscurilor operaționale și tehnologice identificate.

Flexibilitatea este considerată ca o măsură ce caracterizează complexitatea procesului de implementare. În acest caz, sunt estimate costurile băncii de a conecta noua componentă în sistemul de informații—dacă este necesar, refacerea întregului sistem al băncii ca urmare a introducerii unei componente noi, dacă este suficient configura componentei și conectarea la sistemul existent, etc.

Etapă finală a metodologiei TEI—analiză riscurilor care decurg din procesul de achiziționare, implementare și funcționarea componentei analizate sau a întregului sistem de informații. Evident, metodologia TEI are o gamă destul de îngustă de aplicații. Acesta poate fi folosită pentru analiza punerii în aplicare a unei anumite componente în IT infrastructura băncii.

Justificarea economică rapidă (Rapid Economic Justification, REJ)

Metodologia dată fiind propusă de corporația Microsoft, prevede concretizarea modelului TCO prin stabilirea corespondenței între costurile IT și prioritățile business-ului. Ideea-cheie a metodologiei este să se uite la ea din perspectiva priorităților de afaceri ale băncii, planurile strategice de dezvoltare a acesteia, precum și indicatorii financiari cheie.²

Metodologia REJ include cinci etape consecutive:

¹ <http://www.slideshare.net/alfresco/forrester-total-economic-impact-study>

² Rapid Economic Justification (REJ) An introduction to the Microsoft® REJ™ Framework REJ light, come dimostrare il valore di business degli investimenti IT, Gennaio, 2003

1) Legatura dintre obiective și indicatori cheie de performanță obligatorii pentru IT proiect conform obiectivelor de afaceri ale băncii;

2) Posibilitatea deciziei de selecție de pe lista de "posibilități necesare", în mare măsură în concordanță cu criteriul de "beneficii" metodă "Total Economic Impact" (TEI);

3) Estimarea beneficiilor și costurilor folosind metodologia "Total Cost of Ownership" (TCO);

4) Analiza riscurilor aferente proiectului conform criteriilor de eligibilitate ale soluției selectate pentru proiectul inițial, punerea în aplicare a soluției selectate, exploatarea lui și riscul financiar;

5) Calcul indicatorilor financiari de implementare a proiectului, care implică tehnici de calcul a "valorii actualizate nete" (NPV), "ratei interne de rentabilitate" (RIR), "Perioada de amortizare" (Payback period), "valoarea economică adăugată" (EVA), "randamentul investițiilor" (ROI), și altele.

Fiind instrumentul cel mai complicat și complex pentru evaluarea proiectului de implementare IT, tehnică REJ prezintă un instrument concret pentru a evalua contribuția IT în eficiența băncii. Ea nu poate evalua în mod eficient proiectele, conversia tehnologiei informaționale în general.

La analiști și utilizatori evaluarea eficienței business-ului oferită în REJ, bazată pe platforma TCO prezenta analizei riscurilor, au parte de o mare popularitate. Cu toate acestea, în ciuda rapidității, care este prezentă în titlu, procedură REJ poate fi destul de lungă.

Ar trebui să acorde o atenție la utilizarea în această metoda date financiare, care sunt concepute pentru a evalua aspectul cantitativ al performanței IT. Aceasta fiind valoarea actualizată netă, rata internă de rentabilitate, randamentul investițiilor, rentabilitatea investiției. Cu ajutorul indicatorului individual sau agregat se poate de evaluat cantitativ, de asemenea, eficiența investițiilor IT.

Valoarea actuală netă (Net Present Value, NPV(VAN))

Ca metodă de evaluare ce ține cont de cele două fațete ale activității investiționale, respectiv costurile implicate și beneficiile aduse, NPV face compararea între fluxul de numerar degajat pe durata de funcționare a unui proiect (total și actualizat la momentul de referință) și efortul investițional implicat de realizarea acestuia. Rezultă că NPV este un indicator complet de eficiență a investițiilor de tipul diferenței. NPV a unui proiect se determină prin deducerea din valoarea actualizată a veniturilor nete din exploatarea proiectului a valorii investiției inițiale, respectiv valoarea actualizată a plăților nete necesare a fi efectuate pentru punerea în funcțiune a proiectului.

$$NVP = \sum_{t=0}^T [(Vt - Ct) - It] / (1 + ra)^t \quad (1.2)$$

unde:

Vt–Venituri totale în anul t;

Ct–Cheltuielile totale în anul t;

It–Investiția anuală corespunzătoare anului t;

T–Perioada de analiză;

ra–Rata de actualizare.

Daca valoarea actualizată neta este mai mare decat zero aceasta înseamna ca totalitatea cash-flow-urilor viitoare vor putea acoperi cheltuiala inițială, restul (valoarea NPV) se constituie ca un "supraprofit". La NPV zero rezultă o remunerare a creditorilor și acționarilor în integralitate, din contra unitatea financiară nu mai beneficiază de nici un reziduu de rentabilitate, ea a acționat gratuit, fără nici o remunerare proprie (sub forma unui disponibil pentru autofinanțări ulterioare), investiția este marginală.¹

¹ Munteanu, C. și Horobet, A., Finanțe Transnaționale: Decizia financiară în corporația modern //All Beck, Bucuresti, 2003.

Dacă NPV este mai mică decât zero proiectul se respinge, motivul fiind dat de faptul că profiturile viitoare nu acoperă cheltuielile.

Criteriul NPV conduce la ideea că, dintre o serie de proiecte de investiții, se alege acela care are o valoare actualizată netă maximă. Totuși, există situații când se acceptă un proiect cu NPV negativ, el constituind o premisă necesară pentru un alt proiect cu un NPV semnificativ.

Criteriul NPV are o importanță deosebită în orice evaluare a unui proiect de investiții. Avantajul major al metodei este acela că odată estimate cash-flow-urile viitoare și cunoscând, evident, cheltuielile investiționale inițiale, calculele sunt foarte ușor de efectuat. Este o metodă rapidă și eficientă.

Rata internă de rentabilitate (Internal Rate of Return, IRR)

Acest indicator este cunoscut sub acronimul IRR, este rata de actualizare la care valoarea netă prezentă (valoarea actualizată) a unui flux de venituri sau cheltuieli (viitoare) este egală cu zero.¹

Prin rentabilitate se înțelege nivelul câștigului asigurat de către o investiție, modalitatea de redare a rentabilității fiind exprimată în procente, deoarece ne oferă o imagine comparabilă a rentabilității diferitelor instrumente de investiție. Între rentabilitate și risc există o legătură direct proporțională; cu cât riscul este mai mic, cu atât rentabilitatea investițiilor este mai redusă; cu cât riscurile sunt mai mari cu atât crește și rentabilitatea ce poate fi asigurată de o investiție.

Conform valorii actualizate nete (NPV) o investiție este eficientă în cazul în care valoarea acesteia este pozitivă și cât mai mare. Cei doi indicatori NPV și IRR utilizați concomitent duc la o mai bună stabilire a deciziei investitorului decât utilizarea lor separată. Rata internă de rentabilitate este o rată care masoară randamentul unei investiții, este un indicator de eficiență, de calitate. Valoarea netă actualizată este un indicator al valorii, al amplitudinii unei investiții.

Două valori selectate din rata de actualizare la care funcția NPV schimbă semnul său, și de a folosi formula:

$$IRR = i_1 + \frac{NPV(i_1)}{[NPV(i_1) - NPV(i_2)]} * (i_2 - i_1) \quad (1.3)$$

Investitorul compară valoarea obținută a RIR cu rată atrasă de resurse financiare (CC-costul of capital):

- ✓ Dacă $IRR > CC$, atunci proiectul poate fi acceptat;
- ✓ Dacă $RIR < CC$, proiectul este respins;
- ✓ $RIR = CC$ proiectul are zero profit.

Mulți experți consideră că metoda ratei interne de rentabilitate fiind o merotă de succes dintre toate metodele financiare. Fiind un indicator calitativ, se poate calcula cantitativ. El este capabil de a oferi o reprezentare mai exactă a preferinței unuia sau altuia proiect, mai ales într-un mediu în care proiectele diferă foarte mult unele de altele.

Dezavantajele acestei metode sunt în complexitatea calculului și sunt de obicei de natură tehnică.

Perioada de amortizare (Payback period)

Perioada de amortizare - este durata de timp necesară de a recupera costul unei investiții (NPV = 0). În literatura de specialitate s-a acreditat ideea conform căreia sunt preferate investițiile cu un termen de recuperare cât mai redus.

$$\sum_{k=1}^n [R_k / (1 + i)^k] = \sum_{j=1}^m IC \quad (1.4)$$

Metoda de determinare a perioadei de recuperare a investiției fiind cea mai simplă metodă, dar în același timp și cea mai superficială dintre toate metodele financiare tradiționale analizate.

Accentul aici se pune pe perioadă de recuperare a investițiilor în domeniul tehnologiei informaționale. În ciuda simplității aparente a metodei, ea nu este lipsită de obiectivitate. Acest lucru se datorează dezvoltării rapide IT tehnologiei, de regulă odată cu apariția următoarelor

¹ Armeanu D., Enciu A., Poanta D., Proprietăți ale criteriilor de selecție a proiectelor de investiții în mediul incert //Economie teoretică și aplicată Volumul XVIII (2011), No.7(560), p.3-17

inovații versiunile anterioare deja sunt considerate depășite, ce nu oferă un avantaj bancar competitiv.

Avantajul metodelor financiare tradiționale fiind baza lor, teoria clasică a investițiilor în determinarea eficienței economice. Sunt folosite aceste metode în sectorul financiar cu criterii general acceptate. Principalul dezavantaj fiind utilizarea limitată a lor, cum ar fi indicatorii cu care acestea operează, necesită specificare și acuratețe de calcul, care uneori sunt foarte dificil de efectuat.

Astăzi totuși organizațiile de creditare folosesc metode de calcul al eficienței economice de implementare a produselor bancare inovatoare, care se bazează pe evaluarea de indicatori statistici de venituri și cheltuieli pentru inovare. Dezavantajele unor astfel de abordări pot fi considerate subiectivitatea sau incapacitatea de estimare a unor parametri (cum ar fi calitatea servirii), și ceea ce se face evaluarea situației actuale pe piață, în timp ce condițiile de pe piață se schimbă rapid, apar noi membri și noi reglementări ale activității lor. Nu se iau în considerare factorii care pot duce la o schimbarea a activității bancare.

Pentru a evalua eficacitatea punerii în aplicare a produselor bancare inovatoare poate fi utilizat un indicator care pe de o parte combina indicatori tradiționali, iar pe de altă parte ținând cont de specificul inovator bancar. Aceasta presupune identificarea indicatorilor cheie de performanță și punerea în aplicare a lor, având în vedere factorul timp și riscul de a face investiții.

În același timp, băncile vor suporta în mod inevitabil costuri suplimentare ca urmare a creșterii cerințelor de securitate, fiabilitate, siguranță și viteza de acțiune, cerințe necesare pentru sistemele electronice avansate de transfer. Punerea lor în aplicare va implica în mod necesar o creștere substanțială a costurilor de întreținere și administrare a sistemului de hardware și software-ul băncii. Băncile înțeleg importanța faptului că astăzi este necesar să ofere clienților săi, servicii electronice de o mare avansare.

Rezumând, cele expuse mai sus am putea spune că nu există o singura metoda care ar putea sa descrie eficacitatea utilizării și implimentării produselor/serviciilor inovatoare, este nevoie de o combinație de metode atât tradiționale cât și calitative, ajustate în funcție de risc și de factorul timp.

Referințe:

1. Armeanu D., Enciu A., Poanta D., Proprietăți ale criteriilor de selecție a proiectelor de investiții în mediul incert //Economie teoretică și aplicată Volumul XVIII (2011), No.7(560), p.3-17
2. Black Andrew, In Search of Shareholder Value: Managing the Drivers of Performance// Pitman, London, 1998, 1st edition, p.59
3. Klinkermann S., Case study: EVA at Centura Bank, 'Banking Strategies'// vol.73, Ianuarie/ Februarie,1997,p.58-59
4. Makelainen Esa, Economic Value Added as a Management Tool// Helsinki School of Economics and Business Administration, Department of Accounting and Finance, 'Research Study',1998.
5. Mayor Tracy, A buyer's guide to I.T. value methodologies// CIO Magazine, №9 2002.
6. Munteanu, C., Horobet, A., Finanțe Transnaționale: Decizia financiară în corporația modern //All Beck, Bucuresti, 2003.
7. Rapid Economic Justification (REJ) An introduction to the Microsoft® REJ™ Framework REJ light, come dimostrare il valore di business degli investimenti IT, Gennaio, 2003.
8. Антонов, К.А. Оценка эффективности инновационных систем на примере дистанционного обслуживания// Управление в кредитной организации. 2012. № 3(67).с. 77-86.
9. <http://www.slideshare.net/alfresco/forrester-total-economic-impact-study>
10. <http://www.slideshare.net/StefanNiculcea/conceptul-total-cost-of-ownership>

CARACTERISTICA COMPETITIVITĂȚII CAPITALULUI UMAN ȘI A COMPETITIVITĂȚII ECONOMIEI NAȚIONALE

*Doina VORNICESCU – BOIARSCHI,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

This article describes both the competitiveness of human capital, as well as national competitiveness in terms of socio-economic and financial crisis. Competitiveness is a complex concept that can be studied both at the firm and at the national level. Moldova currently has a number of problems that hinder its competitive development.

Key words: competitiveness of human capital, national competitiveness, skills, technology

Pentru ca economia unei țări să fie competitivă este necesar ca ea să dispună de forță de muncă eficientă și capabilă, ce se exprimă prin existența abilităților, experienței profesionale necesare corespunderii cu cerințele noi a economiei de piață.

Capitalul uman are rolul de creator de valoare și valoare de întrebuințare cu rol hotărâtor în procesul muncii. Ele asigură combinarea eficientă a celorlalte resurse necesare creării de bunuri și servicii pentru producție și consum. Competențele forței de muncă sunt considerate fiind neofactor de producție și valoare esențială pentru dezvoltarea unei economii competitive. O valoare tot mai mare capătă resursele umane datorită caracterului limitat al celorlalte resurse implicate în procesul de producție.

Forța de muncă, cu o atitudine și competențe necesare pentru o mai mare valoare adăugată și o economie mai sofisticată, va extinde abilitatea întreprinderilor din Moldova de a concura și valorifica o gamă mai largă de oportunități de afaceri. Echiparea forței de muncă cu cunoștințe și abilități de a asimila tehnologii noi și de a produce bunuri și servicii competitive pe piețele internaționale, de a participa la nivel internațional în procesul de creare a valorilor este determinat în mare măsură de calitatea educației, de atenția acordată studierii științelor și de accesul la servicii de cercetare și formare profesională. Astfel, educația și formarea profesională reprezintă factorul cheie al competitivității naționale. Investiția eficientă în capitalul uman, prin sistemul de educație și formare, trebuie să reprezinte o componentă esențială a strategiei unei țări pentru a asigura nivel înalt de creștere economică durabilă, bazată pe cunoaștere și ocuparea forței de muncă, care asigură deopotrivă împlinirea pe plan personal, creșterea bunăstării și coeziunea socială¹.

Un lucrător competitiv este acela care este activ la locul de muncă, care mereu încearcă să fie de ajutor, să aducă beneficii întreprinderii în care activează, abilitățile sale corespund standardelor profesionale, cunoaște bine caracteristicile și modul de funcționare a economiei de piață, are capacitatea de a însuși rapid schimbările din mediul înconjurător și de a se adapta repede la aceste schimbări, își valorifică potențialului său profesional pentru ca obținerea beneficiilor atât pentru lucrător, cât și pentru întreprindere.

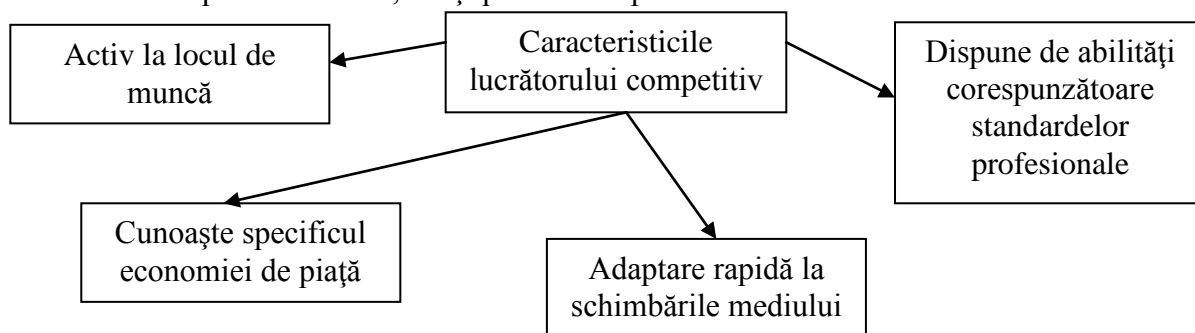

Figura 1. Caracteristicile lucrătorului competitiv

¹ Ailenei D., Constantin D.L., Jula D. (coordonatori) Avantaje competitive și dezvoltare regională, „Lucrările celui de-al Treilea Simpozion Național al Asociației Române de Științe Regionale”. București, Editura Oscar Print, 2004;

Competitivitatea capitalului uman determină și caracterul, starea competitivității întregii țări. Abilitatea unei țării de a concura la nivel global „Competitivitatea națiunii” depinde în mare măsură de capitalul ei intelectual și de modul în care se investește în dezvoltarea și valorificarea acestuia. Forța de muncă cu abilități și competențe necesare pentru o mai mare valoare adăugată și o economie mai sofisticată va extinde abilitatea întreprinderilor din Moldova de a concura și valorifica o gamă mai largă de oportunități de afaceri. Echiparea forței de muncă cu cunoștințe și abilități de a asimila tehnologii noi și de a produce bunuri și servicii competitive pe piețele internaționale, de a participa la nivel internațional în procesul de creare a valorilor este determinat în mare măsură de calitatea educației, de atenția acordată studierii științelor și de accesul la servicii de cercetare și formare profesională. Astfel, educația și formarea profesională reprezintă factorul cheie al competitivității naționale.

Competitivitatea capitalului uman reprezintă capacitatea potențială a lucrătorilor de a concura pe piața muncii în viitor, în anumite condiții concrete de timp și spațiu, și prin aceasta asigurând competitivitatea întreprinderii, ramurii, regiunii, țării.

Investiția eficientă în capitalul uman prin sistemul de educație și formare reprezintă o componentă esențială a strategiei unei țări pentru a asigura niveluri înalte de creștere economică durabilă, bazată pe cunoaștere și de ocupare a forței de muncă, care asigură deopotrivă împlinirea pe plan personal, creșterea bunăstării și coeziunea socială.

Pentru perspectiva imediată se impune necesitatea dezvoltării unui cadru strategic intersectorial de dezvoltare a competențelor pentru competitivitate, dezvoltarea unor mecanisme eficiente de asigurare a calității educației, crearea sistemului inteligent de informare și analiză a competențelor necesare pieței muncii, asigurarea accesului la servicii de formare pe tot parcursul vieții, aprecierea și promovarea bunelor practici. Forța de muncă cu o atitudine și competențe necesare pentru o mai mare valoare adăugată și o economie mai sofisticată va extinde abilitatea întreprinderilor din Moldova de a concura și valorifica o gamă mai largă de oportunități de afaceri.

Competitivitatea scăzută a Moldovei explică cauzele problemelor ce domină economia și societatea Republicii. Produse ieftin vândute prin canale intermediare, lipsa de piețe sau slaba echipare de ofertă și cerere a piețelor interne, abundența produselor străine și substituirea produselor proprii, incapacitatea de a concura.

Este important de atenționat și unele aspecte specifice Republicii Moldova în domeniul competitivității prin prisma resurselor umane și anume:

- management ineficient și lipsa culturii guvernării instituțiilor de învățământ de toate nivelurile;
- criza profesiei de pedagog, cadre didactice îmbătrânite și de-motivate;
- sistem ineficient de evaluare și stimulare a cadrelor didactice pentru inovații și performanțe didactice, științifice, tehnologice;
- mixtul de competențe al cadrelor didactice este în disonanță cu provocările noului context socio-economic;
- criza morală și etică în sistemul educațional;
- existența unei rețele de instituții exploatare ineficient și infrastructura educațională uzată fizic și moral/ non-conformă noilor obiective educaționale;
- rețea subdezvoltată a serviciilor pentru formarea continuă specifică diferitor sectoare ale economiei;
- competențe și experiență redusă a resurselor umane pentru exercitarea supravegherii pieții, inclusiv a supravegherii tehnice la obiectele industriale periculoase;
- lipsa instituțiilor de învățământ și centrelor de instruire specializate pentru pregătirea, instruirea și atestarea tuturor categoriilor de specialiști care activează în domeniul securității industriale;
- capacități insuficiente ale populației, businessului și angajaților sectorului public pentru utilizarea serviciilor societății informaționale;
- capacități reduse ale companiilor locale de a recruta pe plan internațional;

- calificarea absolvenților instituțiilor de învățământ nu corespunde cerințelor pieței/ irelevanța studiilor/lipsa competențelor solicitate pe piața muncii;
- nevalorificarea talentelor și exodul lor peste hotare.

Orice efort de ameliorare a competitivității, atât la nivel macro, cât și la nivel de întreprindere, trebuie să țină cont de constrângerile existente pentru creșterea, și în special, pentru dezvoltarea sectorului privat. În special, în afară de îmbunătățirea calificării forței de muncă și a competențelor manageriale disponibile, ameliorarea competitivității va solicita în mod necesar atât acumulări de capital mai mari, cât și mai multe inovații, și astfel creșterea investițiilor.

Crearea unui mediu de afaceri și a unui climat investițional care ar stimula, susține și recompensa performanța întreprinderilor competitive este principalul obiectiv al politicii economice. Studiile ce se concentrează asupra Republicii Moldova, în special costul de desfășurare a afacerii, și comparațiile internaționale sugerează că politicile Guvernului mai mult au împiedicat, decât au stimulat competitivitatea în economia țării. De fapt, politicile de stat și practicile necompetitive au devenit cel mai mare obstacol în calea prosperității. Politicile ce au subminat competitivitatea economiei din Moldova își au originile la nivel macroeconomic. Reformele structurale nerealizate au împiedicat reacția adecvată a ofertei la cererea în creștere, stimulând în schimb importurile. Reglementarea și intervențiile excesive, corupția și imposibilitatea de a asigura o infrastructură fizică și economică adecvată au creat costuri semnificative pentru întreprinderi, atât pe piețele locale, cât și pe cele străine.

În cadrul analizelor permanente ale efectelor pe piața forței de muncă au fost identificate o serie de probleme-cheie care, în condițiile create, necesită căutarea unor noi soluții atât pe termen mediu, cât și pe termen lung, precum și implicarea de eforturi consolidate și resurse importante. Aceste probleme sunt următoarele:

- numărul mare de locuri de muncă cu productivitate joasă și nivel de salarizare insuficient, neatractive pentru populația aptă de muncă;
- ponderea înaltă a activităților informale într-un șir de sectoare și ramuri de producție;
- ponderea mare a populației ocupate în agricultură;
- accesul limitat la finanțare externă;
- tehnologii învechite;
- șomajul înalt în rândul tinerilor;
- nivelul ridicat al șomajului de lungă durată;
- migrarea peste hotare a forței de muncă calificate;
- neantrenarea agenților economici în procesul de pregătire profesională a forței de muncă și pregătirea cadrelor fără a se ține cont de cerințele pieței muncii;
- capacitățile insuficiente ale structurilor de stat în acordarea unor servicii de bună calitate, în volum necesar, pentru integrarea populației pe piața muncii;
- participarea pasivă a agenților economici la declararea locurilor de muncă libere structurilor de stat;
- evoluția demografică nefavorabilă care se manifestă în scăderea numărului și îmbătrânirea populației, intensificată de migrația forței de muncă;
- lipsa unui sistem adecvat de monitorizare și prognozare a pieței forței de muncă;
- implicarea insuficientă a partenerilor sociali în elaborarea și realizarea politicilor de ocupare a forței de muncă.
- dezechilibre structurale pe piața forței de muncă;
- lipsa interesului și acces limitat la servicii pentru formarea continuă;
- munca la negru și condiții de muncă inatractive;
- acces limitat la servicii de consiliere profesională și angajare și proceduri ineficiente de selecție a cadrelor;
- lipsa standardelor ocupaționale și clasificator ocupațional depășit etc.

Competitivitatea capitalului uman determină calitatea și nivelul competitivității unei țări în ansamblu. Competitivitatea națională reprezintă capacitatea unei națiuni de a produce bunuri și

servicii în condițiile pieței libere, făcând în același timp față concurenței internaționale și menținând sau sporind veniturile reale ale populației pe termen lung.

Astfel, din punct de vedere al competitivității, Republica Moldova rămâne încă deficitară, fiind obligată să rezolve o serie de probleme care afectează capacitatea mediului de afaceri național și regional de a asigura o creștere economică de durată: accesul la finanțare, infrastructura deficitară, birocrația și ineficiența guvernamentală și sistemul de impozitare.

Competitivitatea este strâns legată de costuri. Principalele costuri directe și indirecte, cum ar fi cele de capital, muncă, energie, sunt critice pentru competitivitatea firmelor moldovenești pe piețele externe, și pe piața internă.

Un element important al competitivității este mărimea și structura piețelor pe care întreprinderile operează, ceea ce determină capacitatea lor de a se specializa și exploata economiile de scală.¹

Factorii care influențează competitivitatea pot fi clasificați în trei categorii generale, în funcție de nivelul pe care îl influențează: factori care afectează competitivitatea țării per ansamblu, factorii care influențează o anumită industrie și factori care afectează firmele la nivel individual.

a) Factorii la nivel de țară sunt cei care au un impact asupra structurii globale a costurilor și productivității întregii economii, în toate sectoarele. Astfel de factori includ atât mediul de afaceri, cât și factori macroeconomici: inflația și cursul de schimb, în primul rând.

- comerțul internațional și administrarea vamală;
- politica fiscală și de administrare;
- cadrul concurențial;
- mediul de reglementare a afacerilor;
- accesul la finanțare;
- infrastructură și logistică;
- contractul și punerea în aplicare a drepturilor de proprietate și calitatea sistemului

judiciar;

- protecția investitorilor;
- reglementarea pieței forței de muncă.

b) Factorii la nivel de industrie ce au impact asupra competitivității firmelor care aparțin unei industrii, variază de la o industrie la alta, dar totuși acestea includ elemente care pot fi descrise după cum urmează:

- durabilitatea relațiilor între diferiți actori ai lanțului valoric (furnizori, producători, cumpărători);
- capacitatea de a obține economii;
- accesul pe piață și accesul la informație;
- disponibilitatea forței de muncă relevant calificate.

c) Factori la nivelul de firmă sunt cei care afectează în mod direct productivitatea firmelor individuale. productivitatea firmei, în sine este determinată de existența input-urilor și tehnologiilor relevante, iar productivitatea acestora, la rândul lor, sunt determinate de:

- productivitatea muncii;
- productivitatea terenului (în special în agricultură) și capitalului;
- productivitatea totală a factorilor;

Sunt o multitudine de factori care influențează asupra competitivității atât la nivel național, cât și la nivel de firmă. De aceea, competitivitatea trebuie analizată complex, multidimensional².

La moment, Moldova este mai slab competitivă decât statele vecine și cea mai mare parte a statelor cu care are încheiate acorduri de colaborare economică și comercială. Multe aspecte care

¹ȘMÎC, A. Factorii umani al competitivității economiei naționale, Chișinău, 2007.

² Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității. Ministerul Economiei, 2013.

trebuie analizate și îmbunătățite în procesul dezvoltării capacității competitive țin de resursele umane.

Competitivitatea este o trăsătură specifică lumii contemporane, dezvoltate, care a apărut ca urmare a intensificării relațiilor de colaborare dintre țări, precum și a necesității de corespundere a calității conform standardelor stabilite la nivel mondial.

Referințe:

1. Ailenei D., Constantin D.L., Jula D. (coordonatori) Avantaje competitive și dezvoltare regională, „Lucrările celui de-al Treilea Simpozion Național al Asociației Române de Științe Regionale”. București, Editura Oscar Print, 2004;
2. Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității. Ministerul Economiei, 2013.
3. STRATAN A., SAVELIEVA G., COTELNIC A. Situația tinerilor pe piața forței de muncă/ Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, AȘM, nr. 2 (21), iunie 2011.
4. ȘMÎC, A. Factorii umani al competitivității economiei naționale, Chișinău, 2007.

PERSPECTIVELE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ECONOMIC DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA STRATEGIEI 2020

*Natalia ZARIȘNEAC,
Liudmila ROȘCA-SADURSCHI,
Catedra Economie și Management în Afaceri și Servicii a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

After more analysis of the problems' causes of the development slowdown, based on several states, it was developed the "Europe 2020" strategy at European Union level. It is a 10-year strategy, which proposes eliminating the deficiencies of our model of development and creating favorable conditions for a smarter economic growth, more sustainable and more favorable to inclusion. Concluding from this, in July 2012 the National Strategy of Development "Moldova 2020" was approved. One of its priorities is the restructuring of the educational system at all levels, in order to modernize and rationalize it. This article examines the high education system in the Republic of Moldova, especially in the economic field. In our view, a well-organized economy can be created by people well trained in this area and with well-developed entrepreneurial spirit. There are given several examples of promotion and stimulation of the State of forms of instruction in economics/entrepreneurship.

Activitatea de instruire în domeniul economic în Republica Moldova începe în cadrul instituțiilor de învățământ mediu de specializare (colegii) și învățământ superior - ciclul I licența, ciclul II masterat. (figura 1.)

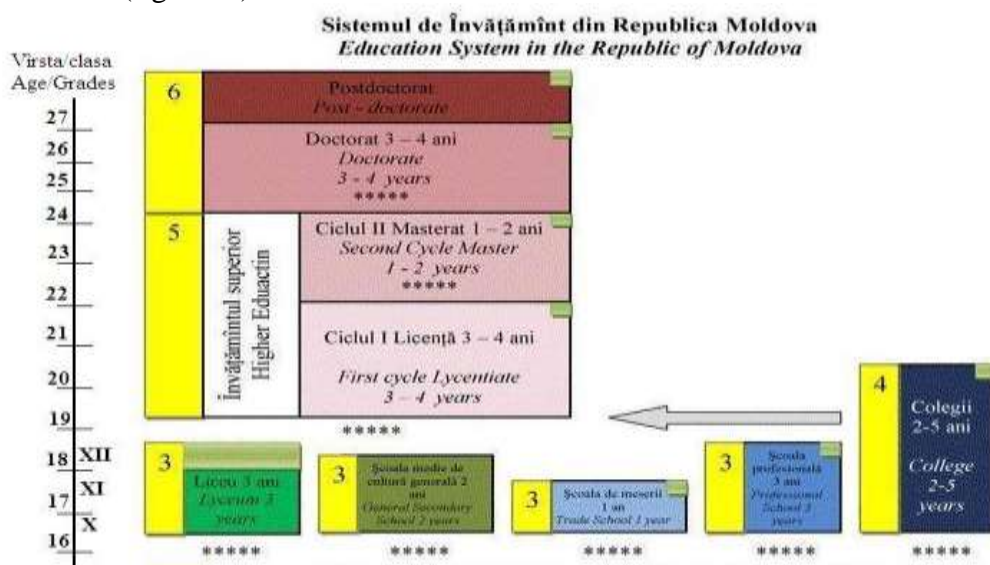

Figura 1. Sistemul de învățământ din Republica Moldova¹

Odată cu încercarea absolvenților de a se încadra în mediul de afaceri descoperă relevanța cunoștințelor profesionale și a competențelor obținute în cadrul instituțiilor de învățământ secundar profesional și superior, în raport cu necesitățile reale. Sondajele recente privind calitatea mediului de afaceri indică faptul că lipsa forței de muncă calificate devine o constrângere importantă în dezvoltarea afacerilor: 66,7% din companii menționează că se confruntă cu această problemă. Productivitatea scăzută a muncii și calitatea redusă a produselor și serviciilor se încadrează într-un cerc vicios, care determină salarizarea modestă. Chiar și în lipsa unor indicatori riguroși de măsurare a relevanței educației, se poate constata o conexiune defectuoasă între piața forței de muncă și sistemul educațional. Analiza structurii populației ocupate pe grupe de vîrstă și după nivelul de educație relevă faptul că 36,3% din persoanele ocupate din grupa de vîrstă 25-34 de ani au doar studii primare sau secundare generale, activînd în cîmpul muncii fără să fi urmat o pregătire profesională instituționalizată. Cei care urmează

¹ <http://www.edu.md/ro/structura-sist-Invatamint/>

studiilor profesionale nu găsesc un loc de muncă în domeniul studiat. Primul loc de muncă nu corespunde cu domeniul absolvit pentru 32,4% din absolvenți. Pentru absolvenții învățământului secundar profesional, problema șomajului este mai acută decât pentru cei care au absolvit învățământul mediu de specialitate sau superior.

Astfel, statutul, calitatea și productivitatea învățământului superior au devenit un obiectiv strategic național și un indicator al competitivității globale.¹ Totodată, instituțiile de învățământ superior nu sunt adaptate suficient pentru instruirea modernă. Lipsa unei infrastructuri dezvoltate (cămine dotate, laboratoare moderne, centre de cercetare-testare-dezvoltare), dotarea tehnico-materială modernă, programe de studii centrate pe student, nu permite instituțiilor de învățământ să pregătească cadre calificate și astfel să satisfacă cererea pe piața forței de muncă internă.

La începutul anului de studii 2012-2013, numărul de elevi în cele 47 de colegii (41 instituții publice și 6 instituții private) a constituit 30,7 mii de persoane, prezentând o micșorare cu 2 % față de anul de studii 2007-2008. Pe termen mediu, se constată o descreștere a numărului de elevi, în anul 2012 fiind înmatriculate 8,8 mii persoane sau cu 13,1% mai puțin comparativ cu anul 2007. Numărul absolvenților se înscrie într-un trend crescător față de anul 2007-2008, alcătuind în anul 2012 – 7,4 mii persoane, cu 13 % mai mulți absolvenți față de anul 2007-2008 (tabelul 1). Învățământul mediu de specialitate este solicitat de 11,7% tineri cu vârsta de 16 ani (comparativ cu 9,4% în 2007) și de 12% tineri de 17 ani (comparativ cu 9,8% în 2007). Învățământul mediu de specialitate este solicitat de fete într-o proporție mai mare (peste 55% din numărul total de elevi).²

Din gama de specialități oferită de instituțiile de învățământ mediu de specialitate, cele mai solicitate rămân a fi medicina și economia (respectiv, 14,5% și 14,0% din absolvenții anului 2012), după care urmează transporturi și pedagogie (respectiv, 9,3% și 8,2%). În perioada 2011-2012, printre cele mai solicitate specialități pe piața muncii s-au regăsit: construcții civile, industriale și agricole, electromecanică, electroenergetică, mașini-unelte și scule, industrie tehnologică, metrologie, standarde, control și certificarea producției. O cerere de servicii educaționale diminuată se atestă pentru următoarele specialități: design vestimentar, contabilitate, finanțe, asistență socială.³

Tabelul 1. Analiza indicatorilor principali a instituțiilor de învățământ mediu și superior din Republica Moldova în perioada 2008-2013

	Anii				
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
1. Instituții de învățământ superior	31	33	33	34	34
2. Studenți - total	114865	109892	107813	103956	102458
3. Înmatriculați	-	27075	27895	28258	28130
4. Absolvenți	29614	26611	28408	27788	26730
5. Studenții la 10000 locuitori	322	308	303	292	288
6. Instituții de învățământ mediu de specialitate (colegiile)	47	47	48	48	47
7. Elevi	32683	32249	32164	31442	30725
8. Absolvenții	6619	7075	6794	7166	7426
9. Elevi la 10000 locuitori	92	90	90	88	86
10. Înmatriculați	10702	9454	9121	8984	8755

Sursa: elaborat de autor în bază Anuarului Statistic al Republicii Moldova⁴

¹ Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020” (proiect) p.21- 22

http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_Educatia-2020.pdf

² Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020” (proiect)

http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_Educatia-2020.pdf

³ Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020” (proiect)

http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_Educatia-2020.pdf

⁴ Anuarului Statistic al Republicii Moldova 2013, p. 174

Numărul de studenți în instituțiile de învățământ superior este în descreștere. În anul de studii 2012-2013 procesul de învățământ superior în Republica Moldova este asigurat de 34 instituții (tabelul 1), dintre care 19 sunt de forma de proprietate publică și 12 private. Cu toate că numărul instituțiilor s-a majorat cu 4 pe parcursul anilor 2009-2013, totuși se reduce numărul studenților cu 10,8%, numărul absolvenților cu 9,7%, astfel, la începutul anului de studii 2013-2014, în învățământul superior, la 10 mii de locuitori reveneau, în medie, 273 de studenți și 67 de absolvenți, față de 344 de studenți și 56 de absolvenți în anul de studii 2007-2008. Din numărul celor înmatriculați 70% - licență, 27,3% - master, 2,7% studii superioare integrate medicale și farmaceutice, 72,3% din studenți își fac studii de licență și master în bază de contract. Studiile de doctorat și postdoctorat sunt derulate în 47 instituții cu activitate de doctorat, 1485 doctoranzi, 38,5% cu taxă, 18 instituții cu activitate de postdoctorat, 39 - postdoctoranzi.¹

Pe parcursul ultimilor cinci ani s-a înregistrat o evoluție oscilantă a numărului absolvenților, care se datorează atât realizării învățământului superior în două cicluri, cât și finalizării studiilor superioare în forma pre-Bologna (durata de 4-5 ani de studii, fără structurare pe cicluri). Se mențin dezechilibrele structurale în formarea specialiștilor cu studii superioare pe specialități (tabelul 2). În funcție de domeniile generale de studiu, se constată o pondere mai mare a absolvenților în cadrul științelor economice – 26,29 % în anul de studii 2011-2012, fiind urmați de cei înscriși la științele educației – 13,99%, drept – 13,0%, inginerie și activități inginerești - 11,1%.²

Tabelul 2. Absolvenții instituțiilor de învățământ superior pe domenii generale de studiu

Domenii generale de studiu	Anii				
	2008-2009*	2009-2010	2010-2011	2011-2012	
				Mărimi absolute	Mărimi relative
Absolvenții - total	29614	26611	28408	27788	100
1. Științe ale educației	2367	3359	4137	3889	14,00
2. Științe umaniste	788	1149	1072	1134	4,08
3. Științe economice	6755	8796	7792	7306	26,29
4. Drept	1874	3750	3792	3307	11,9
5. Inginerie și activități inginerești	1362	2126	2384	2450	8,82
6. Arhitectură și construcții	529	769	1057	1167	4,2

2009* - nu sunt incluși absolvenții ciclul II

Sursa: elaborat de autor, în baza Anuarului Statistic al Republicii Moldova³

În prezent universitățile joacă un rol crucial în eforturile europene în domeniul cercetării și inovării, angajând peste 1/3 din cercetători și executând circa 4/5 din cercetarea fundamentală. Ele au un rol critic în sistemul de cercetare și inovare, asigurând capital uman prin educație și formare, atragerea talentelor de înaltă calificare și a investițiilor, angajându-se în mod activ în parteneriate cu comunitatea locală și regională prin intermediul transferului de cunoștințe și de tehnologie.⁴ Deci, legăturile dintre mediul academic, de afaceri, guvern și sectorul public trebuie dezvoltat în țară, deoarece cercetarea universitară astăzi este puternic legată de producția de bunuri și servicii relevante pentru economie și societate.

Strategia „Moldova 2020” prevede creșterea nivelului de instruire prin mărirea competiției dintre universități, provocată de clasamentele anuale ale instituțiilor de învățământ stabilite de către Agenția Națională pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior și Cercetare (care va fi creată).⁵ Ratingul prezentat în tabelul 3, a fost realizat în baza indicatorilor de performanță,

¹Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020”(proiect)

http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_Educatia-2020.pdf

²Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020”(proiect) p.20

http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_Educatia-2020.pdf

³ Anuarului Statistic al Republicii Moldova 2010, 2011, 2012 p. 167

⁴ http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/dgs150_era_greenpaper_eg3_en_080403.pdf

⁵Strategia „Moldova 2020” http://www.cancelaria.gov.md/public/files/Moldova2020_integral.pdf

apreciați în procesul evaluării organizațiilor din sfera științei și inovării în scopul acreditării/reacreditării științifice.

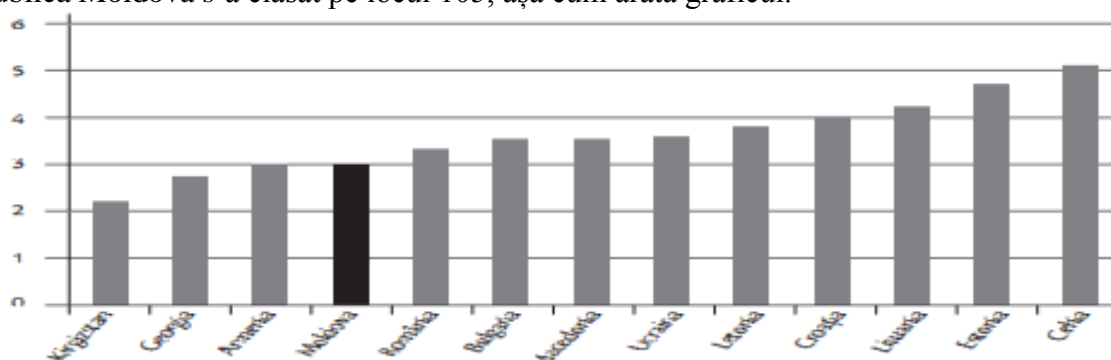
Tabelul 3. Clasamentul național al instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova

Ratin gul	Denumirea instituției de învățământ superior	Punctaj (din 100)	Categoria	Nr. și aprecierea profilurilor
1	Universitatea Tehnică a Moldovei	893	A	<i>Foarte bine – 2 Bine - 2</i>
2	Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”	839	A	<i>Foarte bine – 1 Bine – 6</i>
3	Universitatea de Stat din Moldova	796	A	<i>Foarte bine – 1 Bine - 9</i>
4	Academia de Studii Economice din Moldova	758	A	<i>Foarte bine – 1 Bine - 4</i>
5	Universitatea Agrară de Stat din Moldova	739	B	<i>Bine – 6 Suficient - 1</i>
6	Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport	726	B	<i>Bine – 1</i>
7	Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău	694	B	<i>Bine – 3</i>
8	Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți	639	B	<i>Bine – 2 Suficient - 3</i>
9	Universitatea de Stat din Tiraspol	623	B	<i>Bine – 2 Suficient - 1</i>
10	Academia „Ștefan cel Mare”	511	B	<i>Suficient - 1</i>
11	Universitatea Slavonă	509	C	<i>Suficient - 1</i>
12	Universitatea de Studii Europene din Moldova	508	C	<i>Suficient - 1</i>
13	Institutul de Relații Internaționale din Moldova	502	C	<i>Suficient - 1</i>
14	Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „C. Stere”	497	C	<i>Suficient - 1</i>
15	Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”	396	C	<i>Suficient - 1</i>

Sursa: adoptat de autor după sursa¹

În Republica Moldova se poate vorbi de o slabă participare din partea sectorului privat în activitățile de cercetare și dezvoltare, care este o consecință a întregului sector de cercetare și dezvoltare dependent aproape în întregime de finanțările din bani publici. Raportul Competitivității Globale al Forumului Economic Mondial, ediția 2012-2013 plasează Republica Moldova în acest clasament pe locul 87 din 144 de state, cu un scor de 3,94 de puncte și în scădere cu 7 poziții față de ierarhia anterioară.²

În pofida diferitelor investiții făcute la nivelul domeniului CDI, în Republica Moldova se poate vorbi de o calitate a instituțiilor de cercetare nu tocmai satisfăcătoare. Acest lucru este susținut de clasamentul WEF referitor la calitatea instituțiilor de cercetare științifică, când Republica Moldova s-a clasat pe locul 105, așa cum arată graficul.

Grafic 1. Scorul WEF privind calitatea instituțiilor de cercetare științifică, 2009-2010³

Strategia 2020 prevede efectuarea unui șir de reforme în sectorul învățământului, ținându-se cont de principiul eficienței și calității. Regulile coerente și relevante de susținerea excelenței în educație și știință vor impulsiona calitatea studiilor, făcându-le relevante pentru carieră. Se v-a

¹ <file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%88%D0%B0/Desktop/clasamentul-national.pdf>

² http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf pag. 15

³ Popa, A. (2011) Cercetare, dezvoltare și inovare în Republica Moldova, Chișinău: Expert Grup, pp. 16-17

crea topul instituțiilor de învățământ, companiile vor dori să angajeze absolvenți care au o mai bună pregătire și le vor oferi un salariu mai mare.

Prognoza pieței forței de muncă se va face pe o perioadă mai îndelungată. O prognoză mai bună va pune accent pe crearea unor oportunități de formare profesională continuă pe parcursul vieții. Angajatul va ști care va fi cererea și exigențele pieței de muncă peste cinci-zece ani și ce va trebui să facă pentru a se adapta la noile condiții de pe piața muncii.¹

Problema finanțării nu este unica și cea mai gravă în domeniul învățământului și cercetării. **de cadrele didactice, elevi, părinți, precum și în studiile diferitor organizații neguvernamentale, au fost scoase în evidență următoarele problemele:**

- ✓ gradul înalt de teoretizare a curriculumului;
- ✓ gradul scăzut de relevanță și aplicabilitate practică a conținuturilor curriculare de la toate nivelurile pentru învățarea pe parcursul întregii vieți;
- ✓ axarea excesivă a evaluării formative și sumative a învățării pe cunoștințe și reproducerea de conținuturi, în detrimentul evaluării de competențe;
- ✓ insuficiența formare a abilităților antreprenoriale și a deprinderilor de viață, a abilităților de comunicare în limba de stat și în limbi străine, de rezolvare a problemelor, de cooperare și lucru în echipă, de proiectare și gestionare a propriului proces de învățare, de utilizare a tehnologiilor și resurselor informaționale etc.;
- ✓ lipsa unui sistem de consiliere și ghidare în carieră care să sprijine elevul în proiectarea unei cariere de succes încă de pe băncile școlii.²

Astăzi universitățile sunt doar furnizori de formare și de absolvenți și reproducătoare ale structurilor sociale, și astfel nu își asumă rolul de a genera cunoaștere și competențe, în principal printr-o investiție financiară și morală în cercetare. În anul 2012, din 301 mln. lei atribuiți la cheltuieli de bază în sfera științei și inovării, universităților le-au revenit 49,5 mln lei sau 16,4%. Subfinanțarea constrânge la o „inovare” nefericită la nivel administrativ și birocratic: supraîncărcarea orară a personalului angajat în cercetare cu norme didactice.³

Fondurile publice reprezintă sursa de bază a activităților de cercetare-dezvoltare în Republica Moldova. În ultimii ani, ponderea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare și inovare în produsul intern brut s-a redus de la 0,7% în 2008 până la 0,4% (355 mln. lei) în 2012.

O altă sursă importantă de finanțare pentru cercetarea-dezvoltarea din Republica Moldova o constituie sursele de peste hotare. Conform datelor Institutului de Statistică al UNESCO, finanțarea externă a ajuns la 9,4% din toate cheltuielile de cercetare-dezvoltare în 2011. Mai multe oportunități, sprijin de care pot beneficia echipele competitive de cercetători universitari au apărut odată cu aderarea Republicii Moldova la Programul Cadru 7 al UE și ca urmare a progresului înregistrat în procesul de integrare europeană.⁴

Conform Strategiei „Europa 2020”, în centrul eforturilor Uniunii s-au plasat cunoașterea de a atinge o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. Propunerea Comisiei Europene pentru cadrul financiar multianual 2014-2020 prevede o creștere semnificativă a bugetului alocat investițiilor în educație, cercetare și inovație. Instituțiile de învățământ superior sunt parteneri în realizarea strategiei Uniunii Europene de a stimula și de a menține creșterea economică. În inițiativa emblematică a Strategiei Europa 2020 – o uniune a inovării este indicat că sistemul universitar din țările europene necesită modernizare la toate nivelurile.⁵ Deci universitățile ar trebui să devină „verigă de legătură” dintre mediul academic (științific) și

¹ Strategia „Moldova 2020” http://www.cancelaria.gov.md/public/files/Moldova2020_integral.pdf

² Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020” (proiect) p. 22

³ Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020 „Educația 2020” (proiect)

⁴ <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%2C%20E%80%9EEvaluarea%20capacit%C4%83%C8%9Bilor%20de%20cercetare%20a%20institui%C8%9Bilor%20de%20C3%AE%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt%20superior%20din%20Republica%20Moldova%20E%80%9D.pdf>

⁵ Evaluarea Capacității De Cercetare A Instituțiilor De Învățământ Superior Din Republica Moldova <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%2C%20E%80%9EEvaluarea%20capacit%C4%83%C8%9Bilor%20de%20cercetare%20a%20institui%C8%9Bilor%20de%20C3%AE%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt%20superior%20din%20Republica%20Moldova%20E%80%9D.pdf>

societate prin răspîndirea informației, instruirea populației și satisfacerea cerințelor societății din punct de vedere științific.

Comunicarea Comisiei Europene „Sprijinirea creșterii și a ocupării forței de muncă – un proiect pentru modernizarea sistemelor de învățămînt superior din Europa” (2011) trasează o serie de sarcini în reformarea învățămîntului superior din perspectiva Strategiei Europa 2020, unul din care este consolidarea triunghiului cunoașterii *între educație, cercetare și întreprinderi*.

Documentul mai evidențiază că reforma și modernizarea învățămîntului superior din Europa depinde de competența și motivația profesorilor și cercetătorilor¹

În vederea precizării direcțiilor principale ale strategiei Europa 2020, menționăm că aceasta prevede 5 obiective generale prevăzute în:

1. Ocuparea forței de muncă;

2. Cercetare și dezvoltare - alocarea a 3% din PIB-ul UE pentru cercetare și dezvoltare;

3. Schimbările climatice și utilizarea durabilă a energiei;

4. Educație, și anume:

✓ Reducerea sub 10% a ratei de părăsire timpurie a școlii;

✓ creșterea la peste 40% a ponderii absolvenților de studii superioare în rândul populației în vîrstă de 30-34 de ani

5. Lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale.²

Reeșind din aceste obiective au fost stabilite principalele direcții de reformare a universităților europene cu referință la cercetarea universitară, în conformitate cu documentele de politici și acțiunile întreprinse, sunt următoarele:

↳ Restructurarea și reorganizarea structurilor instituționale existente ale universităților și instituțiilor de cercetare –ce ar permite Europei să crească competitivitatea globală a universităților, ce v-a duce la dezvoltarea cercetării, la sporirea legăturilor de afaceri;

↳ Asigurarea unei mai bune interacțiuni între cercetare, inovare și învățămînt superior. Este important să se integreze mai bine aspectele învățămîntului superior, cercetării și inovării în strategiile naționale și regionale;

↳ Promovarea diversității în sectorul universitar european;

↳ Elaborarea și implementarea unor strategii și politici coerente și comprehensive în domeniul „circulației creierelor”. Ponderea cercetătorilor în Europa din totalul populației este cu mult sub cea a SUA, Japonia și altor țări, iar UE are nevoie de cel puțin 1 milion de noi locuri de muncă de cercetare pentru a atinge obiectivul de 3% de finanțare a cercetării-dezvoltării și inovării din PIB;

↳ Sprijinirea cercetătorilor pe tot parcursul carierei lor, punând accent pe crearea unor condiții-cadru bune.

↳ Asigurarea unei interacțiuni mai strânse între universități și sectorul non-academic. Universitățile europene colaborează cu o gamă largă de parteneri din sectorul privat și public, în scopul de a crește valoarea banilor publici investiți în cercetare. În Europa peste 50% dintre absolvenții de doctorat își continuă cariera în afara sectorului academic.

↳ Îmbunătățirea condițiilor de finanțare a universităților. Majoritatea universităților europene sunt finanțate public (70% din finanțare).

↳ Promovarea unor modele de finanțare competitive. Pentru a obține o mai bună calitate a cercetării, este necesar de elaborat concepte și mecanisme clare de selecție.³

¹Evaluarea Capacității De Cercetare A Instituțiilor De Învățămînt Superior Din Republica Moldova <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%2C%20E2%80%9EEvaluarea%20capacit%C4%83%C8%9Bilor%20de%20cercetare%20a%20institu%C8%9Biilor%20de%20C3%AEEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt%20superior%20din%20Republica%20Moldova%E2%80%9D.pdf>

²http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_ro.htm

³<http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%2C%20E2%80%9EEvaluarea%20capacit%C4%83%C8%9Bilor%20de%20cercetare%20a%20institu%C8%9Biilor%20de%20C3%AEEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt%20superior%20din%20Republica%20Moldova%E2%80%9D.pdf>

Strategia UE 2020 subliniază nevoia integrării creativității, inovării și antreprenoriatului în programele școlare și propune o serie de acțiuni având ca scop eliberarea capacităților antreprenoriale și inovatoare ale Europei prin intermediul inițiativelor emblematiche „Tineretul în mișcare”, „O agendă pentru noi competențe și locuri de muncă” și „O Uniune a inovării”. De asemenea, în cadrul programului de lucru al DG Educație și Cultură (Educație și Formare 2020), consolidarea inovării și a creativității, inclusiv antreprenoriatul, la toate nivelurile educației și formării, reprezintă unul dintre cele patru obiective strategice.

Modelul de evoluție, creat la nivelul Uniunii Europene, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial la tinere generații, presupune realizarea unui șir de acțiuni în principalele cinci domenii:

1. Dezvoltarea cadrului politic național: colaborarea ministerelor de resort (educației, economiei, finanțelor) cu părțile interesate și partenerii sociali (instituții de învățământ, APL, mediul antreprenorial).

2. Profesorii, principalul factor de succes: susținerea corespunzătoare: de exemplu prin activități de cercetare temeinice în vederea înțelegerii de către profesori a concepțiilor și a abordărilor în materie de educație antreprenorială; prin formarea eficientă a profesorilor, atât inițială cât și continuă; prin susținere continuă, de exemplu prin furnizarea de instrumente pentru realizarea de schimburi de bune practici, de instrumente, de metodologii și de resurse, prin crearea de rețele de susținere eficiente.

3. Colaborarea cu întreprinderile și cu asociațiile și organizațiile private: întreprinderile reprezintă sursa de exemple și de experiențe reale care sunt esențiale pentru procesul de învățare al elevilor, de exemplu prin vizite, experiențe, studii de caz și modele.

4. Dezvoltarea unui rol activ pentru autoritățile locale și regionale: autoritățile locale și regionale pot dezvolta măsuri de susținere pentru școli și pentru profesori și sunt singurele care au capacitatea de a juca un rol principal în formarea de grupuri școlare și de legături între învățământ și întreprinderi.

5. Educație antreprenorială eficientă în școli: consolidarea ecosistemului educației antreprenoriale la nivel local și regional.¹

Unul dintre aspectele fundamentale ale educației antreprenoriale este marea varietate a practicilor în întreaga Europă – atât la nivelul național, cât și proiecte de cooperare internațională.

În Suedia, de exemplu, a fost dezvoltată o strategie în materie de educație antreprenorială într-un context cultural în care, în mod tradițional, în rândul cetățenilor a existat un nivel scăzut al interesului față de înființarea unei întreprinderi proprii și într-un context economic caracterizat prin predominanța marilor întreprinderi și a unui vast sector public. Având în vedere aceste caracteristici generale, practica Uniunii Europene menționează următoarele specificații:

I. În cadrul unui sistem puternic caracterizat de voluntarism, profesorii au jucat de cele mai multe ori un rol principal, prin adoptarea unor prime măsuri pentru predarea educației antreprenoriale și pentru modelarea practicilor actuale.

II. A existat tendința de a nu trata educația antreprenorială în mod sistematic în programele școlare ci ca o activitate extrașcolară, adăugată ca obiect de studiu marginal al învățământului tradițional.

III. Profesorii au recurs la o varietate de resurse pentru susținerea propriului proces de predare.

IV. Un rol substanțial este jucat de asociațiile și organizațiile private. Cele mai evidente sunt:

↳ JA-YE, care utilizează experiențele practice pentru a-i ajuta pe tineri să înțeleagă economia vieții prin programe de educație antreprenorială și economică destinate tinerilor cu vârste cuprinse între 6 și 25 de ani, care sunt puse în aplicare în baza unui parteneriat cu întreprinderile și cu școlile de la nivel local.

¹ Consolidarea spiritului și a competențelor antreprenoriale în UE, Seria de ghiduri: Cum se poate susține politica privind IMM-urile cu ajutorul fondurilor structurale. Uniunea Europeană, 2013, p.12

↳ EUROPEN, rețeaua firmelor de exercițiu, care susține, coordonează și dezvoltă servicii pentru promovarea și consolidarea conceptului de învățare în cadrul unui mediu de afaceri simulat și în afara acestuia. Obiectivele sunt: facilitarea schimbului de informații, furnizarea de instrumente inovatoare de formare în favoarea membrilor săi, promovarea conceptului de firmă de exercițiu și asigurarea reprezentării membrilor săi la diferite niveluri guvernamentale și în cadrul instituțiilor private.

↳ JADE (în învățământul superior), care stimulează dezvoltarea întreprinderilor tinere din Europa prin punerea în aplicare a proiectelor europene și prin asigurarea unui cadru pentru cooperarea transfrontalieră în domeniul studiilor multinaționale. Rețeaua JADE are în prezent 20 000 de membri din 11 țări ale UE și include 150 de întreprinderi tinere.

Cu toate că, multe dintre programe și simulări pot fi conduse de profesori în cadrul școlilor, numai întreprinderile pot furniza o experiență reală, practică și directă în domeniul antreprenoriatului în acțiune pentru studenți. Din nefericire, disponibilitatea întreprinderilor care sunt doritoare și capabile să susțină educația antreprenorială variază foarte mult de la o țară la alta - și chiar pe teritoriul aceleași țări, adesea părinții sunt cei care stabilesc legături dintre sistemele de instruire și întreprinderile.¹

În învățământul superior, antreprenoriatul constituie un obiect de studiu specific al unor programe pentru primul și al doilea ciclu, precum afacerile și economia, și face, de asemenea, obiectul unor calificări postuniversitare specifice. Unele instituții de învățământ superior au, de asemenea, specializări specifice în domeniul antreprenoriatului.

În ceea ce privește resursele de finanțare a educației antreprenoriale, acestea au manifestat până în prezent tendința de a se situa în afara tradiției, luând forma susținerii unor organizații private precum *Junior Achievement* sau a finanțării unor proiecte cu o durată limitată. Astfel de fluxuri de finanțare sunt expuse instabilității.

Modelul implică o trecere importantă de la metodologiile tradiționale de predare la noi metode care se bazează pe un element mai substanțial ce vizează învățarea experiențială bazată pe situații reale ce permite elevilor să se implice mai activ în propria lor educație. Pentru profesori, ele înseamnă un nou rol: mai puțin de lector și mai mult de formator sau de mentor. Acest model presupune schimbări esențiale la toate treptele învățământului, astfel ca să se creeze o punte de trecere de la un nivel de studii la altul, cu o continuitate. În acest mod orientarea carierei o să se înceapă din băncile școlii. Astfel, se va face o direcționare și accentuare a activităților practice mai mult, decât teoretice. Această situație ar schimba rolul și postura profesorului. De asemenea, va fi necesară o formare a profesorilor corespunzătoare și de înaltă calitate pentru susținerea acestora. În afara sistemului de învățământ, modelul implică, de asemenea, modificări la nivelul întreprinderilor.

Experiența străină sugerează crearea unei colaborări economice locale și regionale, prin consolidarea de parteneriate cu autoritățile locale și regionale în vederea susținerii și a completării activității centrelor școlare și a întreprinderilor. Este posibil ca acest lucru să fie mai greu de realizat în unele țări decât în altele. Germania, de exemplu, cu o lungă tradiție a rețelelor camerelor de comerț statutare pare bine plasată în comparație cu fostele țări socialiste.

În Suedia, de exemplu, impulsul pentru agenda antreprenorială a venit din partea Ministerului Întreprinderilor, Energiei și Comunicațiilor, fiind ulterior însușit și amplificat de Ministerul Educației prin implementarea strategiei pentru antreprenoriat în domeniul educației – Strategia națională a Suediei din 2009. În prezent sunt derulate ample reforme ale sistemului de învățământ. Toate aceste inițiative sunt reunite în prezent într-o strategie în domeniul antreprenoriatului. Strategia cuprinde 11 puncte-cheie, descriind acțiunea guvernului și a părților interesate, care variază de la furnizarea unui număr sporit de oportunități pentru studii mai aprofundate în domeniul antreprenoriatului în învățământul secundar superior.

¹ Consolidarea spiritului și a competențelor antreprenoriale în UE, Seria de ghiduri: Cum se poate susține politica privind IMM-urile cu ajutorul fondurilor structurale. Uniunea Europeană, 2013, p.17-19

Obiectivul strategiei Norvegiei în domeniul antreprenoriatului în educație și formare 2004-2008 este de a contura profilul antreprenorial ca obiectiv educațional și ca strategie de formare, precum și de a motiva instituțiile de învățământ, municipalitățile și autoritățile județene să planifice și să consolideze antreprenoriatul, în colaborare cu factorii comerciali, cu întreprinderile și cu alte părți relevante.

În Portugalia Ministerul Educației pune în aplicare un Proiect național de educație pentru educația antreprenorială: „*Projecto Nacional de Educacao para o Empreendedorismo*” sau PNEE, care vizează stabilirea educației antreprenoriale ca obiect de studiu transversal în cadrul programei școlare. În cadrul PNEE, școlile elementare, secundare și profesionale/de meserii au fost invitate să dezvolte, în mod voluntar, un set de inițiative care să conducă la crearea de competențe și de atitudini antreprenoriale. În prezent este avută în vedere o strategie națională bazată pe PNEE.

Există diferențe în practică cu privire la intenția strategiilor de a realiza educația antreprenorială prin obiecte de studiu individuale sau prin intermediul programei școlare. În Irlanda, de exemplu, antreprenoriatul este cuprins în programa școlară ca obiect de studiu specific, ceea ce a constituit un avantaj din punct de vedere al adoptării acestuia de către școli. În Polonia antreprenoriatul este inclus ca obiect de studiu specific în programa școlară națională pentru toate școlile secundare, dar predarea antreprenoriatului este privită ca fiind încă prea teoretică. În Republica Cehă abordarea vizează introducerea educației antreprenoriale în programa școlară prin intermediul Programelor generale de învățământ (GEP) din cadrul general al Strategiei naționale de învățare pe tot parcursul vieții, care este proiectată pentru a stabili o „nouă abordare a educației”.

În Finlanda, unde educația antreprenorială a fost introdusă relativ devreme (1994) și a fost încorporată în mai multe discipline, formarea în materie de educație antreprenorială anterioară angajării profesorilor este obligatorie în trei institute destinate formării profesorilor, prin programele de formare a profesorilor și Departamentul Vaasa din cadrul Universității Akademi din Abo și opțională în alte câteva institute.

În Cipru, profesorii din învățământul secundar beneficiază de educație inițială obligatorie furnizată în cadrul Universității din Cipru, programul incluzând 10 perioade de predare a educației antreprenoriale.

În Polonia, „Antreprenoriatul dinamic” este un program național de consolidare a formării antreprenoriale în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Inițiat în 2004, acesta are ca scop dezvoltarea metodologiilor și a instrumentelor necesare predării cursurilor de antreprenoriat la nivel academic în Polonia.

În Slovenia, centrul pentru educație profesională a introdus formarea în domeniul predării antreprenoriatului pentru profesori din învățământul secundar profesional și din școlile profesionale. Formarea profesorilor este asigurată prin ateliere axate pe modul de utilizare a metodelor de învățare activă și prin diferite activități vizând „încurajarea și dezvoltarea spiritului antreprenorial”.

Formarea și dezvoltarea profesorilor în Austria pentru predarea antreprenoriatului este asigurată în fiecare an de organizarea școlii de vară pentru antreprenoriat din Kitzbuhel. Un rol foarte important în învățământul economic revine întreprinderilor. Rolul întreprinderilor constă în susținerea dezvoltării educației antreprenoriale prin :

- Vizite, experiențe, studii de caz și modele;
- Miniîntreprinderi și sisteme de firme virtuale;
- Asociații și organizații private care acționează în calitate de intermediari între mediul afacerilor și mediul educativ¹

¹ Consolidarea spiritului și a competențelor antreprenoriale în UE, Seria de ghiduri: Cum se poate susține politica privind IMM-urile cu ajutorul fondurilor structurale. Uniunea Europeană, 2013

Astfel, întreprinderile contribuie la educația antreprenorială în diverse moduri și au contribuit la aceasta timp de foarte mulți ani. Una dintre cele mai importante abordări vizează crearea de legături între studenți, antreprenori și întreprinderile reale.

În *Belgia* se derulează programul DREAM, un program pentru tineri cu vârste cuprinse între 16 și 19 ani, care permite antreprenorilor sau angajatorilor voluntari să-și împărtășească experiențele în cadrul sălilor de clasă sau la locul de muncă. Nucleul programului DREAM este o „zi națională” destinată să ofere tinerilor posibilitatea de a se gândi la propriul viitor, fiind susținuți de mărturii din diferite sectoare ale societății și economiei (incluzând servicii, industrii de prelucrare, industrii creative, ONG-uri etc.).

În *Franta*, de exemplu, „*La Semaine Ecole-Entreprise*” („Săptămăna școală întreprinderi”), oferă întreprinderilor din mai multe sectoare oportunitatea de a-și deschide ușile pentru studenți, iar antreprenorilor și angajaților le oferă oportunitatea de a vizita sălile de clasă.

În *Slovenia*, inițiativa „Școala de gândire orientate spre proiectare” („*Design Thinking School*”), condusă de JAPTI, agenția publică pentru antreprenariat și investiții străine, reunește grupuri interdisciplinare de studenți, profesori și întreprinderi inovatoare în vederea furnizării de soluții la probleme reale.

În cadrul Universității din Valencia din Spania proprietarii de întreprinderi finanțează și conduc o catedră de educație antreprenorială, adică are loc asigurarea implicării directe a antreprenorilor în predarea educației antreprenoriale. Profesorii/lectorii pentru cursurile aferente sunt selectați exclusiv din comunitatea de afaceri locală.

În *Bulgaria*, în cadrul Școlii superioare din Sofia (o instituție profesională specializată în arhitectură, construcții și topografie) a înființat un Centru pentru antreprenariat care a promovat două întreprinderi înființate de studenți. Studenții învață teoria și practica antreprenoriatului de bază prin înființarea și conducerea propriei lor întreprinderi, care funcționează pe durata unui an școlar, fiind ghidați de profesori-consultanți special formați.

În *Romania*, Programul național pentru dezvoltarea competențelor antreprenoriale ale tinerilor absolvenți este integrat în sistemului public și cuprinde 12 componente ale învățării prin activități practice, cum ar fi de exemplu: Comunitatea noastră, Este întreprinderea mea, Întreprinderi în domeniul turismului, Întreprinderi în domeniul tehnologic, Întreprinderi fără frontiere, Întreprinderi în domeniul IT. Programul se derulează pe teritoriul întregii țări, toate niveluri de învățământ. Studenții beneficiază de manuale gratuite și au acces la asistență online.

Deci în formarea specialiștilor în domeniul antreprenorial și crearea unei economii puternice îi revine și autorităților publice locale și regionale, care ar trebui să acorde sprijin în:

- Crearea de rețele de susținere;
- Dezvoltarea de centre de susținere locale și regionale;
- Corelarea educației antreprenoriale în strategii mai ample locale și regionale.¹

În aceasta ordine de idei am ajuns la concluzia că, în prezent, învățământul economic nu poate fi dezvoltat doar la etapa studiilor medii și superioare, ci trebuie să existe un sistem complex de formare a antreprenorului, care propunem să ia startul începând cu studiile medii și să evalueze la fiecare etapă (ciclu I și ciclu II) prin implicarea întreprinderilor și organizațiilor în perceperea teoriei. În acest context se schimbă și rolul profesorilor, care necesită o pregătire specială, o perfecționare continuă din punct de vedere teoretic, cât și practic, provocat de schimbările în domeniul legislativ, ciclurile/fazele economice, activități politice, etc. Deci, realizarea perspectivelor învățământului economic în Republica Moldova necesită eforturi mari, însă trebuie să recunoaștem că dezvoltarea economico-socială a țării este direct dependentă de competențele economiștilor.

¹ Consolidarea spiritului și a competențelor antreprenoriale în UE, Seria de ghiduri: Cum se poate susține politica privind IMM-urile cu ajutorul fondurilor structurale. Uniunea Europeană, 2013

РЕГИОНАЛИЗАЦИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

*д.э.н., проф. Елена БУЛАТОВА,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина*

The article dwells on development of the global and regional economic integration in the modern world. The modern features of regional economic integration development are analyzed; the main trends of regional structure formation of the world economy are defined. The thesis examines spatial changes in the global economy in terms of global regionalization, where major regions are analyzed as subsystems of the world economic system. The peculiarities of the world economy countries' involvement into the process of regional integration are determined.

Эволюция международного разделения труда привела к углублению экономической интеграции, развитие которой обеспечивается на глобальном и региональном уровнях. Фактически, глобализация является проявлением нового качества интернационализации «на стадии предельно возможного развития ее вширь, а интеграция - высшая ступень развития вглубь» [6,с.17]. Важным признаком современного этапа мирохозяйственного развития является распространение и углубление процессов региональной интеграции. Появление значительного количества различных интеграционных образований свидетельствует о расширении и углублении процессов региональной интеграции, вследствие чего в мировом хозяйстве происходит формирование целостных регионов. С другой стороны, сам процесс регионализации приобретает глобальные признаки, о чем свидетельствует региональная направленность и динамика внутрирегиональной торговли, перемещения факторов производства. Таким образом, «интеграция как процесс» характеризуется глобальными масштабами, а «интеграция как отношения» в значительной степени характеризуется региональными признаками.

Регионализация мировой экономики является объективным процессом формирования новой полисистемной конфигурации мирового экономического пространства, возникающей вследствие усиления дифференциации формирующихся интеграционных объединений, характер взаимодействия которых, в свою очередь, формирует регионы в мировом хозяйстве, а логика экономической конвергенции самих регионов определяет характер глобальной интеграции в целом. С этой точки зрения глобальная и региональная интеграция являются процессами комплементарными и не являются противоположными. Это взаимообусловленные, взаимосвязанные и взаимодополняющие интеграционные процессы, которые присущи современному этапу мирохозяйственного развития, и подтверждается основными составляющими экономической интеграции на региональном и глобальном уровнях (табл.1.). Следует учесть, что дальнейшее развитие региональных интеграционных образований способствует их своеобразному выделению в глобальной системе хозяйствования. Разные интересы, присущие локальным (региональным) и общим (глобальным) образованиям интеграционного характера влияют на возникновение противоречий между регионализацией и глобализацией.

Количество участников, вовлеченных в региональные интеграционные инициативы, постоянно растет, расширяются масштабы региональной интеграции, появляются ее новые формы, во многом благодаря именно расширению глобализационных процессов. Национальные экономики, развивая интеграционные связи, сближаются за счет установления устойчивого товарного обмена, который дополняется различными международными формами движения факторов производства (капитала, технологий, рабочей силы), в результате чего устанавливаются взаимообусловленные и взаимосвязанные экономические отношения между ними.

Таблица 1

**Основные составляющие международной экономической интеграции:
региональный и глобальный аспект**

Составляющие интеграции		Содержание	Уровень	
			региональный	глобальный
Политико-правовая	политическая	Создание наднациональных институций, рабочих групп, проведение форумов и т.п.	Европейский совет, Европейская комиссия, межправительственный форум азиатско-тихоокеанского сотрудничества	Генеральная ассамблея ООН, G-20
	правовая	Гармонизация нормативно-правовой базы, унификация режимов, стандартов, регламентов	Лиссабонская стратегия, ASEAN VISION 2020, Североамериканская комиссия по свободной торговле	Международный суд, Международная морская организация, Всемирная организация интеллектуальной собственности
Торгово-экономическая	торговая	Гармонизация/унификация тарифных та нетарифных условий торговли	Ассоциация стран Юго-восточной Азии, Североамериканская зона свободной торговли, Европейская ассоциация свободной торговли	Экономический и социальный совет ООН, Всемирная организация торговли, Международная торговая палата
	производственная	Гармонизация/унификация технических условий, регламентов, стандартов производства	Проект Черноморского Паневропейского транспортного пространства, Организация стран-экспортеров нефти	Международное агентство по атомной энергетике, Продовольственная и сельскохозяйственная организация ООН
	миграционная	Гармонизация/унификация технических регламентов, стандартов, касающихся инвестиционной деятельности и трудовых отношений	Шенгенское соглашение, Североамериканское соглашение о кооперации труда, Европейский инвестиционный банк	Международное агентство по инвестиционным гарантиям, Международная организации труда
	финансовая	Сбалансированное развитие валютно-финансовых систем через применении соответствующих	Еврозона, Азиатская инициатива по развитию долговых	МВФ, Мировой банк

		механизмов	рынков, региональные банки развития	
прочие	экологическая	Обеспечение сбалансированного устойчивого развития в долгосрочной перспективе	Североамериканское соглашение о кооперации в сфере окружающей среды	Программа ООН по окружающей среде, «План действий XXI»
	гуманитарная	Обеспечение распространения общечеловеческих универсальных ценностей при сохранении самобытности народов мира	Болонский процесс, совет министров ASEAN по гармонизации образования, совет по культурному сотрудничеству стран СНГ	ЮНЕСКО, Всемирная организация здоровья

Именно это, по мнению П.Кругмана, наделяет международные экономические отношения именно межрегиональным характером, поскольку рынки товаров и капиталов являются более интегрированными, чем интеграция между странами [4,с.177]. Усиление процессов региональной интеграции в мировом хозяйстве проявляется, в первую очередь, в сфере торгово-экономических отношений. На долю внутрирегиональной торговли сегодня приходится две трети мировой торговли. Уровень внутрирегиональной торговли будет тем выше, чем выше степень интегрированности стран-участниц объединения. По мере углубления интеграционного взаимодействия между странами усиливаются процессы миграции факторов производства, начинает активно развиваться производственная кооперация и т.п.

Анализ экономических исследований [2-3,5,7] позволяет выделить несколько причин усиления глобальной регионализации мировой экономики:

во-первых, либерализация внешнеэкономической деятельности, пришедшая на смену протекционизму еще в середине прошлого века, позволила достичь наибольшего уровня взаимного дополнения экономик, прежде всего имеющих примерно одинаковый уровень благосостояния; первоначально в эти процессы были вовлечены развитые страны, а уже затем и страны с развивающимися экономиками;

во-вторых, экономические связи многих стран были сориентированы, прежде всего, на соседние государства и регионы, что вполне объективно с точки зрения территориальной организации производства;

в-третьих, общие региональные инициативы позволяют странам смягчить негативные воздействия глобализации, усиление которой стимулировало, в свою очередь и региональные интеграционные инициативы.

В результате развития региональных интеграционных инициатив стали формироваться такие экономические связи, в которых постепенно становятся доминирующими наднациональные интересы [10], а это, в свою очередь, стимулирует создание условий для проведения реформ в рамках всего интеграционного объединения и содействует выравниванию основных характеристик рынков интегрирующихся стран. В результате этого экономическая интеграция становится важным эндогенным фактором роста. В результате более глубокого и расширенного интеграционного взаимодействия происходят изменения в национальных хозяйствах через синхронизацию процессов воспроизводства через создание соответствующих межгосударственных территориально-производственных комплексов – международных региональных комплексов. Достижение такого уровня интеграционного сближения невозможно без создания соответствующей

системы наднационального регулирования, которая будет применять особые механизмы регулирования.

Современные международные торговые отношения развиваются в пределах регионов мира более интенсивно, чем межрегиональные торговые связи, что подтверждают данные распределения торговых потоков в мировой экономике, представленные в табл.2. Важной выявленной особенностью является то, что рост внутрирегиональной торговли между странами-соседями не ограничивается только высокоразвитыми странами, для которых это направление торгового обмена является свидетельством углубления внутриотраслевой специализации и кооперации.

Таблица 2

Внутрирегиональная и межрегиональная торговля

Регионы мира	<i>Региональное распределение</i>							
	Северная Америка	Южная и Центральная Америка	Европа	СНГ	Африка	Ближний Восток	Азия	Мировая экономика
<i>Общий объем, млрд. дол.</i>								
Мировая экономика	2508,4	586,7	5844,2	399,0	452,8	560,5	4216,4	14850,6
Северная Америка	956,5	165,3	330,0	11,1	32,5	52,7	413,1	1964,6
Южная и Центральная Америка	138,0	147,9	107,9	7,6	15,0	14,9	134,0	577,0
Европа	415,8	97,8	3998,4	179,8	176,7	167,7	524,2	5631,8
СНГ	33,0	6,4	308,2	109,1	8,7	19,4	87,8	588,0
Африка	85,3	13,6	183,7	2,0	62,5	18,7	122,5	508,0
Ближний Восток	79,0	7,3	108,0	4,8	29,0	89,1	470,6	894,9
Азия	800,9	148,4	807,7	84,7	128,4	197,9	2464,2	4686,1
<i>Удельный вес региональной торговли в общем товарном экспорте региона, %</i>								
Мировая экономика	16,9	4,0	39,4	2,7	3,0	3,8	28,4	100,0
Северная Америка	48,7	8,4	16,8	0,6	1,7	2,7	21,0	100,0
Южная и Центральная Америка	23,9	25,6	18,7	1,3	2,6	2,6	23,2	100,0
Европа	7,4	1,7	71,0	3,2	3,1	3,0	9,3	100,0
СНГ	5,6	1,1	52,4	18,6	1,5	3,3	14,9	100,0
Африка	16,8	2,7	36,2	0,4	12,3	3,7	24,1	100,0
Ближний Восток	8,8	0,8	12,1	0,5	3,2	10,0	52,6	100,0
Азия	17,1	3,2	17,2	1,8	2,7	4,2	52,6	100,0
<i>Удельный вес региональной торговли в общемировом товарном экспорте, %</i>								
Мировая экономика	16,9	4,0	39,4	2,7	3,0	3,8	28,4	100,0
Северная Америка	6,4	1,1	2,2	0,1	0,2	0,4	2,8	13,2
Южная и Центральная Америка	0,9	1,0	0,7	0,1	0,1	0,1	0,9	3,9

Европа	2,8	0,7	26,9	1,2	1,2	1,1	3,5	37,9
СНГ	0,2	0,0	2,1	0,7	0,1	0,1	0,6	4,0
Африка	0,6	0,1	1,2	0,0	0,4	0,1	0,8	3,4
Ближний Восток	0,5	0,0	0,7	0,0	0,2	0,6	3,2	6,0
Азия	5,4	1,0	5,4	0,6	0,9	1,3	16,6	31,6

Примечание. Рассчитано автором на основе анализа данных источника [9]

Качественные изменения, происходящие в региональных торговых потоках, создают основу для устойчивого развития, поскольку происходит переориентация на торговлю готовой продукцией, обмен которой является менее уязвимым со стороны ценовых шоков нециклического характера. Это касается не только развитых стран мира, где продукция перерабатывающей промышленности доминирует в товарной структуре экспорта. Из 14850,6 млрд. мирового товарного экспорта 67,1% приходится именно на готовую продукцию, в том числе в странах Северной Америки - 68,8%, Евросоюза - 76,4%, странах Азии - 79,4% [9, с.60-61]. В этом же направлении постепенно изменяют товарную структуру развивающиеся страны и с переходной экономикой, среди которых наибольшего удельного веса по продукции обрабатывающей промышленности в общем экспорте лидируют страны Азии (79,7%), прежде всего за счет развития региональных производственных сетей.

В глобально структурированном экономическом пространстве новая региональная конфигурация определяется с точки зрения взаимодействия ее основных центров [1, с.10], которые будут играть ведущую роль в будущем, и в пределах которых сосредоточена деловая активность крупных международных компаний. В результате анализа основных тенденций регионализации мировой экономики выявлено, что в структуре современного мирового хозяйства сформированы определенные пространственные сегменты – регионы, выступающие подсистемами мирового хозяйства (критериями их выделения стали выявленная склонность к внутрирегиональной торговле, ее комплексность, масштабы и продолжительность экономических отношений). Основными регионами мировой экономики являются регионы - триады: европейский, североамериканский и азиатско-тихоокеанский. Именно в рамках основных регионов триады развиваются наиболее мощные интеграционные объединения: Европейский Союз, NAFTA, ASEAN, АРТА. Внутрирегиональное сотрудничество в рамках объединений развивается более ускоренными темпами, а сами объединения закрепляют свой статус относительно обособленной части мировой экономики, что подтверждается ростом уровня внутрирегионального экспорта.

В рамках триады мировой экономики сегодня обеспечивается производство 71,1% мирового ВВП. За последние тридцать лет влияние регионов триады на развитие торгово-экономических отношений только усилилось. Их удельный вес в общемировом экспорте товаров и услуг вырос с 67,4% в 1980 году до 72,5% в 2010 году, в импорте, соответственно, с 69,3% до 73,6%. Несмотря на существенное сокращение удельного веса в общемировом экспорте (почти на 8,4 % за последние тридцать лет), европейский регион продолжает доминировать в мировой экономике, на его долю приходится 37,9% от общемирового экспорта (7183,3 млрд.). Удельный вес североамериканского региона составляет 13,7% (2590,7 млрд.) общемирового экспорта товаров и услуг. Совсем другая тенденция наблюдается в Азиатско-Тихоокеанском регионе: за последние годы его удельный вес в общемировом экспорте вырос почти в 3,6 раза и составляет его пятую часть (3952,0 млрд.).

Удельный вес триады в общем объеме прямого иностранного инвестирования на долю регионов триады приходится 72,1%, ими сконцентрировано 55,6% международных резервов. Основным инвестором и основным реципиентом иностранных инвестиций в течение 1980-2010гг. оставался европейский регион, при этом самые высокие темпы привлечения иностранных инвестиций сегодня демонстрирует азиатско-тихоокеанский

регион, удельный вес которого в общемировых объемах иностранных инвестиций за этот период вырос с 3,1% до 9,7% . Усилилось влияние этого региона и в зарубежном инвестировании - с 0,2% до 4,7% от общего мирового объема прямых зарубежных инвестиций. Регионы триады являются основными центрами миграции рабочей силы. По оценкам Международной организации труда удельный вес рабочих мигрантов в Североамериканском регионе составляет 25,1% от общего количества мигрантов мира, в Европейском регионе - 35,1% , в Азиатско-Тихоокеанском, соответственно, 30,7 % [8], с учетом нелегальной (нерегулируемой) миграции эти показатели будут еще выше.

Приведенные данные свидетельствуют, что процессы регионализации становятся основным структуроформирующим фактором развития мирового хозяйства. Роль триады основных регионов мирового хозяйства в современных условиях усиливается, и в пределах именно регионов триады развиваются наиболее мощные региональные интеграционные объединения , которые стали движущими силами развития региональных интеграционных инициатив в мировой экономике. Процесс формирования структуры мировой экономики не завершен, развитие регионализации стает имманентной характеристикой функционирования современного мирового хозяйства, что связано с укреплением позиций в мировой архитектуре интеграционных объединений, с одной стороны, а с другой - с ростом роли региональных интеграционных инициатив в развитии международной экономической деятельности, которые оформляются соответствующими региональными торговыми соглашениями.

Литература:

1. Геєць В. Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність / В. Геєць //Економіка України. – 2011. – №1. – С.4-15.
2. Демелен А. Регионализация Европы [Электронный ресурс] / А. Демелен. – Режим доступа до статті: <http://www.rueu.eu/index.php?name=Pages&op=page&pid=18>.
3. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе [Электронный ресурс] / М.Китинг//Логос.–2003.–№6(40).– С.67-116.– Режим доступа до статті: [//www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf](http://www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf)
4. Кругман П. Международная экономика. Теория и политика / П. Кругман, М. Обстфельд ; [пер. с англ. под ред. В.П. Колесова, М.В. Кулакова]. – М.: МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 799с.
5. Песцов С.К. Регионализм: история развития и роль в глобализирующем мире / С.К. Песцов // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2006. – Вып. 2. – С. 179–186.
6. Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века: почему не интегрируются страны СНГ / Ю.В. Шишков. – М.: III тысячелетие, 2001. – 478с.
7. Hoover E.M. An Introduction to Regional Economics [Electronic resource] / Edgar M. Hoover, F. Giarratani. – URL: <http://www.rri.wvu.edu/WebBook/Giarratani/contents.htm>.
8. International Migration Outlook 2011. – Organization for economic co-operation and development, 2011. – 452p.
9. International trade statistics 2011. – Geneva: WTO Publications, 2011. – 268p.
10. Rivera-Batiz L.A. Economic Integration and endogenous Growth / L.A.Rivera-Batiz, P.M.Romer // The Quarterly Journal of Economics. – 1991. – Vol.106, No.2. – pp. 531-555.

ИНВЕСТИЦИИ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ АНАЛИЗА

*Екатерина ГЕРМАН,
Академия Экономических Знаний Молдовы*

Taking into account the fact that the investment plays a major role in reproduction process every government seeks to carry out an effective investment policy. The effective investment policy is a guarantee of stable economic growth. This article analyses different investment theories which reflect the main interrelations between investment and other economic determinants.

На протяжении длительного периода времени представители различных экономических школ придают особую роль инвестициям, как сложной экономической категории обеспечивающей процесс воспроизводства. Различные научные концепции трактуют сущность и роль инвестиций в развитии экономики с учетом исторических условий и задач, стоящих перед экономической наукой в тот или иной период. Для анализа теорий инвестиций целесообразно разделить их на две группы:

1. Теории инвестиций в рамках национального хозяйства;
2. Теории инвестиций, отражающие сущность международного движения капитала.

Более содержательные, с современной точки зрения, научные концепции теории инвестиций первой группы сформировались в рамках классической, неоклассической и кейнсианской школ.

Основные их взгляды в частности по А. Смиту можно свести к следующему¹:

1. Инвестиции рассматриваются как затраты на восстановление и преумножение капитала в форме производственных зданий и сооружений, полезных машин и оборудования, расходов на улучшение земли, оборотного капитала, обслуживающего основной, в результате осуществления которых происходит получение дохода собственником капитала и, в целом, возрастание национального богатства.

2. Инвестиции рассматриваются как перераспределение национального богатства, а не преумножение последнего, например в форме затрат на приобретение имущества, приносящих владельцу доход.

Сторонники неоклассической теории (Дж. Мид, Э. Денисон, Р. Солоу и др.) рассматривают рынок денежных средств, в котором предложение представлено сбережениями, спрос инвестициями, а цена нормой процента. (График 1)

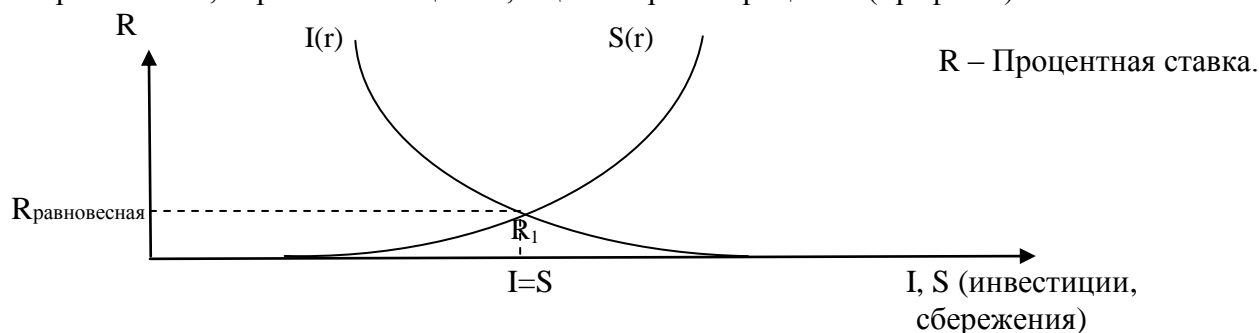

График 1. Сбережения, инвестиции и процентная ставка.

Источник: Пышкина Т.В. Макроэкономика. Кишинев, 2001 г., Из-во: Эврика., стр. 100

Следовательно, чтобы на рынке имело место равновесие между совокупным спросом и совокупным предложением, объем сбережений должен быть равен объему инвестиций. Достигается это равновесие автоматически в силу действия рыночных регуляторов и

¹ Обобщено автором на базе - Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе Москва 1996 год. Из-во: Дело ЛТД.

стремлений владельцев сбережений и инвесторов реализовать свои объективные интересы.

В годы великой депрессии (1930-е годы) оказались востребованными труды представителей кейнсианской школы. Дж. Кейнс, признавал, что сбережения равны инвестициям ($S=I$). Однако, по мнению Кейнса, сами понятия сбережений и инвестиций отражают разные аспекты воспроизводства и определяются различными факторами. В своем анализе Кейнс исходил из предположения, которому придавал силу универсального закона, что психология общества такова, что с ростом совокупного реального дохода увеличивается и совокупное потребление, однако не в такой мере, в какой растет доход. Это значит, что прирост потребления меньше, чем прирост дохода, а следовательно доля сбережений в доходе возрастает. Что касается инвестиций, то они не являются функцией дохода, а сами выступают как доходообразующий фактор, но в отличие от сбережений зависят от процентной ставки.

В экономической теории до Кейнса снижение потребления рассматривалось как увеличение сбережений и обеспечение условий экономического роста. Кейнс выдвинул тезис, согласно которому для обеспечения экономического роста нужно не воздерживаться от потребления, а увеличивать его объем. Логика Кейнса основывается на экономической ситуации 30-х годов, когда безработица и недогрузка производственных мощностей достигли критических размеров. Накопление сдерживалось не отсутствием ресурсов, а отсутствием спроса на них. В таких условиях сбережения сами по себе велики к инвестициям. Поэтому для него доход — это не фонд, подлежащий разделу на накопление и потребление, а переменная величина, производная от объема инвестиций в производство. Определение дохода по функциям сбережения (SS) и инвестиций (II) может быть проиллюстрировано на графике 2.

График 2. Определение дохода по функциям сбережения и инвестиций

Источник: Пышкина Т.В. Макроэкономика. Кишинев, 2001 г., Из-во: Эврика., стр. 101

Если объем инвестиций уменьшится, то меньшим будет и уровень дохода. Более низкому уровню дохода будет соответствовать и меньший объем сбережений, а макроэкономическое равновесие сохранится в том случае, если меньшему объему сбережений будет соответствовать и меньшая величина инвестиций. Если объем инвестиций превосходит объем сбережений (в точке E^{**}), то совокупный спрос больше предложения и доход имеет тенденцию к увеличению. Если инвестиции меньше сбережений (в точке E^*), то совокупный спрос меньше предложения и доход сокращается. Наконец, когда инвестиции равны сбережениям (в точке E), совокупный спрос равен предложению и доход остается на достигнутом уровне. Необходимо отметить, что кейнсианская трактовка инвестиционного процесса опровергает автоматизм саморегулирования рынка. Таким образом, средствами предотвращения кризисных ситуаций и приведение в соответствие планов и ожиданий потребителей и производителей благ являются управление величиной ставки процента, бюджетная и налоговая политика государства.

Однако необходимо заметить, что изначально речь идет о так называемых автономных инвестициях.¹ Исходное увеличение автономных инвестиций приводит к увеличению доходов фирм, производящих инвестиционные товары (оборудование, стройматериалы и т. п.). Они, в свою очередь, расширяют собственное потребление, производство, занятость и предъявляют спрос на продукцию сырьевых и смежных отраслей. Рост занятости и доходов работников способствует расширению производства в отраслях, производящих потребительские товары. Таким образом, цепная реакция дохоодообразования и расширения производства захватывает все более отдаленные друг от друга отрасли. Кейнс назвал это эффект мультипликатором, который имеет числовое выражение. Мультипликатор инвестиций – численный коэффициент, показывающий зависимость изменения дохода от изменения автономных инвестиций.² Причем, чем шире становится этот процесс, тем «эффект возмущения» становится менее интенсивным. Затухание объясняется тем, что не весь полученный на каждом этапе доход тратится на новое потребление, т. е. становится снова чьим-то доходом. На каждом этапе часть полученного дохода сберегается и тем самым исключается из дальнейшего дохоодообразования. Таким образом, сила эффекта мультипликатора зависит от предельной склонности к потреблению и сбережению.³

Однако существует ряд оговорок, во-первых, эффект мультипликации возможен в экономике с неполной занятостью, где ВВП меньше потенциального уровня. Иначе рост ВВП был бы невозможен из-за отсутствия резерва рабочей силы и производственных мощностей. Во-вторых, этот эффект действует в краткосрочном периоде. В долгосрочном же периоде сбережения, пройдя через банковскую систему и фондовую биржу, превратятся в инвестиции. В отличие от автономных инвестиций эти инвестиции называются индуцированными.⁴ Они дополняют и усиливают автономные инвестиции, порождая эффект акселерации. Акселератор представляет собой отношение прироста инвестиций к вызвавшему его относительному приросту дохода, потребительского спроса или готовой продукции.⁵

Выше рассмотренные теории характеризуют инвестиционный механизм закрытой экономики. При этом влияние внешнеэкономических факторов инвестиционного механизма на экономический рост характеризуют теории инвестиций, отражающие сущность международного движения капитала. В свою очередь *международное движение капитала (международное инвестирование)* – это движение финансовых потоков между кредиторами и заемщиками в различных странах, между собственниками и их фирмами, которыми они владеют за рубежом. Основными формами международного инвестирования выступает:

- Производственный капитал (а именно прямые иностранные инвестиции и портфельные иностранные инвестиции);
- Ссудный капитал.

Международное движение капитала оказывает огромное влияние на мировую экономику. Это проявляется, прежде всего, в том, что международный трансферт

¹ Автономные инвестиции – это инвестиции причиной осуществления, которых не является рост совокупного спроса. Это, прежде всего инвестиции в инновации.

² $K = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$, где K – мультипликатор, ΔY – изменение дохода; ΔI – изменение автономных инвестиций.

³ $MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$, где MPC – предельная склонность к потреблению, ΔC – изменение объема потребления, ΔY – изменение располагаемого дохода; $MPS = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$, где MPS – предельная склонность к сбережению, ΔS – изменение объема сбережений, ΔY – изменение располагаемого дохода. $K = \frac{1}{1 - MPC} = \frac{1}{MPS}$, K – мультипликатор.

⁴ Индуцированные инвестиции – это инвестиции вызванные ростом совокупного спроса (национального дохода)

⁵ $A_I = \frac{\Delta I}{\Delta Y}$, где A_I – акселератор, ΔI – изменение индуцированных инвестиций; ΔY – изменение дохода.

капитала способствует росту мировой экономики. Согласно Кирееву А.П.¹ для оценки эффектов международных инвестиций (в частности речь пойдет об ПИИ) будем исходить из предположения, что главной и единственной причиной международного движения капитала является различная прибыльность его вложения в разных странах. (График 3.)

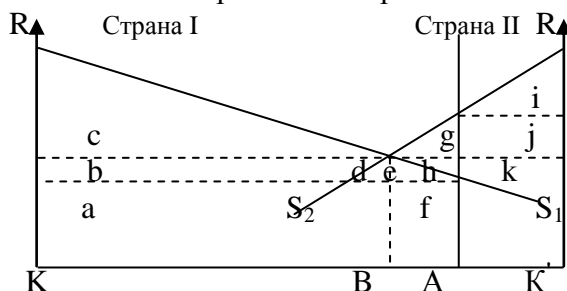

График 3. Экономический эффект иностранных инвестиций.

Источник: Киреев А. Международная экономика. Первая часть. Москва 1997 г. Из-во: Международные отношения., стр. 290

Допустим, в мире существуют страна I, имеющая в своем распоряжении капитал в размере АК и страна II, имеющая в своем распоряжении капитал в размере АК'.

В целом капитал, которым располагают обе страны, составляет КК'. Прямые S_1 и S_2 показывают рост стоимостного объема производства в зависимости от объемов вложения капитала, соответственно, в стране I и стране II. Если международного движения капитала не существует, то страна I инвестирует весь имеющийся у нее капитал внутри страны и получает доход на капитал (например, процент, дивиденд и пр.) в размере КС, а страна II также инвестирует весь имеющийся у нее капитал у себя в стране и получает от этого доход К'D. Объем производства страны I с помощью этого капитала составит сумму сегментов $a+b+c+d+e+f$, из которого прибыль владельцев капитала составляет $a+f$, а остальное представляет собой доход владельцев других факторов производства, таких как земля и труд. Объем производства страны II составляет $i+j+k$, из которого прибыль владельцев капитала составляет $j+k$, а остальное представляет собой доход владельцев других факторов производства. То, что $КС < К'D$, означает, что прибыльность вложения капитала в стране I ниже, чем в стране II.

Предположим, что обе страны сняли ограничения на свободное передвижение капитала. Поскольку прибыльность инвестиций в двух странах различна, часть капитала АВ переместится из страны I в страну II, в результате чего их прибыльность в обеих странах сбалансирована на уровне ВR. С одной стороны, объем производства с помощью капитала, как оставшегося в стране I, так и инвестированного в страну II, составит в результате $a+b+c+d+e+f+h$, причем продукт $a+b+c+d$ производится за счет инвестиций внутри страны, а $h+e+f$ — за счет зарубежных инвестиций в страну II. При этом в результате более продуктивного использования капитала за счет его инвестирования в страну II (что сказалось на росте прибыльности его вложения с КС до $КЕ=ВR$) совокупный продукт, произведенный с помощью того же объема капитала, оказывается больше, чем изначальный, на величину сегмента h. Доход владельцев капитала возрастает до $a+b+d+e+f+h$, тогда как доходность остальных факторов производства сокращается до сегмента c.

С другой стороны, приток капитала из страны I в страну II привел к снижению прибыльности вложения капитала в ней с К'D до $К'F=ВR$. Однако в то же время за счет инвестирования как своего капитала, так и иностранного капитала, пришедшего из страны I, в стране II произошло расширение объема внутреннего производства с $i+j+k$ до $i+j+k+g+h+e+f$. Правда, сегменты $h+e+f$ являются продуктом, произведенным за счет иностранного капитала, который в результате надо отдать в виде прибыли иностранным

¹ Киреев А. Международная экономика. Первая часть. Москва 1997 г. Из-во: Международные отношения.

инвесторам из страны I. Таким образом, чистый рост внутреннего производства составит только сегмент g . Из-за падения прибыльности вложения капитала в стране II доходы владельцев капитала в этой стране сократятся с $j+k$ до k , а доходы владельцев других факторов производства увеличатся с i до $i+g+j$. С точки зрения всего мира, в результате перемещения капитала из одной страны в другую совокупный объем производства возрос с $[a+b+c+d+e+f]+[k+j+i]$ до $[a+b+c+d]+[e+f+g+h+i+j+k]$, то есть на размер заштрихованных сегментов $g+h$, из которых h принадлежит стране I и возникает из-за более эффективного использования капитала страны I в результате его инвестирования в страну II, а g принадлежит стране II и возникает в результате увеличения объема капитала, который инвестируется страной II в результате его притока из страны I.

Среди современных теорий инвестиций наибольший интерес представляет система зависимостей Джеймса Тобина. Оставаясь в рамках кейнсианской традиции, Тобин построил систему зависимостей, в которой сбережения представлены как спрос на альтернативные активы, а инвестиции – как одна из форм предложения активов наряду с предложением денег, государственных облигаций, иностранных активов. Спрос и предложение корпоративных акций и облигаций Тобин приравнивает к спросу и предложению реального капитала.¹

Для понимания сущности выводов Тобина рассмотрим модель поэтапно:

1 этап - характеризует ситуацию, в которой существует только два актива: реальный капитал и альтернативный ему капитал в виде денег. В данном случае, если предельная эффективность капитала, обеспечивающая уровень полной занятости, выше предельной эффективности, уравнивающей сбережения и инвестиции, то это означает, что сбережения больше инвестиций, при которых достигается полная занятость. Часть сбережений оказывается излишней. Для того чтобы излишек сбережений не приводил к спаду агрегированного спроса, правительственная политика должна быть направлена на соответствующее увеличение потребления, с тем, чтобы сбережения общества в целом оказались, в конечном итоге, меньше сбережений частного сектора. Если же предполагается, что полная занятость может быть достигнута при таком уровне инвестиций, который превышает сбережения частного сектора. В этом случае политика правительства должна быть направлена на форсирование сбережений и ограничение потребления, например, с помощью налогов.

2 этап - учитывает возможность международного перелива капитала, то есть включает иностранные активы. Если допустить возможность международного перелива капитала, то в случае избытка сбережений равновесие может быть достигнуто за счет вывоза капитала, в случае недостатка сбережений – за счет ввоза капитала. Подчеркнем, что вывоз капитала не будет уменьшать темп роста капитала и темп роста экономики только в том случае, если сбережения превышают уровень инвестиций, обеспечивающих полную занятость. Однако в этом случае альтернативой вывозу капитала является повышение конечного потребления, причем нельзя утверждать априори, какая из этих двух альтернатив предпочтительнее: вывоз капитала или рост потребления. При невысоком общем уровне потребления, очевидно, предпочтительнее повысить конечное потребление, чем увеличивать вывоз капитала. Рассуждая аналогично, можно сказать, что ввоз капитала, который обычно сопряжен с форсированным вывозом прибыли, оправдан в том случае, если внутренние сбережения, даже при условии, что они полностью инвестируются в реальный капитал, не могут обеспечить полную занятость.

В результате проведенного анализа концепций различных экономических школ было установлено, что инвестиции, являясь одним из основных элементов совокупного спроса, оказывают непосредственное влияние на экономический рост, чем и определяют свою значимость в экономике. Среди наиболее обоснованных и актуальных на данный момент с

¹ Маневич В.Е. Денежная политика и экономический рост: модель Тобина// Бизнес и банки, 2007, №1.

научной точки зрения на наш взгляд является теория Дж. Кейнса, которая опровергает автоматизм саморегулирования рынка. Инвестиционному процессу Кейнс отводит особое место в своих теориях, разделяя этот процесс на влияющий на экономический рост и определяемый им, а именно на автономные и индуцированные инвестиции. Эти зависимости определяются Кейнсом в рамках теорий инвестиционного мультипликатора и акселератора.

Общую схему взаимодействия мультипликатора и акселератора можно представить следующим образом. Вначале автономные инвестиции вызывают рост ВВП с интенсивностью, равной величине мультипликатора инвестиций. Прирост ВВП вызывает поток индуцированных инвестиций, которые зависят от мощности акселератора. Присоединяясь к автономным, индуцированные инвестиции вновь порождают эффект мультипликации, который в свою очередь стимулирует эффект акселерации и т.д. Производство расширяется, что свидетельствует о происходящем в экономике накоплении.

Литература:

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе Москва 1996 год. Из-во: Дело ЛТД.
2. Киреев А. Международная экономика. Первая часть. Москва 1997 г. Из-во: Международные отношения.
3. Маневич В.Е. Денежная политика и экономический рост: модель Тобина// Бизнес и банки, 2007, №1.
4. Пышкина Т.В. Макроэкономика. Кишинев, 2001 г., Из-во: Эврика.

«ВЕЕРНАЯ» МОДЕЛЬ КАК НАИБОЛЕЕ ОПТИМАЛЬНЫЙ ВАРИАНТ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ИННОВАЦИОННОГО ИНКУБАТОРА

*д.э.н., конф. унив. Алла ЛЕВИТСКАЯ,
Комратский Государственный Университет*

Consideration of innovation infrastructure facilities as a single complex of institutional regional innovation system will implement a unified methodological concept of Regional Development. Proposed "Fan model" innovation incubator is the most optimal for ATU Gagauzia, On the one hand it combines the innovative potential entrepreneurs in the region and the scientific potential of the university on the other.

Практика регионального инновационного развития показала важность формирования субъектов инновационной инфраструктуры. Особое значение при данном процессе отдается построению концепции, объединяющей развитие разрозненных объектов инфраструктуры. На данный момент в РМ существует две разрозненные цепи инкубаторов: в первой цепи при АН РМ развиваются 3 технопарка и 8 инновационных инкубаторов (ИИ), во второй - при Министерстве экономики 7 бизнес – инкубаторов (БИ) в Сорокском, Штефан-Водском, Леовском, Резинском, Сынджерейском, Дубоссарском и Чадыр-Лунгском районах. Взаимодействие внутри данных цепей также отсутствует. Это существенно влияет на снижение эффективности деятельности каждого отдельного субъекта инновационной инфраструктуры.

Специфика деятельности инновационных структур, предполагает реализацию следующих основных функций: генерация наукоемкого предпринимательства, содействие коммерциализации результатов научной деятельности, повышение компетенции бизнеса на разных стадиях жизненного цикла. Поэтому факт сосредоточения структур инновационного развития в мун. Кишинэу (только 2 ИИ находятся в Бэлыц и 1 в Комрате) объясняется наличием в данных городах университетов – как центров генерации новых знаний.

Региональная инновационная система (РИС) представляет собой совокупность институтов региона, которые вместе и каждый в отдельности, участвуют в процессе создания, трансформации и распространения инноваций. Базовыми элементами инновационной системы являются институты, при этом совокупность всех институтов можно разделить на 2 типа: институты-нормы и институты-субъекты.

Институты-нормы включают в себя национальное и региональное законодательство, а также неформальные правила осуществления инновационной деятельности¹. К институтам-субъектам инновационной системы относятся: органы государственной власти, институты генерации и распространения знаний, бизнес, субъекты инновационной инфраструктуры. Для отбора и оказания содействия проектам и бизнесменам в странах ЕС действует система «Деловых Инновационных центров» (ДИЦ). Такие центры занимаются разработкой и запуском инновационных и независимых производств, они предоставляют полный пакет услуг по бизнес-поддержке на основе профессиональной и эффективной инфраструктуры.

Центры подразумевают установление партнерских отношений между государством и частным бизнесом, они объединяют потенциал местных властей, торговых палат, различных ассоциаций (промышленных, кооперативов, ремесел), финансовых институтов, большого и малого бизнеса, научно-исследовательских центров и других местных заинтересованных организаций. На ранней стадии предпринимательства поддержка в странах ЕС сочетает финансовое и техническое

¹ Монастырный Е.А., Чистякова Н.О. Структурно-функциональная модель подсистемы «Инфраструктура» в региональной инновационной системе. //Инновационная деятельность регионов. № 6 (104)/2007 г.

содействие, оказание финансовой поддержки при строительстве и содержании зданий и помещений, покрытии текущих расходов и обучении.

Согласно европейской классификации задача Деловых Инновационных Центров (ДИЦ) состоит в том, чтобы: создавать рабочие места; мобилизовать стартовый потенциал и увеличение количества новых компаний; повышать степень выживаемости компаний; диверсифицировать региональную экономику (новые предприниматели должны конкурировать с существующими фирмами, предлагая продукты и услуги, которые ранее на рынке не предлагались, таким образом, осуществляется диверсификация местной экономики); повышать конкурентоспособность; создавать альтернативные рабочие места.

В США половина БИ полностью финансируется государством: четверть – государством и частными инвесторами в различных сферах. Содействие государства в плане административной поддержки оказывается региональными или федеральными агентствами по развитию. Около 20% БИ организуются университетами и местными колледжами, только 8% являются частными коммерческими структурами¹. Основные субъекты инновационной инфраструктуры представлены в таблице².

Таблица 1

Основные субъекты инновационной инфраструктуры.

Субъект	Характеристика
Бизнес-инкубатор	Организация, которая предоставляет производственные и офисные площади, средства связи, оргтехнику, необходимое оборудование начинающим малым предприятиям на льготных условиях, а также обеспечивает их разделенным офисным сервисом и услугами по развитию бизнеса
Инновационный инкубатор	Экономико-правовое пространство, где действует льготное налогообложение, распространено венчурное финансирование, оказываются посреднические услуги: техническая экспертиза, маркетинг, информационное обеспечение, управленческое консультирование, лицензирование
Технологический инкубатор	Структурное подразделение (отдел, лаборатория) технопарка, ИИ, занимающееся разработкой новых технологий
Внедренческая организация	Посредническая коммерческая организация, которая выполняет следующие основные работы: 1) диагностический анализ деятельности организаций и научное обоснование основных направлений развития; 2) рекламу инноваций и маркетинговые исследования для их эффективной реализации; инжиниринговую и консультационную деятельность
Венчурные (инновационные) фонды	Венчурные фонды совместно с внедренческими организациями разрабатывают план работ, решают вопросы сбыта (продаж), осуществляют подбор менеджеров высшей квалификации, проводят патентный анализ и отбор финансируемых проектов и др.
Технопарк (научный, исследовательский, технологический парк)	Экономико-правовое пространство, объединяющее исследовательский центр, ИИ, промышленная зона, маркетинговый центр, центр обучения и др. Каждый из перечисленных центров реализует специализированный набор услуг. Предметом деятельности является создание условий, благоприятных для организации и развития деятельности малых инновационных предприятий, для ускоренного производственного освоения результатов научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ, изобретений и открытий учеными, преподавателями, аспирантами вуза, создание конкурентоспособных, ориентированных на экспорт технологий, товаров и услуг и доведение их до потребителя на коммерческой основе.
Обучающие фирмы	Обеспечивают повышение квалификации персонала без отрыва от производства.
Консалтинговые фирмы	Широкий спектр услуг (подготовка патентной документации, маркетинг, инженерно-консультационные услуги по перестройке деятельности на основе производства и реализации инновации

¹ Монастырный Е.А., Чистякова Н.О. Структурно-функциональная модель подсистемы «Инфраструктура» в региональной инновационной системе. // Инновационная деятельность регионов. № 6 (104)/2007 г.

² Научно-информационный материал «Международный опыт бизнес-инкубирования». Иващенко Н. Некоммерческая организация «Ассоциация московских вузов» Москва 2011.

В 2012 году была предложена АТО Гагаузия был создан Инновационно-образовательный кластер, который представляет из себя систему интегрированных госструктур, образовательных учреждений и НГО: Исполнительный Комитет Гагаузии, Комратский государственный университет, Агротехнический колледж п. Светлый, Комратское многопрофильное техническое училище, Филиал Торгово-промышленной Палаты в Гагаузии, НГО «Клуб предпринимателей Гагаузии»¹.

Сотрудничество в рамках Инновационно - образовательного Кластера предполагает: осуществление совместных научно-исследовательских программ, проектов по созданию и освоению технологий; формирование совместных временных научных коллективов, лабораторий, а также инновационных фирм и организаций, обеспечивающих освоение новой техники и технологий; разработка и согласование программ подготовки специалистов в области управления и продвижения инноваций; проведение совместных семинаров, научных конференций, и других видов рабочих встреч в области инноваций; привлечение инвестиций для финансирования совместных проектов; повышение квалификации ученых и специалистов.

ИОК является базовым элементом инновационной инфраструктуры региона, успешное функционирование которого зависит от наличия ряда других структур: Совета по инновациям, венчурного (инновационного фонда), ассоциации бизнес-ангелов, Технопарка, и др. Проведенный в 2013 году анализ инновационного потенциала МСП в АТО Гагаузия позволяет нам говорить не только о его наличие, но и желании многих предпринимателей совершенствовать свою деятельность посредством внедрения инноваций.

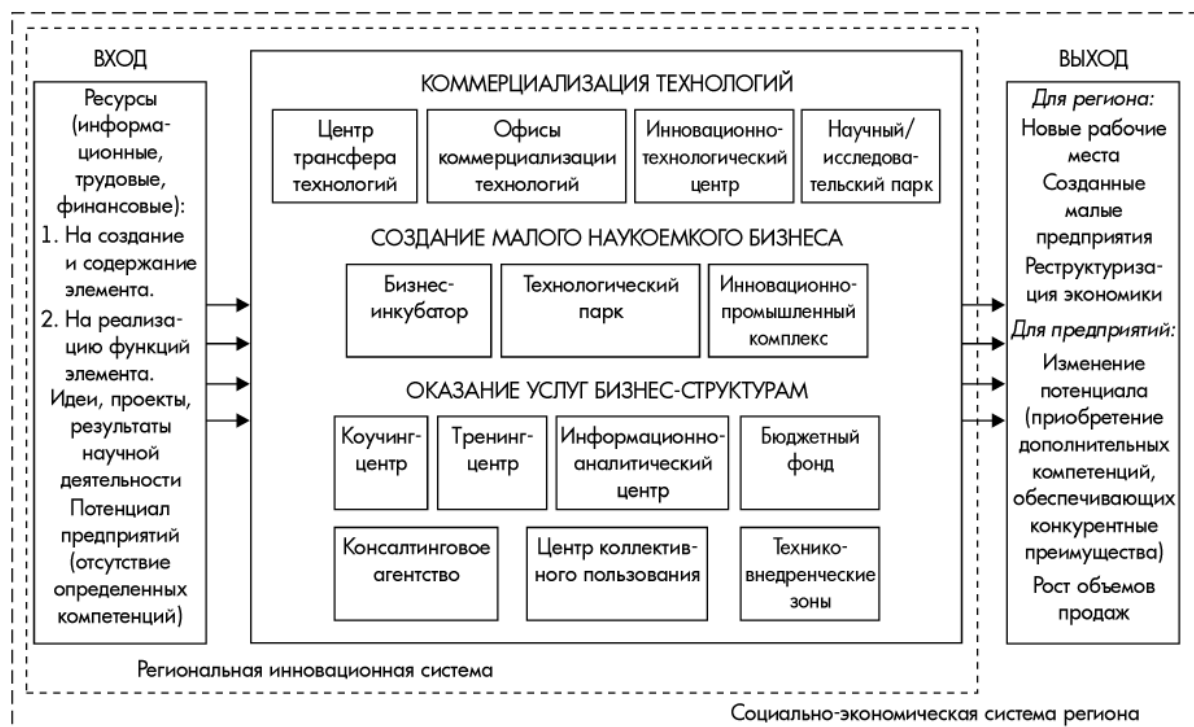

Рис. 1. Модель инновационной инфраструктуры региона.²

Таким образом, объединяя в единую систему все организации инфраструктуры, действующие в регионе, и группируя их, как было предложено выше по функциональному признаку, получаем модель инновационной инфраструктуры как подсистемы

¹ Clusterul inovativ-educational ca o varietate a rețelelor de dezvoltare inovativă regional. Revista/Journal „ECONOMICA” nr. 2(85) 2013. Editura ASEM, Chișinău-2013, p.14-24

² Монастырский Е.А., Чистякова Н.О. Структурно-функциональная модель подсистемы «Инфраструктура» в региональной инновационной системе.//Инновационная деятельность регионов. № 6 (104)/2007 г.

региональной инновационной системы (рис. 1), используя принцип формирования, предложенный при создании модели региональной инновационной системы¹, а именно: комбинирование двух моделей – структурной и модели «черного ящика».

Представленная структурно–функциональная модель инфраструктуры дает возможность проанализировать её основные функции в региональной инновационной системе:

1. Генерация наукоемкого предпринимательства
2. Содействие коммерциализации результатов научной деятельности.
3. Повышение компетенций действующего бизнеса на разных стадиях его жизненного цикла.

Совершенно необходимо, чтобы субъекты инновационной инфраструктуры были частью общего плана развития бизнеса и научных разработок для конкретного региона. Инновационный инкубатор как ядро данной системы должен иметь четкую направленность; с другой стороны такая направленность не должна быть излишне связана с единственной сферой, т.к. это сделает инкубатор слишком чувствительным к экономическим колебаниям. Для небольших городов в сельской местности РМ можно рассмотреть следующие типы².

Таблица 2

Типы бизнес (инновационных) инкубаторов.

Тип /БИ	Описание
БИ общего типа	Инкубатор принимает и обслуживает все виды новых компаний. Такой инкубатор дает преимущество работы в разнообразной бизнес-среде и стимулирует установление связей между компаниями разного профиля, а также предоставление/продажу разнообразных услуг и продукции. Такое смешанное бизнес- окружение облегчает поиск клиентов для арендаторов, подходит для территорий с низкой концентрацией бизнеса, например, небольших городов с предприятиями по переработке с/х продукции.
Веерная модель	Плотность предприятий - низкая, напр. в небольших городах и на с/х территориях. Вариант является рентабельным методом обеспечения того, чтобы услуги инкубатора и его площади были доступны всем, избегая расходов на отдельные БИ. Центральный инкубатор действует как «хаб», здесь размещается руководство, основные услуги: обучение, переговоры, ряд офисов и рабочих мест, многоканальный Интернет. «Спицы» соединят «хаб» со «спутниковыми инкубаторами», которые могут быть совсем небольшими центрами поддержки развития местного бизнеса и предоставлять информацию, консультации и общие услуги по поддержке малого бизнеса, организации выставок-ярмарок.
Муниципальные и социальные инкубаторы	Многие предприятия начинают не со стремления принести прибыль владельцу, а с задачи возврата прибылей в БИ и обеспечения его жизнеспособности. Это относится к муниципальным проектам и может положительно влиять на возрождение местной экономики и повышение значимости и осведомленности в сфере предпринимательства. Использование передового опыта также важно для этих инкубаторов и должно быть направлено на повышение благосостояния сообщества в целом.

Веерная модель предлагает эффективный способ обеспечения широкого доступа к услугам и помещениям инкубатора и снимает затраты, которые могли бы понадобиться для создания нескольких отдельных инкубаторов. Центральный инкубатор выступает в

¹ Монастырный Е.А., Чистякова Н.О. Структурно-функциональная модель подсистемы «Инфраструктура» в региональной инновационной системе.//Инновационная деятельность регионов. № 6 (104)/2007 г.

² Асаул А., Войнаренко М. [Организация предпринимательской деятельности](#). Учебник. Под ред. д э.н., проф. А.Н. Асаула. – СПб.: «Гуманистика», 2004. - 448с.

роли ядра этой системы, в котором расположено руководство и предоставляются основные услуги, например образовательные, помещения для встреч, офисные и производственные помещения, широкополосный доступ к Интернет, и т.д. Этот центральный инкубатор соединяется с подразделениями, которые предоставляют информационные, консультационные и общие бизнес услуги.

Предлагаемая «Веерная модель» инновационного инкубатора, представленная на рисунке 2, является наиболее оптимальной для АТО Гагаузия, так как объединяет в себе инновационный потенциал предпринимателей региона и научный потенциал вуза.

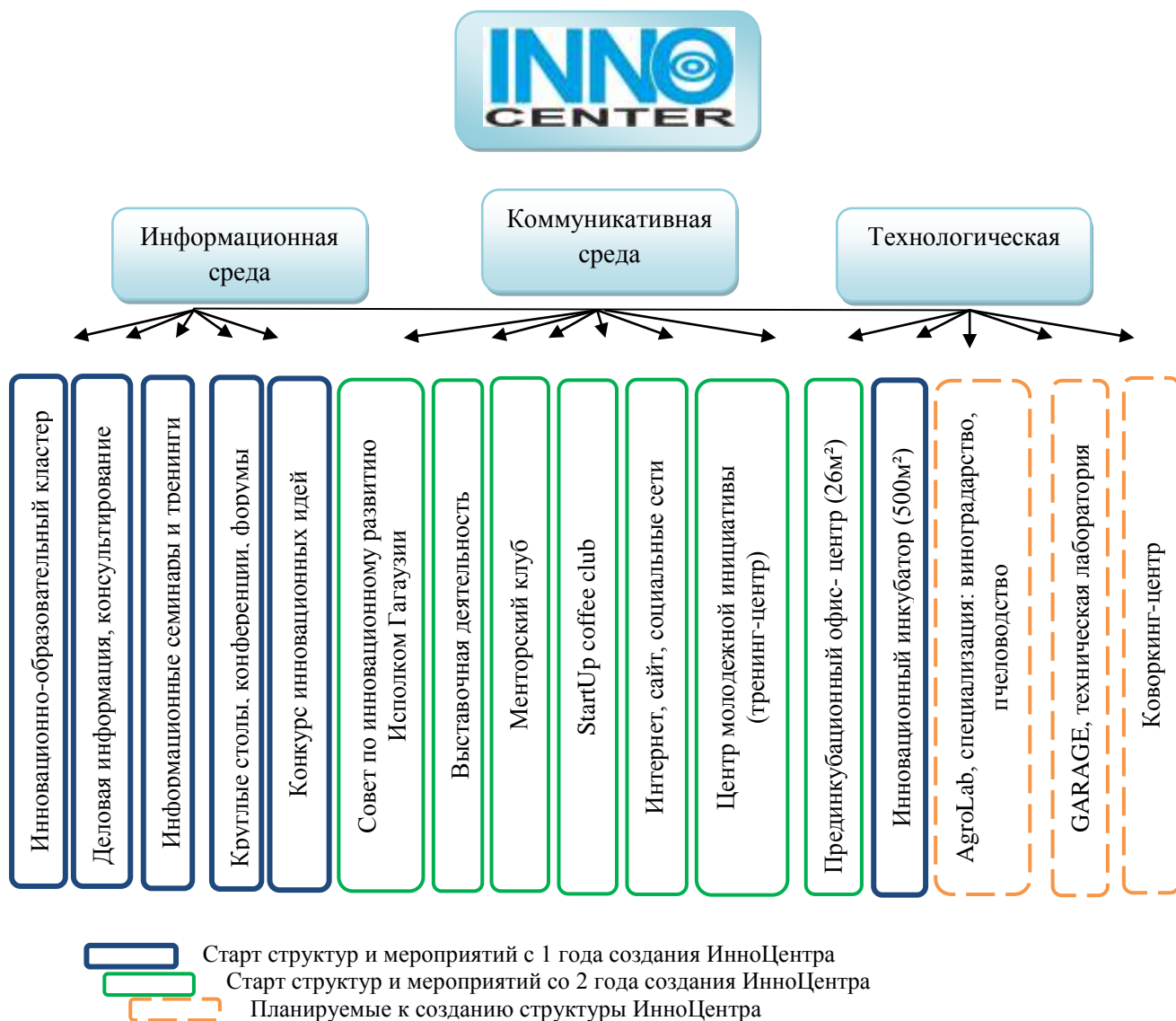

Рис. 1. Подразделения ИнноЦентра в рамках веерной структуры.

Источник: разработано автором.

Планируемые к созданию подразделения:

AgroLab, специализация: виноградарство, пчеловодство

На базе запатентованных исследований двух докторов в области сельского хозяйства возможен трансфер технологий в действующие и начинающие предприятия. Трансфер технологий на Томай - Винекс (резидент ИнноЦентра) реализуется и рассматриваются предложения о переносе инновационной технологии на другие хозяйства. Инициирована подготовка проекта о трансфере технологий в области пчеловодства. В дальнейшем планируется открытие современной лаборатории для проведения исследований в этих двух направлениях на базе кафедры «Технологии производства продуктов животноводства», «Технологии производства продуктов растениеводства».

GARAGE (техническая лаборатория).

Тест - центр, оснащенный оборудованием и станками в области машиностроения, станкостроения (сельхоз техника, мебельное производство, сборка котлов безотходного цикла и т.д.). На данный момент имеется помещение площадью 1000 м², ведутся переговоры с резидентом ИнноЦентра по развитию данной идеи. Цель данного подразделения – оказание поддержки и помощи начинающим и действующим инноваторам в области производства, тестирования и доведения до предпродажной стадии (предпатентной) оборудования. Сотрудничество – кафедра КГУ «Инженерная деятельность».

Коворкинг Центр.

Это модель работы, в которой участники, оставаясь независимыми и свободными, используют общее пространство для своей деятельности. В частности, коворкинг популярен среди фрилансеров, удаленных сотрудников: переводчиков, программистов, дизайнеров и начинающих предпринимателей. Коворкинг занимает промежуточное место между работой из дома и использованием отдельного офиса. Также коворкингом называют каждое отдельное пространство для совместной работы. Развитие данной структуры планируется в сотрудничестве с Примэрией и региональным Агентством по трудоустройству.

Согласно закона АТО Гагаузии «Об инновационной деятельности АТО Гагаузии»¹ [2] Ст. 8 (5) для повышения эффективности реализации инновационной политики АТО Гагаузия при Исполнительном Комитете Гагаузии сформирован Экспертный совет по инновациям, который: 1) разрабатывает прогнозы инновационного развития Гагаузии;

2) разрабатывает инновационные программы Гагаузии; 3) осуществляет координацию деятельности органов публичной власти Гагаузии по развитию инновационной деятельности; 4) разрабатывает и вносит на утверждение Исполнительного Комитета Гагаузии отраслевые и межотраслевые инновационные программы, предложения по созданию инноваций и специализированных субъектов инновационной деятельности, имеющих стратегическое значение для экономики Гагаузии; 5) разрабатывает в соответствии с законодательством Республики Молдова и АТО Гагаузия проекты нормативных правовых актов по финансированию и стимулированию инновационной деятельности, размещению государственного заказа на создание инноваций; 6) разрабатывает формы типовых документов, порядок организации и проведения государственной экспертизы, правила для конкурсного отбора и финансирования инновационных проектов. Этот орган является координирующим в общей схеме региональной инновационной системы.

Выводы. Обзор инкубаторов стран-членов ЕС показал², что ключевые условия успешности инкубации включают: предварительный анализ регионального потенциала, специальные решения по инкубации для каждого района, тесное сотрудничество с общественными организациями, наличие квалифицированных кадров в регионе, включение в общую схему развития бизнеса и науки в регионе, активная связь с университетами и другими исследовательскими центрами или крупными компаниями, четкие критерии вхождения при широком доступе.

Соблюдение этих условий и рассмотрении объектов инновационной инфраструктуры как единого институционального комплекса региональной инновационной системы, позволит реализовать единую методологическую концепцию инновационного развития региона.

¹ Закон АТО Гагаузии «Об инновационной деятельности АТО Гагаузии».

² Руководство по созданию бизнес- инкубаторов в РФ URL: www.irmsb.ru/files/1228060171

РОЛЬ ФИНАНСОВЫХ ЦЕНТРОВ ЕС В ФОРМИРОВАНИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА

*Татьяна МАРЕНА,
Мариупольский государственный университет,
Украина*

The classification of the world's financial centers is considered in the article, the typology of the European Union financial centers is given. The characteristic of the global financial centers of the EU is presented. The changes in the ranking of global financial centers are found out. Internal and external factors worsening the competitive position of the EU financial centers and reducing the level of international competitiveness of European regional financial market are defined.

Одним из следствий развития процессов финансовой глобализации стало формирование глобальных финансовых центров. Эти центры концентрируют значительную долю международных финансовых операций, которые совершаются в мире, и с практической точки зрения являются ведущими мировыми финансовыми рынками.

Глобальный финансовый центр характеризуется высокой степенью либерализации финансовых операций; стабильностью, ликвидностью и активностью национального финансового рынка страны базирования; эффективностью финансовых институтов; стабильностью национальной валюты страны базирования; наличием развитых правовых механизмов защиты прав заемщиков, кредиторов и инвесторов. За счет вышеуказанных характеристик глобальные финансовые центры существенно влияют на международную конкурентоспособность тех финансовых рынков, где они расположены. С другой стороны, условиями успешной деятельности финансовых центров является социально-политическая стабильность государства, устойчивая национальная финансовая система и обеспечивающий высокую конфиденциальность операций деловой климат в стране.

Наиболее известными методиками оценки позиций мировых финансовых центров являются: методика, разработанная специалистами Лондонского Сити (The Global Financial Centres Index); методика, разработанная совместно Чикагской товарной биржей и компанией Dow Jones (International Financial Centers Development Index).

Европейский Союз выступает местом сосредоточения ведущих финансовых центров мира, что положительно влияет на международную конкурентоспособность европейского финансового рынка. В тоже время, обострение социально-экономических проблем в странах ЕС и еврозоны, а также перераспределение сил на мировой финансовой арене приводит к трансформации роли европейских мегаполисов как глобальных финансовых центров. Все вышеуказанное обуславливает актуальность темы исследования.

Целью данной работы является выявление и обоснование изменений в международных конкурентных позициях финансовых центров Европейского Союза.

С точки зрения роли, которую играют финансовые центры в мировом хозяйстве, их традиционно делят на следующие типы:

- глобальные центры, которые обслуживают большое число национальных экономик, в том числе разные типы финансовых центров, и являются посредниками в международном движении капитала;
- международные центры, которые обслуживают движение капитала в пределах как минимум двух национальных систем;
- нишевые центры, деятельность которых является специализированной;
- национальные центры, обслуживающие национальный финансовый рынок;
- региональные центры, имеющие значение для отдельных регионов государства.¹

¹ Международные финансовые центры и их роль в мировой экономике: [Аналитический обзор]. – М.: Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации, 2012. – 444 с. – С.7.

Глобальные финансовые центры, которые базируются в Европейском Союзе, относятся к категории первичных центров, они обслуживают клиентов в разных странах мира, преимущественно высокоразвитых. При этом субъекты из указанных стран не только направляют излишки капитала в данные центры, но и заимствуют аккумулированные в них средства.

Специалисты Лондонского Сити, разработавшие методику расчета индекса глобального финансового центра, классифицируют финансовые центры на глобальные, транснациональные и локальные, выделяя в каждой группе следующие подгруппы: утвердившиеся в данном статусе центры, диверсифицированные и специализированные центры, а также финансовые рынки, претендующие на включение в соответствующую группу в ближайшем будущем.¹ Основными критериями, которые подлежат оценке при расчете индекса, выступают бизнес-среда, налогообложение, человеческий капитал, инфраструктура, репутация и доступ на рынок.

В соответствии с данной методикой финансовые рынки ЕС в наибольшей степени представлены в группах глобальных лидеров и специализированных локальных центров (таблица 1).

Таблица 1

Типология финансовых центров ЕС

Тип финансового центра	Широкие и глубокие	Относительно широкие	Относительно глубокие	Формирующиеся
Глобальные	<i>Глобальные лидеры</i>	<i>Диверсифицированные глобальные центры</i>	<i>Специализированные глобальные центры</i>	<i>Глобальные претенденты</i>
	Амстердам, Дублин, Франкфурт, Лондон, Париж	Мадрид	-	Люксембург, Милан
Транснациональные	<i>Признанные транснациональные центры</i>	<i>Диверсифицированные транснациональные центры</i>	<i>Специализированные транснациональные центры</i>	<i>Транснациональные претенденты</i>
	Брюссель, Мюнхен, Прага	Рим, Вена	Копенгаген, Эдинбург	-
Локальные	<i>Признанные локальные центры</i>	<i>Диверсифицированные локальные центры</i>	<i>Специализированные локальные центры</i>	<i>Развивающиеся локальные центры</i>
	Будапешт, Лиссабон, Стокгольм	Варшава	Афины, Кипр, Хельсинки, Глазго, Мальта, Таллин	-

Примечание. Составлено автором по данным The Global Financial Centres Index, 2014.²

В группе глобальных лидеров финансовые центры ЕС (Амстердам, Дублин, Франкфурт, Лондон, Париж) составляют 45% от общего количества финансовых рынков, представляющих данную группу. Эти рынки благодаря своим устойчивым позициям в международном движении капитала, развитой инфраструктуре финансового рынка и значительной степени либерализации финансовых операций традиционно обеспечивали высокую финансовую конкурентоспособность европейского региона.

¹ The Global Financial Centres Index. – City of London, March 2007 – March 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.longfinance.net/programmes/financial-centre-futures/fcf-publications.html>.

² The Global Financial Centres Index 15. – City of London, March 2014. – С. 10. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.longfinance.net/images/GFCI15_15March2014.pdf.

Среди европейских финансовых рынков самым старым и самым крупным центром является Лондон, который длительное время лидировал на мировом валютном рынке и рынке депозитно-ссудных операций. Вплоть до 2014 года Лондон стабильно занимал первое место в рейтинге глобальных финансовых центров. В целом на Великобританию в 2013 г. приходилось около 41% оборота мирового валютного рынка. Британская London Stock Exchange Group является четвертым рынком акций в мире по размеру капитализации фондовых бирж. Лондон является местом базирования более 50% из 100 крупнейших компаний Великобритании и более 20% из 500 крупнейших компаний Европы. Почти 17% рабочих мест в Лондоне связано с финансовым сектором прямо или косвенно. Количество иностранных банков в Лондоне в два раза превышает аналогичный показатель в совокупности в Париже и Франкфурте. Рыночная доля иностранных банков на рынке банковских услуг Лондона превышает 50%.

Вторым по значению финансовым рынком Европейского Союза в последние годы является Франкфурт, который, прежде всего, выступает крупнейшим банковским центром. 70% банковского сектора Франкфурта представлено иностранными банковскими учреждениями. Во Франкфурте размещена штаб-квартира Европейского центрального банка.

В начале 2014 года в рейтинге 20 ведущих мировых финансовых центров представителем ЕС кроме Лондона и Франкфурта стал Люксембург. Особенности функционирования данного финансового центра являются: высокая секретность банковских вкладов; выгодное географическое положение и институциональные условия для привлечения частного капитала и базирования финансовых компаний; развитая система инвестиционных и взаимных фондов, а также холдинговых компаний. В Люксембурге расположена штаб-квартира Европейского инвестиционного банка.

Амстердам как финансовый центр ЕС характеризуется определенной специализацией финансовой деятельности. Наиболее развитыми секторами финансового сектора Амстердама являются пенсионная система, система денежных переводов и фондовый рынок. Амстердамская фондовая биржа, которая считается самой старой биржей в мире, с 2000 г. является частью компании Euronext (после слияния с Брюссельской и Парижской фондовыми биржами).

Сосредоточение в Западной Европе указанных и других финансовых центров во многом определяло мировое лидерство данного региона по показателю международной финансовой конкурентоспособности. В рейтинге наиболее развитых финансовых рынков, разработанном Всемирным экономическим форумом (уровень развития финансового рынка в данной методике является составной частью индекса глобальной конкурентоспособности страны), среди 20 наиболее конкурентоспособных финансовых рынков в 2010 году было представлено 7 стран ЕС.¹ В то же время, традиционные сильные конкурентные позиции финансовых центров Европейского Союза в последнее время ухудшаются. Так, в рейтинге глобальных финансовых центров на начало 2014 г. снижение конкурентных преимуществ финансовых рынков ЕС нашло отражение в существенных изменениях рейтинговых позиций (таблица 2).

Во-первых, впервые за период составления рейтинга Нью-Йорк вытеснил Лондон с первого места. Разрыв в значениях индекса глобального финансового центра в двух городах-лидерах является незначительным (Нью-Йорк – 786, Лондон – 784). При этом индекс Нью-Йорка по сравнению с началом 2013 г. (787) вырос на один пункт, а индекс Лондона (807) за аналогичный период снизился на 23 пункта. Основной причиной ухудшения позиций Лондона как глобального финансового центра является уменьшение доверия к финансовой столице мира вследствие манипулирования британскими банками

¹ The Global Competitiveness Report. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до звіту: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf.

процентной ставкой LIBOR, а также неопределенности относительно членства Великобритании в Европейском Союзе и относительно независимости Шотландии.

Необходимо отметить, что согласно альтернативным рейтингам, Лондон изначально не являлся лидером в качестве мирового финансового центра. Так, в соответствии со значением индекса развития международных финансовых центров, разработанным Чикагской товарной биржей и компанией Dow Jones, в 2011 г. на первом месте в рейтинге находился Нью-Йорк (значение индекса – 87,69), на втором – Лондон (85,96).¹

Таблица 2

20 ведущих глобальных финансовых центров в 2007-2014 гг.

2007		2010		2014	
Финансовый центр	Место в рейтинге	Финансовый центр	Место в рейтинге	Финансовый центр	Место в рейтинге
<i>Лондон</i>	<i>1</i>	<i>Лондон</i>	<i>1</i>	Нью-Йорк	1
Нью-Йорк	2	Нью-Йорк	2	<i>Лондон</i>	<i>2</i>
Гонконг	3	Гонконг	3	Гонконг	3
Сингапур	4	Сингапур	4	Сингапур	4
Цюрих	5	Токио	5	Цюрих	5
<i>Франкфурт</i>	<i>6</i>	Шанхай	6	Токио	6
Сидней	7	Чикаго	7	Сеул	7
Чикаго	8	Цюрих	8	Бостон	8
Токио	9	Женева	9	Женева	9
Женева	10	Сидней	10	Сан-Франциско	10
<i>Париж</i>	<i>11</i>	<i>Франкфурт</i>	<i>11</i>	<i>Франкфурт</i>	<i>11</i>
Торонто	12	Торонто	12	<i>Люксембург</i>	<i>12</i>
Сан-Франциско	13	Бостон	13	Вашингтон	13
Бостон	14	Шэньчжэнь,	14	Торонто	14
<i>Эдинбург</i>	<i>15</i>	Сан-Франциско	15	Чикаго	15
Каймановы о-ва	16	Пекин	16	Монреаль	16
Гамильтон	17	Вашингтон	17	Ванкувер	17
Мельбурн	18	<i>Париж</i>	<i>18</i>	Шэньчжэнь	18
Нормандские о-ва	19	Тайбэй	19	Вена	19
Вашингтон	20	<i>Люксембург</i>	<i>20</i>	Шанхай	20

Примечание. Составлено автором по данным The Global Financial Centres Index, 2007-2014.²

Во-вторых, существенно изменились позиции других финансовых центров ЕС в рейтинге Лондонского Сити. В 2007 г. в десятку ведущих финансовых центров мира входили два финансовых рынка ЕС (Лондон и Франкфурт), а в двадцатку – еще два (Париж и Эдинбург). В 2014 г. в десятке крупнейших финансовых центров остался только Лондон, а Франкфурт и Люксембург заняли 11 и 12 места соответственно.

Индексы 23 из 27 европейских финансовых центров в 2014 году снизились по сравнению с 2013 годом. Наиболее заметное снижение индекса глобального финансового центра было характерно для Копенгагена, Эдинбурга, Дублина, Мадрида, Лиссабона и Рима. Афины заняли последнее (83-е) место в рейтинге.

¹ Xinhua-Dow Jones International Financial Centers Development Index (2011). – July, 2011. – 68 p. – P. 5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sh.xinhuanet.com/zhuanti2011/ifcd2011/IFCD2011e.pdf>.

² The Global Financial Centres Index. – City of London, March 2007 – March 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.longfinance.net/programmes/financial-centre-futures/fcf-publications.html>.

Таким образом, финансовые центры европейского региона на фоне обостряющейся конкуренции утратили лидерство на мировом финансовом рынке. В результате, в рейтинге Всемирного экономического форума среди 20 наиболее конкурентоспособных финансовых рынков в 2013 году количество стран, представляющих Европейский Союз, уменьшилось до четырех.

Вышеуказанные изменения в позициях финансовых рынков ЕС в рейтинге глобальных финансовых центров произошли под влиянием как внутренних, так и внешних факторов. Внутренними факторами ухудшения конкурентных преимуществ финансовых центров ЕС и снижения международной конкурентоспособности европейского регионального финансового рынка стали: обострение долговых проблем стран еврозоны, высокая волатильность курса евро, недостаточная согласованность наднациональной и национальных финансовых политик, и вследствие всего этого – общее снижение доверия к национальным финансовым рынкам стран-членов ЕС.

Основным внешним фактором стало улучшение конкурентных позиций финансовых центров из американского и азиатского регионов. Особенно это касается азиатских финансовых центров, по которым отмечается наибольшее существенное повышение индекса глобального финансового центра. Немаловажную роль в выявленных трансформациях сыграл глобальный финансовый кризис 2008-2009 гг., который привел к перераспределению сил на мировом финансовом рынке.

В то же время, в десятке финансовых центров, роль которых с наибольшей долей вероятности в ближайшее время возрастет, присутствуют Люксембург (9-е место) и Лондон (10-е место). Это означает, что определенный потенциал укрепления конкурентных позиций финансовых центров ЕС все же сохраняется.

КРАТКИЙ АНАЛИЗ ПРИБЫЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗРЕЗЕ

*д. э. н. Оксана МИРОН,
доцент кафедры «Финансы и Бухгалтерский учёт»,
Государственный Университет имю Б.П. Хашдеу, г. Кахул*

*др. хаб. э.н., проф., Людмила КОБЗАРЬ,
Академия Экономических Знаний Молдовы*

Brief analysis of the existing situation in agriculture of the Republic of Moldova and particularly in its southern region. Study of profitable and unprofitable agricultural producers and research into the causes low profits in the 2012.

Согласно исследованиям ФАО (Продовольственная и Сельскохозяйственная Организация ООН) проводимых в 2012 году в странах Восточного Партнёрства, включающих в себя Грузию, Армению, Азербайджан, Белоруссию, Молдову и Украину, многие из этих стран «имеют сельскохозяйственный сектор, состоящий в большинстве из фактически существующих мелких хозяйств с малыми и фрагментированными участками, которые в основном используются для натурального сельского хозяйства и, следовательно, имеют ограниченную связь с рынками, ограниченные ресурсы и потенциал роста» [1]

В частности, аграрный сектор Молдовы был охарактеризован следующим образом: «Сельское и рыбное хозяйство являются очень важным сектором, в котором занята треть населения (соответственно 23% и 15%). В сельском хозяйстве используется 75% всех земель; оно обеспечивает 36% ВВП и 41,3 % экспорта (продуктов питания и напитков)... В отличие от восточных соседей, структура землевладений раздробленная, ближе к тому, что имеет место в Румынии: один миллион мелких хозяйств со средним размером 1,4 га. Мелкие хозяйства дают 71% всей продукции. Государственные земельные хозяйства в основном включают общинные пастбища (горные пастбища отсутствуют), земли заказников, леса и земли, принадлежащие исследовательских институтам и колледжам» [1]

По мнению европейских исследователей, приоритеты развития сельского хозяйства Республике Молдова многообразны, однако ресурсы ограничены, финансирование осуществляется через государственные субсидии и Программу европейского добрососедства по сельскому хозяйству и развитию сельских территорий.

В рамках исследования аграрного сектора Молдовы Продовольственная и Сельскохозяйственная Организация ООН инициировала Общую Сельскохозяйственную Перепись (ОСП), основная цель которой состояла в получении достоверных и надежных данных о ситуации в сельском хозяйстве нашей страны. В ходе проведения ОСП были изучены две крупные категории сельских хозяйств – сельскохозяйственные производители и сельскохозяйственные единицы малых размеров.

Сельскохозяйственным производителем является технико-экономическая единица с единым управлением, для которой сельскохозяйственная деятельность является основной или неосновной и которая осуществляет сельскохозяйственную деятельность путем использования земли и/или выращивания животных или проведения работ по поддержанию сельскохозяйственных земель в хорошем состоянии.

Сельскохозяйственной единицей малых размеров является домашнее хозяйство в городской местности с площадью земель менее 10 ар, которое не содержит сельскохозяйственных животных и выращивает до 20 голов птицы, а также единицы в садоводческих товариществах. [2]

Согласно данным Национального Бюро Статистики, опубликовавшего результаты проведённой переписи, в Республике Молдова существует 902214 сельхозпроизводителей,

из которых 99,6% не являются юридическими лицами. Из общего числа сельхозпроизводителей 848637 (94,06%) являются активными и осуществляют различную сельскохозяйственную деятельность, а 53577 (5,94%) были зарегистрированы как временно не работающие, то есть имеют землю, но не используют её в сельскохозяйственных целях. Сельскохозяйственные производители обладают в общей сложности 2243540,02 га используемой сельскохозяйственной площади, и в среднем на одного сельхозпроизводителя приходится по 2,29 га, что соответствует средним показателям половины сельхозпроизводителей стран Европейского Союза.

Распределение используемой сельскохозяйственной площади не является однородной в рамках групп по размерам участков. Результаты Переписи выявили тот факт, что самый большой процент сельхозпроизводителей приходится на группы с самыми малыми размерами участков. Таким образом, примерно 71% из сельхозпроизводителей имеют менее 1 га земли, а эксплуатируемая ими площадь представляет всего 10% из всей используемой сельскохозяйственной площади. На другом полюсе находятся наиболее крупные сельхозпроизводители, примерно 0,3% от общего числа, обладающими земельными участками более 100 га, и обрабатывающие 63,4% из всей используемой сельскохозяйственной площади.

Рассмотрим распределение сельхозпроизводителей по регионам:

Таблица 1. Распределение сельскохозяйственных единиц по типам, используемой площади и регионам Республики Молдова на 2011 год.

Тип сельскохозяйственных единиц	Республика Молдова	Мун. Кишинэу	Север	Центр	Юг	Гагаузия
Всего сельскохозяйственных производителей, Из них:	2243540,02	27018,81	793248,91	707549,01	564064,83	151658,46
- активные сельхозпроизводители (используют сельскохозяйственные площади или выращивают животных и птицу)	2185510,07	25111,32	786331,51	676141,45	548875,88	149049,91
- временно не работающие сельхозпроизводители (обладают участками, но не используют их, не выращивают животных и птицу)	58029,95	1907,49	6917,40	31407,56	15188,95	2608,55
Всего сельскохозяйственных единиц малых размеров, Из них:	9830,63	2457,99	3315,72	2690,04	1000,81	366,07
- активные сельскохозяйственные единицы малых размеров (используют сельскохозяйственные площади или выращивают животных и птицу)	8888,30	2262,60	3036,89	2389,84	862,25	336,72
- временно не работающие сельскохозяйственные единицы малых размеров (обладают участками, но не используют их, не выращивают животных и птицу)	942,33	195,39	278,83	300,20	138,56	29,35

га

Источник: составлено автором на базе данных Национального Статистического Бюро. *Recensămîntul General Agricol 2011 în Republica Moldova. Principalele rezultate.* Доступно онлайн: <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=352&>

Согласно данным Общей Сельскохозяйственной Переписи Центральный регион включает в себя наибольшее число сельхозпроизводителей – 39,7% и эксплуатирует 31,5% общей территории земель.

Северный регион несмотря на то что находится на втором месте по количеству сельхозпроизводителей (34,4%), сконцентрировал в себе наибольшую часть используемой площади (35,4%).

Южный регион включает 17,8% от общего числа сельхозпроизводителей и 25,1% от общей площади сельхозугодий, а в Гагаузской автономии данные показатели составляют соответственно 4,5% и 6,8%.

Но наименьшее количество сельхозпроизводителей находится в муниципии Кишинэу (3,6% от общего числа сельхозпроизводителей и 1,2% от используемой площади).

Распределение используемых сельхозпроизводителями площадей по регионам республики можно более наглядно представить в виде следующей диаграммы:

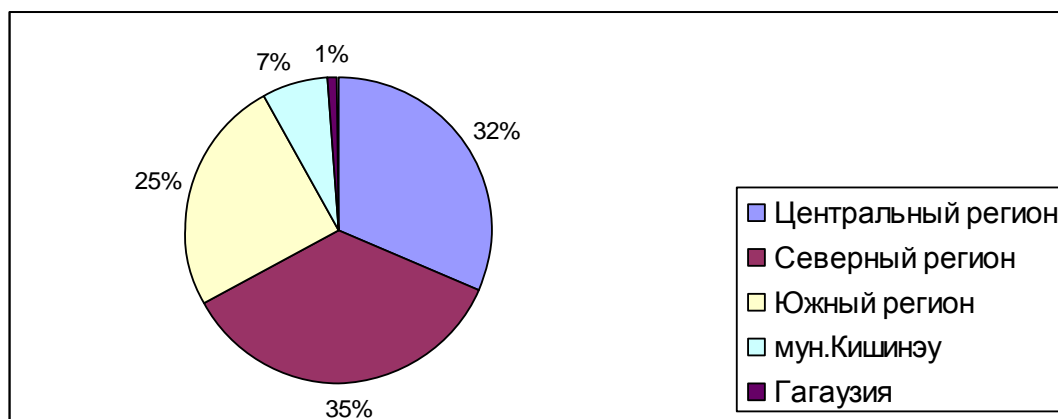

Диаграмма 1. Структура используемых сельхозпроизводителями площадей по регионам Республики Молдова на 2011 год.

Источник: составлено автором на основании данных: *Recensămîntul General Agricol 2011 în Republica Moldova. Principalele rezultate.* Доступно онлайн: <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=352&>.

Также интересна и структура площадей занимаемых сельскохозяйственными единицами малых размеров, которые могут быть представлена в виде следующей диаграммы:

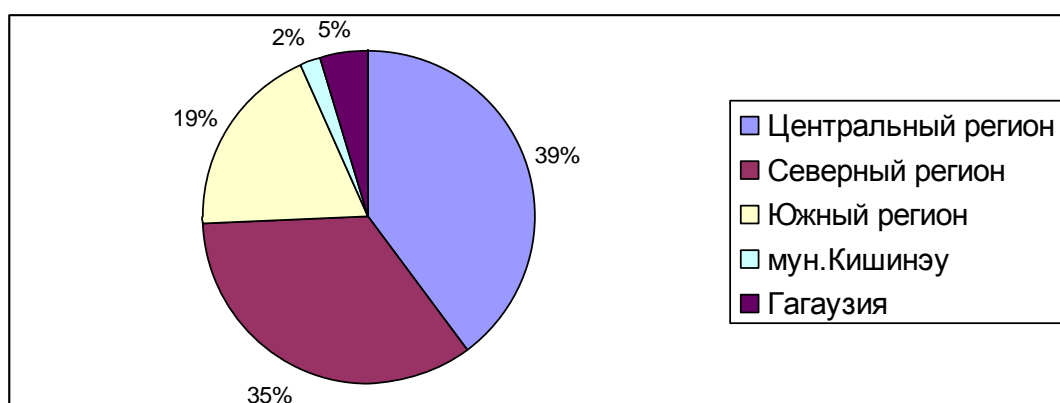

Диаграмма 2. Структура площадей, используемых сельскохозяйственными единицами малых размеров по регионам Республики Молдова на 2011 год.

Источник: составлено автором на основании данных: *Recensămîntul General Agricol 2011 în Republica Moldova. Principalele rezultate.* Доступно онлайн: <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=352&>.

Площади приусадебных участков сельскохозяйственных единиц малых размеров составляют примерно 33% от общей площади и распределяются по регионам республики согласно следующей структуре: Центральный регион – 39,8%, Северный регион – 34,5% и Южный регион – 19% соответственно. Муниципии Кишинэу принадлежит самая малая часть (2%) от общей площади приусадебных участков. Районы с самыми большими площадями приусадебных участков находятся в Южном регионе: Кахул, Каушень, Штефан Водэ, Чимишлия и Кантемир.

Однако ни количество сельскохозяйственных производителей, ни размеры используемых ими сельхозугодий не влияют в большой степени на качество осуществляемой деятельности.

Зачастую финансовые результаты предприятий, занятых в аграрном секторе, являются нестабильными и зависят от ряда природно-климатических, социальных и политических факторов. Также особое значение имеют слабое внедрение и соблюдение современных технологий обработки земли, недостаточное техническое оснащение процесса производства, отток работоспособного населения из сельской местности, а так же всё возрастающая рыночная конкуренция со стороны соседних стран.

Влияние вышеперечисленных факторов и многих других обуславливает финансовый результат сельскохозяйственных предприятий, полученный в ходе осуществления своей деятельности, выражающийся в полученной чистой прибыли или убытках.

Таблица 2. Чистая прибыль в сельскохозяйственных предприятиях Республики Молдова по регионам за 2010-2012 гг.

Регион	2010	2011	2012	Абсолютное отклонение 2012 к 2011, тыс.лей	Относительное отклонение 2012 к 2011, %
Всего, в том числе:	985088	1323948	-57832	-1381780	-104,37
Мун.Кишинэу	62994	221688	-79929	-301617	-136,05
Северный регион	569877	575420	55750	-519670	- 90,31
Центральный регион	138210	166694	-38025	-204719	-122,81
Южный регион	153047	267840	14919	-252921	- 94,43
Гагаузия	61010	92306	-10547	-102853	-111,43

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: [Profit net \(pierderi nete\) în întreprinderile agricole, în profil teritorial \(2010-2012\)](#).

Доступно онлайн:

http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsx

Согласно данным таблицы 2, чистая прибыль сельскохозяйственных предприятий Республики Молдова значительно снизилась в 2012 году – на **1381780 тыс.лей**, перейдя в негативную категорию убытков. Из всех регионов только Северному и Южному удалось сохранить прибыльность в 2012 году, однако полученная прибыль намного меньше данных показателей за 2011 год, снизившись соответственно на 519670 тыс.лей и 252921тыс.лей. В среднем по республике чистая прибыль снизилась на 104,37%, и в частности, в Южном регионе на 94,43%, едва не перевалив за порог рентабельности. Для более полной картины рассмотрим число прибыльных и убыточных предприятий по регионам (таблица 3).

Исходя из полученных данных, отражённых в таблице, можно отметить общую тенденцию к резкому снижению количества прибыльных предприятий и росту убыточных. Так, из имевшихся в республике в 2010 году 1149 сельскохозяйственных предприятий, приносящих прибыль, в 2012 осталось почти вдвое меньше - всего 692.

Таблица 3. Число прибыльных и убыточных сельскохозяйственных предприятий по регионам за 2010-2012 гг.

Регион	Число прибыльных сельскохозяйственных предприятий			Число убыточных сельскохозяйственных предприятий		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Всего, в том числе:	1149	1110	692	431	426	794
Мун.Кишинэу	80	78	45	46	58	62
Северный регион	489	451	318	100	123	256
Центральный регион	304	283	153	137	130	247
Южный регион	215	222	139	114	94	175
Гагаузия	61	76	37	34	21	54

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: [Profit net \(pierderi nete\) în întreprinderile agricole, în profil teritorial \(2010-2012\)](#).

Доступно онлайн:

http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh

В тоже время наблюдается рост убыточных предприятий с 431 в 2010 году до 794 в 2012. данная тенденция характерна для всех регионов Республики Молдова. В частности, в Южном регионе, с 2010 и по 2012 годы количество прибыльных предприятий сократилось с 215 до 139, а число убыточных возросло с 114 до 175. Наглядно данные изменения могут быть представлены в виде следующих диаграмм.

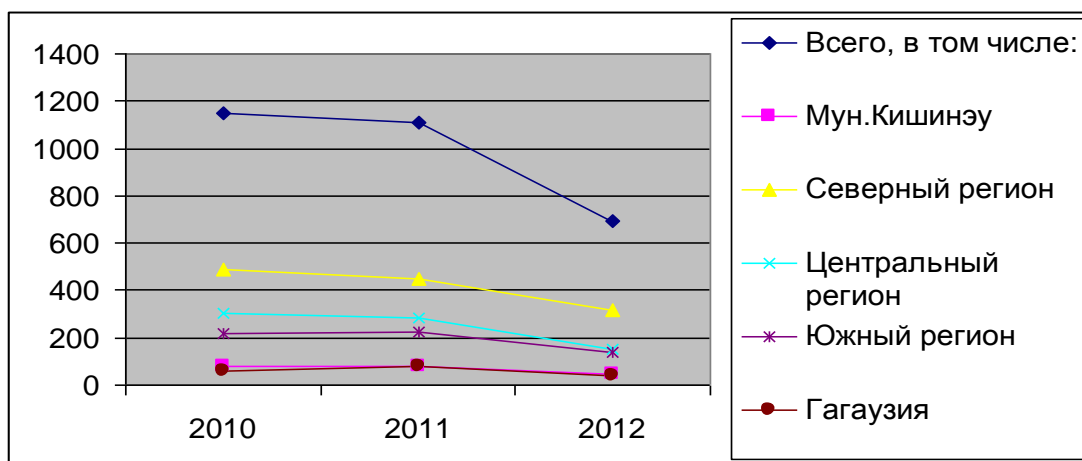

Диаграмма 3. Тенденция изменения количества прибыльных сельскохозяйственных предприятий Республики Молдова по регионам за период с 2010 по 2012 гг.

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: [Profit net \(pierderi nete\) în întreprinderile agricole, în profil teritorial \(2010-2012\)](#).

Доступно онлайн:

http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh

Как видно из диаграмм 1 - 4, тенденция роста убыточных сельскохозяйственных предприятий значительно ярче выражена, чем тенденция снижения прибыльных, что позволяет в целом оценить ситуацию как негативную и определённой степени опасную для экономики Молдовы.

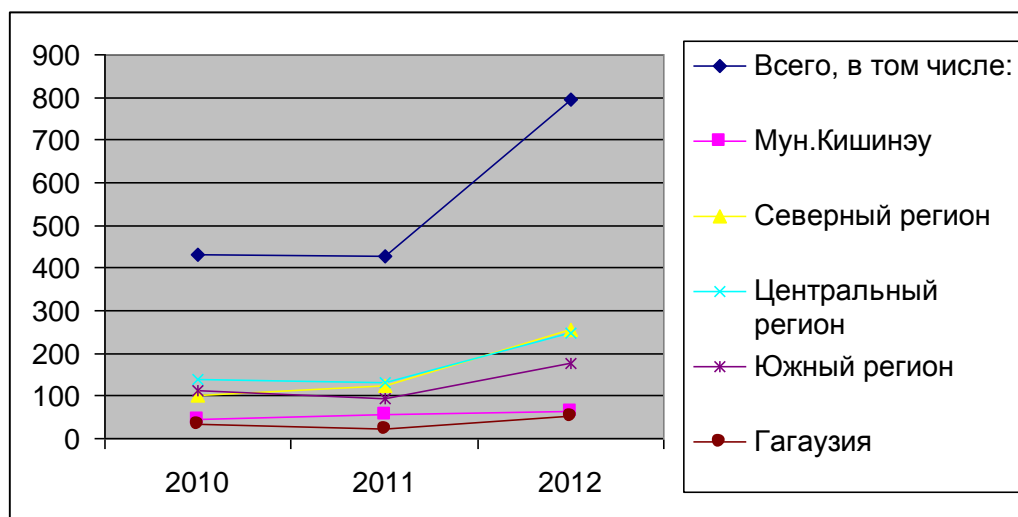

Диаграмма 4. Тенденция изменения количества убыточных сельскохозяйственных предприятий Республики Молдова по регионам за период с 2010 по 2012 гг.

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: *Profit net (pierderi nete) în întreprinderile agricole, în profil teritorial (2010-2012)*.

Доступно онлайн:

http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh

Для более полной характеристики состояния сельскохозяйственных предприятий в Южном регионе рассмотрим чистую прибыль, полученную предприятиями по районам.

Таблица 4. Чистая прибыль в сельскохозяйственных предприятиях Южного региона по районам за 2010-2012 гг.

Регион	2010	2011	2012	Абсолютное отклонение 2012 к 2011, тыс.лей	Относительное отклонение 2012 к 2011, %
Всего Южный регион, в том числе:	153047	267840	14919	-252921	-94,42
Бессарабка	7178	9870	-5781	-15651	-158,57
Кахул	53798	68960	32093	-36867	-53,46
Кантемир	33207	73720	25587	-48133	-65,29
Каушены	8399	10789	-22936	-33725	-312,58
Чимишлия	14041	26478	274	-26204	-98,96
Леова	6947	15200	3221	-11979	-78,80
Штефан Водэ	62388	61439	5646	-55793	-90,81
Тараклия	-32911	1384	-23185	-24569	-1775,22

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: *Profit net (pierderi nete) în întreprinderile agricole, în profil teritorial (2010-2012)*.

Доступно онлайн:

http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh

Согласно данным указанным в таблице, в Южном регионе наблюдается та же негативная тенденция резкого снижения чистой прибыли, которая уменьшилась в 2012 году по сравнению с предыдущим годом на 252921 тыс.лей или на 94,42%. Несмотря на преобладающую тенденцию уменьшения чистой прибыли в Южном регионе данный показатель пока ещё сохраняется на уровне 14919 тыс.лей. Этому способствует получение чистой прибыли в районах : Кахул в размере 32093 тыс.лей, Кантемир (25587 тыс.лей), Штефан Водэ(5646 тыс.лей), Леова(3221 тыс.лей) и Чимишлия(274 тыс.лей). Отрицательно повлияли на данный показатель по Южному региону такие районы как

Тараклия, Каушены и Бессарабка, зарегистрировав 23185 тыс.лей, 22936 тыс.лей и 5781 тыс.лей убытка соответственно. Покрытие зарегистрированных убытков в Тараклийском, Каушанском и Бессарабском районах, а так же повышение чистой прибыли во всех районах Южного региона должно стать первоочередной задачей в разработке мер по поддержке сельскохозяйственных предприятий органами местного самоуправления.

Если рассмотреть Южный регион в разрезе количества прибыльных и убыточных предприятий, то можем наблюдать следующую картину.

Таблица 5. Число прибыльных и убыточных сельскохозяйственных предприятий Южного региона по районам за 2010-2012 гг.

Регион	Число прибыльных сельскохозяйственных предприятий			Число убыточных сельскохозяйственных предприятий		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Всего Южный регион, в том числе:	215	222	139	114	94	175
Бессарабка	13	11	7	5	5	12
Кахул	42	40	29	21	16	27
Кантемир	25	21	17	5	6	13
Каушены	33	37	18	19	13	29
Чимишлия	30	32	14	12	9	27
Леова	16	22	13	12	7	15
Штефан Водэ	38	38	30	17	17	28
Тараклия	18	21	11	23	21	24

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: [Profit net \(pierderi nete\) în întreprinderile agricole, în profil teritorial \(2010-2012\)](http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh).
Доступно онлайн:
http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh

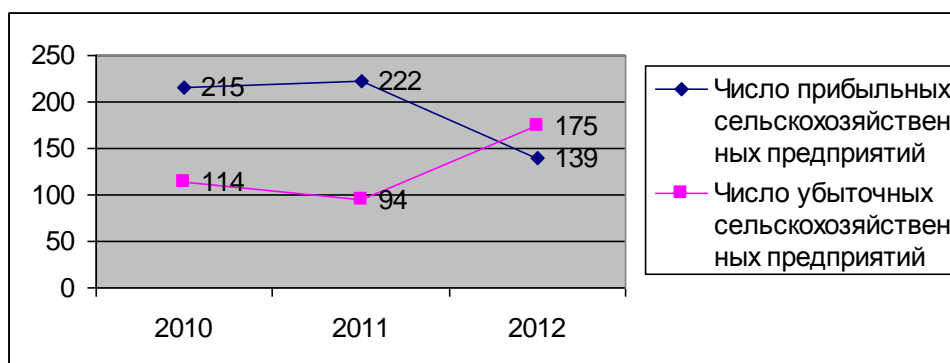

Диаграмма 5. Тенденция изменения количества прибыльных и убыточных сельскохозяйственных предприятий Южного региона за период с 2010 по 2012 гг.

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: [Profit net \(pierderi nete\) în întreprinderile agricole, în profil teritorial \(2010-2012\)](http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh).
http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh

Как видно из данных таблицы 5 и диаграммы 5, тенденция снижения прибыльных предприятий и роста убыточных, отражает общенациональную картину, наблюдаемую в Республике Молдова в течении последних трёх лет. Подобная ситуация наблюдается во всех районах Южного региона, и может быть оценена как отрицательная. Таким образом количество прибыльных предприятий данного региона сократилось с 215 в 2010 году до 139 в 2012 году. В тоже время резко возросло количество убыточных предприятий с 114 в 2010 году до 175 в 2012 году, что соответствует общей тенденции наблюдаемой в Республике Молдова. Несмотря на относительно неплохие показатели прибыльности южных сельхозпроизводителей по сравнению с общенациональным уровнем, данная

ситуация не может быть расценена как удовлетворительная и предполагает принятие срочных мер по поддержке и восстановлению сельскохозяйственных производителей как в Южном регионе, так и в целом по республике.

Для выявления причин резкого снижения прибыльности сельскохозяйственных предприятий в 2012 году обратимся к анализу объемов продукции сельского хозяйства.

Таблица 6. Индексы объема продукции сельского хозяйства в Республике Молдова за 2010-2012 годы.

Показатели	Темп роста по сравнению с предыдущим годом (предыдущий год = 100), %		
	2010	2011	2012
Продукция сельского хозяйства по всем категориям хозяйств –	107,9	105,0	77,7
В том числе:	104,9	107,4	68,0
- продукция растениеводства			
- продукция животноводства	114,1	100,4	97,9

Источник: составлено автором по данным Национального Статистического Бюро: Индексы объема продукции сельского хозяйства по категориям хозяйств (предыдущий год=100) (2005-2012). Доступно онлайн:

http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.4.xls

Исходя из данных Национального Статистического Бюро, представленных в данной таблице, четко прорисовывается кризисная ситуация в производстве продукции сельского хозяйства в 2012 году, которая составила по сравнению с предыдущим годом всего 77,7%. Такой резкий спад был обусловлен снижением продукции растениеводства до 68% по сравнению с 2011 годом, а также продукции животноводства до 97,7%. Причиной сложившейся негативной ситуации является влияние сложных природно-климатических условий, в частности долгосрочной засухи, наблюдавшейся в 2012 году. Исходя из приведенных в таблице данных, можем предположить, что восстановление предыдущих объемов производства продукции растениеводства в 2013 году повлечёт за собой рост продукции животноводства и в целом продукции сельского хозяйства. Ещё одной из причин резкого роста убытков в сельском хозяйстве могло послужить окончание в 2012 году срока действия нулевой ставки по подоходному налогу для юридических лиц и возникновение широко распространенного феномена сокрытия доходов.

Каковы объективные и субъективные причины резкого увеличения убыточности сельскохозяйственных предприятий в 2012 году поможет выявить более детальное и глубокое исследование аграрного сектора Республики Молдова.

Литература:

1. Оценка развития сельского хозяйства и сельских территорий в странах Восточного Партнерства. Региональный отчет ФАО . Доступно онлайн: <http://www.fao.org/docrep/field/009/aq676r/aq676r.pdf>
2. Recensămîntul General Agricol 2011 în Republica Moldova. Principalele rezultate. Доступно онлайн: <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=352&>
3. Profit net (pierderi nete) în întreprinderile agricole, în profil teritorial (2010-2012). Доступно онлайн: http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.9.xlsh.
4. Индексы объема продукции сельского хозяйства по категориям хозяйств (предыдущий год=100) (2005-2012). Доступно онлайн: http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/agricultura/princip_indicatori/16.1.4.xls

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ В СТРАНАХ С РАЗЛИЧНЫМ ТИПОМ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Тамара НИКОЛЕНКО,
Мариупольский государственный университет,
Украина

The features of the innovative strategies implementation in countries with different types of social and economic systems are considered in the article; the main trends in the innovative processes development are analyzed; countries grouping according to the level of their technological development based on the cluster approach is fulfilled; the dynamics of high-tech exports of some countries are investigated; the developed countries expenditures on research are analyzed; the peculiarities of the regional structure of the world's expenditure on research and development are found out; the dynamics of innovation development indicators for the countries with different types of social and economic systems are analyzed, and the appropriate conclusions are made.

Постановка проблемы

На современном этапе развития мировой экономики инновационно-инвестиционное развитие стало приоритетным направлением экономической политики многих стран мира. Такая тенденция прослеживается с начала 90-х годов XX века, и чем дальше, тем все больше стран признают правомерность и необходимость перехода на такой путь развития в условиях роста конкуренции государств на международных рынках. Также следует отметить, что экономические события последних лет значительно отразились на развитии инновационных систем многих стран мира. Сейчас происходит постепенная переориентация инновационной политики развитых стран таких, как Великобритания, Германия, Италия, Канада, Япония от формирования исключительно инновационной экономики в направлении построения нового инновационного общества путем координации целей и задач инновационно-инвестиционного развития государственного и частного секторов, науки и промышленности.

Следует отметить, что сегодня в соревнованиях между странами, экономическими регионами, компаниями побеждает тот, кто сумел адаптировать свою стратегию развития с особенностями внешней среды, достиг успехов в коммерциализации инноваций. Поэтому формирование экономической стратегии для субъектов хозяйствования является одним из основных факторов, обеспечивает эффективное функционирование в условиях глобальной конкуренции. Основной ее составляющей, согласованная по целям и срокам реализации, является стратегия в области создания и использования инноваций.¹

В современных условиях в формировании инновационных стратегий национальных экономик существуют еще значительные нерешенные проблемы. Прежде всего они связаны с неравномерностью экономического развития и индивидуальными особенностями национальных экономик мирового хозяйства. В связи с этим актуальными являются исследования, направленные на определение особенностей реализации инновационной стратегии в странах с различным типом социально-экономических систем.

Анализ последних исследований и публикаций

Теоретические основы инновационного развития стали предметом исследования многих ученых. Так, анализом инновационных стратегий промышленно развитых стран мира в том числе, занимались такие зарубежные ученые, как Б. Джонсон, Ч. Эдквист, Б. Лундвалл, С. Фейнсон, Дж. Ниос, К. Фримен, Дж. Меткалф, П. Самуэльсон, Д. Нордхаус и многие другие. Весомый вклад в развитие научных исследований разноплановой инновационной деятельности внесли такие ученые, как: О.И.Амоша, П.Ю.Беленький, Ф.Валента, Ф.Е.Иванов, Г.В.Козаченко, О.О.Любич, Ю.В. Макогон, М.И.Прокопенко,

¹ Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник / Наук. ред. В. Яцура, Д. Олесевич. – Львів: Бак, 2001. – 624 с.

О.С.Редькин, В.О.Точилин, Р.Фатхутдинов, Л.И.Федулова, Ф.Хедоури, Д.М.Черваньов, М.Г.Чумаченко, И.Б.Швец, Г.К.Яловий и др.

Несмотря на значительные достижения современной научной мысли в области инновационной деятельности стран мирового хозяйства, существует необходимость проведения дальнейших исследований в области инновационного развития национальных экономик, а в частности в области реализации инновационных стратегий экономического развития.

Цель исследования

Целью написания данной статьи является выявление особенностей реализации инновационной стратегии в странах с различным типом социально-экономических систем и анализ основных тенденций развития инновационных процессов.

Основные результаты исследования

Развитие инвестиционно-инновационных процессов за последнее десятилетие характеризуется активизацией, как развитых стран мира, так и развивающихся. Это стало результатом усиления тенденций к повышению значимости научно-технических факторов интенсивного экономического роста, усилением интернационализации мировой научно-технической сферы, а также результатом распространения научных исследований, инновационных технологий и патентов в мире.

Страны мира в зависимости от уровня технологического развития с использованием кластерного анализа можно разбить на группы (кластеры). В таблице 1 представлены кластеры и отдельные страны, входящие в каждый кластер.

Таблица 1

Кластеры и страны по уровню технологического развития

<i>№ кластера</i>	<i>Страны входящие в кластер</i>
1	Азербайджан, Алжир, Бангладеш, Ботсвана, Вьетнам, Гватемала, Гаити, Замбия, Камбоджа, Кипр, Лаос, Мавритания, Монголия, Намибия, Непал, Парагвай, Сальвадор, Сирия, Судан, Тунис, Уругвай и другие.
2	Республика Беларусь, Боливия, Габон, Грузия, Египет, Казахстан, Колумбия, Мальта, Румыния, Саудовская Аравия, Узбекистан, Чили, ЮАР и другие.
3	Аргентина, Бельгия, Венгрия, Греция, Ирландия, Китай, Литва, Мексика, Польша, Португалия, РФ, Турция, Украина и другие.
4	Австрия, Бразилия, Дания, Италия, Норвегия, Республика Корея, Сингапур, Финляндия, Франция, Швейцария, Швеция
5	Австралия, Великобритания, Германия
6	США

Страны, входящие в кластер №1, - отсталые и в технологическом, и в экономическом плане. Многие из них принимают участие в международном разделении труда как поставщики дешевого сырья, их население в основном занято в аграрной сфере. Анализ стран кластера № 2 показал, что низкие доходы их жителей является главным препятствием на пути к повышению уровня технологического развития и внедрения в производство новых технологий. Низкие доходы не позволяют получать высшее образование, приводят к оттоку рабочей силы из сферы НИОКР. Страны, входящие в кластер № 3 отличаются от стран, имеющих низкие технологические достижения, так и от стран, входящих в кластеры № 4 и № 5. Из анализа состава стран кластера № 4 можно сделать вывод, что доля экспорта высокотехнологичных товаров тем больше, чем больше валовые отчисления направляется на НИОКР и чем выше степень урбанизации в стране. Если первый фактор не вызывает сомнений, то влияние урбанизации можно объяснить тем, что города выступают поставщиками и потребителями высококвалифицированной

рабочей силы и научных работников, и, следовательно, урбанизация является непременным условием разработки и производства высокотехнологичной продукции. Страны пятого кластера – наиболее развитые как в технологическом, так и в экономическом плане. Они вкладывают большие средства в разработку новых технологий, однако каждая последующая дополнительная единица вложений в НИОКР дает все меньшую отдачу в виде технологических новшеств. США оказались в отдельном кластере (кластер № 6), поскольку по своим показателям они значительно превосходят другие страны¹.

Сегодня основными центрами, где сконцентрированы мировые технологические ресурсы являются США, Япония и страны Западной Европы (в частности члены ЕС). Они являются лидерами в создании и внедрении инноваций. Это показывает количество зарегистрированных патентов и расходы на НИОКР (рис.1), а также количество инновационных стартапов и развитие венчурных компаний. Если учесть достижения стран по внедрению инноваций, то акценты в общем рейтинге несколько меняются в сторону новых-стран лидеров, которые достигли успехов в коммерциализации инноваций, например, доля Южной Кореи на мировом рынке гражданской наукоемкой продукции составляет 27%, в то время как в стран ЕС - 21%, в США - 15%.²

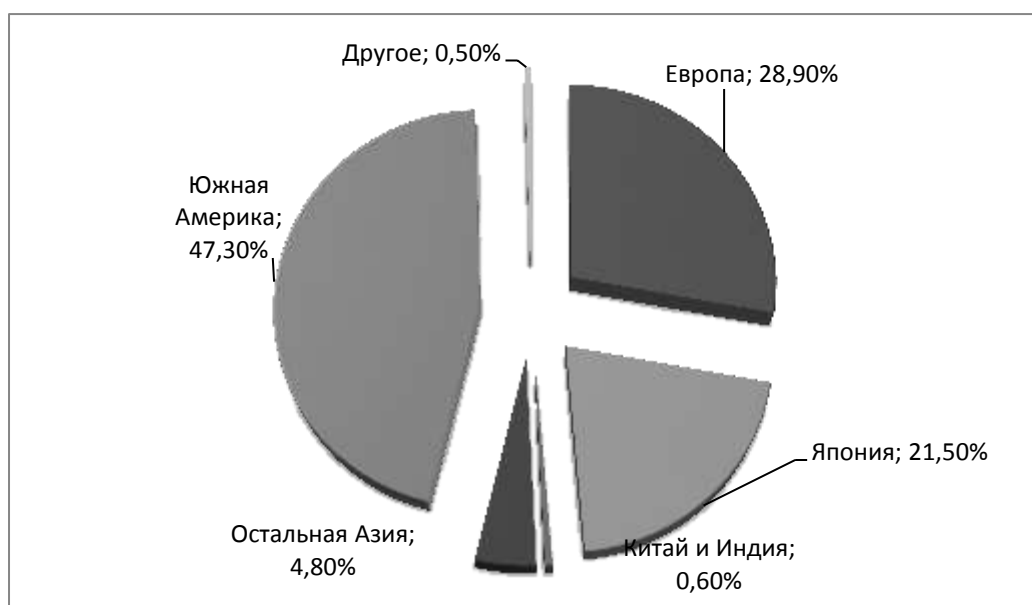

Рис.1. Региональная структура мировых расходов на НИОКР в 2011г., %

Следует отметить, что в последнее время происходят изменения в перераспределении сил в инновационной сфере. Так, ежегодно снижается доля европейских стран и США в области проведения исследований и разработок, а также сокращается их доля в области патентования. При этом достаточно активно растет доля развитых Азиатских стран: Япония, Тайвань, Корея, Сингапур.

Лидерами мировой технологической торговли длительный период оставались США, Япония, Германия. Сегодня США, Япония Финляндия и Германии продолжают удерживать свои лидирующие позиции в экспорте наукоемкой продукции, обеспечивая более ½ объема мировой наукоемкой продукции (рис.2), но при этом доли Великобритании, Франции и Италии заметно снизились.

¹ Влияние глобализации на государственное регулирование процессов формирования экономических отношений в сфере предпринимательства [Электронный ресурс] / Режим доступа к отчету: http://www.innovbusiness.ru/content/document_r_68A6EB1B-D9CB-4FA0-9562-74DB39C5BAFD.html

² UNCTAD World Investment Report 2012: [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.unctad.org>

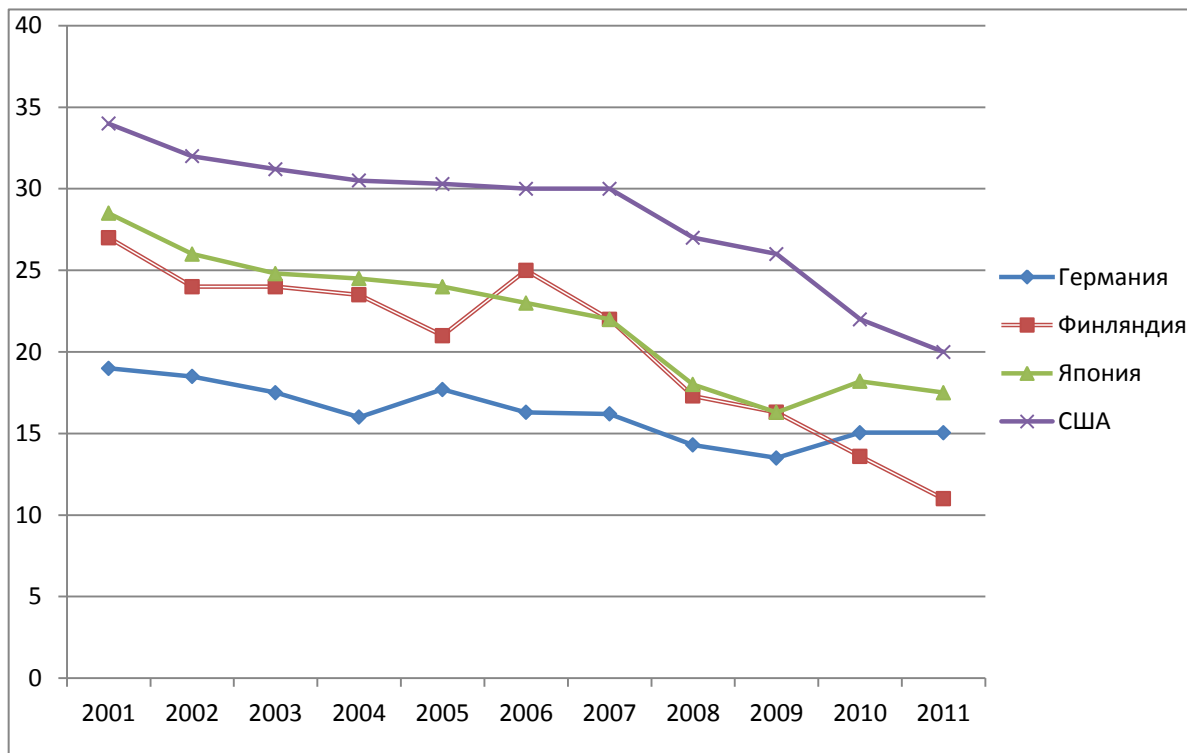

Рис. 2 Динамика высокотехнологичного экспорта отдельных развитых стран мира в 2000-2011 гг., % от экспорта промышленных товаров

Исследование тенденций развития инновационных процессов в мировой экономике свидетельствует о растущей роли развивающихся стран. То есть происходит перераспределение долей в пользу таких стран, как Индия, Сингапур, Российская Федерация, Казахстан, Южная Корея и т.д. (рис. 3). Сегодня их доля в мировом экспорте наукоемких изделий составляет уже более 15%.

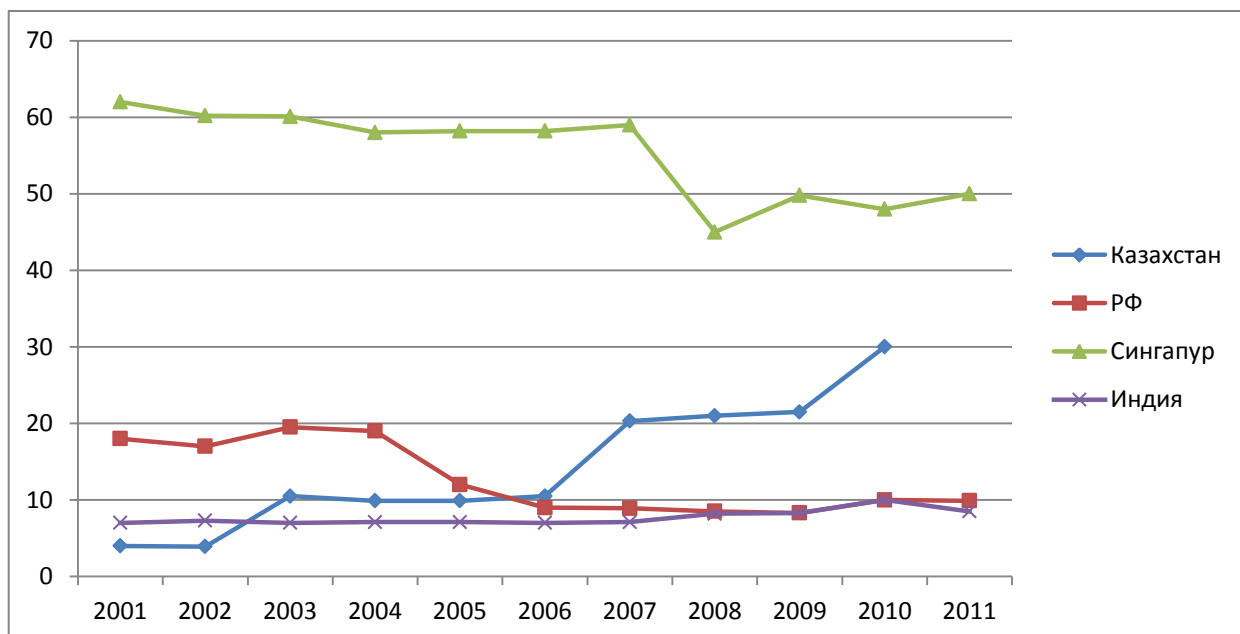

Рис.3. Динамика высокотехнологичного экспорта отдельных развивающихся стран, в 2000-2011 гг., % от экспорта промышленных товаров

Следует также отметить, что успешная реализация инновационной стратегии в такой стране как Сингапур привела к тому, что на нее сегодня приходится наибольшая доля

экспорта высокотехнологической продукции в общем объеме промышленных товаров. То есть сегодня эта страна является одной из стран, где наиболее динамично развивается инновационный потенциал.

Высокие показатели в экспорте наукоемкой продукции имеют также Мексика, Ирландия, Швеция, Таиланд, Австрия. Позиции этих стран сохраняются благодаря целенаправленной политике государства и продуманной инновационной стратегии, что обеспечивает соответствующее финансирование НИОКР.

Опыт развитых стран показывает, что разработка и реализация инновационной стратегии зависит, прежде всего, от ресурсов, которые необходимо направлять на решение инновационных задач. Если в среднем расходы на фундаментальные исследования принять за единицу, то расходы на прикладные НИОКР в развитых странах превышают их в 10 раз.

Типичным примером в финансировании НИОКР являются США, где законодательно определено, что пенсионные фонды должны инвестировать не менее 15% доходов в практическую экономическую деятельность, это создает условия для мощного финансирования венчурных фондов.

В развитых странах прямые государственные расходы на научные инновационные проекты составляют 2-3 % ВВП, в том числе в США – 2,8%, а в таких странах как Япония, Швеция Израиль, достигают 3,5-4,5 % ВВП, что отражено в таблице 2.

Таблица 2

Расходы промышленно развитых стран на науку

Страны	Затраты на науку	
	% от ВВП	на душу населения, дол. США
Швеция	3.70	773.8
Япония	3.46	731.3
США	2.84	842.3
Корейская республика	2.52	365.1
Германия	2.29	527.4
Франция	2.18	461.6
Великобритания	1.83	397.7
Канада	1.61	406.8

Советом Европы на заседании в Барселоне было решено увеличить общий уровень инвестиций в сферу исследований до 3% от ВВП, при этом две трети от этих расходов должны быть частными.¹

Это позволит европейским странам догнать по инновационно-инвестиционному уровню развития экономики главных конкурентов – США и Японию. Таким образом, в развитых странах наблюдается зависимость инновационного развития экономики от объемов затрат на научные исследования и научные разработки.

Кроме прямого государственного финансирования в развитых странах используется целый арсенал методов и финансово-кредитных инструментов для поддержки инновационного направления развития экономики. Эффективной формой такого направления стало гарантирование государством займов.

Рассмотрим основные источники финансирования инновационных процессов. В структуре финансирования НИОКР растущая доля принадлежит бизнес-сектору. Так, в европейских странах бизнес-сектор сегодня финансирует в среднем 65,5%, более 70% - в Швеции, Ирландии, Бельгии, Германии, Финляндии, Великобритании. Тогда как, например, в Японии бизнесом финансируется 77,1% всех подобных работ. Для США

¹ UNCTAD World Investment Report 2011: [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.unctad.org>

важным остается финансирование инноваций государственными средствами – 27,7%, но при этом 75,3% - финансируется за счет средств частных бизнес-инвесторов.

Количество международных патентных заявок, поданных по процедуре Договора Всемирной организации интеллектуальной собственности о патентной кооперации (РСТ), в 2011 году увеличилось в мире на 4,8% по сравнению с 2010 годом. Общий объем патентных заявок, поданных по процедуре РСТ, в 2011 составил 162,9 тыс. (2009 - 164тыс., 2010 – 155,4 тыс.)

США продолжают занимать ведущие позиции в списке стран, которые опубликовали наибольшее количество заявок в 2011 году – 44,9 тыс., даже несмотря на падение их количества на 1,7%. Этот показатель в Японии составил 32,2 тыс. (+7,9%), в Германии – 17,2 тыс. (+2,2%). Китай и Южная Корея продемонстрировали значительный рост на 56,2% и 20,5% соответственно. Завершают десятку рейтинга Франция, Великобритания, Нидерланды, Швейцария, Швеция (рис.4).

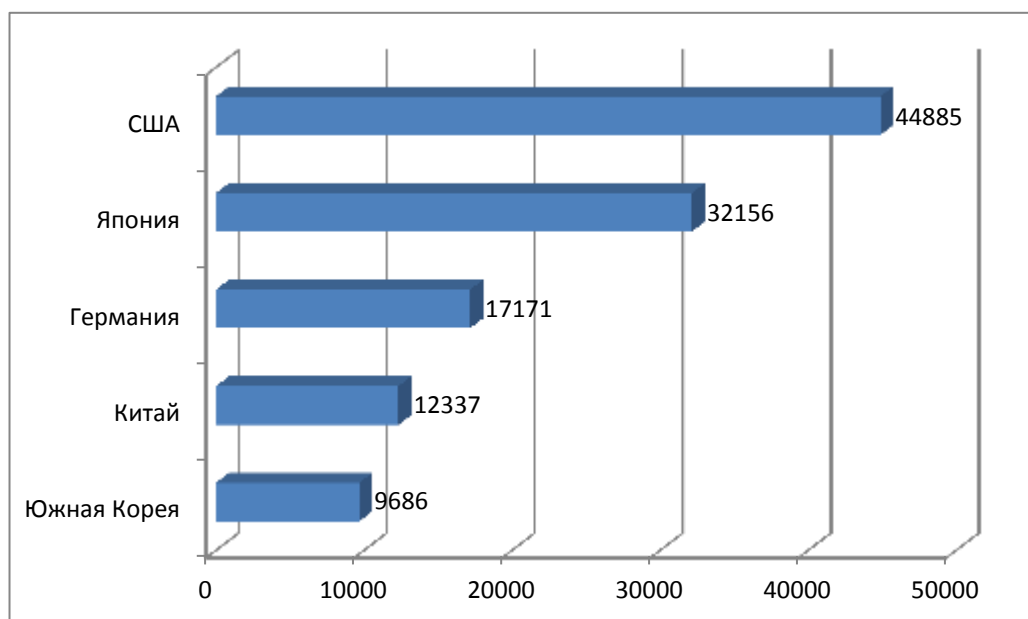

Рис. 4. Количество международных патентных заявок в разрезе отдельных стран мира, 2011г, тыс. шт.

Набольшее количество заявок на патенты было подано в области цифровых коммуникаций (10,6 тыс.), медицинских технологий (10,5 тыс.), компьютерных технологий (9,5 тыс.), фармацевтики (7,8 тыс.)

Для характеристики уровня изобретательской активности, степени технологической зависимости страны в статистике используются такие относительные показатели:

1. Коэффициент самообеспечения;
2. Коэффициент технологической зависимости;
3. Коэффициент технологической независимости.

Как уже было отмечено, и как свидетельствует международная статистика, США занимают доминирующее положение на мировом рынке технологий. Как в 80-е, так и в 90-е годы, и в 2000 года эта страна является мировым «нетто-экспортером» высоких технологий, и всех форм научно-технической деятельности, объединенных универсальным термином статистики ОЭСР - «международная передача технологий». В связи с этим следует обратить внимание на особую роль в оценке эффективности международной передачи технологий коэффициента «технологической независимости» - соотношения технологических балансов платежей и доходов страны-донора. Такой коэффициент в США составил: в 2007г. - 2,46; 2008 г. - 2,40; 2009 г. - 1,97; в 2010 г. – 1,51, в 2010г. – 1,29 (рис. 5)

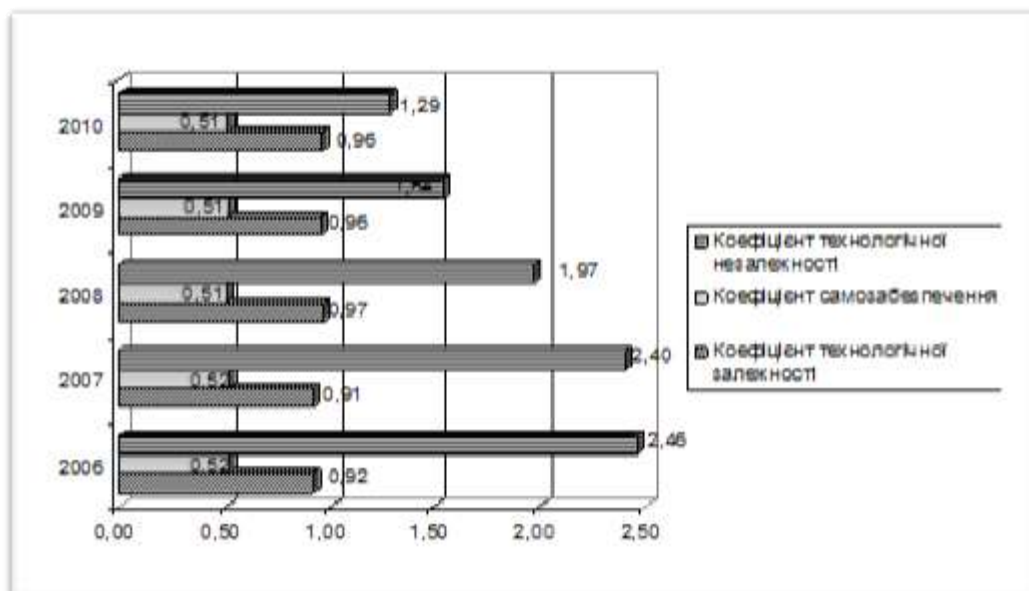

Рис.5. Динамика отдельных показателей инновационного развития США в 2007-2011 гг.

С данных, приведенных на рисунке 5, видно, что научно-исследовательский потенциал США может обеспечить себя наполовину. Это говорит о том, что в США большое количество изобретений приходится на зарубежных исследователей, что видно с динамики коэффициента технологической зависимости. То есть научно-исследовательская деятельность характеризуется активным участием своих и иностранных ученых.

Динамика рассчитанного показателя технологической зависимости свидетельствует о том, что в США экспорт инноваций преобладает над импортом. Но в последнее время намечается тенденция к замещению объемов экспорта и увеличение объемов импорта инноваций.

Для сравнения: только четыре страны-члены ОЭСР (Канада, Япония, Германия и Великобритания) достигли значений коэффициента «технологической независимости» 0,75-1,20. Именно отрасли с высокой долей НИОКР служат для международных научно-технических кругов критерием оценки концентрации национального научно-технического потенциала на основных направлениях НТП.

Экспортно-импортная ориентация наукоемких отраслей промышленности США находится в центре внимания научно-технической и промышленной политики страны в условиях открытости внутреннего рынка. Это обеспечивает, с одной стороны, конкурентоспособность американской науки, техники и промышленности, а с другой – привлечение зарубежного научно-технологического потенциала в те отрасли, где это рационально с позиций рыночного хозяйствования и национальных интересов.¹

Мировой опыт становления современного технологического рынка в США, Японии, Швеции и других странах показывает, что основной составляющей инновационной стратегии в развитых странах являются программы создания технополисов и технопарков, как инновационных центров, разработки которых обеспечивают новейшими технологиями различные сферы промышленного и сельскохозяйственного производства, транспорта и связи и т.п. Ярким примером является Финляндия, в которой действуют так называемые «научно-производственные инкубаторы», или «бизнес-инкубаторы».

¹ Федулова. Л.І. Глушко. О.О. Стан розвитку корпоративної (заводської) науки в Україні: загроза технологичній безпеці: [Електронний ресурс] // Режим доступа http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2009_46/st_46_02.pdf

Этот и другие примеры свидетельствуют о том, что за последнее десятилетие наблюдается прямое воздействие технологических инноваций развитых стран, а в особенности США, на научно-технический прогресс во всем мире. Их глобальное проникновение в международную хозяйственную политику определяется динамикой технологического платежного баланса и масштабам экспортно-импортных операций в наукоемких отраслях.

В контексте этого следует отметить, что среди приоритетных направлений развития инновационной деятельности, как для США, так и Японии, Великобритании, Германии, Финляндии и ряда других развитых стран является проведение космических исследований, развитие энергетической отрасли, здравоохранения, биотехнологии, информационные и компьютерные технологии. Национальная инновационная система Индии приоритетные позиции сосредоточила в областях информационных технологий и программного обеспечения, развития биотехнологий и космической сфере. Для Китая ведущими являются химическая и нефтехимическая отрасль, машиностроение, приборостроение и автоматика, биотехнологии и микробиология и др.

Выводы

Проведенное нами исследование реализации инновационной стратегии в странах с различным типом социально-экономических систем свидетельствует о том, что на сегодняшний день наблюдается стремительный рост объемов инновационной деятельности в развитых странах. Характерными особенностями развития национальных инновационных систем развитых стран мира являются активная государственная поддержка инновационной деятельности, ориентация экономики на научно-инновационное развитие, стимулирование инноваций и др. Такой подход обеспечивает странам рост научно-инновационного потенциала и расширение инвестиционных возможностей. Учитывая опыт развитых стран в выборе инновационных стратегий и их реализации, развивающиеся страны могут не только их догнать, но и опередить и выйти на первые места по объемам инноваций.

Что касается развивающихся стран, то следует отметить, что на современном этапе их инновационное развитие является достаточно динамичным, об этом свидетельствует то, что данная группа стран в несколько раз увеличила объемы затрат на исследования и разработки и тем самым они все более интенсивнее вовлекаются в мировые инвестиционно-инновационные процессы.

Таким образом, учитывая всю приведенную выше информацию, следует отметить, что первостепенной задачей в странах с различным типом социально-экономических систем является определение стратегических направлений инновационного развития и создания среды их реализации. В этой связи все страны пытаются найти и защитить ниши, подходящие для своих инновационных систем в новых условиях глобальной конкуренции.

ОСОВНЫЕ АСПЕКТЫ ВЫРАБОТКИ АНТИКРИЗИСНОЙ ПОЛИТИКИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ АГРАРНОГО СЕКТОРА

*Светлана КУРАКСИНА,
Комратский Государственный Университет*

Experience of agricultural enterprises in the Republic of Moldova, as well as foreign practice, shows the high economic and social efficiency in their agricultural production. Above all, this is due to the expansion of economic self-sufficiency and economic responsibility, as well as increased industrial activity, as these strongly relate to their personal interests and coincide with future public interests. Agricultural enterprise can be more flexible and respond quickly to changes in consumer demand, more geared to the production of scarce goods and, therefore, contributes to the diversification of the food market of the country.

Сельскохозяйственное производство, как и другие отрасли материального производства, является составной частью общего товарного производства республики. Это обуславливает признание того факта, что крестьянские хозяйства, арендные предприятия, сельскохозяйственные кооперативы, акционерные общества, государственные предприятия и другие производственные предприятия и объединения функционируют в условиях рыночной экономики в едином качестве - в качестве сельскохозяйственных товаропроизводителей, продукция которых представляет собой товар со всеми присущими ему функциями и свойствами. Соответственно продукция сельскохозяйственных товаропроизводителей в форме товара поступает в потребление лишь через куплю-продажу на рынке.

Исключительным правом предприятий аграрного сектора является распоряжение произведенной сельскохозяйственной продукцией, в том числе товарной. С учетом ситуации на рынке предприниматель самостоятельно определяет каналы реализации продукции¹. По мере развития рыночных отношений и рынка продовольственных товаров предприниматели аграрного сектора могут выйти со своей продукцией на постоянно действующие ярмарки, на торговые точки продовольственных товаров.

Предприятия аграрного сектора, как правило, нуждаются в заемных средствах, — как для первоначального накопления, так и на дальнейшее развитие своего хозяйства. Рассчитывать на то, что в современных условиях предприниматели аграрного сектора смогут самостоятельно основать свое хозяйство, создать крепкое конкурентоспособное предприятие не приходится. В большинстве случаев они не располагают достаточно крупными собственными накоплениями, чтобы построить хотя бы собственный дом, не говоря уже о средствах на приобретение техники, скота, производственных помещений².

Предпринимателям аграрного сектора предоставлено право пользоваться кредитами банков на возвратной основе под определенный процент. Однако, выдавая ссуду, банк в обязательном порядке требует гарантий ее возврата. Такие гарантии обеспечиваются залогом и другими видами обеспечения обязательств. Используя заемный капитал на нужды своего хозяйства, предприниматель каждый раз рискует «увязнуть» в долгах. Поэтому, прежде чем идти на такой риск, необходимо все просчитать и соизмерить со своими возможностями, чтобы своевременно вернуть кредит вместе с процентами.

¹Mundell, R. A. A Reconsideration of the Twentieth Century // The American Economic Review. Vol. 90, No. 3 (Jun., 2000). p. 327—340.

²Иванова Н. Инновации в условиях кризиса: тенденции и перспективы // Проблемы теории и практики управления. - 2009. - №9. - с. 8-17.

Погашение займа не должно в будущем нанести экономический ущерб хозяйству и снизить жизненный уровень семьи хозяина аграрного хозяйства.

Однако на практике при получении кредита предприниматели аграрного сектора сталкиваются с определенными трудностями:

- большой объем запрашиваемых банком документов, характеризующих хозяйственную деятельность;

- кредиты выдаются, в основном, краткосрочные, а для целей первоначального обустройства, дальнейшего развития и покрытия текущих расходов необходимы долгосрочные;

- отсутствие средств и имущества, необходимых для обеспечения гарантий возврата кредита;

- высокие проценты за пользование кредитом наносят экономический ущерб хозяйству, либо ставят под сомнение целесообразность получения займа.

- эффективной формой финансовой поддержки являются льготные условия кредитования, однако не все хозяйства могут рассчитывать на получение такого кредита.

Опыт становления предприятий аграрного сектора в нашей республике убедительно показывает, что в условиях слабой материально-технической базы, завышенных цен на промышленные товары и производственные услуги без помощи кооперативов трудно, а иногда практически невозможно наладить рентабельное производство¹.

Большое значение имеет также кооперация мелких хозяйств с крупными сельскохозяйственными предприятиями. Как показал опыт, она не только позволяет добиваться экономии ресурсов, но и налаживать доверительные партнерские отношения, снимать социально - психологическую напряженность.

С одной стороны кооперацию мелких хозяйств можно рассматривать как систему первичных кооперативных формирований (производственных, обслуживающих, кредитных, страховых и др.), с другой - как интеграционный процесс развития устойчивых связей мелких хозяйств с различными хозяйствующими субъектами. Иными словами, кооперирование можно рассматривать с позиций как горизонтальной, так и вертикальной интеграции в АПК.

Предприниматели аграрного сектора, руководствуясь своими интересами, могут добровольно объединяться в первичные кооперативы, ассоциации, союзы и другие организации по производству, переработке и сбыту сельскохозяйственной продукции, материально-техническому снабжению, строительству, техническому, водохозяйственному, ветеринарному, агротехническому обслуживанию. Они могут быть членами как отраслевых, так и территориальных ассоциаций, союзов и кооперативов, а также вступать в кооперативные отношения с крупными сельскохозяйственными, промышленными и иными предприятиями, организациями и лицами.

Основным звеном системы кооперации являются первичные кооперативы. Они представляют собой самостоятельные предприятия, создаваемые путем добровольного объединения на основе членства граждан и (или) юридических лиц и формирования общего имущества с целью совместного производства продукции и оказания услуг.

Такие кооперативы подразделяются, прежде всего, по видам деятельности. По этому признаку можно выделить четыре основные группы кооперативов: производственные, обслуживающие, кредитные и страховые. Производственные могут специализироваться на различных видах растениеводческой и животноводческой продукции. Их члены обычно не имеют статуса юридического

¹Закон о мерах по оздоровлению финансово-экономического положения животноводческих предприятий АТО Гагаузия.

лица. Они совместно используют землю и другие средства производства, обязаны принимать непосредственное участие в трудовой деятельности. Обслуживающие кооперативы выполняют лишь отдельные операции в сфере сбыта, снабжения, производственного обслуживания. Их члены сохраняют статус юридического лица; личное участие в работе кооператива не обязательно. Хозяйства, вступающие в кредитные и страховые кооперативы, также сохраняют статус юридического лица; за счет их паевых взносов создается фонд финансовых средств, служащий базой для различных кредитных или страховых операций. Работают в них, как правило, соответствующие специалисты на основе найма. Хозяйство может быть членом сразу нескольких кооперативов (обычно 2-3) различного профиля.

Более высокая степень интеграции, чем в кооперативах, достигается в ассоциациях предпринимателей аграрного сектора. Они создаются путем добровольного объединения самостоятельных хозяйств. Ассоциации на базе бывших колхозов и совхозов могут создаваться лишь при условии предварительного раздела их земельных и производственных фондов, а также передачи (продажи) земельных участков гражданам в порядке, предусмотренном законодательством¹.

В целях более полного использования своих ресурсов хозяйства могут вступать в кооперационные и интеграционные связи с другими предприятиями и организациями АПК — сельскохозяйственными, заготовительными, перерабатывающими, торговыми².

Такая кооперация способствует росту эффективности всей технологической цепи - от обеспечения сельского хозяйства средствами производства до реализации конечной продукции. Кроме того, она позволяет решить многие проблемы, возникающие на предприятиях, особенно на стадии их становления.

Политика антикризисного управления представляет собой часть общей стратегии предприятия АПК, заключающейся в разработке и использовании системы методов предварительной диагностики угрозы для предприятия и механизмов оздоровления предприятия, обеспечивающих его защиту от банкротства³.

Реализация политики антикризисного управления предусматривает применение нами следующей концепции (рисунок 1).

Каждый из рассматриваемых этапов содержит следующее:

1. В этих целях в системе общего анализа состояния предприятия выделяется особая группа объектов наблюдения, формирующая возможное "кризисное поле", реализующее угрозу для предприятия.

2. При обнаружении существенных отклонений от нормального хода деятельности, выявляются масштабы кризисного состояния предприятия, т.е. его глубина с позиций угрозы для предприятия. Это позволяет осуществлять соответствующий селективный подход к выбору системы механизмов защиты.

3. Разработка политики антикризисного управления определяет необходимость, влияния отдельных факторов на формы и масштабы кризисного финансового развития; прогнозирование развития факторов, оказывающих такое негативное влияние.

4. Механизм управления может быть направлен на реализацию трех принципиальных целей:

а) обеспечение финансового оздоровления предприятия за счет реализации внутренних резервов хозяйственной деятельности;

б) за счет внешней помощи и частичной его реорганизации;

¹Постановление правительства Республики Молдова "О правительственной программе антикризисных мер", от 02.07.1998 г.

²Антикризисное управление: Учебник / Под ред. Э. М. Короткова. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 432 с.

³Трушин Ю. Курс на развитие АПК / Ю.Трушин // АПК: экономика, управление. — 2009. — № 5. — С.15-22.

Рис. 1. Основное содержание концепции антикризисного управления предприятием.

Источник: Разработано автором.

в) прекращение хозяйственной деятельности (в связи с невозможностью оздоровления предприятия).

5. Внутренние механизмы стабилизации должны обеспечить реализацию срочных мер по возобновлению платежеспособности и восстановлению устойчивости предприятия за счет внутренних резервов.

6. В процессе санации необходимо обосновать выбор наиболее эффективных ее форм (включая формы, связанные с реорганизацией предприятия) с тем, чтобы в возможно более короткие сроки достичь оздоровления предприятия.

7. Обеспечение необходимых процедур связано с разработкой соответствующего бюджета, подготовкой активов к реализации.

Каждому этапу стабилизации предприятий аграрного сектора соответствуют определенные механизмы, которые в практике менеджмента принято подразделять на оперативный, тактический и стратегический (таблица 1.).

Таблица 1.

Основные механизмы стабилизации предприятий аграрного сектора.

Этапы стабилизации	Механизмы стабилизации		
	Оперативный	Тактический	Стратегический
1. Устранение неплатежеспособности.	Система мер, основанная на использовании принципа "отсечения лишнего"	-	-
2. Восстановление финансовой устойчивости	-	Система мер, основанная на использовании моделей финансового равновесия	-
3. Изменение стратегии с целью ускорения экономического роста	-	-	Система мер, основанная на использовании моделей ускоренного роста.

Источник: Разработано автором на основе¹.

Вышеперечисленные механизмы стабилизации подразделяются иногда на "защитные" и "наступательные". Оперативный механизм стабилизации предприятия, основанный на принципе "отсечение лишнего", представляет собой защитную реакцию предприятия на неблагоприятное развитие и лишен каких либо наступательных управленческих решений. Тактический механизм стабилизации, используя отдельные защитные мероприятия, в целом представляет собой наступательную тактику, направленную на перелом неблагоприятных тенденций развития предприятия. Стратегический механизм стабилизации представляет собой исключительно наступательную стратегию развития, подчиненную цели ускорения всего экономического роста предприятия.

Выводы. Развитие сельского хозяйства - это не узко отраслевая, а комплексная проблема. Основными целями стратегии оздоровления сельского хозяйства АТО Гагаузии являются:

- устойчивое развитие сельскохозяйственного производства по пути интенсификации с максимальным использованием современных достижений науки,

¹Агропромышленный комплекс на пороге 19 века: Вопросы теории и практики. Сборник научных трудов, Екатеринбург, Издательский дом УРГСХА, 2000 г., 256с.

техники и агротехнологии, обеспечение конкурентоспособности сельхозпродукции на отечественном и зарубежном рынках;

- увеличение производства качественной и экологически чистой сельхозпродукции и удовлетворение потребностей населения на основе эффективного использования производственного потенциала, сельхозпроизводителей;

- создание дополнительных рабочих мест и сокращение безработицы на селе;

- повышение эффективности сельскохозяйственного производства и обеспечение экономической устойчивости сельхозпроизводителей;

- социальное развитие села, повышение уровня и качества жизни сельского населения, сближение условий жизни городских и сельских жителей.

Для долгосрочного устойчивого развития сельского хозяйства Республики Молдова и АТО «Гагаузия» необходимо на научной основе проводить активную работу по следующим приоритетным направлениям:

- развитие и укрепление научно-технического потенциала аграрной сферы, развертывание масштабных исследований актуальных проблем прогрессивного развития сельского хозяйства;

- восстановление плодородия почвы, наиболее полное, эффективное и рациональное использование земельных, природных, а также производственных и трудовых ресурсов;

- совершенствование техники и технологии, последовательный перевод сельского хозяйства республики от частичной к комплексной механизации, в последующем — на этап «системы машин», а от него к информационно-биологическим системам, основу которых составляют две ключевые технологии - системы глобального позиционирования и геновая инженерия;

- повышение урожайности сельхозкультур и продуктивности животноводства, масштабное развитие семеноводства, племенного дела, мелиорации и химизации;

- подготовка и повышение квалификации кадров рабочих, специалистов и руководителей хозяйств, отвечающих современным требованиям научно-технического прогресса и рыночных условий хозяйствования.

Растениеводство АТО Гагаузии имеет большие перспективы, а бесспорно приоритетным в настоящее время следует считать развитие виноградарства, садоводства, и производства зерна. Животноводство является приоритетной отраслью сельского хозяйства, таковой она останется и в перспективе. Однако рост поголовья скота, экстенсивный путь развития животноводства бесперспективны. Интенсификация производства, повышение продуктивности скота и птицы представляют собой единственно приемлемые стратегические направления развития животноводства АТО Гагаузии.

Развитие и интенсификация сельского хозяйства, повышение урожайности полей и продуктивности скота в решающей степени зависит от состояния материально-технической базы. Инвестиции в обновление и реконструкцию материально-технической базы сельского хозяйства крайне малы, а их доля в структуре инвестиций в основной капитал республики из года в год снижается. Необходимо радикально пересмотреть инвестиционную политику в стране. Инвестиции в основной капитал сельского хозяйства необходимо осуществлять в приоритетном порядке с учетом его экономической роли и социального значения. Крайне важно дальнейшее расширение и совершенствование условий республиканской системы финансовой аренды (лизинга) сельхозтехники. Следует создать Республиканский инвестиционный фонд финансовой аренды (лизинга), учредить ОАО «Гагагролизинг», организовать производство остро дефицитных видов техники.

Одним из основных факторов деградации земли и снижения плодородия почвы является недостаток, а в последние годы резкое уменьшение вносимых минеральных и органических удобрений, сокращение удобренной площади. Имеющиеся в республике возможности удобрения посевов, особенно органическими удобрениями, используются совершенно недостаточно. Следует поощрять и поддерживать производство удобрений на

малых предприятиях республики, организовать сохранение, доставку до полей и рациональное использование органических удобрений.

Для АТО Гагаузии исключительно актуально продолжение институциональных преобразований, формирование современных предпринимательских структур, совершенствование организационно-правовых форм субъектов хозяйствования, преодоление монополизма и развитие свободной конкуренции во всех структурах и звеньях сельского хозяйства. Прежде всего необходимо принять неотложные и радикальные меры по дальнейшему реформированию, реструктуризации и финансовому оздоровлению сельскохозяйственных предприятий¹.

Интенсификация и повышение эффективности сельскохозяйственного производства требует развития и углубления интеграции и кооперирования субъектов хозяйствования, создания современных крупных сельхозпредприятий индустриального типа, объединения сельхозпроизводителей, перерабатывающих хозяйств, организаций агроинфраструктуры в территориально-производственные комплексы (кластеры), в крупные агрохолдинги, агрофирмы и другие типы объединений. Агрохолдинги и агрофирмы вполне могут быть сформированы определив в качестве основных (материнских) компаний крупные экономически мощные предприятия АПК республики, в частности - консервные, коньячные, виноградарские, винодельческие и другие.

Для устойчивого развития сельского хозяйства необходимо дальнейшее совершенствование и усиление системы государственной финансовой и материально-технической поддержки сельхозпредприятий, хозяйств населения, организаций агроинфраструктуры. Государственное регулирование и государственная поддержка, а также функционирование механизма рынка должны в конечном счете обеспечить решение имеющихся и возникающих проблем, дальнейшее устойчивое развитие сельского хозяйства АТО Гагаузии.

¹Пармакли, Д. М. «Современные аграрные отношения в РМ», уч. пособие, Комрат, 2002 г.,102 с.

SECȚIA INGINERIE

TRANSFIGURAREA ELECTRICĂ PRIN REPREZENTAREA ÎN COMPLEX

*Valeriu ABRAMCIUC,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

The article presents some results which relate to the efficiency of electrical transfiguration of circuits through the submission in the form of complex numbers, for sinusoidal permanent regime. Based on a detailed presentation of several examples, it is concluded that using symbolic method to analyze electrical circuits it is possible to convert the integro-differential equations into linear algebraic equations.

1. Introducere

Substituirea unui multipol (circuit) dat printr-un multipol (circuit) echivalent se numește transfigurare electrică. Transfigurarea electrică conservă relațiile dintre curenții și tensiunile bornelor de acces și, prin urmare, curenții și tensiunile în circuitul exterior celui transfigurat nu se modifică.

Sunt cunoscute metodele de transfigurare, folosite în cadrul circuitelor electrice cu tensiuni și curenți care nu variază în timp, adică la care regimul permanent este staționar (numit și de curent continuu). Menționăm, dintre acestea, echivalența surselor reale (o sursă reală de energie electrică admite două scheme echivalente: una ca sursă de tensiune și alta ca sursă de curent), transfigurările serie, paralel, stea-poligon complet (care include situația particulară stea – triunghi, cu transfigurarea în ambele sensuri). De menționat, că, din punctul de vedere al analizei circuitelor electrice, transfigurarea stea-poligon complet prezintă o mare importanță, deoarece eliminarea punctului neutru reduce cu o unitate numărul nodurilor circuitului. Prin transfigurări succesive se pot elimina toate nodurile interioare ale unui multipol ¹.

Regimul permanent sinusoidal reprezintă o importanță deosebită, teoretică și practică și intervine atât în producerea, transmisia și utilizarea energiei electrice, cât și în telecomunicații, semnalizări și automatizări ². Semnalele purtătoare de informații sunt suprapuneri de semnale sinusoidale, iar transmisia la distanță a energiei electromagnetice se face pe linii parcurse de curenți alternativi (variind periodic cu valori medii nule).

În baza motivelor menționate, lucrarea dată se axează pe analiza unor transfigurări ale circuitelor/rețelelor electrice, în regim permanent sinusoidal, folosind reprezentarea în complex.

2. Unele elemente definitorii

Circuitele (sau rețelele) electrice intervin în producerea energiei electromagnetice, transportul, distribuția la locul de utilizare și conversia acestei energii. Circuitele electrice se constituie prin interconectarea elementelor de circuit (rezistoare, bobine, condensatoare, surse de energie, etc.), conform unor scheme de conțin laturi, noduri și ochiuri.

Sursa de tensiune și sursa de curent sunt elemente de circuit active, în sensul că, atunci când funcționează în regim de generator, transmit către exterior energia electromagnetică. Elementele de circuit pasive sunt acelea care primesc energie din exterior, pe care o transformă

¹ Шмидт Н. М. Приложение комплексных чисел в электротехнике. Молодой ученый, 2012, №2, с. 320 - 323.

² Abramciuc V. Transformatoare electrice. Vol. 1. Breviare și enunțuri. Chișinău, Centrul Ed. al UASM, 2007. – 145 p.

în altă formă (rezistorul, spre exemplu) sau o acumulează ca energie electrică (condensatorul) sau energie magnetică (bobina).

Laturile active ale unei scheme electrice sunt acelea care conțin surse de tensiune sau de curent, celelalte numindu-se laturi pasive. O partiție a unei scheme electrice se numește activă, respectiv pasivă, atunci când conține, respectiv nu conține, laturi active. Dacă în schema electrică a unui circuit activ se substituie sursele de tensiune prin rezistențele lor interne și sursele de curent prin conductanțele interne se obține schema pasivizată a circuitului.

Se numește ochi succesiunea de laturi ce formează un contur închis, aparținând schemei electrice.

Elementele ideale de circuit sunt obiecte idealizate în sensul că interacțiunea electromagnetică cu exteriorul poate fi complet caracterizată printr-un sistem de curenți și un sistem de tensiuni electrice.

Elementele de circuit pentru care relațiile între tensiuni și curenți sunt liniare (neliniare) se numesc elemente liniare (neliniare) de circuit. Dacă relațiile liniare dintre curenți și tensiuni conțin coeficienți variabili în timp, elementele de circuit sunt parametrice. Un circuit electric liniar conține doar elemente de circuit liniare.

Problema fundamentală a calculului unui circuit electric constă în determinarea intensităților curenților din laturile acestuia. Un sistem de ecuații independente, dedicat acestui scop, se poate obține cu ajutorul celor două teoreme ale lui Kirchhoff, considerate ca esențiale în teoria circuitelor electrice¹.

Circuitele electrice de curent variabil în timp prezintă o importanță majoră pentru aplicațiile tehnice, cele mai importante regimuri de studiu al acestora fiind:

a) *regimul tranzitoriu*, în care valorile instantanee ale curenților și tensiunilor sunt funcții oarecare de timp;

b) *regimul sinusoidal*, în care toate mărimile ce descriu funcționarea circuitului au variații sinusoidale în timp;

c) *regimul periodic nesinusoidal*, în care tensiunile și curenții prezintă o variație periodică oarecare în timp.

Studiul circuitelor, în aceste regimuri de funcționare, se poate face sistematic, cu metode relativ simple și eficiente, dacă sunt întrunite următoarele condiții:

- intensitatea curentului este uniform repartizată pe secțiunea transversală a conductoarelor;
- variația în timp a curenților și tensiunilor este suficient de lentă pentru ca peste tot, cu excepția dielectricului dintre armăturile condensatoarelor, să poată fi neglijat curentul de deplasare (caracterul cvasistaționar al regimului de variație în timp);
- dielectricul din jurul conductoarelor ce alcătuiesc circuitul să fie perfect izolat.

Circuitele electrice, funcționând în regim sinusoidal, prezintă o importanță deosebită în aplicațiile tehnice privind producerea, transportul și utilizarea energiei electromagnetice. Într-un astfel de circuit, valorile instantanee ale curenților și tensiunilor sunt toate sinusoidale, de aceeași frecvență.

Modelarea în domeniul timp a circuitelor liniare conduce la sisteme de ecuații integro-diferențiale liniare cu coeficienți constanți, în care necunoscutele sunt, de obicei, valorile instantanee sinusoidale ale curenților laturilor. Rezolvarea acestor sisteme se poate face, simplu și eficace, utilizând metoda simbolică – metodă ce transformă ecuațiile integro-diferențiale în ecuații algebrice liniare².

¹ Abramciuc V. Transformatoare electrice. Vol. 2. Răspunsuri și rezolvări metodice. Chișinău, Centrul Ed. al UASM, 2007. – 218 p.

² Теоретические основы электротехники: Теория электрических цепей и электромагнитного поля: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. С.А. Башарина, В.В. Федорова. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 304 с.

3. Transfigurarea circuitelor electrice

Analiza circuitelor electrice și calculul acestora se realizează eficient în cazul folosirii transfigurării prin reprezentarea în complex.

În fig. 1 este reprezentat un circuit electric mixt, elementele cărui au valori cunoscute ai parametrilor, sursa de alimentare este armonică, valoarea efectivă a tensiunii fiind U și frecvența f (pulsatia $\omega = 2\pi f$). Se vor scrie relațiile de calcul ale impedanțelor, tensiunilor și curenților, folosind transfigurarea acestui circuit.

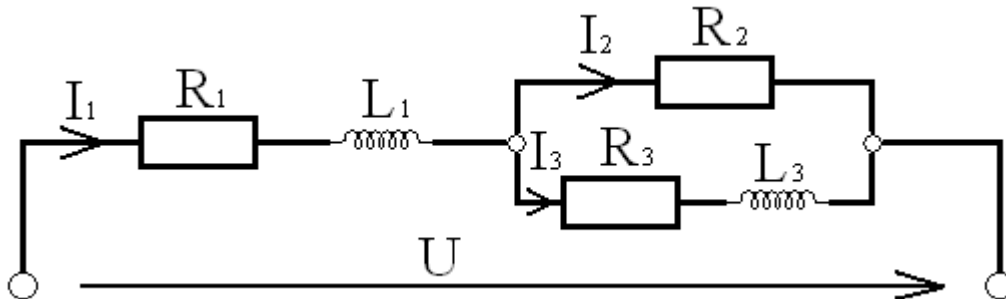

Fig. 1. Circuit electric mixt, exemplificare pentru calcul

Elementele de circuit cu indicele 1 formează impedanța, în complex, $\underline{Z}_1 = R_1 + j\omega L_1$, iar cele cu indicele 2 și 3 formează impedanțele $\underline{Z}_2 = R_2$ și, respectiv, $\underline{Z}_3 = R_3 + j\omega L_3$. Impedanța echivalentă \underline{Z}_{ech} a circuitului se va scrie astfel:

$$\underline{Z}_{ech} = \underline{Z}_1 + \frac{\underline{Z}_2 \cdot \underline{Z}_3}{\underline{Z}_2 + \underline{Z}_3} = \dots = R_{ech} + j\omega L_{ech} = Z_{ech} \cdot e^{j\gamma_{ech}},$$

în care $Z_{ech} = \sqrt{R_{ech}^2 + (\omega L_{ech})^2}$, iar $\gamma_{ech} = \arctg \frac{\omega L_{ech}}{R_{ech}}$. Reprezentarea impedanței echivalente

\underline{Z}_{ech} în formă exponențială este utilă pentru situația în care se cere determinarea curenților prin ramuri și a tensiunilor pe porțiunile de circuit.

Curentul \underline{I}_1 :

$$\underline{I}_1 = \frac{\underline{U}}{\underline{Z}_{ech}} = \frac{U}{Z_{ech}} = I_1 \cdot e^{-j\gamma_{ech}},$$

în care s-a considerat nulă faza inițială φ_U a tensiunii de alimentare, $\underline{U} = U \cdot e^{j\varphi_U} = U$, iar

$$I_1 = \frac{U}{Z_{ech}}.$$

Pentru tensiuni, se scriu relațiile: $\underline{U}_1 = \underline{I}_1 \cdot \underline{Z}_1$; $\underline{U}_{12} = \underline{U} - \underline{U}_1$.

Curenții \underline{I}_2 și \underline{I}_3 :

$$\underline{I}_2 = \frac{\underline{U}_{12}}{\underline{Z}_2}; \quad \underline{I}_3 = \frac{\underline{U}_{12}}{\underline{Z}_3},$$

satisfac relația:

$$\underline{I}_1 = \underline{I}_2 + \underline{I}_3.$$

Se va analiza, pentru exemplificare, circuitul prezentat în fig. 2.

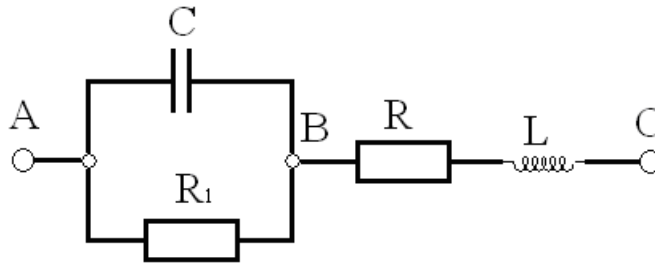

Fig. 2. Circuit electric pentru transfigurare

Se admite că se cunosc: valorile tuturor parametrilor circuitului: R , R_1 , L , C ; tensiunea U_{AC} și frecvența/pulsația acesteia. Se cer: impedanța echivalentă \underline{Z}_{AC} ; tensiunile U_{AB} , U_{BC} (eventual, și U_R , U_L); curenții I_C , I_{R_1} , I_R și I_L (valorile și fazele).

Este relativ simplu de realizat calculele, exprimând mărimile în complex. Se vor prezenta relațiile, fără a aduce comentarii detaliate. Impedanțele, în complex, se scriu prin relațiile:

$$\frac{1}{\underline{Z}_{AB}} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{-j \cdot \frac{1}{\omega C}} = \frac{1}{R_1} + j \omega C,$$

de unde, ca urmare a transformărilor, se obține, în formă algebrică:

$$\underline{Z}_{AB} = \frac{R_1}{1 + j \omega C R_1} = \dots = \frac{R_1}{1 + \omega^2 C^2 R_1^2} - j \frac{\omega C R_1^2}{1 + \omega^2 C^2 R_1^2};$$

$$\underline{Z}_{BC} = R + j \omega L;$$

$$\underline{Z}_{AC} = \underline{Z}_{AB} + \underline{Z}_{BC} = \left[\frac{R_1}{1 + \omega^2 C^2 R_1^2} - j \frac{\omega C R_1^2}{1 + \omega^2 C^2 R_1^2} \right] + [R + j \omega L] =$$

$$= \left\{ R + \frac{R_1}{1 + \omega^2 C^2 R_1^2} \right\} - j \left\{ \omega \cdot \left(\frac{C R_1^2}{1 + \omega^2 C^2 R_1^2} - L \right) \right\} = R_{AC} - j X_{AC},$$

unde R_{AC} este rezistența activă echivalentă, iar X_{AC} reprezintă reactanța (inductivă sau capacitivă, funcție de valorile mărimilor implicate) echivalentă. Aici, s-au folosit paranteze pentru a scoate în evidență numerele complexe sau părțile (reale/active și imaginare/reactive) ale acestora.

Folosind legea lui Ohm, se determină intensitatea curentului prin elementele echivalente înseriate R_{AC} și X_{AC} ,

$$\underline{I} = \frac{\underline{U}}{\underline{Z}_{AC}},$$

care, de fapt, reprezintă și curentul prin elementele R și L , adică $\underline{I} = \underline{I}_{BC} = \frac{\underline{U}_{BC}}{\underline{Z}_{BC}}$, relație din

care se determină ușor tensiunea \underline{U}_{BC} . Se determină și tensiunea pe porțiunea AB a circuitului, folosind relația:

$$\underline{U}_{AB} = \underline{U} - \underline{U}_{BC},$$

apoi, și curenții \underline{I}_C și \underline{I}_{R_1} :

$$\underline{I}_C = \frac{\underline{U}_{AB}}{-j \cdot \frac{1}{\omega C}} = j \omega C \cdot \underline{U}_{AB}; \quad \underline{I}_{R_1} = \frac{\underline{U}_{AB}}{R_1},$$

respectându-se egalitatea:

$$\underline{I}_{BC} = \underline{I}_C + \underline{I}_{R_1}.$$

În consecință, se constată eficientizarea calculului circuitelor electrice prin folosirea transfigurărilor în complex.

4. Permitivitatea relativă complexă a condensatorului cu pierderi

În teoria circuitelor electrice, o importanță deosebită îi revine realizării analizei adecvate a situațiilor practice și elaborarea corectă a schemelor electrice de principiu care fidel descriu procesele reale. În continuare, se va analiza un condensator cu pierderi.

Pentru un dielectric liniar și izotrop, se admite că permitivitatea relativă complexă este de forma:

$$\underline{\epsilon}_r = \epsilon_r' - j\epsilon_r'' \tag{1}$$

și vom arăta deductiv ca expresia este teoretic confirmată.

Neglijând efectele de margine, prin definiție, admitanța unui condensator cu dielectric are expresia:

$$\underline{Y}_{C_{ech}} = j\omega \underline{\epsilon}_r C_0 = j\omega (\epsilon_r' - j\epsilon_r'') C_0 = \omega \epsilon_r'' C_0 + j\omega \epsilon_r' C_0, \tag{2}$$

unde: C_0 reprezintă capacitatea condensatorului în absența dielectricului. Schema echivalentă a condensatorului este reprezentată în fig. 3a.

Prin urmare, condensatorul cu dielectric este echivalent cu un condensator fără pierderi având capacitatea de ϵ_r' ori mai mare: $C_{ech} = \epsilon_r' C_0$ și o rezistență de pierderi conectată în paralel, de valoare: $R_{ech} = \frac{1}{\omega \epsilon_r'' C_0}$.

Din schema echivalentă și relația (2), se observă că ϵ_r' caracterizează dielectricul din punctul de vedere al capacității sale de a se polariza, iar ϵ_r'' caracterizează dielectricul sub aspectul pierderilor de energie, care se transformă în căldură.

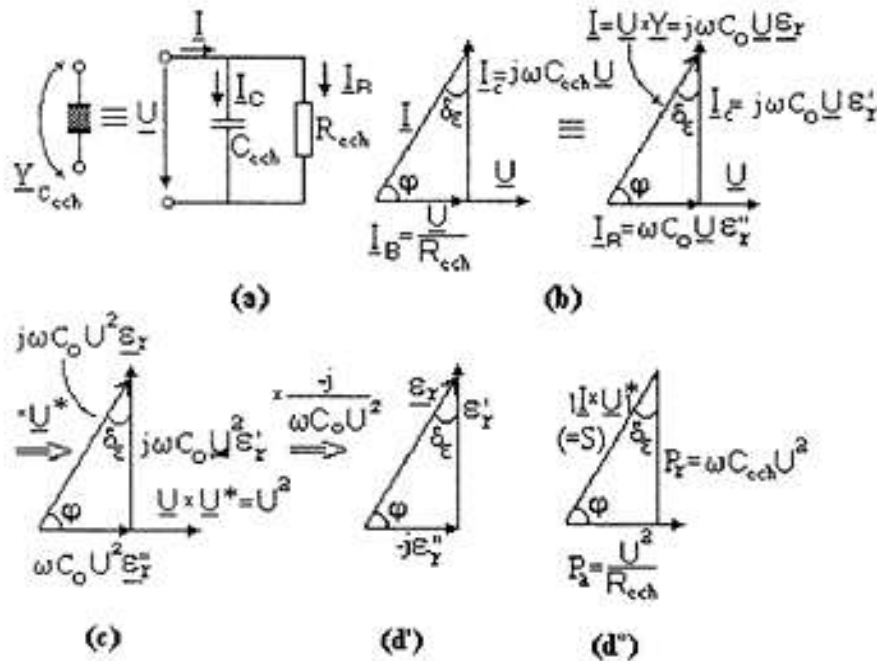

Fig. 3. Schema echivalentă și diagrama fazorială pentru un condensator cu material dielectric liniar și izotrop cu pierderi, între armături

Din diagrama fazorială asociată schemei echivalente (fig. 3b) se obțin, în două etape succesive, diagrama permitivității relative complexe, confirmând astfel relația (1), și diagrama puterilor. Prin definiție, tangenta unghiului de pierderi este raportul dintre puterea activă disipată P și cea reactivă Q și are expresia:

$$\operatorname{tg} \delta_{\tau} = \frac{P}{Q} = \frac{|U \cdot I_R|}{|U \cdot I_C|} = \frac{1}{\omega C_{ech} R_{ech}} = \frac{\varepsilon_r''}{\varepsilon_r'}$$

iar permitivitatea relativă complexă obține forma:

$$\underline{\varepsilon}_r = \varepsilon_r' (1 + j \operatorname{tg} \delta_{\tau}).$$

Factorul de calitate Q' al condensatorului are expresia:

$$Q' = \frac{1}{\operatorname{tg} \delta_{\tau}} = \omega C_{ech} R_{ech}.$$

Pierderile de energie în materiale feroelectrice au valori ridicate, fiind proporționale cu suprafața ciclului de histeresis și dependente de temperatură. Astfel, în apropierea temperaturii Curie, tangenta unghiului de pierderi este crescută: $\operatorname{tg} \delta_{\tau} \cong 0,1$.

Pierderile ridicate impun utilizarea unei scheme echivalente serie pentru un condensator feroelectric, care este reprezentată împreună cu diagrama fazorială asociată, în fig. 4.

Tangenta unghiului de pierderi are expresia:

$$\operatorname{tg} \delta_{\tau} = \frac{\varepsilon_r''}{\varepsilon_r'} = \omega R_S C_S.$$

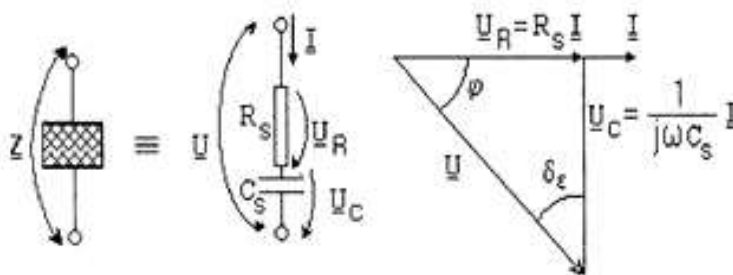

Fig. 4. Schema echivalentă serie și diagrama fazorială pentru un condensator cu feroelectric (cu pierderi semnificative)

Experimental se constată că valorile C_S și R_S sunt aproape independente de temperatură și câmpul electric aplicat. Rezultă că dependențele părții imaginare a permitivității relative față de temperatură și câmp, au aceeași formă ca și dependențele părții reale.

5. Reprezentarea în complex - cazul circuit electric cuplat magnetic

Rezolvarea sistemului de ecuații algebrice liniare satisfăcut de imaginile complexe ale mărimilor căutate, urmată de revenirea în domeniul timp prin reprezentarea inversă (din complex în sinusoidal), oferă valorile instantanee ale mărimilor care interesează în funcționarea circuitului.

De exemplu, pentru schema electrică din fig. 5a, în care $e(t) = \sqrt{2} E \sin(\omega t + \gamma)$, aplicarea teoremelor lui Kirchhoff în valori instantanee conduce la sistemul de ecuații:

$$i - i_1 - i_2 = 0,$$

$$L_1 \frac{d i_1}{d t} + M \frac{d i_2}{d t} = e(t), \quad (3)$$

$$R i_2 + L_2 \frac{d i_2}{d t} + M \frac{d i_1}{d t} - L_1 \frac{d i_1}{d t} - M \frac{d i_2}{d t} = 0,$$

care corespunde sensurilor precizate pe fig. 5 și notației cu M a inductivității de cuplaj mutual între cele două bobine.

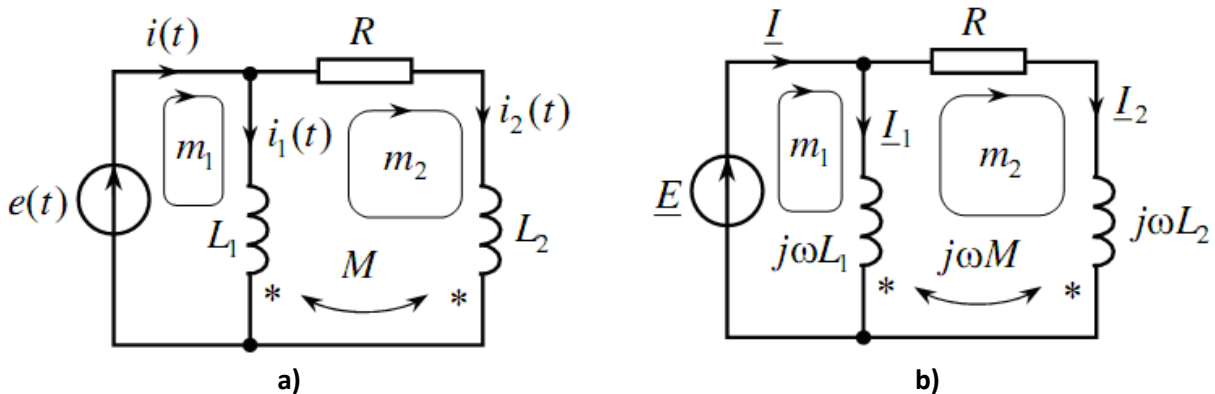

Fig. 5. Circuit electric, cuplat magnetic

Reprezentarea în complex a mărimilor sinusoidale transformă sistemul de ecuații diferențiale liniare (3) într-un sistem de ecuații algebrice liniare, satisfăcut de imaginile complexe ale curenților laturilor:

$$\begin{aligned} \underline{I} - \underline{I}_1 - \underline{I}_2 &= 0, \\ j \omega L_1 \underline{I}_1 + j \omega M \underline{I}_2 &= \underline{E}, \\ R \underline{I}_2 + j \omega L_2 \underline{I}_2 + j \omega M \underline{I}_1 - j \omega L_1 \underline{I}_1 - j \omega M \underline{I}_2 &= 0. \end{aligned} \quad (4)$$

Acestui sistem de ecuații i se poate asocia schema electrică „în complex” din fig. 5b. Sistemul (4) oferă ca soluții imaginile complexe ale curenților laturilor.

De exemplu, pentru curentul din latura 2, se obține:

$$\underline{I}_2 = \underline{E} \cdot \frac{M - L_1}{L_1 R + j \omega (L_1 L_2 - M^2)}, \quad (5)$$

expresie care se poate scrie sub forma

$$\underline{I}_2 = \frac{E (M - L_1)}{\sqrt{L_1^2 R^2 + \omega^2 (L_1 L_2 - M^2)^2}} \cdot e^{j(\gamma - \varphi)},$$

în care defazajul

$$\varphi = \arctg \frac{\omega (L_1 L_2 - M^2)}{L_1 R}$$

și valoarea efectivă

$$I_2 = \frac{E (M - L_1)}{\sqrt{L_1^2 R^2 + \omega^2 (L_1 L_2 - M^2)^2}}$$

rezultă din (5), întrucât

$$\varphi = \arg\{\underline{I}_2\} \text{ și } I_2 = |\underline{I}_2|.$$

6. Concluzii

Articolul prezintă unele rezultate care se referă la eficiența de transfigurare a circuitelor electrice prin reprezentarea în complex, pentru regim permanent sinusoidal. În baza prezentării detaliate a mai multor exemple, se concluzionează că, utilizând metoda simbolică pentru analiza circuitelor electrice, este posibilă conversia ecuațiilor integro-diferențiale în ecuații algebrice liniare.

ARIA INDICATORILOR ÎN MĂSURAREA PERFORMANȚEI ÎN TELECOMUNICAȚII

*Galina BADICU,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

The article addresses the measurement of performance in telecommunications. Among the performance indicators used are specific to the sector: and the number of users, including active and passive; penetration rate of services; average revenue per user-ARPU. Also in measuring performance is important and the estimate of the potential increase in market share. An adequate indicator of performance, just for the fact that it contains sensitive items such as interest, taxes and depreciation is considered paid indicator EBITDA.

Utilitatea informațiilor privind performanța entităților de telecomunicații a devenit de actualitate și în același timp relevantă pentru sporirea responsabilității utilizării resurselor. Practica de raportare a performanțelor este destul de variată, însă scopul este de a spori responsabilitatea și a informa despre sistemul de luare a deciziilor. În dorința de a măsura performanța entităților de telecomunicații, deseori căutăm modalități prin care să evaluăm consecințele financiare și cele economice ale deciziilor manageriale istorice, referitoare la investiții, operațiuni și finanțare. Consecințele deciziilor vor apărea de-a lungul anilor și se vor reflecta în uzura morală și calitatea serviciilor. Anumite decizii sunt foarte importante, cum ar fi *investiții în extinderea și îmbunătățirea rețelelor de telecomunicații, sistemului de informare și facturare utilizat sau introducerea unei game noi de servicii atractive*. Majoritatea celorlalte decizii sunt parte a proceselor zilnice, prin care fiecare segment este gestionat. Astfel, înainte de a se lua o decizie, aceasta este analizată din perspectiva primirii rezultatelor pozitive, care vor crea fluxuri de numerar peste nivelul costului capitalului investit. De fapt, managementul are dublu interes în măsurarea performanței: *dacă s-a îmbunătățit eficiența și profitabilitatea la nivelul așteptat, precum și eficacitatea utilizării resurselor*¹.

Performanța este asociată, în primul rând, cu un avantaj superior a ceea ce s-a obținut într-o perioadă anterioară, în al doilea rând, cu un rezultat superior celor obținute de concurenți și, în al treilea rând, cu un rezultat superior obiectivelor asumate. Dacă ne referim la o entitate, noțiunea de performanță are o arie de cuprindere mult mai mare. Putem afirma că o entitate este performantă dacă este **rentabilă** (*capacitatea de a obține profit*), dacă este **lichidă** (*disponibilitatea de a-și plăti la scadență datoriile curente*), **solvabilă** (*capacitatea de a-și achita datoriile pe termen lung*), **satisface necesitățile utilizatorilor** privind calitatea serviciilor, etc. O entitate performantă, valorifică mai bine oportunitățile mediului extern, trece mai ușor peste perioadele de criză generate de acesta, satisface cantitativ și calitativ un anumit segment al nevoii sociale și obține avantaj competitiv pe piața specifică pe care acționează.

Modelul actual de raportare a performanței financiare, conform prevederilor SNC „Prezentarea situațiilor financiare”, este axat pe termenul de **rezultat net**. Informațiile despre performanța unei entități, în special profitabilitatea, sunt necesare pentru evaluarea modificărilor potențiale ale resurselor pe care entitatea va putea conta în viitor, a anticipa capacitatea ei de a genera fluxuri de mijloace bănești cu ajutorul resurselor existente și formularea raționamentelor privind eficiența utilizării de noi resurse. În plan internațional, modelul actual de raportare a performanței financiare, care face obiectul IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”, este axat pe termenul de **rezultat global**.

La nivel de entitate, frecvent în ședințele Consiliului de Administrație ale entităților și alte ședințe operative se discută și se analizează ce anume trebuie făcut pentru a asigura performanța entității. Părerile participanților la aceste ședințe sunt uneori diferite, în funcție de viziunea

¹ Helfert E. Tehnici de analiză financiară. Ghid pentru crearea valorii. Traducere de Baba D. și Mitrica E. București, BMT Publishing House, 2006. p. 113.

fiecărui manager: de la creșterea cifrei de afaceri, la optimizarea costurilor (directe și indirecte), dar păstrând același nivel de calitate a serviciilor (sau atingând un nivel superior), punând un accent deosebit pe factorii de creștere pentru investitori și de motivare și perfecționare a personalului. Astfel, în funcție de dimensiunea structurală a entității, performanța nu se poate exprima decât ca un ansamblu echilibrat de parametri care descriu rezultatele și procesele de atingere a acestor scopuri: *eficiență proceselor de producție, satisfacerea acționarilor, clienților, capacitatea entității de creștere și dezvoltare*¹.

Din considerentele asigurării coerenței sistemului de indicatori ai performanței, aceștia se împart în mai multe categorii: indicatori financiari, de activitate, de măsurare a costurilor, de rentabilitate, de productivitate și specifici².

Investigațiile denotă că, performanța în sectorul telecomunicațiilor se caracterizează prin următorii indicatori specifici: **numărul utilizatorilor, dintre care activi și pasivi; rata de penetrare a serviciilor, venitul mediu per utilizator –ARPU, dinamică** cărora poate fi urmărită pe pagina web a Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației, www.anrceti.md.

În cazul numărului de utilizatori este vorba, de măsurarea satisfacției și fidelității clienților actuali și rentabilitatea acestor parteneri³. Deși volumele de vânzări înregistrate în sectorul de telecomunicații au avut trenduri diferite, numărul de utilizatori ai serviciilor furnizate pe aceste piețe a cunoscut o evoluție ascendentă. Numărul total de utilizatori ai serviciilor de telecomunicații a sporit, față de 2011, cu 12,1% și ajuns la 6 milioane 169,8 mii. Numărul de utilizatori ai serviciilor de acces la Internet la puncte fixe a crescut cu 17,48%, ai celor de telecomunicații mobile cu 14,73%, ai serviciilor TV multicanal și telefonie fixă s-a majorat cu 11,21% și, respectiv, cu 2,2%. Din numărul total de utilizatori ai serviciilor de telecomunicații, 69,08% sunt utilizatori ai serviciilor de telefonie mobilă, figura 1.

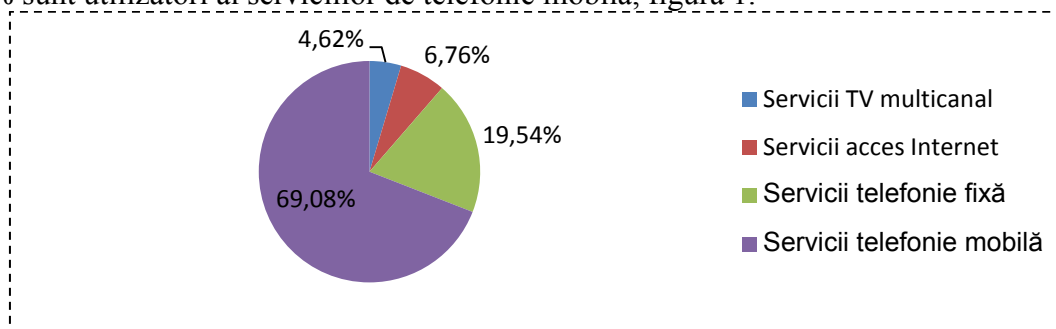

Figura 1. Ponderea serviciilor în sectorul de telecomunicații în funcție de numărul de utilizatori

Sursa: elaborat de autor în baza Raportului privind evoluția piețelor.

www.antceti.md (accesat 25.02.2014)

De menționat că în anul 2012, cel mai semnificativ venit mediu lunar per utilizator de 141,12 lei - a fost înregistrat pe piața serviciilor de acces la Internet la puncte fixe. Pe piața serviciilor de telefonie fixă acest indicator a fost de 108,01 lei, pe piața de telecomunicații mobile de 79,34 lei și pe piața serviciilor TV multicanal –51,39 lei. Creșterea numărului de utilizatori ai serviciilor furnizate pe piețele de telecomunicații a condus la sporirea ratelor de penetrare a acestor servicii raportate la 100 de locuitori ai republicii. Acest indicator pe piața serviciilor de telecomunicații mobile a ajuns la 119,74%, pe piața de telefonie fixă - 33,87% pe piața de acces la Internet la puncte fixe – 11,72% și pe cea a serviciilor TV multicanal – la 8,00%⁴.

¹Albu N., Albu C. Instrumente de management al performanței. Volumul II. București, Editura Economică, 2003. p. 98

²Ibidem p. 114-115

³Tabără N. Modernizarea contabilității și controlului de gestiune. Iași, Editura Tipo Moldova, 2006. p. 148

⁴ Raportului privind evoluția piețelor. www.antceti.md (accesat 25.02.2014)

De asemenea, în măsurarea performanței este importantă și estimarea creșterii potențiale a cotei de piață¹. Creșterile pe piața serviciilor mobile se datorează faptului că o parte din utilizatorii finali dețin mai multe cartele SIM, ceea ce vorbește despre tarifele mari pentru comunicarea între utilizatorii finali conectați la diferite rețele de telecomunicații. Cea mai semnificativă cotă a pieței de servicii mobile în anul 2012, în funcție de numărul de utilizatori, a fost deținută de S.A. „Orange Moldova” (de 54,99%). S.A. „Moldcell” a avut o cotă de piață de 37,6%, iar S.A. „Moldtelecom” - de 7,41%².

Cele mai semnificative vânzări în perioada 2011-2012, au fost înregistrate pe piața de telefonie mobile și cea de telefonie fixă - de 3 mld. 732,9 mil. lei (în creștere cu 3,39%), și, respectiv, de 1 mld. 546,1 mil. lei (în scădere cu 6,13%). Valoarea pieței serviciilor de acces la Internet la puncte fixe și transmisiuni de date a crescut cu 19,16% și a însumat 808,1 mil. lei, iar cea a pieței serviciilor de difuzare și retransmisie a programelor audiovizuale - cu 15,85% și a alcătuit 329 mil. lei, tabelul 1. Cele mai mari venituri au fost înregistrate de către S.A. „Orange Moldova” (2 mld. 629 mil. lei sau 41% din total), S.A. „Moldtelecom” (2 mld. 293 mil. lei sau 35,7% din total), S.A. „Moldcell” (956 mil. lei sau 14,9% din total) și de „Starnet” S.R.L. (123 mil. lei sau 1,9% din total)³.

Tabelul 1.

Dinamica veniturilor în sectorului de telecomunicații pentru anii 2011-2012

Indicatori	Anul 2011	Anul 2012	Abaterea,%
Telecomunicații mobile			
Venituri (milioane lei)	3610,59	3732,95	3,39%
ARPU (venitul mediu lunar per utilizator), lei	89,6	79,3	-11,50%
Inclusiv, Telefonie mobilă			
Venituri (milioane lei)	3434,92	3503,14	1,99%
ARPU (lunar), lei	89,1	77,6	-12,91%
Inclusiv, Internet mobil dedicat			
Venituri (milioane lei)	175,66	229,80	30,82%
ARPU (lunar), lei	118,8	126,3	6,31%
Telefonie fixă			
Venituri (milioane lei)	1.647,02	1.546,10	-6,13%
ARPU (lunar), lei	117,27	108,01	-7,90%
Internet fix și transmisiuni date			
Venituri (milioane lei)	678,19	808,11	19,16%
ARPU Internet fix (lunar), lei	144,23	145,94	1,19%
Audiovizual			
Venituri audiovizual (milioane lei)	283,95	328,95	15,85%
ARPU multicanal (lunar), lei	58,78	51,39	-12,57%
Total venituri din telecomunicații (mil.)	6.219,7	6.416,1	3,16%

Sursa: elaborat de autor în baza Raportului privind evoluția piețelor, www.anceti.md (accesat 25.02.2014)

Entitățile din domeniul telecomunicațiilor prezintă trimestrial la ANRCETI, rapoarte statistice ce vizează performanțele financiare, și anume: profitul din activitate operațională, calculat în conformitate cu cerințele SNC; rezultatul financiar al entității înainte de impozitare, EBIT și EBITDA. *Indicatorul EBITDA este considerat cel mai relevant indicator de performanță, tocmai pentru faptul ca nu conține elemente sensibile precum dobânzile, taxele plătite și amortizarea.*

¹Tabără N. Modernizarea contabilității și controlului de gestiune. Iași, Editura Tipo Moldova, 2006. p. 148

² Raportului privind evoluția piețelor. www.anceti.md (accesat 25.02.2014)

³ Ibidem

EBIT(*Earnings before interest and taxes*) – rezultatul activității de bază (operațională) înainte de dobânzi și impozitului pe profit¹. Nu putem găsi un echivalent al termenului dat în limba română deoarece, Situația de profit și pierdere prevede doar termenii de profit brut și profit net. Pentru a determina indicatorul EBIT înseamnă ca, din totalul veniturilor (din activitatea operațională) se vor scădea cheltuielile operaționale și nu vom lua în considerare cheltuielile aferente dobânzilor (la noi se regăsesc în categoria alte cheltuieli operaționale) și nici cele cu impozitul pe profit. EBIT poate fi denumit ca profit operațional, deoarece se poate obține prin scăderea cheltuielilor operaționale din totalul veniturilor operaționale. Rezultatul operațional poate fi nu numai profit, ci și pierdere, caz în care marja operațională este mai puțin relevantă. Valoarea obținută prin aceasta diferență (EBIT) se raportează la venituri operaționale, cu scopul de a determina ce profit se generează cu 1 leu venituri. Acest indicator oferă o imagine clară asupra eficienței operaționale², care permite compararea entităților între ele, ținând cont exclusiv de potențialul tehnic și economic pentru a produce rezultate, fără a lua în considerare politicile specifice de finanțare.

EBITDA (*Earnings before interests, taxes and amortization*) a început să fie folosit în mod curent în procesele de vânzare în anii '80, când a fost folosit pentru a indica dacă entitatea este capabilă sau nu să-și plătească datoriile. În timp, EBITDA a devenit foarte popular mai ales în industriile cu imobilizări costisitoare, a căror amortizare se petrece în zeci de ani. Se folosește pentru a studia profitabilitatea unei entități sau pentru a compara entitățile din același sector. Menționăm că, EBITDA, reprezintă unul din indicatorii prezentați în raportarea financiară a operatorilor din telecomunicații. EBITDA - rezultatul activității de bază (operațională) cu excepția dobânzilor, impozitului pe profit și cheltuielilor cu amortizarea și provizioanele.

Rezultatele EBIT și EBITDA se utilizează de către Agenție cu scopul identificării pietelor și desemnării operatorilor în calitate de furnizor cu putere semnificativă pe aceste piețe. La momentul actual, SA Moldtelecom este desemnat ca operator cu putere semnificativă pe mai multe piețe și respectiv atrage o serie de obligații suplimentare în ceea ce privește organizarea contabilității rezultatelor financiare pe activități în cadrul entității. Astfel, prin Hotărârea Consiliului de Administrație al Agenției nr. 09 din 22.04.2011³, S.A. Moldtelecom are obligația de a elabora Metodologia privind realizarea evidenței separate, ce are ca scop întocmirea și prezentarea publică a unui set de „rapoarte financiare separate pe unități de afaceri”. Instrucțiunea privind implementarea evidenței separate, nu afectează și nu modifică obligațiile de evidență și raportare financiară ale operatorului, în conformitate cu legislația și reglementările fiscale și contabile.

În final concluzionăm că, aprecierea performanței entităților de telecomunicații numai prin prisma indicatorilor rezultați din contabilitatea financiară se dovedește a fi parțială. Ea trebuie realizată într-o viziune mai largă prin luarea în considerare a indicatorilor specifici sectorului de telecomunicații, corelației dintre parametrii interni și cei externi, cantitativi și calitativi, gradul de valorificare a potențialului tehnic și uman, competitivitatea entității pe piață, precum și aspecte non financiare privind perspectiva de dezvoltare datorită resurselor la dispoziție. Performanța este în legătură cu competitivitatea, întrucât o entitate competitivă (performantă) este o entitate eficientă (capabilă de a ameliora raportul rezultatelor obținute și mijloacele alocate) și eficace (capabilă să satisfacă așteptările tuturor partenerilor), în același timp⁴.

Referințe:

1. Albu N., Albu C. Instrumente de management al performanței, Volumul II, București, Editura Economică, 2003, 272 p.

¹Helfert E. Tehnici de analiză financiară. Ghid pentru crearea valorii. Traducere de Baba D. și Mitrica E. București, BMT Publishing House, 2006. p. 120.

²Ibidem.

³www.anrceti.md (accesat 25.02.2014)

⁴Niculescu M., Diagnostic global strategic, Vol. 2, Diagnostic financiar, București, Editura Economică, 2003, p. 42

2. Helfert E. Tehnici de analiză financiară. Ghid pentru crearea valorii, Traducere de Baba D. și Mitrica E. București, BMT Publishing House, 2006. 545 p.
3. Niculescu M., Diagnostic global strategic, Vol. 2, Diagnostic financiar, București, Editura Economică, 2003, 385 p.
4. Raportului privind evoluția piețelor. www.anceti.md(accesat 25.02.2014)
5. Tabără N. Modernizarea contabilității și controlului de gestiune, Iași, Editura Tipo Moldova, 2006, 408 p.
6. www.anceti.md (accesat 25.02.2014)

DURIFICAREA SUPRAFETELOR METALICE CU APLICAREA DESCĂRCĂRILOR ELECTRICE ÎN IMPULS ÎN REGIM DE CONTACT ELECTRIC

*Dr., conf. Univ. Vitalie BEȘLIU,
Dr. hab., prof. univ. Pavel TOPALA,
Arefa HÎRBU,
Alexandr OJEGOV,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Some experimental investigations aimed at the metal surface hardening by applying electrical discharges in impulse at regime with electrical contact realized to increase the durability of cutting tools are presented in this paper. It was experimentally established that the hardness of processed pieces at width of 15-20 μm is by 2-3 times higher than the hardness of the base material

Introducere

Din literatura de specialitate^{1,2,3,4} se cunoaște faptul că după un anumit număr de ore de funcționare, utilajele, piesele, sculele nu mai au aceiași indici de exploatare, starea tehnică se înrăutățește și apare necesitatea efectuării reparațiilor sau înlocuirea pieselor, sculelor uzate. În Republica Moldova prestează servicii de debitare a materialelor foarte multe întreprinderi mici. O problema importantă care apare este uzura rapidă a ferestrelor cu bandă, desigur ca problema poate ușor a fi rezolvată prin procurarea și utilizarea ferestrelor cu dinți din carburi metalice însă acestea sunt foarte scumpe și nu toate întreprinderile pot să le procure, cauza - lipsă de finanțe.

În scopul anihilării acestor probleme se propune de a depune un strat superficial cu proprietăți fizico-mecanice mai deosebite decât cel al materialului de bază în scopul îmbunătățirii proprietăților funcționale a sculelor.

Metodica cercetărilor experimentale

În calitate de probe a fost utilizat oțelul aliat de marca B2Φ cu dimensiunile 10×10×1,5 mm. Au fost utilizați electrozii-sculă din T15K6, WK6, Rp6Mo5 sub formă de bară cilindrică cu diametrul de 2 mm, prelucrarea s-a efectuat în aer, în regim de contact electric, la instalația ЭФИ-10. Cercetările s-au efectuat la cele trei regimuri de prelucrare fin, mediu și dur, timpul de prelucrare 3 min/cm².

În lucrarea de față sunt efectuate câteva încercări de probă, iar pe viitor urmează extinderea acestora în scopul implementării cercetărilor privind durificarea sculelor la mai multe întreprinderi.

Rezultate și analiza lor

În rezultatul descărcărilor electrice în impuls pe suprafața materialului au loc depuneri din carburi metalice sau oțel rapid în dependență de electrodul-sculă ales. Se observă că la același timp de prelucrare în dependență de regimul de prelucrare ales se modifică rugozitatea suprafeței supuse prelucrării cât și grosimea stratului de material depus. La regimuri fine rugozitatea și grosimea stratului depus este minimală și invers ceea ce se observă din vederea generală a suprafețelor probelor după prelucrare fig.1. Se observă că odată cu modificarea regimului de prelucrare se modifică cantitatea materialului depus și rugozitatea suprafeței. Studiarea microstructurii microșlifurilor transversale a demonstrat faptul că la suprafață se formează un

¹ Гитлевич А. Е., Михайлов В. В., Парканский Н. Я. и др. Электроискровое легирование металлических поверхностей. Кишинев : Штиинца, 1985. — 195 с.

²Верхотуров А.Д. Обобщенная модель процесса электроискрового легирования. *Электрофизические и электрохимические методы обработки*. 1983. №1. С. 3-6.

³ Верхотуров А.Д. Формирование поверхностного слоя металлов при электроискровом легировании. - *Владивосток: Дальнаука*, 1995. - 323

⁴ Николенко С. В., Верхотуров А. Д. Новые электродные материалы. *Владивосток : Дальнаука*, 2005, 219 с.

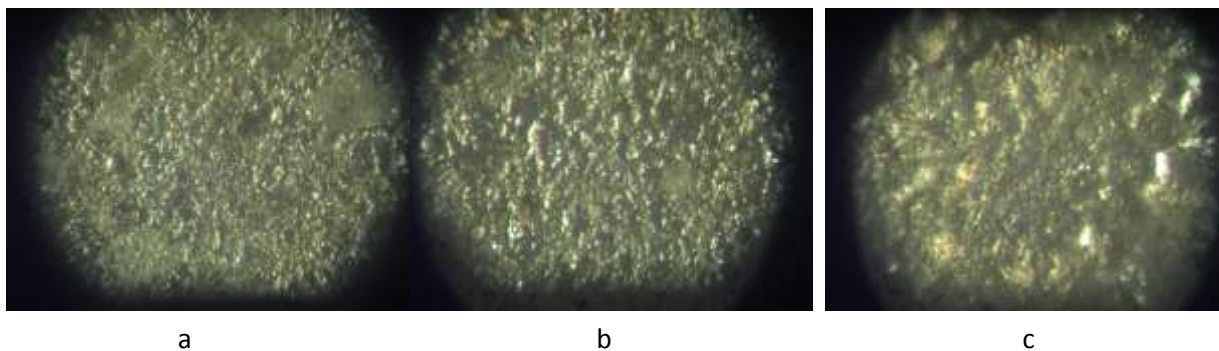

Fig.1. Morfologia suprafeței oțelului după prelucrarea cu descărcări electrice în impuls cu electrod din WC6, timpul de prelucrare $t=3\text{min/cm}^2$: a)regim fin de prelucrare; b) regim mediu de prelucrare; c) regim dur de prelucrare

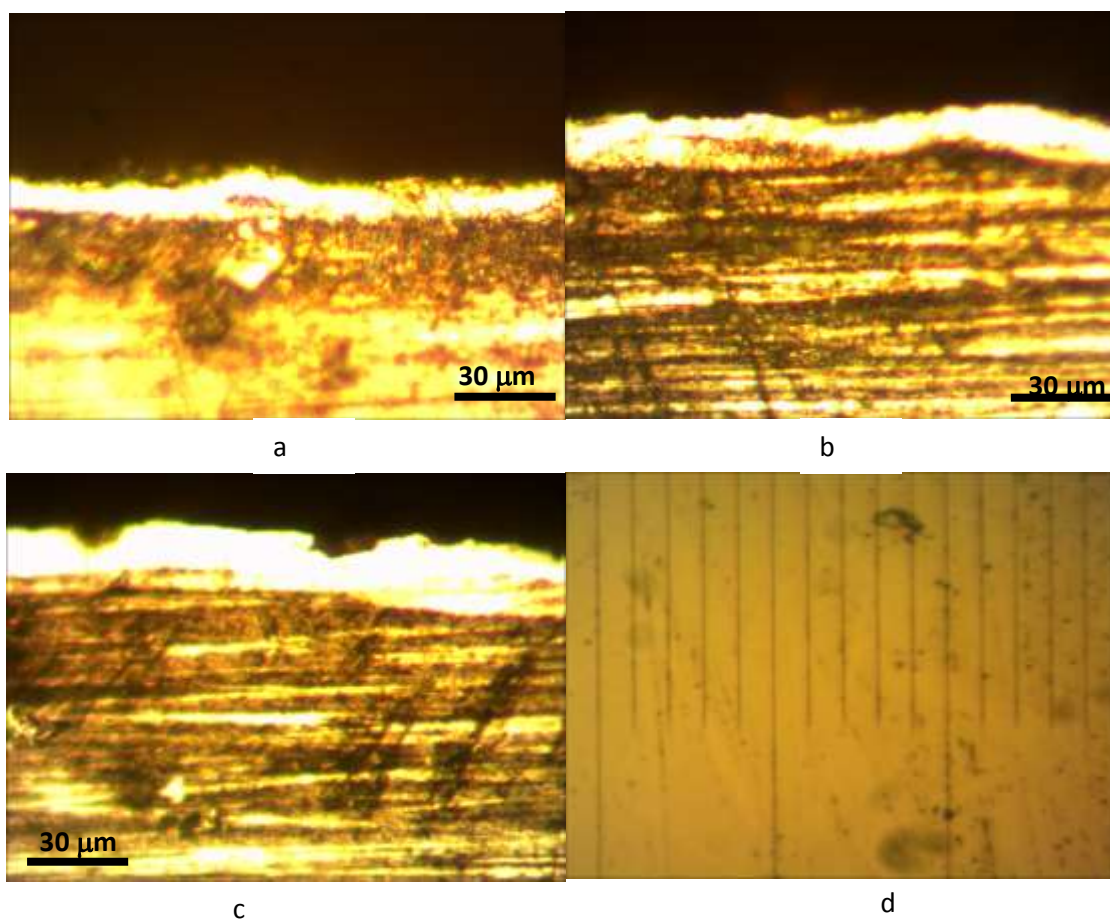

Fig.2 Vederea microstructurii stratului superficial nou format după aplicarea descărcărilor electrice în impuls, proba WC6 timpul de prelucrare $t=3\text{min/cm}^2$: a)regim fin de prelucrare b) regim mediu de prelucrare, c) regim dur de prelucrare, scara 1div - $10\mu\text{m}$

Tabelul 1
Microdurețea maximă a stratului alb (GPa)

WC6			Rp6Mo5			T15K6		
Regim 2	Regim 4	Regim 6	Regim 2	Regim 4	Regim 6	Regim 2	Regim 4	Regim 6
1,634	2,452	2,2	1,337	1,731	1,55	1,5	2,06	2,02

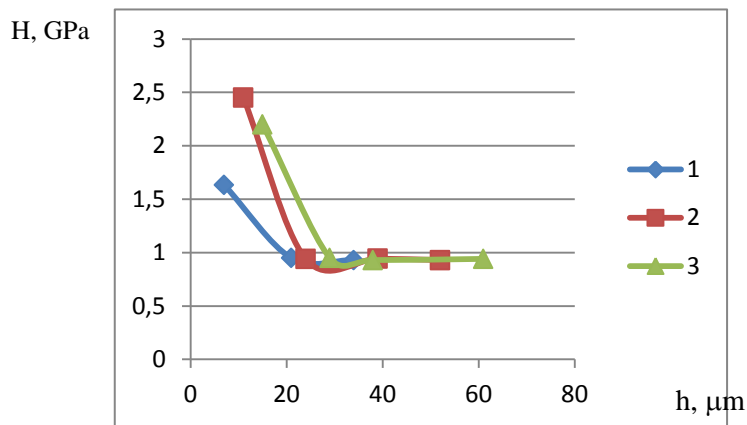

Fig.3 Dependența microdurității de adâncimea stratului superficial pentru oțel aliat, electrod sculă din WC6, timpul de prelucrare $t=3\text{min/cm}^2$, 1)-regim fin de prelucrare 2) regim mediu de prelucrare, 3) regim dur de prelucrare

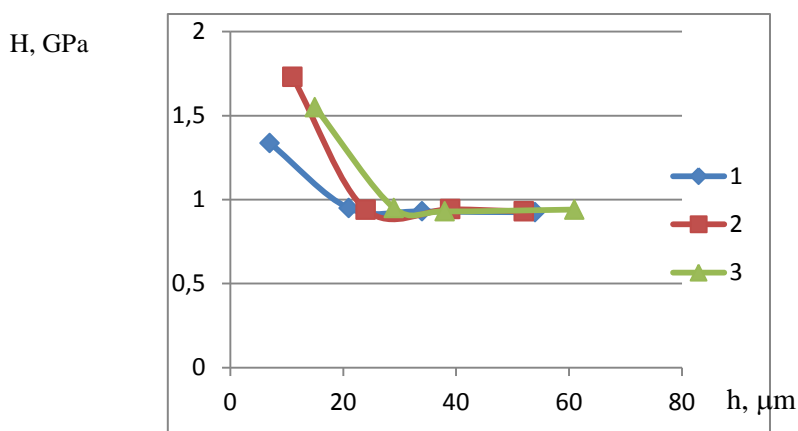

Fig.4 Dependența microdurității de adâncimea stratului superficial pentru oțel aliat, electrod sculă din R6M5, timpul de prelucrare $t=3\text{min/cm}^2$, 1)-regim fin de prelucrare 2) regim mediu de prelucrare, 3) regim dur de prelucrare

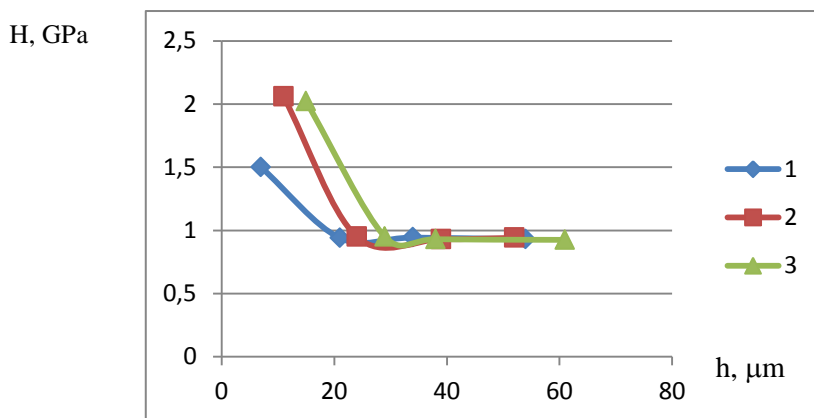

Fig.5 Dependența microdurității de adâncimea stratului superficial pentru oțel aliat, electrod sculă din R6M5, timpul de prelucrare $t=3\text{min/cm}^2$, 1)-regim fin de prelucrare 2) regim mediu de prelucrare, 3) regim dur de prelucrare

strat alb (martensita) de diferite grosimi în dependență de regimul de prelucrare stabilit. S-a constatat că pentru regimurile fine grosimea alcătuiește undeva 8-10μm, pentru regimurile medii 15-16 μm și pentru regimurile dure 20-21μm. Din figura 2 se observă de asemenea că practic lipsește stratul intermediar.

Măsurarea microdurității stratului superficial a demonstrat faptul că acesta este mai dur ca microduritatea stratului de bază, după cum se vede din figurile prezentate. Microduritatea materialului de bază constituie 0,94 GPa. Din graficele prezentate se observă că microduritatea la depunerile din WC6 este de 1,73-2,6 ori mai mare ca microduritatea stratului de bază, la depunerile din R6M5 este de 1,4-1,8 ori, la depunerile din T15K6 – 1,6-2,2 ori. Se observă că duritatea maximă a stratului alb se realizează la regimurile medii de prelucrare.

Concluzii

Ca rezultat putem concluda:

- tehnologia respectivă este compatibilă pentru oțelul utilizat la elaborarea ferestrelor de tip bandă;
- în rezultatul acțiunii descărcărilor electrice în impuls are loc modificarea proprietăților stratului superficial cu formarea unui strat alb de martensită a cărei valoare a microdurității este de maxim 2,6 ori mai mare ca cea de bază;
- microduritatea maximală se obține la regimurile medii de prelucrare.

UNELE ASPECTE ALE STUDIERII LIMBAJELOR DE PROGRAMARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

*dr. Diana BÎCLEA,
Catedra Matematică și Informatică a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

In this paper are described the programming languages studied in higher education of the Republic of Moldova at the following specialties: mathematics and computer science, computer science and mathematics and other specialities with pedagogic profile. For Pascal language study are given some arguments and some ideas to replace it with other programming languages. Study of programming languages are important and must be chosen carefully and especially must be carefully chosen the method to teach programming, whatever the programming language.

Evoluția tehnologică din ultimii ani, a dus la o fantastică explozie a industriei electronice, a tehnicii de calcul și informaticii. Performanțele tehnologiilor din domeniul IT sunt dirijate de dezvoltarea continuă a limbajelor de programare.

În această lucrare sunt descrise limbajele de programare studiate în învățământul superior din Republica Moldova la specialitățile: matematică și informatică, informatică și fizică și alte specialități cu profil pedagogic. Sunt aduse argumente pentru studierea limbajului Pascal și unele idei de înlocuire cu alte limbaje de programare.

Primele necesități de introducere a disciplinei „Informatica” ca disciplină de instruire au fost diferite: formarea gândirii operaționale (Franța și URSS), ca resursă de predare a disciplinelor reale, matematica (Argentina și SUA)¹. În prezent, aceasta s-a dezvoltat considerabil și are un potențial major de continuă dezvoltare și aplicare în toate domeniile.

Un limbaj de programare este un set bine definit de expresii și reguli (sau tehnici) valide de formulare a instrucțiunilor pentru un computer, un set de reguli sintactice și semantice. El dă posibilitatea programatorului să specifice în mod exact și amănunțit acțiunile pe care trebuie să le execute calculatorul, în ce ordine și cu ce date. Specificarea constă practic în întocmirea/scrierea programelor necesare ².

Rolul unui limbaj de programare este de a pune la dispoziția programatorilor construcții sintactice pentru organizarea calculelor. Procesul de calcul este constituit dintr-o mulțime de pași pe care o mașină îi poate executa pentru a rezolva o anumită problemă, pași care sunt exprimați în comenzi elementare pe care mașina (calculatorul) știe să le execute. Pentru descrierea procesului de calcul este necesară cunoașterea setului de comenzi (instrucțiuni) al mașinii la care ne referim.

De-a lungul anilor s-au aplicat și s-au dezvoltat un șir de limbaje de programare, mai simple, mai complexe, derivate între ele dintre cele mai cunoscute: FORTRAN (Formula Translation), COBOL (Common Business Oriented Language), BASIC (Beginners All purpose Symbolic Instruction Code), C, Pascal, C++, PERL (Practical Extraction Report Language), PYTHON, RUBY, PHP, JAVA, JAVASCRIPT, RUBY ON RAILS. Apariția acestora s-a datorat urmării unui și aceluiași scop, soluționarea celor mai complexe probleme din diferite domenii de activități: economie, inginerie, instruire, etc.

Există trei clasificări majore a limbajelor de programare³:

1. *Limbajele procedurale opuse limbajelor de marcare*, sunt limbaje capabile să comande calculatorului să efectueze calcule aritmetice și logice. Toate limbajele de programare sunt procedurale, excepție fiind HTML și XML care sunt limbaje de marcare.

¹ Lupu Ilie, Cabac Valeriu, Gîncu Silviu. Formarea și dezvoltarea competenței de programare orientată pe obiecte la viitorii profesori de informatică. Chișinău: UST, 2013, 150 pag.

² http://ro.wikipedia.org/wiki/Limbaj_de_programare

³ Hai Wang, Shouhong Wang. Programming Languages for MIS: Concepts and Practice, CRC PRESS, 2014, 317 pag.

2. *Limbajele funcționale opuse limbajelor orientate pe obiecte*, sunt limbajele de programare care sunt tipic funcționale cum ar fi C, care tratează calculul ca evaluare de funcții matematice, pe când limbajul C++ este un limbaj tipic orientat pe obiecte.

3. *Limbajele client – side (pe partea de client) opusul limbajelor server- side*, limbajele client - side sunt limbaje ce creează programe pentru calculator și se execută de către client pe web. Limbajul JavaScript este tipic limbaj client – side, limbajele PHP și ASP.NET sunt limbaje server –side, sunt limbaje executabile de server de web.

În învățământul universitar din Moldova la specialitățile matematică și informatică, informatică și fizică și alte specialități cu profil pedagogic se studiază următoarele limbaje de programare: C, C ++ Pascal, Borlan Delphi, Java Script, programare Java, limbaje formale și automate.

La studierea limbajelor de programare în învățământul universitar la specialitățile pedagogice se prevăd două direcții principale de dezvoltare:

- dezvoltarea competențelor de instruire;
- dezvoltare continuă cu aplicarea cunoștințelor acumulate și în alte domenii decât cel al instruirii.

Prima direcție permite absolvenților de la specialitățile cu profil pedagogic (matematică și informatică, informatică și fizică, etc.) să posede cunoștințe și abilități de instruire a disciplinei "Informatica" în instituțiile de învățământ preuniversitar, cunoștințe în programare și în alte direcții fundamentale ale informaticii, să dezvolte competențele specifice la elevi ca:

- estimarea complexității algoritmilor;
- utilizarea tehnicilor de calcul la rezolvarea problemelor din diferite domenii;
- alegerea tehnicii de programare adecvate problemei;
- elaborarea modelelor informatice a obiectelor, sistemelor și proceselor frecvent întâlnite în activitatea cotidiană;
- aplicarea metodelor de algoritmizare, de formalizare, de analiză, de sinteză și de programare pentru formularea problemelor legate de prelucrarea automatizată a informației.

Urmând a doua direcție studenții absolvind specialitățile de matematică și informatică și altele, profil pedagogic la ciclul licență își pot continua studiile la ciclul II de studii (masterat) la specialitățile de informatică, informatică aplicată, etc. Continuând cu studiile de doctorat, cele permite să-și aprofundeze dar și să-și dezvolte cunoștințele în domeniul informaticii mergând pe direcția cercetării științifice, aplicând rezultatele în soluționarea diverselor probleme științifice și alte domenii.

Unul din cel mai cunoscut și mai studiat limbaj de programare este limbajul Pascal. Limbajul Pascal a fost dezvoltat de Niklaus Wirth în 1970, ca limbaj practic și utilizând programe și date structurate, a obținut numele de Pascal în cinstea matematicianului și filozofului francez Blaise Pascal care a pus bazele acestui limbaj. Limbajul Pascal este inclus în programele de studii preuniversitare și universitare, este bine structurat și puternic tipizat, oferind astfel un mediu de programare "sigur" pentru un programator relativ nou. Un limbaj „puternic tipizat”, este un limbaj care în faza execuție a unui program nu pot apărea erori cauzate de tipuri incorecte ale expresiilor. Limbajul Pascal a fost însă criticat pentru anumite "cheltuieli generale", care necesită predarea explicită înainte de utilizat.

Acest limbaj are o serie de avantaje:

- ușurează înțelegerea programului de către om;
- încurajează o gândire și formulare disciplinată a problemei;
- ușurează munca de optimizare a compilatorului;
- permit depistarea erorilor într-o fază timpurie.

În ceea ce privește dezavantajele limbajului Pascal unul din ele ar fi reducerea utilizării sale în proiecte reale.

Apare întrebarea atât la studenți (elevi) cât și la cadrele didactice pentru ce se studiază limbajul Pascal în cadrul orelor de informatică în instituțiile de învățământ preuniversitar și se continuă studierea lui în învățământul universitar de licență. Limbajul de programare Pascal se

studiază și în unele instituții de învățământ din alte țări de cât Moldova, cum ar fi Ucraina, Turcia, România, Rusia etc. Prin urmare, un absolvent ce va urma să activeze în instituțiile de învățământ preuniversitar ca cadru didactic nu trebuie să rămână doar cu cunoștințele acumulate în liceu dar să le îmbunătățească, să le dezvolte și să-și lărgescă orizontul programării din punct de vedere al instruirii, astfel, apare o continuitate la studierea acestui limbaj. Problema omiterii acestui limbaj din lista de discipline pe care le studiază la ciclul I licență, constă în excluderea din curriculum pentru liceu a acestei discipline și înlocuirea cu un alt limbaj de programare.

Există un rating a celor mai utilizate limbaje de programare analizat de TIOBE (*TIOBE programming community index*) companie ce evaluează cele mai populare limbaje de programare. În luna februarie 2014 limbajul Pascal ocupă locul al 17-lea din cele 50 limbaje și locul al 14-lea în 2013 (Tabelul 1). În luna martie se schimbă poziția limbajelor de programe, limbajul Pascal fiind pe poziția 21 (Tabelul 2)¹ și el nu intră în topul celor 20 de limbaje.

Tabelul 1. Rating a celor mai utilizate limbaje de programare analizat de TIOBE luna februarie 2014

Feb 2014	Feb 2013	Change	Programming Language	Ratings	Change
1	2	▲	C	18.334%	+1.25%
2	1	▼	Java	17.316%	-1.07%
3	3		Objective-C	11.341%	+1.54%
4	4		C++	6.892%	-1.87%
5	5		C#	6.450%	-0.23%
6	6		PHP	4.219%	-0.85%
7	8	▲	(Visual) Basic	2.759%	-1.89%
8	7	▼	Python	2.157%	-2.79%
9	11	▲	JavaScript	1.929%	+0.51%
10	12	▲	Visual Basic .NET	1.798%	+0.79%
11	16	▲▲	Transact-SQL	1.667%	+0.89%
12	10	▼	Ruby	0.924%	-0.83%
13	9	▼▼	Perl	0.887%	-1.36%
14	18	▲▲	MATLAB	0.641%	-0.01%
15	22	▲▲	PL/SQL	0.604%	-0.00%
16	47	▲▲	F#	0.591%	+0.42%
17	14	▼	Pascal	0.551%	-0.38%
18	36	▲▲	D	0.529%	+0.23%
19	13	▼▼	Lisp	0.523%	-0.42%
20	15	▼▼	Delphi/Object Pascal	0.522%	-0.36%

¹ <http://www.tiobe.com/index.php/content/paperinfo/tpci/index.html>

Tabelul 2. Rating a celor mai utilizate limbaje de programare analizat de TIOBE luna martie 2014

Mar 2014	Mar 2013	Change	Programming Language	Ratings	Change
1	2	▲	C	17.535%	+0.39%
2	1	▼	Java	16.406%	-1.75%
3	3		Objective-C	12.143%	+1.91%
4	4		C++	6.313%	-2.80%
5	5		C#	5.572%	-1.02%
6	6		PHP	3.698%	-1.11%
7	7		(Visual) Basic	2.955%	-1.65%
8	8		Python	2.021%	-2.37%
9	11	▲	JavaScript	1.899%	+0.53%
10	16	▲▲	Visual Basic .NET	1.862%	+0.97%
11	17	▲▲	Transact-SQL	1.477%	+0.64%
12	69	▲▲	F#	1.216%	+1.14%
13	10	▼	Perl	1.149%	-0.81%
14	9	▼▼	Ruby	0.974%	-1.18%
15	15		Delphi/Object Pascal	0.881%	-0.01%
16	13	▼	Lisp	0.747%	-0.19%
17	30	▲▲	D	0.744%	+0.40%
18	20	▲	Assembly	0.732%	+0.10%
19	14	▼▼	PL/SQL	0.713%	-0.21%
20	23	▲	MATLAB	0.688%	+0.07%

Astfel, se observă că există interes față de limbajul de programare Pascal, acest sondaj ne arată că nu numai în Republica Moldova se studiază acest limbaj de programare. Acest rating este făcut fără a lua în considerație numai limbajele educaționale, din acest motiv nu se poate stabili o altă poziție a limbajului Pascal față de alte limbaje de programare educaționale.

Apare întrebarea, care din limbajele enumerate mai sus ar fi mai potrivit pentru instruire în învățământul preuniversitar, ulterior de pregătit cadre competente în instituțiile de învățământ universitar, pentru instruire în gimnaziu, licee, colegii. Adică, ce limbaj ar putea înlocui limbajul Pascal și să se respecte aceleași competențe necesare dezvoltării gândirii logice, să fie înțeles de elevi și să aibă aplicabilitate pentru un spectru mai larg de probleme.

S-ar pune problema înlocuirii acestui limbaj cu un alt limbaj de nivel înalt, însă ar apărea probleme în dificultatea înțelegerii acestui limbaj de către elevi, sintaxa și semantica acestor limbaje este cu mult mai diferită și mai complexă. Problema înlocuirii limbajului Pascal cu un alt limbaj este o problemă actuală, s-a pus la discuție problema înlocuirii limbajului Pascal în instituțiile preuniversitare cu limbajul Python¹. Deși nu este în topul celor mai utilizate limbaje,

¹ Vladyslav Kruglyk and Michael Lvov. *Choosing the First Educational Programming Language*. În: ICT in Education, Research and Industrial Applications: Integration, Harmonization and Knowledge Transfer, Proceedings of the 8-th International Conference ICTERI, Kherson State University, 2012, p.188-199.

dar este un limbaj de nivel înalt, ușor, simplu. Acest limbaj de programare a fost dezvoltat de Guido van Rossum în 1991. Limbajul Python a fost utilizat și mai înainte dar o popularitate ridicată a avut în ultimii 10 ani. Însă apar un șir de dezavantaje și avantaje la utilizarea acestor limbaje de programare. Limbajul de programare Python are aceeași problemă, ca și limbajele orientate pe obiecte, este dificil de înțeles cum sunt create obiectele, distrugerea lor. Pe de altă parte Python suportă o mulțime de paradigme de programare: structural, orientat-obiect, funcționale.

Există un șir de factori care apar ca obstacole în obținerea unor rezultate mai bune la nivelul de studiere a limbajelor de programare în instituțiile de învățământ preuniversitare și universitare. Unul din acești factori este și motivația elevului (studentului) de a învăța limbajele de programe. Studiul limbajelor de programare este important și trebuie ales cu atenție, și mai ales trebuie aleasă cu grijă metoda de a preda programare, indiferent de limbaj. Însă mai importantă de atât este obligația de a-i face pe elevi să înțeleagă ce programează (calculatoare numerice), cum (folosind limbaje de programare) și care sunt dezavantajele acestei discipline.

Cum spunea Ovidius „Toate se schimbă dar nimic nu pierе”, nu are importanță ce limbaj de programare se studiază la o anumită etapă de studii preuniversitare sau universitare, cât este el de actual sau nepopular, important este să existe o punte de trecere de la un limbaj la altul și alegerea corectă a limbajului pentru soluționarea problemei propuse și cunoașterea unei informații suficiente pentru a putea activa în domeniul programării și în domeniul instruirii limbajelor de programare.

CONSIDERAȚII PRIVIND IMPACTUL UTILIZĂRII TIC ÎN PROCESUL DE INSTRUIRE ÎN INGINERIE

*dr. Svetlana BÎRLEA,
Ana BOBOC,
Catedra Inginerie și Științe Aplicate a
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

*dr. hab., prof univ. Oleg BUGA,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

This paper highlights the education quality increasing through the modern informational technology used in learning process. We mention that the integration of ICT resources in high education, especially in engineering, is beneficial and this increase students' performance.

În cursul ultimelor decenii, progresul tehnologic, în special cel al tehnologiei, informației și comunicațiilor (TIC) a pătruns în toate domeniile vieții.

TIC a devenit un motor important al vieții de zi cu zi și al activității economice. O majoritate covârșitoare a oamenilor în Europa de astăzi utilizează un computer pentru o varietate de scopuri; pentru tânăra generație în special, utilizarea unui computer este o activitate normală, de zi cu zi¹.

Sectorul TIC este unul dintre puținele domenii, unde Republica Moldova înregistrează progrese semnificative. Rating-urile internaționale poziționează Republica Moldova în categoria țărilor cu nivel mediu de dezvoltare a sectorului TIC.

După scăderea lentă, observată în 2007-2009, poziția relevantă a Moldovei în ratingul indicelui de capacitate a înregistrat o creștere semnificativă. Moldova s-a plasat pe locul 78, având o poziție apropiată de vecinii săi, România și Ucraina, țări cu economii mult mai dezvoltate.

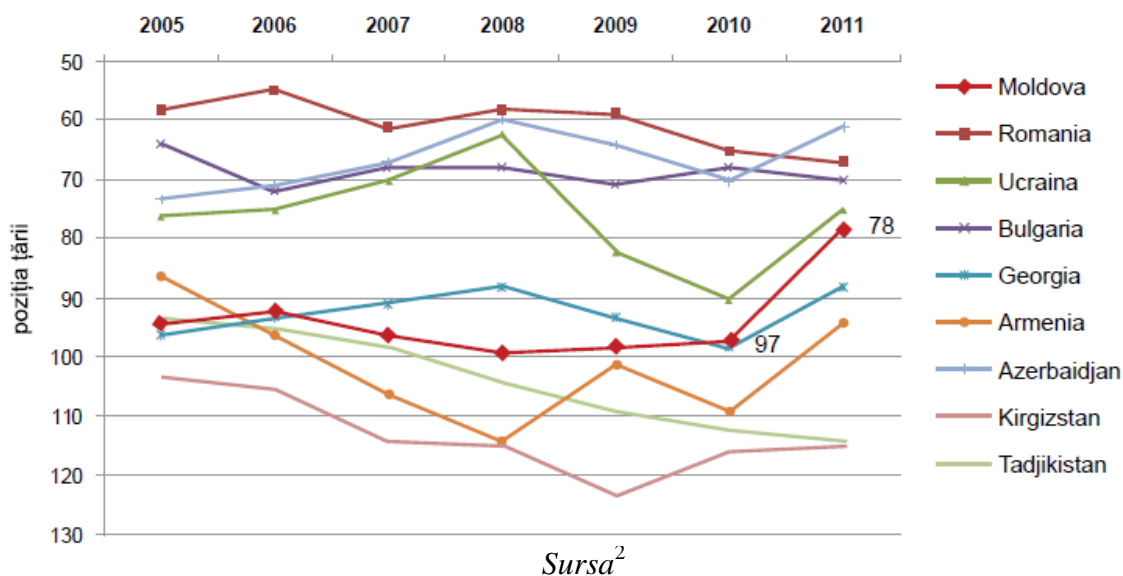

Figura 1. Evoluția poziției țărilor privind indicele de capacitate a rețelei.

Acumularea de cunoștințe și informație, într-o lume în care schimbările sunt foarte rapide și esențiale, este extrem de importantă. Iar pentru a ține pasul acestor schimbări accesul la informație se poate realiza în primul rând prin accesul la Internet. După cum sugerează datele, în

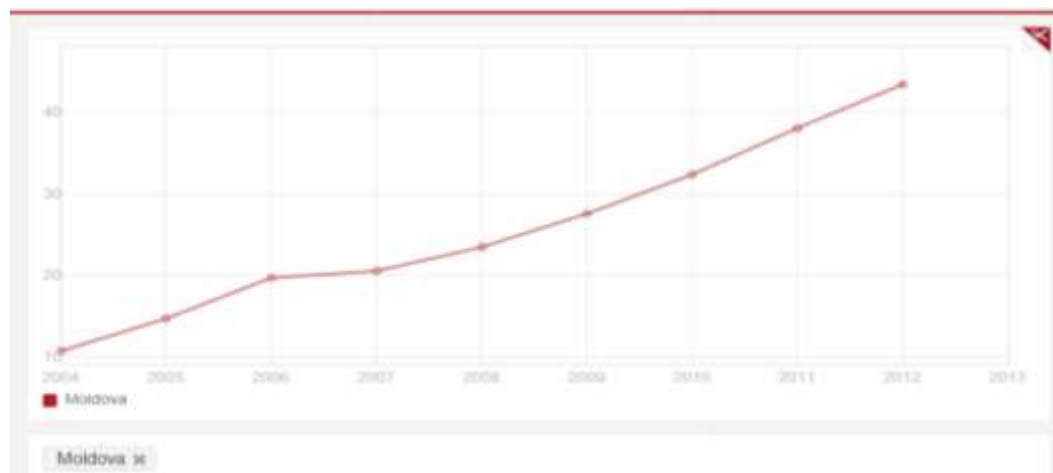
¹Datele cheie referitoare la învățare și inovare prin intermediul TIC în școlile din Europa, 2011, pag. 9 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129ro.pdf (vizitat 26.03.2014)

² Sectorul TIC în Moldova. Cartea albă a politicilor 2012, pag. 9.

<http://www.ict.md/files/White%20Book%202012%20Romanian%20Version%20FIN.pdf> (vizitat 31.03.2014)

anul 2009, Republica Moldova s-a poziționat foarte slab la acest indicator, diferența dintre Moldova și cele mai codășe state ale UE fiind mai mult decât dublă¹.

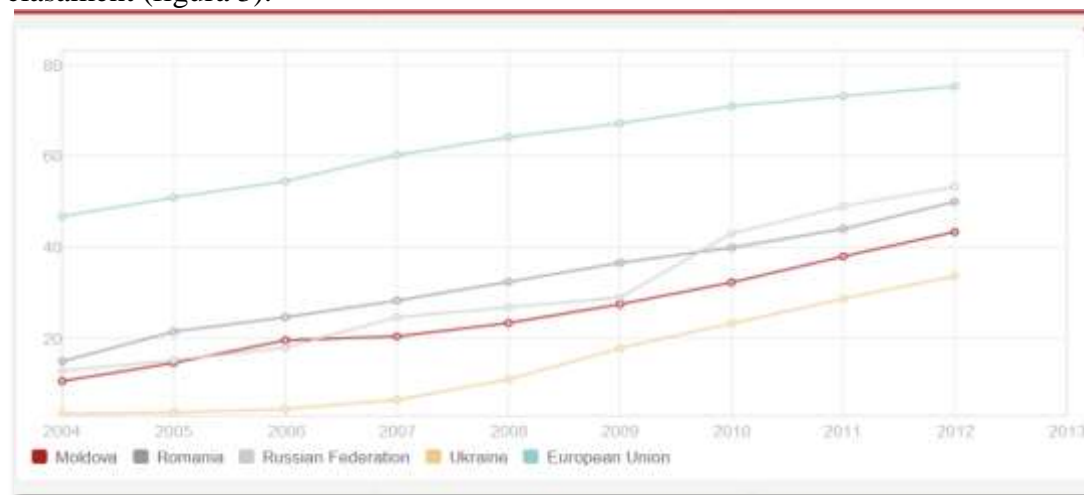
Conform datelor oferite de Banca Mondială, în 2011 numărul de utilizatori Internet este în creștere, circa 38% din populația Republicii Moldova utilizează Internetul². După cum sugerează datele (figura 2) în perioada 2007-2012, Moldova a cunoscut o creștere semnificativă a utilizatorilor Internet de bandă largă, a crescut numărul de abonați la 100 locuitori. Comparativ cu anul 2011, în 2012 se atestă o creștere a ratei de utilizare a internetului, 43,4% din populație este conectată la Internet.

*Sursa*³

Figura 2. Utilizatori Internet în Moldova, per 100 persoane, anii 2004-2012.

Dacă să analizăm acest indicator în comparație cu țările vecine, Rusia și UE, atunci observăm că, în anul 2012, Republica Moldova a înregistrat regrese în comparație cu România (50%), Rusia (53,3%) și UE (75,3%), însă față de Ucraina (33,7%) se poziționează mai sus în clasament (figura 3).

*Sursa*⁴

Figura 3. Utilizatori Internet, per 100 persoane, anii 2004-2012.

¹ A. Popa, V. Prohnițchi. Sectorul de cercetare, dezvoltare și inovare din Moldova: este oare necesară o reformă? pag. 14. http://www.expert-grup.org/old/library_upld/d360.pdf (vizitat 30.03.2014)

² Sectorul TIC în Moldova. Cartea albă a politicilor 2012, pag. 11. <http://www.ict.md/files/White%20Book%202012%20Romanian%20Version%20FIN.pdf> (vizitat 31.03.2014)

³ WDI, Banca Mondială. <http://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.P2/countries/MD?display=graph> (vizitat 1.04.2014)

⁴ WDI, Banca Mondială. <http://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.P2/countries/MD-RO-RU-UA-EU?display=graph> (vizitat 1.04.2014)

Progresul tehnologiei este esențial pentru a îmbunătăți educația și calitatea vieții. Educația reprezintă o prioritate națională în Republica Moldova. Calitatea educației determină în mare măsură calitatea vieții și creează oportunități pentru realizarea în volum deplin a capacităților fiecărui cetățean. Deci, calitatea vieții și competitivitatea economică a țării depind de accesibilitatea, calitatea și relevanța educației¹.

În acest context, se cere o nouă paradigmă a învățământului național în care aplicarea TIC în procesul de instruire devine indispensabilă. Cercetările savanților din domeniul educațional cu aplicarea posibilităților TIC, arată că noile tehnologii permit creșterea substanțială a eficacității învățării. Pe de altă parte, calitatea învățământului modern cu utilizarea TIC determină și profesionalismul cadrelor didactice, capacitatea acestuia de asigurare a procesului de instruire calitativ prin utilizarea tehnologiilor emergente precum: platforme web, spații virtuale, diverse soft-uri, video, animații, etc.

Aplicarea TIC în învățământ reprezintă o tendință tot mai prezentă în învățământul țărilor europene. Majoritatea țărilor europene declară în prezent că integrarea tehnologiilor de informare și comunicare (TIC) în sistemul lor educațional reprezintă un obiectiv primordial². Utilizarea TIC în învățământ este un element important în strategia Comisiei Europene de a asigura eficiența sistemelor europene educaționale și competitivitatea economiei europene. În 2000, Comisia Europeană a adoptat inițiativa eLearning. eLearning a fost definită ca utilizarea de noi tehnologii multimedia și Internet pentru a îmbunătăți calitatea învățării prin facilitarea accesului la resurse și servicii³. Inițiativa eLearning extinde planul de acțiune general eEurope în domeniile educației și formării. Scopul acestui plan, care a fost adoptat și de Comisie pe 24 Mai 2000, este de a da posibilitatea Europei să-și valorifice la maximum punctele tari și să depășească obstacolele pentru o mai mare integrare și folosire a tehnologiei digitale. El este de folos în atingerea scopului principal stabilit pentru Uniune la Consiliul European de la Lisabona din 23-24 Martie 2000, ca Europa să devină cea mai competitivă și dinamică economie bazată pe cunoaștere, capabilă de o creștere economică susținută cuplată cu o îmbunătățire calitativă și cantitativă a gradului de ocupare a forței de muncă și o mai mare coeziune socială⁴.

Pentru mulți dintre noi, e-Learning este o noțiune confuză. Este evident că “e” nu înseamnă “electronic”. “e” din e-Learning trebuie asociat unor noțiuni precum evoluție, extindere, dezvoltare, creștere⁵. e-Learning reprezintă un mediu de educație cu tendință continuu ascendentă, un proces colaborativ, orientat spre creșterea performanței individuale și organizaționale. În esență, succesul său rezultă din accesul prietenesc și eficient la informațiile și cunoștințele cele mai noi, la formele cele mai evoluat de prezentare, de asimilare și de evaluare a cunoștințelor, asigurând acces diferențiat celor mai diverse categorii de cursanți, adresare către cele mai diverse categorii de largă instruire și formare permanentă, folosirea unor instrumente precum: platforme web, sisteme de comunicare, elaborare de documente și managementul cunoștințelor⁶. Utilizarea acestor metode inovatoare de predare care se bazează pe utilizarea TIC, pot crește implicarea studenților și îmbunătățirea rezultatelor acestora. Aplicarea tehnologiilor informaționale crește atractivitatea informației oferite. Procesul de învățământ plictisitor devine unul mai atractiv. Învățământul se transformă treptat dintr-o obligație într-o plăcere. În rezultat, crește eficiența întregului proces de studii⁷.

¹Educația – 2020. Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020, pag. 3.

http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_STRATEGIA-EDUCATIA-2020.pdf (vizitat 7.04.2014)

² [TIC@Europa.edu](http://bookshop.europa.eu/.../tic-europa.../EC3112656RON_002.pdf). Tehnologii de informare și comunicare în sistemele educaționale europene, pag. 7. http://bookshop.europa.eu/.../tic-europa.../EC3112656RON_002.pdf (vizitat 31.03.2014)

³ Datele cheie referitoare la învățare și inovare prin intermediul TIC în școlile din Europa, 2011, pag. 7 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129ro.pdf (vizitat 26.03.2014)

⁴ [TIC@Europa.edu](http://bookshop.europa.eu/.../tic-europa.../EC3112656RON_002.pdf). Tehnologii de informare și comunicare în sistemele educaționale europene, pag. 8. http://bookshop.europa.eu/.../tic-europa.../EC3112656RON_002.pdf (vizitat 31.03.2014)

⁵ <http://www.fluidpower.ro/itfps/Etapa1ITFPS.pdf> (vizitat 31.03.2014)

⁶ <http://www.fluidpower.ro/itfps/Etapa1ITFPS.pdf> (vizitat 31.03.2014)

⁷ Sectorul TIC în Moldova. Cartea albă a politicilor 2012, pag. 26.

<http://www.ict.md/files/White%20Book%202012%20Romanian%20Version%20FIN.pdf> (vizitat 31.03.2014)

Implementarea strategiilor centrale TIC în domeniul educației înseamnă asigurarea faptului că măsurile sunt puse în funcțiune și ajung la publicul țintă. Astfel, în învățământul din majoritatea țărilor europene, instituțiile sunt implicate în implementarea acestor strategii. Acest lucru se realizează de obicei în colaborare cu administrațiile locale sau regionale, în funcție de gradul de (des)centralizare în sistemul de învățământ¹.

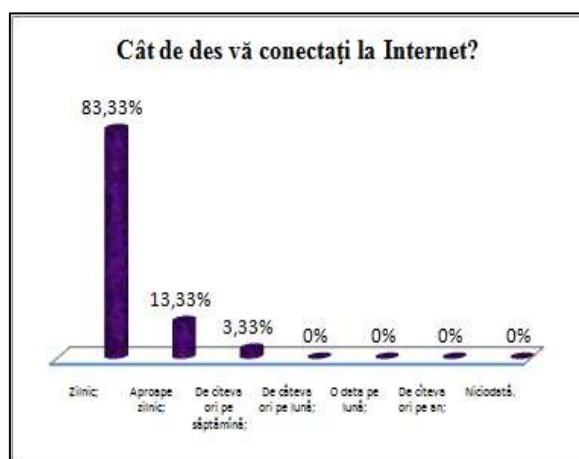
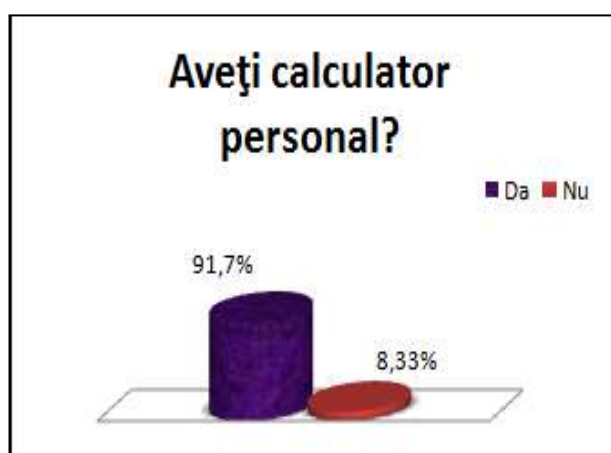
În Republica Moldova accesul la studii și calitatea acestora nu corespund în măsură deplină standardelor naționale și europene respective. În prezent, învățământul din Republica Moldova se află într-un proces de tranziție de la un sistem tradițional, preponderent informativ, centralizat, la un sistem modern, dinamic, formativ, centrat pe elevi și studenți, specific unei societăți democratice, bazate pe o economie de piață. Conform indicilor educaționali, în ultimii ani, sistemul de învățământ din Republica Moldova a înregistrat o dezvoltare sinuoasă².

Integrarea TIC în învățământul superior din Republica Moldova va duce la dezvoltarea procesului de instruire actual (tradițional). De aceea, trebuie pus accentul pe dezvoltarea inovării tehnologice în scopul anticipării abilităților de cunoaștere și de învățare, ceea ce ar duce la integrarea în Spațiul European a învățământului superior din Moldova.

Dacă să ne referim în particular la învățământul ingineresc din Moldova, considerăm că implementarea metodelor și dispozitivelor interactive TIC în procesul de instruire va avea un impact deosebit în ceea ce privește relevanța și calitatea pregătirii viitorilor ingineri, dobândind astfel un nivel înalt de calificare. Desfășurarea instruirii la specialitățile ingineresti presupune existența unor laboratoare corespunzătoare, condiție dificilă astăzi pentru multe instituții de învățământ superior din Moldova. Soluția oportună ar fi folosirea tehnologiilor informaționale moderne de instruire: calculatorul, sistemele media, echipamente virtuale, simulatoare, demonstrații animate ale mecanismelor de mașini și a diferitor procese tehnologice, platforme e-learning, etc.

Utilizarea acestor tehnici moderne are drept scop dezvoltarea gândirii studenților, stimularea creativității, dezvoltarea interesului pentru învățare și nu în ultimul rând asimilarea abilităților și competențelor tehnice cu un grad ridicat de complexitate.

Pentru a realiza o analiză asupra eficienței utilizării TIC în procesul de instruire au fost intervievați 80 studenți din cadrul Facultății Economie, Informatică și Matematică, marea majoritate de la specialitățile tehnice, dintre care 46 fete și 34 băieți. Rezultatele sondajului sunt prezentate mai jos.

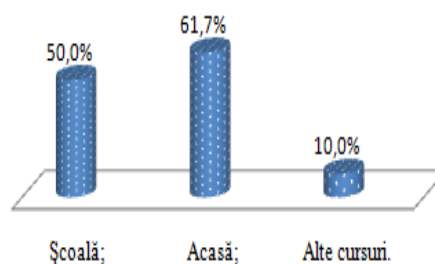
¹ Datele cheie referitoare la învățare și inovare prin intermediul TIC în școlile din Europa, 2011, pag. 30 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129ro.pdf (vizitat 26.03.2014)

² Educația – 2020. Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014 – 2020, pag. 9. http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_STRATEGIA-EDUCATIA-2020.pdf (vizitat 7.04.2014)

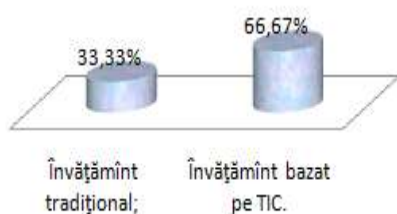
Accesați serviciile internet?

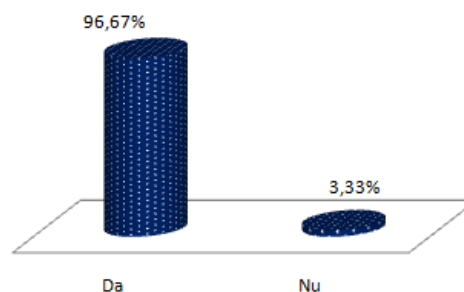
Unde ați învățat sa utilizați calculatorul?

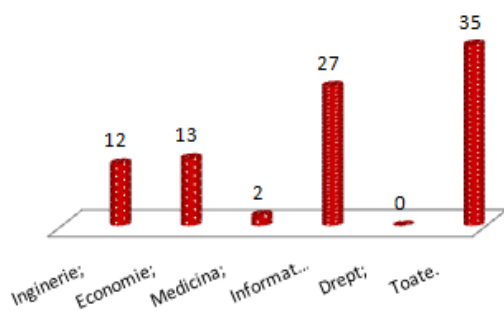
Care considerați că este în prezent, cel mai eficient mod de învățămînt?

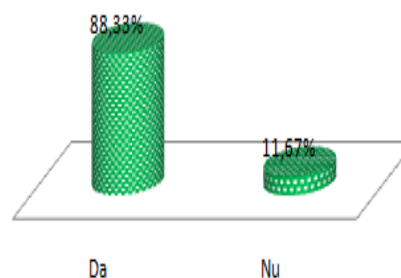
Considerați că este util calculatorul în procesul de predare-evaluare?

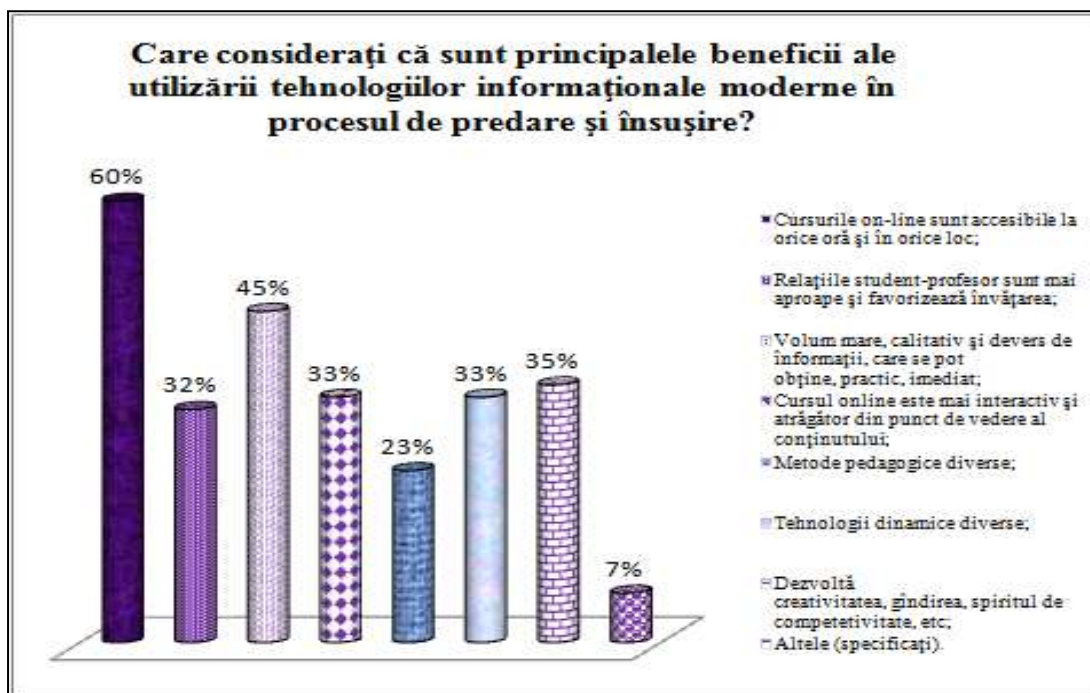

Cum considerați în ce domenii este mai eficientă utilizarea calculatorului?

Considerați că învățămîntul bazat pe TIC este învățămîntul viitorului?

Concluzii: Conform rezultatelor obținute, putem spune că utilizarea TIC în educație duce la creșterea performanțelor studenților și sporește motivația studenților în procesul de învățare. Menționăm că integrarea resurselor TIC în învățământul superior, în special în cel ingineresc, este benefică și duce la o creștere a performanțelor studenților, cu condiția ca studenții și profesorii să posede cunoștințe de utilizare a calculatorului. Pentru aceasta ar fi necesară instruirea cadrelor didactice în domeniul TIC, în utilizarea platformelor e-learning de instruire, etc.

Integrarea TIC în procesul de educație are o importanță crucială în edificarea unei societăți informaționale, așa cum dezvoltarea unei țări în perspectivă depinde de noua generație și de gradul de calificare a acesteia. Învățământul modern impune schimbarea și perfecționarea metodelor și mijloacelor de instruire și, în primul rând, a procedurilor de învățare, predare și comunicare¹. TIC moderne trebuie implicate din ce în ce mai mult în procesul de instruire, astfel încât procesele educaționale să capete noi conotații.

¹ RAPORT. Dezvoltarea și asimilarea tehnologiilor informației și comunicațiilor în cadrul instituțiilor de învățământ, pag. 4.
<http://www.bis.md/pdf/dezvoltarea%20si%20asimilarea%20tehnologiilor%20informatiei%20si%20comunicatiilor%20in%20cadrul%20institutiilor%20de%20invatamant.pdf> (vizitat 6.04.2014)

APLICAREA FUZZY LOGIC ÎN AUTOMATIZAREA ANALIZEI VOLUMELOR MARI DE DATE STATISTICE

*Sergiu CHILAT,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Collecting, measuring and analyzing data about web applications users has become a reality. The objectives and goals are different, and among the "peaceful" ones are controlling and optimizing websites for gaining maximum profits, products promotion according consumer interests etc. Two of the most popular search engines Google and Yandex, offers its users specialized tools: Google Analytics and Yandex.Metrica. They allow the accumulation of data about the website users, such as geographic location, preferences and interests, behavior etc. These data can be used to optimize the website, but at the moment, there are no modules or tools that could automate the process of decision making, which is the SEO (Search Engine Optimization) manager task. In the paper will be studied the possibilities of fuzzy logic to automate the decision making process in order to free and release the manager of routine activities in some such situations.

Cuvinte cheie

Fuzzy logic, fuzzy sets, web analytics, Google Analytics, SEO, automatization, self tuning.

Introducere

Creșterea exponențială a numărului utilizatorilor Internetului a condus la reorientarea pieței, comerțul electronic devenind un element al spațiului virtual materializat în lumea reală. Datorită avantajelor pe care le oferă, acesta atrage tot mai mulți utilizatori, numărul siturilor de tip E-commerce fiind într-o creștere permanentă și stabilă. Ca urmare, concurența este de asemenea într-o continuă creștere, iar motoarele de căutare încearcă să lege site-urile de preferințele fiecărui utilizator, acordând prioritate site-urilor care oferă un conținut util și relevant pentru utilizatori.

În consecință, pentru a prezenta utilizatorilor un conținut util și relevant, este nevoie de a cunoaște care sunt interesele și preferințele lor. În acest scop sunt utilizate instrumente specializate, care permit colectarea datelor despre utilizatori. Două instrumente de acest tip sunt Google Analytics și Yandex.Metrica, oferite de Google și Yandex, care sunt unele dintre cele mai populare motoare de căutare. Fiecare dintre aceste instrumente asigură posibilitatea acumulării datelor despre utilizatorii sitului: numărul de vizitatori, numărul vizitatorilor unici, numărul de pagini vizualizate de utilizator etc. În plus, toate aceste date sunt grupate în dependență de locația utilizatorului, sursele traficului, cuvintele cheie utilizate la căutarea informației, tipul browserului, sistemul de operare, etc. Analiza acestor date și luarea deciziilor, în dependență de anumiți factori, este obligația administratorului SEO, deoarece nici Google Analytics nici Yandex.Metrica nu oferă posibilitatea de a genera în mod automat prognoze sau indicații. Deciziile administratorului nu sunt de fiecare dată cele mai bune, fiind prezent factorul uman, iar un rol important îl are și experiența. Procesul de luare a deciziilor este unul anevoios, uneori fiind practic imposibil să se ajungă la soluții eficiente, ajungându-se la compromisuri și decizii nu tocmai corecte. Sunt frecvente situațiile în care administratorul SEO execută aceleași operații de rutină în mod repetat, ceea ce conduce la descreșterea randamentului și adoptarea unor decizii de proastă calitate.

Logica fuzzy vine ca o rezolvare a acestor probleme. Aici se operează cu termenul de "variabilă lingvistică". Pentru o variabilă lingvistică, se specifică numărul necesar de termeni, și fiecăruia dintre ei li se atribuie o valoare. Pentru unul din termeni se va seta valoarea egală cu unitatea, iar pentru restul - valori din intervalul [0..1], astfel, se poate ajunge la excluderea restricțiilor logicii lui Aristotel [1].

Pentru a exclude factorul uman și a economisi timpul administratorului SEO ar fi binevenit un modul, care ar automatiza unele dintre procesele de rutină, însă realizarea unui astfel de modul, utilizând metodele clasice este foarte complicată și în unele cazuri imposibilă. Este nevoie de ceva deosebit, ceva care ar permite analiza datelor și luarea deciziilor în mod automat

și ar fi dotat cu ”gândire umană”. În acest scop ar putea fi utilizată logica Fuzzy, care permite modelarea sistemelor cu logică neclară, ea fiind foarte apropiată de logica umană.

În această lucrare, folosind instrumentul Google Analytics vor fi analizate posibilitățile logicii Fuzzy în procesul de luare a deciziilor în locul administratorului SEO.

1. Analiza datelor oferite de Google Analytics

Google Analytics (GA) este o aplicație, oferită de compania Google, utilizată pentru colectarea informației despre utilizatorii sitului și gruparea ei în categorii, pentru o analiză ulterioară de către administratorului SEO.

Google Analytics pune la dispoziție mai multe instrumente și o varietate mare de date, grupate după sens și conținut, fără posibilitatea prelucrării automate a acestor date. În prezentul articol vor fi analizate posibilitățile Google Analytics, informațiile despre utilizatori pe care le pune la dispoziție și posibilitățile logicii Fuzzy în procesarea automată a acestor informații și luarea deciziilor în locul administratorului SEO. Vor fi analizate următoarele compartimente ale Google Analytics, pentru care ar putea fi utilizată logica Fuzzy [2, 3, 4]:

- Vîrsta utilizatorilor;
- Pagini populare.

1.1. Vîrsta utilizatorilor

În acest compartiment, GA grupează datele obținute în 6 grupe (fig. 1), pe care le vom nota cu GV_1 - GV_6 :

- GV_1 - de la 18 pînă la 24 ani;
- GV_2 - de la 25 pînă la 34 ani;
- GV_3 - de la 35 pînă la 44 ani;
- GV_4 - de la 45 pînă la 54 ani;
- GV_5 - de la 55 la 64 ani;
- GV_6 - peste 65 ani.

Fig. 1. Gruparea datelor după vîrsta utilizatorilor în Google Analytics

Acest compartiment este util pentru a determina interesele utilizatorilor în dependență de vîrsta pe care o au. Astfel, conținutul pe site ar putea fi împărțit în 3 grupe [2, 6]:

- GV_T - pentru persoane tinere;
- GV_M - pentru persoane de vîrstă medie;
- GV_B - pentru persoane vîrstnice.

Deoarece nu există o limită de trecere clară între aceste categorii de vîrstă, gruparea în 6 grupe (GV_1 - GV_6) pe care o pune la dispoziție Google Analytics, nu poate fi utilizată direct, este nevoie de elaborarea unui algoritm care ar determina din care grup din cele parte utilizatorul. Aici ar putea fi aplicată logica Fuzzy.

Vom cerceta un exemplu concret, un utilizator cu vîrsta de 35 ani. Conform grupării făcute de GA, această persoană se află la limita inferioară a grupei GV_3 . Apare o dilemă, în care dintre cele 3 grupe definite, GV_T , GV_M sau GV_B se află persoana respectivă?

Am putea considera că grupele GV_1 și GV_2 determină grupa persoanelor tinere – GV_T , grupele GV_3 și GV_4 determină grupa persoanelor de vîrstă medie – GV_M , iar GV_5 și GV_6 determină grupa persoanelor vîrstnice – GV_B .

Conform separării stricte pe care o face Google Analytics, persoana cu vîrsta de 35 ani aparține grupei persoanelor de vîrstă medie - GV_M .

Vom considera o a doua persoană cu vîrsta de 34 ani. Conform grupării făcute de Google Analytics, această persoană aparține grupei GV_2 , și se află la limita superioară a acestei grupe.

Conform acestei grupări, persoana cu vîrsta de 34 ani este tînără, iar cea de 35 de ani este de vîrstă medie, deci au interese diferite, ceea ce nu este prea corect, deoarece un conținut pentru o persoană de 34 ani, poate fi la fel de utili ca și pentru o persoană de 35 ani.

Aici am putea aplica logica Fuzzy, pentru determinarea grupei din care face parte o persoană și prezentarea unui anumit conținut în dependență de grupa din care face parte. În acest scop, vor fi utilizate mulțimi fuzzy pentru repartizarea persoanelor în 3 grupe: tineri, de vîrstă medie și bătrîni (fig. 2).

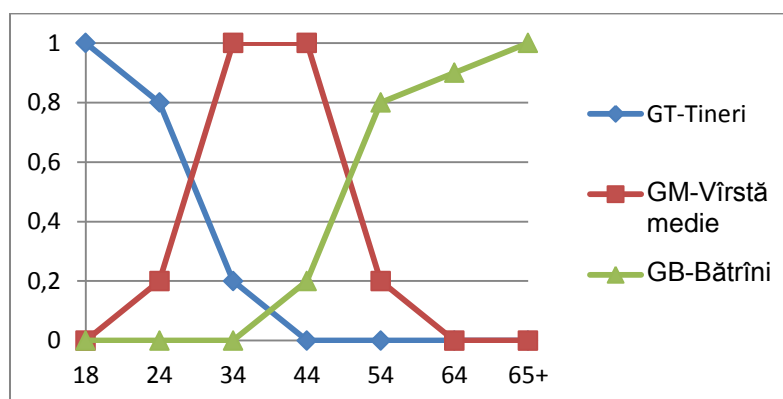

Fig. 2. Reprezentarea Fuzzy a distribuției vîrstei

După cum se poate observa din fig. 1, o persoană este ”foarte” tînără la vîrsta de 18 ani (valoarea maximală 1), ”mai puțin” tînără la vîrsta de 24 ani (valoarea 0,8), ”puțin” tînără (valoarea 0,2) la vîrsta de 34 ani, iar la vîrsta de 44 ani nu mai este tînără (valoarea 0).

La fel și pentru persoanele bătrîne, o persoană nu este bătrînă pînă la vîrsta de 24 ani (valoarea 0), ”puțin” bătrînă la vîrsta de 34 ani (valoarea 0,2), ”aproape” bătrînă (valoarea 0,8) la vîrsta de 54 ani, iar la vîrsta de 65 ani este bătrînă (valoarea maximală 1).

Pentru persoanele de vîrstă medie se observă o mică creștere (0,2) a funcției de apartenență de la 18 la 24 ani, și o creștere semnificativă în intervalul 24-34 ani (pînă la 0,8), iar în intervalul 34-44 este atinsă valoarea maximală (1). După 45 ani, valoarea funcției de apartenență descrește, ajungînd la 0 pentru vîrsta de 64 ani.

Aplicînd mulțimile fuzzy definite și un algoritm bazat pe logica fuzzy, vom obține următoarele rezultate:

Dacă un conținut de pe site este destinat persoanelor de vîrstă medie, acesta va fi foarte util (va avea utilitatea maximă 1) pentru utilizatorii cu vîrsta din intervalul 34-44, pentru utilizatorii cu vîrste cuprinse între 24-34 și 44-54 va avea o utilitate medie (între 0,2 și 0,8) iar pentru utilizatorii cu vîrsta pînă la 24 ani și după 54 ani, acest conținut va avea o utilitate mică, deci nu prezintă interes.

Utilizînd datele, prezentate în fig. 1 și mulțimile fuzzy definite, se poate observa că numărul maxim de utilizatori au vîrsta cuprinsă între 25-34 ani și între 18-24 ani, deci, algoritmul va genera în mod automat două rezultate ”Conținutul este util pentru persoanele de vîrstă tînără și medie” și ”Conținutul nu este util pentru persoanele în vîrstă”.

Utilizarea acestui algoritm de automatizare este utilă în cazul siturilor cu un număr mare de pagini, astfel economisindu-se foarte mult timpul administratorului SEO.

1.2 Pagini populare

În acest compartiment, Google Analytics, prezintă informații despre numărul de vizitatori pentru fiecare pagină (fig. 3).

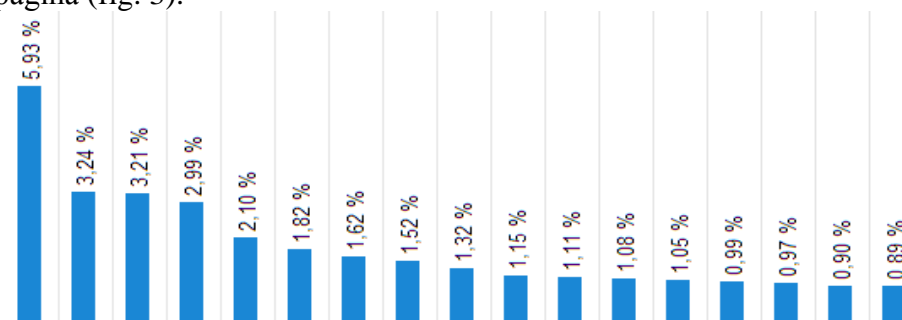

Fig. 3. Reprezentarea grafică a numărului de utilizatori pentru fiecare pagină

De multe ori este necesar de a determina care sunt cele mai vizitate pagini și paginile cu cele mai puține vizualizări. Acest lucru este făcut de administratorul SEO, iar atunci când numărul paginilor este mare, procesul devine unul foarte costisitor. O automatizare a analizei acestor date ar rezolva o serie de probleme, cu atât mai mult că numărul de vizualizări poate fi grupat după zile, săptămâni sau luni, în dependență de scopul utilizării datelor. Astfel volumul de lucru pentru administrator crește foarte mult [3, 5, 7].

Pentru a putea aplica logica fuzzy datele vor fi grupate în 3 mulțimi fuzzy (fig. 4), în dependență de numărul de utilizatori:

- G_H – cu un număr mare de vizualizări (peste 5% din total);
- G_M – cu număr mediu de vizualizări (între 1 și 5%);
- G_L – cu număr mic de vizualizări (pînă la 1%);

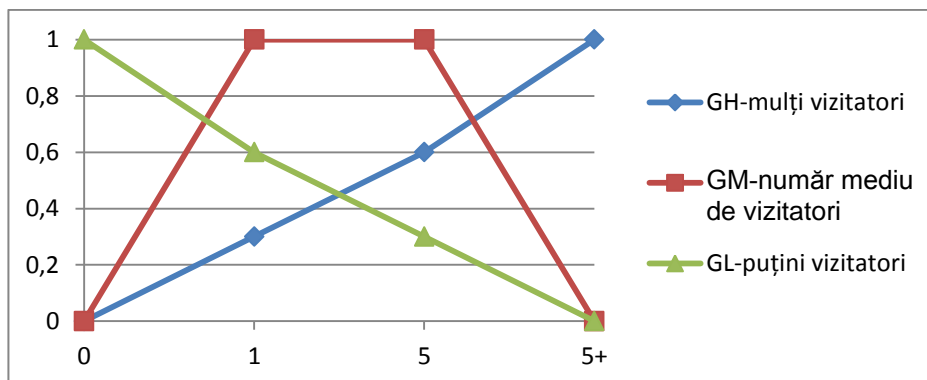

Fig. 4. Reprezentarea Fuzzy a distribuției vizualizărilor

Atunci când se face analiza unei pagini concrete, administratorul poate decide că o pagină care are un număr de vizualizări de 4.8% să fie atribuită categoriei G_H , cu toate că limita minimă este de 5%. Algoritmul bazat pe logică fuzzy ar trebui să genereze în mod automat aceleași decizii. Aici, modificarea limitei depinde de anumiți parametri cum ar fi: numărul total de pagini, numărul de pagini care trec de limita de 5%, raportul dintre numărul de pagini din fiecare grupă.

Concluzii

Logica fuzzy permite să se opereze cu date inexacte și să fie generate soluții în baza informațiilor incomplete. Pentru excluderea factorului uman și economisirea timpului analiza datelor poate fi făcută de o aplicație specializată, care ar putea genera soluții în mod automat, iar aceste soluții să fie prezentate în limbaj uman. Pentru rezolvarea problemei poate fi aplicată logica fuzzy.

În baza exemplului cercetat, se poate observa că datele, care inițial erau împărțite în mulțimi clasice, au fost regrupate în mulțimi fuzzy, după care a putut fi aplicată logica fuzzy pentru prelucrarea datelor și generarea soluțiilor. Crearea mulțimilor fuzzy este un prim pas în implementarea algoritmului bazat pe logică fuzzy, aceasta fiind una din cele mai importante etape, unde este nevoie de o generare corectă a acestor mulțimi.

Logica fuzzy și algoritmi cu logică fuzzy pot fi utilizați în rezolvarea problemelor nedeterminate, cu momente de incertitudine, acolo unde este nevoie de o ”gândire” asociativă și variabilă, asemenea gândirii umane. Deoarece analiza datelor despre utilizatorii unui site este un proces continuu și neliniar, prelucrarea în timp real a datelor în mod automat oferă o serie de avantaje, cum ar fi: economie de timp, creșterea vitezei de procesare, excluderea greșelilor pe care le poate face administratorul SEO.

Referințe:

1. Preitl, Ș., Precup, R.-E., *Introducere în conducerea fuzzy a proceselor*, Ed. Tehnică, București, 1997.
2. *Google Analytics Feature List*. Sursă electronică (citată 01.11.2013).
http://www.google.ru/intl/en_uk/analytics/features/index.html
3. *Возможности счетчика Google Analytics*. Sursă electronică (citată 02.11.2013).
<http://www.sembook.ru/book/instrumentariy-dlya-prodvizheniya/vozmozhnosti-schetchika-google-analytics/>
4. Zadeh, L.A., *Fuzzy sets, Information and Control*, vol. 8, 1965, pp. 338–353.
5. Smith, C. A., *Automated continuous process control*. John Wiley and Sons, New York, 2002.
6. *8 полезных функций Google Analytics*. Sursă electronică (citată 02.11.2013).
<http://www.hopesandfears.com/hopesandfears/ideas/cloud/121623-fishki-google-analytics>
7. Zadeh, L.A., *Computing With Words. Principal Concepts and Ideas*. Springer, Berlin, 2012.

INSUFICIENȚA ȘI PERICOLELE PRESUPUSE ÎN CAZUL UTILIZĂRII MODELULUI DE EVALUARE LA VALOAREA JUSTĂ

*Rodica FRUNZE,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

Yves Bernheim and Lionel Escaffre notes that there is abundant literature on the subject of fair value, by treating especially gaps accounting systems and practices, especially the traditional ones, based on historical cost. In respect of insufficiencies convention of historical cost: it s worth to mention: the old principles, based essentially on the needs of industrial enterprises (financial instruments were not decades ago a concern); the absence of recognition of derivatives in the balance sheet structures and the irrelevance of historical cost, with consequences playback fairly, active management of financial risks, practiced increasingly frequently by all enterprises.

Literatura de specialitate nu expune, de o manieră convingătoare, de ce indicația clară în anexă a evaluărilor la valoare justă, pentru activele și datoriile entității, nu constituie o sursă de informare suficientă.

Ca atare, se impune o schimbare de model de evaluare, pentru toate sau o parte din instrumentele financiare ale entităților. Ne rămîne, pentru o vreme, să ne mirăm că evaluarea la valoare justă este limitată la instrumente financiare, deoarece mișcările piețelor financiare nu influențează numai asupra cursurilor instrumentelor financiare, dar, de asemenea, pot să afecteze prețul anumitor bunuri (imobile, de exemplu). Atunci, din motive de coerență, întrebarea care se pune este: de ce modelul să se limiteze la anumite active și datorii și să nu se generalizeze la mai toată structura bilanțieră? Aceasta nu înseamnă că investitorii vor să găsească, prin bilanțul contabil, valoarea justă a entității în ansamblul său.

Ce ar trebui să se întîmple cu cheltuielile de cercetare și dezvoltare, înscrise în cheltuielile perioadei (mai ales în referențialul american și, parțial, în cel internațional) și, la modul mai general, cu capitalul intelectual și cu investițiile imateriale generate intern și necontabilizate? Totuși, se convine să se admită că recunoașterea (în bilanț și în contul de profit și pierdere), în opoziție cu evaluarea în cifre, pentru informare, asigură o mai mare securitate sau fiabilitate, dar nu și validitatea valorilor juste utilizate.

De asemenea, contabilizarea în bilanț a produselor derivate și, într-un mod mai extins, a tuturor instrumentelor financiare, în momentul negocierii lor, pare să fie prelucrarea contabilă cea mai satisfăcătoare. Mai mult, fiind vorba despre instrumente pentru care, prin esență sau prin natură, nu există la origine nici flux financiar, nici investiție și pentru care mărimea, nu reprezintă valoare economică, singura soluție ce se impune, pentru a putea înscrie aceste instrumente în bilanț, este evaluarea lor în valori juste¹.

Odată admisă această regulă, soluțiile organismului american (FASB) și ale celui internațional (IASB/IASB), relative la contabilizarea inițială și ulterioară a contrapartidei acestei valori juste (adică, în contul de profit și pierdere, exceptînd situația în care este vorba despre garanția fluxurilor de numerar, caz în care variațiile valorii juste sunt constatate la capitaluri proprii), nu apar ca fiind satisfăcătoare. Aceste soluții conduc, într-adevăr, la generarea unei variații a capitalurilor proprii care nu este, din punct de vedere economic, justificată. În concluzie, variațiile de valoare ale instrumentului de acoperire nu trebuie să afecteze contul de profit și pierdere și nici capitalurile proprii, înainte de realizarea tranzacției acoperite².

Criticile adresate valorii juste sunt studiate pe trei axe:

■ **Valoarea justă nu este nici fiabilă, nici nelipsită de elemente care să conducă la interpretări eronate**

¹ Ristea M., Dumitru C. G. *Prudență și agresivitate în tratamentele contabile*. Editura Tribuna Economică. București, 2008, pag. 31.

² Standardul FAS 123, din 1995, *pentru evaluarea planurilor de opțiuni*. Sursa: internet.

Pretenția de a poseda calitățile de fiabilitate și, în cadrul ei, de neutralitate o pot avea numai valorile generate de piețele active (cotate, lichide, organizate etc.) Marea majoritate a instrumentelor financiare emise, negociate, utilizate în special de instituțiile de credit nu sunt cotate și nu au o piață organizată sau asimilată. În consecință, evaluarea lor se bazează pe modele interne, recunoscute de bănci, deoarece comportă parametri estimați mai bine, dar cu grade de incertitudine, astfel încât ele să încorporeze variabile de ajustare pentru riscul de model, riscul de lichiditate, riscul de volatilitate etc, oricare variabilă aleatoare ce nu permite să se califice drept nelipsită de elemente care să conducă la interpretări eronate, chiar dacă un control intern sau extern ar realiza, în urma verificării, că această valoare este rațională și acceptabilă. În orice caz, unul sau altul nu va folosi termenul de "just" (fair) în sensul de "exact".

Se poate afirma deci că baza de evaluare la valoare justă cuprinde, în conținutul său, metodologii și modele variate care să-i procure un caracter aleatoriu. Chiar dacă specialistul contabil este sincer în determinarea valorii juste, o atare valoare conservă în ea un grad relativ de fiabilitate. Cu alte cuvinte, valoarea justă nu este nici fiabilă, nici nelipsită de elemente care să conducă la interpretări eronate (nici neutră).

■ Valoarea justă nu este nelipsită de permanența metodelor ei de determinare

Cum nu există un preț de piață pentru integralitatea instrumentelor financiare deținute de întreprinderi și grupuri, valorile juste se calculează pe baza metodei valorii actuale sau a altor metode de evaluare, fundamentate pe condițiile care domină piața în momentul întocmirii bilanțului. Valorile astfel calculate sunt puternic influențate de ipoteze secundare, relative la nivelul și la ordinea fluxurilor de trezorerie și la ratele de scont aplicate. În concluzie, utilizarea acelorași valori juste, în instituțiile financiare, ridică probleme de comparabilitate, implicit de analiză financiară.

Lipsa de comparabilitate și de neutralitate, în prezentarea valorilor juste, repune în cauză utilitatea informațiilor adresate investitorilor care se văd, implicit, deposedați de principala caracteristică a informării, am numit relevanța acesteia.

■ Costul de determinare a valorii juste are o mărime deloc de neglijat

Am precizat anterior că, în absența cotațiilor externe pentru cele mai multe dintre instrumentele financiare utilizate, valorile juste trebuie să fie calculate în interiorul întreprinderilor, făcând apel la modele ale căror operații de concepere, realizare și control sunt foarte costisitoare și, poate, prohibitive pentru unele întreprinderi și instituții, cel puțin în raport cu avantajele conferite acestor valori.

Echipa de cercetători, coordonată de profesorii Jean-Francois Casta și Bernard Colasse, în contextul realizării lucrării "Valoarea justă, mize tehnice și politice", în mai multe reprize, s-a oprit și asupra problematicii inconvenientelor și pericolelor presupuse sau dovedite de evaluarea la valoarea justă. O parte dintre ideile susținute de Yves Bernheim și Lionel Escaffre sunt analizate și de coordonatorii lucrării menționate mai sus.

Principalul neajuns al valorii juste este dat de volatilitatea ei extremă. El și alte neajunsuri se manifestă, mai ales în cazul instituțiilor de credit. Atunci când valoarea justă nu este dată de piață, calculul se face cu ajutorul modelelor, caz în care utilizarea ei se confruntă cu dificultăți și pericole suplimentare¹.

În cadrul instituțiilor bancare, instrumentele financiare deținute cu intenția de a rămîne în cadrul entității pînă la maturitate, sau de a fi investite pe termen lung, urmează linia unei evaluări prudente, în contextul modelului costurilor istorice, conform căruia regula de bază este "lower of cost or market" (cea mai mică valoare dintre cost și prețul pieței). Dacă avem în vedere a doua

¹Feleagă N., Malciu L. *Provocările contabilității internaționale la cumpăna dintre milenii*. Editura Economică. București, 2004, pag. 39.

categorie de instrumente, cele tranzacționate pe termen scurt, recunoașterea lor se face la prețul pieței, conform regulii "market to market" (una dintre expresiile valorii juste)

În sfârșit, când, în cadrul diverselor entități, modelarea este cea care dă concretețe valorii juste, vorbim de regula "market to model".

Sub aspect teoretic, valoarea justă a unui bun este dată de valoarea actuală a diverselor fluxuri de numerar așteptate de la acesta, în viitor.

Piețele, în măsura existenței și eficienței lor, oferă în orice moment valorile juste. În măsura în care ele nu există sau sunt ineficiente, valorile juste trebuie să fie calculate, de obicei prin derivare dintr-un model previzional care solicită: definirea unui orizont, estimarea fluxurilor de trezorerie aferente unui bun, privind acest orizont, recursul la ipoteze mai mult sau mai puțin explicite, cu predilecție referitoare la probabilitatea lor de realizare și adoptarea unei rate de actualizare.

La rîndul lor, metodele propuse de organismul internațional de normalizare, pentru efectuarea de modelări, în vederea determinării valorii juste, arată, în egală măsură, dificultățile regulii de evaluare "market to model". Avînd în vedere dificultățile, aceste metode sugerează că generalizarea valorii juste drept criteriu (model) de evaluare a tuturor activelor și datoriilor financiare (the fiill fair value) pare să fie un proiect utopic. Deoarece trebuie afirmat că la utilizarea practică a unui model este asociat un risc. Riscul modelului reprezintă eventualitatea de a suporta pierderi, ca urmare a inadaptabilității sale. Inadaptare care, așa cum afirma Michel Bois, în contribuția "Valoarea justă și riscul modelului", poate să fie consecința mai multor cauze: ipotezele implicate pot să nu fie satisfăcute; punerea în operă poate să fie defectuoasă; măsurarea poate să fie incorectă; modelului poate să-i lipsească robustețea sau stabilitatea.

Michel Bois constată ca, în contextul modelării, este înțelept să se recunoască provizioane pentru riscuri, cu toate că estimarea acestor provizioane este complexă, deoarece ea presupune măsurarea impreciziei modelului utilizat. Efectul cel mai perceptibil al utilizării modelelor de evaluare apare, în principal, în contextul activităților de piață, ale căror disfuncționalități sunt foarte mediatizate. În presă apar foarte des articole și anunțuri privind, de exemplu, pierderi semnificative, referitoare la activitatea băncilor de investiții, pierderi generate din gestiunea portofoliilor de produse derivate.

Cu cît modelul este mai complex, cu atît manipularea prin "cosmetizare" devine mai greu de detectat. La cauzele involuntare expuse mai sus, pot fi adăugate cauze voluntare. Astfel, putem să fim tentați să manipulăm modelul în favoarea noastră. În mod evident, într-un astfel de caz, evaluarea devine subiectivă și lipsită de neutralitate. Întrebarea care se pune este cum poate fi evitat riscul de model? Pe această undă, Michel Bois enunță două soluții: una organizațională și cealaltă, contabilă.

Inventarul avantajelor și inconveniențelor tehnice și teoretice ale valorii juste, afirmă Jean-Francois Casta și Bernard Colasse, în cuvîntul introductiv la lucrarea anterior evocată, nu permite să se confirme superioritatea acestei baze asupra abordării tradiționale, în materie de evaluare care, pentru mulți specialiști, are un enorm avantaj practic: cunoașterea ei în detalii. Dezbateră nu s-ar putea finaliza, atîta timp cît nu evocăm utilizatorii diferitelor modele de situații financiare. În funcție de necesitățile informaționale predefinite ale unor utilizatori concreți, se poate proceda la o alegere între modelele de evaluare concurente. Ceea ce înseamnă că, în spatele dezbaterii de ordin tehnic, se însinuează un alt tip de dezbateră, de ordin politic: din perspectiva cărei categorii de utilizatori analizăm aceste avantaje și inconveniențe? Răspuns care revine la prezența specialiștilor naționali și internaționali din domeniu.

Referințe:

1. Ristea M., Dumitru C. G.. Prudență și agresivitate în tratamentele contabile. Editura Tribuna Economică. București, 2008.
2. Feleagă N., Malciu L.. Provocările contabilității internaționale la cumpăna dintre milenii. Editura Economică. București, 2004.
3. Standardul FAS 123, din 1995, pentru evaluarea planurilor de opțiuni.Sursa: internet.

REZOLVAREA ECUAȚIILOR ȘI SISTEMELOR DE ECUAȚII PRIN METODA GRAFICĂ

*dr., conf.univ. Natalia MACRIȚCHI,
Colegiul de Medicină din orașul Cahul*

In this article is given a concise description of graphic method of solving equations and equation systems.

On the base of the graphic method is the establishment of crossing points of function graphics written on the left and right of the given equation.

Usually this method is applied when the graphics of the given function are constructed without big difficulties.

We notice that, in the result of solving we get aproximative numbers that depend on the exactness of the construction of graphic functions.

Una din metodele de rezolvare a ecuațiilor și a sistemelor de ecuații este cea grafică. Remarcăm că, în rezultatul rezolvării, se obțin valori aproximative, ce depend de exactitatea construcției graficelor funcțiilor.

Să examinăm ecuația $f(x)=0$. Dacă construim graficul funcției $y=f(x)$, atunci punctele de intersecție sau punctele de tangență cu axa Ox, reprezintă rădăcinile reale ale ecuației, deoarece în aceste puncte $y=0$, adică $f(x)=0$.

Exemplul 1. Rezolvați ecuația $x^2 - 4x + 2 = 0$.

Metoda I. (Algebrică)

Cunoaștem că, $ax^2 + bx + c = 0, a \neq 0$ este forma generală a ecuației de gradul doi. În cazul dat $a=1; b=-1; c=2$. Valoarea discriminantului se determină din formula $\Delta = b^2 - 4ac$.

$$\Delta = (-4)^2 - 4 \cdot 1 \cdot 2 = 12 > 0.$$

$$\sqrt{12} = 2\sqrt{3}.$$

Deci, ecuația de gradul doi admite două rădăcini reale diferite, care se calculează după formulele:

$$x_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}. \text{ S-au obținut rădăcinile } x_{1,2} = 2 \pm \sqrt{3}.$$

Răspuns: $\{2 \pm \sqrt{3}\}$.

Metoda a II-a. (Grafică)

Varianta I.

Pentru a construi graficul funcției $f(x) = x^2 - 4x + 2$ sau $y = x^2 - 4x + 2$, determinăm câteva puncte de reper.

1) Determinăm punctele de intersecție ale graficului funcției cu axa Ox.

Ox: $y=0; x^2 - 4x + 2 = 0$. Facem trimitere la rezolvarea ecuației prin metoda algebrică și obținem că, $x_1 = 2 - \sqrt{3} \approx 2 - 1,73 \approx 0,27; x_2 = 2 + \sqrt{3} \approx 2 + 1,73 \approx 3,73$. Deci, punctele de intersecție sunt $(\approx 0,27; 0); (\approx 3,73; 0)$.

2) Determinăm punctele de intersecție ale graficului funcției cu axa Oy.

$$\text{Oy: } x=0; y=0^2 - 4 \cdot 0 + 2 = 0 - 0 + 2 = 2; C(0; 2).$$

3) Determinăm coordonatele vârfului parabolei după formulele: $x_v = \frac{-b}{2a}; y_v = \frac{-\Delta}{4a}$.

Așadar, vârful parabolei va avea coordonatele $(2; -3)$.

După ce graficul va fi construit, se va analiza și se vor determina rădăcinile ecuației date, care vor fi aproximativ egale cu valorile obținute în prima variantă.

Notă. Pentru a construi graficul funcției de gradul al doilea e suficient să cunoaștem:

- a) 5 puncte de reper, în cazul când discriminantul este mai mare decât zero;
- b) 3 puncte de reper în cazul când discriminantul este egal cu zero sau este negativ.

De fiecare dată e bine să trasăm axa parabolei $x = x_{vâr f}$ pentru a contura mai exact graficul funcției.

Varianta a II-a.

Rezolvați ecuația $x^2 - 4x + 2 = 0$.

Separăm componentii în felul următor $x^2 - 4x = -2$.

Notăm expresia din partea stângă în raport cu semnul egal (" = ") prin $f(x)$, iar expresia din partea dreaptă prin $g(x)$.

Așadar, $f(x) = x^2 - 4x$ – funcție de gradul doi și $g(x) = -2$ – funcție constantă.

Determinăm câteva valori de reper pentru funcția $f(x) = x^2 - 4x$, astfel încât să putem trasa cât mai exact graficul funcției.

x	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
Y=f(x)	45	32	21	12	5	0	-3	-4	-3	0	5

După trasarea graficelor funcțiilor se va observa că, ele se intersectează în 2 puncte. Abscisele punctelor reprezintă soluțiile ecuației $x^2 - 4x + 2 = 0$.

Varianta a III-a.

Rezolvați ecuația $x^2 - 4x + 2 = 0$.

Separăm componentii în felul următor $x^2 = 4x - 2$.

Notăm expresia din partea stângă în raport cu semnul egal (" = ") prin $f(x)$, iar expresia din partea dreaptă prin $g(x)$.

Așadar, $f(x) = x^2$ – funcție de gradul doi și $g(x) = 4x - 2$ – funcție liniară.

Determinăm câteva valori de reper pentru funcția $f(x) = x^2$.

x	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
Y=f(x)	16	9	4	1	0	1	4	9	16

Determinăm câteva valori de reper pentru funcția $g(x) = 4x - 2$ sau $y = 4x - 2$. E mai convenabil să determinăm punctele de intersecție ale graficului funcției cu axele de coordonate și să le organizăm în următorul tabel.

x	0	0,5
y	-2	0

După trasarea graficelor funcțiilor se va observa că, ele se intersectează în 2 puncte. Abscisele punctelor reprezintă soluțiile ecuației $x^2 - 4x + 2 = 0$.

În continuare ne referim la rezolvarea sistemului de două ecuații cu două necunoscute prin metodă grafică.

Fie dat sistemul din două ecuații cu două necunoscute $F_1(x; y) = 0$ și $F_2(x; y) = 0$.

Presupunem că, fiecare ecuație din sistem poate fi rezolvată în raport cu o variabilă, de exemplu y . Atunci rezolvând fiecare din ecuații în raport cu y , obținem sistemul $y = f_1(x)$ și $y = f_2(x)$.

Aceste funcții în caz general nu-s echivalente. Construind graficele acestor funcții, determinăm coordonatele punctelor de intersecție și a punctelor de tangență a graficelor, care reprezintă soluțiile sistemului.

Exemplul 2. Rezolvați sistemul de ecuații prin metodă grafică $2x + 3y - 7 = 0$ și $3x - 2y - 4 = 0$.

Fiecare ecuație din sistem determină y ca funcție liniară în raport cu x . De aceea graficele funcțiilor liniare reprezintă linii drepte, care se vor intersecta în punctul cu coordonatele $(\approx 2; \approx 1)$.

Exemplul 3. Rezolvați sistemul de ecuații prin metodă grafică $x^2 - 4x - 2y = 0$ și $x^2 - 4y - 2x = 0$.

Prima ecuație se rezolvă în raport cu y , iar a doua în raport cu x .

Obținem sistemul $y = \frac{1}{2}x^2 - 2x$ și $x = \frac{1}{2}y^2 - 2y$. Construim graficele acestor funcții și după desen determinăm următoarele puncte $(\approx -1,2; \approx 3,2); (0; 0); (\approx 3,2; \approx -1,2); (6; 6)$.

Referințe:

1. Яремчук, Ф. П.; Рудченко, П. А. *Алгебра и элементарные функции*. Киев: Наукова Думка, 1976. 688 с.
2. Болтянский, В. Г.; Сидоров, Ю. В. *Лекции и задачи по элементарной математике*. Москва: Наука, 1974. 576 с.
3. Дорофеев, Г. В.; Потапов, М. К.; Розов, Н. Х. *Пособие по математике для поступающих в вузы*. Москва: Наука, 1970. 640 с.

DATE, INFORMAȚII ȘI CUNOȘTINȚE ÎN SISTEME INFORMAȚIONALE

*Nicolae PELIN,
Universitatea de Stat Tiraspol*

The article is intended to review the terms data, information and knowledge in a general sense in the registration process and extraction, presentation and broadcast-processing and display them. To do attempt to analyze multiple sources to try to present the material - from simple to more deeply. Search options description of the terms for their application in information systems. The work may be of interest to students and professionals for all who stand in working with information.

Articolul este destinat analizei termenilor date, informații cunoștințe în sens general și în procesul de înregistrare și extragere, prezentare și transmitere, prelucrare și afișare a lor. Să face tentativa de a analiza mai multe surse, se încearcă de a prezenta materialul - de la simplu spre mai aprofundat. Să caute variante de descriere a termenilor pentru aplicare lor în sisteme informaționale. Lucrarea poate să prezinte interes pentru studenți și specialiști, pentru toți care au atitudine în lucru cu informația.

Noțiuni introductive.

Termenii date, informații și cunoștințe, în continuare termeni, pe larg sunt utilizați zi de zi în activitatea sa practic de fiecare om în condițiile contemporane. Va fi incorect să afirmăm că sensul acestor termeni, aplicarea corectă a lor este de fiecare dată conștientizată deplin de utilizatori. Utilizatorii potențiali a acestor termeni sunt foarte diferiți, în funcție de nivelul de pregătire și specializare a lor (domeniul de aplicare a termenilor). Definiții, analize sunt multe, dar descrieri simple și destule pentru a fi înțelese corect de către majoritatea din utilizatori sunt insuficiente.

De mai mulți ani în mai multe grupe studențești cu specializare în informatică, fiind deja în anii superiori de studii, în urma verificării și analizei cunoștințelor, în nu prea multe cazuri cei, care interpretează și aplică corect termenii dați, depășesc cu mult 50 %. Iar în grupe de la alte specialități situația este și mai gravă. Posibil că, una din cauze rămâne în continuare accesul redus la publicații ce țin de date, informații, cunoștințe. O altă problemă, în publicațiile accesibile descrierea termenilor diferă, uneori considerabil.

Nu sunt și nu pot fi definiții universale care ar fi acceptate de toți, dar prin analiza a mai multor definiții devin mult mai clare unitatea și diferența termenilor atât de importanți în știința informatică.

Scopul lucrării date este tentativa de a prezenta într-un alt mod materialul ce ține de date, informații și cunoștințe deja publicat în analize, descrieri și aplicari a termenilor, fapt care ar aduce la însușirea esenței și aplicarea corectă a fiecăruia din termene, precum și a face unele concluzii prealabile - care din definițiile termenelor sunt mai potrivite pentru a fi aplicate în sisteme informaționale.

Analize, exemple și comentarii.

În lucrarea¹ autorul reproduce ierarhia informației propuse de profesorul Ray R. Larson din Școala tehnologiilor informaționale a universității Berkly din California, care constă din nivele după cum urmează:

- Date (Data) – Materie primă de informații;
- Informații (Information) – Date organizate și prezentate (Presentation) de cineva;
- Cunoștințe (Knowledge) – Informații citite, auzite sau văzute și înțelese;
- Înțelepciune (Wisdom) – selectarea, integrarea și înțelegerea cunoștințelor .

¹ Jim Harris. The Wisdom of the Social Media Crowd. <http://ocdqblog.com/home/the-wisdom-of-the-social-media-crowd.html>

Tot aici, autorul¹ aplică un desen din² (figura 1) – în care, destul de bine se ilustrează diferența

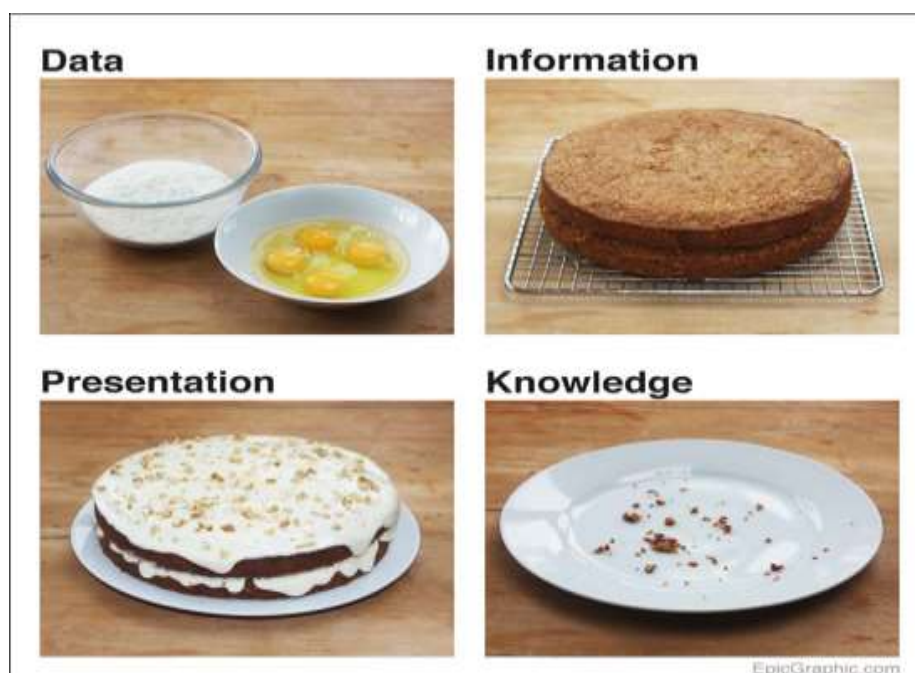

Figura 1. Exemple, de date informații și cunoștințe conform.

dintre date și informații, precum și modul cum este prezentată informația. Desigur, ilustrația prea simplificat prezintă procesul de utilizare a informației, însuși autorul ilustrației afirmă acest lucru. Dar, pentru explicarea diferenței dintre termeni, exemplul din figura 1 este destul de potrivit.

O altă interpretare a termenilor³, expusă în formă liberă cu unele modificări:

- **Date** – sunt unele detalii (fapte,idei), care pot fi înregistrate, trasmise, prelucrate și afișate. Datele, nu neapărat dispun de sens în contextul problemei date.
- **Informații** – date care după prelucrare, au obținut sens în contextul problemei date. Informația trebuie să micșoreze neclaritatea problemei. În funcție de utilizatori a informației, fiind informație pentru unii, pentru alții în continuare rămân a fi date.
- **Cunoștințe** – informații înregistrate și verificate în practică care de mai multe ori pot fi utilizate în primirea deciziilor.

Vom analiza unele surse la temă scrise în limba română. În conformitate cu glosarul din⁴ :

- **datele** reprezintă un set de fapte obiective, eterogene despre un proces sau un eveniment care au un eveniment care au o utilitate redusă dacă nu sunt transformate în informații.
- **Informațiile** sunt date înzestrate cu relevanță și scop.
- **Cunoștințele** reprezintă o combinație fluidă de experiențe, valori, informații contextuale și intuiție care oferă cadrul pentru evaluare și încorporarea unor noi experiențe și informații.
- **Înțelepciunea** este abilitatea de a indentifica adevărul și încorporarea unor noi experiențe și informații.

¹ Jim Harris. The Wisdom of the Social Media Crowd. <http://ocdqblog.com/home/the-wisdom-of-the-social-media-crowd.html>

² Epic.graphic. <http://epicgraphic.com/data-cake/>

³ Данные-информация-знания. В разделе словаря: Управление знаниями. http://msk.treko.ru/show_dict_336

⁴ Introducere în magament bazat pe cunoștințe: Glosar. <http://www.trainmor-knowmore-eu/C8E71BF7.ro.aspx>

Acestă sursă scrisă în limba română este în prezent afișată în vârful listei a motoarelor de cautare Google .md, .ro, .ru, com și devine practic una din cele mai accesibile pentru coînteresați, deoarece altele, sunt pe al doilea plan. Acest fapt întemează necesitatea de a face analiză comparativă a definițiilor existente a termenilor. Analizând definițiile de mai sus scrise în limbele engleză și rusă nu găsim divergențe esențiale în interpretări a termenilor.

Vom încerca prin un alt exemplu de a analiza aplicarea termenilor. Presupunem ca avem scopul de a stabili unele relații de rudenie de nivelul doi. Atunci, pot fi:

- Date – Ion este parintele Mariei. Maria este paritele lui Petru.
- Informații – Ion este bunelul lui Petru.
- Cunoștințe – X este bunelul lui Y, dacă X este parintele lui Z și Z este parintele lui Y.
- Înțelepciune – În caz când vorbim despre parintele parintelui, atunci se subînțelege că el este bunic.

Desigur și în acest exemplu vedem părți slabe, dar la fel ca și primul ajută la interpretarea și aplicarea fiecăruia din termeni.

În ajutor la întemeierea utilizării termenelor în modul prezentat în exemplu de mai sus, este de folos a utiliza descrierea DIKW (date, information, knowledge, wisdom), prezentată în¹, în care DIKW – este determinat în calitate de ierarhie informațională, unde fiecare nivel adaugă proprietăți noi celui din nivelul premergător.

- Datele stau la nivelul de bază.
- Informația adaugă context la date.
- Cunoștințele adaugă mecanismul utilizării (răspus la întrebarea „cum”).
- Înțelepciunea adaugă condițiile de utilizare (răspus la întrebarea „când”).

Studii mai aprofundate.

O sursă potrivită pentru analiză mai profundă a termenilor poate servi lucrarea², scrisă de Marin Fotache, unde sunt descrise noțiuni ce țin de date, informații și cunoștințe mai profund, în diferite aspecte, din diferite puncte de vedere, analizând la rîndul său multiple surse. Este o lucrare fundamentală, dar în prezent nu este accesibilă în rețeaua globală, cel puțin acum nu a fost găsită de către autor. Principală atenție în analiza prezentată în articol este acordată informației. Din articolul lui Marin Fotache reiese că prima atestare în limba engleză a cuvîntului *information* este la Chaucer încă din 1386³. Semnificația sa este legată de procesul de transformare *de la ceva fără formă, la altceva pus în anumită formă*. În lucrare sunt prezentate cele două sensuri a cuvîntului informație luat din⁴. Unul, cu sens aristotelic, desemnează comunicarea unei forme, a unei structuri specifice, a unei organizări calificate care vine să « informeze » o materie inițial omogenă. Celălalt semnifică transmiterea unui mesaj. Adică, 1. informție ca fapt în sine și 2. transmiterea unor fapte. În lucrare⁵ sunt descrise aspectele cantitative a informației, legate cu numele lui Shannon, filosofia și știința informației, alte aspecte. Conform preluării din⁶ Russel Ackoff a structurat « conținutul » minții omenești în cinci categorii, conform lui:

1. Datele sunt ansambluri de simboluri. Datele există pur și simplu, sub orice formă ; nu au nici o semnificație în sine.

2. Informațiile sunt date prelucrate, înzestrate cu o anumită semnificație, sens prin raportarea lor la alte elemente; furnizează răspunsuri de genul « cine », « ce », « unde », « când ». Semnificația lor poate fi utilă, dar la fel de bine, nu.

¹ DIKW. <http://ru.wikipedia.org/wiki/DIKW>

² Marin Fotache. Date, Informații, Cunoștințe.

³ Preluare din [Lindsay94]

⁴ Vergez, A., Huisman, D.- Curs de filosofie, Humanitas, București, 1995, p.102

⁵ В.И. Дмитриев. Прикладная теория информации. М. «Высшая школа», 1989.

⁶ Preluare din [Bellinger s.a. 96]

3. Cunoștințele sunt ansambluri de informații care sunt, intențional, utile. Cunoașterea este un proces determinist. Cunoașterea, aplicată informațiilor, poate genera decizii.

4. Înțelegerea este un proces probabilistic și de interpolare, cognitiv și analitic. Diferența dintre înțelegere și cunoaștere este diferența dintre a învăța și a memora.

5. Înțelepciunea este un proces ne-determinist, ne-probabilistic și de extrapolare, care se sprigină pe celelalte nivele ale conștiinței omenești. Înțelepciunea reprezintă esența demonstrației în filosofie.

Reprezintă interes lucrarea¹ unde original este descris procesul de retransformare a datelor în cunoștințe. Aici dinamica retrasformărilor a datelor în cunoștințe este prezentată prin graficul expus în figura 2.

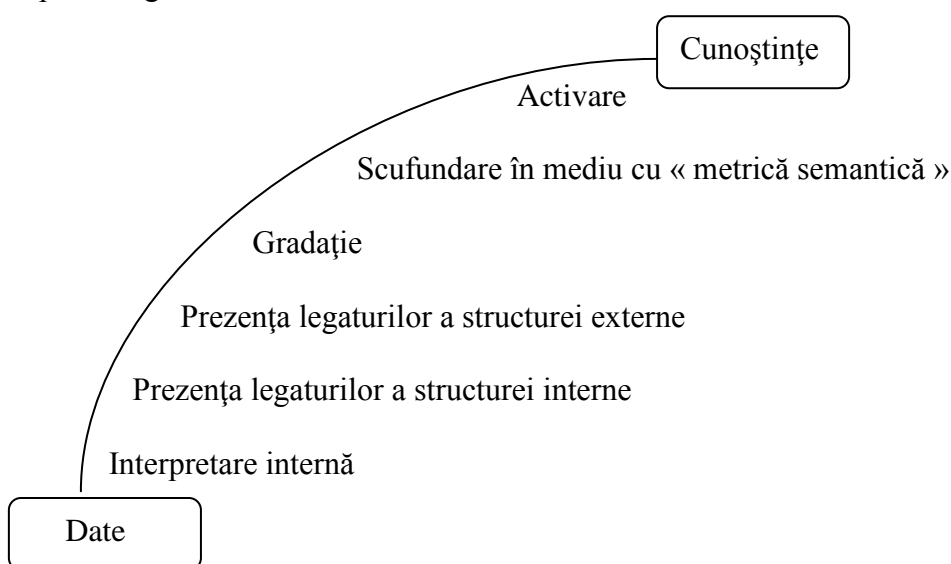

Figura 2. De la date la cunoștințe.

Este evident, de la pas la pas cum calitativ se schimbă datele. Analiza se face și în timp, cum a evoluționat termenul date în esență din momentul apariției a primelor calculatoare. Este descris detaliat fiecare din pași, sunt prezentate exemple.

Sunt și alte multiple lucrări în care mai mult sau puțin profund sunt analizați acești trei termeni.

Aplicații.

O viziune originală este expusă în lucrarea² ce ține de relația dintre date și informații în sisteme informaționale. Informația, pentru a fi percepută, trebuie exprimată într-o formă concretă. Prin dată să înțelege un număr, o mărime, o relație care servește la rezolvarea unei probleme sau care este obținută în urma unei cercetări, urmînd a fi supusă unor prelucrări. Datele aici sunt considerate în calitate de materie primă pentru informație. Data are o existență obiectivă, poate deveni informație prin prelucrare. Nu orice prelucrare de date generează informații. Informația este produsul prelucrării datelor, care sunt aduse într-o formă înțeligibilă și care pot fi utilizate într-un scop anumit. Dacă să acceptăm că intrările q_1, q_2, \dots, q_k a unui sistem informațional (vezi figura 3), sunt date, iar ieșirile r_1, r_2, \dots, r_k sunt informații atunci funcția sistemului informațional constă în prelucrarea datelor și prezentarea lor în formă cât mai potrivită pentru înțelegere. De fapt, tot despre ce se descrie aici nu intră în contradicție cu

¹ Е.Ю. Кандрашина, Л.В. Литвинцева, Д.А. Поспелов. Представление знаний о времени и пространстве в интеллектуальных системах. М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит. – 328 с.

² Леонид Черняк. Data Science – наука, которой предстоит родиться. www.osp.ru/os/2012/05/13016245/

definițiile obținute din¹, dar mecanismul de retransformare din date în informații este expus mai evident.

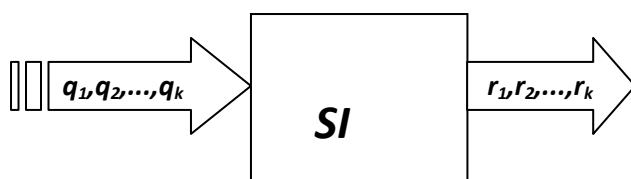

Figura 3. Prezentarea schematica a sistemului informațional

Correspondență „date-informații” în²⁴³⁷ este considerată ca fiind prim nivel în informatica economică. Acestui nivel i se adaugă un al doilea, acela al informațiilor derivate din alte informații pe baza de raționament, nivel considerat a fi nivelul cunoștințelor.

Prezintă interes lucrarea³, unde legătura gnoseologică a noțiunilor „date-informații-cunoștințe” este prezentată în forma grafică (reprodusă în figura 4). Informativ, simplu, convingător.

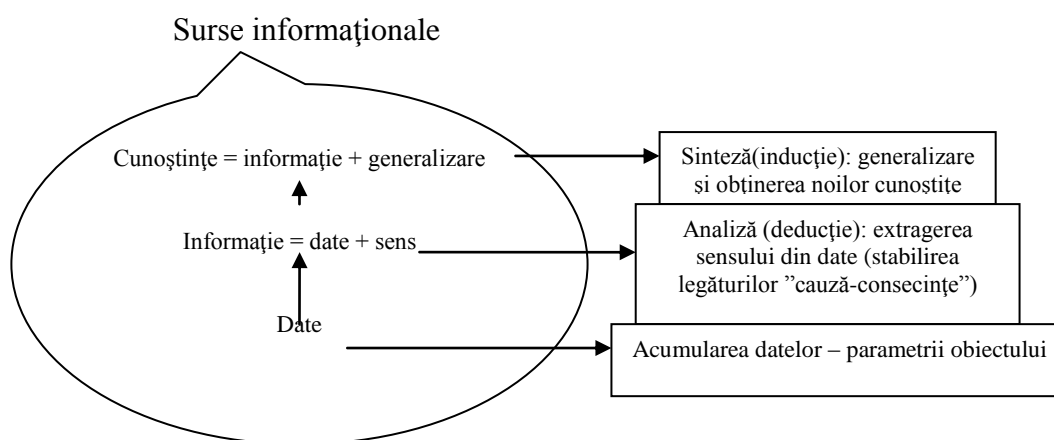

Figura 4. Ierarhia noțiunilor de bază a informaticii

În cazul utilizării metodelor logice în proiectarea sistemelor informaționale, inclusiv sistemelor de inteligență artificială, poate deveni utilă informația din⁴ interpretată după cum urmează:

- Date – unele numere, cuvinte sau combinația lor;
- Informații – propoziții care stabilesc relații între obiecte, procese, fenomene;
- Inteligență – reguli care permit obținerea noilor informații din informațiile existente;
- Cunoaștere - combinarea nivelelor anterioare;
- Înțelepciune - baze de cunoștințe combinate.

În acest context, vom revedea conținutul termenilor pentru exemplu 2 în care scopul este de a stabili unele relații de rudenie de nivelul doi:

- Date – Ion, Maria; Maria, Petru.
- Informații – Ion este parintele Mariei, Maria este parintele lui Petru.

¹ Jim Harris. The Wisdom of the Social Media Crowd. <http://ocdqblog.com/home/the-wisdom-of-the-social-media-crowd.html>

² Е.Ю. Кандрашина, Л.В. Литвинцева, Д.А. Поспелов. Представление знаний о времени и пространстве в интеллектуальных системах. М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит. – 328 с.

³ Б. Одинцов. Некоторые количественные оценки соотношения между традиционными и информационными ресурсами. В журнале «Информационные ресурсы России» №6, 2012.

⁴ Barabba, V., Zaltman, G. – Herring the Voice of the Market, Harvard Business School Press, 1990.

- Inteligență - Ion este bunelul lui Petru, deoarece Ion este parintele Mariei iar Maria este parintele lui Petru.
 - Cunoștințe – X este bunelul lui Y deoarece X este parintele lui Z iar Z este parintele lui Y.
 - Înțelepciune - Parinte paritelui este bunel.
- Corectitudinea prezentărilor în acest exemplu rămîne a fi reconfirmată sau respinsă. Analizînd figura 1 devine clară atribuția ficăruia din termene.

Lucrări de perspectivă.

Informația ca noțiune centrală în lucrarea dată, trebuie profund analizată din pozițiile logicii și teoriei sistemelor. Din multiple definiții existente în diverse publicații sunt comparabile și incomparabile, unele se intersectează iar altele sunt contrare. Sunt și alte aspecte care nu sunt descrise și necesită a fi analizate într-o altă lucrare sau dezvoltarea actualei lucrări.

Să știe, una din principalele proprietăți a cunoștințelor (informațiilor generalizate) – structurizarea lor, problema cheie care preocupă de mai mulți ani și autorul acetei lucrări. Dar, nu este posibil de finalizat cercetările în problema ce ține de structurarea și activarea a cunoștințelor în sensul¹ și altor publicații acestor autori, fără a nu determina deplin noțiunea cunoștințe, termen cunoștințe în aspectul problemei; poziția, conținutul și legătura termenului cunoștințe în relație cu alți termeni analizați în lucrarea dată. Din toate acestea motive cercetările vor fi continuate.

Concluzii

Problema interpretării și aplicării termenilor există, deoarece nu sunt și nu pot fi viziuni universale în definirea lor.

Aplicația corectă a termenilor este de importanță majoră în problemele ce țin de structurarea informațiilor în sisteme informaționale precum și situații zi de zi, cînd apare necesitatea de a utiliza acești termeni, adică și pentru specialiști în tehnologiile informaționale, și pentru nespecialiști.

În urma analizei publicațiilor, au fost descrise viziuni și metode de expunere a materialului la temă – care se potrivesc în mult poziției oficiale a specialiștilor din domeniu. A fost luat în considerație și faptul că unele din publicații pot fi direct accesate din rețeaua Internet.

Lucrarea a fost executată în colaborare cu² care cercetează problema utilizării metodelor logice, programării logice în sisteme informaționale destinate învățămîntului.

¹ Serghei Pelin, Nicolae Pelin. Programarea logică în proiectarea sistemelor informaționale. - Ch.: UST, 2011. – 221 p.

² Serghei Pelin Convesații, completări, propuneri pentru modificări pe toată perioada de lucru asupra articolului.

LOGICA ÎNTREBĂRILOR ÎN SISTEME INFORMAȚIONALE BAZATE PE DIALOGURI

*Nicolae PELIN,
Universitatea de Stat Tiraspol*

This paper describes a vision of using logical methods in designing information systems based on dialogues. It is investigated that the binary relation, or a single relationship, or costs of a lot of relationships thus linked in a structure and serving as a source of information in information systems. Questions are analyzed and systematized possible, in principle, be made by humans in a dialogue with reference to information contained in a binary relation. In the present paper proposed an empirical formula by which it is possible to calculate the maximum number of questions possible in dialogue related to a relationship. Are analyzed logic questions and answers useful in the preplanning stage of information systems. The models' of something in the real world "in many cases are made in natural language, the language of predicate logic, logic programming language Prolog. The work may be of interest scientific, practical and methodological research, design and development of information systems and serve as teaching material in the study of academic disciplines "Information Systems", "logical methods in designing information systems", "Programming logic and artificial intelligence. "

În lucrare este descrisă viziunea privind utilizarea metodelor logice în structurarea sistemelor informaționale bazate pe dialoguri. Este cercetată relația binară care fiind, sau una singură, sau care constă din o mulțime de relații de acest fel legate într-o structură și, care servește în calitate de sursă de informații în sisteme informaționale. Sunt analizate și sistematizate întrebările posibile care, în principiu, pot fi formulate de om într-un dialog cu referire la informație care se conține într-o relație binară. În lucrarea dată este propusă o formulă empirică prin care este posibil de calculat numărul maxim a întrebărilor posibile într-un dialog ce ține de o relație. Sunt analizate particularitățile logicii întrebărilor și răspunsurilor utile la etapa de preproiectare a sistemelor informaționale. Prezentările modelelor „a ceva din lumea reală” în mai multe cazuri sunt făcute în limbajul natural, în limbajul logicii predicatelor, în limbajul de programare logică Prolog. Lucrarea poate prezenta interes științific, practic și metodologic în cercetarea, proiectarea și dezvoltarea sistemelor informaționale, precum și a servi în calitate de material didactic în procesul de studiere a disciplinelor universitare „Sisteme informaționale”, „Metode logice în proiectarea sistemelor informaționale”, „Programarea logică și inteligența artificială”.

Relații binare.

Un sistem poate fi definit în calitate de structură orientată spre scop. La rândul său o structură poate fi descrisă și prezentată printr-o mulțime a relațiilor binare. În logica predicatelor această relație, este prezentată prin o formă predicativă $p(a,b)$, unde - a și b sunt termeni, prin care avem posibilitate de a prezenta obiecte, procese, fenomene, în continuare sub obiecte vom subînțelege însuși obiectele, precum și procese, fenomene, iar p – este o constantă predicativă prin care este prezentată relația între a și b . Rest prezentări (*unare* sau *m-are*) pot fi retransformate în celea binare¹.

Prin urmare, ne vom concentra în descrierea mai detaliată a relației binare, care reprezintă un model logic a unei părți a lumii reale, cum ar fi o propoziție elementară din limbajul natural, de exemplu, un fapt, cum ar fi

¹ Те́й А., Грибомон П., Луи Ж. и др. Логический подход к искусственному интеллекту: от классической логики к логическому программированию / Пер. с франц. Пермякова П.П. Под ред. Гаврилова Г.П. - Москва: Мир, 1990. - 432 с.

- Ion studiază logica.** – fapt, propoziție în limba română (1)
- $a \quad p \quad b$
- $p(a,b)$** – prezentarea acestui fapt prin o formulă în limbajul formal logica predicatelor
- studiaza(„Ion”,logica).** – prezentarea acestui fapt prin limbajul de programare logică Prolog, limbaj utilizat în lucrarea dată pentru demonstrarea posibilității de realizare reala a unui SI

În limbajul natural prezentarea de obicei este infexă (adică relația este stabilită între obiecte), iar în logica predicatelor prezentarea îi prefixă, adică relația (constanta predicativă) este lansată înainte de paranteze în care sunt ienumarate obiectele legate prin această relație, despărțite unul de altul prin virgulă. Cei drept, relații ce țin de comparație, cum ar fi, de exemplu, $s < t$, este permis de a fi prezentate în formă infexă.

Conceptul sistemului informațional bazat pe dialoguri.

În exemplul (1) dat mai sus este prezentat un fapt tipic, care are conținut și structură, în care se conține informație și metainformație, potențial utilă pentru un utilizator și proiectant a unui sistem informațional (SI), primul - care ar dori să obțină răspuns în tot ce ține de *cine* și *ce* studiază prin acest SI, altul - de a concepe stabilirea posibilelor funcții a acestui SI.

Mai întâi, vom defini, ce este un SI. Un sistem informațional, este sistem om-mașină, în care sunt folosite tehnici și metode pentru înregistrarea și stocarea, transmiterea, prelucrarea și afișarea informației necesară persoanei pentru a se informa și a primi decizii. SI trebuie să fie adaptat pentru a fi util persoanei coînteresată în informația respectivă. Este necesar să fie în stare să «informeze» utilizatorul despre posibilitățile sale (adică ce funcții poate îndeplini, mai simplu, la ce potențiale întrebări poate răspunde). Ideal ar fi dacă SI ar avea un «comport » analogic unei ființe umane într-un dialog. Proiectanții SI trebuie să prevadă ce întrebări posibile pot fi date SI de către utilizator, iar sistemul trebuie să fie în stare să dea un răspus. La general răspunsul poate fi pozitiv sau negativ, unde sar confirma « cunoașterea » sau « necunoașterea » răspunsului la întrebarea dată de utilizator, - în felul cum de obicei să întâmplă într-o conversație dintre două persoane (într-un dialog). Exemplul unui SI îl vom realiza în baza exemplului de mai sus, care va fi parte componenta a unei baze de fapte în care se va conține informația prezentată prin o propoziție în limba română dupa cum urmează :

Cineva concret studiază ceva concret. (2)

Vom forma o mică baza de fapte pentru a opera mai evident cu ea în exemplele de mai jos

studiaza(„Ion”,logica).
studiaza(„Maria”,dreptul).
studiaza(„Ion”,informatica).
studiaza(„Petru”,automatica).

Pentru a cunoaște posibilele întrebări a utilizatorului care au drept de existență și ar fi de dorit să fie răspuns la ele în SI preconizat pentru realizare, vom face o analiză. Pentru a fi vizibilă relația $p(a,b)$, vom prezentaua în formă grafică, în figura 1.

o-----o
 $a \quad p \quad b$

Figura 1. Prezentarea relației binare în formă grafică.

Relația binară, la general, poate fi prezentată printr-o propoziție în limbajul natural prezentată mai jos:

Cineva/ceva concret este într-o relație (conlucrare, legătură, etc.) cu cineva/ceva concret.

Această propoziție în logică :

$$p_1(a_1, b_1), p_2(a_2, b_2), \dots, p_n(a_n, b_n) \tag{3}$$

În formă grafică:

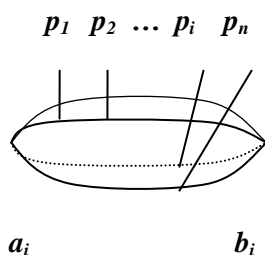

Figura 2. Prezentarea grafică a posibilelor legături într-o relație binară.

Calculul posibilelor întrebări într-un SI bazat pe dialoguri.

Necunoașterea de către potențialul utilizator dacă *a* și/sau *b* într-adevar sunt puse în relația *p*, precum și necunoașterea a unui din obiectele *a* și *b*, cunoașterea sau necunoașterea valorii unuia din obiectele *a* sau *b*, știind în principiu că altul este în relația *p*, dar însuși valoarea altuia nu este importantă pentru utilizator în răspunsul la întrebarea pusă,- formează mulțimea de întrebări maxim care pot fi pusă de el (utilizator).

Fie, prin *constanta* – vom indentifica obiectele cunoscute, *X* și *Y* – necunoscute, dar necesare pentru a fi cunoscute și *_* - necunoscute, dar care nici nu este necesar de a fi cunoscute. Pentru a indentifica posibilul set maxim de întrebări pentru relația binară ce ține de *cine* și *ce* studiază, vom prezenta analiza respectivă în tabelul de mai jos¹.

Tabelul 1. Demonstrarea posibilelor variante de relație între doua obiecte.

<i>a</i>	<i>constanta</i>	<i>constanta</i>	<i>constanta</i>	<i>X</i>	<i>X</i>	<i>X</i>	<i>_</i>	<i>_</i>	<i>_</i>
	<i>constanta</i>	<i>X</i>	<i>_</i>	<i>constanta</i>	<i>Y</i>	<i>_</i>	<i>constanta</i>	<i>X</i>	<i>_</i>
<i>b</i>									

Dacă vom analiza posibile cazuri care pot aduce utilizatorul la o întrebare pentru a obține informația care poate fi extrasă dintr-o bază de fapte cu o structură descrisă prin propoziția « *Cineva concret studiază ceva concret.* » de la caz la caz, *a* - cel care studiază:

- a) poate fi deja cunoscut, dar se vrea a se cunoaște altceva despre obiectul de studii *b*;
- b) poate să nu fie cunoscut *a* - cel care studiază, dar se dorește cunoașterea lui în corelație cu alte informații despre obiectul de studii *b*;

¹ Serghei Pelin, Nicolae Pelin. Programarea logică în proiectarea sistemelor informaționale. - Ch.: UST, 2011. – 221 p.

c) poate să nu fie cunoscut **a** - cel care studiază și nici să nu se dorească cunoașterea lui, urmărind numai scopul de a cunoaște aspecte ce țin de **a**, ca obiect care este în corelație cu obiectul de studii **b**.

Pe de altă parte, obiectul de studii **b**:

a) poate fi deja cunoscut, dar se vrea să se cunoască altceva despre **a** - cel care studiază;

b) poate să nu fie cunoscut obiectul de studii **b** dar se dorește cunoașterea lui în corelație cu alte informații despre **a** - cel care studiază,

c) poate să nu fie cunoscut obiectul de studii **b** și nici să se dorească cunoașterea lui, urmărind numai scopul de a cunoaște aspecte ce țin de obiectul de studii **b**, ca obiect care este în corelație cu **a** - cel care studiază.

Fiecare dintre cazuri ne permit formularea unei întrebări originale, întrebare care esențial se va deosebi de altele. De exemplu, întrebarea „*cineva concret studiază Ce?*” se deosebește esențial de întrebarea „*Cine studiază ceva concret?*” Așadar, informația deplină a tot ce ține de relația binară **subiect-obiect**, și nu numai, poate fi extrasă prin invocarea mulțimii de întrebări originale și corecte. Numărul lor maxim poate fi calculat prin empirism:

$$M = 3^2 \cdot n, \quad (4)$$

unde: **n** – numărul de întrebări din cele originale care pot fi puse de către utilizator, dar au aspect eronat sau/și se dublează.

Posibilele întrebări q_1, q_2, \dots, q_k care pot fi adresate SI asupra a tot ce ține de obiectul de informatizare (în cazul nostru *cine ce studiază*) trebuie să le considerăm denumiri ale funcțiilor care sunt necesare a fi realizate în SI preconizat pentru proiectare. SI, care la general poate fi prezentat conform figura 3, trebuie să fie în stare de a genera mulțimea de „raspunsuri” (reacții) r_1, r_2, \dots, r_k .

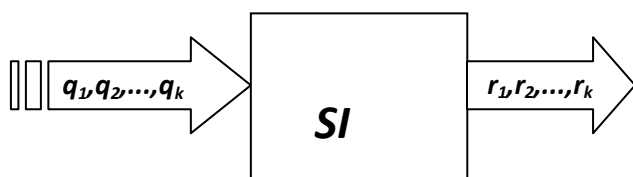

Figura 3. Prezentarea schematica a sistemului informațional

Analiza posibilelor întrebări și stabilirea funcțiilor SI.

În tabelul 2 vom formula în limba română toate posibilele întrebări ce țin de noțiunea *studiaza* în general, stabilind prin aceasta și denumirea unei părți a funcțiilor viitorului SI. Tot în acest tabel vom da exemple pentru fiecare dintre aceste întrebări în logică, care pot fi considerate drept o parte din posibilele intrări ale SI. Și în final vom rezerva în tabel un câmp în care se va lansa reacția sistemului, având numai baza de fapte de mai sus și un câmp pentru reacția dorită a sistemului la întrebarea formulată. Ultimele două câmpuri din tabel, după cum observăm, conțin unele din posibilele ieșiri ale sistemului.

Tabelul 2. Întrări-ieșiri maxim posibile ce țin de relația «*studiaza*»

	Intrări SI: Întrebări/funcții SI și prezentarea lor în logică (limajul de programare Prolog)			Ieșiri SI: Reacțiile r_1, r_2, \dots, r_k sistemului informațional	
Nr.	Întrebări q_1, q_2, \dots, q_k originale în limbajul natural (formulate la general, în felul cum ar fi numite posibilele funcții ale SI, adică, la ce întrebări ar	Exemple de întrebări concrete prezentate în limbajul natural care în principiu pot să apară la potențialul	Exemple de întrebări formulate în logică ----- în corespundere cu declarații sintactic corecte în limbajul de programare logică	Reacția elementara sistemului Prolog	Reacția SI dorită

	putea răspunde SI)	utilizator a SI	Prolog		
1.	Cineva concret studiază ceva concret?	Ion studiază logica?	$p(a,b)$ <i>studiaza („Ion”, logica)</i>	<i>Yes</i>	Da, Ion studiază logica.
2.	Cineva concret studiază ce?	Ce studiază Ion?	<i>studiaza („Ion”, X)</i>	<i>X=logica</i> <i>X=informatica</i> <i>2 solutions</i>	Ion studiază logica și informatica.
3.	Cineva concret studiază (indiferent ce, este important dacă ceva studiază în principiu)?	1. Ion își continue studiile? 2. Ana își continue studiile?	<i>studiaza („Ion”, _)</i> <i>studiaza („Ana”, _)</i> <i>este_parinte_la</i> <i>(alexandru, _)</i>	<i>Yes</i> <i>False</i>	1. Da, Ion studiază. 2. Nu, dispun de date ce ține de Ana.
4.	Cine studiază ceva concret?	1. Cine studiază dreptul? 2. Cine studiază fizica?	<i>studiaza (X, dreptul)</i> <i>studiaza (X, fizica)</i>	<i>X=Maria</i> <i>False</i>	1. Dreptul este studiat de Maria. 2. Nu dispun de date, ce ține obiectul fizica.
5.	Cine și ce studiază?	Vreau să știu cine ce studiază?	<i>studiaza (X,Y)</i>	<i>X=Ion,</i> <i>Y=logica</i> <i>X=Maria,</i> <i>Y=dreptul</i> ... <i>4 Solution</i>	Ion studiază logica, Maria studiază dreptul, ...
6.	Cine sunt cei care studiază (indiferent ce)?	Cine sunt cei care studiază (indiferent ce)?	<i>studiaza (X, _)</i>	<i>X=Ion</i> <i>X=Maria</i> <i>X=Ion</i> <i>X=Petru</i> <i>4 Solutions</i>	Studiază: - Ion, - Maria, - Petru.
7.	Obiectul concret este studiat de cineva?	Dreptul este studiat de cineva?	<i>studiaza (_, dreptul)</i>	<i>Yes</i>	Da, dreptul se studiază.
8.	Care din obiecte se studiază (indiferent cine le studiază)?		<i>studiaza (_, X)</i>	<i>X=logica</i> <i>X=dreptul</i> <i>X=informatica</i> <i>X=automatica</i> <i>4 Solutions</i>	Se studiază logica, dreptul, informatica, automatica.
9.	Dispune sau nu SI de informația ce ține de studii?	Vreau să știu dacă dispuneți de informații ce ține de studii?	<i>studiaza (_, _)</i>	<i>Yes</i>	Da dispune.

După cum vedem din tabelul 2, a stabili funcțiile unui SI, precum și cerințele față de reacțiile sistemului devin posibile datorită cercetărilor efectuate conform prezentărilor din tabelul 1 și formulei (4), unde pentru cazul analizat în tabelul 2, $n=0$. SI analizat mai sus îl putem clasa în calitate de sistem „întrebare-răspuns”, sistem cu un dialog primitiv. Dar, din analiza obținută, vedem că **textul** scris în limbajul natural, care cel mai pe larg este utilizat pentru modelarea lumii reale (fie neformală – așa cum este), devine suport considerabil pentru a trece la modelarea logică.

Pentru a realiza un SI bazat pe dialoguri mai dezvoltat este necesar de a analiza logica întrebărilor și răspunsurilor¹. Cercetarea intrărilor („întrebări”/funcții) și ieșirilor („răspunsuri”/reacții) a SI bazat pe dialoguri în baza exemplului SI care are destinația să „răspundă” la “întrebări – cine și ce studiază” ne-au adus la necesitatea de a face referința la logica întrebărilor și răspunsurilor, deoarece cunoașterea ei deseori poate influența caracteristicile și calitatea sistemului informațional proiectat. Să analizăm careva momente ce țin de logica întrebărilor și răspunsurilor.

Logica întrebărilor și răspunsurilor .

Este știut că dezvoltarea cunoștințelor se efectuează prin trecerea lor de la ceva stabil la ceva nou, mai exact, mai substanțial. Se parcurg pașii ce urmează:

¹ В.И. Кириллов, А.А. Старченко. Логика. – М.: Юристъ. 1995. – 256 с.

1. Formularea întrebărilor (problemelor);
2. Selectarea cu precauție a cunoștințelor noi;
3. Formularea răspunsului.

Dupa cum știm, scopul întrebărilor este concretizarea sau completarea cunoștințelor ce țin de problema dată. Semantica și funcția întrebărilor formulate conform cerințelor logicii întrebărilor și răspunsurilor, sunt prezentate în figura 4, cu unele modificări.

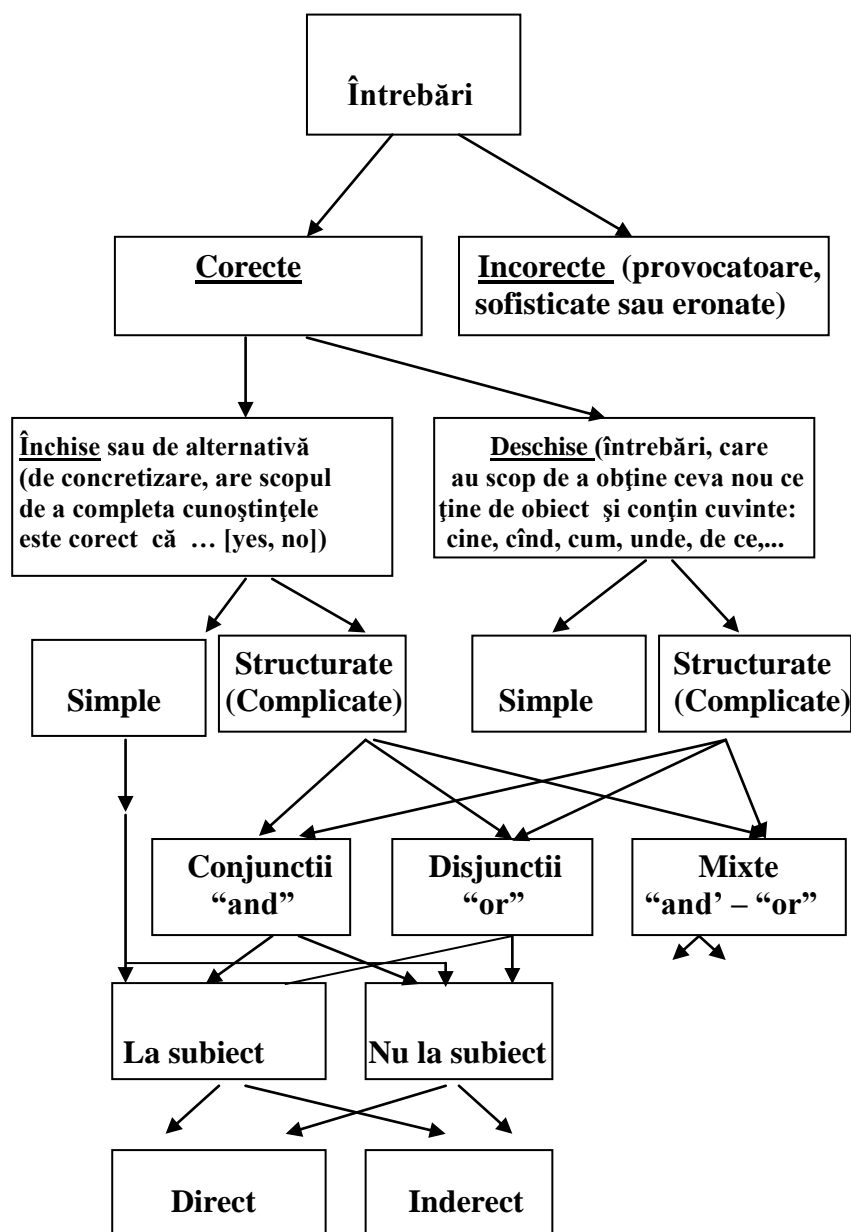

Figura 4. Semantica și funcțiile întrebărilor.

Întrebările pot fi puse haotic sau conform unui algoritm, numai pentru o problemă concretă sau pentru un set de probleme, care împreună pot servi pentru provocarea răspunsurilor care descriu un domeniu (subdomeniu) de știință și tehnică.

În SI destinate pentru instruire în parte ce ține de testarea cunoștințelor devin utile și întrebări incorecte pentru a aprecia reacția persoanei impuse testării, a stabili dacă bine se orientează în materie. În SI bazat pe dialog cu un pilot, operator a unei stații atomice, etc. un rol deosebit de important revin întrebărilor închise. În SI unde dialogul trebuie să țină cont de

diplomație, rolul major revin și întrebărilor indirecte. În SI destinate pentru menținerea climatului de distracții și odihnă întrebări ce nu țin de subiect pot fi puse mai frecvent.

Din altă parte, în SI bazat pe dialoguri rolul important îi revine problemei modificării semanticii întrebărilor, schimbarea consecutivității lor, anularea sau lansarea lor în funcție de reacția utilizatorului la răspunsurile obținute de la SE. În acest caz apare necesitatea unui modul de reglare care trebuie să asigure legătura *feedback* prin care să devină posibil selectarea întrebărilor în funcție de reacția utilizatorului la răspunsurile obținute la întrebările precedente. Schematic SI de acest fel este prezentat în figura 5.

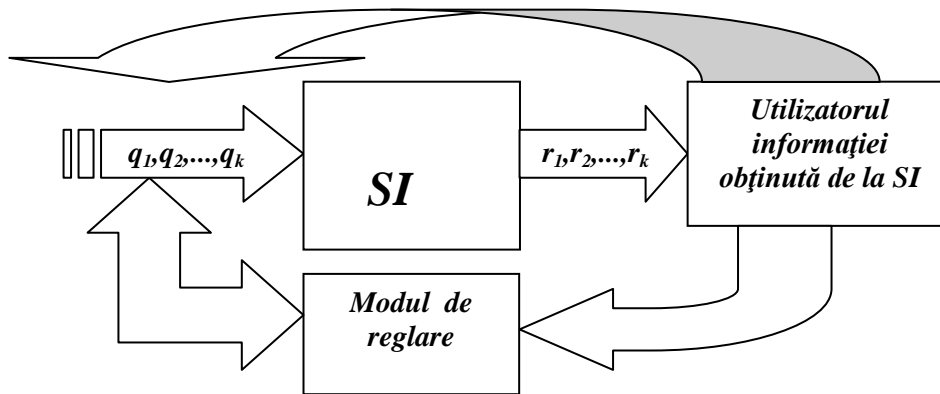

Figura 5. Prezentarea schematica a SI cu modul de reglare.

Dar realizarea proiectului SI de acest fel obligă la studierea profundă și a naturii posibilelor răspunsuri. Răspunsurile care în principiu pot fi primite la oricare întrebare la rândul său pot fi clasificate și prezentate într-o formă grafică prezentată în figura 6.

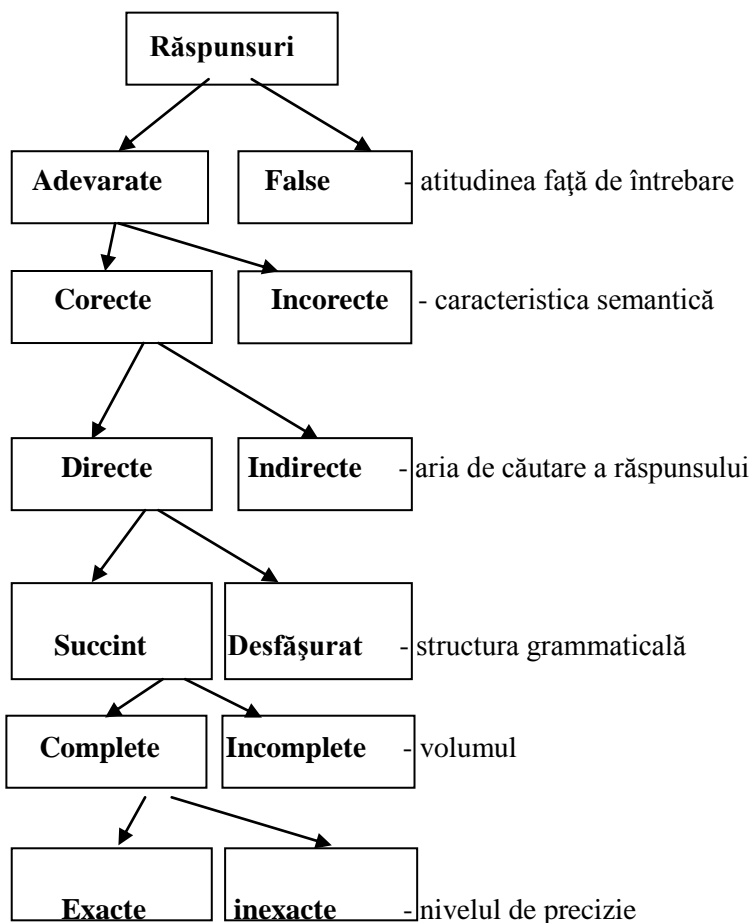

Figura 6. Variante de răspunsuri.

Când se vorbește de calitatea informațiilor, importanță majoră au sursele din care (sau de la cine) se extrag aceste informații (cunoștințe). Răspunsurile sunt niște concluzii noi care concretizează ori largesc cunoștințele precedente. Cunoștințele noi obținute în răspunsuri pot servi ca bază pentru alte noi întrebări mai concrete sau puse mai larg despre esența problemei. Acestea și multe alte aspecte ce țin de informații și cunoștințe, materie prima ale sistemelor informaționale ne obligă să acordăm atenție suplimentară problemei ce ține de structurarea informațiilor (cunoștințelor). În^{1,2} și altele este posibil de analizat și alte probleme ce țin de structurarea cunoștințelor prin metode logice.

Concluzii.

În concluzie rolul logicii întrebărilor în SI bazat pe dialoguri este de mare. Întrebările sunt baza formării funcțiilor SI. Formularea corectă și deplină a întrebărilor devine posibilă numai după un studiu profund a structurii informației preconizată pentru circulare în SI.

Rezultatele expusă în articol pot fi utilizate pentru alcătuirea îndrumării pentru proiectări a sistemelor informaționale realizate în logică și bazate pe dialoguri. Însuși articolul poate fi utilizat în calitate de ghid în proiectări pentru specialiști, material didactic pentru studierea disciplinelor universitare „Sisteme informaționale”, „Metode logice în proiectarea sistemelor informaționale”, „Programarea logică și inteligența artificială”.

Lucrarea a fost executată în colaborare cu S. Pelin cu care în comun au fost obținute principalele rezultate.

¹ Serghei Pelin, Nicolae Pelin. Programarea logică în proiectarea sistemelor informaționale. - Ch.: UST, 2011. – 221 p.

² Пелин Н. Элементы логического программирования. - Кишинев: Nestor, 2000. - 171 с.

DETECTAREA NEOMOGENITĂȚILOR IONOSFERICE PE TRASEUL CIPRU-BĂLȚI

*dr., conf.univ. Eugeniu PLOHOTNIUC,
Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți*

The paper presents the research results of short wave propagation conditions in the ionosphere, obtained on the Cyprus-Balti trace by oblique sounding method. The experimental data were obtained by using linear frequency modulation ionosonde over the years 2008-2014. Recording and processing of the experimental data was performed in automatic mode. It is shown that the oblique sounding method of the ionosphere with oblique linear frequency modulated signals enables detection of wave excitations with a period from 15 minutes to several hours and variations of maximum detected frequency $\geq 0,2$ MHz.

INTRODUCERE

Datorită complexității și diversității legăturilor în sistemul Soare - magnetosferă - ionosferă – atmosferă - Pământ, prezența diferitelor mecanisme fizice, responsabile de generarea neomogenităților ionosferice și instabilitatea lor, sînt necesare cercetări sistematice cu utilizarea întregului arsenal de metode și tehnici existente (sondare verticală, sondare oblică, sondare Doppler, metoda dispersiei incoerente, sondare cu radare MU, sondarea ionosferei, folosind semnale de la sateliții de navigație GPS, observații optice a ionosferei pe timp de noapte la lungimea de undă de 630 nm). În opinia noastră, una dintre cele mai eficiente metode de observații sistematice ale proceselor ionosferice, este utilizarea unei rețele de stații de sondare oblică a ionosferei cu regim de lucru de 24 ore pe zi și prelucrarea automatizată a datelor experimentale.

Instabilitatea canalului ionosferic este determinată în mare parte datorită excitărilor ondulatorii generate de terminator, furtuni magnetice, cutremure, fulgere, lansari de nave spațiale, explozii și de alte surse. Excitățile ondulatorii aduc la apariția neomogenităților ionosferice care la latitudini medii au mărimea de $\sim 100...500$ km cu perioade de la zeci de minute la câteva ore [1].

Cercetarea fenomenelor dinamice și neomogenităților ionosferice, inițiate de undă electromagnetică, gravitațională sau seismică în sistemul Soare - magnetosferă - ionosferă – atmosferă - Pământ constituie o problemă fundamentală a fizicii atmosferei și geocosmosului deoarece:

1. neomogenitățile ionosferice joacă un rol deosebit în transferul energiei și impulsului din troposferă spre magnetosferă;
2. neomogenitățile ionosferice reprezintă niște indicatori care determină variațiile climei în troposferă și ionosferă;
3. neomogenitățile ionosferice acționează asupra calității funcționării și caracteristicilor sistemelor de radio și telecomunicație;
4. pentru cercetarea proprietăților și parametrilor neomogenităților ionosferice sînt necesare noi metodici și sisteme complexe radiotehnice de sondare;
5. importanță deosebită pentru Republica Moldova are cercetarea fenomenelor cauzate de interacțiunea dintre cîmpul geomagnetic și ionosferă, inițiate de procesele seismice ce au loc în regiunea Vrancea;
6. studierea proceselor ce au loc în sistemul sursă-neomogenitate (Pământ-ionosferă) este departe de a fi finisată, deoarece aceasta este determinată de complexitatea problemei și cercetări epizodice.

În lucrare sînt prezentate rezultatele cercetărilor condițiilor de propagare ale undelor scurte prin ionosferă, obținute prin metoda sondării oblice pe traseul Cipru-Bălți. Pentru depistarea excitărilor ondulatorii ale ionosferei este utilizată analiza spectrală ale variațiilor frecvenței maxime înregistrate și efectul formării structurilor de tipul “Z” pentru fasciculul superior F_1 a ionogramelor, obținute prin sondare oblică. Fasciculul superior “alunecă” pe regiunea ionosferică (stratului) cu concentrație maximală a sarcinilor, trasînd o traiectorie care este

atribuită tipului traiectoriilor instabile, când se realizează mecanismul antighidat de propagare a undelor radio.

DETALII EXPERIMENTALE

Cercetările experimentale au fost efectuate pe traseul Cipru-Bălți cu ajutorul ionosondei cu modulație liniară a frecvenței (MLF) pe parcursul anilor 2008-2014. Emițătorul MLF în Cipru (35.1N 34.1E) a lucrat în banda de frecvență 5...30 MHz cu o viteză de baleaj de 150 kHz/s. Recepția semnalelor MLF în Bălți (47.75N 27.92E) a fost efectuată de o antenna de tip romb orizontal RG65/4-1 ($h=18$ m), receptorul MLF și stocate în memoria calculatorului de tip IBM. Descrierea receptorului MLF este prezentată în lucrarea [2].

Sincronizarea emițătorului și receptorului MLF a fost realizată cu ajutorul semnalelor GPS cu o precizie de 10 μ s. Semnalul obținut la ieșirea receptorului a fost digitizat cu ajutorul unui convertor analog-digital pe 14-biți cu o frecvență de discretizare de 50000 Hz, care este semnificativ mai mare decât lățimea de bandă pentru frecvența intermediară (3000 Hz) a receptorului utilizat.

Ionogramele au fost înregistrate peste un interval de 5 minute. Distanța de la emițător la receptor a fost de 1631,3 km. Reflectarea semnalului radio MLF de la ionosferă a avut loc în regiunea cu coordonatele (40.98N 31.88E).

Pentru prelucrare au fost luate ionogramele, obținute în zilele când, în conformitate cu datele Institutului Național de Fizică a Pământului (România) [<http://www.infp.ro>], Laboratorului Roentgen a Soarelui (FIAN, Rusia) [www.thesis.lebedev.ru] și Serviciului Național Meteo (NOAA, SUA) [www.swpc.noaa.gov], activitatea seismică, geomagnetică și solară a fost ne semnificativă.

În rezultatul prelucrării ionogramelor au fost determinați următorii parametri: densitatea spectrală a nivelului de zgomot în banda de recepție; numărul fasciculelor de propagare detectate; amplitudinile tuturor fasciculelor; raportul semnal/zgomot pentru fiecare fascicul; întârzierea absolută a fiecărui fascicul detectat.

Prelucrarea ulterioară a ionogramelor a avut următoarele obiective:

- obținerea variațiilor diurne ale frecvenței maxime observate pentru fiecare fascicul de propagare a semnalului MLF;
- obținerea variațiilor diurne medii ale frecvenței maxime observate pentru fiecare fascicul de propagare a semnalului MLF într-o lună de zile;
- analiză spectrală ale variațiilor temporale ale frecvenței maxime observate;
- analiza formei caracteristicii distanță-frecvență și corelația ei cu procesele ionosferice.

Exemple de ionograme obținute pentru traseul Cipru-Bălți cu excitații ondulatorii evidente sînt prezentate în fig. 1(a,b) și fig. 2(a). În fig. 1(a,b) și fig. 2(a) se observă fenomenul de tipul "Z", iar în fig. 2(b) acest fenomen lipsește.

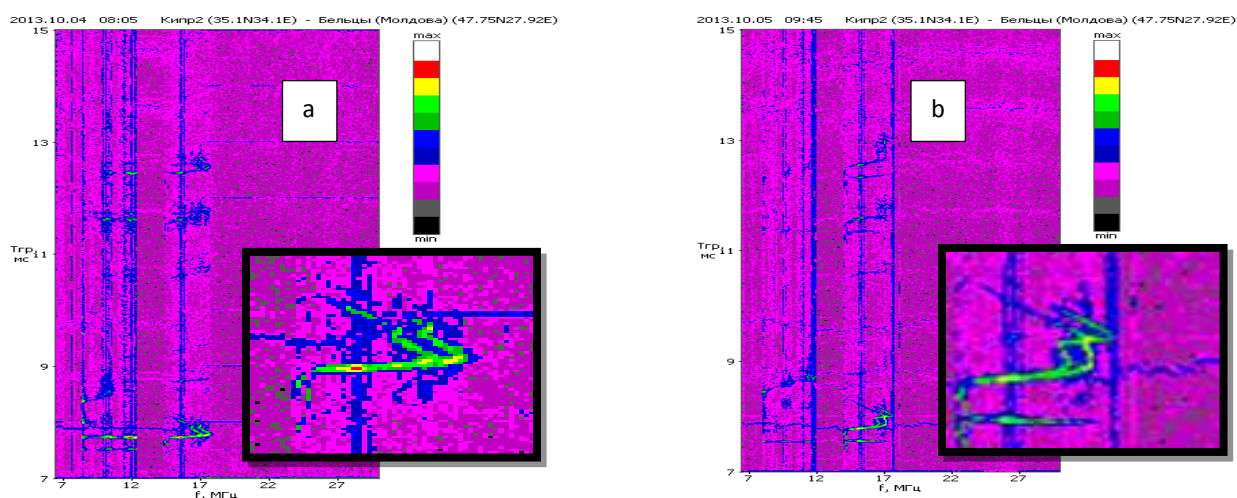

Fig. 1. Exemple de ionograme obținute cu ionosonda MLF pe traseul Cipru-Bălți: a) 04.10.2013, ora locală – 08:05; b) 05.10.2013, ora locală – 09:45.

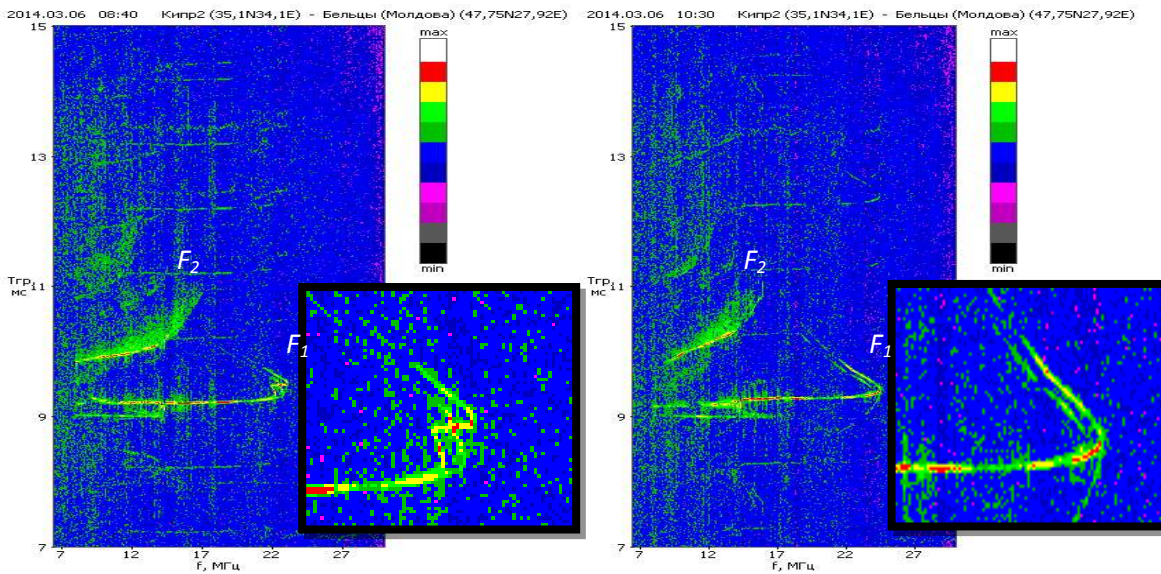
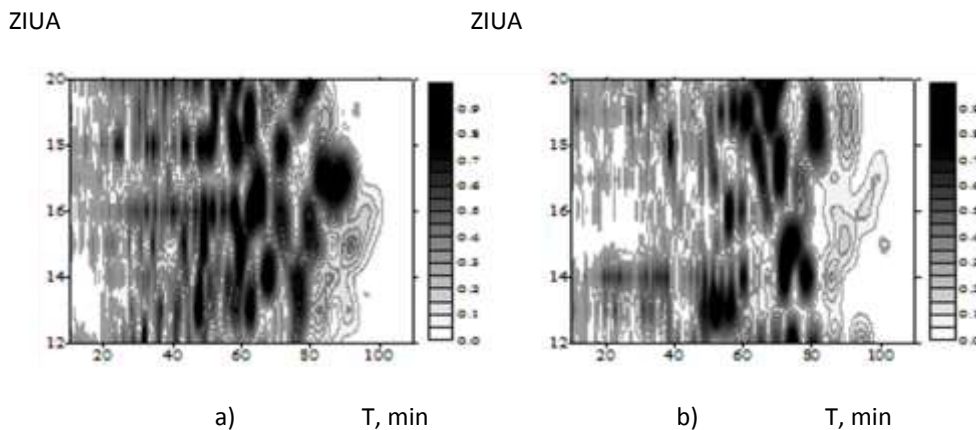

Fig. 2. Exemple de ionograme obținute cu ionosonda MLF pe traseul Cipru-Bălți: a) 06.03.2014, ora locală – 08:40; b) 06.03.2014, ora locală – 10:30.

ANALIZA DATELOR EXPERIMENTALE

Datele experimentale au fost supuse analizei spectrale cu ajutorul algoritmului Fourier. Rezultatele analizei spectrale (vezi fig. 3) demonstrează că:

- spectrul fluctuațiilor frecvențelor maxime observate au o structură liniară pronunțată ceea ce indică faptul că fluctuațiile sînt datorate răspîndirii în ionosferă a unui tren de unde armonice;
- armonicile spectrale principale (după amplitudine) sînt concentrate în banda de frecvențe 0,0003-0,0006 Hz;
- componența spectrală a fluctuațiilor frecvențelor maxime observate variază considerabil de la o zi la alta, deși unele componente armonice pot fi prezente pentru mai multe zile.

În baza rezultatelor analizei spectrale, supuse prelucrării statistice, au fost construite histogramele cvasiperioadelor armonicilor principale (vezi fig. 4).

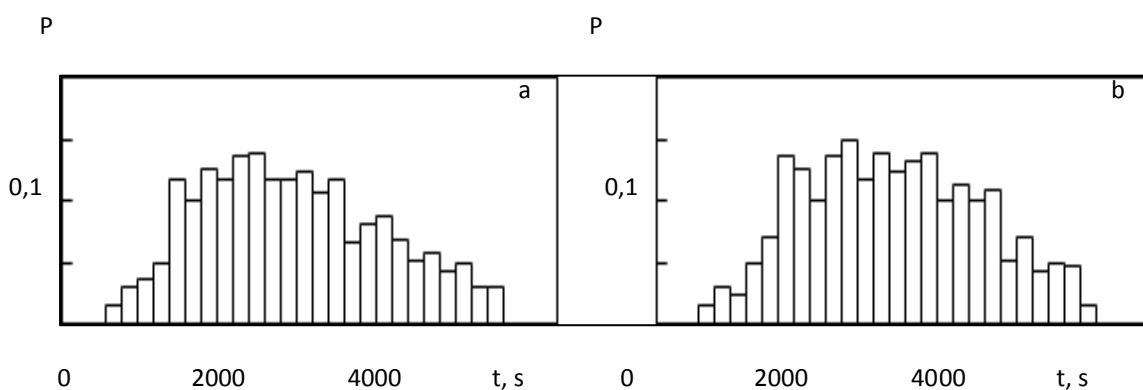

Fig. 4. Histogramele repartizării perioadelor excitărilor undulatorii pentru traseul Cipru-Bălți: a) martie, anul 2013; b) februarie, anul 2014.

Conform datelor din fig. 3 și fig.4 cele mai probabile cvasiperioade au valori în intervalul de timp $\sim 1500...4500$ secunde. Componenta cu frecvența maximală al spectrului are o cvasiperioadă ~ 1000 secunde.

Fluctuațiile frecvențelor maxime observate sînt însoțite de apariția structurilor de tipul “Z” pentru fascicolul superior F_1 a ionogramelor (fig. 1(a,b) și fig. 2(a)). Variațiile frecvenței pentru structurile de tipul “Z” pot atinge valoare de $\sim 2,5$ MHz. Structurile de tipul “Z” au fost observate preponderent în orele de dimineață și seară, în perioada trecerii terminatorului care generează unde acusto-gravitaționale.

În fig. 2 (a, b) sînt înregistrate și 2-3 fascicule canelate. Acest efect se datorează stratificării concentrației electronilor în regiunea F_2 cu o scară verticală $\sim 10...20$ km și formării maximurilor locale ale concentrației electronilor.

CONCLUZII

Baza de date obținută prin sondare oblică a ionosferei cu ajutorul ionosondei de tip MLF pe traseul Cipru-Bălți în anii 2008-2014 reprezintă o sursă importantă de informație despre procesele ionosferice și propagarea undelor radio prin ionosferă. În rezultatul prelucrării datelor experimentale pot fi formulate următoarele concluzii:

- spectrul fluctuațiilor frecvențelor maxime observate au o structură liniară pronunțată ceea ce indică faptul că fluctuațiile sînt datorate răspândirii în ionosferă a unui tren de unde armonice;
- armonicile spectrale principale (după amplitudine) sînt concentrate în banda de frecvențe 0,0003-0,0006 Hz;
- componența spectrală a fluctuațiilor frecvențelor maxime observate variază considerabil de la o zi la alta, deși unele componente armonice pot fi prezente pentru mai multe zile;
- cele mai probabile cvasiperioade ale armonicilor principale au valori în intervalul de timp $\sim 1500...4500$ secunde;
- componenta cu frecvența maximală al spectrului are o cvasiperioadă de ~ 1000 secunde;
- fluctuațiile frecvențelor maxime observate sînt însoțite de apariția structurilor de tipul “Z” pentru fascicolul superior F_1 a ionogramelor;
- variațiile frecvenței pentru structurile de tipul “Z” pot atinge valoare de $\sim 2,5$ MHz;
- structurile de tipul “Z” au fost observate preponderent în orele de dimineață și seară, în perioada trecerii terminatorului care generează unde acusto-gravitaționale;
- pentru stratul ionosferic F_2 sînt înregistrate și 2-3 fascicule canelate. Acest efect se datorează stratificării concentrației electronilor în regiunea F_2 cu o scară verticală de $\sim 10...20$ km și formării maximurilor locale ale concentrației electronilor.

Referințe:

1. Hocke, K.; Schlegel, K. A review of atmospheric gravity waves and travelling ionospheric disturbances: 1982-1995.// Ann. Geophysicae. 1996, vol. 14. P. 917-940.
2. Плохотнюк, Е.Ф.; Хайдэу, Ю.М.; Ботнарюк, С.Б.; Цыганаш, И.П.; Лисник, П.Г. Автоматизированный приемный центр ЛЧМ радиосигналов наклонного зондирования ионосферы. Доклады международного молдавско-российского семинара, 6-8 октября 2009. Отв. ред. Плохотнюк Е.Ф. – Bălți. Presa universitară bălțeană, 2010. С. 286-295.

IMPLEMENTAREA TIC ÎN MODELE INOVAȚIONALE DE INSTRUIRE UNIVERSITARĂ

**Ilona POPOVICI,
dr. Diana BÎCLEA,
Catedra Matematică și Informatică**

*„Erele îndepărtate au fost marcate de inventarea roții și stăpânirea focului. Noi avem gloria de a asista la explozia informațională marcată de electronică și sistemele de calcul.”
(Edmond Nicolau)*

The information society is born only in an environment where the number of those who use information technologies exceeds a critical value; only when the access to the computerized tools becomes a mass phenomenon we can say that we are in a space where civilization in its informational status was accepted. The competence in information technology and communications related to the process of education and training; therefore, the education system is directly involved in the substitution of the information society.

Information as a fundamental element of human activities for the homo informaticus of IIIrd Millennium has become a valuable product and represents a component of the educational process. Computerization of educational process appears as a necessity and the effect of the development of computer science and computing engineering. Thus the need arises to ensure the access to the information society's values.

În ultimii ani dezvoltarea spectaculoasă a tehnologiilor moderne informaționale și de comunicare (TIC) au revoluționat toate domeniile de activitate ale omului modern: industrie, agricultură, medicină, învățământ, comerț, etc. Implementarea noilor tehnologii informaționale și de comunicare în sistemele educaționale din lumea întreagă conduce la schimbarea rolului profesorilor și studenților în procesul de predare-învățare-evaluare. Unul dintre obiectivele strategice ale Uniunii Europene, orientate către creșterea calității educației și a competitivității resursei umane, face referire la competențele digitale, una dintre competențele cheie europene, și la importanța utilizării TIC în formarea, dezvoltarea și evaluarea competențelor din programele oricărei discipline. Calea de urmat pentru atingerea acestui obiectiv vizează în special o transformare la nivelul sistemelor de educație din Europa, pentru a asimila noile tehnologii, pentru a le utiliza eficient, pentru a crește accesul la resursele educaționale digitale și pentru a crea noi medii virtuale de învățare¹.

Instituțiile de învățământ universitar trebuie să implementeze și să utilizeze noile tehnologii în actul didactic, facilitând un concept diferit de cel tradițional de predare-învățare-evaluare. Se are în vedere crearea unui mediu de învățare, în care studenții sunt implicați, motivați și își asumă propria responsabilitate pentru studiile făcute și cunoștințele însușite.

TIC - set de instrumente și resurse tehnologice digitale folosite pentru comunicare, creare, transmitere, stocare și gestionare a informației. Tehnologiile sunt bazate pe calculatoare, echipamente periferice digitale, transmiterea datelor pe banda largă, Internet².

TIC asigură un șir de instrumente și metode care permit trecerea de la un mediu de învățare centrat pe profesor la un mediu colaborativ, interactiv, centrat pe procesul de învățare. Utilizarea

¹ Shirely Bach, Philip Haynes, Jenifer Lewis Smith. *Online learning and teaching in higher education*. London: YHT, 2007. 278 p.

² Sergiu Corlat, Goran Karlsson, Andrei Braicov, Diana Stah, Margareta Hellstrom. *Metodologia utilizării Tehnologiilor Informaționale și de Comunicație în învățământul superior*. Chișinău, 2011. 204 p.

noilor tehnologii informaționale poate avea un rol semnificativ în racordarea sistemului de învățământ la cerințele societății informaționale bazate pe cunoaștere.

Scopul introducerii competențelor TIC este acela al îmbunătățirii actului didactic prin adaptarea fiecărei discipline la cerințele societății informaționale. Este necesară utilizarea conceptelor din sfera TIC care răspund dobândirii competențelor specifice disciplinei, a fixării cunoștințelor, a dezvoltării personale.

Câteva direcții de bază prin care acomodarea și lucrul nemijlocit cu tehnica de calcul influențează formarea intelectuală a studenților ar fi:

- stimularea interesului față de nou;
- interesul și implicarea neîntreruptă a subiectului individual prin interactivitate;
- stimularea imaginației;
- dezvoltarea unei gândiri logice;
- individualizarea învățării active, asigurându-se un permanent feedback.

Pentru majoritatea disciplinelor, există lecții cu suficiente noțiuni noi ce pot fi transmise cu ajutorul calculatorului, care, exploatând facilitățile grafice și animația, asigură o participare activă a studentului la predare și o înțelegere mai rapidă a celor prezentate, degrevând parțial profesorul și oferindu-i timp pentru activități nerutiniere, în cadrul aceleiași ore. Totodată, în ceea ce privește orele de laborator, în cazul existenței aparaturii necesare desfășurării experimentelor, competențele TIC pot completa lucrarea, oferind în final diverse tabele cu statistici, calcule, etc., urmând ca studentul să execute interpretarea rezultatelor obținute¹.

Rolul TIC în dobândirea competențelor cheie este esențial în contextul accesului pe piața muncii într-o societate globalizată.

Competența într-o accepțiune largă presupune interrelaționarea cunoștințelor (a ști), deprinderilor (a ști să faci) și atitudinilor (de ce, pentru ce, cum). Toate programele de studii prevăd atingerea unui set de competențe specifice derivate din competențe generale, care, la rândul lor au fost derivate din competențele cheie.

Astfel în următorii ani sistemul educațional al Republicii Moldova va trebui să răspundă provocării de a trece de nivelul formării de competențe și să fie capabil prin schimbarea paradigmei educaționale de a oferi studenților competențe specifice, relevante pentru utilizarea tehnologiilor în societatea informațională a secolului XXI:

- rezolvarea de probleme și luarea deciziilor;
- dezvoltarea gândirii critice și creative;
- colaborarea, comunicarea și negocierea;
- curiozitatea intelectuală, curajul și integritatea;
- capacitatea de a găsi, selecta și structura informația.

Avantajele utilizării TIC pentru cadrele didactice sunt²:

- Creșterea timpului educațional concentrat pe interacțiunea proceselor de predare – învățare – evaluare;
- Extensia spațiului temporal al profesorului ca timp de pregătire a activităților educaționale viitoare și pentru autodezvoltare și evoluție în carieră;
- Valorificarea resurselor didactice ca expresie a diversității, calității, accesibilității proceselor educaționale orientate către performanțele studenților;
- Suport instrumental variat care susține procesele de implicare și participare în vederea stimulării alternativelor moderne de management al grupei de studenți;
- Încurajarea studiului individual și a metodologiilor specifice de învățare prin descoperire;
- Stimularea creativității cadrelor didactice în procesul de învățământ prin dinamizarea competiției și a lucrului în echipă;
- Construcția unor experiențe de predare care integrează și stimulează învățarea și trăirea emoțională;

¹ Carliner S. *An Overview of Online Learning (2nd edition)*. Amherst MA: HRD Press, 2004. 94 p.

² *Manual de instruire a profesorilor pentru utilizarea platformelor de e-Learning*. Litera Internațional, 2007. 107p.

- Dezvoltarea și consolidarea mecanismelor feedback-ului personal prin autoevaluarea activității educaționale (susținerea proceselor de evaluare a stilurilor educaționale performante);
- Diversificarea strategiilor și a procedeelelor de evaluare în scopul creșterii gradului de obiectivitate a evaluării;
- Deschiderea spre comunitate, cooperare și dezvoltare regională și locală;
- Stimularea abordării integrate a principalelor arii curriculare prin utilizarea multidisciplinarității, transdisciplinarității și interdisciplinarității;
- Îmbunătățirea activităților de învățare organizate pentru studenții cu cerințe educative speciale.

Avantajele utilizării TIC pentru studenți sunt¹:

- Creșterea ponderii timpului de învățare în auditoriu;
- Mărirea timpului alocat activitatilor de dezvoltare personală, de petrecere pozitivă a timpului liber, de autoevaluare;
- Exploatarea elementelor TIC ca resurse necesare în învățare în sensul asigurării diversității, calității, accesibilității procesului educațional;
- Suport motivațional intrinsec în abordarea comunicării educaționale acordându-i-se mai mult dinamism receptării mesajului;
- Încurajarea studiului individual și asigurarea suportului de grup pentru diferențierea instruirii;
- Stimularea creativității și a principalelor sale componente, atât la nivel individual, cât și la nivel de grup – dinamizarea formelor de competiție dar și de lucru în echipă;
- Construcția și trăirea emoțională a unor experiențe de învățare prin sensibilizarea reactivității și a empatiei studenților;
- Dezvoltarea și consolidarea mecanismelor feedback-ului personal prin autoevaluarea activității, conștientizarea potențialului și creșterea încrederii în forțele proprii;
- Creșterea încrederii studenților în procesul de evaluare obiectivă prin utilizarea autoevaluării și a evaluării colective și în grup;
- Accesul la comunicare globală;
- Adaptarea activităților de învățare pentru studenții cu cerințe educative speciale.

În concluzie, se pot observa câteva linii directoare:

- orientarea către cel care învață, prin personalizarea parcursului de formare (compunerea diferită a obiectelor educaționale sau a modulelor de studiu, în funcție de cerințele fiecărui beneficiar, etc.), prin individualizarea formării (structurarea non-lineară a informațiilor, cu posibilitatea revenirii la conținuturile mai dificile în urma identificării automate a lacunelor), prin autonomia sporită, prin integrarea testelor adaptive;
- resurse distribuite, prin integrarea bibliotecilor electronice și materialelor multimedia, prin antrenarea specialiștilor în discuțiile studenților;
- roluri flexibile, prin balansul continuu al rolului educat-educator în grupul de învățare, prin integrarea lucrului în grup cu studiul individual, prin restructurarea continuă a echipelor de învățare în funcție de centrul de interes cognitiv sau pe criterii de eficiență în sarcină.

Demers educațional	Instrumente care îl susțin
Independență, flexibilitate, autonomie și auto-determinare în învățare	Deschidere, (open-minded) obiecte educaționale reutilizabile, medii virtuale de învățare (VLE)
Lucru în grup și în echipă	Învățare colaborativă asistată de calculator, social elearning, social networking, rețele de învățare asincronă
(Auto) evaluare	Exersare - teste de evaluare pe calculator, bănci de itemi, analiză automată a rezultatelor, teste adaptive,

¹ Manual de instruire a profesorilor pentru utilizarea platformelor de e-Learning. Litera Internațional, 2007.107p.

	analiză semantică automată a textelor
Motivare și angajament	Realitate virtuală, multimedia
Învățare prin descoperire	Simulări, jocuri educaționale pe calculator, hipertext
Personalizare - medii de învățare adaptive, sisteme de formare prin completarea portofoliului	Obiecte educaționale reutilizabile (<i>reusable learning objects</i>) care compun trasee de formare adaptive
Învățare nonformală și informală	Mobile learning, acces de oriunde și oricând, forum de discuții

Atributele mediului de învățare cu ajutorul noilor tehnologii, enumerate mai sus, nu sunt mai puțin atribute ale situațiilor de instruire tradițională, însă, datorită caracterului de noutate al contextului în care se desfășoară instruirea și datorită potențialului noilor tehnologii de a crea un mediu atractiv și bogat în resurse, aceste caracteristici capătă noi valențe pentru cei care învață și constituie nucleul tare al unui program de e-Learning eficient. Spre exemplu, caracteristicile unui program de e-Learning sunt enumerate după cum urmează¹:

- include conținut relevant pentru obiectivele învățării;
- face apel la diverse metode de instruire, precum exemplificarea și activitățile practice, pentru a susține învățarea;
- utilizează elemente multimedia – text, imagini, animație, fișiere audio, filme – ca suport pentru accesibilizarea conținutului și pentru diversificarea metodelor de instruire;
- construiește cunoaștere și dezvoltă competențe în relație directă cu obiectivele individuale ale celui care învață, constituind o soluție pentru parcursuri de învățare personalizate.

e-Learning este procesul de învățare, formare sau instruire prin mijloacele electronice. E-learning implică utilizarea unui calculator sau a unui set de echipamente digitale sau materiale de studiu și educaționale².

Folosirea e-Learning-ului pentru instruire, formare și dezvoltare a diverselor abilități profesionale este marcată de câteva dimensiuni fundamentale:

- Eficiență.*
- Economie.*
- Caracter practic.*
- Standardizare.*
- Performanță mare de învățare.*
- Flexibilitate*³.

Platforme de e-Learning

Platforma Moodle

Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment (Moodle) este un pachet software destinat producerii de cursuri bazate pe Internet, oferind un bun suport pentru securitate și administrare și având conturată o comunitate amplă de utilizatori și dezvoltatori. Codul sursă scris în PHP utilizând baze de date MySQL și PostgreSQL este un atu pentru adoptarea platformei datorită popularității acestor tehnologii, precum și posibilității de utilizare fără modificări pe mai multe sisteme de operare, inclusiv Linux⁴.

Versiunea 1.0 a *Moodle* a fost lansată la 20 august 2002, fiind destinată configurării unui sistem de *e-learning* de nivelul unui curs academic. Dezvoltările ulterioare au adus numeroase

¹ Anohina A. *Analysis of the terminology used in the field of virtual Learning*. Educational Technology & Society, 8 (3), 2005. P. 91-102

² Sergiu Corlat, Goran Karlsson, Andrei Braicov, Diana Stah, Margareta Hellstrom. *Metodologia utilizării Tehnologiilor Informaționale și de Comunicație în învățământul superior*. Chișinău, 2011. 204 p.

³ Sergiu Corlat, Goran Karlsson, Andrei Braicov, Diana Stah, Margareta Hellstrom. *Metodologia utilizării Tehnologiilor Informaționale și de Comunicație în învățământul superior*. Chișinău, 2011. 204 p.

⁴ <http://www.moodle.org>

îmbunătățiri și extensii de funcționalitate, astfel încât platforma *Moodle* este actualmente utilizată nu doar în universități, ci și în licee, școli primare, organizații nonprofit, companii private, de profesori independenți și chiar de părinții care doresc să își instruiască proprii copii. Site-ul moodle.org constituie un punct central de informare, discuție și colaborare între diversele tipuri de utilizatori ai sistemului *Moodle*: administratori de sistem, profesori, cercetători, pedagogi și, desigur, dezvoltatori. Adoptarea platformei *Moodle* integrează, așadar, o universitate într-o veritabilă comunitate internațională, având acces la experiența pedagogică și științifică a acesteia.

În sistemul *Moodle* orice participant la un curs poate fi în același timp student și profesor, înlăturând imaginea profesorului ca „sursă de cunoștințe” și promovând-o pe cea a profesorului ca modelator de personalități, care lucrează într-o manieră particulară cu fiecare student pentru a-l ajuta să dobândească deprinderile și cunoștințele de care este interesat, și care moderează discuțiile și activitățile într-o manieră care ajută studenții să colaboreze pentru a atinge în mod colectiv obiectivele generale ale cursului. Sistemul *Moodle* oferă un cadru pentru dezvoltare și utilizare de materiale și metode moderne de lucru, dar și de adoptare a unei pedagogii ce stimulează creativitatea.

Figura 1. Panoul general de administrare al sistemului Moodle

Din 2011 în cadrul Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, este implementată platforma Moodle. Această platformă a fost creată în cadrul Proiectului Tempus „Rețea educațională a profesorilor universitari Vest-Est” (WETEN, desfășurat în perioada 2009-2011). La această platformă au acces toți profesorii și studenții universității. Pe platforma dată sunt plasate cursurile cadrelor didactice la diferite specialități: drept, limba și literatura engleză și franceză, istorie, matematică și informatică, turism, finanțe și bănci, business și administrare, inginerie, contabilitate, etc.

Platforma Claroline

Platforma *Claroline* este un *Open Source* de e-Learning și *eWorking* (*Learning Management System*) lansată sub licența *Open Source* (*GPL – General Public License*). Aceasta permite profesorilor să construiască cursuri eficiente online și să gestioneze activitățile de învățare și de colaborare, de pe Web. Platforma este utilizată în mai mult de 93 de țări și este disponibilă în mai mult de 30 de limbi¹.

Claroline este compatibilă cu GNU/Linux, Mac OS și Microsoft Windows. Ea se bazează pe tehnologii libere ca PHP și MySQL și utilizează standardele actuale precum SCORM și IMS/QTI pentru schimbul de conținut.

¹ <http://www.claroline.net>

Figura 2. Interfața platformei Claroline

Platforma ATutor

Cu o popularitate apropiată celei dobândite de Moodle, ATutor este o aplicație de tip Learning Content Management System (LCMS), utilizată ca platformă de e-Learning în multe universități, oferind versiuni de instalare în 58 de limbi, inclusiv în limba română. Administratorii pot instala/actualiza ATutor și dezvolta șabloane speciale de design pentru a modifica aspectul general al interfeței, de a stabili setările generale ale site-ului. Profesorii pot asambla și publica conținutul educațional pe Web, pe baza căruia urmează a conduce cursurile online proprii. Studenții beneficiază de un mediu de învățare modern, ușor de folosit.

Figura 3. Pagină de start a platformei Atutor

Platforma LogiCampus

LogiCampus este o platformă educațională open source care presupune o interfață Web pentru e-learning și pentru managementul cursurilor în cadrul unei instituții de învățământ. Aplicația își propune să reunească interesele profesorilor și studenților, facilitându-le o mai bună comunicare. LogiCampus este o aplicație bazată pe PHP și folosește serverul de baze de date MySQL.

Figura 4. LogiCampus - platformă educațională open source

Platforma Typo3

Typo3 este o platformă *open source* sub licență GPL de management al conținutului, făcând parte din clasa mică-medie și oferind un set de module standard integrate într-o arhitectură ușor adaptabilă oricărei situații particulare .

Pentru profesori, interfața este intuitivă și ușor de realizat, integrând module de comunicare sincronă și asincronă, facilități de manipulare a imaginilor și de generare automată a documentelor. Administratorilor platformei le este pus la dispoziție un sistem suficient de detaliat de acordare de drepturi utilizatorilor, astfel încât editarea conținuturilor și accesul la acesta să fie în mod judicios controlate.

Figura 5. *Typo3 - platformă educațională open source*

Alături de platformele prezentate mai sus, există și alte soluții bazate pe Php și MySQL: *ClassWeb*¹, *eLecture*², *Segue*³, etc. Dintre soluțiile bazate pe Java amintim: *SAKAI: Collaboration & Learning Environment for Education*⁴, *uPortal*⁵. Alte platforme *open source* care trebuie menționate sunt: *Kuali*⁶, *OKI (Open Knowledge Initiative)*⁷, *LionShare*⁸, *OSPI (Open Source Portofolio Initiative)*⁹.

Concluzii

Ultimii zece ani au adus la o explozie a învățământului online în întreaga lume. În cadrul cursurilor online, studenții primesc capacități care să le permită să se integreze după absolvire într-o societate dinamică, bazată pe cunoaștere. Aceste capacități se referă la rezolvarea de probleme concrete, comunicare, lucru în echipe, perfecționare continuă, responsabilitate socială. O modalitate de a însuși este angajarea studenților în comunități de învățare construite prin cursuri online.

Pe lângă faptul că utilizarea noilor tehnologii are avantaje, trebuie să ținem cont și de unele precauții. Pe fondul entuziasmului care caracterizează primele etape ale oricărui nou fenomen, există riscul de a pierde din vedere aspecte cheie privind impactul real în practica didactică, relevanța pentru nevoile și interesele studenților sau utilitatea demersurilor pentru principalii actori și beneficiari ai sistemului de învățământ. Însă în egală măsură trebuie aduse în dezbatere atât beneficiile, cât și aspectele critice sau neîmplinirile asociate integrării TIC în educație, în scopul conturării unor soluții ameliorative.

Există precauții în utilizarea TIC atât pentru cadrele didactice cât și pentru studenți. ***Unele precauții în utilizarea TIC de către cadrele didactice sunt:*** dificultăți de accesare și de selecție a informației din punctul de vedere a corectitudinii acesteia; dimensiunea etică a managementului și a sistemului de prelucrare/procesare a informației – plagiatul; riscul de superficilizare,

¹ <http://classweb.ucla.edu>

² <http://physik.uni-graz.at/~cbl/electure>

³ <http://www.ohloh.net/p/segue>

⁴ <http://sakaiproject.org>

⁵ <http://www.uportal.org>

⁶ <http://www.kuali.org>

⁷ <http://www.okiproject.org>

⁸ <http://lionshare.its.psu.edu/main>

⁹ <http://www.osportfolio.org>

uniformizare/ șablonizare a sistemului de proiectare a activităților educaționale; rezistența la schimbare a unora dintre cadrele didactice; creșterea sedentarismului prin păstrarea îndelungată a unei poziții fizice nefirești a corpului; costul infrastructurii informatice care poate deveni uneori prohibitiv sau care poate introduce o discriminare educațională implicită. **Unele precauții în utilizarea TIC de către studenți:** tendința de înlocuire a proceselor firești de socializare și de lucru în grup cu cele online – dezvoltarea unui atracții către mediile virtuale nevalidate, incerte, îndoielnice; dimensiunea etică a managementului și a sistemului de prelucrare/procesare a informației – plagiatul; riscul de superficilizare, renunțarea la mijloacele de educație tradițională, la suporturile cu incidență psihologică directă, nemediată; alienarea studenților prin stimularea confuziei între lumea reală și lumea virtuală și facilitarea accesului la informație eronată uneori chiar cu caracter negativ; creșterea sedentarismului prin păstrarea îndelungată a unei poziții fizice nefirești a corpului; costul infrastructurii informatice care poate deveni uneori prohibitiv sau care poate introduce o discriminare educațională implicită.

Moldova a reușit să atingă anumite progrese în dezvoltarea sectorului TIC, dar încă se poziționează destul de nefavorabil în rating-urile internaționale. Poziția Republicii Moldova nu este foarte bună nici măcar în comparație cu statele apropiate geografic, cu istorie comună și cu nivel de dezvoltare relativ apropiat.

Conform datelor furnizate de BNS sectorul TIC din Republica Moldova angajează 20,5 mii de persoane, ceea ce reprezintă 2,7% din totalul forței de muncă raportată oficiului statistic de către companiile din Moldova. Trebuie de menționat că aceste date includ doar specialiștii TIC ce lucrează pentru companii a căror principal domeniu de activitate este sectorul TIC, dar un număr mare de specialiști lucrează în departamentele informaționale specializate în cadrul companiilor din alte sectoare (bănci și finanțe, educație, sectorul energetic, administrație publică). Unele surse oficiale arată că numărul total de specialiști activi TIC în Republica Moldova ajunge la 40 mii persoane.

După cum arată sectorul telecomunicațiilor angajează mai bine de jumătate din totalul angajaților din sectorul TIC. Aceste date sunt însă dominate de compania Moldtelecom, care dispune de un personal foarte numeros și cu o productivitate a muncii destul de joasă. Companiile ce elaborează baze de date 24 angajează 18% din totalul personalului din sector, în timp ce companiile producătoare de softuri - 14%. Circa 15% din specialiștii TIC sunt angajați în sectorul de producere, și doar 3,8% sunt angajați în companii ce se ocupă de comerțul angro.

Cunoașterea TIC îi asigură pe tinerii specialiști să țină pasul cu schimbarea, să obțină performanță și eficiență în activitatea lor profesională, prin integrarea într-o rețea dinamică de clienți, parteneri și furnizori în același timp optimizarea muncii indiferent de localizare sau persoane implicate. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu ” din Cahul realizează dezvoltarea și furnizarea programelor de formare și de perfecționare pentru personalul din învățământ superior, mediu și preșcolar, prin introducerea/extinderea utilizării TIC în activitățile de predare/învățare, management și planificare în învățământ. Pe de altă parte cunoașterea TIC contribuie direct la îmbunătățirea capacității de răspuns a educației universitare la schimbările care au loc la nivelul societății și susținerea competitivității prin formarea a noi competențe.

INTENSITATEA DEZALCALINIZĂRII STICLEI DE GEAM CU REAGENȚI GAZOȘI

Vasile SHARAGOV,
Ion BURCOVSCHI,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

There has been developed a technique for determining the intensity of the dealcalization of inorganic glasses by acid gases. The essence of the technique consists in calculating the extraction rate of alkali metal cations from the surface layers of inorganic glasses. For this purpose, it is necessary to determine the concentration of alkali metal cations in the solution, after washing with distilled water the products obtained as a result of the reaction of glass with acid gases. The article focuses on thermodynamic analysis of probability of dealcalization of sodium silicate glasses by acid gases. From the thermodynamic position, there have been determined gaseous reagents for the most effective dealcalization of sodium silicate glasses. We have established that the rate of dealcalization of sheet glass with gaseous reagents under the impact of constant electric field has increased by 2-3 times.

Introducere

O metodă simplă și eficientă de sporire a stabilității chimice a suprafeței sticlelor este tratarea termochimică cu reagenți gazoși¹. Esența acestei metode constă în dezalcalinizarea suprafeței sticlei cu gaze acide și în rezultat se modifică structura și compoziția stratului superficial al ei. Modificarea suprafeței sticlei de geam și a ambalajului din sticlă cu gaze acide permite creșterea stabilității chimice de zeci de ori, la fel crește și rezistența mecanică cu 20-30 %, microduritatea și rezistența termică - cu 10-15 %. Pentru tratarea sticlei pot fi utilizați oxizii de sulf, clorură de hidrogen, derivați halogenați ai hidrocarburilor și alți reagenți gazoși².

Un semn al dezalcalinizării sticlei cu gaze acide este formarea la suprafața ei a unui strat fin de depuneri, care reprezintă produsele de reacție. Extracția cationilor de metale alcaline din sticlă cu reagenți gazoși se explică prin forțele slabe de reținere a acestor cationi în rețeaua de tetraedre $[\text{SiO}_4]^3$.

Mecanismul dezalcalinizării sticlei cu gaze acide include un număr mare de fenomene chimice și fizice, din care pot fi evidențiate trei procese concomitente³. La început cationii de metale alcaline Me^+ (Na^+ , K^+) difuzează din straturile profunde ale sticlei la suprafața ei. Apoi are loc schimbul de ioni de Me^+ din sticlă cu H^+ din mediul gazos. În etapa finală cationii alcalini interacționează cu gazele acide. Produsele acestor reacții se depun la suprafața sticlei sau se elimină în mediul înconjurător.

Dezavantajul principal al tratării termochimice cu reagenți gazoși este grosimea mică a stratului dezalcalinizat al sticlei. În dependență de regimul și condițiile de tratare termochimică grosimea stratului dezalcalinizat la sticlele industriale este de la părți de μm până la 1 μm . În procesul de depozitare și exploatare a produselor din sticlă stratul dezalcalinizat este ușor deteriorat, și ca rezultat se diminuează proprietățile fizico-chimice.

Scopul experimentelor efectuate constă în determinarea posibilității intensificării procesului de dezalcalinizare a sticlei de geam cu reagenți gazoși.

Metodica experimentului

Am folosit pentru experimente probe de sticlă de geam cu următoarea compoziție chimică (în părți de masă, %): 72,43 SiO_2 , 1,89 Al_2O_3 , 0,09 Fe_2O_3 , 7,73 CaO , 3,60 MgO , 13,60 Na_2O , 0,42 K_2O , 0,33 SO_3 .

¹ Бутаев, А. М. Прочность стекла. Махачкала: Дагестанский государственный университет, 1997. 253 с.

² Sharagov, V., Duca, G. Increasing physical and chemical properties of annealed hollow glassware as well as of those stored and used. Romanian Journal of Materials. 2013, nr. 43 (2), p. 218-222.

³ Шарагов, В. А. Химическое взаимодействие поверхности стекла с газами. Кишинев: Штиинца, 1988. 130 с.

În calitate de reagenți gazoși s-au folosit SO₂, CO₂, CF₂Cl₂, CHF₂Cl și amestecuri de aceste gaze. Pentru tratarea termochimică s-au utilizat de asemenea și soluții HF, HCl, HBr, HNO₃ și NH₄OH, sulf, săruri de amoniu și alte substanțe solide.

În toate lucrările precedente intensitatea dezalcalinizării sticlelor anorganice cu gaze acide se caracteriza prin masa produșilor de reacție formată pe suprafața probelor tratate¹. Această metodă are dezavantaje esențiale. În primul rând, este imposibil să compari capacitatea de reacție a diverselor gaze acide chiar și cu sticle cu aceeași compoziție, deoarece produsele interacțiunii au componență chimică și mineralogică diferită. În al doilea rând, este imposibil de comparat rezultatele obținute prin timp diferit de tratare a sticlelor cu gaze acide.

În experimentele noastre, efectuate atât în condiții de laborator cât și în condiții de producere, tratarea termochimică a tuturor tipurilor de sticle industriale cu gaze acide (SO₂, HCl, HBr, NO₂ ș.a.) este însoțită de formarea la suprafața lor a produselor de reacție, care întotdeauna conțin cationi de metale alcaline. Date similare au fost obținute și la tratarea termochimică a sticlelor sintetizate.

Datele din literatura de specialitate indică de asemenea că, la tratarea sticlelor anorganice (care conțin oxizi alcalini) cu gaze acide, întotdeauna se formează depuneri, în componența cărora intră Me⁺ (Na⁺, K⁺ ș.a.). Datorită acestui fapt putem deduce o concluzie importantă - cinetica interacțiunii dintre sticlă și gazele acide este oportun de exprimat cu ajutorul vitezei de extracție a Me⁺ din sticlă.

Utilizarea vitezei de extracție a Me⁺ în calitate de criteriu de intensitate a reacției dintre sticlă și gazele alcaline permite evaluarea capacității de dezalcalinizare a sticlei de către reagentul gazos, independent de compoziția chimică a produșilor de reacție și de durata tratării. În afară de acesta, determinând viteza de extracție a Me⁺, putem compara nivelul de dezalcalinizare a sticlei la tratarea ei cu reagenți de diferită natură: gaze acide, apă, soluții acide, ș.a.

Un avantaj important al determinării intensității interacțiunii sticlei cu ajutorul vitezei de dezalcalinizare, în comparație cu metoda clasică este exactitatea sporită și simplitatea utilizării.

Pentru calculul vitezei de extracție de către gazele acide din sticlă a Me⁺ se folosește următoarea relație:

$$v_{Me^+} = C_{Me^+} \cdot V \cdot S^{-1} \cdot \tau^{-1},$$

unde v_{Me^+} - viteza extracției Me⁺ din sticlă, $\mu\text{mol Me}^+ / (\text{dm}^2 \text{ de suprafață a sticlei} \cdot \text{min})$;

C_{Me^+} - concentrația Me⁺ în soluția obținută după spălarea depunerilor de produși de reacție cu apă distilată, $\mu\text{mol Me}^+ / \text{dm}^3$;

V - volumul soluției, dm^3 ;

S - suprafața probei, dm^2 ;

τ - durata tratării, min.

Analiza rezultatelor obținute

În prima etapă a cercetării noi am determinat influența următorilor factori asupra procesului de dezalcalinizare a sticlei de geam cu gaze acide: temperatura, compoziția chimică a mediului gazos, durata tratării termochimice, concentrația și umeditatea reagentului gazos, starea suprafeței probelor și influența câmpurilor electromagnetice. Tratarea termochimică a probelor de sticlă cu reagenți gazoși s-a realizat în condiții de laborator și în condiții de producere.

Factorii cei mai importanți, care influențează intensitatea dezalcalinizării sticlei de geam este temperatura și compoziția chimică a reagentului gazos. Influența temperaturii asupra vitezei de dezalcalinizare a Na⁺ din sticlă de geam, tratată cu unii reagenți gazoși este prezentată în tab.1.

¹ Шарагов, В. А. Бурковский, И. А. Методика определения интенсивности выщелачивания неорганических стекол кислыми газами. *Revistă Tehnoscopia*. 2013, nr.1(8), p. 8-14.

Influența temperaturii asupra vitezei de dezalcalinizare a sticlei de geam, tratată cu reagenți gazoși

Temperatura, °C	Viteza de dezalcalinizare, $\mu\text{molNa}^+(\text{dm}^2 \cdot \text{min})$					
	CO ₂	SO ₂	NO ₂	CHF ₂ Cl	CHF ₂ Cl+ SO ₂	Tratare termică repetată
20	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09
100	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09
200	0,09	0,09	0,09	0,09	0,10	0,09
300	0,09	0,24	0,11	0,15	0,23	0,09
400	0,10	0,86	0,25	0,54	0,93	0,10
500	0,12	1,47	0,58	1,28	2,47	0,12
600	0,19	2,05	0,84	3,14	9,16	0,18

Datele prezentate demonstrează, că dezalcalinizarea sticlei de geam cu reagenți gazoși se depistează la temperatura de 300 °C. La creșterea ulterioară a temperaturii pînă la 600 °C viteza extracției cationilor de Na⁺ din sticlă de către SO₂, NO₂ și CHF₂Cl crește brusc, în același timp CO₂ nu reacționează cu sticla.

Datele din tab.2, la fel demonstrează că tratarea termică repetată a sticlei de geam în lipsa reagenților gazoși sporește viteza de extracție Na⁺ la temperatura mai mare de 500 °C.

Creșterea termenului de tratare termochimică, concentrației și umedității reagenților gazoși servește la creșterea vitezei de extracție a Na⁺ din sticlă, dar pînă la o anumită valoare a acestor parametri.

În baza experimentelor efectuate s-a determinat regimul optim de tratare termochimică a sticlei de geam în condiții de laborator: temperatura– 600 °C, volumul reagentului pentru o tratare – 15 dm³, durata tratării – 15 min.

Un interes deosebit trezește identificarea reagenților gazoși eficienți în baza calculelelor termodinamice. Noi am elaborat metoda calculului termodinamic a probabilității dezalcalinizării sticlelor sodico-silicatică cu gaze acide. Calculele au fost efectuate atît pentru reacțiile dintre oxidul de sodiu și anumiți reactivi gazoși, cît și pentru diferite amestecuri de gaze. Am obținut relațiile grafice de dependență a variației energiei Gibbs pentru reacțiile chimice dintre oxidul de sodiu și reagenții gazoși de temperatură de la 298 pînă la 1000 K. Probabilitatea declanșării reacției dintre oxidul de sodiu și reagenți gazoși la temperature 1000 K scade în următoarea consecutivitate: NH₃ + O₂ > NO₂ + O₂ > SO₂ + O₂ + HCl > SO₂ + O₂ > HF > SO₃ > CO₂ > SO₂ > HCl. Bromura de hidrogen la temperatura de 1000 K nu va reacționa cu oxidul de sodiu.

În experimentele ulterioare pentru tratarea termochimică a sticlei de geam s-au utilizat diverse amestecuri de reagenți gazoși: CHF₂Cl + SO₂, CHF₂Cl + NO₂, CF₂Cl₂ + SO₂, SO₂ + HCl ș.a., la care raporturile cantitative ale gazelor în amestec au fost variate. Un exemplu de amestec eficient de reagenți gazoși de dezalcalinizare a sticlei este CHF₂Cl + SO₂ (în raport volumetric de 1:1) prezentat în tab.1.

În cercetările noastre s-a încercat de a intensifica procesul de dezalcalinizare a sticlei de geam cu reagenți gazoși cu ajutorul câmpurilor electrice și magnetice. Un exemplu a influenței câmpului electric constant asupra vitezei de extracție din sticlă a Na⁺ cu ajutorul CHF₂Cl este prezentat în tab. 2.

Tabelul 2

Influența temperaturii asupra intensității dezalcalinizării sticlei de geam cu diclorodifluormetan în câmp electric constant

Temperatura, °C	Viteza de dezalcalinizare, $\mu\text{molNa}^+ / (\text{dm}^2 \cdot \text{min})$		
	U = 0	U = 0,5 kV	U = 1,5 kV
20	0,09	0.09	0.09
100	0,09	0.09	0.09
200	0,09	0.09	0.10
300	0,15	0.20	0.28
400	0,54	0.75	0.97
500	1,28	2.03	2.92
600	3,14	4.81	9.38

Din datele prezentate în tab.2 rezultă că câmpul electric constant intensifică considerabil procesul de dezalcalinizare a sticlei de geam cu diclorodifluormetan. Rezultate similare au fost obținute la utilizarea pentru tratarea termochimică a sticlei de geam cu diverși reagenți gazoși sub influența câmpurilor electrice și magnetice.

Concluzii

1. S-a propus să se determine intensitatea dezalcalinizării sticlelor anorganice cu gaze acide cu ajutorul vitezei de extracție a Me^+ din sticlă.
2. S-a comparat intensitatea dezalcalinizării sticlei de geam cu diverși reagenți gazoși în diapazonul de temperaturi 20 - 600 °C.
3. În baza calculelor termodinamice sunt propuși reagenți gazoși mai eficienți în procesul de dezalcalinizare a sticlei de geam.
4. Viteza extracției Me^+ din sticla de geam cu reagenți gazoși crește semnificativ în prezența câmpurilor electrice și magnetice.

CERCETAREA INTERACȚIUNII STICLELOR SILICATICE CU REAGENȚI, CE CONȚIN FLUORURĂ

Vasile SHARAGOV,
Galina CURICHERU,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

In the article the nature of chemical interaction of industrial and model inorganic glasses with fluorine-containing gases is studied. The subjects of investigation were various types of industrial glassware: sheet glass samples, containers (bottles, jars and flasks) of colorless, green and brown glasses, illuminating glassware made from transparent colorless and milk glasses, laboratory and assorted glassware, ampoules made from medical glass. Difluorodichloromethane, difluorochloromethane and hydrogen fluoride were used as gas reagents. Experiments were held in laboratory and industrial conditions. Data about the composition of the product's reaction, formed on the surface of the industrial and model inorganic glasses under influence of the fluoride- and chlorine-containing reagents are presented.

In industrial conditions the treatment with of containers (bottles, jars and flasks) of colorless and green glasses improves its chemical resistance in 1-2 orders, while the microhardness of inorganic glasses increases on 20-30 %.

Introducere

Producătorii de sticlă cunoșteau din cele mai străvechi timpuri, că recoacerea sticlei în atmosfera gazelor de ardere influențează favorabil la îmbunătățirea proprietăților acesteia: rezistenței mecanice, stabilității față de apă și soluțiile acesteia, luciului etc.¹.

Majoritatea cercetărilor în domeniul dat se referă la cercetarea interacțiunii sticlelor industriale cu oxizii de sulf și carbon. În rezultatul dezalcalinizării stratului superficial al sticlei crește stabilitatea chimică de câteva ori, precum are loc și îmbunătățirea proprietăților mecanice și a rezistenței termice². Pentru modificarea suprafeței sticlei se propune tratarea termochimică cu reagenți, ce conțin clorură și fluorură³.

Scopul lucrării constă în cercetarea interacțiunii sticlelor industriale și de model cu reagenți, ce conțin fluorură.

Metodica experimentului

Experimentele au fost promovate în condiții de laborator și industriale. Obiectele de cercetare au fost produsele industriale din sticlă cu destinație diferită și sticlele sintetizate. Experimentele s-au efectuat cu probe din sticlă de geam, de ambalaj (butelii, borcane, flacoane) din sticlă incoloră, verde și cafenie, dispersători de lumină din sticlă incoloră și lăptoasă, veselă chimică de laborator și menaj, fiole din sticlă medicinală și probe din sticlele de model în sistemul $\text{Na}_2\text{O} - \text{R}_2\text{O}_3 - \text{SiO}_2$, unde $\text{R}_2\text{O}_3 - \text{Al}_2\text{O}_3$ și B_2O_3 . În calitate de reagenți gazoși s-au folosit difluordiclorometan, difluorclorometan și fluorură de hidrogen.

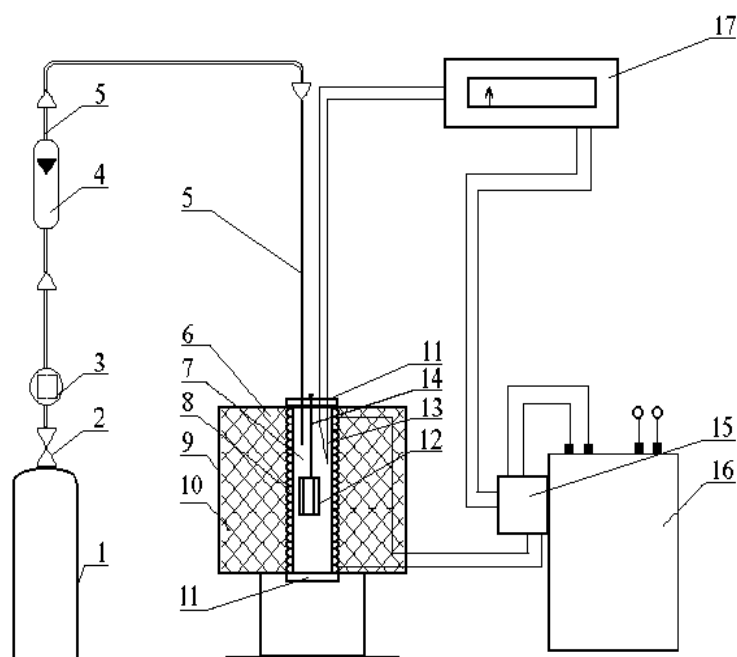
În condiții de laborator tratamentul termochimic al sticlei cu reagenți, ce conțin fluorură a fost efectuat la instalația reprezentată în figură.

Probele din sticlă având formă de plăci sau bucăți de formă neregulată sunt introduse într-un cuptor tubular electric (6) (situat vertical sau orizontal) la temperatura camerei. Cuptorul (6)

¹ Безбородов, М. А. Химическая устойчивость силикатных стекол. Минск.: Наука и техника, 1972. 304 с.

² Шарагов, В. А. Химическое взаимодействие поверхности стекла с газами. Кишинев: Штиинца, 1988. 130 с.

³ Brow, R. K., La Course, W. C. Fluorine Treatments of Soda-Lime Silicate Glass Surfaces. J. Amer. Ceram. Soc. 1983. V. 66, № 8. P. C123-C124.

Schema instalației de laborator pentru tratarea termochimică cu reagenți gazoși

1- butelie cu reagent gazos; 2 - robinet; 3 - reductor; 4 - rotametrul; 5 - furtun de cauciuc; 6 - cuptor electric; 7 - tub; 8 - bobina; 9 - corpul cuptorului; 10 - asbest; 11- capac; 12- caseta cu probe de sticlă; 13 - termocuplul; 14 - cârlig; 15 - dispozitiv magnetic de pornire; 16 – reglator de tensiune; 17 - potențiometrul.

reprezintă un tub de porțelan (7), pe care este înfășurată o sîrmă de nicrom (8). Spațiul dintre corp (9) și tub (7) este izolat cu asbest (10). Acest tub din porțelan (7) din ambele părți este închis cu capace (11). De capacul de sus este fixat un cârlig (14), de care au fost suspendate probele din sticlă (12). Încălzirea cuptorului a fost efectuată cu ajutorul reglatorului de tensiune (16). Temperatura spațiului gazos al cuptorului în apropierea probei a fost măsurată cu ajutorul termocuplului (13). Potențiometrul (17) cu ajutorul dispozitivului magnetic de pornire (15) a reglat temperatura dată cu eroarea relativă $\pm 10^\circ\text{C}$.

Viteza încălzirii probelor a fost de $5-10^\circ\text{C}/\text{min}$. După obținerea temperaturii date în cuptor a fost introdus reagent gazos din balon (1) prin robinet (2), rotametrul (4), furtunul de cauciuc (5) și capacul de sus (sau jos) (11) un reagent gazos. Consumul reagentului gazos a fost controlat și reglat cu un rotametrul de tipul RS-3A. Eroarea relativă a măsurării n-a depășit $\pm 3\%$.

La finalizarea tratamentului termic probele de sticlă au fost răcite în cuptorul deconectat cu viteza de $2-5^\circ\text{C}/\text{min}$. Probele din cuptor au fost scoase la o temperatură, ce nu depășia 100°C .

Regimurile de tratare ale probelor în experimentele de laborator sunt: temperatura – de la 20 la 600°C , volumul reagentului gazos la tratare – 15 l , durata – 15 min .

Experimentele de producere au fost efectuate la Fabricile de Sticlă din Chișinău și Florești, care produc butelii și borcane de asortiment divers la mașini de tip secționat IS-8-2, AL-106-2 și de tip rotor BB-7 și BB-12.

Regimurile principale ale tratamentului produselor din sticlă cu medii gazoase sunt: temperatura sticlei – de la 500 la 700°C , durata – nu mai mult de 1 s , partea de volum a gazului la produs (raportul volumului de gaz către capacitatea buteliei sau borcanului) – de la $0,1$ la 100% . Experimentele s-au efectuat cu butelii cu capacitatea de $0,5\text{ l}$ și borcane cu capacitatea de $0,35; 0,5; 0,65; 0,8; 1,0\text{ l}$. Locul tratamentului – etapa suflării curate a produselor, măsuțele de răcire ale mașinilor automate, conveierul pentru transportarea ambalajului la recoacere, cuptorul de recoacere.

Analiza rezultatelor obținute

În experimentele efectuate în condiții de laborator și de producere tratarea termochimică ale sticlelor industriale și sintetizate cu reagenți gazoși este însoțită de formarea la suprafața lor a produselor de reacție în forma depunerii. Compoziția produselor de reacție prezintă interes pentru cercerarea mecanismului de dezalcalinizare ale sticlelor anorganice cu gaze acide. Metodele de analiză ale depunerilor pot fi divizate în mineralogică, de ioni și de elemente. O informație mai autentică, referitor la compoziția depunerii are loc atunci când analiza se efectuează fără încălcarea stării naturale a produselor reacției.

Compoziția mineralogică a produselor reacției mai des se determină prin analiza fazei Roentgen, avantajele principale a căreia sunt expresivitatea și păstrarea stării naturale a depunerii. Un neajuns esențial al acestei metode este lipsa datelor referitor la prezența compușilor amorfi în componența depunerii. Compoziția elementelor în produsele reacției se determină cu ajutorul microanalizei electrono-sondale roentgenospectrală, a spectroscopiei electronice pentru analiza chimică și a altor metode. Sensibilitatea înaltă a acestor metode permite determinarea tuturor elementelor, ce se găsesc în depuneri. Însă, în acest caz nu este nici o informație, referitor la compoziția mineralogică a compușilor, formați pe suprafața sticlei.

Noi am efectuat un număr mare de cercetări, referitor la studierea compoziției depunerii, formată la tratamentul sticlelor industriale și de model cu CF_2Cl_2 și CHF_2Cl (în condiții de laborator și de producere). La prima etapă de analiză cu proba din sticlă de geam cu depunere s-a scos difractograma, la care se află două linii intensive ($d = 0,281$ și $0,1990$ nm), ce corespund compusului NaCl. Alte reflexe, din cauza intensității slabe, nu s-au putut descifra. Deaceia în continuare, în analize a fost folosit numai praful depunerii, scos de pe suprafața sticlei tratate.

Difractograma prafului depunerii, obținută prin tratamentul cu CF_2Cl_2 a sticlei în foi la temperatura 600°C (durata tratamentului a fost de 15 min, volumul de gaz - 15 l), conține cele mai intensive reflexe, care răspund clorurii de sodiu ($d = 0,325; 0,281; 0,1990; 0,1695; 0,1626; 0,1409$ nm), cele mai slabe - clorurii de potasiu ($d = 0,311; 0,220; 0,1406$ nm). În baza datelor indicate se poate de făcut concluzia, că tratamentul sticlei de geam cu CF_2Cl_2 duce la dezalcalinizarea stratului superficial al sticlei.

Rezultate similare s-au obținut la analiza produselor reacției tuturor sticlelor industriale și de model cu CF_2Cl_2 și CHF_2Cl . Prin urmare, necătînd la diferența semnificativă dintre compozițiile sticlelor industriale și dezacordul dintre condițiile de laborator și cele de producere a tratamentului termochimic, în rezultatul reacției sticlei cu gaze se formează aceleași produse. Corectitudinea acestei concluzii a fost confirmată prin efectuarea microanalizei roentgenospectrale electrono-sondale. În depuneri au fost analizate prezența următoarelor elemente: Si, Al, Fe, Ca, Mg, K, F și Cl (determinarea Na n-a avut loc). Din elementele indicate au fost găsite numai potasiu și clor. Microanaliza chimică a arătat, că în soluția produselor reacției se conține Na^+ , K^+ și Cl^- . În rezultatul interacțiunii sticlei de ambalaj cu fluorură de hidrogen se obțin NaF, KF și CaF_2 .

Pentru controlul posibilei volatilizări a produselor reacției la temperaturi înalte au fost scoase derivatogramele prafului depunerii, obținute prin tratamentul sticlei în foi cu CF_2Cl_2 la temperatura 600°C și a prafului NaCl cu calificarea "pur chimic" în calitate de etalon. Rezultatele obținute confirmă, că ambele substanțe sunt aproape identice după compoziție. Din derivatograme se face concluzia despre volatilizarea mică a depunerii, adică la regime indicate a tratamentului termochimic al sticlei cu CF_2Cl_2 practic toată depunerea rămîne pe suprafața probelor.

În așa mod, rezultatele analizei produselor reacției sticlei industriale cu CF_2Cl_2 și CHF_2Cl constată decurgerea procesului de dezalcalinizare analogic dezalcalinizării sticlei cu gaze acide.

Pentru ambalajul din sticlă pînă și după tratamentul termochimic cu reagenți, ce conțin fluorură au fost determinate stabilitatea chimică și microduritatea.

Influența acțiunii reagenților, ce conțin fluorură la rezistența la apă a sticlei este prezentată în tabelul de mai jos.

Rezistența la apă a buteliilor pentru suc cu capacitatea 0,5 l tratate cu reagenți, ce conțin fluorură

Reagent gazos	Consumul de gaz pentru o butelie, ml	Partea de volum a gazului, %	Rezistența la apă a sticlei, mg Na ₂ O	Caracterul depunerii de dezalcalinizare
HF	0,5	0.10	0,000	urme
	5,0	1.00	0,012	intensiv
CF ₂ Cl ₂	0,25	0,05	0,058	lipsesc
	0,5	0,10	0,000	urme
	2,0	0,40	0,003	intensiv
CHF ₂ Cl	0,25	0,05	0,062	lipsesc
	0,5	0,10	0,000	urme
	2,0	0,40	0,006	intensiv
	10,0	2,00	0,009	„strat ars”

Rezistența la apă a buteliilor netratate a alcătuit 0,096 mg Na₂O.

După tratamentul cu reagenți, ce conțin fluorură brusc (cu unul – două ordine) sporește rezistența la apă a sticlei. Mărirea stabilității la apă a buteliilor supuse tratamentului termochimic cu reagenți, ce conțin fluorură și clorură a fost obținută la două regimuri diferite. În primul caz, în butelie s-a introdus un volum de reagent de la 2,0 pînă la 10,0 ml. În rezultatul interacțiunii la suprafața sticlei s-a format o depunere intensivă albă, ce caracterizează decurgerea procesului de dezalcalinizare. Microduritatea sticlei după dezalcalinizare crește cu 10-15 %.

Îmbunătățirea radicală a stabilității la apă a buteliilor a fost realizată după al doilea regim de tratare, când într-un produs s-a introdus nu mai puțin de 2,0 ml gaz. Din datele tabelului se vede că, rezistența la apă a buteliilor în acest caz nu a depășit 0,003 mg Na₂O sau practic Na⁺ nu s-a extras din sticla cu apă. Prin regimul dat de tratare, la suprafața sticlei se observă numai urme de depuneri, iar uneori nu apare nimic. Microduritatea sticlei după așa regim de tratare nu se schimbă. Prin urmare, în acest caz dezalcalinizarea suprafeței sticlei practic nu a avut loc. Astfel de tratament termochimic, convențional, este numit „modificarea” suprafeței sticlei. Pentru regimul optim al tratamentului termochimic al ambalajului din sticlă volumul reagentului gazos, ce conține fluorură și clorură pentru un produs alcătuiește aproximativ 0,1 % din volumul lui. Sunt motive de a presupune, că în timpul unui astfel de tratament are loc o substituție a grupelor OH și parțial a anionilor punților de oxigen cu anioni F, în rezultatul căreia se preîntâmpină crearea celor mai slabe legături pe suprafața sticlei ≡Si–OH. Deci, tratamentul termochimic cu gaze radical sporește rezistența la apă a buteliilor.

Experimental s-a stabilit că efectul obținut depinde de temperatura sticlei și a reagentului, compoziția sticlei, natura reagentului, partea de volum a gazului în produs, durata tratamentului, metoda de fasonare a ambalajului, capacitatea și configurația acesteia.

Din punct de vedere tehnologic și ecologic, „modificarea” suprafeței ambalajului cu compuși ce conțin fluorură, este mai prioritară în comparație cu dezalcalinizarea sticlei.

Concluzii

1. S-a stabilit dezalcalinizarea produselor industriale din sticlă cu destinație diferită și ale sticlelor sintetizate în sistemul Na₂O - R₂O₃ - SiO₂ (unde R₂O₃ - Al₂O₃ și B₂O₃) cu difluordiclorometan, difluorclorometan și fluorură de hidrogen.
2. Interacțiunea sticlelor industriale și sintetizate cu difluordiclorometan și difluorclorometan duce la formarea produselor reacției, în compoziția cărora intră clorurile de sodiu și potasiu. În rezultatul interacțiunii sticlei de ambalaj cu fluorură de hidrogen se obțin fluorurile de sodiu, potasiu și caliciu.
3. După tratamentul cu reagenți, ce conțin fluorură și clorură brusc (cu unul – două ordine) sporește rezistența la apă a sticlei de ambalaj.

CERCETAREA STRUCTURII STICLELOR INDUSTRIALE PRIN METODA HF-SECȚIONĂRII

Vasile SHARAGOV,
Svetlana RAIFURA,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

The method of the section etching by HF solution is proposed to be used for the analysis of the surface layers of the industrial glassware (sheet glass, containers of colorless glass, bottles and flasks of green glass, laboratory and assorted glassware etc). There were revealed the factors which influence on dissolving rate of industrial glasses with HF solution. It was investigated stability of the rate of dissolution of industrial glass surface layers depending on the thickness of dissolve layer during one etching. The data for the dissolving rate of the bottles green glasses surface layers at the depth of not more than 10 μm are given here. The graphs of the dissolving rate of industrial glasses in dependence to the different duration of one etching are analyzed. The possibility of the revealing of the stratified structure in the industrial glasses with help of the method of the section etching by HF solution is discussed.

Introducere

Pentru ambalajul din sticlă, produsele de menaj, sticla de geam și alte feluri ale produselor industriale din sticlă cele mai importante proprietăți de exploatare sînt următoarele: stabilitatea chimică, rezistența mecanică, stabilitatea termică și microduritatea. Stabilitatea proprietăților chimice și a unor proprietăți fizice ale sticlei depind de stabilitatea compoziției și structurii straturilor superficiale.

Au fost elaborate diferite metode fizico-chimice de cercetare a suprafeței sticlei¹. Grosimea stratului analizat de obicei variază de la un strat monomolecular pînă 1 μm . Fiecare metodă de analiză are domeniile de aplicare și limitele ei.

În lucrările^{2,3,4} se arată, că sticla industrială în procesul de formare formează structură stratificată. Sînt elaborate diferite metode pentru determinarea neomogenității sticlei⁵. Cu toate aceste metode putem să stabilim gradul de neomogenitate pentru tot volumul probei. În același timp, în multe cazuri este important să se cunoască natura structurii neomogene a straturilor superficiale ale sticlei. Prin urmare, o sarcină importantă este de a determina natura și parametrii structurii stratificate a sticlei anorganice.

Pentru analiza sticlei de model cu o compoziție simplă la o adîncime de 20 μm sau mai mult se aplică metoda HF- secționării⁶.

Scopul lucrării date constă în elaborarea metodicii de aplicare HF-secționării pentru analiza straturilor superficiale ale sticlelor industriale.

Metodica experimentului

Obiectele investigațiilor au fost produsele industriale din sticlă cu destinație diferită. Experimentele s-au efectuat cu probe din sticlă de geam, de ambalaj (butelii, borcane, flacoane),

¹ Rupertus, V., Bange, K. Sophisticated techniques for studying glass surfaces. International Congress on Glass. Extended Abstracts. 2001. Vol. 1. P. 2-11.

²Короткова, В. Н., Смирнов, Е. И. О слоистости листового стекла, вырабатываемого различными способами. Стекло и керамика. 1978. №4. С. 9-11.

³Смирнов, Е. И., Короткова, В. Н. Метод определения однородности листового стекла по его слоистости. Стекло и керамика. 1974. №11. С. 6-7.

⁴ Ящишин, И. Н., Вахула, Я. И., Скрипец, М. М., Горбай, З. В. Исследование однородности и слоистой структуры листового стекла. Стекло и керамика. 1978. №4. С. 6-7.

⁵ Шелюбский, В. И. Контроль однородности и постоянства состава стекла. Москва: Стройиздат, 1990. 197 с.

⁶ Белюстин, А. А. Современные представления о строении поверхностных слоев щелочно-силикатных стекол, взаимодействующих с растворами. Физика и химия силикатов. Сборник научных работ. Ленинград: Наука. Ленинградское отделение, 1987. С. 223-242.

pentru butelii din sticlă verde închisă, alte produse industriale din sticlă (pentru menaj, de iluminare, medicinale).

Compoziția chimică a sticlelor și condițiile de topire și de turnare a lor sunt foarte diferite între ele.

Compoziția chimică a sticlei incolore transparente pentru fabricarea ambalajului în prima etapă a experimentului a fost următoarea (aici și în continuare în părți de masă, %): 72.00 SiO₂, 1.97 Al₂O₃, 0.07 Fe₂O₃, 7.07 CaO, 4.79 MgO, 13.68 Na₂O, 0.32 SO₃. În următoarele experimente variația SiO₂, Al₂O₃, CaO, MgO și Na₂O în compoziția sticlei nu depășea ± 0,1 %. Borcanele au fost fasonate la mașina de fasonare cu secțiuni IS-8-2, iar buteliile la mașina carusel BB-12. Borcanele și buteliile cu diferite capacități au fost prelevate imediat după recoacere.

Sticla lăptoasă și incoloră se folosește pentru fabricarea difuzorilor. Compoziția chimică a sticlei lăptoase – 68,77 SiO₂, 7,10 Al₂O₃, 0,09 Fe₂O₃, 4,65 CaO, 17 CaO, 17,26 Na₂O, 4,42 F. Sticla incoloră transparentă are următoarea compoziție: 71,52 SiO₂, 4,43 Al₂O₃, 0,03 Fe₂O₃, 6,75 CaO, 0,15 MgO, 16,67 Na₂O, 0,25 K₂O, 0,20 SO₃.

Compoziția chimică a sticlei medicinale - 72,81 SiO₂, 4,52 Al₂O₃, 6,11 B₂O₃, 0,05 Fe₂O₃, 6,05 CaO, 0,82 MgO, 8,15 Na₂O, 1,64 K₂O.

Compoziția chimică a sticlei de geam - 72,55 SiO₂, 1,83 Al₂O₃, 0,10 Fe₂O₃, 7,65 CaO, 3,61 MgO, 13,57 Na₂O, 0,46 K₂O, 0,31 SO₃.

Pentru prima dată metoda secționării cu soluția HF a fost aplicată la Universitatea din Budapesta¹. La Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți metoda secționării cu soluție HF se utilizează ca metodă principală de analiză a compoziției și structurii straturilor superficiale ale sticlelor industriale. Esența metodei constă în dizolvarea secționată a sticlei și analiza extractelor obținute după decapare. Metodica HF-secționării a sticlelor industriale în literatură nu este descrisă.

Metodica de HF-secționare a probelor din sticlă constă în următorul. În paharul din masă plastică se toarnă soluție HF cu volumul 1000 ml și cu partea de masă 0,1 %. Paharul cu soluție se pune în termostat, la care se menține temperatura (30±0,1)°C. Probele din sticlă se fixează în dispozitivul special. După decapare probele se scot, se spală cu apă distilată, se usucă, se răcesc și se cântăresc la cântarul analitic. La fiecare tratare se utilizează 3 probe cu dimensiunile 33x33x3 mm. Timpul decapării variază de la 5 la 60 min. În timpul decapării probele se aflau în poziție dinamică sau staționară.

Grosimea stratului dizolvat al sticlei se estimează după relația:

$$h = \frac{\Delta m \cdot 10}{S \rho} \quad (1)$$

unde h – grosimea stratului, μm;

Δm – pierderile de masă a sticlei, g;

S – suprafața sticlei, cm²;

ρ - densitatea sticlei, g/cm³.

Viteza dizolvării probelor se calculează din relația:

$$v = \frac{\Delta m \cdot 100}{S \cdot \tau} \quad (2)$$

unde v – viteza dizolvării sticlei, mg/(dm² a suprafeței sticlei·min);

τ – durata decapării, min.

Viteza decapării pentru toate suprafețele probelor se presupune egală, deoarece densitatea stratului superficial al sticlei diferă de densitatea sticlei în volum. Rezultatele calculelor pentru

¹ Csakvari, B., Boksay, Z., Bouquet, G. Investigation of surface layers on electrode Glasses for pH measurement. Anal. Chim. Acta. 1971. V.56. P. 279-284.

viteza dizolvării sticlei și pentru grosimea stratului decapat sunt afectate de o anumită eroare. Se estimează, că eroarea relativă a experimentului nu depășește $\pm 5\%$.

Analiza rezultatelor obținute

Am determinat, că viteza de dizolvare a sticlei depinde de mai multi factori: compoziția și structura sticlei, omogenitatea probei, volumul, concentrația de HF și temperatura soluției, condițiile hidrodinamice etc. La elaborarea metodicii HF-sectionare am luat în considerație următoarele cerințe.

1. Grosimea stratului dizolvat într-o singură decapare trebuie să varieze într-un interval larg - de la câteva sutimi de μm până la câțiva μm .

2. Volumul soluției de HF și cantitatea de cationi alcalini și alcalino-pământoși dizolvați acolo ar trebui să asigure o concentrație, care este acceptabilă pentru analiza la fotometru cu flacăra.

3. Masa de sticlă dizolvată la o singură decapare ar trebui să fie suficientă pentru cântărirea la o balanță analitică.

4. Durata unei decapări, nu ar trebui să fie mică (crește brusc eroarea experimentală), precum și nu ar trebui să fie mare (se mărește timpul experimentelor).

5. În timpul decapării toate suprafețele probelor trebuie să fie dizolvate la aceeași viteză.

6. Pentru a preveni comiterea unor greșeli trebuie să fie decapate concomitent nu mai puțin ca trei probe.

7. Temperatura soluției HF trebuie să fie puțin mai mare decât temperatura camerei.

8. Metodica analizei trebuie să fie accesibilă, inclusiv și pentru Fabrica de sticlă.

Ca exemplu, vom examina influența timpului unei decapări la viteza de dizolvare a sticlei verde închis. În toate aceste experimente factorii cum ar fi - temperatura soluției HF, volum și concentrația soluției HF și condițiile hidrodinamice rămân neschimbate. Durata de o decapare în cadrul experimentelor a variat de la 5 la 60 min.

În fig.1 este prezentat graficul vitezei dizolvării sticlei de culoare verde închis de la grosimea stratului dizolvat timp de o decapare cu durata de 5 min.

Datele din fig.1 ne arată, că în decursul unei decapări se dizolvă un strat de sticlă cu grosimea cca $0,05\ \mu\text{m}$. Se observă instabilitatea vitezei de dizolvare a sticlei. La fel împrăștierea datelor vitezei dizolvării sticlei este mare. Valoarea medie a vitezei de dizolvare a sticlei este de aproximativ $0,35\ \text{mg}/(\text{dm}^2 \cdot \text{min})$.

Caracterul modificării vitezei de dizolvare a stratului de sticlei dizolvat timp de o decapare cu durata de 20 min este prezentat în fig. 2.

Graficul din fig.2 diferă în mod semnificativ de graficul din fig.1. Odată cu mărirea timpului de decapare de la 5 min la 20 min rezultatele împrăștierei datelor vitezei dizolvării sticlei a scăzut. În special, cea mai mare valoare a vitezei de dizolvare a sticlei și cea mai mică diferă cel puțin de două ori. În tot același timp în experimentul precedent cea mai mare valoare a vitezei de dizolvare a sticlei, comparând cu cea mai mică, diferă cel puțin de 5 ori. Grosimea stratului dizolvat de sticlă în decurs de o decapare a crescut până la $0,2\ \mu\text{m}$. În general, graficul din fig. 2. are o formă mai lină decât graficul din fig. 1. Valoarea medie a vitezei de dizolvare a sticlei (cu durata unei decapări de 20 min) este aproximativ de $0,25\ \text{mg}/(\text{dm}^2 \cdot \text{min})$.

Forma graficului s-a schimbat esențial la mărirea ulterioară a duratei unei decapări până la 60 min (fig 3).

Fig 3. demonstrează, că la creșterea duratei unei decapări până la 60 min graficul vitezei de dizolvare a sticlei se apropie de linia dreaptă.

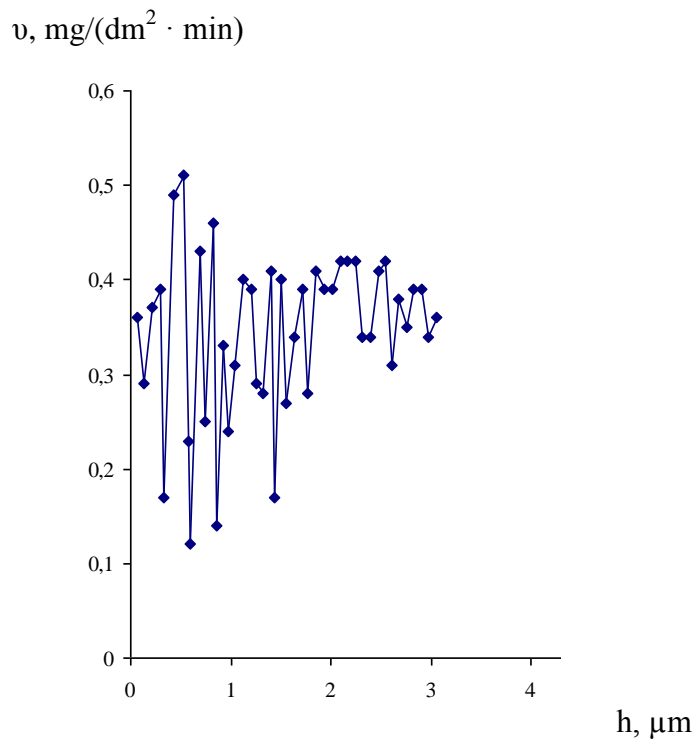

Fig.1. Dependența vitezei dizolvării sticlei de verde închis de grosimea stratului dizolvat
Durata unei decapări - 5 min.
Probele în decursul decapării se aflau în poziție staționară.

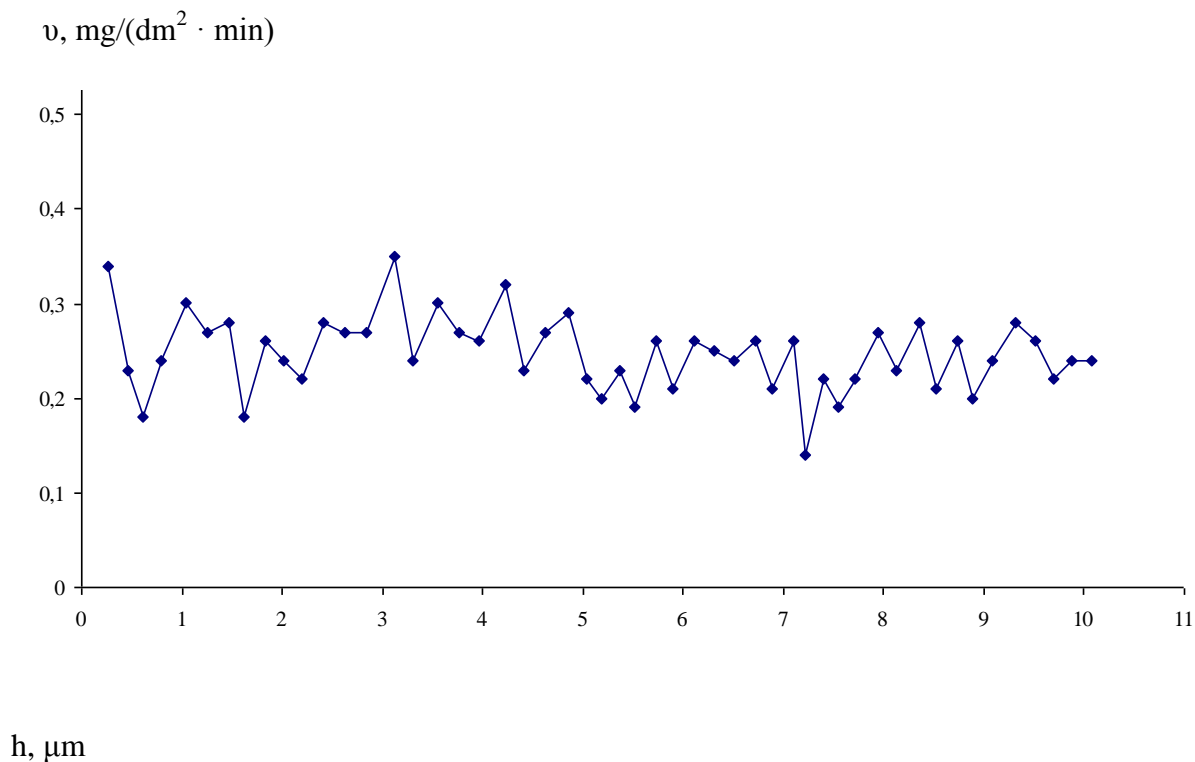
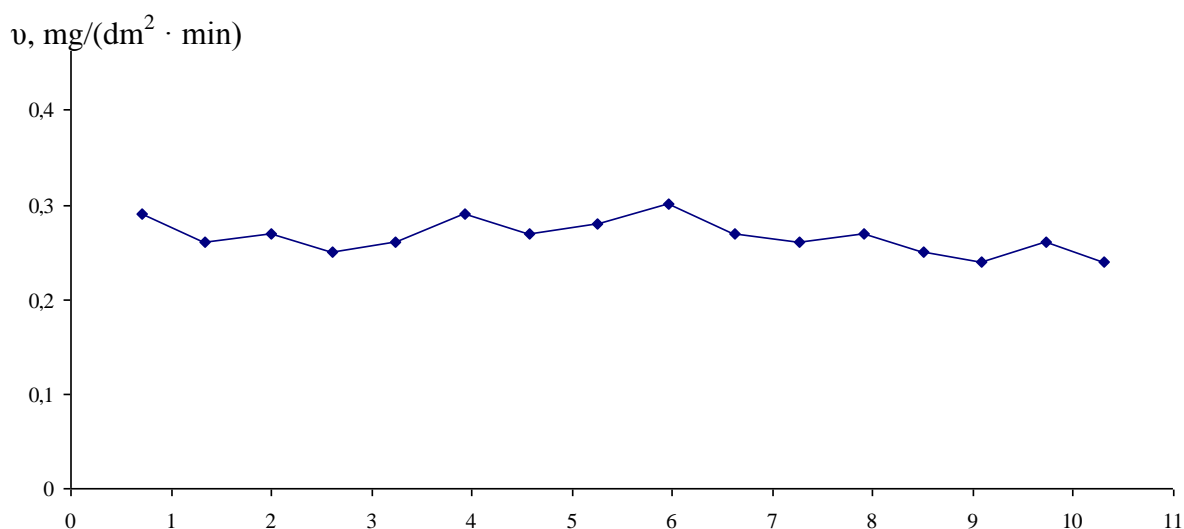

Fig. 2. Dependența vitezei dizolvării sticlei de verde închis de grosimea stratului dizolvat
Durata unei decapări - 20 min.
Probele în decursul decapării se aflau în poziție staționară.

Împrăștierea datelor a vitezei de dizolvare a straturilor superficiale a sticlei este minimă pentru durata unei decapări 20 min. Grosimea stratului de sticlă dizolvat la o singură decapare constituie 0,5- 0,7 μm .

Forma graficelor din fig 1, fig.2 și fig. 3 poate fi explicată prin prezența structurii stratificate a sticlei industriale. Grosimea straturilor separate variază de la 0,05 la 0,7 μm .

h, μm

Fig. 3. Dependența vitezei dizolvării sticlei de verde închis de grosimea stratului dizolvat
Durata unei decapări - 60 min.

Probele în decursul decapării se aflau în poziție staționară.

Rezultatele obținute ne demonstrează corelația bună cu datele din literatură, în care s-a dovedit prezența structurii stratificate în sticlele industriale. Durata optimă a unei decapări pentru sticla verde închis este de 20 min. În acest caz, putem estima mai precis grosimea straturilor separate a sticlei (vezi fig.2).

Structura stratificată a sticlei de verde închis a fost confirmată și cu ajutorul microscopiei polarizante. Straturile au diferite forme și dimensiuni în diferite locuri ale produsului.

Rezultatele asemănătoare am obținut și pentru sticlele de geam, de ambalaj, pentru menaj, de iluminare și medicinale.

Astfel, cunoscând mecanismul formării straturilor superficiale se pot obține produse din sticlă cu proprietățile fizico-chimice necesare

Concluzii

1. S-a elaborat metodică HF-secționării pentru analiza straturilor superficiale ale sticlelor industriale la o adâncime pînă la 10 μm și mai mult.
2. Au fost determinați factorii, care influențează asupra vitezei de dizolvare a straturilor superficiale a sticlei industriale cu soluție HF.
3. S-au construit graficile pentru viteza de dizolvare a diferitor feluri de sticlă în dependență de durata unei decapări.
4. Stabilitatea vitezei dizolvării sticlei depinde esențial de grosimea stratului dizolvat în timpul unei decapări.
5. Datele experimentale demonstrează prezența structurii stratificate la sticlele industriale.

UTILIZAREA TIC ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL LA ORELE DE INFORMATICĂ PENTRU STUDIAREA STRUCTURILOR DINAMICE DE DATE

*Oxana SCUTELNIC,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

The use of eLearningului offers to teachers the possibility to customize and create new methods, optimal and attractive, for student. It propose, objectives concerning new technologies about educational e-learning and software, promotion and implimentation of modern ideas in education and research according with european programs.

Astăzi informatica ca disciplină școlară joacă un rol foarte important în învățămînt, deoarece ea urmărește pregătirea elevilor pentru noile condiții de viață digitalizate în procesul dezvoltării societății informaționale. Cu toate acestea, în pofida importanței obiectului, cantitatea de timp acordată de curriculumul disciplinar pentru al studia, este foarte limitat. În plus, dezvoltarea informaticii și tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC) favorizează creșterea continuă a volumului de informație cuprinse de obiect și conduce la mărirea complexității sale. Aceste condiții determină necesitatea de continuă căutare a celor mai eficiente metode și mijloace de predare a informaticii, care măresc eficacitatea prezentării informației, asimilarea și transferul ei în sfera practică prin dezvoltarea de competențe la elevi. Valorizarea unor metode de predare bazate pe TIC la studierea structurilor dinamice de date (SDD) creează condiții pentru rezolvarea acestei probleme într-o oarecare măsură.

Starea practicii:

- Predarea structurilor dinamice se efectuează în mod tradițional folosind creta și tabla;
- Programele elaborate sunt voluminoase și greu citabile;
- Motivarea elevilor la studierea capitolului dat este foarte joasă din cauza lipsei interactivității dintre elev și programele studiate;
- Din 10 profesori chestionați, doar unul folosește TIC la predarea SDD;

Ar fi bine de elaborat un suport didactic pentru profesori cu implementarea TIC la SDD și un set de instrumente și metode pentru elevi care ar facilita studiul capitolului dat.

Starea teoriei:

- Numărul instrumentelor WEB 2.0 are creștere exponențială în timp iar testarea lor pentru optimizarea procesului de studiu este greu realizabilă;
- Mulți autori propun software interactive specializate la studierea structurilor dinamice de date însă acestea nu sunt corelate cu curriculumul național;
- Instrumentele propuse sunt în limba engleză și nu au un suport didactic fundamentat;
- Extinderea rețelei internet permite folosirea acestui canal de date pentru predarea, învățarea, evaluarea și controlul procesul de învățămînt în afara sălii de clasă;
- Ritmul trecerii de la didactica predării (centrate pe profesor) la didactica învățării (centrate pe elev) este foarte lent.

Metodele de predare au valențe diferite în situații diferite. Eficiența unei metode mult depinde de acomodarea sa la situația concretă de învățare.

Factorii care influențează alegerea uneia sau alteia metode, sunt: Obiectivele educaționale; Conținutul informațional; Specificul clasei (pregătirea, inteligența); Vîrsta elevilor; Timpul acordat predării temei; Mijloacele de învățămînt disponibile; Nivelul de pregătire a profesorului; Tipul relațiilor dintre profesor și elev; Gradul de motivare al elevului;

Una din componentele de prim ordin a tehnologiei didactice este metodologia didactică în ansamblu cu sistemul de metode și procedee didactice care asigură atingerea obiectivelor educaționale.

După E. Macavei [1] metodologia didactică este partea componentă a tehnologiei didactice și reprezintă conceperea asamblării metodelor și procedeelelor care direcționează procesul de instruire.

Astfel metodologia didactică are ca scop principal studierea tuturor metodelor existente pentru a evidenția laturile forte a acestora și contextul în care ele pot fi aplicate.

Cu părere de rău profesorul nu este implicat în elaborarea noilor metodici de predare pe baza de TIC, dar se bazează doar pe cele existente. Presupunem că este nevoie de schimbat sistemul de pregătire și recalificare a cadrelor didactice în domeniul elaborării și aplicării în procesul educațional a TIC. Este nevoie de a iniția profesorul în elaborarea și asimilarea metodelor și mijloacelor de învățământ bazate pe TIC, care au drept scop obținerea unor rezultate pozitive în pasul noilor abordări ale educației.

Procesul de elaborare resurselor electronice educaționale are la bază următoarele etape:

- Proiectarea,
- Elaborarea resurselor electronice cu ajutorul instrumentelor specializate;
- Elaborarea ghidului metodic de utilizare a resurselor în procesul educațional.

Pregătirea către elaborarea resurselor se realizează prin studierea mediilor de programare pentru crearea scenariilor animațiilor pe baza graficii dinamice, rulărilor situaționale, testelor interactive de predare în așa medii ca *Adobe Flash*, *Freehand*, *Authorware*.

În procesul de realizare resurselor electronice are loc următorul procedeu tehnologic:

- Elaborarea interfeței;
- Selectarea și ”umplerea” conținutului;
- Testarea și depănarea.

Este nevoie de ținut cont de faptul că baza informațională utilizată în componența resurselor electronice în comparație cu cea tradițională este mai voluminoasă, ceea ce determină următoarele principii:

- Activitatea (conținutul materialelor didactice se va aranja în jurul activităților de bază ale elevului, organizarea procesului educațional se va baza pe reflexiile instruitului, propriei experiențe și rezultatelor activității);

- Interfața prietenoasă (combinarea procesului de asimilare cu controlul randamentului, libera comunicare, individualizarea rezultatelor învățării).

Se va ține cont de faptul că mijloacele TIC oferă posibilitatea de a înlătura empatia față de învățământ cauzată de învățarea pasivă. Aceasta se organizează prin amplasarea unor resurse care pot fi accesate în orice moment de instruit pentru a rezolva problema propusă. Elevul are posibilitatea individual să rezolve problema deoarece are o susținere din parte calculatorului iar în unele cazuri chiar modul de soluționare a problemei. Mijloacele TIC permit găsirea soluției optime și înlăturarea celei greșite. Ele favorizează ridicarea gradului de motivație a elevilor permițând încercarea propriilor puteri, la rezolvarea unei probleme importante, elevul fiind încurajat în lipsa riscului de a primi un calificativ nesatisfăcător.

În viziunea lui Машбиц Е.И. [2] un rol important îl joacă nivelul dificultății sarcinilor din materiale. Sarcinile foarte simple nu necesită de la elevi capacități cognitive majore, de aceea ele vor inhiba dezvoltarea competențelor sale. La fel și alegerea unui răspuns greșit nu trebuie tratat dur, atribuindu-l la un factor negativ al motivației. Multe greșeli pot activa potențialul creativ al instruitului, favorizând dezvoltarea abilităților și sferei motivaționale.

Cercetările realizate cu privire la conceperea SDD de către elevii diferitor instituții de învățământ precum și analiza rezultatelor elevilor din anii precedenți confirmă faptul că metodele clasice folosite la predarea acestui capitol creează lacune în obținerea cunoștințelor, abilităților și competențelor de operare cu structurile dinamice de date.

În cadrul experimentului a fost identificată necesitatea implementării metodelor moderne în predarea SDD prin utilizarea TIC.

Paralel cu studierea literaturii de specialitate au fost chestionații profesorii de disciplinele cu profil informatic ale Colegiului de Industrie Ușoară Bălți, Colegiul Politehnic Bălți, Liceul Teoretic Ion Creangă Bălți, Liceul Teoretic Lucian Blaga în vederea stabilirii metodelor și instrumentelor optime în predarea SDD.

Cea mai bună metodă pe care o folosesc cadrele didactice rămîne a fi explicația realizată prin intermediul mijlocului de învățare tradițional creta și tabla. Astfel întrebarea, ”ce facem cu calculatorul în predarea SDD?”, rămîne una neclară.

Analizînd cerințele și posibilitățile contemporane precum și rezultatele experimentului a fost propusă ideea creării unui set de prezentări interactive la unitatea de învățare SDD. Ca rezultat a apărut necesitatea de căuta/analiza/elabora o aplicație WEB utilizînt instrumentele TIC.

Utilizarea metodelor și mijloacelor de învățămînt în procesul de predare a structurilor dinamice de date va avea o eficacitate sporită la predarea disciplinei informatica în instituțiile de învățămînt secundar cu respectarea condițiilor:

- Trecerea de la metodele clasice folosite în predarea SDD la metodele bazate pe TIC creează medii de învățare interactive în care fiecare instruit participă activ în realizarea sarcinilor propuse.

- Să se realizeze potențialul didactic al metodelor și mijloacelor bazate pe specificul cursului de informatică (necesitatea diversificării echipamentelor pentru prezentarea noțiunilor abstracte, schimbarea continuă și creșterea volumului informațional, necesitatea centralizării procesului de învățare în condițiile lucrului individual la calculator, necesitatea susținerii metodelor colaborative și investigaționale) și posibilitățile TIC moderne.

Utilizarea metodelor și mijloacelor TIC în metodologia predării SDD se va stabili în corespondență cu:

- specificul scopului, măiestriei, componentelor procedurale ale sistemului metodic al profesorului care determina forma optimală, logica și căile de prezentare conținutului informațional;

- etapele bine argumentate în elaborarea unui suport de curs ce realizează ideile metodologice a profesorului;

- cerințele înaintate față de organizarea procesului instructiv-educativ prin intermediul unui sistem de prezentări multimedia interactive.

- În corespondența dintre scopul cercetării și ipoteza înaintată se formulează sarcinile de bază ale cercetării:

- Determinarea delimitărilor conceptuale despre metodă, metodologie și mijloc de predare în viziunea didacticii moderne.

- Exteriorizarea potențialului didactic al metodelor și mijloacelor valorizate în predarea SSD.

- Elaborarea suportului de curs interactiv prin utilizarea metodelor și mijloacelor valorizate.

- Verificarea experimentală a eficacității predării SDD prin utilizarea metodelor și mijloacelor cu utilizarea TIC.

Referințe:

1. MACAVEI E. Pedagogie Editura Didactică și Pedagogică, 1997
2. МАШБИЦ, Е.,И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы. М.: Знание, 1986. 80 p.
3. SINGH, Y.K., NATH, R., Teaching of Computer Science, pp. 151-193, [accesat 22 februarie 2014]. Disponibil: <http://books.google.md/books?id=NrIBSmTffeUC>
4. РЫЖОВ, В.,Н. Методика преподавания информатики [online] pp.72-87 [accesat 25 februarie 2014]. Disponibil: http://nto.immpu.sgu.ru/sites/default/files/3/___12697.pdf

DIFUZIA ȘI GROSIMEA STRATULUI SUPERFICIAL DUPĂ APLICAREA DESCĂRCĂRILOR ELECTRICE ÎN IMPULS

*dr. hab., prof. univ. Pavel TOPALA,
dr., conf. univ. Vitalie BEȘLIU,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Theoretical determination of the diffusion coefficient and of the width of superficial hardened layer, realized by applying electrical discharges in impulse at sub-excited combined processing regime with graphite tool-electrode, is presented in this paper. As well as the physical model, that theoretically with experimental confirmations explains the electro-erosion phenomena of graphite at regime of cathode and at combined processing regime, is presented.

Introducere

Necătând la faptul că în ultimii ani s-au elaborat și au început să se implimenteze în industrie noi metode moderne, eficiente privind de mărirea durabilității pieselor, interesul față de depunerea straturilor cu aplicarea descărcărilor electrice în impuls nu a scăzut, ci dimpotrivă a crescut și s-a extins^{1,2}. În acest sens la moment sunt realizate cercetări experimentale cu aplicarea descărcărilor electrice în impuls, în regim de subexcitare, cu utilizarea electrozilor din grafit în regim de anod, catod și combinat. S-a observat experimental că microduritatea maximă a stratului superficial este obținută la regimul combinat de prelucrare datorită depunerii unei pelicule din grafit și apoi difuzia ei în materialul de bază, în așa mod microduritatea materialului crește de până la 10 ori datorită proceselor rapide de tratare termică și termochimică. În lucrare va fi descris modelul fizic de depunere a peliculei din grafit, difuzia grafitului în suprafața supusă tratării și determinarea experimentală, și teoretică a grosimii stratului depus prin aplicarea descărcărilor electrice în impuls.

Metodica cercetărilor experimentale

Cercetările experimentale au fost efectuate în regim de subexcitare, în aer la temperatura camerei. Materialul de execuție a electrodului-sculă este grafitul pirolitic cu diametrul de 2 mm rotunjit la capăt sub formă de emisferă, iar materialul de execuție al piesei este s-a utilizat oțelul 45, oțel 3 în stare recoaptă. În scopul realizării experiențelor au fost utilizată sursa de alimentare care posedă următorii parametrii: energia degajată în interstițiu $W_S=0 - 4,8J$, energia acumulată pe bateria de condensatoare $W_c= 0-12J$ tensiunea pe bateria de condensatoare $U_c=0 - 200V$, capacitatea $C=100-600 \mu F$ cu pasul $100\mu F$, interstițiu $S=0,05-2,5 \text{ mm}$; frecvența descărcărilor $f=0-50Hz$, durata impulsului $\tau=0-250 \mu s$. Datorită acestor parametrii pe care îi posedă sursa de alimentare putem asigura funcționarea DEI în regimul petelor electrodice „calde” (cu topirea suprafețelor supuse prelucrării) și regimul petelor electrodice „reci” (fără topirea suprafețelor supuse prelucrării, deși la nivelul nanometrilor acestea au loc)³.

Rezultate și analiza lor

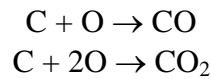
În conformitate cu teoria electroeroziunii, de pe suprafața anodului materialul este prelevat sub formă de ioni pozitivi, pe când din cea a catodului sunt emiși în esență electroni. Aceste constatări nu sunt valabile și pentru electrodul executat din grafit utilizat în calitate de catod.

Reeșind din condițiile reale de tratare termică sau termochimică (mediul de lucru aer, la presiunea atmosferică), am putea presupune că, datorită faptului că oxigenul din canalul de plasmă interacționează mai intensiv cu suprafața electrodului-catod, au loc reacții de oxidarecu degajarea oxidului de carbon CO și posibil formarea bioxidului de carbon CO₂ conform reacțiilor (fig.1, b):

¹ Slătineanu Laurențiu. Tehnologii neconvenționale în construcția de mașini. Chișinău: *Tehnica Info* 2000, p.252.

² Florin Teodor Tănăsescu, Mircea Bologa, Radu Cramariuc. Electrotehnologii. Procesarea materialelor și tehnologiilor electrochimice. V.2, *Editura Academiei Române*, 2002, p. 270.

³ Topala Pavel, Beșliu Vitalie, Stoicev Petru, Ojegov Alexandr. Structural modifications-properties of microstrata with graphite depositions. *International Journal of Modern Manufacturing Technologies*. Vol. V, No.2, 2013, p.97-103.

Drept confirmare a proceselor de oxidare a grafitului la suprafața catodului pot servi rezultatele obținute de către autorii lucrării¹ [5] în ceea ce privește procesele de formare a peliculelor de oxizi pe suprafețele pieselor metalice cu aplicarea descărcărilor electrice în impuls. Oxidul de carbon în plasma descărcării electrice în impuls se electrizează negativ prin captarea unui electron și este supus deplasării spre suprafața anodului-piesă (fig.1, c).

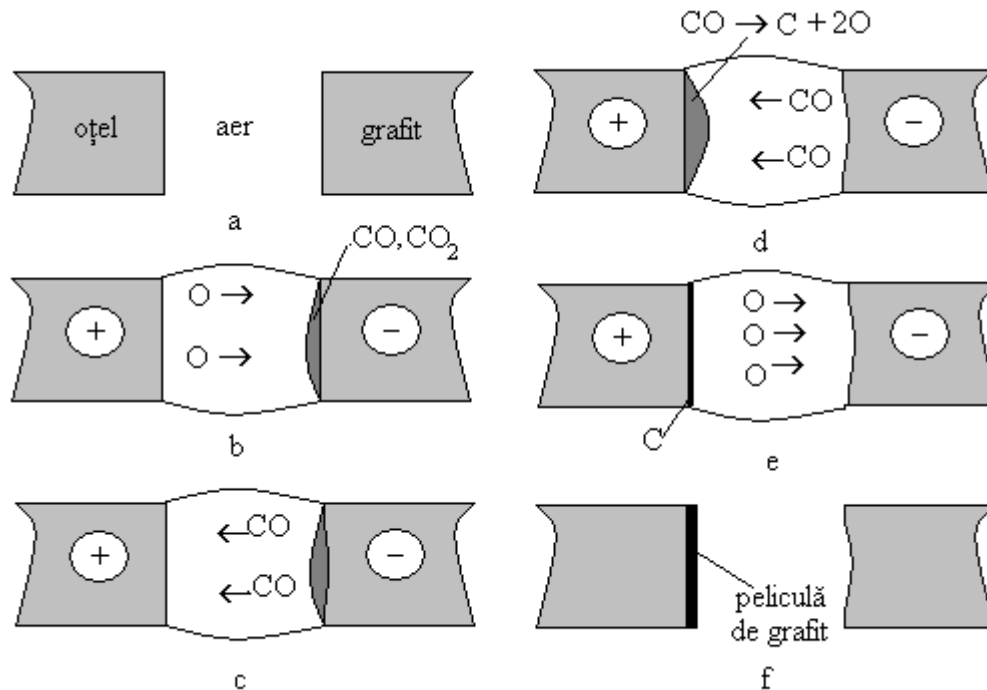

Fig. 1. Modelul fizic al formării peliculei de grafit pe suprafața piesei sub acțiunea descărcărilor electrice în impuls: a)- starea inițială a electrozilor; b)-formarea oxidului și bioxidului de carbon; c)-electrizarea moleculei de gaz; d)- reacția de recombinare a grafitului; e)-formarea pelicului de grafit și oxigenului; f)-starea finală a electrozilor.

Datorită faptului că energia degajată la suprafața anodului este mai mare ca cea în interstițiu, molecula de gaz disociază în ioni de carbon și oxigen (fig.1, d). Cei de oxigen revin în canalul de plasmă, execută din nou oxidarea superficială a catodului, iar cei de carbon se recombina la suprafața anodului, formând pelicula de grafit (fig.1, e). În continuare, pelicula de grafit formată pe suprafața piesei, sub acțiunea căldurii degajate la interfața cu plasma din canalul de plasmă, este supusă proceselor de difuzie în suprafața piesei, cu formarea stratului durificat. Nu este exclusă și eroziunea unei cantități de grafit de pe această suprafață, în ultimă fază. Paralel cu aceasta pe suprafață mai apar și peliculele de oxizi ceea ce se atestă experimental prin observarea micșorarea coroziunii² suprafețelor supuse prelucrării.

Apariția fenomenelor de difuzie sunt confirmate prin datele experimentale. Datele privind compoziția chimică au fost realizate prin analize XPS și sunt prezentate în tabelul 1 (rândul Nr.1) de unde se observă că, peliculele de grafit pentru probe executate din oțel 3 conțin 73,8 % carbon.

După înlăturarea unui strat de carbon de la suprafață a fost din nou cercetat compoziția chimică

¹ Pavel Topală, Alexandr Ojegov. Formation of oxide thin pellicles by means of electric discharge in pulse. *Buletinul Institutului Politehnic Iași. Tomul LIV (LVIII)*, 2008. p.121-128.

² Topala Pavel, Beșliu Vitalie. Coroziunea materialelor metalice după depunerea peliculelor de grafit prin descărcări electrice în impuls. *The 17-th international conference „INVENTICA 2013”*, Iasi, 2013, p.612-613.

Tabelul 1 Compoziția chimică

Nr.	Materialul probei	C1s (%)	N1s (%)	O1s (%)	Fe2p (%)
1	Oțel 3	73.8	4.3	19.8	2.1
2	Oțel 3	57	1.8	37	4.2

la suprafața probei (rândul Nr.2), în acest caz cantitatea carbonului s-a micșorat și alcătuieste 57% ceea ce confirmă faptul că o bună parte de carbon nu numai s-a depus la suprafață dar și a difuzat în stratul superficial al probei modificându-i astfel rețeaua cristalină. Dat fiind faptul că prelucrarea are loc în aer, pe suprafața piesei se observă și o cantitate sporită de oxigen de circa 17-19%, și respectiv 3-4 % de azot.

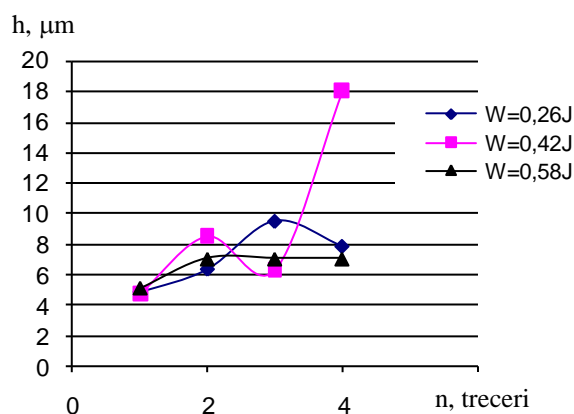

Fig.2. Dependenta grosimii stratului de la suprafață de numărul de treceri electrodo-sculă grafit anod-catod: C=8μF; f=8Hz; S=0,5mm

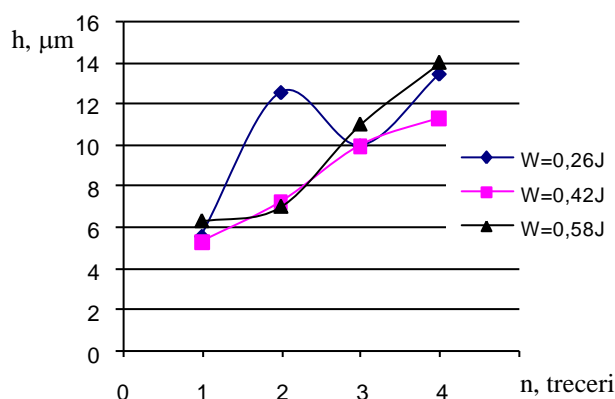

Fig.3. Dependenta grosimii stratului de la suprafață de numărul de treceri electrodo-sculă grafit catod-anod: C=8μF; f=8Hz; S=0,5mm.

La prelucrarea suprafeței oțelului prin aplicarea descărcărilor electrice în impuls cu schimbarea polarității electrozilor, s-a constatat că grosimea stratului alb este circa 5-14 μm și este funcție de regimul energetic de prelucrare. Din dependențele prezentate în fig.2 și fig.3 se observă că grosimea stratului superficial este mai mare pentru cazul utilizării electrozilor catod-anod. Din regimurile de prelucrare prezentate pentru electrozilor catod-anod grosimea maximă a stratului format pe suprafața piesei este atinsă la 4 treceri și alcătuieste 14μm pentru energia degajată în interstițiu de W=0,58J. La aplicarea electrozilor anod-catod grosimea maximă a stratului format se atestă la energia W=0,42J alcătuiind aproximativ 9 μm la 2 treceri, pentru energia degajată în interstițiu de W=0,58J grosimea stratului superficial este atinsă la 3, 4 treceri și rămâne constantă. La energii de W=0,42J, W=0,58J pentru electrozilor anod-catod și W=0,26J pentru electrozilor catod-anod se observă o abatere față de continuitate procesului prin micșorarea grosimii stratului alb urmată de mărirea lui. După cum s-a menționat în lucrarea¹ acțiunea multiplă a impulsurilor termice asupra materialului electrozilor, transformările de structură și fază în straturile formate, conduc la apariția tensiunilor reziduale, ceea ce caracterizează o stare tensionată ireversibilă a acestor straturi. La un anumit moment al descărcărilor electrice în impuls, care depinde de proprietățile materialelor electrozilor, de mediul din interstițiu etc., se începe distrugerea stratului deja format, care este cauzată de influența în comun a stării tensionate precedente și a tensiunilor termice în impulsuri, cauzate de descărcările la momentul dat. Tensiunile sumare

¹ Florin Teodor Tănăsescu, Mircea Bologa, Radu Cramariuc. Electrotehnologie. Procesarea materialelor și tehnologiilor electrochimice. V.2, Editura Academiei Române, 2002, p. 270.

apărute în straturile învecinate cu zona acțiunii descărcării pot prevala asupra limitei de rezistență a materialelor stratului format și este una din cauzele principale ale distrugerii acestuia.

La tratarea termică sau termochimică a pieselor prin descărcări electrice în impulsuri bipolare prezintă de asemenea interes determinarea coeficientului de difuzie și a grosimii teoretice a stratului superficial. Conform lucrării¹ și celor menționate mai sus, putem afirma faptul că, în cazul aplicării impulsurilor bipolare, fiecare ciclu de tratare termică sau termochimică decurge în câteva etape: etapa de temperatură înaltă, când canalul de plasmă al descărcărilor electrice în impuls interacționează cu suprafața piesei, și etapa de temperatură joasă, datorită pauzei dintre semiperioade, cât și pauzei dintre două descărcări electrice premărgătoare.

Analiza celor descrise în lucrările menționate permit a determina coeficientul efectiv de difuzie al elementelor D_{ef} , cu relația de forma:

$$D_{ef}t = N(D_1t_1 + D_2t_2 + D_3t_3 + D_4t_4) \quad (1)$$

în care: N – este numărul ciclurilor de tratare termică sau termochimică; D_1 – coeficientul de difuzie în prima semiperioadă; D_2 - coeficientul de difuzie în pauza dintre prima și a doua semiperioadă; D_3 - coeficientul de difuzie în a doua semiperioadă; D_4 - coeficientul de difuzie în pauza dintre două descărcări; t_1 și t_3 sunt duratele timpului descărcării electrice în cele două semiperioade; t_2 și t_4 sunt corespunzător duratele pauzelor dintre cele două semiperioade și a pauzei dintre două descărcări premărgătoare, t - timpul total de tratare termică sau termochimică.

Cantitativ numărul ciclurilor de tratare termică sau termochimică corespunde cu numărul descărcărilor electrice în impuls pe suprafața tratată a piesei. Dacă ținem cont că fiecare descărcare electrică în impuls lasă pe suprafața tratată o amprentă sub formă de cerc, cu diametrul d_0 , atunci pentru o suprafață A_0 , pentru care se determină concentrația elementelor, putem scrie: $(A_0 = \pi d_0^2 / 4)$, iar dacă suprafața tratată reprezintă un patrat cu latura a , aria suprafeței tratate este $A_d = a^2$. Ținând cont de faptul că, la tratarea termică sau termochimică a suprafețelor cu aplicarea descărcărilor electrice în impuls, $A_d \geq A_0$, rezultă că numărul ciclurilor de tratare termică sau termochimică se va determina cu relația de forma:

$$N = (A_d / A_0) f \tau \quad (2)$$

în care f - reprezintă frecvența descărcărilor electrice în impuls, iar τ - timpul de tratare termică sau termochimică a suprafeței probei.

În intervalul de timp ce constituie pauza dintre două descărcări electrice premergătoare, redistribuirea elementelor în stratul de depunere nu are loc, deoarece temperatura este mică, iar ca rezultat viteza de difuzie în această perioadă este mult mai mică. Cercetările executate de către autorii lucrării⁷ au demonstrat că straturile formate cu aplicarea descărcărilor electrice în impuls sunt compuse din două zone: prima este zona distribuției practic uniforme a elementelor de aliere – numită zona de amestecare - și cea de-a doua zona - numită difuzională. În prima zonă se produc procese metalurgice complicate, cauzate de vaporizarea, topirea și amestecarea fazelor lichide a materialelor de aliere și al matricei materialului piesei, pe când în cea de-a doua au loc procese de difuzie, cauzate de procesele termice în faza solidă, la adâncimi considerabile în materialul piesei.

¹ Пячин С. А., Гниденко А.А., Чебирияк Ю.А. Оценка коэффициентов взаимной диффузии переходных металлов при электроискровом легировании тантала. *Физика и химия обработки материалов*, 2004, с. 59-65.

Pentru descrierea mecanismului propus ar putea fi aplicată în conformitate cu^{7,1} ecuația unidimensională a difuziei elementelor dintr-un strat de grosimea h într-un corp semiinfinit:

$$\frac{\partial C_j}{\partial t} = D \frac{\partial^2 C_j}{\partial x^2}, (j = 1, \dots, N) \quad (3)$$

Condițiile inițiale pentru primul ciclu de tratare termică sau termochimică sunt după cum urmează:

$$C_1(x,0) = \begin{cases} C_0, & \text{dacă } 0 \leq x \leq h; \\ 0, & \text{dacă } x > h. \end{cases} \quad (4)$$

în care C_0 reprezintă concentrația inițială a materialului piesei din stratul de suprafață de pe suprafața probei. Pentru ciclurile următoare condițiile inițiale se determină din distribuția concentrației elementelor din ciclul precedent, ținându-se cont de grosimea stratului de pe suprafață în continuare:

$$C_j(x,0) = \begin{cases} C_0, & \text{dacă } 0 \leq x \leq h; \\ C_{j-1}(x-h), & \text{dacă } x > h. \end{cases} \quad j \geq 2. \quad (5)$$

Conform acesteia, grosimea stratului h se consideră constantă pentru fiecare ciclu de tratare termică sau termochimică și se determină separat pentru fiecare caz, reeșind din ecuația de echilibru a cantității de substanță cu relația:

$$h = \frac{\int_0^{\infty} C(x) dx}{C_0 N} \quad (6)$$

Din cele analizate putem afirma faptul că coeficientul efectiv de difuzie poate fi determinat experimental și în cazul aplicării impulsurilor bipolare după metoda descrisă în lucrarea⁷, iar aplicând modelul matematic descris anterior putem determina grosimea stratului format.

Concluzii

Ca rezultat putem concluda:

- grosimea stratului durificat realizat prin aplicarea descărcărilor electrice în impuls alcătuiește 4-14 μm .
- difuzia carbonului în suprafața piesei este funcție de forma și durata impulsurilor de descărcare și a pauzelor dintre ele;
- cunoscând distribuția concentrației carbonului în stratul de suprafață al piesei, poate fi determinat atât coeficientul efectiv de difuzie, cât și grosimea stratului format.

¹ Топала П.А. Масоперкнос и дифузионные процессы в поверхностных слоях детали машин при электроискровой обработке. *Международная научно-практическая конференция «Технологии ремонта, восстановления и упрочнения деталей машин, механизмов, оборудования, инструмента и технологической оснастки», Часть 2*, Санкт-Петербург, 2007, с.234-242.

ОЦЕНКА УРОВНЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ

*Ольга ЗАХАРОВА,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина*

The approach to assessing of the national transport system level of competitiveness based on integrated indicators is proposed in the article under way. Special attention is given to substantiation of the indicators system that form the complex index of the transport system level competitiveness, as well as selection of the best statistical form of integrated assessment. The methodological approach proposed is tested on the example of the European Union, in consequence of which integrated assessments of European countries' transport systems level of competitiveness was obtained.

Транспортная система является важной инфраструктурной составляющей экономики любой страны. Потенциал национальных транспортных систем стран мира обуславливает способность этих стран к эффективному экономическому развитию и росту, а уровень развития и конкурентоспособности транспортных систем является одним из показателей научно-технических достижений и прогресса. В связи с этим разработка эффективных методических подходов к оценке уровня конкурентоспособности транспортных систем с целью увеличения возможностей их перспективного развития является весьма актуальным и своевременным вопросом.

Национальная транспортная система любой страны мира является сложной экономической системой, что приводит к необходимости использования для адекватного описания ее функционирования целой совокупности показателей. Абсолютные значения этих показателей могут быть использованы для поэлементного анализа отдельных параметров, которыми характеризуется транспортная система. Однако, сравнение транспортных систем стран с разным уровнем развития только на основе сопоставления отдельных параметров развития их транспортных систем может дать неоднозначные результаты и привести к неверным выводам. В связи с этим возникает необходимость для решения проблемы оценки уровня конкурентоспособности национальных транспортных систем осуществить построение интегрального показателя.

Метод расчета интегральных показателей достаточно широко используются в современных экономических исследованиях, например, для оценки уровня социально-экономического развития региона¹, инновационного уровня продукции², уровня конкурентоспособности страны³, уровня международной конкурентоспособности регионов⁴ и т.п. С точки зрения анализа особенностей развития транспорта комплексные обобщающие показатели используются некоторыми исследователями для оценки уровня качества транспортного обслуживания и конкурентоспособности транспортной услуги⁵, уровня конкурентоспособности транспортного предприятия⁶.

¹Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: [монография]/ Тищенко А.Н., Кизим Н.А., Кубах А.И., Давыскиба Е.В. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 176с.

²Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: [Монография]/ А.В. Савчук. – Донецк: НАН Украины. Ин-т экономики промышленности, 2003.-448 с.

³Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: [монографія]/ Л.Л.Антонюк.- Київ, 2004. – 273 с.

⁴Захарова О.В. Методичний підхід до оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіонів України / О.В. Захарова, О.А. Беззубченко // Економічний аналіз: зб. наук. / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Економічна думка, 2012. – Вип. 11. – Ч.4. – С.13-16.

⁵Зоріна О.І. Оцінка конкурентоспроможності транспортної послуги / О.І. Зоріна, О.В. Сиволовська // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2013. - №42. – С. 288-292.

⁶Ільченко В.Ю. До аналізу методологічних підходів щодо визначення та оцінки конкурентоспроможності транспортного підприємства. / Вікторія Юліанівна Ільченко // Вісник НТУ. – К.: НТУ. – 2012. – Вип. 26. – С.357-362.

В связи с этим целью статьи является разработка подхода к оценке уровня развития транспортных систем стран с использованием интегральных показателей.

Под интегральной оценкой уровня конкурентоспособности национальной транспортной системы предлагается понимать расчет комплексного показателя, который представляет обобщающую, интегральную характеристику уровня развития определенной транспортной системы в данный момент времени по сравнению с аналогичными транспортными системами.

Важным методическим вопросом при построении интегральных показателей является:

- во-первых, формирование системы единичных показателей (параметров оценки), которые бы адекватно описывали конкурентные преимущества национальной транспортной системы;

- во-вторых, выбор формы самого интегрального показателя, который на основе построенной системы единичных показателей предоставляет их обобщенную оценку.

При решении первой проблемы следует исходить из самого определения понятия «транспортная система». В наиболее общем и широком смысле транспортная система может рассматриваться как совокупность взаимосвязанных элементов, деятельность которых подчинена общей цели и осуществляется на основании некоторых общих правил в существующем внешней среде. Такой средой может выступать экономическая система определенной страны, региона или мира, а общей целью функционирования - обеспечение процесса транспортировки грузов и пассажиров в пределах страны или мирового хозяйства в целом. В качестве структурных элементов могут рассматриваться различные виды транспорта или различные виды транспортных ресурсов, необходимых для реализации процесса транспортировки¹.

При формировании системы единичных показателей функционирования транспортной системы на наш взгляд целесообразно учитывать ресурсную составляющую ее функционирования и результативную в контексте развития различных видов транспорта. Таким образом, к системе единичных показателей оценки конкурентоспособности транспортной системы были отнесены следующие:

- показатели состояния инфраструктуры (длина автомагистралей, железных дорог, внутренних водных путей; трубопроводов, количество морских портов и аэропортов);

- количество транспортных средств (грузовые автомобильные транспортные средства, железнодорожный подвижной состав, морской торговый флот, воздушный флот);

- количество занятых на транспорте;

- объемы инвестирования в транспорт;

- результативные показатели функционирования транспортной системы (объемы перевозок различными видами транспорта; объемы грузопереработки морских портов).

При сведении данных показателей в интегральный следует учесть еще один важный момент, а именно, показатели, приведенные выше, могут быть выражены как в виде абсолютных, так и в виде относительных величин (табл. 1).

Следовательно, вместо абсолютных объемов перевозок по различным видам транспорта можно использовать относительный показатель, который рассчитывается соотношением абсолютных объемов перевозок к величине ВВП (транспортность); вместо длины транспортной сети - плотность транспортной сети, вместо абсолютного количества транспортных средств - показатель насыщенности экономики транспортными средствами и т.д.

¹Захарова О.В. Теоретичні підходи до визначення сутності та властивостей світової транспортної системи / О.В. Захарова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. – 2011. – № 1. – С. 31-41

Формирование системы единичных показателей

Виды единичных показателей	
Абсолютные величины, ед. изм.	Относительные величины, ед. изм.
Объемы перевозок по видам транспорта ,т - км / т., пас-км/пас.	Транспортноемкость экономики, тонн (т- км) на 1000 д.ед. ВВП
Длина транспортной сети , км	Плотность транспортной сети, км в расчете на 1000 км ² площади
Подвижные транспортные средства по видам транспорта, единиц	Насыщенность экономики транспортными средствами, ед. в расчете на 1 чел. населения
Инвестиции в транспорт ,д.ед.	Инвестиции в транспорт, д.ед. в расчете 1000 д.ед. ВВП
Количество занятых на транспорте, человек	Занятость на транспорте , человек на 1000 человек населения

При расчете интегрального показателя следует учитывать, что если система единичных показателей представлена только абсолютными показателями, то полученный интегральный показатель уровня конкурентоспособности транспортной системы страны не учитывать размер самой национальной экономики и уровень ее экономического развития. Следовательно, целесообразно рассчитать интегральные оценки конкурентоспособности национальных транспортных систем не только на основе единичных абсолютных величин, но и сформировать систему единичных относительных величин, которые позволят учитывать размер экономики стран, транспортные системы которых анализируются.

Таким образом, интегральный показатель уровня конкурентоспособности транспортной системы страны предлагается определять как сумму интегральных показателей по каждому из блоков с учетом уровня значимости каждого из интегральных показателей:

$$I_{TSC} = \alpha_1 I_R + \alpha_2 I_{TI} + \alpha_3 I_{TR}, \quad (1)$$

где I_{TSC} – интегральный показатель оценки уровня конкурентоспособности транспортной системы,

I_R - интегральный показатель оценки результативности функционирования транспортной системы, который объединяет показатели объемов перевозок по различным видам транспорта и показатель грузопереработки морских портов.

I_{TI} - интегральный показатель состояние и уровня развития транспортной инфраструктуры, который объединяет показатели, характеризующие протяженность транспортной сети по различным видам транспорта и портовую инфраструктуру.

I_{TR} - интегральный показатель состояния других транспортных ресурсов, который объединяет показатели количества транспортных средств по видам транспорта, трудовых и финансовых ресурсов .

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ - коэффициенты весомости интегральных субпоказателей, образующих итоговую комплексную оценку уровня конкурентоспособности.

Что касается второй методической проблемы построения интегрального показателя, а именно проблемы выбора формы интегрального показателя, то наиболее широко в научных исследованиях при построении обобщающих показателей используются различные виды средних взвешенных величин: средняя арифметическая, геометрическая, квадратическая и некоторые другие.

Для обоснования формы и последующего построения интегрального показателя уровня конкурентоспособности национальной транспортной системы введем некоторые соответствующие обозначения. Пусть имеем совокупность из m стран мира, транспортные системы которых характеризуются набором из n параметров (единичных показателей,

описанных выше). Обозначим их через $X_i = (x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{ij}, \dots, x_{in})$, где i - индекс анализируемой национальной транспортной системы ($i = \overline{1, m}$), j - индекс единичного показателя, характеризующего возможности функционирования данной транспортной системы ($j = \overline{1, n}$), т.е. x_{ij} представляет собой значение показателя j для транспортной системы страны i .

Поскольку единичные показатели системы (табл.1), является разноименными, то объединение их в интегральную оценку предусматривает сначала их стандартизацию, то есть приведение к одному виду. При стандартизации индивидуальные значения единичных показателей заменяются рангами, баллами, относительными величинами, стандартными отклонениями и т.д.

Наиболее простым способом стандартизации является замена индивидуальных значений множества показателей i -го элемента совокупности относительными величинами. Эти величины рассчитываются соотношением индивидуальных значений единичного показателя с базовым значением единичного показателя j . В качестве такого базового значения могут использоваться, например, средние значения показателя по совокупности, минимальное или максимальное значение показателя или эталонное (нормативное) значение :

$$P_{ij} = \frac{x_{ij}}{\bar{x}_{ij}} \quad \text{или} \quad P_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{j, st}} \quad \text{или} \quad P_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{j \min}}, \quad (2)$$

где x_{ij} - значение единичного показателя j для транспортной системы страны i ,

\bar{x}_{ij} - среднее значение единичного показателя j для транспортной системы страны i ,

$x_{j, \min}$ - минимальное значение единичного показателя j для транспортной системы страны i ,

$x_{j, st}$ - эталонное значение единичного показателя j для транспортной системы страны i .

Еще одним из распространенных способов стандартизации является подход, предусматривающий выделение максимального и минимального значений каждого из исследуемых единичных параметров. При этом стандартизированные оценки могут рассчитываются следующим образом:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (3)$$

в том случае, если увеличение величины рассматриваемого параметра должно приводить к увеличению самого интегрального показателя;

$$P_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (4)$$

если наоборот при увеличении величины единичного параметра итоговая интегральная оценка должна уменьшаться.

Очевидно, что отдельные единичные показатели, описывающие различные аспекты функционирования транспортной системы, не в равной степени влияют на ее конкурентоспособность, как следствие при построении интегрального показателя уровня конкурентоспособности транспортной системы важно определить значимость каждого из выделенных единичных показателей, а также направление его воздействия на величину общего интегрального показателя. В научных исследованиях весовые коэффициенты определяются экспертным путем. При этом чем выше влияние единичного параметра на обобщающую оценку, тем большее значение весового коэффициента α_j . Сумма коэффициентов весомости α_j должна быть равна единице.

Учитывая указанное, в общем виде интегральный показатель уровня конкурентоспособности национальной транспортной системы (I_i) можно записать следующим образом:

$$I_i = F(\alpha_{i1}P_{i1}, \alpha_{i2}P_{i2}, \dots, \alpha_{in}P_{in}) \quad (5)$$

где F - некоторая скалярная функция .

Представление показателя уровня конкурентоспособности национальной транспортной системы в виде (5) позволяет свести задачу построения интегрального показателя к подбору конкретного вида функции F .

В простейшем случае при выборе формы интегрального показателя может быть использована средняя арифметическая взвешенная, которая имеет следующий вид:

$$W_i = \sum_{j=1}^n P_{ij} * \alpha_j \quad (6)$$

Анализ практического применения различных видов средних при построении интегральных показателей показывает, что в случае, когда монотонное увеличение отдельного параметра (единичного показателя) объекта рассматривается приводит к улучшению его состояния и обобщающий интегральный показатель этого состояния надо максимизировать, в качестве формы показателя целесообразно рассматривать средний взвешенный геометрический показатель, который может быть записан в виде:

$$W_i = \prod_{j=1}^n (P_{ij})^{\alpha_j} \quad (7)$$

С другой стороны, если улучшения состояния анализируемого объекта, является результатом монотонного уменьшения его отдельных единичных показателей и следует минимизировать некоторое обобщающий критерий, то для их интегральной оценки необходимо использовать средний взвешенный квадратичный показатель:

$$W_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n \alpha_j P_{ij}^2} \quad (8)$$

На основании проведенных исследований было установлено, что для интегральных показателей субиндексов, формирующих показатель оценки уровня конкурентоспособности транспортной системы (1), оптимальной формой выражения будет именно средняя геометрическая.

На основе предложенного подхода к оценка был проведен компаративный анализ уровня конкурентоспособности транспортных систем стран Европейского Союза как на основе системы абсолютных единичных параметров (рис. 1), так и на основе системы относительных параметров (рис. 2)

Рис. 1. Десятка стран-лидеров ЕС по интегральному показателю уровня конкурентоспособности транспортной системы (на основе системы абсолютных единичных параметров)

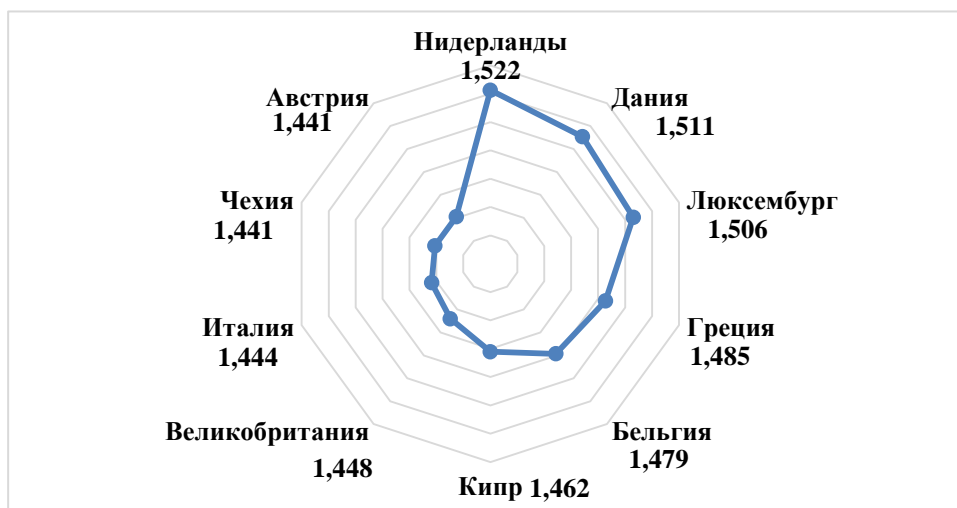

Рис. 2. Десятка стран-лидеров по интегральному показателю уровня конкурентоспособности транспортной системы (на основе системы относительных единичных параметров)

Таким образом, наивысшим уровнем конкурентоспособности транспортной системы среди стран ЕС характеризуются Германия (1,766), Франция (1,606), Великобритания (1,558), Италия (1,539) и Испания (1,495). Также следует отметить, что среди новых членов ЕС в десятку стран с высоким уровнем конкурентоспособности попала Польша (1,247), которая заняла седьмое место.

Оценка уровня конкурентоспособности на основе относительных показателей развития национальных транспортных систем дают несколько иную картину интегральному уровню их конкурентных преимуществ. Т.е. если учесть уровень социально-экономического развития страны, численность населения и размеры территории, скорректировав показатели функционирования транспортной системы относительно показателей ВВП, численности населения и площади этих стран, то пятерка стран лидеров по интегральному показателю уровня конкурентоспособности транспортной системы будет иметь вид: Нидерланды (1,522), Дания (1,511), Люксембург (1,506), Греция (1,485) и Бельгия (1,479).

Сравнивая эти рейтинги можно отметить, что в таких странах ЕС, как Германия, Великобритания, Франция, Испания и Италия в связи с высокими показателями социально-экономического развития, а также самой большой территорией и численностью населения транспортная система, обслуживающая значительные масштабы национальной экономики, имеет соответственно и высокий уровень конкурентоспособности. Если учесть эти факторы при расчете соответствующих интегральных оценок развития транспортных систем очевидными лидерами среди стран ЕС по этим оценкам выступают Нидерланды, Бельгия, Люксембург, Дания и Греция, транспортные системы по уровню конкурентоспособности которых имеет также высокий уровень конкурентоспособности.

Таким образом, уровень конкурентоспособности транспортной системы любой страны невозможно охарактеризовать с помощью только одного параметра, поскольку сложно определить, какой из них точно отражает его количественную оценку. К таким параметрам можно отнести состояние и уровень диверсификации транспортной сети, количество и качество транспортных средств, используемых в процессе транспортировки, объемы перевозок различными видами транспорта, объемы инвестиции в транспортной отрасли, количество занятых в отрасли и других. Следовательно, количественная оценка уровня конкурентоспособности возможно только на основе интегрального подхода, который позволяет учесть совокупное влияние величины различных единичных параметров и предоставить комплексную оценку.

РОЛЬ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЕВРОПЕЙСКОГО РЕГИОНА

*Кристина МИТЮШКИНА,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина*

The article is devoted to the investigation of the problems of the European Union countries energy security in the context of strengthening the region's competitiveness in the global economy. The tendencies of hydrocarbons stock production and consumption in the European region and the structure of its main importers are considered. The effect of indicators of gross domestic product energy efficiency on the region's economies competitiveness is found out.

Главной целью политики регионального развития является обеспечение качественных условий жизни и благосостояния населения регионов, сведение к минимуму существующих диспропорций. Важное значение, при этом, приобретают присущие каждому региону определенные конкурентные преимущества, которые при благоприятном использовании и эффективной комбинации могут обеспечивать приоритет его развития в условиях конкуренции.

Исследованию вопросов конкурентоспособности региона посвящено значительное количество работ отечественных и зарубежных ученых, таких как: М. Портер, С. Линдер, С. Запотоцкий, В.Безуглая, А. Бурдяк, Я. Антоний, П. Беленький, Д.Стеченко, Ф. Фатхутдинов, Л.Чернюк, Н. Калюжнова, Б. Климчук, Ю. Макогон и других. Активизация регионов и растущая их роль на внутренних и внешних рынках, потребность решения сложных территориальных проблем, обеспечения комплексно-пропорционального развития регионов и высокого уровня жизни их населения связана с необходимостью обеспечения устойчивого экономического роста. Поэтому, целью данной статьи является выявление роли отдельных факторов в повышении конкурентоспособности регионов, в том числе фактора обеспечения энергетической безопасности для европейского региона.

Региональные исследования конкурентоспособности достаточно дифференцированно трактуют понятие конкурентоспособности региона¹², однако на наш взгляд, ее следует понимать как возможность региона эффективно использовать имеющиеся ресурсы, стимулировать повышение производительности труда и уровня жизни населения, и соответственно, обеспечивать высокий конкурентный статус как по сравнению с другими территориями, так и в геоэкономическом пространстве в целом. Эффективность использования региональных ресурсов, прежде всего, проявляется в увеличении валового регионального продукта на душу населения.

Конкурентоспособность многоаспектное интегральное понятие, включающее совокупность факторов внешнего (финансовая, торговая, технологическая) и внутреннего (энергетическая, информационная, продовольственная, экологическая) происхождения.

Одним из важнейших условий повышения конкурентоспособности региона и обеспечения устойчивого развития стран является обеспечение энергетической безопасности. Анализируя состояние энергетической безопасности развитых стран мирового сообщества, следует отметить, что большинство из них являются членами Европейского Союза, а значит стратегия обеспечения энергетической безопасности у них общая.

¹ Бурдяк О.В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс] / О.В. Бурдяк. – Режим доступу: <http://intkonf.org/burdyak-ov-konkurentospromozhnist-regioniv-yak-neobhidna-peredumova-zrostannya-konkurentospromozhnosti-krayini/>

² Запотоцький С.П. Региональная конкурентоспособность: место в общественной географии / С.П. Запотоцький // Региональные исследования. – 2012. — № 4. – С. 17-24

Энергетика, ее эффективность и безопасность со времен энергетического кризиса 1970-1980-х гг. занимают одно из ключевых мест во внутренней и внешней политике Европейского союза. Энергетическая политика Европейского союза пересматривается и уточняется каждые пять лет.

Одним из начальных этапов этого процесса является разработка так называемой «Зеленой книги» и публичное обсуждение на ее основе существующих энергетических проблем. Главной проблемой интеграционной группы является огромная зависимость от ископаемого топлива в целом и растущая зависимость от поставок топлива из внешних источников в частности (таблица 1)¹.

Таблица 1

Динамика производства и потребления углеводородного сырья странами ЕС за 2008-2012 гг.

Показатель	Нефть, млн. т			Природный газ, млрд. куб. м			Уголь, млн. т н.э.		
	2008	2010	2012	2008	2010	2012	2008	2010	2012
Производство	105,9	92,6	73	190,3	174,9	149,6	171,5	156,0	165,1
Доля в мире, %	2,7	2,4	1,8	6,2	5,5	4,4	5,2	4,2	4,3
Потребление	702,6	662,5	611,3	490,1	443,3	443,9	301,2	269,7	293,7
Доля в мире, %	17,9	16,4	14,8	16,2	15,5	13,4	9,1	7,6	7,9

ЕС является вторым по величине потребления ресурсов энергорынком, но в отличие лидера США, страны ЕС вынуждены импортировать все виды углеводородного сырья. Уже несколько десятилетий потребление энергии в странах Евросоюза растет существенно медленнее, чем ВВП. Однако, если в 1990-е годы снижение энергоемкости ВВП в целом в ЕС составляло в среднем 1,4 % в год (в основном, за счет новых членов ЕС), то в начале XXI ст. средние темпы снижения энергоемкости были ниже 0,5 % при увеличении потребления энергии на 1,4 % в год².

Сохраняется доминирующая роль ископаемого топлива в энергобалансе ЕС. На нефть и нефтепродукты, используемые в основном на нужды транспорта (56 % потребления), приходится большая часть (35%). При этом потребление второго по значимости топлива - природного газа - продолжает расти наибольшими темпами (в среднем 2,8 %) и составляет 23%. Уголь остается третьим по объемам использования энергоносителем (17%), что сохраняет важную роль в электроэнергетике (74% потребления). На атомную энергию и возобновляемые источники в структуре энергопотребления приходится 14 % и 10% соответственно³. Однако в связи с выполнением обязательств ЕС по ограничению выбросов парниковых газов в рамках Киотского протокола продолжение его масштабного сжигания невозможно без внедрения чистых угольных технологий и внедрение систем захоронения или утилизации углекислого газа.

В течение нескольких лет устойчиво увеличивалась доля атомной энергии, но в последнее время инвестиции в атомную энергетику сократились, также достигнуты соглашения о скором закрытии из соображений безопасности атомных станций в ряде

¹ BP Statistical Review of World Energy 2013 [Electronic resource]. – London: BP Publications, 2013. – 45 p. // BP [Official website]. – URL:

http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/2013.pdf

² Грицкевич И. „Зеленая книга” ЕС – новые направления действий / И. Грицкевич // Экономическое обозрение. – 2006. – № 4. – С. 36–42.

³ European Commission. Energy, transport and environment indicators. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 247 p. // Eurostat [Official website]. – URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-13-001/EN/KS-DK-13-001-EN.PDF

стран - новых членах ЕС. Кроме того, ряд старых членов (Германия, Швеция, Бельгия) приняли решение постепенно отказаться от атомной энергии.

Среди возобновляемых видов энергии наиболее впечатляющий рост наблюдается в ветроэнергетике: в 1998-2003 гг. мощность ветроэнергетического оборудования увеличилась в 4 раза, а за 2003-2005 гг. прибавилось еще 57 % мощностей. Согласно принятому на саммите Европейского Союза в Брюсселе решению, 27 стран членов ЕС взяли на себя государственные обязательства довести долю производства энергии на основе возобновляемых источников к 2020 г. до 20 %¹.

Таким образом, ЕС может выйти на лидирующие позиции в мире по переходу на новейшие энергетические технологии. Дания уже сегодня производит на ветровых генераторах более 20 % всей электроэнергии, потребляемой в стране, а Германия - 4%.

Касательно вопросов собственной добычи и ресурсной базы углеводородов Европы, следует обозначить, что несмотря на критическую зависимость от внешних источников энергосырья, наблюдаются определенные позитивные тенденции. Доля чистого импорта в поставках топлива в страны ЕС в 2007 докризисном году превысила опасные 50 %, а в случае нефти она достигла 79 % (для природного газа - 94%). В 2009 году ситуация почти не изменилась. Зависимость от импорта нефти составляла 92,5 %, от импорта газа - 77,9. В 2011 году на импортные поставки приходилось 85% всего потребляемого природного газа и почти 67% - нефти. При этом 70,1% (в 2009 г. - 79 %) природного газа импортируется всего из трех стран: России (30,3 %) , Норвегии (27,5) и Алжира (13,1). Характерно, что доля России в импорте нефти увеличилась и составляла в 2011 году 34,8% (33,1 % в 2009 г.), в импорте газа снизилась (34,2% в 2009 г.). В целом диверсификация поставщиков нефти и нефтепродуктов снизилась по сравнению с до кризисным периодом (рис. 1)².

Еще одним важным показателем, прямо влияющим на конкурентоспособность экономики, является энергоемкость валового внутреннего продукта. В 2011 году энергоемкость в странах ЕС-28 достигла 144 кг условного топлива на 1000 EUR, что на 16% ниже по сравнению с 2001 годом. В последнее десятилетие практически все члены интеграционной группы демонстрировали снижение данного показателя. Наиболее интенсивные темпы снижения энергоемкости ВВП за 2001-2011 гг. наблюдались в Литве (- 44%), Словакии (- 42%), Румынии (- 33%) и Болгарии (- 32%). Несмотря на существенное снижение показателя, данные четыре экономики по-прежнему тратят наибольшее количество энергии для производства единицы продукции. Так, по результатам 2011 года самой энергоемкой экономикой оставалась экономика Болгарии (712 кг), что в пять раз выше среднего показателя по ЕС. Самыми энергоэффективными были экономики Ирландии (82) и Дании (91). В последнее десятилетие, в Ирландии зафиксировано 27%-ное снижение энергоемкости³.

В последнее время в странах Евросоюза усилилось ощущение внешней энергетической уязвимости, особенно после случаев недопоставки природного газа из России в период зимних холодов 2005-2006, 2006-2007 гг. Усилились опасения относительно угрозы использования энергетических вопросов как инструмента политического давления. Прогнозы Европейской комиссии развития энергетической ситуации в ЕС в период до 2030 г. в рамках текущей энергетической политики ЕС выглядят довольно неблагоприятными и свидетельствуют о необходимости срочной разработки новой энергетической политики.

¹ Green paper. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy. – Brussels, 2006. – 20 p.

² European Commission. Energy, transport and environment indicators. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 247 p. // Eurostat [Official website]. – URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-13-001/EN/KS-DK-13-001-EN.PDF

³ European Commission. Energy, transport and environment indicators. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 247 p. // Eurostat [Official website]. – URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-13-001/EN/KS-DK-13-001-EN.PDF

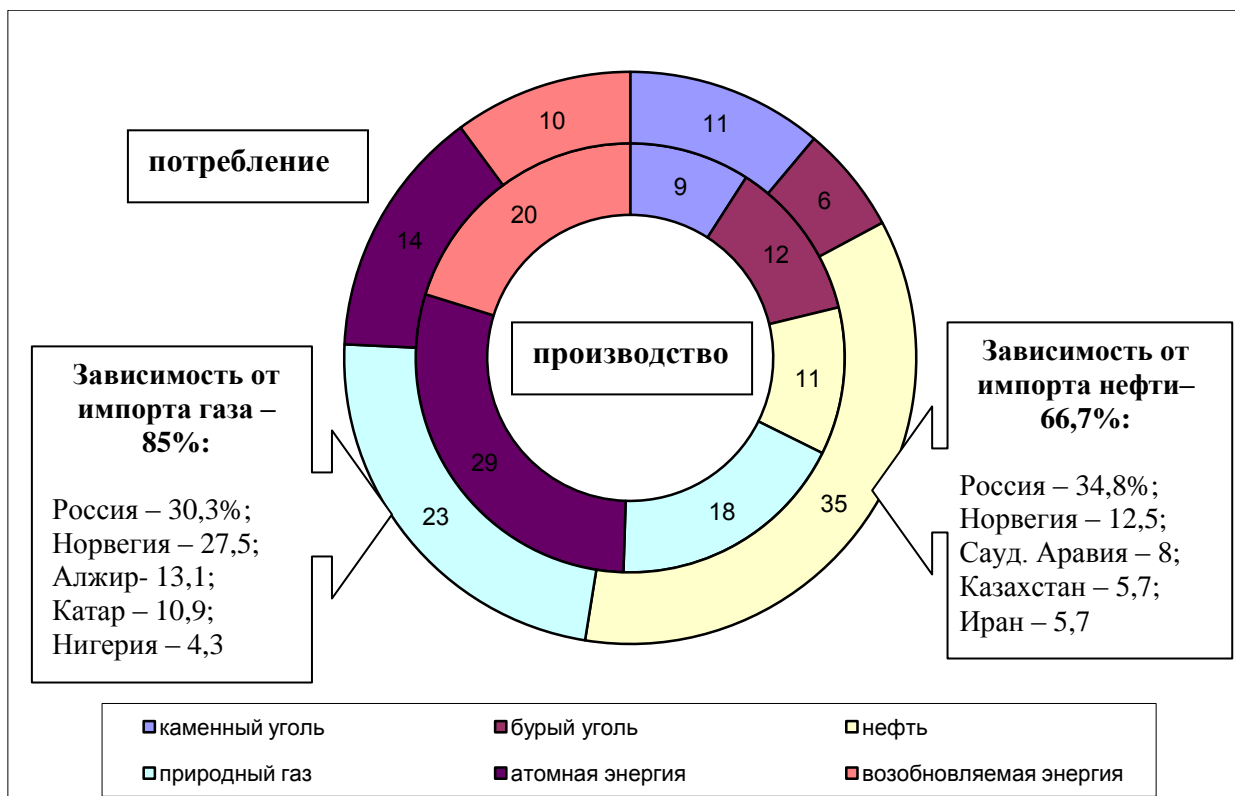

Рис. 1. Структура производства, потребления, импорта энергетических ресурсов странами Европейского Союза за 2011 г.

Ожидается дальнейший рост потребления энергии на 15 % к 2030 г. от уровня 2000 г. при ожидаемом росте ВВП на 79 % за этот период энергоёмкость будет снижаться в среднем на 1,5 % в год. Растущий спрос будет удовлетворяться за счет природного газа и энергии возобновляемых источников, что приведет к росту их доли в энергобалансе. Потребление нефти и нефтепродуктов останется на прежнем, достаточно высоком уровне, практически не изменившись по сравнению с 2000 г. Объем потребления твердого топлива также будет стабилен. Совокупный рост энергопотребления ЕС будет происходить на фоне дальнейшего сокращения собственной добычи и ресурсной базы углеводородов¹. Считается, что больше всего (на 49 %) до 2030 г. вырастет спрос на энергию в секторе услуг (в основном на электроэнергию для офисного оборудования).

Итак, ключевыми угрозами энергетической безопасности Европейского сообщества является внешнеполитические и внешнеэкономические, которые имеют проявление в критической зависимости от импорта топливных ресурсов, срывах договорных поставок; критической зависимости экспорта и импорта от условий транспортировки через территории других стран. Существующие угрозы требуют консолидированного ответа и новых скоординированных действий со стороны объединенной Европы. Основы новой общей Европейской энергетической политики опираются на три главные европейские цели в энергетике:

- **стабильность:** усиление экологической устойчивости путем действий по повышению энергоэффективности и использования возобновляемых источников энергии.
- **конкурентоспособность:** обеспечение конкурентоспособности экономик стран ЕС и приемлемых для развития стабильных условий энергоснабжения.
- **безопасность энергоснабжения:** повышение надежности внешних поставок, улучшение баланса источников энергии, повышение эффективности системы реагирования на кризисные ситуации.

¹ Eurostat. Energy, transport and environment indicators. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. – 218 p.

Энергоэффективность остается ключевой частью энергетической политики ЕС. Европа должна сохранить лидерство в сфере энергоэффективности и возобновляемых источников энергии в совокупности с другими поставленными целями. Приоритетные направления действий - повышение энергоэффективности (на 20 % к 2020 г.) и увеличение доли использования возобновляемых источников энергии (до 15 % к 2015 г.)¹, способствующее снижению зависимости от импорта энергосырья.

Таким образом, Европейский Союз как крупнейшее интеграционное объединение и соответственно наибольший потребитель энергетических ресурсов в мире уделяет особое внимание вопросам энергетической безопасности, внедрению единой стратегии и единого энергетического законодательства. Но, учитывая то, что подавляющее большинство стран - членов является нетто - импортерами углеводородного сырья, решить проблему энергобезопасности только усилиями стран - членов невозможно. Поэтому возникает необходимость формирования интегрированного энергорынка на всем европейском пространстве, первым шагом на пути к которому является создание внутреннего энергорынка.

Важным элементом единой европейской энергетической политики является также повышение энергоэффективности на наднациональном, национальном, региональном и международном уровнях. Увеличение энергоэффективности будет способствовать повышению стабильности, конкурентоспособности и безопасности внутреннего энергорынка. Ключевые мероприятия включают использование двигателей с высокой эффективностью на общественном транспорте, одновременно улучшая его работу; ввода более жестких стандартов; повышение эффективности энергоснабжения зданий, сооружений и инфраструктуры; согласованное налоговое законодательство; подписания международного соглашения по энергетической эффективности. Подписание такого соглашения между ОЭСР и ключевыми развивающимися, такими, как Китай, Индия и Бразилия, позволит сократить использование не соответствующих стандартам ресурсов и создать общий подход к экономии электроэнергии. План действий по повышению энергоэффективности, который приняла Еврокомиссия включает перечень мероприятий по снижению доли ЕС в мировом потреблении первичных энергоресурсов, что приведет к экономии финансовых ресурсов, снижению выбросов углекислого газа и соответственно повышению конкурентоспособности европейского региона в геоэкономическом пространстве.

¹ Green paper. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy. – Brussels, 2006. – 20 p.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕЩЕСТВА НА ОСНОВЕ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА

Василий ШАРАГОВ,

Бэлцкый государственный университет им. Алеку Руссо

This article analyses the concepts of "system analysis" and "system". A unified approach to the presentation of the characteristics of substances and materials has been developed for the first time. We propose a generalized model to identify the factors, affecting the characteristics of substances and materials. The article presents a concrete example of the developed unified approach, aimed at the determination of the factors, affecting the chemical durability of the glass. We have presented groups and subgroups of the factors of the unit "Characteristics of glass and glassware, " affecting the chemical durability of glassware. We also discuss the advantages of the proposed system approach to present the characteristics of substances and materials.

Введение

Системный анализ применяется во всех сферах человеческой деятельности: науке, технике, космонавтике, промышленности, строительстве, экономике, учебе, медицине, военном деле и др.

Понятие "системный анализ" трактуют по-разному. Пожалуй, наиболее удачное определение разработал Садовский В. Н.: "Системный анализ представляет собой совокупность методов и методик выработки и принятия решений при проектировании, конструировании и управлении сложными и сверхсложными объектами (социальными, экономическими, техническими и т. д.)"¹.

Важнейшие принципы системного анализа заключаются в следующем²:

- 1) процесс принятия решений должен начинаться с выявления и четкого формулирования конечных целей, а также критериев, по которым может оцениваться их достижение;
- 2) необходимо рассматривать всю проблему как целое, т. е. как единую систему, и выявлять все последствия и взаимосвязи каждого частного решения;
- 3) необходимы выявления и анализ возможных альтернативных путей достижения цели; цели отдельных подсистем не должны вступать в конфликт с целями всей системы.

Согласно², **"основным и наиболее ценным результатом системного анализа признается не количественно определенное решение проблемы, а увеличение степени ее понимания и сущности различных путей решения"**. Это понимание и различные альтернативы решений проблемы вырабатываются специалистами и экспертами и представляются ответственным лицам для ее конструктивного обсуждения.

Системный анализ включает методологию проведения исследования, выделение этапов исследования и обоснованный выбор методики выполнения каждого из этапов в конкретных условиях. Особенное внимание в системном анализе уделяется определению целей и модели системы и их формализованному представлению.

Аналитическая часть

Основой системного анализа является системный подход, в котором любой объект рассматривается как система³. Зайцев О. С. определяет систему следующим образом:³ "система это множество элементов, находящихся в таких отношениях и связях друг с другом, которые придают ей целостность и единство". В качестве элементов системы

¹ Бреховских С. М. Основы функциональной системологии материальных объектов. Москва: Наука, 1986.

² Мельникова Л. И., Шведова В. В. Системный анализ при создании и освоении объектов техники. Москва: ВНИИПИ, 1991. 85 с.

³ Зайцев О. С. Общая химия. Направление и скорость химических процессов. Строение вещества: Учебное пособие для студентов нехимических специальностей университетов. Москва: Высшая школа, 1983. 248 с.

выступают предметы, вещества, свойства, признаки, понятия, законы и др., т. е. любые объекты материального и абстрактного характера. Рассмотрим пример. Обычная шариковая ручка, как система, обычно содержит следующие основные элементы: стержень с пастой, корпус, колпачок. В свою очередь, стержень с пастой является подсистемой, состоящей из других элементов: пластмассовой трубки, металлического наконечника, шарика, пасты. Из этого следует, что элемент системы представляет собой часть объекта, выполняющий определенную функцию.

Самой сложной и ответственной процедурой в системном анализе является построение обобщенной модели, отображающей все те факторы и взаимосвязи между ними, которые могут влиять на процесс принятия решения². До сих пор отсутствует единый подход по созданию общей модели факторов для родственных объектов.

Автор предпринял попытку разработать единый подход для описания веществ и материалов. Для этого на первом этапе все факторы, характеризующие вещество и материал, как систему, подразделяются на три блока или направления. Блок-схема описания вещества по главным направлениям показана на рис. 1.

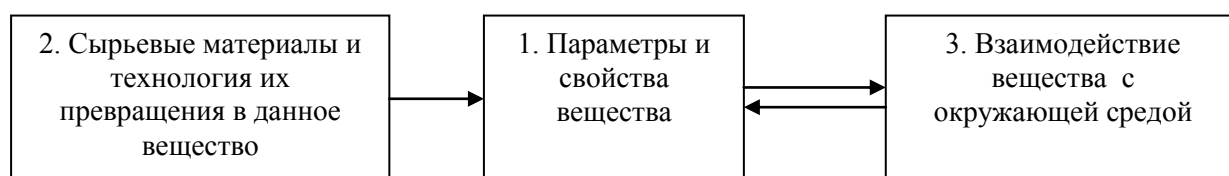

Рис. 1. Блок-схема представления вещества с позиций системного анализа

Первый блок включает параметры, свойства и другие сведения, которые характерны для любого вещества: состав и параметры, характеризующие его; тип и параметры структуры; физические, химические, токсические и технологические свойства; и др. Второй блок составляют факторы, влияющие на получение вещества (сырьевые материалы и технология их превращения в данное вещество и др.). Третий блок характеризует взаимодействие вещества с окружающей средой, иначе с другими веществами. Сюда относятся условия эксплуатации вещества, влияние окружающей среды на свойства вещества и т. д.

В качестве примера рассмотрим некоторые возможности предлагаемого системного подхода для описания характеристики стекла. Объем данных о характеристике стекла огромный, поэтому ограничимся только выявлением факторов, влияющих на его отдельное свойство.

Важным эксплуатационным свойством стеклянной тары (бутылок, флаконов, банок) является химическая стойкость. Методы определения химической стойкости стекла подразделяются в зависимости от геометрических характеристик образцов, природы реагентов, температуры, от способа количественного измерения и т. д.¹

Для большинства видов стеклянной тары химическая стойкость регламентируется требованиями стандартов. Химическая стойкость всей массы изделия зависит, главным образом, от химического состава стекла. На химическую стойкость внутренней поверхности стеклянной тары влияет большое число факторов: химический состав и структура поверхностных слоев стекла, способ формования и конфигурация изделий, влажность воздуха, длительность и условия хранения тары и т. д. В некоторых случаях продукция полностью бракуется на стекольных заводах из-за недостаточной химической стойкости стекла². Выявление причин брака является сложной проблемой, так как не изучено влияние многих факторов на химическую стойкость стекла. На стекольных

¹ Безбородов М. А. Химическая устойчивость силикатных стекол. Минск: Наука и техника, 1972. 304 с.

² Шарагов В. А. Химическое взаимодействие поверхности стекла с газами. Кишинев: Штиинца, 1988. 130 с.

заводах часто не могут установить факторы, которые снижают химическую стойкость стекла.

С позиций системного анализа химическая стойкость стекла представляет собой систему взаимосвязанных факторов. На основе обобщенной модели трех блоков факторов составляется конкретная модель факторов для данного свойства стекла. Верхний уровень факторов, влияющих на химическую стойкость тарных изделий, соответствует блок-схеме на рис. 1.

В свою очередь каждый блок содержит несколько групп и подгрупп факторов. На рис. 2 приводятся группы, а на рис. 3 подгруппы факторов центрального блока 1. "Характеристика стекла и стеклоизделий".

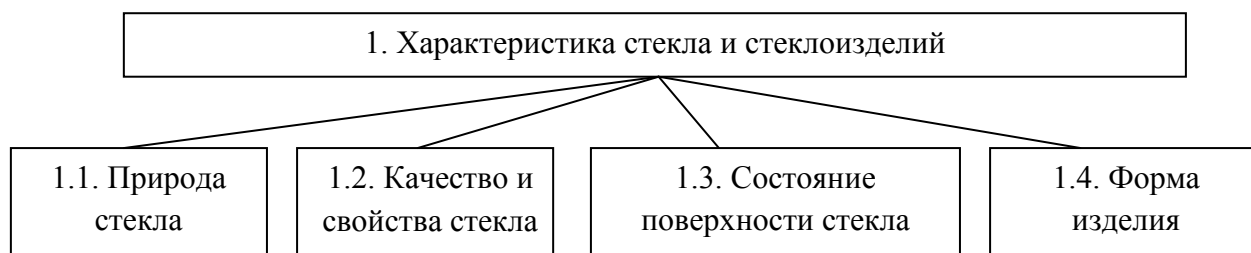

Рис. 2. Блок-схема групп факторов, относящихся к блоку 1. "Характеристика стекла и стеклоизделий"

Аналогичным образом описываются группы и подгруппы факторов для блоков 2. "Сырьевые материалы и технология их превращения в стекло" и 3. "Взаимодействие стекла с окружающей средой".

Представим группы факторов, относящиеся к блоку 2. "Сырьевые материалы и технология их превращения в стекло":

- 2.1. Сырьевые материалы и их подготовка.
- 2.2. Получение шихты и ее характеристики.
- 2.3. Стекломасса и условия ее варки.
- 2.4. Метод и условия формования стеклоизделий.
- 2.5. Термообработка стеклоизделий.
- 2.6. Финишные операции.

Группы факторов, входящие в блок 3. "Взаимодействие стекла с окружающей средой":

- 3.1. Контакт стекла с окружающей средой (газами, жидкостями, твердыми телами).
- 3.2. Температура.
- 3.3. Давление.
- 3.4. Физические поля.
- 3.5. Излучения.

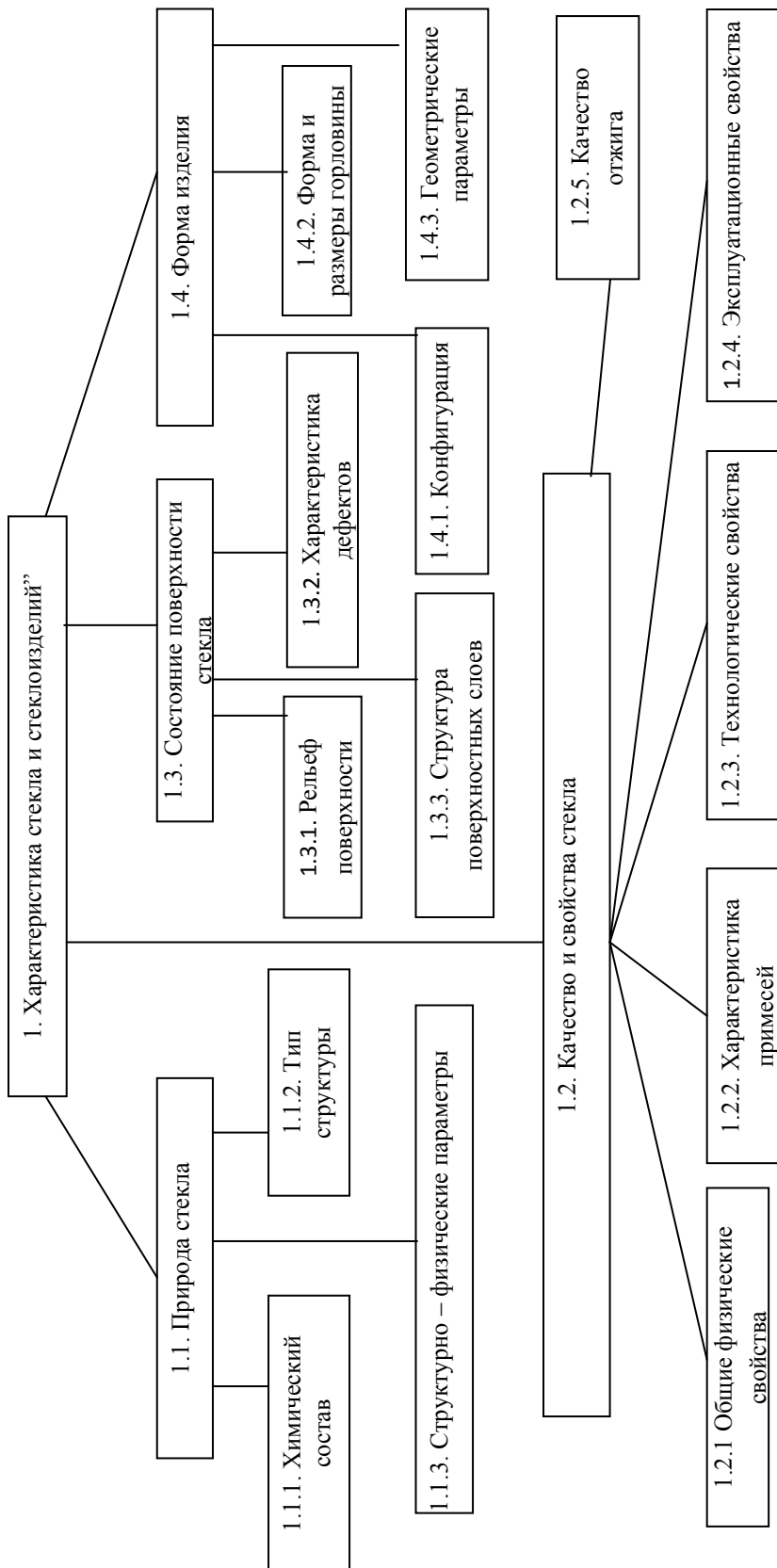

Рис. 3. Группы и подгруппы факторов блока "1. Характеристика стекла и стеклоизделий", влияющих на химическую стойкость стеклопакеты

Затем представляются факторы, относящиеся к отдельной подгруппе. Например, подгруппу 1.2.1. “Общие физические свойства стекла ” составляют такие факторы, как однородность, плотность, пористость и др.

Между факторами одной подгруппы (группы), так же как и между факторами разных подгрупп имеются определенные связи. Так, например, структура поверхностных слоев стеклоизделий (подгруппа факторов 1.3.3) зависит от химического состава стекла (подгруппа факторов 1.1.1), структурно-физических свойств стекла (подгруппа факторов 1.2.1), наличия в стекле разного рода примесей (подгруппа факторов 1.2.2), конфигурации изделий (подгруппа факторов 1.4.1), технологии производства изделий и условий их эксплуатации (блоки факторов 2 и 3).

На следующем этапе выясняется влияние каждого фактора на химическую стойкость стеклотары. Например, как при прочих идентичных условиях химическая стойкость стекла зависит от конфигурации изделий. Автор экспериментально установил, что значения водостойкости бутылок для дивина и бутылок для соков, имеющих одну и ту же вместимость, но разную конфигурацию, между собой значительно различаются (бутылки вырабатывались на одной и той же стеклоформирующей машине).

Затем наступает наиболее сложный и ответственный этап – ранжирование факторов по степени их важности. Для этого определяется количественная связь между каждым фактором и химической стойкостью стеклоизделий. В тех случаях, когда отсутствует количественный критерий, во внимание принимается качественное влияние данного фактора на свойства стекла. Надо отметить, что до сих пор не выяснено влияние многих факторов на химическую стойкость стеклотары.

Таким образом, с помощью системного анализа можно получить **целостное представление о факторах**, влияющих на химическую стойкость стеклоизделий (или иное другое свойство стекла), их взаимосвязи между собой и провести ранжирование факторов по степени важности. Такой подход позволяет избежать просчетов при выработке тарных изделий с требуемой химической стойкостью, а в случае необходимости можно своевременно внести коррективы в процесс производства стеклоизделий.